

Alles heeft zijn tijd

De Zusters van Liefde en hun grote betekenis voor de
Schijndelse samenleving [1836-2011]

Een uitgave van de gemeente Schijndel uit dankbaarheid en waardering voor
het vele liefdevolle werk dat de Zusters van Liefde hebben verricht in onze
gemeenschap in de afgelopen 175 jaren.

Henk Beijers

COLOFON

© 2011 Gemeente Schijndel

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de provincie Noord-Brabant (Erfgoed Brabant, subsidie Regionale Geschiedbeoefening)

Drukwerk: drukkerij Wihabo Geffen
Lay-out: Jan Beijers

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Schijndel en de auteur

trefwoorden: religie, kloosterleven, Schijndel

Aandachtig, trouw
en eenvoudig leven

VOORWOORD

In de eerste week van november 2011 vierten onze Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goede Bijstand, dat hun congregatie 175 jaar bestaat. Samen met hen gaat Schijndel dat jubileum vierten. Vanuit de gemeente hebben wij de heer Henk Beijers van de heemkundekring gevraagd om een boek samen te stellen rondom dit voor Schijndel zo belangrijke jubileum. Dit prachtige boek vol met geschiedenis en bijbehorende foto's is een cadeau van de Schijndelse gemeenschap voor onze Zusters.

De titel "Alles heeft zijn tijd" naar Prediker 3, is veelzeggend. "Voor alles wat er gebeurt, is er een uur, een tijd voor alles wat er is onder de hemel", staat er in dit Bijbelgedeelte.

Dit jubileumjaar 2011 is de tijd om ons te realiseren hoe ontzettend veel de congregatie voor Schijndel heeft betekend. Met dankbaarheid en respect willen we de Zusters eren voor hun geweldige positieve bijdrage aan het verbeteren van de leefomstandigheden van de Schijndelse mensen.

Op 1 november 1836 begon de tijd van de congregatie in Schijndel, gesticht door Pastoor van Erp, een sociaal bewogen mens. Mieke de Bref, in het kloosterleven Zuster Vincentia, was de eerste kloosterzuster. Geïnspireerd door het Evangelie en door Vincent de Paul begonnen zij hun liefdewerk in Schijndel. De noden, met name op het gebied van zorg en onderwijs, waren nog groot in die tijd. "Ora et Labora", bid en werk, was het devies. In gebed binnen de kloostergemeenschap en begeesterd aan het werk buiten de kloostermuren.

Met veel aandacht en trouw hebben de Zusters decennialang bijgedragen om de kwaliteit van leven van de Schijndelse inwoners op een hoger peil te brengen. In het boek beperken we ons tot het werk in Schijndel, maar ook in Indonesië, Curaçao, Zambia, Duitsland en Chili, heeft de congregatie zich vanuit dezelfde inspiratie dienstbaar gemaakt voor de medemens.

De tijden zijn veranderd, kijk eens naar de foto's in dit boek. Habijten bijvoorbeeld zijn vervuild voor jurken. De Zusters krijgen in de huidige tijd weer te maken met veranderingen door vergrijzing en afbouw van hun werk. Hun rol in de samenleving is ingebed in het reguliere onderwijs en de zorg. Zo is de tijd voortgeschreden.

De komende tijd zal heel anders zijn dan de voorbije tijd. Het bestuur van de congregatie met Zuster Truus Sonder als 11e algemeen overste, is met veel toewijding bezig om die veranderende tijd in te gaan. Daarbij wensen wij hen veel wijsheid en kracht toe. In vertrouwen op de drie congregatiepijlers: spiritualiteit, gemeenschap en zending en met de wetenschap dat Schijndel hen heel dankbaar is voor hun bijzondere dienstbaarheid aan de Schijndelse bevolking.

J. Eugster-van Bergeijk, burgemeester van Schijndel

**Niet het resultaat
maar de inzet telt**

INLEIDING

Toen de congregatie van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goede Bijstand in 1836 werd gesticht, kon niemand vermoeden, dat na 175 jaren de samenleving er dusdanig zou uitzien, dat hun actieve rol in redelijk korte tijd sterk zou afnemen.¹ De groei en de bloei heeft geleidelijk aan, met name de laatste 30-40 jaren, plaats moeten maken voor vergrijzing, terugtrekking, inkrimping en afbouw, wat met name door de zusters zelf soms als erg pijnlijk wordt ervaren.

Het merendeel van de Schijndelse gemeenschap is mogelijk al grotendeels vergeten hoe groot hun betekenis werkelijk geweest is. De zusters spelen geen direct zichtbare rol meer in het openbare leven en dan ebt het goede wat ze ons in het verleden geboden hebben al snel weg. Wat rest is misschien de gedachte dat ze nu verder leven in gebed en bezinning achter hun kloostermuur. Niets is minder waar.

Dat is de reden waarom we dit 175-jarig jubileum graag willen aangrijpen om nog eens heel expliciet stil te staan bij hun invloed, hun opbouwwerk, hun actieve rol, hun bewogenheid en inspiratie, hun openstaan voor de concrete noden van de Schijndelnaren.

Werken voor de Schijndelse samenleving in een geest van eenvoud, rechtvaardigheid, liefde, trouw en barmhartigheid, dat was hun gedrevenheid. Hun roeping dag in dag uit uitdragen, gebaseerd op het evangelie van Jezus Christus.

Kijken en luisteren en een helpende hand toesteken naar de armen en de zwakkeren in de samenleving, dat was en is nog steeds hun drijfveer. Daarom zijn onze Zusters van Liefde in 1836 die band met elkaar, met God, kerk en maatschappij aangegaan. Voor velen van ons misschien moeilijk te vatten dat kloosterlingen zo in het leven staan. Toch is het een realiteit en een leefwijze die respect afdwingt.

In onze materialistisch denkende wereld, waarin bij een groeiend aantal mensen geloven en geloofsbeleving nauwelijks meer een plaats hebben, blijven onze zusters een positief signaal uitzenden en met de huidige mogelijkheden en beperkingen die ze hebben, onze gemeenschap vanuit hun moederhuis en Annahof dienen, ook al is dat vaak onzichtbaar.

Onze intentie is het om met deze historische studie de Schijndelse gemeenschap een goede

indruk te geven van de onvoorwaardelijke energie en inzet, die de congregatie in het recente en verre verleden aan de dag heeft gelegd en op die manier een bewonderenswaardige bijdrage heeft geleverd aan de leefbaarheid van ons dorp. Wie onze zusters een warm hart toedraagt zal zich graag in dit boek willen verdiepen!

Door de doelomschrijving of opdracht vanuit de gemeente Schijndel kent dit overzichtswerk een belangrijke beperking doordat alleen de schijnwerper wordt gezet op de Schijndelse situatie. Dat betekent concreet dat alle andere kloosters in binnen- en buitenland [zie bijlage 2] onbesproken blijven of slechts sporadisch worden genoemd, als ook de liefdewerken op veel plaatsen in Nederland en het bewonderenswaardige pionierswerk in gebieden in Afrika, Azië, Zuid-Amerika. Toch is geprobeerd een algemeen beeld te schetsen van het leven binnen de congregatie in z'n algemeenheid, het leven zoals dat in alle kloosters werd geleefd. Een geschiedenis van de hele congregatie was voor mij ook te omvangrijk geweest en dan was deze historische publicatie uitgegroeid tot een meerdelige serie. Door nl. alle kronieken van de onderscheiden kloosters uit te werken en daarbij het rijke fotoarchief nog een plaats te moeten geven zou dit een opdracht geweest zijn die menigeen boven het hoofd gegroeid zou zijn. Over de kloosters die vóór 1926 gesticht zijn in binnen- en buitenland geeft gelukkig het gedenkboek [1836-1926] van de hand van Zr. Teresa Rutten een globale kijk op het ontstaan en de concrete historie ervan.

Anderen zullen het ook als een gemis ervaren dat op geen enkele wijze aandacht kon worden besteed aan de ontwikkelingen binnen Indonesië waar onze zusters, na de 'Jappenkampen' te hebben overleefd, een hechte basis hebben weten te leggen voor een zelfstandige stichting 'Kym Indonesia' die vanaf 19 november 1990 een eigen status kent en met ruim 200 kloosterzusters de Vincentiaanse geest gestalte geeft op tal van plaatsen op het eiland Sumatra. Een roepingprobleem kent men daar niet. Als congregatie binnen een grotendeels islamitische samenleving doen de Zusters van Liefde daar, in aan deze tijd aangepaste vormen en noden, wat onze zusters in Schijndel hebben gedaan vanaf 1836.

Ondanks al deze beperkingen hoop ik toch dat de huidige lezers en die van de generaties na ons een diepere kijk krijgen op wat eens de historische rol van 'actieve congregaties' is geweest, die vanuit de 19^e eeuw de basis hebben gelegd voor onderwijs, zieken- en ouderenzorg en vele andere vormen van liefdadigheid in onze huidige samenleving. Wie immers het verleden kent begrijpt meer van het heden en vindt daarin een nieuwe basis voor de toekomst.

De titel 'Alles heeft zijn tijd' is daarom ook bewust gekozen. Deze vorm van religieus leven, waar kloosterlingen in gemeenschap met elkaar uiting willen geven aan een leven van bidden en

werken, zal in deze vorm uit onze samenleving verdwijnen, maar aangezien religie een bepalende rol speelt in het leven van mensen, is de verwachting dat nieuwe vormen van religieus leven zullen ontstaan en hoe men die dan uiteindelijk vorm gaat geven zal ons de toekomst leren.

Naast de bestaande contemplatieve orden die al eeuwen lang, overigens met ups en downs, zijn blijven voortleven, zullen religieus geïnspireerde tijdgenoten nieuwe initiatieven nemen. Indachtig de levenswijsheid.....'onder as is altijd vuur', wacht onze toekomst nieuwe uitdagingen op religieus gebied.

Henk Beijers

**Alleen wie in de toekomst gelooft,
gelooft in het heden**

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	5
Inleiding.....	7
Inhoudsopgave.....	9
Oorkonde.....	13
1. Wel en wee rond de beginjaren (1836-1861).....	15
Brabant aan het begin van de 19 ^{de} eeuw.....	15
Pastoor Antonius van Erp een gedreven man met visie.....	16
Brevieren en een brei- en catechismusschool.....	18
Een droom verwezenlijkt.....	20
Zuster Vincentia keert terug naar Schijndel.....	21
In de geest van Vincentius à Paulo.....	22
De eerste school geopend.....	23
Nieuwe aanmeldingen voor de jonge stichting.....	25
Accent op de geestelijke zorg voor de zusters.....	27
Naast onderwijs ook een gasthuis.....	29
Droefheid in en buiten het klooster.....	31
Een wonderbaarlijke genezing... wie zal het zeggen.....	32
De reddende engel van de congregatie.....	32
De eigen opleiding in de kinderschoenen.....	33
Het plotselinge overlijden van de stichter.....	34
2. Basis en inspiratie voor het kloosterleven.....	37
Constituties of regelgeving [1842-1990].....	37
De aller oudste voorschriften.....	37
Aanvullingen en aanpassingen.....	39
De doelstelling van de congregatie in de Heilige Regel.....	41
Kapittels door de jaren heen [1836-2006].....	43
Verkiezingen in de beginjaren.....	43
De kapittels na het overlijden van de stichter.....	44
Een beduidend andere koers vanaf 1964.....	52
Maranatha te Duizel in 1982.....	56
Besluitvorming in 1988.....	59
De kapittels over de periode 1994-2006.....	59
3. Groei naar religieuze volwassenheid.....	65
Van postulaat tot eeuwige geloften.....	65
De vormingsfase van het noviciaat.....	66
Aspiranten met tijdelijke geloften.....	69
De kloostergeloften nader toegelicht.....	70
Een reportage vol symboliek.....	71
Enige statistische gegevens.....	76
Dagorde, liturgische vieringen, korgebed en meditatie.....	77
Silentium, retraites en recollectiedagen.....	83
Geestelijke begeleiding van de zusters.....	85
Terugblik van enkele misdienaars.....	88
Visitaties.....	92
Hectografen, bulletins en berichten.....	94
Jubileumvieringen in het verleden.....	95
Het zilveren en gouden feest in 1861 en 1886.....	95
De viering van het 75-jarig bestaan.....	97
Het eeuwfeest anno 1936.....	98
Het 125-jarig bestaan in 1961.....	102
Driemaal goud in 1986.....	105
Korte impressie 160- en 170-jarig bestaan.....	108
4. De liefdewerken van de zusters.....	111
Korte inleiding.....	111
4.1 Moederhuis.....	113

Bouwgeschiedenis in vogelvlucht.....	113
De Sint Jozefkapel en Mariakapel.....	120
Het kloosterkerkhof van het moederhuis.....	126
Het gasthuis.....	130
Het rectoraat uit 1885.....	133
Rectorshuis wordt generalaat	134
De Mariahoeve van boerderij tot economisch centrum	134
Moederhuis in Eerste en Tweede Wereldoorlog.....	137
Van normaalschool naar kweekschool.....	144
Regeltucht boven alles	145
Meester Michels wordt aangesteld in 1880	146
Eindelijk subsidie voor de kweekschool.....	148
De inhoud van het onderwijs.....	149
Blijdschap en verdriet	154
De bouw van een nieuwe kweekschool.....	155
Het bijzondere jaar 1929.....	156
De start van zuster Anselma Tijhuis	157
Afkondiging van de mobilisatie	161
Men wijkt uit naar Den Dungen.....	163
Grote schoonmaak op de kweekschool.....	165
Op weg naar het gouden feest [1896-1946]	166
De gouden kweekschool verder op weg.....	168
Men gaat andere accenten leggen	172
Een nieuw kweekschoolplan uit 1956.....	175
Toelichting op de Mammoetwet.....	178
Een enerverende meimaand in 1969.....	180
Nieuwe heren nieuwe wetten	181
Afscheid van zuster Simona	185
Sfeerbeeld van een oud-student.....	186
Van Muloschool tot Eldecollege.....	188
Meisjesmulo Heikantstraat B 201	188
De nieuwe school Pastoor van Erpstraat 12.....	193
Huishoudonderwijs in het verleden	196
Begin van de Schijndelse huishoudschool.....	196
Officiële opening van de huishoudschool.....	198
Rijkssubsidie in zicht.....	199
Dagschool en avondcursus	200
Grote verdiensten van zuster Hugolina van Leeuwen	201
Mater Amabilisschool [MAS]	202
Een lange weg te gaan	203
Er komt langzamerhand schot in	204
De nieuwbouw is gereed.....	205
Prospectus voor de internen.....	206
Nieuwe initiatieven.....	206
Zuster Henriëtte Marie Versteegde directrice.....	207
Bestuur van de huishoudschool in lekenhanden.....	208
Ideeën van staatssecretaris Ginjaar-Maas	209
Herdenking 40 jaar Sancta Maria.....	209
Reünie in 2003	210
Lager onderwijs vanuit het moederhuis.....	210
Meisjesschool Pastoor van Erpstr. 4.....	210
Meisjesschool aan de Wilhelminalaan	214
Kleuteronderwijs vanuit het moederhuis	216
Liefdewerken van een andere orde.....	219
Onderwijsmethodieken	223
Moederhuis vertrekpunt en thuisbasis.....	225
Congregatieprojecten.....	227

4.2 Het Sint-Barbaraklooster.....	229
Het oude Sint-Barbaraklooster [1894-1944]	229
De locatie die gekozen is.....	229
De patrones van het nieuwe klooster.....	231
Geestelijke zorg voor de zusters.....	232
Markante feiten van het Sint-Barbarakloos-ter.....	233
Anekdote rond H.Hartbeeld	235
Mariabeeldje van hand tot hand.....	236
Het oude kloosterkerkhof.....	237
Grondeigendommen onder Wijbosch.....	238
De bange septemberdagen van 1944	238
De rectoren van het oude Sint-Barbaraklooster.....	245
Het nieuwe Sint-Barbaraklooster [1953-2011].....	247
Ruïnes in Wijbosch	247
Tussen oud en nieuw Sint-Barbara [1945-1953]	248
Plechtige inzegening van de nieuwbouw	249
Enige opvallende gebeurtenissen.....	250
Communitieitsleven in een verpleeghuis	252
Het koperen en zilveren jubileum van het ‘nieuwe Sint-Barbara’	253
Ontwikkelingen in de zorg voor zieke en bejaarde zusters	254
Overdracht van bestuur	256
Het kloosterkerkhof.....	258
Rectoren van Sint-Barbara na 1953.....	261
De kleuterschool in Wijbosch.....	267
De meisjesschool in Wijbosch	269
4.3 Weeshuis	271
Familie Verkuijlen en het weeshuis	271
In pension in het moederhuis.....	272
Geen rectoraat maar weeshuis	273
Patroonheilige wordt Peerke Donders.....	274
Alle begin is moeilijk.....	276
Moeder-overste opgesloten	276
Testament van Willem Verkuijlen	278
Groei van het aantal wezen	281
Herinneringen van Marie Smits	282
De aardbeving van 1932.....	284
Weeshuis tijdens en na de granaatweken.....	284
Weeshuis na de oorlogsperiode	285
Gevoelens en gedachten van een weeskind	287
Een regenton met rondzwemmende kevertjes.....	287
De verjaardag van zuster Fidelia.....	288
Andere bestemmingen van het weeshuis	289
Een nieuwe fase.....	291
4.4 Het Lidwinaklooster [1934-2000]	293
Van tekentafel tot monument	293
De parochie Boschweg in wording	293
De roep om een eigen ziekenhuis.....	293
De keuze van de locatie.....	294
Correspondentie uit de beginjaren	295
Bouwactiviteiten 1930 – 1934	295
Inzegening en loftrompet.....	296
Tot monument verheven	301
De beginjaren van de stichting.....	302
De overhuis van moederhuis naar Huize Lidwina.....	302
Geschenken bij de opening en aankopen uit latere jaren	303
Het kerkhof bij Huize Lidwina	305
Oorlogsjaren en koperen bestaan	306

De eerste signalen.....	306
Slachtoffers worden binnengebracht	307
Tussen invasie en bevrijding.....	308
Vier Amerikanen op een hooizolder.....	311
Onafgebroken trommelvuur en tenslotte de bevrijding	311
Er was heel wat nodig.....	311
Ziekendienst Schijndel.....	313
De na-oorlogse periode.....	313
Bijzondere viering van het koperen feest.....	314
Opheffing ziekenhuis en andere bestemming	316
Huize Lidwina in het zilver.....	316
De dagelijkse gang van zaken.....	316
De opheffing komt dichterbij	317
De nieuwe start in een gerenoveerd gebouw.....	318
Nieuwe wegen in de bejaardenzorg.....	319
Een nieuwe ontspannings- en ontmoetingsruimte	320
Voorbereidingen voor het gouden feest.....	320
De opening van een grandioos feestprogramma	321
De andere festiviteiten in vogelvlucht.....	323
Enkele bijzondere hoogtepunten.....	323
Bestuuroverdracht en politieke discussies	324
Een heldere intentieverklaring	324
Afscheid van mevrouw Verstijnen-Hijl	324
Benoeming van een nieuwe directeur	325
Een gemeentelijke nota verschijnt.....	325
Mogelijkheden tot dagopvang.....	326
Gedeputeerde Lambert van Nistelrooij op werkbezoek.....	326
De laatste periode voor Huize Lidwina	327
Nog één keer een bescheiden feestviering	327
Het definitieve afscheid van de zusters.....	328
De toekomst van het monumentale gebouw.....	329
Andere liefdewerken van de zusters.....	331
De kleuterscholen in wijk Boschweg	331
De Mariaschool voor meisjes	333
Bijlagen.....	335
4.5 Het klooster Annahof.....	337
Het jongste klooster van de congregatie	337
Officiële opening op 1 november 1993.....	339
Een eerste terugblik	340
Installatie van een leek als leidster	341
Geraadpleegde literatuur	345
Bijlagen.....	347
bijlage 1 – De 93 Schijndelse meisjes ingetreden bij de Zusters van Schijndel	347
Schijndel.....	347
Eerde	348
Gemonde.....	348
Bijlage 2 – Kloosters van de congregatie in binnen- en buitenland	349
Bijlage 3 – Enige administratieve gegevens	351
Auteursinformatie.....	357
Kort slotwoord.....	357
Noten.....	358

Ieder jaar met de viering van het hoogfeest van Pasen wordt een zgn. paasoorkonde gemaakt die door de algemene overste samen met de paaskaars de kapel wordt binnengedragen en op dat moment leest zij de bijbehorende proclamatie voor. De oorkonde van 2011, vervaardigd door zuster Maria Adriaens, heeft als thema het jubileumjaar en de proclamatie luidde als volgt:

*Het licht van deze morgen
roept ons toe: Hij is opgestaan!
En wij leven op
herschapen in levend water uit Jezus' bron
Wij gingen zijn weg van bewogenheid,
door lijden en dood naar nieuw leven.
Dat de vreugde van paasmorgen
met ons mee mag gaan:
vreugde die ons geeft aan elkaar,
vreugde in overvloed.
Herschapen, in water en licht, vinden wij leven in overvloed*

Ook het geloof kent zijn seizoenen

1. WEL EN WEE ROND DE BEGINJAREN (1836-1861)

BRABANT AAN HET BEGIN VAN DE 19DE EEUW

De stichting in de jaren 1797-1848 van enige tientallen zuster- en broedercongregaties in en buiten Brabant komt natuurlijk niet zomaar uit de lucht vallen. Het klimaat is dan dusdanig, dat menig kerkelijk leider nieuwe mogelijkheden overweegt, om met name de schrikbarende nood van een omvangrijke onderklasse in de samenleving te helpen oplossen. Wat in die periode speelt, zowel in de steden als op het platteland, is o.a. bittere armoede, vaak levenslange werkloosheid, gebrek aan elementair onderwijs, verkrotte huisvesting, sociale uitstoting, epidemieën en de nodige gezinsproblemen.² Om bij de vrouwelijke kloostergemeenschappen te blijven.....de gemeenschap van de Zusters van Liefde te Schijndel [1836] is een van die stichtingen, maar voor en na hen zijn o.a. gesticht de Franciscanessen van Oirschot [1797], de Franciscanessen van Dongen [1801], de Dochters van Maria en Joseph gevestigd te 's-Hertogenbosch [1820], de Franciscanessen te Etten [1820], de Zusters van Onze Lieve Vrouw te Amersfoort [1822], de Gasthuiszusters te Breda [1826], de Zusters van Liefde te Tilburg aan de Oude Dijk [1832], de Franciscanessen van Roosendaal [1832], de Gasthuiszusters te Oosterhout [1834], de Franciscanessen van Heijthuisen [1836], de Liefdezusters te Maastricht [1837], de Franciscanessen van Oudenbosch [1838], de Gasthuiszusters te Bergen op Zoom [1838], het gezelschap van Jezus en Maria te Engelen [1822/1840], de Dominicanessen te Rotterdam [1841], de Franciscanessen te Oosterwijk [1844], de Franciscanessen te Veghel [1844], de Franciscanessen te Rotterdam [1847], de Franciscanessen te Gemert [1848 en de Dominicanessen te Neerbosch.³ Het is tekenend voor de tijdgeest van toen.

Wat is er allemaal gaande in dit gebied. Laten we even teruggaan naar de komst van de Fransen in 1794. Twee belangrijke stromingen beheersen het denken in die tijd nl. de patriotten, die als het progressieve deel van de bevolking sympathiseren met de ideeën van de Franse Revolutie uit 1789 en de prinsgezinden, die trouw willen blijven aan Oranje. De scheidinglijn van die twee groeperingen loopt als het ware dwars door de godsdiensten heen. Toch brengen de nieuwe revolutionaire denkbeelden niet wat men er van

verwacht had. De Fransen beschouwen ons land min of meer als bezet gebied en we worden niet behandeld als geestverwanten in denken en doen. In 1810 wordt Nederland ingelijfd bij Frankrijk. Op het moment dat de machtige Napoleon in Rusland wordt verslagen begint men hier weer te roepen om Oranje. De gevluchte stadhouder Willem V arriveert in 1813 in Den Haag en zal later koning Willem I worden. Iemand met moderne ideeën, maar hij blijkt erg autocratisch ofwel eigenmachtig en misschien wel eigenzinnig te regeren, het type van de alleenheerser. Zijn houding ten aanzien van kloosters en kloosterleven manifesteert zich in het feit dat hij de religieuzen in de oude overgebleven kloosters van vóór de Franse Tijd wel toestaat om bij elkaar te blijven wonen, maar het dragen van een habijt of kloosterkleding verbiedt hij. Bovendien mag men geen nieuwe kloosterlingen aannemen. Kortom....hij propageert een uitsterfingsbeleid.

Portret van mgr. Johannes Zwijsen een van de fervente voorstanders van het stichten van actieve congregaties voor onderwijs en ziekenverpleging. Het origineel bevindt zich in de raadzaal van het generaalaat van de Fraters van Tilburg. De schilder is Jan Kruysen uit Oirschot [Molengraaf 1990 pag.26].

Dat houdt de gemoederen bezig. Vooraanstaande katholieken en kerkelijke leiders proberen op een of andere manier de huidige wetgeving te ontduiken en gaan over tot stichting van, zoals men ze noemde, lokale associaties van juffrou-

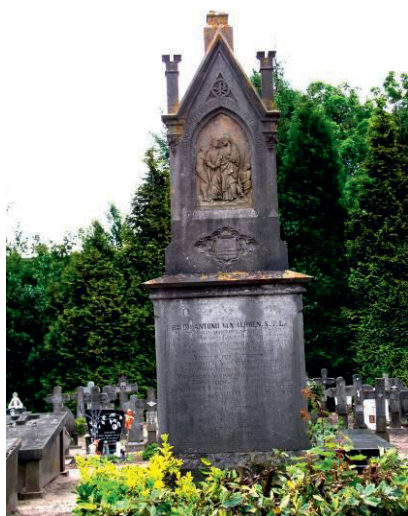
wen, die vooral worden ingezet voor onderwijs en verpleging. Ze leggen geen kloostergeloften af en dragen ook geen kloosterhabijt. Men zou kunnen zeggen, dat het niet meer zijn dan religieus geïnspireerde gemeenschappen van leken.⁴ Dat is grofweg de concrete situatie vóór het aantreden van koning Willem II in 1840. Een van de markantste kerkelijke voortrekkers in die tijd is zonder meer monseigneur Zwijzen ge-

weest, die ook lokale pastoors inspireert om mee te werken aan de stichting van zuster- en broedercongregaties.

De parochiepriesters in die tijd voelen de sociale noden binnen hun eigen parochie sterk aan en nemen initiatieven om vrouwen in te schakelen om die noden te lenigen. Tijdens de regeringsperiode van koning Willem II volgen diverse mannelijke kloostergemeenschappen.

PASTOOR ANTONIUS VAN ERP EEN GEDREVEN MAN MET VISIE

Een van de lokale pastoors in Brabant die de oproep van monseigneur Zwijzen volgt is de Schijndelse pastoor Antonius van Erp. Hij wordt geboren te Oss op 10 maart 1797 als zoon van Johannes Franciscus van Erp, vader van een welgestelde, vrome en godsdienstige familie. Over de vroegste jeugd van Antonius is niet al te veel bekend. Wel weten we dat hij te Oss Frans heeft gestudeerd of minimaal Franse les kreeg van een onderwijzer. Daarna volgt hij de opleiding humaniora [o.a. klassieke talen] aan de Latijnse School te Uden. Die wordt op dat moment geleid door de Kruisheren.

De grafzerk van Antonius van Alphen op het Schijndelse kerkhof van 1829 aan de Rietbeemdweg

Op 13 september 1815 wordt Antonius van Erp ingeschreven op het Groot Seminarie te Herlaer onder Sint- Michielsgestel en begint daar op 10 oktober 1815 aan zijn priesteropleiding. Hij ontvangt de tonsuur, lagere wijdingen en subdiaconaat te Mechelen uit handen van aartsbisschop de Méan op 18 december 1818. Nog geen jaar later, op 18 september 1819, ontvangt hij te Münster het diaconaat, gevolgd door zijn priesterwijding op 15 juni 1820 te Mechelen. Vermoedelijk heeft aartsbisschop Franciscus Anto-

nius de Méan die wijding geleid. Antonius van Erp wordt op 13 december 1820 assistent te Breugel, op 27 februari 1826 kapelaan te Boxtel en uiteindelijk mag men hem verwelkomen als pastoor van Schijndel op 27 april 1831.⁵

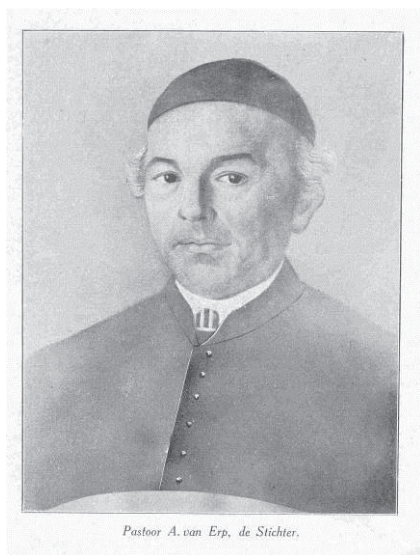
Hij volgt zijn illustere voorganger vicaris Antonius van Alphen op. Die legt immers zijn pastorale taak neer op 25 april 1831 en overlijdt op 1 mei daaraan volgend. In de Schijndelse gemeenschap wordt het afscheid van deze innemende parochieherder, die vanaf 1787 de parochie krachtig heeft geleid, als bijzonder droevig ervaren. Dit wordt het sterkst uitgedrukt in een dichterlijk acrostichon dat men op Antonius van Erp heeft geschreven. Dat luidde in de taal van toen als volgt:

*Alom herbaauwde 't rouwmisbaar,
Niets kon den tranenuloed betoomen,
Toen ons VAN ALPHEN werd ontnomen,
Onze onverwinb're beukelaar;
Nog enkel staarden toen onze oogen
In al dien ramp op U, o God.
Uw goedheid, met ons leed bewogen,
Schonk ons een redder in ons lot.
VAN ERP vergoedt wat wij verloren.
Al brult de Phijton eens zoozeer,
Nooit kan hij ons geluk vermoren;
Elk monster stormt VAN ERP ter neêr,
Reeds schittert ons de heilzon tegen,
Pal staat zij, pal is onze zegen.⁶*

Enerzijds de droefheid om het afscheid van de overleden en anderzijds het vertrouwen in de nieuw benoemde herder.

De keuze van deze nieuwe pastoor is beslist geen verkeerde geweest zoals zal blijken. Bij zijn introductie wordt door een van de heren geestelijken al een indrukwekkende feestzang gecomponeerd en wordt de kersverse geestelijke vader door een grote menigte toegezongen. Hij manifesteert zich tijdens zijn pastoraat als een zorgzame vader, met een uitdrukkelijke voorliefde

voor het wel en wee van de jeugd, met name de vrouwelijke jeugd. Zijn basisregel in deze is....'worden de meisjes godsdienstig opgevoed, dan zal de gansche maatschappij goed en godsdienstig zijn. Dezen immers worden later huismoeders en brengen als van zelf den goeden geest van vroomheid op hare gezinnen over'.⁷

De stichter van de congregatie [door A. v. Domburg 1904]

Op dat moment kent Schijndel slechts een openbare school onder leiding van de ijverige protestantse meester Kaub, bedoeld voor zowel de mannelijke als de vrouwelijke jeugd. Het is een uitvloeisel van het Franse bewind, waaronder in 1806 een schoolwet wordt aangenomen. Men omschrijft de onderwijsdoelstelling van die dagen als 'opvoeding tot maatschappelijke en christelijke deugden'.⁸ Vanwege de bestaande geloofsverdeeldheid in ons land acht men het van het grootste belang dat het onderwijs neutraal blijft. Godsdienstonderricht op scholen is te enen male verboden. In 1833 wordt het oude schoolgebouw op het parochiekerkhof verkocht aan pastoor van Erp, die het laat afbreken. Inmiddels heeft de gemeente al een nieuwe school

gebouwd aan de Hoofdstraat of Grote Straat. Schoolmeester Kaub begint langzaam maar zeker bejaard te worden, maar in 1840 is inspecteur Wijnbeek nog goed te spreken over het Schijndelse openbaar onderwijs. We laten de waardering hierover in het midden. Feit is in ieder geval, dat de bejaarde Cornelis Jacobus Kaub samen met zijn zoon Johannes Antony lesgeeft aan zo'n 100 kinderen, weliswaar in een goed ingericht lokaal, maar zij zijn de enige leerkrachten. Bovendien bezoeken vele kinderen zijn school slechts tijdelijk. Het onderwijs beperkt zich in die dagen tot lezen, schrijven, rekenen en spelling.⁹ Later komen er ondermeesters op de openbare school of goedkope kwekelingen. Van bijzonder onderwijs voor de katholieke jeugd is dus op dat moment in Nederland formeel nog geen sprake, iets wat pastoor Van Erp nu juist op het oog heeft. Hij zint daarom op mogelijkheden om met name meer grip te kunnen krijgen op de vrouwelijke jeugd. Dat is hem veel waard. Nu is er wel in die dagen een mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden een bijzondere school op te richten, maar die wordt dan niet door het rijk gesubsidieerd. Pastoor van Erp laat zich, in al zijn gedrevenheid en onverwoestbaar streven naar katholiek onderwijs, die kans niet ontnemen en begint actie te voeren om op een of andere manier de vrouwelijke jeugd een eigen vorm van onderwijs aan te kunnen bieden. Op de openbare school zal men het spoedig merken. Uit statistieken van 1851 is af te leiden dat er in dat jaar nog steeds meisjes op de openbare school zitten nl. op 15 januari 71, op 15 juli 58, maar op de zustersschool zitten er al op 15 januari 204 en op 15 juli 163. Vanaf 1861 zitten er uitsluitend jongens op de openbare school. Het effect van de komst van zusters voor een eigen meisjesschool blijkt dus bijzonder positief, alhoewel men op de school van de heer Kaub allesbehalve blij geweest zal zijn.¹⁰

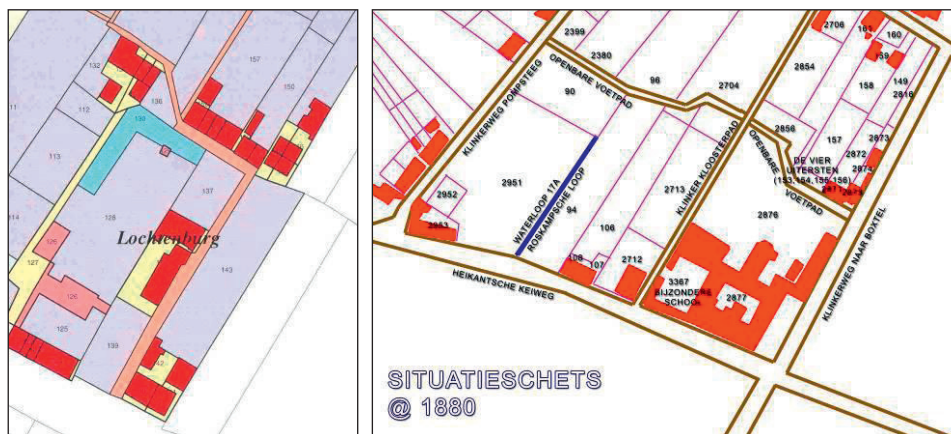

**Als je warmte krijgt,
kun je warmte uitstralen**

BREVIEREN EN EEN BREI- EN CATECHISMUSSCHOOL

Volgens de overlevering doet in die dagen in Schijndel het verhaal de ronde, dat pastoor Van Erp graag zijn breviër bad in de tuin van een zekere Wouter van den Berg, een van de Schijndelse bakkers in de directe omgeving van de toenmalige Laagstraat. ¹¹ Een breviër is een ge-

bedenboek van de katholieke kerk, afgeleid van het Latijnse begrip 'breviarium'. Het is bedoeld voor priesters en kloosterlingen, waarvan men verwacht dat ze voor deze gebeden, gezangen en psalmen dagelijks tijd reserveren. In de praktijk koos men vaste tijden.

Fragment van de kadasterkaart D1 van het centrum van Schijndel anno 1832 met daarnaast de situatieschets rond 1880 waarop af te lezen is dat men in de eerste 50 jaren van het bestaan van de congregatie aardig wat gebouwd heeft in en rond het moederhuis dankzij schenkingen, koop en afbraak van omliggende huizen. Het kloostercomplex ligt op het gebied bekend onder de naam 'Lochtenburg' [Schijndels landschap uitgave 2003 en schattingskaart uit 1880 collectie BHIC].

Bouwactiviteiten in en rond moederhuis 1836-1861]

- 1837 Permissie tot bouw van een 'binnenschool' [24 maart]
- 1840 Feestelijke inwijding van de zustersschool
- 1843 Voltooiing van het 1^e gasthuis en nieuwe kapel [25 september]
- 1843 Aanleg van het 1^e kloosterkerkhof [juli]
- 1844 Opname in het gasthuis van de eerste arme vrouw [5 januari]
- 1844 Plaatsing van de kruisweg in de kapel [27 november]
- 1858 Begin van het educandaat binnen de normaalschool [november]¹²

Uit de gegevens over de historie van het weeshuis is duidelijk geworden, dat Wouter van den Berg in de Hoofdstraat een bakkerij zou hebben. Restanten daarvan hebben tot 1977 deel uitgemaakt van het weeshuiscomplex. Ook zou er een doorgang geweest zijn van het weeshuis rechtstreeks naar het moederhuis. Is dan misschien de kloostertuin zo uitgebreid geweest dat die grensde aan de tuin van het latere weeshuis?

Na het breviëren maakt de pastoor blijkbaar een gemoedelijk praatje met bakker Van den Berg. Op zekere dag vraagt hij hem om een gunst waar de bakker heel verbaasd van opkijkt nl. om voor halve dagen zijn bakkerij te verhuren. Wouter begrijpt het voorstel nauwelijks, totdat pastoor Van Erp zijn ideeën over een toekomstige meisjesschool ontvouwt. Hij heeft dan al de toezegging van twee dames, die bereid zijn een deel van de opvoeding der meisjes op zich te nemen. Het

zijn de zus van de pastoor Maria van Erp en een zekere Helena van den Endepoel. Aangenomen mag worden dat de laatste de dochter is van Pieter van den Endepoel, een rentenier, die een huis en erf bezit van de 6^e kwaliteitsklasse en als de buurman van de roomse pastorie bekend staat. Hij woont op kadastraal perceel D 124.

Om de wetten van de liberale landsregering te omzeilen kiest de pastoor voorlopig voor twee vakken nl. handwerken en godsdienst. In een uiterst primitief schoollokaal, de bakkerij van Wouter van den Berg, is dus de brei-en catechismusschool van start gegaan en wel enige jaren voor dat de congregatie gesticht werd. Iedereen is enthousiast. De jubelstemming slaat echter plotseling om in intense droefheid. Maria van Erp, de meesteres van het eenvoudige brei-schooltje, wordt zwaar ziek en overlijdt al op 4 april 1833, slechts 24 jaren oud. Op haar gedach-

tenisprentje staat een merkwaardige gedachte geformuleerd, die mede de zwaarte van dit werk illustreert: 'Mijn ijver voor de kinderen der behoeftigen heeft mij doen uitteeren'.¹³

Gedachtenisprentje van Maria Anna van Erp een jongere zus van pastoor Van Erp die al vóór de stichting van de congregatie in het breischooltje werkte dat toen gevestigd was in de bakkerij van Wouter van den Berg in de Hoofdstraat [later het weeshuispand]

Een zwaar verlies, temeer omdat zich steeds meer kinderen aanmelden. Het werk groeit juffrouw Van den Endepoel boven het hoofd en het lokaal is in feite te klein voor de opvang van zoveel leerlingen. Gelukkig slaagt pastoor Van Erp erin om een ijverige vervangster te vinden voor zijn zus. In Schijndel woont in die dagen een welgestelde, goed roomse familie nl. de familie Gijsbert van der Kant, evenals Van den Berg een bakkersfamilie, wonende in een huis van de 6^e kwaliteitsklasse op kadastraal perceel D

182 in het centrum nabij het Kerkstraatje, ter hoogte van de huidige winkel van bakkerij Toelen. Diens dochter Helena treedt aan als assistente van Helena van den Endepoel en meteen wordt een splitsing aangebracht: de oudste meisjes blijven onder leiding van juffrouw Van den Endepoel in het bakkerijlokaal en de jongsten worden onderwezen in een van de kamers van de pastorie. Op een dag in augustus krijgt de pastorie-breischool, zeker in de ogen van de kinderen, hoog en bovendien interessant bezoek. De broer van Helena, Egidius Johannes van der Kant is student op het kleine seminarie te Sint Michielsgestel en heeft vakantie. Hij wil, samen met een vriend, die bij de familie G.Vugts logeert, graag eens een kijkje nemen in de breischool van zijn zus. Een breischool was immers toentertijd nog een nieuwigheid. Die vriend blijkt de bekende Petrus Donders uit Tilburg te zijn, de latere zalig verklaarde redemptorist, die zijn leven heeft ingezet voor de melaatsen in Suriname. Hij zal later de patroonheilige worden van het weeshuis van de zusters aan de Hoofdstraat. Juffrouw Helena schijnt het bezoek goed voorbereid te hebben door voor een speciaal programma te kiezen, waaronder o.a., hoe kan het ook anders voor priesterstudenten, enige gezangen, enige gebeden en een catechismusles. Bovendien, zo melden de kronieken, heeft Helena er een fantastisch wellevendheidslesje van gemaakt. Diep in zijn hart is pastoor Van Erp toch niet geheel tevreden, ondanks het fantastische werk van de beide dames. Het is immers zijn allergrootste wens om met name religieuze leerkrachten naar Schijndel te halen. Enigszins jaloers zal hij geweest zijn op pastoor Zwijsen te Tilburg, die in 1832 een congregatie van liefdezusters weet te stichten nl. de Zusters van Liefde aan de Oude Dijk te Tilburg.

De eerste huisvesting van de Zusters van Tilburg, waarin Mieke de Bref mogelijk nog is opgenomen in haar Tilburgse vormingsperiode of het huis van de 13 celletjes [Molengraaf 1990 buitenkaf en pag.36].

Dat motiveert de Schijndelse herder om ook voor Schijndel in die richting krachtadig acties te ontplooiën. Wat zou het mooi zijn, als hij ook het dorp Schijndel zou kunnen verblijden met de

EEN DROOM VERWEZENLIJKT

Al mijmerend over de mogelijkheden dwalen zijn gedachten af en denkt hij terug aan de tijd toen hij kapelaan te Boxtel was. Hij herinnert zich een zekere Mieke de Bref, die al eens het verlangen heeft geuit kloosterling te willen worden. Misschien is zij wel voorbestemd voor de Schijndelse congregatie en door God geroepen. Nu doet zich echter een netelig probleem voor, want de oom van Mieke schijnt ernstig ziek te zijn en wordt juist door haar verpleegd. Gelukkig bieden zich Schijndelse inwoners aan om de zorg voor deze dierbare oom, Martinus de Bref, op zich te nemen, tot het moment dat de nieuwe zusters het konden overnemen. Dat is voor pastoor Van Erp een uitstekende oplossing.

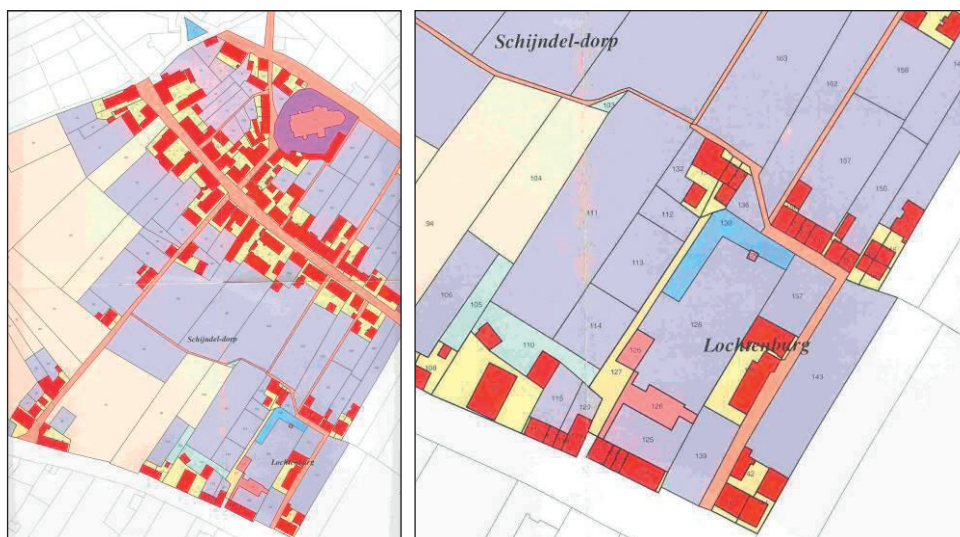
De historische prent die destijds door tekenleraar Jos Zeegers is gemaakt van de overtocht van Mieke de Bref van Boxtel naar Schijndel.

Enige tijd later komt een Brabantse huifkar voorrijden bij de oude pastorie. Mieke de Bref met haar ziekelijke oom, voor wie de hobbelen-de tocht Boxtel-Schijndel misschien wel een hel is geweest, arriveren op Schijndelse bodem. In de kronieken van de congregatie wordt gesproken over de vader van Mieke, maar dit blijkt dus niet correct te zijn. Nader archiefonderzoek

stichting van een kloostergemeenschap van liefdezusters. In zijn contacten met collega Zwijzen zal dit vaak onderwerp van gesprek geweest zijn.

heeft overduidelijk aangetoond, dat de vader van Mieke al sinds 1827 was overleden.¹⁴

Het tweetal wordt hartelijk ontvangen. Ze blijven er tot aan het voorjaar van 1835. Dan vindt er een emotioneel afscheid plaats tussen deze oom en zijn nicht. Mieke die inderdaad te kennen heeft gegeven kloosterlinge te willen worden, dient daarop grondig voorbereid te worden. De pas gestichte zustercongregatie te Tilburg is de aangewezen plaats, onder de vleugels van pastoor Zwijzen, die inmiddels al de nodige ervaring heeft in het voorbereiden van zusters op het kloosterleven. Mieke moet haar zieke oom achterlaten en overlaten aan de zorg van anderen. Ze krijgt in Tilburg haar opleiding van zuster Michaël, de novicenmeesteres. De novicen zijn degenen die aan het begin van hun kloosterleven staan en nog geen geloften hebben afgelegd. Pastoor van Erp heeft zelfs al een zeer toepasselijke naam voor zijn ‘eerste zuster’ bedacht nl. zuster Vincentia, genoemd naar de 16de-eeuwse stichter van liefdezusters Vincentius à Paulo. Gelukkig krijgt zij enige maanden later gezelschap van een medenovice in de persoon van zuster Rosalia de Leijer uit Sint Oedenrode. De basis voor de Schijndelse kloostergemeenschap is gelegd en in Tilburg zijn de beide novicen in zeer goede handen om zich terdege te kunnen voorbereiden op hun leven als religieus en hun dienende taak in de Schijndelse gemeenschap. Op 15 april legt zuster Vincentia de Bref haar kloostergeloften af. Intussen zit pastoor Van Erp niet stil. Hij laat in 1836 een nieuwe pastorie bouwen aan de huidige Vicarius van Alphenstraat, want de oude pastorie is voorbestemd als eerste onderkomen voor de Schijndelse zusters.

Het kloosterterrein zoals het in 1832 in kaart is gebracht [uit: Schijndels Landschap uitgave 2003 - kaartenset ontworpen door Wil van de Ven en Carlos Opdenoordt].¹⁵

Prent met als opschrift: 'Gezicht op de noord-oostzijde der straat van de gebouwen anno 1836 thans hoofdgebouw en eindgevels van 't gesticht van liefdadigheid te Schijndel'. Deze afbeelding is, volgens oud-burgemeester P.A. Verhagen, gemaakt van een plattegrondtekening en naar een nauwkeurige schets der gebouwen en beplantingen zoals een en ander zich in 1836 vertoonde. Alle gebouwen zijn in 1884 en vroeger geheel gesloopt en door doelmatige nieuwe inrichtingen vervangen, aldus de oud-burgemeester [foto Jan van den Bosch]

ZUSTER VINCENTIA KEERT TERUG NAAR SCHIJNDEL

Op 31 oktober van dat jaar keert zuster Vincetia terug uit Tilburg, in gezelschap van de Tilburgse zuster Joseph, die haar de eerste tijd verder zal begeleiden. De aankomst gaat als een lopend vuurtje door het dorp en nieuwsgierigen komen in de Servatiuskerk kijken naar de beide zusters, die in het priesterkoor neergeknield zijn, gekleed in een eenvoudig maar stemmig kloos-

tergewaad. Ze zullen, voor het hoofdaltaar gezeten, gebeden hebben om Gods rijke zegen over het werk wat ze moeten beginnen binnen de Schijndelse samenleving. Daarna blijven de zusters op de nieuwe pastorie, tegenover de Servatiuskerk gelegen, overnachten om daags daarna hun definitieve intrek te nemen in de oude pastorie aan de toenmalige Heikantstraat, de eerste

huisvesting van de zusters. De stichting van de congregatie van de Zusters van Liefde te Schijndel is per 1 november 1836 een feit, tot vreugde van velen!

In de eerste kloosterregel van de zusters staat een tekst die hieraan herinnert, als de oude, lege pastorie als volgt staat omschreven: *“Slechts één uwer betrok op Allerheiligendag van het jaar 1836 dit huis, waarin genoegzaam niets gevonden werd”*.¹⁶

Een anekdote uit die tijd vertelt ons dat voor de zusters een poëtische welkomstgroet was geschreven, die werd uitgesproken door een zekere Maria Smits. Zij wordt de echtgenote van Willem van Kasteren en van hun kinderen zullen er

zich later maar liefst drie aansluiten bij de Zusters van Schijndel.

De straat die naar Mieke de Bref is vernoemd met op de achtergrond de kloosterkapel

IN DE GEEST VAN VINCENTIUS À PAULO

De jonge congregatie, die aanvankelijk de naam ‘Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Troosteres der Bedrukten’ meekrijgt, zoals geformuleerd in het oudste regelboek, verandert al snel van naam. In 1842 wordt het officieel ‘Congregatie der Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goeden Bijstand’. Deze naam is gebleven tot op de dag van vandaag.

Het mozaïek St. Jozefklooster Ora et Labora wat nu boven de hoofdingang prijkt luidde voorheen St. Jozefgesticht. Het beeld is een geschenk uit 1883 van een zekere mejuffrouw Nicolasina Schrijvers

Een kloosterinstelling zonder kloosterregel is niet denkbaar. Zo’n kloosterregel geeft duidelijk richting aan wat de kloosterlingen zelf voor ogen hebben. In die tijd wordt een heel sterk accent gelegd op datgene wat Vincentius à Paulo in zijn tijd als basis had genomen voor zijn stichtingen van vrouwelijke religieuzen. De oorspronkelijke doelstelling van de congregatie was ‘de heiliging van haar leden en de dienst aan de naaste door de beoefening van de verschillende liefdewerken’. Men kiest dan het devies Ora et Labora,

zoals dat nu nog prijkt boven de hoofdingang van het moederhuis.....Bid en Werk, wat ook terugkomt in de wapenspreuk van de congregatie!¹⁷

Of kort gezegd.....voor het werk voor de naasten is het van belang dat je een serieus kloosterleven leidt, een leven van regelmatig gebed en van gemeenschappelijke bezinning op je doelstellingen.¹⁸

Het huidige wapen van de Zusters van Schijndel.¹⁹

De kloosterstichters zien dit als algemene basis voor elke kloosterinstelling. Een concrete invulling vindt men in die dagen, zoals al gememoereerd, in de spiritualiteit of geestelijke beleving van een aantal grondwaarden zoals Vincentius à Paulo die geformuleerd had. Hij spreekt van een liefde tot God en een liefde tot de mensen, die hij ziet als een twee-eenheid. Ze liggen in elkaars

verlengde. Dat basisprincipe innerlijk beleven en uitdragen leidt tot een optimale verkondiging van de evangelische waarden. Vincentius wordt geboren op 24 april 1581 en na zijn priesterwijding in 1600 ontloopt hij zich als een ordestichter en organisator van caritatieve werken. Caritas staat bij hem zeer hoog in het vaandel. Rond 1617 sticht hij de eerste vereniging van vrouwen die zich helemaal wijden aan de zorg voor armen en zieken. Hij is o.a. de stichter van de bekende orde der Lazaristen en later ook de Dochters van Liefde. In Duitsland ontstaat door zijn toedoen een congregatie van Barmhartige Zusters. Voor hem gelden als grondhouding vijf 'deugden' te weten: eenvoudigheid, nederigheid, zachtheid, boetedoening en geestelijk leven. In 1729 wordt hij zalig en in 1737 heilig verklaard.

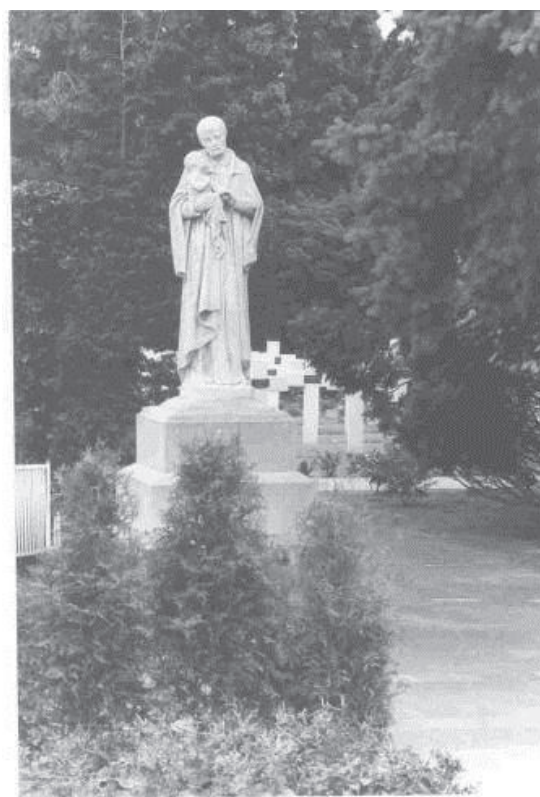
Portret van Vincentius à Paulo

Door paus Leo XIII is hij verheven tot patroon van alle verenigingen van liefdadigheid en van de ziekenhuizen. In het begin van de 19de eeuw nemen alle congregatiestichters zijn denkbeelden

DE EERSTE SCHOOL GEOPEND

Onder het regime van koning Willem I is het, zoals al eerder gememoreerd, allesbehalve eenvoudig voor religieuzen om een vergunning te krijgen om de jeugd te onderwijzen. Men beschouwt de actieve kloosterlingen min of meer als 'staatsgevaarlijke wezens' die het volk met hun 'paapse godsdienst' zouden vergiften. De

over. Vandaar dat men hem wel ziet als de vader van de 19de-eeuwse congregaties, de vader van het actieve religieuze leven. Ook de bekende Vincentiusverenigingen wandelen in zijn voetspoor. Met name monseigneur Johannes Zwijsen wil vanuit deze Vincentiaanse geest vorm geven aan het religieuze leven en via hem wordt ook pastoor Antonius van Erp geïnspireerd de Zusters van Schijndel als het ware Vincentiaans te vormen. Aan de ene kant jezelf wegcijferen voor je naasten in onderwijs, ziekenverpleging en bejaardenzorg en actief in de samenleving staan, maar aan de andere kant de stilte en ingetogenheid van het klooster waar men samen bidt en mediteert.²⁰

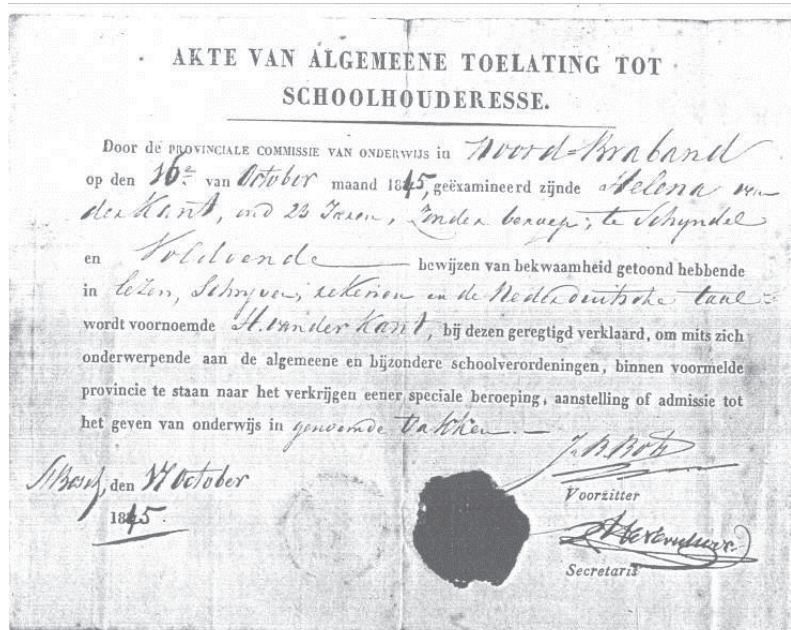

De beeltenis van Vincentius à Paulo is nog te bezichtigen in de kloostertuin

grondwetten van 1814 en 1815 propageren weliswaar vrijheid van onderwijs voor de katholieken, maar in werkelijkheid is het met die vrijheid treurig gesteld. Veel leerkrachten en veel onderwijsinspecteurs zijn van gereformeerde huize. De leerboeken worden door de staat vastgesteld. Ondanks dat.....pastoor Van Erp schrikt niet

zo gauw terug voor mogelijke moeilijkheden, houdt hij vast aan zijn voorgenomen plannen. Er is zelfs al een school gebouwd bij het beginnende klooster en de stichter weet een vergunning te krijgen, om aan kinderen van armen en onvermogenen onderwijs te mogen geven in lezen, schrijven en rekenen. Daar is overigens wel de nodige correspondentie aan voorafgegaan via het Schijndelse gemeentebestuur, dat al in februari 1837 een voorstel had ingediend tot oprichting 'eener vrouwelijke school'. Naast de bestaande openbare school blijkt men de behoefte te voelen aan een tweede school. Hierop reageert schoolopziener Bowier., dat binnen de volkrijke gemeente Schijndel slechts één openbare school functioneert, gebouwd voor zo'n 500 kinderen, maar dat veel kinderen die verder van de kom van het dorp wonen gebruik schijnen te maken van schooltjes te Eerde, Gemonde, Dinther, St. Michielsgestel, Den Dungen en Middelrode. Hij trekt de noodzaak van een tweede school in twijfel, suggereert de gemeente zelfs om de toelage van de onderwijskracht aan de openbare school te verhogen, zodat die een of meer ondermeesters kan aanstellen op basis van de bestaande reglementen. Mocht een tweede school werkelijk nodig zijn, dan pleit hij ervoor die op te richten in het Wijbosch waar zo'n 100-tal gezinnen wonen. Bovendien merkt hij op, dat het stichten van een andere school in de nabijheid van de openbare school nadelig zal zijn voor de bestaande school en het daar functionerende onderwijzend personeel en stemt in wezen tegen! Op 24 maart 1837 volgt een reactie van Gedeputeerde Staten. In dit schrijven wordt een aardige analyse gegeven van de concrete situatie. Zo wordt o.a. gesteld, dat naast het gemeentebestuur, ook alle weldenkende ingezetenen er meer en meer van overtuigd raken 'hoezeer grotendeels de opvoeding der kinderen van het vrouwelijk geslacht en bijzonder van de behoeftige volksklasse wordt verzuimd'. Die meisjes kunnen uiteraard wel gebruik maken van de bestaande gemeenteschool, maar ze blijven dan toch nog verstoken in onderwijs in de 'nuttige vrouwelijke handwerken'. Ook voor meisjes van bemiddelde ouders is het van het grootste belang, dat zij binnen de gemeente alle gelegenheid vinden 'om de handwerken van hunnen staat te kunnen aanleeren, te meer daar weinige ouders in staat zijn hunne kinderen op eene kostschool

buiten de gemeente uit te besteden'. Dat is de reden waarom het gemeentebestuur van Schijndel een krachtig verzoek heeft ingediend tot oprichting van 'eene vrouwelijke school voor kinderen van het vrouwelijk geslacht'. Op 6 april 1837 krijgt pastoor Antonius van Erp een brief van het gemeentebestuur, dat hem op de 24^e maart toestemming is gegeven om te Schijndel 'een vrouwelijke school voor het lager onderwijs in de taal en vrouwelijke handwerken' op te richten nl. kosteloos voor kinderen van armen en onvermogenen en dat men van bemiddelde ouders een 'matige belooning' mag vragen.²¹ Tevens doet men het voorstel in overleg te treden met de schoolopziener van het 1^e district de heer Bowier. In een schrijven van 7 juli 1837 spreekt men van een 'bijzondere school der 2^e klasse voor kinderen van het vrouwelijk geslacht'. Die stap heeft pastoor Van Erp al vast gezet. Als enigste sollicitante voor de nieuwe school meldt zich Anna Maria de Bref. Zij wordt aan een examen onderworpen. De slotconclusie is, dat zij 'proeven heeft gegeven van genoegzame bekwaamheid en geschiktheid ter behoorlijke vervulling van den post van schoolhouderesse'. Zuster Vincentia de Bref krijgt hierdoor de titel van 'schoolhouderes en onderwijzeres in de Ned. Taal'.²² Wel wordt haar te verstaan gegeven, dat ze op haar school slechts kinderen mag toelaten die de koepokinenting hebben ondergaan of de kinderziekte gehad hebben. Inmiddels is ook zuster Rosalia de Leijer vanuit Tilburg te Schijndel teruggekeerd en beide zusters openen de eerste zustersschool van Schijndel. Een volkomen nieuwigheid voor de Schijndelse bevolking van die dagen, die gewend is aan een vorm van neutraal onderwijs en de school van meester Kaub had geen slechte naam. Een directe behoefte aan godsdienstig of rooms onderwijs bestaat onder de bevolking op dat moment niet bepaald. Waarom dan Schijndelse meisjes naar de nieuw gestichte zustersschool sturen, zal men gedacht hebben. Voor naaien en breien kan men er zich nog wel iets bij voorstellen, maar de rest van de vakken zijn bij meester Kaub tot op heden in goede handen geweest. Dat pastoor Van Erp vanaf de preekstoel andere ideeën verkondigt en de kerkgangers probeert op andere gedachten te brengen en tot nieuwe inzichten over te halen, zal men in eerste instantie rustig aanhoord hebben.

Een voorbeeld van een 'akte als schoolhouderes' van zuster Scholastica [Helena van der Kant] die nog is gebaseerd op de schoolwet van 1806 en gespecialiseerd in een bepaald schoolvak.

NIEUWE AANMELDINGEN VOOR DE JONGE STICHTING

Zuster Rosalia legt op 27 november 1836 haar kloostergeloften af. Wat de stichter niet had durven dromen is dat zich al vrij snel meerdere postulanten aanmeldden na de opening van de eerste school. Een postulant is een zuster die aan een proeftijd begint, die voorafgaat aan het noviciaat. In die tijd beschikt de jonge stichting nog niet over een eigen kapel. Wie zich aanmeldt krijgt voorlopig in de Servatiuskerk een lange zwarte falie omgehangen, zoals Brabantse vrouwen die maakten voor begrafenissen en andere plechtigheden. Na de misviering in de parochiekerk, trekt men zich weer terug in het eenvoudige kloostercomplex op de Lichtenburg. Enige weken later krijgen de jonge postulanten dan een kloosterhabijt uitgereikt. Dat is in die dagen redelijk revolutionair van pastoor Van Erp. Hij volgt hiermee het voorbeeld van zijn collega Zwijzen uit Tilburg. Die heeft ook de Zusters van Tilburg vanaf het begin de kleding laten dragen die zuster Michaël Leijzen vanuit Hoogstraten had meegebracht. Eigenlijk wordt religieuze kleding pas officieel toegestaan als koning Willem II in 1840 aantreedt. Om echter de Schijndelse van de Tilburgse zusters te kunnen onderscheiden, zijn enige kleine veranderingen in de kloosterkleding aangebracht. De Schijndelse zusters gaan de rozenkrans aan de rechterkant dragen en het grote scapulier laat men zo-

wel aan de voorzijde als de achterzijde tot op de grond afhangen.

Een nijpend probleem dat zich voordoet is de financiële armslag. De postulanten komen vooral uit arme en minvermogende gezinnen en de schoolgelden blijven aan de lage kant. Soms wordt het gecompenseerd door giften van welgestelden van buiten. De situatie is op sommige momenten zo schrijnend, dat pastoor Van Erp zelf letterlijk 'de boer op gaat' om hout, koren, aardappelen en wat men nog meer nodig had. Rond 1900 hebben oudere zusters van toen een tipje van de sluier opgelicht door te verklaren, dat op de eettafel noodgedwongen half gebroken bordjes en kommetjes of saus- en melkkannetjes zonder oor te voorschijn kwamen. De levenswijze moet behoorlijk streng zijn geweest en het aantal vastendagen was fors. Zelfs bij het ontbijt was geregeld dat men slechts één zwarte en ¼ snee wittebrood mocht nemen. Dit zal er wel aan bijgedragen hebben, dat diverse zusters fysiek in de problemen zijn gekomen, omdat de werkzaamheden overdag behoorlijk zwaar zijn geweest. In de wintermaanden gebeurt in die beginperiode veel bij kaarslicht en liefst met veel zusters in één ruimte, zodat ook de voorraad kaarsen niet te snel op raakt. Overigens....de toeloop van veel leerlingen voor de zustersschool verloopt niet helemaal naar de wens van pastoor Van Erp. Hij gaat een andere koers va-

ren. De Schijndelse bevolking aanhoort de predicaties van de pastoor geduldig, maar massaal hun kinderen naar de zustersschool laten gaan....dat gebeurt niet. Hij pakt het ineens fanatieker aan en verkondigt op een zondag van de preekstoel het volgende: "Al de meisjes, die niet vanaf overmorgen tot aan de Eerste Communie de school der zusters hebben bezocht, zullen onverbiddelijk van dit geluk worden uitgesloten. Ook kinderen beneden de zes jaar kunnen, zowel jongens als meisjes, in de bewaarschool worden opgenomen".²³

Dat slaat bij de gemeenschap in als een bom. Sommigen beschouwen het zelfs als een soort dwangbevel. De Eerste Communie, toentertijd op 11 of 12-jarige leeftijd, niet mogen doen is in

die tijd ondenkbaar. De annalen verhalen dat de vrouwelijke afdeling van de school van meester Kaub sterk was verminderd, zelfs enige protestantse meisjes en jodinetjes komen na die zondag vriendelijk afscheid nemen. De bel van het klooster staat niet stil en er worden heel wat 'deurskes' aangemeld.

In 1840 wordt de zustersschool vergroot, uitgebreid met enige lokalen en officieel ingewijd. Een welluidende feestgroet wordt geschreven. In het dorp zijn vlaggentooien en erebogen te bespeuren en ziet men versierde straten en woningen. De dichter of dichteres uit die dagen laat de volgende tekst voordragen, waarbij de eerbied en het respect voor mogelijk de bisschop [kerkprelaat] en pastoor Van Erp duidelijk doorklinkt:

*Hoe onverwacht, maar zegenrijk
Is de eer, die dezen dag
Ons door Uw komst in onze school
Prelaat, gebeuren mag!*

*Hoe klopt ons hart van dank en vreugd
Voor de eer, die ons geschiedt!
De luister van een wereldvorst
Haalt bij Uw grootheid niet.*

*In U te ontvangen, Kerkprelaat,
Ontvangen wij den heer:
Wij hooren hem in Uwe stem,
O welk een gunst, wat eer!*

*Die eer vervult ons hart en ziel
Met ongekende vreugd
En stort ons tevens ijver in
Voor wetenschap en deugd.*

*Stort daarbij Uwe zegening
Op ons, Uw kind'ren, neer,
Opdat die zegening tot U
Met vruchten wederkeer.*

*Zoo blijven wij in elk geval
Aan onzen plicht getrouw,
Zoo is dit huis, voorheen Uw thuis
Een vruchtbaar schoolgebouw.*

Op een van de erebogen had men indachtig het jaartal 1840 geschreven:

*1 parig, vol van vreugd, versieren naar vermogen,
8 Schijndel thans zijn plicht. met wimpels en met bogen
4 men het wijdingsfeest en smeekt den hemel af:
O God, bescherm dit volk, door Curiums berderstaf.*

ACCENT OP DE GEESTELIJKE ZORG VOOR DE ZUSTERS

Naast het uitbreiden van de activiteiten voor de Schijndelse gemeenschap van die dagen is de stichter toch enigszins bezorgd over het geestelijk welzijn van de jonge kloosterlingen. Hoe vindt hij samen met de zusters de juiste balans voor zijn devies Ora en Labora...bid en werk. Zuster Vincentia de Bref heeft de verantwoordelijke taak op haar schouders gekregen om vooral de aankomende religieuzen, die dan nog novice zijn, in te leiden in het geestelijk leven, dat als basis dient voor alle zorgtaken naar buiten. Zij is novicemeesteres en leidt dus het noviciaat. De term 'novice' behoeft enige uitleg. Meisjes die als postulanten overstappen op het noviciaat gaan als het ware een proefjaar in, alvorens de 'kleine geloften' af te leggen. De novicemeesteres legt o.a. een groot accent op de inhoud, achtergronden en de consequente naleving van de kloosterregel. Gebed, bezinning en meditatie spelen een grote rol in het leven van de zusters en daarin ingroeien vraagt een goede begeleiding. Na het proefjaar wordt dan beoordeeld of die jonge vrouw wel geschikt zal zijn voor continuering van haar kloosterleven. In de annalen staat, dat zuster Vincentia als basisregel hanteerde: "Niet het vele is goed, maar het goede is veel". Met andere woorden...voor haar gaat in de opleiding van de jonge religieuzen de kwaliteit boven de kwantiteit en zelf is ze vooral 'het levend voorbeeld van stipte plichtsbetrachting en getrouwheid aan de constituties of regelgeving'.²⁴

Een latere kalligrafisch uitgevoerde prent van de 'associatie' uit 1841

Zowel de stichter als de eerste zusters hebben uiteindelijk maar één centraal doel nl. een hecht fundament aan te brengen onder hun nieuwe stichting. Op 10 december 1841 wordt ook een

juridische en wettelijke basis gelegd doordat men, ter verkrijging van een rechtspersoonlijkheid, spreekt van een 'Associatie' onder de 'firmaam' A.M. de Bref en Compagnie.

Uit niets moet men kunnen afleiden dat het om een groep religieuzen gaat. Het is een zakelijke overeenkomst die gesloten wordt, voor het klimaat in die dagen acceptabel.

Maar het stevigste fundament onder de congregatie is natuurlijk de kloosterregel zelf, ook aangeduid met de term 'Constitutie'. Aanvankelijk is er een geschreven regel in gebruik, die nog ongedateerd is en geen officiële goedkeuring heeft gekregen. Het zal in grote lijnen een kopie zijn geweest van de kloosterregel zoals die in 1838 door pastoor Zwijsen in Tilburg was ontwikkeld voor 'zijn zusters'. Kort samengevat schrijft pastoor Van Erp voor de zusters van Schijndel het volgende:

"De Zusters van Liefdadigheid van Jezus en Maria de troosteres der bedrukten, gevestigd te Schijndel in het voormalige Bisdom van 'sBosch en verenigd in het H. Hart van Jezus, zullen onder de bescherming van de H. Maagd Maria en van de H. Vincentius à Paulo het beschouwende leven voor zoo ver, voor zoo veel het hunne plichten zullen toelaten, verenigen met het werksame leven, dat zal bestaan:

1. *in het dienen van zieken zonder onderscheid, zoo in hun klooster, als buiten hetzelfde, in de gemeente in het welke zij gevestigd zijn; zij zullen nogtans door hare overheid ook buiten de gemeente ter verzorging van zieken kunnen gezonden worden.*
2. *in verzorging van oude vrouwen in hun huis*
3. *in het houden van school voor arme en minvermogene meisjes, waartoe ook meisjes van vermogende ouders kunnen worden toegelaten".*

Zuster Seraphine van Heretum zoals ze is afgebeeld op het grote schilderij in de hal van het moederhuis

In 1842 stuurt Johannes Zwijsen een gedrukt exemplaar naar collega Van Erp in Schijndel en op 2 juli van dat jaar nl. de feestdag van O.L.Vrouw Visitatie, ontvangt de stichter via de toenmalige bisschop Henricus den Dubbelden de kerkelijke goedkeuring, met tevens de machtiging dat hij nog wijzigingen kan aanbrengen. Op 24 juni 1845 wordt de goedkeuring van de eerste gewijzigde Constituties verleend en op de feestdag van de H. Vincentius à Paulo door de stichter zelf op plechtige wijze uitgereikt aan zuster Seraphine van Heretum, na zuster Mieke de Bref, de tweede Algemene overste van de congregatie.²⁵

Juist op die dag heeft zij, samen met enige andere zusters, de vier eeuwige geloften van armoede, zuiverheid, gehoorzaamheid en de beoefening der liefdewerken afgelegd. Bij die uitreiking zijn naar alle waarschijnlijkheid nog aanwezig geweest de zusters Rosalia de Leijer, Theresia van Rooij, Emmanuël de Gier, Klara van Lith, Scholastica van der Kant, Aloysa van Buel en Josepha Spierings. De eerste zuster van de congregatie zuster Vincentia de Bref was er jammer genoeg niet meer bij, want tot eenieders grote droefheid overleed zij op zeer jonge leeftijd nl. 32 jaren en 8 maanden, al op 24 april 1845.²⁶ Een eerste zwarte dag voor de jonge kloosterstichting!

In de hal van het moederhuis hangt dit prachtig schilderij van de officiële uitreiking van de kloosterregel door de stichter, geschilderd door kunstenaar L. van den Wildenberg [foto Jan van den Bosch]

Op 27 december volgt de goedkeuring van de 'Bijzondere Regelen' waarover Mgr. den Dubbelden schrijft:

"De Bijzondere Regelen voor de Congregatie der Zusters van Liefde van Jesus en Maria, de Moeder van Bijstand, door ons gevestigd te Schijndel, na nauwkeurig onderzoek, door ons bevonden goed en zeer geschikt te zijn om, bij heiliging en volmaking der Leden, het eenwige en tijdelijke welzijn des naasten, zoo mede de goede tucht en den voortdurenden welstand der Congregatie te bevorderen; weshalve wij dezelve bij deze volgaarne goedkeuren, bekrachtigen en de uitgave daarvan door den druk veroor-

loven; terwijl wij de stipte naleving dier Regels in welgamelde Congregatie zeer aanbevelen en daarover den goddelijken zegen inroepen.

*Gegeven te St. Michielsgestel den 27 december 1848
De Bisschop van Emmaus Vic. Apost. van 'sBosch H. den Dubbelden".*

Op 27 mei 1881 volgt daarop de pauselijke goedkeuring van de 'Constituties en Regelen' door paus Leo XIII en ze zullen vervolgens ongewijzigd blijven tot 1968, maar daarover later in dit boek.

NAAST ONDERWIJS OOK EEN GASTHUIS

De opvoeding van de vrouwelijke jeugd is aanvankelijk de hoofddoelstelling in de ogen van de stichter, maar al spoedig wil hij zijn doelstelling verruimen. De opvoeding en persoonlijke begeleiding van Schijndelse meisjes tot degelijke moeders en huisvrouwen is natuurlijk basaal geweest voor de samenleving van toen, maar pastoor Van Erp wil ook nog andere wegen bewandelen. Met zijn scherp oog voor de noden van de toenmalige Schijndelnaren constateert hij schrijnende toestanden, vooral waar het de ouderen en zeker de zieken onder hen betreft. Zij zijn sterk afhankelijk van de liefdadigheid van anderen, is zijn heilige overtuiging en hij ontwikkelt plannen voor de stichting van een eigen gasthuis, om daarin zieken en ouden van dagen te kunnen verzorgen en begeleiden in de herfst-dagen van hun leven. Een zeer nobel streven, maar zijn eerste zorg is de financiële basis. Hoe krijgt hij het geld bij elkaar voor een dergelijk groots project.²⁷

De eerste grote meevaller voor hem is, dat Helena van den Endepoel, het hoofd van het vroegere breischooltje, hem een huis ter beschikking

stelt met de nodige grond eromheen. Het huis is weliswaar niet geschikt om tot gasthuis om te bouwen, maar de grond is een ideale plek om er een nieuw gebouw te laten optrekken. Hij overpeinst alles nog eens heel goed en trekt vervolgens de stoute schoenen aan, door aan de burgemeester en de raad zijn grootse plannen te ventileren. Hij houdt een vurig breedvoerig betoog over het geweldige belang van de stichting van een plaatselijk gasthuis en een pension voor oude mannen en vrouwen. Dat zou een verrijking zijn voor de Schijndelse gemeenschap. De gemeente toont zich bereid een stevige subsidie te verlenen. Men telt er het niet onaanzienlijke bedrag voor neer van f 5000,-.

Helemaal verrukt en uiterst tevreden beklimt hij 's zondags daarna de preekstoel en betreft alle parochianen bij zijn plannen en laat hen delen in de 'feestvreugde'. Reken maar dat na de hoogmis dat nieuw bouwplan van de ijverige parochieherder tot in detail is besproken. Sommigen voelden de bui al hangen....de pastoor zou ook vast en zeker bij hen aankloppen voor een gelijke bijdrage.

Gevel van het gasthuis dat rond 1935 is omgebouwd tot huishoudschool en bij de laatste twee ramen had men de restor of eetzaal der postulanten gevestigd

In dat kader haalt de kroniekschrijfster van de congregatie een schitterende historische anekdote aan in haar gedenkboek over een zekere Marinus Gerits, een van de tegenstemmers van de nieuwbouw en nog wel buurman van het klooster.²⁸ Iedereen staat versteld van zijn negatief gevoel bij de plannen van pastoor Van Erp. Op z'n Schijndels maakt hij de goe gemeente zijn gevoelens duidelijk door hardop te verkondigen: "Ik hê gin gasthuis noodig!". En hij voegt er nog aan toe doelend op het 'verkooppraatje' van de pastoor: " Ons allemaol lijme, daor is gin kwestie van wa mijn betreft. Dè witte gullie dan alvast. En affront of gin affront, de pestoor hoeft bij mijn nie te komme. Jao...kèkt me mar aon gullie, ik mèn 't! Wè hebben we aon al die neïghèd....en tís altij mar gève, ge kant wel mè oew knipbeurs in de hand blève staon. Mar dit zèk oew, de pestoor zal bè mijn bot vange, ik hê gin gasthuis noodig, nou witte 't!" De omstanders staken verder alle discussie met Marinus en laten hem verder met rust.

De stichter van de congregatie is in zijn enthousiasme niet meer te stuiten en hij bezoekt hoogst persoonlijk alle welgestelden onder zijn parochianen. De burgers onder hen vraagt hij om financiële steun en van de boeren verwacht hij dat ze borg zullen staan voor de aanvoer van zand en bouwmaterialen. Ook bezoekt hij Marinus, maar die houdt voet bij stuk. De pastoor zal wel verbaasd gestaan hebben over Marinus' standpunt, maar zonder diens hulp is het gasthuis er toch gekomen. Het huis van Helena van den Ende-poel wordt afgebroken en met grote ijver begint

men in 1843 aan de bouw van een gasthuis, ziekenhuis, een nieuwe kapel voor de zusters en de aanleg van het kloosterkerkhof. En wie wordt er als eerste in de nieuwbouw verpleegd.....ja, de onwillige buurman Marinus Gerits met zijn gezin, die allen door een vreselijke ziekte waren overvallen. Ze worden liefdevol door de jonge zusters verzorgd. Na enige weken van attente zorg verlaat het gezin Gerits het ziekenhuis en uit dankbaarheid stamelt Marinus: "Di heb ik in elk geval geleerd, dè Onze Lieven Heer 't mit de pestoors en de zusters hauwt en dèt Hij ons, minschen, wel wit te brengen waor Hij ons hebben wil. Daorum, waarde Overste en Zusters zèk oew nou en 'k mèn 't, dek altij veur oew klaor zal staon, ik en m'n keinders, als 't er 's een of aander veur 't klooster gebeuren mot!". Hij wordt uiteindelijk als directe buurman een van de beste helpers van het klooster. Op 5 januari 1844 wordt de eerste arme vrouw in het gasthuis opgenomen en na haar zijn spoedig de nodige mannelijke en vrouwelijke ouden van dagen gevolgd. De Schijndelse bevolking moet trots geweest zijn op deze nieuwe vestiging en langzaam maar zeker is men het liefdevolle en verzorgende werk van de zusters hooglijk gaan waarderen. Het moederhuis straalde inderdaad liefdadigheid en barmhartigheid uit en de warmte waarmee de dorpingen er zijn opgevangen en verpleegd, zal zelfs de 'koudste kikker' beroerd hebben! De voortvarendheid van pastoor Van Erp en 'zijn zusters' is in die dagen alom geprezen.

**Als mensen elkaar vinden voor brede
zijn ze onoverwinnelijk sterk**

DROEFHEID IN EN BUITEN HET KLOOSTER

De liefdewerken van de zusters eisen in de beginjaren al hun tol. Niet iedere zuster blijkt fysiek opgewassen tegen het zware werk. De kroniekschrijfster verhaalt dat *'menig jong leven bezweekt'*. Zuster Vincentia, de eerste algemene overste, een diepgelovige vrouw, heeft vanaf het begin haar rotsvast vertrouwen in de Heer bewaard en op haar medezusters weten over te brengen, ondanks alle beproevingen van ziekte en overlijden van jonge zusters. Zij is voor velen een stichtend voorbeeld geweest van overtuigend kloosterleven, moed, doorzettingsvermogen en daadkracht. Als trouwe volgeling van Vincentius à Paulo is haar niets te veel geweest, tot op het moment, dat ook haar verzwakte lichaam haar noodlottig wordt. Veel te jong sterft deze blijmoedige vrouw, die nog enorm veel voor de jonge kloostergemeenschap had kunnen betekenen. De kroniekschrijfster spreekt met respect over haar en typeert haar als een vrouw met veel *'wijsheid, zachte goedheid, moederlijke toewijding en zelfopofferende deugd'*. Na een kort ziekbed wordt Mieke de Bref door haar Schep- per op 21 april 1845 teruggeroepen.

Diepe droefheid om dit zware verlies is in alle geleedingen voelbaar. Tekenend in dit verband zijn de bijbelteksten op haar bidprentje: "Zusters, doet, volgens dat gij van mij geleerd, ontvangen, gehoord en gezien hebt en de God van vrede zal met u zijn (Philippenzen IV.9). En ik vertrouw, dat Hij, die het goede werk in u heeft begonnen, hetzelfde ook zal voltrekken (Philippenzen I.6). Weest eensgezind, hebbende dezelfde liefde, eendrachtig en van hetzelfde gevoelen (Philippenzen II.2). En nu beveel ik U aan God en aan het woord zijner genade (Act. XX.32)".

Op 25 april volgt een uitgebreide condoleancebrief van Mgr. den Dubbelden, die de overleden zuster Vincentia uiteraard heel goed gekend heeft. Heel Schijndel heeft in die dagen gerouwd om dit voelbare verlies voor de gemeenschap. Maar veel tijd om te blijven rouwen krijgt men niet. Pastoor Van Erp beseft maar al te goed, dat een jonge kloostergemeenschap de bestuurlijke en religieuze invloed van een moeder-overste niet al te lang moet ontberen. Kort nadat men de laatste eer heeft bewezen aan het stoffelijk overschot van zuster Vincentia en zij op het pas aangelegde kerkhof was begraven, neemt de stichter de nodige maatregelen om snel tot de keuze van een nieuw hoofdbestuur te komen. Al op 5 mei 1845 wordt tot algemene overste gekozen zuster Seraphine van Heretum, die met nog vier assistenten, te weten zuster Aloysia van Buel, zuster Rosalia de Leijer, zuster Theresia de Rooy en zuster Emmanuël de Gier, leiding gaat geven aan het moederhuis en haar liefdewerken voor de Schijndelse bevolking. Zuster Theresia wordt tevens novicemeesteres, maar overlijdt al na een jaar nl. op 24 april 1846. Als assistente in het hoofdbestuur wordt zij vervangen door zuster Joseph Spierings en als novicemeesteres door zuster Aloysia van Buel, die overigens al in 1847 wordt opgevolgd door zuster Emmanuël de Gier. Wederom wordt het klooster opgeschrikt door het plotseling overlijden van zuster Rosalia, binnen het algemeen bestuur opgevolgd door zuster Ignatia Hermans, maar ook die sterft vrij kort daarna nl. op 7 juni 1850. Haar plaats in het hoofdbestuur wordt ingenomen door zuster Juliana van Boxtel. En zo kampt de jonge kloostergemeenschap met zware verliezen en wordt het Godsvertrouwen danig op de proef gesteld.

Bid voor de ziel van Zaliger
MARIA VINCENTIA DE BREF,
gewezene Overste van het Huis van Lief-
dadigheid te *Schijndel*, aldaar overleden,
den 21 April 1845, in den ouderdom
van 32 Jaren en 8 Maanden.

*Zusters! doet, volgens dat gy van my
geleerd, ontvangen, gehoord en gezien hebt,
en de God van vrede zal met u zyn.*
PHILIPP. IV. 9.
*En ik vertrouw, dat Hy, die het goede
werk in u heeft begonnen, hetzelfde ook zal
voltrekken.*
PHILIPP. I. 6.
*. . . . Weest eensgezind, hebbende dezelfde
liefde, eendrachtig en van hetzelfde gevoelen.*
PHILIPP. II. 2.
*En nu beveel ik u aan God, en aan het
Woord zyner genade.*
ACT. XX. 32.
Hare nagedachtenis zal in zegening zyn.
ECCLE. XLV. 1.
DAT ZIJ RUSTE IN VREDE.

St. MICHIËLS - GESTEL,
Ter Boekdrukkerij van het Instituut voor Doofstommen.

Het gedachtenisprentje van de 1^e algemene overste van de congregatie.

EEN WONDERBAARLIJKE GENEZING... WIE ZAL HET ZEGGEN

In de zomer van 1845 wordt men geconfronteerd met een ernstige ziekte in keel en borst bij zuster Emmanuël. Zij verzwakt zienderogen. Men benadert dokter W. van Hamel en daarna ook nog dokter Bolsius. Hun medische kennis is groot, maar ze blijken niet in staat het genezingsproces op gang te brengen. Binnen de kloostermuren, zo meldt onze kroniekschrijfster, verlaat men zich op de 'Hemelse geneesheer' en roept men de hulp in van de maagd Maria en de patroon van de congregatie Vincentius à Paulo.²⁹ Op uitdrukkelijk verzoek van moeder-overste beginnen de zusters aan een novene, een periode van 9 dagen voorafgaand aan de feestdag van Maria Lichtmis op 2 februari, waarin men vurig bidt om genezing. Het klinkt in onze tijd misschien ongeloofwaardig, maar juist op die feestdag keert bij zuster Emmanuël haar spraak terug. Geïnspireerd door een groeiend vertrouwen in genezing, begint men een tweede novene. Wonderbaarlijk.....na die 9 dagen verdwijnt ook de hardnekkige keelpijn. Dan volgt nog een derde

novene, die afloopt op 25 maart. Op zondag 29 maart voelt zuster Emmanuël, die inmiddels maandenlang bedlegerig is geweest, rond 10 uur 's morgens een hevig verlangen om naar de kloosterkapel te gaan om het H. Sacrament te gaan aanbidden. Ze verlaat haar bed, begeeft zich een verdieping hoger om haar kloosterhabijt aan te trekken, treedt vervolgens de kapel binnen, knielt uit dankbaarheid neer en brengt zowat een half uur biddend door. Alles gaat boven verwachting goed. Haar medezusters kijken met stomme verbazing toe, hoe zuster Emmanuël op die dag in de refter het middagmaal komt gebruiken en 's anderendaags de misviering in de kapel komt bijwonen. Op dinsdag hervat ze zelfs haar onderwijswerk. Dit genezingsproces maakt de tongen los en de gedachte vat post, dat hier misschien wel bovennatuurlijke hulp in het spel is geweest. Nadien verklaart dokter Bolsius dat deze genezing niet te danken is aan geneesmiddelen of leefregels. Is er dan inderdaad sprake geweest van een wonderbaarlijke genezing!?

DE REDDENDE ENGEL VAN DE CONGREGATIE

Terwijl de Schijndelse bevolking met ontzag en bewondering het werk van de zusters gadesloeg, de zorg voor haar kinderen en ouden van dagen vol vertrouwen aan de kloosterzusters overgaf, bleef het moederhuis binnen de kloostermuren niets bespaard. Er vallen veel slachtoffers onder de zusters.³⁰ Pastoor Van Erp wordt tot wanhoop gedreven en volgens de kroniekschrijfster knielt hij zielsbedroefd in de kapel neer en bidt: *"Heer....is mijn werk U dan niet aangenaam?"*. Hevig vertwijfeld wendt hij zich tot monseigneur Zwijssen, die inmiddels administrateur is van het Apostolisch Vicariaat van 's-Hertogenbosch. Hij is echt ten einde raad en legt zijn problemen aan zijn collega voor. Na een uitvoerig gesprek komt Johannes Zwijssen tot de eindconclusie, dat het misschien het overdenken waard is om de congregatie te Schijndel als zelfstandige stichting maar op te heffen en de zusters te laten aansluiten bij de congregatie van de Zusters van Tilburg. Doelstelling en regelgeving en zelfs de kleding waren nagenoeg gelijk, zo redeneerde Zwijssen. Pastoor van Erp moet dit voorstel als pijnlijk ervaren hebben, zijn eigen stichting opgeven, dat was het laatste wat hij zou doen zou men denken. Hij keert terug naar Schijndel en ziet, samen met de vijf zusters van het toenmalige

hoofdbestuur, de concrete situatie onder ogen. Aan het slot van deze interne bespreking, die de gemoederen beslist ontroerd en beroerd zal hebben, komen maar liefst vier leden tot de slotconclusie, dat, gezien de omstandigheden, aansluiting bij Tilburg een reële optie is. Zuster Emmanuël opteert als enige voor continuering van de congregatie. Zij houdt een warm pleidooi om door te zetten en geeft én pastoor Van Erp én haar vier medezusters uitdrukkelijk in overweging, dat alle begin nu eenmaal moeilijk is en dat het zware kruis dat de congregatie te dragen krijgt, misschien wel het beste bewijs was dat God met hen is. Ze houdt haar medezusters vooral voor onder geen enkele voorwaarde de moed op te geven, maar juist alle kracht te verzamelen om te hopen tegen alle hoop in en een grenzeloos vertrouwen aan de dag te leggen jegens de goddelijke voorzienigheid, ondanks al het leed en de zware beproevingen. Natuurlijk is zuster Emmanuël, mede door haar geduldig gedragen lijden, in de ogen van de andere zusters, iemand met gezag, iemand die kon overtuigen en wier mening bijzonder serieus werd genomen. In feite heeft zij dus de congregatie gered van de ondergang!

In 1853 verleent bisschop Zwijsen de jonge congregatie de nodige nieuwe privileges en wordt zij door pastoor Van Erp twee jaren later omgedoopt tot 'Burgerlijk zedelijk lichaam, vereniging van vrouwen ter verpleging van zieken en 't geven van onderwijs'. Tegelijkertijd worden nog andere kerkelijke voorrechten verleend die ons nu misschien wat vreemd in de oren klinken, omdat deze elementen uit het 'rijke roomse leven' ons niet meer zo veel zeggen: men mag een huiskapel oprichten waar men, ook degenen die als vreemdeling overnachten, de H.Mis kan bij-

wonen. De zusters en de bewoners van het gasthuis mogen de paascommunie ontvangen uit handen van een priester. Men zal in de vastenavonddagen [de carnavalsdagen of de dagen voor Aswoensdag] de devotie van het veertig-urengebed houden in het 'gesticht' en deelachtig worden aan de aflaten hieraan verbonden. Zo vaak als de dienstdoende geestelijke het goedvindt zal men het Lof vieren en tenslotte zal aan de kosteres verlof worden verleend de H. Vaten aan te raken.³¹

DE EIGEN OPLEIDING IN DE KINDERSCHOENEN

Onderwijs aan de vrouwelijke jeugd, verpleging van zieken en ouden van dagen.....het is in de ogen van stichter pastoor Antonius van Erp een prachtig begin van de congregatie, maar zeker niet het einde. Al lang loopt hij met plannen rond op het kloostercomplex een kweekschool te laten bouwen, want zelf de opleiding in handen hebben van religieuze onderwijskrachten, ziet hij als een van de belangrijkste idealen. Het is beslist een concrete bijdrage aan de ontwikkeling van de plaatselijke bevolking, maar zal ook

een regionaal uitstralingseffect hebben. De bouwplannen worden opgesteld en in november 1858 kan een gelukkige pastoor vol trots 'zijn normaalschool' aan de Schijndelse bevolking tonen. De doelstelling is natuurlijk tweeledig nl. de opleiding van eigen onderwijskrachten, maar binnen die groep actief campagne voeren onder die meisjes, die misschien wel hogere doeleinden willen nastreven en mogelijk aspiraties hebben om in te treden in de congregatie van de Zusters van Liefde.³²

**Protesteer tegen alles wat het leven
aantast, beledigt of vernietigt**

HET PLOTSELINGE OVERLIJDEN VAN DE STICHTER

Pastoor van Erp is primair natuurlijk de dienstdoende pastoor van de Servatiusparochie. Uit dien hoofde is zijn zorg voor zijn parochianen een pastorale plicht, die hij zeer serieus neemt. Een heel bekend wapenfeit van hem was de

oprichting in 1854 van de nu nog bestaande Vincentiusvereniging, geïnspireerd door de noden van toen. Een lofwaardig initiatief in die dagen. Het tekent zijn inzet, inspiratie en visie.

De oude pastorie met als onderschrift: 'Gezicht op de oude pastorie en bijgebouwen te Schijndel genomen van de binnenplaats, den 1^e nov. 1836 door de Zusters van Liefdadigheid betrokken' [schilderij in het moederhuis – foto Jan van den Bosch].

Vanuit zijn pastorale opdracht beseft hij ook hoe belangrijk het is regelmatig zijn zieke parochianen te bezoeken.

Op 18 mei 1861 begeeft hij zich op weg naar een ziek meisje. Na het doodzieke kind wat opgebeurd te hebben stevent hij weer op die zwoele meidag op huis aan en neemt de kortste weg naar zijn pastorie nl. via de Pompstraat.

Het huisje van Pau Pak in de Pompstraat waar later de lagere school is gebouwd

Hij bereikt het huisje waar een zekere Johannes Huybers en diens vrouw Paulina van der Linden wonen. Dit echtpaar kent men binnen de Schijndelse samenleving beter als Hannes Pak en Pau Pak, een 'scheldnaam' die ze te danken hadden aan het pak linnengoed waarmee ze langs de deur venten om zo de kost te verdienen.

Daar aangekomen voelt pastoor Van Erp zich duizelig worden en vraagt bij Pau Pak even te mogen rusten. Nu verblijft op dat moment een zekere meester Van Bremen, een kostganger, bij Pau Pak [Hannes was al overleden]. Tot zijn grote verbazing ziet die de pastoor ineens zakken. Dodelijk geschrokken rent hij met een stoel naar buiten en hijst de gevallen pastoor overeind. Hij wordt naar binnen gedragen. Iedereen is van streek, alleen Van Bremen houdt het hoofd koel. Hij stuurt iemand naar de pastorie om een van de kapelaans te waarschuwen, zodat die het Sa-

crament der Stervenden nog kan toedienen. Een ander stuurt hij naar dokter Bolsius, de plaatselijke geneesheer in die tijd. Hij gaat over tot een aderlating.³³

Een 18^e-eeuwse prent van een aderlating bij een oudere dame door een lokale chirurgijn [WP dl.1 pag.274].

Al snel wordt hem duidelijk dat de beroerte de pastoor fataal zal worden. Als een lopend vuurtje gaat de tijding door het dorp, dat de pastoor er heel slecht aan toe is. De algemene overste zuster Seraphine en een van haar assistenten zuster Emmanuël de Gier snellen naar de Pompstraat om hun in levensgevaar verkerende stichter nog te kunnen begroeten. Helaas....ze zijn te laat. Buurtbewoners komen hen al tegemoet gelopen om het treurige bericht van het overlijden van pastoor Van Erp wereldkundig te maken. Diep bedroefd keren de beide zusters naar het moederhuis terug en men ervaart dit sterven als een zware slag voor de jonge congregatie. Hij was immers hun steun en toeverlaat. Ook de Servatiusparochie verloor in hem een bijzonder ijverige herder. In hetzelfde jaar zou de congregatie haar zilveren feest gevierd hebben, maar aangezien in de archieven geen spoor te vinden is van festiviteiten, mag aangenomen worden dat men heeft afgezien van een vreugdevolle herdenking, nu de stichter zelf er niet bij heeft kunnen zijn!

De grafzerk van pastoor van Erp zoals die nog te zien is op het parochieel kerkhof daterend uit 1829 aan de Rietbeemdweg; de zerk is in 1961, bij gelegenheid van de herdenking van de 100^e sterfdag van de stichter en het 125-jarig jubileum van de congregatie, gerestaureerd

Een kwart eeuw hebben zowel de pastoor als de zusters zelf hun beste krachten gegeven aan de Schijndelse samenleving. Het respect voor de stichter en zijn religieuzen is sterk gegroeid en hun plaats in de samenleving is al niet meer weg te denken. Schijndel vaart er wel bij. Het jonge klooster wordt door krachtdadige geïnspireerde vrouwen geleid, energiek ondersteund door betrokken rectoren als geestelijke leidsmannen en vanuit het moederhuis worden langzaam maar zeker nieuwe stichtingen gerealiseerd buiten Schijndel. In de eerste 25 jaren is, naast de ontwikkelingen binnen Schijndel, immers al op 13 maart 1856 de stichting te Geldrop tot stand gekomen, op uitdrukkelijke uitnodiging van pastoor Frans van Erp, de broer van Antonius van Erp. Er zouden er nog vele volgen!

**Religieus leven staat of valt met de
gemeenschap**

Soms heb je een breemdeling nodig om
jou de ogen te openen

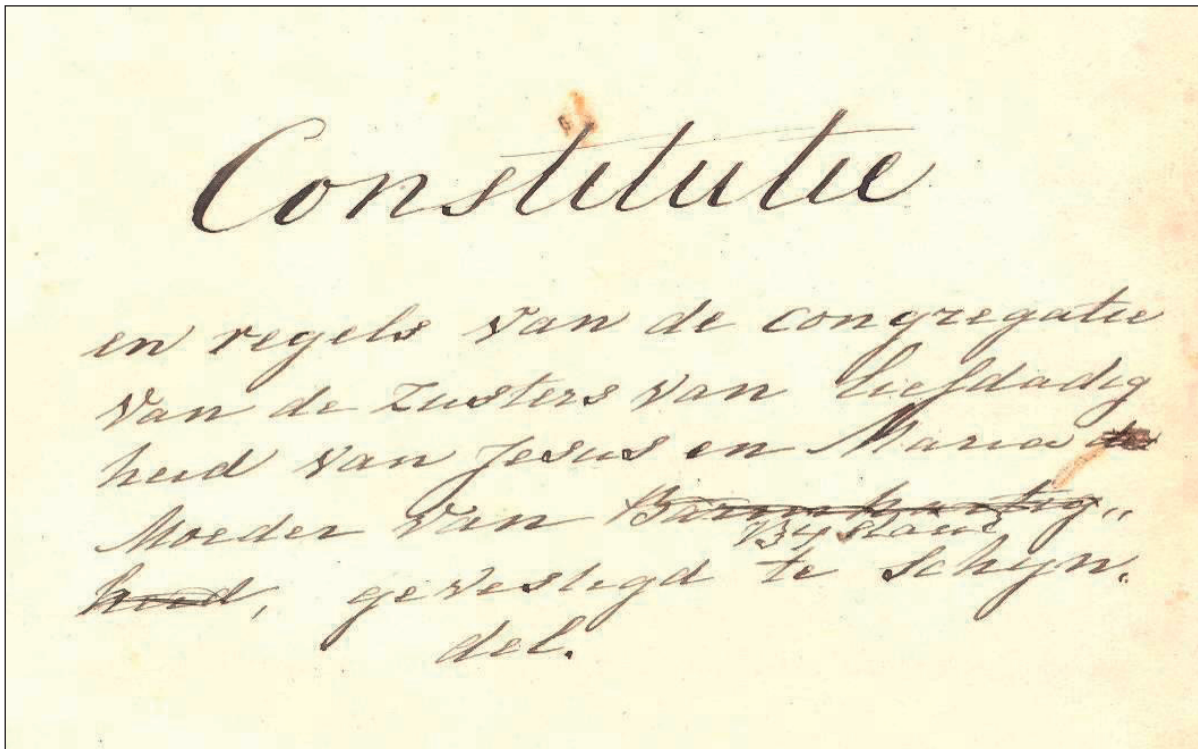
2. BASIS EN INSPIRATIE VOOR HET KLOOSTERLEVEN

CONSTITUTIES OF REGELGEVING [1842-1990]

De aller oudste voorschriften

Een kloostergemeenschap zonder regelgeving is ondenkbaar. Pastoor van Erp heeft er daarom voor gezorgd dat vanaf het allereerste begin een uiterst eenvoudig regelboek de basis zou vormen voor zijn nieuw gestichte congregatie. Het waren voorschriften die onder goedkeuring van de toenmalige bisschop van Emmaus, apostolisch

vicaris van het bisdom 's-Hertogenbosch, monseigneur Henricus den Dubbelden, waren uitgegeven. Het eigenhandig geschreven manuscript berust nog in het archief. Aanvankelijk noemt hij als patrones van de congregatie Maria als Troosteres der Bedrukten. Vanaf 1842 noemt hij uitdrukkelijk Maria als de Moeder van Goede Bijstand en zo is het gebleven tot op heden.

Aanbeveling van het geschreven regelboek van pastoor Antonius van Erp dat is afgebeeld op het grote schilderij in de hal van het moederhuis.

In deel 1 is al wat dieper op de eerste geschreven regel ingegaan. Het hoofddoel wordt door de stichter duidelijk omschreven. Voorts gaat hij in op thema's als het gezag, de geloften van zuiverheid, gehoorzaamheid en armoede, de kleding, de cellen of kamers, de voeding, de geestelijke oefeningen en het koorgebed, het stilzwijgen, het kapittel, liefde en eendracht, ootmoedigheid, de zedigheid, onthechting van ouders en vrienden, de dagorde, de novicen en de novicenmeesteres, de taken van de overste en haar assistente[n] en de taak van de zusters die met het onderwijs der kinderen worden belast. Verondersteld mag worden dat die regelgeving veelal zal zijn overgenomen van al bestaande stichtingen. Het is vrijwel zeker dat met name de H. Regel van de

Zusters van Liefde van de Oude Dijk in Tilburg grotendeels model heeft gestaan voor dit ontwerp.³⁴

Naast de H. Regel kende men ook een boekwerkje met 'bijzondere regelen', een document waarin de praktijk van alledag beschreven stond. Op 27 december 1848 zijn die, onder goedkeuring van Mgr. Den Dubbelden, samen met een serie formulegebeden, uitgereikt aan de zusters. Die zijn overigens in de loop van de geschiedenis van de congregatie regelmatig herzien en af en toe ook nog herdrukt. In een latere fase spreekt men van een 'directorium'.

Om de gebruiken en vooral de leefsfeer van toen, medio 19^e eeuw, wat duidelijker te illustreren volgen hier, bij wijze van voorbeeld, een drietal beschrijvingen. Allereerst de voorschriften ten aanzien van de kleding, die hij inleidt met de opmerking dat men de ijdelheid moet verloochenen, niet moet streven naar kostbare kleding,

maar ‘morsige of verscheurde’ kleren zijn uit den boze. Dat laatste vereist de armoede niet, schrijft hij en het zou trouwens ook ‘onbetamelijk’ zijn. Een oud en hersteld kleed dragen is wel toegestaan. Vervolgens geeft hij in het taalgebruik van toen concreet aan wat de zusters zullen dragen en somt alle onderdelen op:

1. “gij zult hebben een zwart lakensche of camelotte bovenkleed
2. eenen zwarten lakensche of camelotte schapelier
3. eenen berbet van wit lijnwaat
4. eenen paarschen of witten onderdoek
5. een stiklijf van blauwen diemiet
6. eenen roden of witten baaijen of gestreepten borstrok volgens den tijd van het jaar
7. eenen camelotten voorschoot bij het uitgaan doch binnen het huis eenen blauwen linnen voorschoot
8. blauwe baaije onderrokken
9. een linnen of wollen hemd
10. zwarte kousen, waar bij in den winter zwarte of greise zokken
11. schoenen bij het uitgaan, doch binnen het huis zult gij u van muilen bedienen
12. een zilveren kruis hangende aan een zwart lint om den hals
13. eenen gouden ring
14. zwarte handschoenen
15. gij zult voor hoofddecksel hebben een witte diemitte ondermuts, eenen doek van wit lijnwaat, eene voile van zwarte camelot “.35

Het kloosterhabijt van de Zusters van Liefde zoals deze drie modellen laten zien [aanwezig in het museum]

Sprekend over de slaapgelegenheid van de zusters propageert hij dat, indien mogelijk, de zusters een eigen cel zullen hebben, zodat ze ook afzonderlijk kunnen slapen; de slaapkamers zijn op de 2^e verdieping van het huis, uitgezonderd die van zieke zusters; ze zullen op de slaapkamers hebben ‘eenen bak zonder behangzel, eenen strooizak, linnen beddelakens, wolle dekens en eene spreij’ en twee vere hoofdkussens, een geriefkas[t]je ongeverfd en zonder slot, een houten zitbankje, een crucifix’.

Zonder verlof van de overste zullen de zusters niets anders op hun kamer hebben. Alleen de oversten en de assistenten kunnen eventueel geriefelijkheden op hun kamer hebben met sluiting. Zonder verlof van de overste zal de ene

zuster nooit naar de slaapkamer van een andere zuster gaan en mocht men daartoe wel verlof ontvangen, dan zal een zuster eerst altijd kloppen en wachten tot men verlof krijgt om binnen te komen. Als twee zusters bij elkaar zijn dient de deur open te blijven staan. Begeeft men zich te ruste, dan dient een zuster zich zoals het een maagd betaamt neer te leggen ‘zich houdende in de tegenwoordigheid van God en haren Engewaarder’. Men zal de slaapkamer niet ongekleeft verlaten. De overste mag op de kamers van de zusters onderzoek doen zo dikwijls zij dit nodig acht en van de kamer wegnemen ‘hetgeen hare voorzienigheid zal noodzakelijk oordelen’.

Tenslotte de opmerkingen betreffende de voeding. Een primaire waarschuwing luidt, dat er het voedsel niet is om ‘aan de zinnelijkheid van den smaak te voldoen’, maar louter om het lichaam te onderhouden en de gezondheid te bewaren. Men zal daarom de zusters goed en gezond voedsel geven. Als het geen visdag is geeft men de zusters bij het ontbijt thee, brood en mik. Bij het normale middagmaal mag behalve soep niet meer dan twee porties gegeven worden en op bijzondere recreatiedagen [zie ook elders] zeker niet meer dan drie porties. Bij het avondmaal zal er nooit vlees gegeven worden. De normale drank is bier, maar op bepaalde feestdagen is het de huisoverste toegestaan wijn

te laten serveren, zoals de feestdag van de H.Vincentius à Paulo [19 juli], Allerheiligen [1 november], de stichtingsdag van een bepaald klooster of de herdenkingsdag van de patroon van het huis zoals bv. het moederhuis toegewijd aan Sint Jozef [19 maart] en ten slotte op de dag dat een zuster geprotest wordt d.i. haar geloften aflegt, hetzij tijdelijk of eeuwig. En de voorschriften vervolgen dan vrij vertaald:

*“Zij zullen op tafel een tafellaken en een servet, de borden en andere noodzakelijkheden hebben. Tijdens de maaltijd zal er een zuster met duidelijke stem voorlezen uit een godsvruchtig boek, de andere zusters zullen aandachtig luisteren, opdat zowel de ziel als het lichaam tegelijk gevoed worden; er zullen altijd een of twee zusters belast zijn om de andere zusters aan tafel te dienen; zij zullen dit doen met het godsvruchtig gevoel alsof zij Jezus Christus zelf en zijn apostelen dienen. Behalve de vastendagen, door de H.Kerk voorgeschreven, zullen zij vasten op alle de zaterdagdagen door het jaar uitgezonderd wanneer het feest van de geboorte des Heren op een zaterdag valt als ook op alle vigeliedagen van Onze Lieve Vrouw en daags voor het feest van den H.Vincentius”.*³⁶

Aanvullingen en aanpassingen

Op 24 juni 1845 is de eerste handgeschreven regel door de toenmalige bisschop en apostolisch vicaris monseigneur Henricus den Dubbelde kerkelijk goedgekeurd. In de loop van de geschiedenis van de congregatie zijn de constituties en bijzondere regels meerdere malen herzien. Zo wordt in de tweede helft van de 19^e eeuw al gewerkt aan een aanpassing. Het eindresultaat is zowel in geschreven als in gedrukte vorm aanwezig in het archief. Deze uitgave wordt ingeleid door een bisschoppelijk schrijven dat letterlijk luidt als volgt:

“Adrianus Godschalk door de gratie Gods en de gunst des Apostolischen Stoels, bisschop van 'sBosch, huisprelaat van Z.H.Paus Leo XIII, assistent-bisschop bij den Pauselijken troon, aan de leden van de Congregatie der Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goeden Bijstand, gevestigd te Schijndel, zaligheid in den Heer....

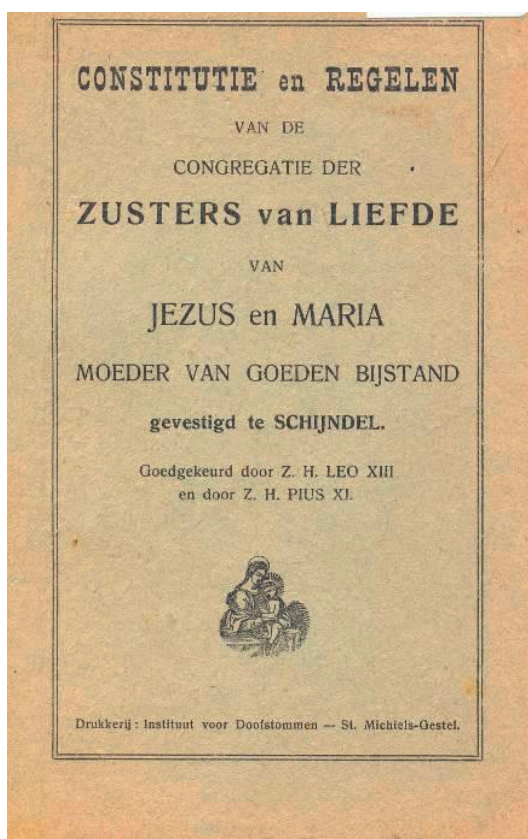
*Heeft Gods vaderlijke Voorzienigheid aan uwe Congregatie, gedurende de 36 jaren van haar bestaan, reeds vele blijken van hare bescherming gegeven, wederom is U in Gods goedheid en barmhartigheid eene nieuwe en gansch bijzondere gunst geschonken. De Constitutiën en Regelen uwer Congregatie zijn thans door Z.H.Paus Leo XIII goedgekeurd en bekrachtigd.*³⁷ Bij gelegenheid van Ons

*eerste bezoek, dat Wij als Bisschop bij de graven der HH Apostelen Petrus en Paulus het geluk hadden te kunnen brengen, hebben Wij die voor U zoo gewigtige zaak in persoon behandeld en getracht tot een goed einde te brengen.*³⁸ *Ondersteund door uwe veelvuldige gebeden hadden dan ook onze pogingen, onder 's Hemels zegen, den gewenschten uitslag. Den 27 mei 1881 mogt uwe Congregatie zich verheugen, dat hare Constitutiën en Regelen door Z.H. Paus Leo XIII werden goedgekeurd en bekrachtigd. Op Onzen last zijn de Constitutiën en Regelen uit het fransch, in welke taal zij oorspronkelijk zijn goedgekeurd, of, zoo als het Besluit der H.Congregatie luidt: ‘als reeds goedgekeurd kunnen aangenomen worden als of deze voor U in het bijzonder goedgekeurd waren’ in het hollandsch vertaald en in druk gebracht. Wij verklaren, dat deze vertaling in alles overeenstemt met de Constitutiën en Regelen, die te Rome door den H.Stoel zijn goedgekeurd, waarvan het origineel in het Archief der Congregatie berust. Het is Onze vurigste wensch en wil, dat alle Zusters, in welke betrekking zij ook in de Congregatie werkzaam zijn, deze Constitutiën en Regelen, waarvan één exemplaar aan elke Zuster zal worden uitgereikt, nauwkeurig en met een zuiver inzicht zullen onderhouden, daar Wij innig overtuigd zijn dat de getrouwe onderhouding der Constitutiën en Regelen voor de Congregatie van het hoogste belang is en dat derzelver zegen en bloei daarvan afhangen. Geve de goede God, dat de Zusters, die thans in de Congregatie zijn en later door zijne goedheid daarin zullen treden, dit steeds ernstig overwegen en behartigen, opdat zij door eene stipte onderhouding dier Constitutiën en Regelen den zegen van God meer en meer over de Congregatie doen nederdalen. Gegeven te 's-Bosch, op den feestdag van O.L.V. van den Berg Carmel, den 16 julij 1881 de Bisschop voornoemd, A. Godschalk”.*

Met deze verklaring is de congregatie kerkrechtelijk een actieve pauselijke congregatie met eenvoudige geloften geworden.³⁹

Om een volledig beeld te geven van de inhoud van deze uitgave volgt hier de inhoudsopgave van toen, verdeeld als volgt:

- doel van de congregatie art.1-4
- vorm en bestuur van de congregatie art.5-13
- bevordering en middelen ter instandhouding der congregatie art.14-18
- de bijzondere regels der congregatie art.19-33
- gevolgd door de goedkeuringen van de H.Regel uit 1845 en 1881, de wijze van be-raadslagen in verband met de keuze van een algemene overste en haar andere leden van het hoofdbestuur, die officieel ‘assistenten’ worden genoemd.

Overdruk van de buitenkaf van de uitgave uit 1881.

Binnen deze historische beschrijving van de congregatie leek het mij historisch gezien zinvol om ter illustratie met name de elementen over te nemen uit de beschrijving, die in 1881 is vastgesteld ten aanzien van de installatie van een nieuwe algemene overste.⁴⁰

Op het teken van de bel begeven alle zusters, ook novicen en aspiranten die in het moederhuis aanwezig zijn, zich naar de kapel. De nieuw gekozen algemene overste neemt plaats op een knielbankje voor het altaar en men zingt het Veni Creator om de verlichting van de H.Geest af te smeken over de nieuw gekozen algemene overste en haar bestuur. Nadat deze lofzang geklonken heeft begeeft de nieuwe algemene overste zich naar de hoogste trap van het altaar, waar zij de volgende belofte uitspreekt:

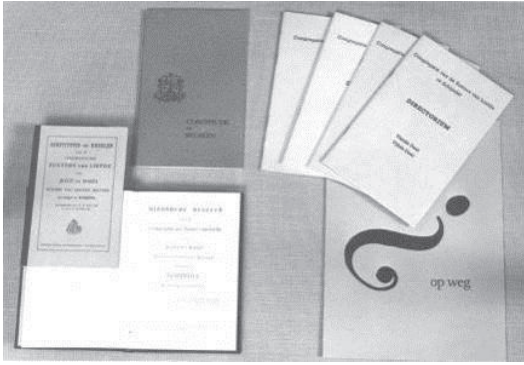
“Ik Zuster Maria NN., mij de waardigheid van Algemene overste der congregatie van Jezus en Maria Moeder van Goeden Bijstand, geheel onwaardig kennende, buig mij hier, o God van Liefde, voor uw altaar neder en smeeke U ootmoedig door de verdiensten van uwe liefdevolle Moeder, de Allerbeiligste Maagd Maria, van den Vader der Armen, den H. Vincentius à Paulo en van al uwe Heiligen, mij in mijne bediening te verlichten en te versterken. Ik beloof U, al de geestelijke kinderen, die Gij mij gegeven hebt en nog geven zult, als eene teederhartige Moeder te zullen beminnen, met liefde te zullen be-

handelen en steeds voor hun geluk te zullen zorgen; daarbij beloof ik U, voor het welzijn der Congregatie, volgens mijn best vermogen, alle pogingen te zullen aanwenden en met nauwgezetheid te zullen toezien, opdat het tweevoudig doel der Congregatie, de beiliging harer leden en de vertroosting en verzorging van hulpbehoevende medemenschen, nimmer uit het oog worde verloren. Daartoe beloof ik mij zelve te zullen opofferen”.

Na het uitspreken van die belofte ontvangt zij aan haar linkerhand een ‘gouden ring’ als symbool van haar gezag en gaat terug naar haar knielbankje. Onder het luiden van de klok heft de hele kloostergemeenschap vervolgens het Te Deum Laudamus aan. Tijdens die lofzang komen alle aanwezige zusters een voor een naar voren om hun eerbied en onderdanigheid te betuigen aan de nieuwe algemene overste en als bewijs daarvan kussen zij de zojuist uitgereikte gouden ring. Na beëindiging van het Te Deum verlaten de algemene overste en haar assistenten de kapel.

Mocht de nieuw gekozen algemene overste zich niet in het moederhuis bevinden, dan krijgt zij binnen twee dagen bericht over haar benoeming en zal de nieuw benoemde zo spoedig mogelijk naar het moederhuis komen. Mocht de dienstdoende rector of zijn gedelegeerde onverhoopt niet aanwezig kunnen zijn, dan is het aan de eerste zuster assistent om de gouden ring te overhandigen. Zolang de nieuwe algemene overste het bestuur niet aanvaard heeft zal de 1^e assistent waarnemen. Mochten een of meerdere gekozen assistenten niet in het moederhuis present zijn, dan krijgen ook zij zo spoedig mogelijk bericht en wordt van hen verwacht dat ze per omgaande naar het moederhuis in Schijndel komen.⁴¹

Volgens enige zusters van het moederhuis is deze praktijk rond de installatie van een nieuwe algemene overste blijven voortbestaan tot en met 1958. Na het kapittel van 1964 is deze symboliek in ieder geval uit de installatieplechtigheid van algemene overste zuster Veronique van Woerkum weggelaten, mede geïnspireerd door veranderde inzichten omtrent de gezagsverhouding tussen haar en de leden van de congregatie. Het intern democratiseringsproces was in die jaren in volle gang. Nadien is het ook niet meer de algemene overste die alleen naar voren treedt, maar het voltallig hoofdbestuur.

Enige documenten die in het verleden als leidraad hebben gediend

De doelstelling van de congregatie in de Heilige Regel

Als binnen de constituties één basisregel voortdurend aan nieuwe ontwikkelingen in denken en beleven heeft blootgestaan dan is dat de primaire doelstelling van de congregatie. Het is boeiend om te zien hoe bij de herzieningen in de diverse uitgaven van deze constituties met betrekking tot het doel van de congregatie steeds weer nieuwe formuleringen opduiken, die iets illustreren van de nieuw gegroeide inzichten ten aanzien van de spiritualiteit van de zusters en hun visie op hun functioneren zowel binnen als buiten de kloostergemeenschap. Dat bewijst dat een kloosterregel per definitie dynamisch is. In deel 1 is de basisgedachte van de stichter al integraal verwoord.⁴²

Daarbij had de stichter natuurlijk ook de geestelijke kant van het kloosterleven voor ogen en tevens de godsdienstige vorming van hen die voor deze levensvorm kiezen. De beide essentiële elementen nl. zelfheiliging en zich toeleggen op de noden van de medemens liggen in wezen opgesloten in het devies van de congregatie 'Ora et Labora' hetgeen betekent dat bidden en werken op een harmonieuze manier op elkaar moeten zijn afgestemd. Gedurende de hele 19^e eeuw en de eerste helft van de 20^e eeuw is deze doelstelling in de documenten gehandhaafd. Vanaf 1960 worden voortdurend nuanceringen aangebracht en wordt de doelstelling bijgesteld, anders geformuleerd, gebaseerd op vernieuwde opvattingen op de beleving en verdieping van de kern van het eigentijdse kloosterleven zelf en de toewijding in de liefdewerken.

In de uitgave van 1960 wordt het als volgt geformuleerd:

"Het doel van de congregatie is de heiliging van haar leden door de toeleg op de christelijke volmaaktheid en de dienst aan de naaste door de beoefening van verschillende

liefdewerken; om deze volmaaktheid te bereiken zullen de leden van de congregatie zich met Onze Heer Jezus Christus verenigen in de letterlijke beleving van de evangelische raden, onder de bescherming van de H.Maagd Maria Moeder van Goede Bijstand en de H. Vincentius à Paulo, weldoener van de lijdende mensheid; om de naaste te dienen zullen de leden van de congregatie zich wijden aan het onderwijs en de opvoeding van kinderen, vooral van behoeftige kinderen, aan de verpleging en verzorging van zieken, van ongeneeslijken, van geestelijk gestoorde vrouwen, van behoeftige bejaarden en in het algemeen aan alle soorten van liefdewerken".⁴³

In de jaren '60, mede onder de invloed van de uitkomsten van het Tweede Vaticaans Concilie, komt er als het ware een nieuwe doorbraak in het denken over het religieuze leven.⁴⁴ Er vindt een merkbare verdieping plaats in de omschrijving van het kloosterleven en vooral beleving van de H. Regel. Men spreekt in dit verband eerder van grondwaarden of grondinspiratie, een vernieuwde spirituele basis. Het is dan ook alleszins begrijpelijk dat vanuit de kapittels van na die tijd weer nieuwe formuleringen worden opgenomen passend bij het nieuwe denken over de concrete invulling van het religieuze leven.

De voorlopige uitgave van de constituties van 1982 bevat al weer een veel uitgebreidere beschrijving en daar is het doel van de congregatie als volgt verwoord:

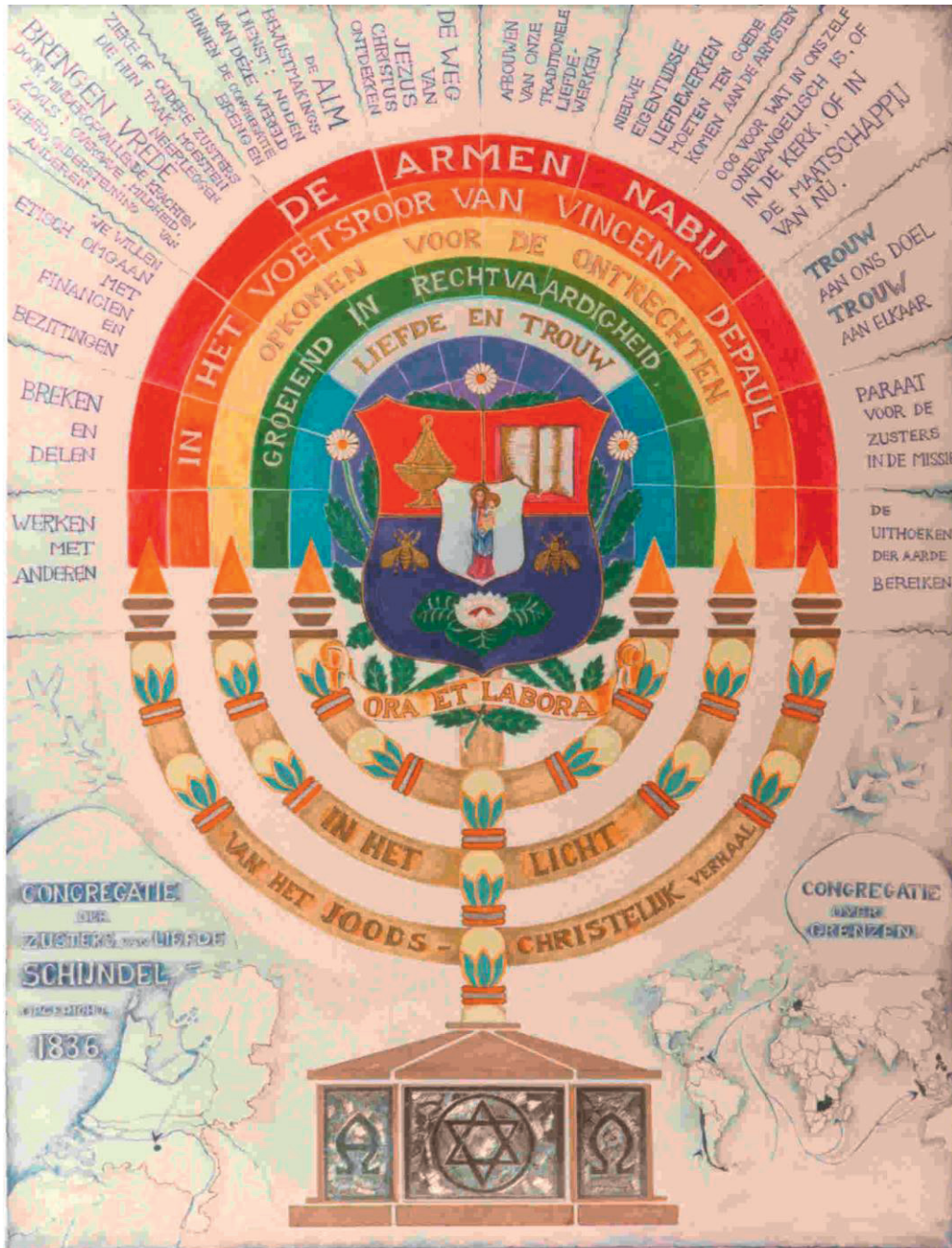
"Het doel van onze congregatie is het meer leefbaar maken van de wereld een opdracht waar alle mensen voor staan. Aan deze leefbaarheid willen wij, leden van de congregatie van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goede Bijstand gevestigd te Schijndel, meewerken vanuit het evangelie van Jezus Christus. Het doel van de religieuze gemeenschap is ons te laten vormen op de weg van Jezus Christus, in verbondenheid met Hem, en staande in zijn traditie, samen te werken aan een betere wereld. We kiezen voor een bewuste toekering naar de armen vanuit de spiritualiteit van Vincentius à Paulo. Om aan dit doel te werken leggen we ons toe op gebed en studie en directe aanpak van concrete noden. In de tekenen van de tijd, in de ontwikkelingen van kerk en maatschappij trachten we die noden te verstaan. Moge zodoende in onze congregatie groeien een geest van eenvoud, rechtvaardigheid en liefde, trouw en barmhartigheid. Het is onze roeping en onze persoonlijke keuze om binnen de congregatie dit levensontwerp te verruimen en te verdiepen. Het is onze deelname aan de dienst van de kerk in deze wereld".

Tenslotte wordt in de laatste nieuwe uitgave van de constituties anno 1990, goedgekeurd door

Rome op de 24^e mei van dat jaar, verdeeld over 10 hoofdstukken, de tekst van 1982 grotendeels gehandhaafd. Opvallend is echter dat in de eerste alinea na het 'meewerken vanuit het evangelie' een nieuwe gedachte is toegevoegd nl:

"Daarom willen wij Christus op de voet volgen in het bouwen aan het Koninkrijk van God in deze wereld onder leiding van Zijn Geest. In vrijheid kiezen wij

ervoor, door de professie, om als religieuzen in trouwe toewijding te leven.⁴⁵ Als Zusters van Liefde leggen wij ons toe op de speciale leer van Christus, dat de liefde voor God tegelijkertijd liefde voor medemensen betekent en we brengen dit tot uiting in een leven van gebed en inzet voor anderen'. Bij de constituties van 1990 is ook een nieuwe uitgave van het 'directorium' ingesloten waarin de doelstelling is vertaald in concreet beleid.⁴⁶

De spiritualiteit van de congregatie compact samengevat in één illustratie die bij gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de congregatie is ontworpen en uitgewerkt door Zr. Godefrida Ma. Beijers.

KAPITTELS DOOR DE JAREN HEEN [1836-2006]

Verkiezingen in de beginjaren

Als we de artikelen 5 tot en met 13 van de oudste regel nader analyseren op de zienswijze met betrekking tot het bestuur van de congregatie dan omschrijft pastoor Antonius van Erp het in zijn 2e hoofdstuk als volgt, zij het enigszins vrij vertaald:

De congregatie bestaat uit zusters die, behalve de drie gewone geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid een vierde gelofte afleggen nl. om zich te wijden aan liefdewerken. De congregatie heeft één moederhuis te Schijndel. Dat huis zal worden bestuurd door een algemene overste die wordt benoemd voor zes jaren. Zij is voornamelijk belast met de religieuze regeltucht en het bestuur van het tijdelijke van de congregatie. Deze algemene overste kan, ingeval van ergerlijk gedrag, van onvermogen of slecht bestuur, door de kerkvoogd van het bisdom van 's-Hertogenbosch geschorst en zelfs afgezet worden en in dat geval gaat men zo spoedig mogelijk over tot verkiezing van een nieuwe algemene overste. De algemene overste heeft in het moederhuis vier assistenten bij zich die haar tot raad dienen. Zij vergadert minimaal twee maal per maand om de assistenten te raadplegen over alle zaken van belang. In geval van sterfte, afwezigheid, schorsing of afzetting der zittende algemene overste zal de 1^e assistente voorlopig haar taak waarnemen. De algemene overste mag, na

haar raad gehoord te hebben, overgaan tot het stichten van huizen, het benoemen van oversten van die huizen voor een periode van zes jaren.

De bediening der algemene overste open gevallen zijnde, zullen alle zusters die in het moederhuis wonen, samen met de oversten der onderhorige huizen zich verenigen onder voorzitterschap van de geestelijke overste van 's-Hertogenbosch of zijn gedelegeerde om tot verkiezing over te gaan. Om tot een keuze te kunnen overgaan moet een volsterkte meerderheid van de stemgerechtigde leden aanwezig zijn. De stemming geschiedt op geschreven stembriefjes die in een bus worden gelegd. De voorzitter neemt ze daaruit en maakt er aantekening van. Indien bij de 1^e of 2^e stemming geen der zusters de volstreekte meerderheid der stemmen heeft gekregen, dan gaat men over tot een 'scheidspartij' [compromis] van vijf zusters, die de algemene overste aanwijzen, onder de drie zusters die bij de laatste stemming de meeste stemmen gehad hebben. De bevestiging van de keuze wordt door de voorzitter in een proces-verbaal vastgelegd. Op gelijke wijze worden ook de vier assistenten gekozen.⁴⁷

In de loop van de geschiedenis van de congregatie zijn er wel de nodige veranderingen opgetreden, maar de algemene basis zoals beschreven in de 1^e H. Regel is blijven voortbestaan.

De bebetking van Overste door
het overlijden van zuster Maria Vin-
centia de Bree op den 21 April
1845 ongevallen zijnde, zijn de
Stemgeregelde leden, onder voorzitter-
schap van myn onderstaeken
de, daar toe door G. van der
Lage Hoogwaardigheid Henricus
den Dubbeldern, Bisschop van
Limaus 1. p. 1., Velanus Apostolek
van het Bisdom van 's-Hertogen-
bosch, ge-
delegeerd, op den 5 Mei 1845 over-
gegaan tot eene nieuwe verkie-
zing, in welke verkiezing gekozen
is, de zuster Maria Seraphina
van Heretum door alle hare me-
delidsters tot de vervulling van de
bebetking der Overste geroepen is.

Door pastoor Van Erp geschreven tekst over de verkiezing van Zr. Seraphine van Heretum

De eerste algemene overste zuster Maria Vincenia de Bref heeft vanaf 2 oktober 1840 de jonge congregatie geleid tot aan haar dood op 21 april 1845.⁴⁸ De conclusie die men uit dit gegeven kan trekken is dat tussen 1836 en 1840 de stichter zelf de leiding op zich genomen zal hebben. Vrij kort na het overlijden van Mieke de Bref volgt een keuzekapittel op 5 mei 1845 en de aanwezige zusters zijn er van overtuigd dat hun medezuster Seraphine van Heretum of Heertum geroepen is om de taak van algemene overste op haar schouders te nemen.⁴⁹ Over de bestuurswisselingen in de beginperiode is al het een en ander beschreven in deel 1. Precies na zes jaren nl. op 5 mei 1851 roept pastoor Antonius van Erp het kapittel weer bijeen. Het functioneren van Zr. Seraphine stemt blijkbaar eenieder tot tevredenheid want ze wordt op die datum in haar functie van algemene overste herkozen, om de volgende periode van zes jaren met haar vier assistenten het bestuur te continueren.

Deze bestuursperiode wordt enigszins overschaduwed door een merkwaardige ziekte die zuster Seraphine trof, gepaard gaande met dagelijkse koortsaanvallen die meer dan een jaar hebben geduurd. Vanaf het prille begin is medische hulp ingeroepen, maar de geneesheren kregen geen vat op de ziekte. Binnen de congregatie is toen een noeven gehouden om de beterschap als het ware 'af te smeken'. En wonder boven wonder.....de felle koorts blijft vanaf november 1855 achterwege en de algemene overste knapt zienderogen op, zodat ze haar bestuurstaak weer kan hervatten. Ondanks die ziekte heeft ze toch op 11 april 1855 een bezoek gebracht aan de plaatselijke notaris Kornelis Jacob van Beverwijk om de destijds opgerichte 'Associatie Anna Maria de Bref en Compagnie' te laten omzetten in een nieuwe rechtspersoonlijkheid nl. een vereniging onder de naam 'Burgerlijk Zedelijk Lichaam Vereeniging van Vrouwen ter verpleging van zieken en het geven van onderwijs'.⁵⁰

Vanuit Geldrop wordt door Franciscus van Erp, broer van de stichter van de congregatie en tevens pastoor in die plaats, enige druk uitgeoefend op zuster Seraphine en de andere leden van het toenmalige hoofdbestuur om een stichting buiten Schijndel te realiseren en enige zusters over te plaatsen naar Geldrop.

Ook op 5 mei 1857 wordt ze weer met algemene stemmen herkozen. Dit is de laatste verkiezing die de stichter zelf heeft geleid want hij overlijdt in 1861. Binnen de drie bestuursperiodes van

zuster Seraphine zijn er wel verschillende assistenten overleden en vervangen door medezusters. Het overlijden van de stichter is met name voor de 2^e algemene overste een zwaar verlies. Haar directe raadgever is haar plotseling ontvallen. Vrij kort daarop begint zuster Seraphine fysieke problemen te krijgen en wordt het de medezusters duidelijk dat zij symptomen van een beginnende dementie vertoont, die uiteindelijk zal omslaan, volgens de kroniekschrijfster, 'in volslagen krankzinnigheid'. Ze vraagt ontslag uit haar functie aan, dat haar op 14 juli 1862 wordt verleend. Dan volgt een periode tot 28 september 1864, dat haar medezusters-bestuursleden de honneurs volledig waarnemen en Zr. Seraphine 'in naam' algemene overste blijft, maar het daadwerkelijk functioneren aan de assistenten overlaat. Op initiatief van niemand anders dan monseigneur Johannes Zwijsen wordt tot aan het volgende kapittel de leiding in handen gegeven van zuster Emmanuël de Gier.

Kalligrafisch uitgewerkte prent n.a.v. de notariële akte van 11 april 1855.

De kapittels na het overlijden van de stichter

Het eerste kapittel na het overlijden van pastoor Antonius van Erp vond plaats onder voorzitterschap van monseigneur Joannes Zwijsen zelf op 28 september 1864. Met nagenoeg algemene stemmen is toen tot derde generale overste gekozen zuster Emmanuël de Gier.⁵¹ Hiermee komt iemand aan het hoofd van de congregatie te staan die maar liefst vier keer wordt herkozen nl. 1870, 1876, 1882, 1888 en ze treedt af in 1894. Een bestuursperiode van 30 jaren, wat binnen de congregatie zéér uitzonderlijk mag genoemd worden. De keuze van haar assistenten kon nogal eens wisselen.

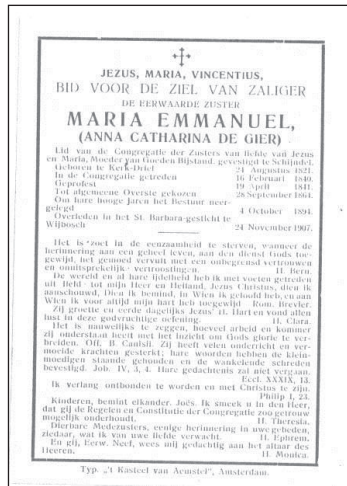
Niemand had destijds ooit kunnen vermoeden dat de 3^e algemene overste het beleid zo energiek zou aanpakken. In het kloosterarchief bevindt zich een medisch rapport van dokter Bolsius uit mei 1846 waarin hij beschrijft, op basis van al zijn visitaties, hoe ziek zuster Emmanuël in dat jaar is geweest. Haar krachten namen dusdanig af dat iedereen het ergste vreesde. Toch is ze op wonderbaarlijke wijze genezen.⁵²

Haar bestuursperiode is er een van expansie gezien de vele nieuwe stichtingen die onder haar leiding zijn gerealiseerd.⁵³

Aan het einde van haar ruim 30-jarige periode van leiding geven, stimuleren, motiveren en inspireren schrijft zij in een circulaire van 24 augustus 1894:

“Na rijpe en langdurige overweging na dag aan dag tot het gebed mijn toevlucht te hebben genomen, heb ik vast en onriekbaar besloten, bij de op handen zijnde verkiezing van een nieuw bestuur der congregatie, af te zien van elke benoeming tot eenige waardigheid. Mijn hooge jaren

en zwakke, lichaamskrachten in aanmerking genomen, meen ik na een twee-en-dertigjarig bestuur, waaraan zulke zware zielelasten en tijdelijke bekommering zijn verbonden geweest, in het belang der congregatie een aan God welgevallig offer te brengen door thans den last des bestuurs aan jongere krachten op te dragen en de mij nog resterende levensdagen in stille rust onder het zoete juk der H. Geboortzaamheid te slijten. Dit besluit heb ik aan de goedkeuring van Monseigneur onderworpen en daarvan tevens aan mijne mede-assistenten kennis gegeven. Dankbaar blij ik U Eerwaarde Moeder en Zusters voor al de blijken van liefde, hoogachting en kinderlijke onderdanigheid mij betoond en voor de vele gebeden elken dag door ieder Uwer voor mijn geestelijk en tijdelijk heil ten Hemel gezonden. Nederig verzoek ik U allen mij door Uwe gebeden te blijven steunen bij het intreden der nieuwe levensbaan, die het gevolg van dit besluit is. Na Uw aller harten als mijn dierbaarste schatten aan het liefdevol hart van Jezus te hebben aangeboden blijft Gij allen een bijzonder aandeel in mijne gedachten behouden – met hartelijke toegenegenheid ben ik Uwe in Jchr. liefheb-bende Z.M.E. de Gier Algem. Overste “.

Portret van Zr. Emmanuël de Gier de 3^e algemene overste (linkss), het herinneringsprentje aan haar gouden kloosterfeest (midden) en het gedachtenisprentje in verband met haar overlijden in 1907 (rechts).

Als herinnering aan het kapittel van 4 oktober 1894 is door bisschop Mgr. Wilhelmus van de Ven een proces-verbaal opgemaakt dat is gehouden onder het door de bisschop gedelegeerde voorzitterschap van rector M. Kluijtmans met assistentie van pastoor Baekers van de Servatiusparochie in het centrum en pastoor van Vroonhoven van de Servatiusparochie in Wijbosch. Als 4^e algemene overste is toen met overweldigende meerderheid zuster Ignatia van Vlokhoven gekozen met haar vier assistenten.⁵⁴ In het proces-verbaal staat aangegeven dat de installatie van de algemene overste ‘op de ge-

bruikelijke wijze’ zal plaats vinden, conform de regelgeving uit 1881. Men hield de kapittels in de grote refter van het moederhuis. De bisschop schrijft vervolgens:

“Wij feliciteren ten slotte de Eernv. Overste en Assistenten met hare benoeming, terwijl wij hopen en vertrouwen, dat de gedane keuze moge strekken tot meerder heil, groei en bloei uwer ijvervolle congregatie tot welk einde wij met vaderlijke toegenegenheid U allen onzen bisschoppelijken zegen schenken – gedaan te ‘s-Bosch op 6 oktober 1894”.

Haar installatie vindt plaats op 7 oktober, drie dagen na de definitieve keuze, waarbij tevens door rector Kluijtmans een uitdrukkelijk dankwoord wordt uitgesproken bestemd voor de vorige algemene overste. In vergelijking met de zittingsperiode van haar voorgangster heeft zuster Ignatia aanmerkelijk korter leiding kunnen geven aan de congregatie. Op het kapittel van 6 september 1900 is zij in aanwezigheid van de rector van het moederhuis met 83 stemmen vanuit de kapittelleden herkozen. Omstreeks

nieuwjaarsdag 1905 verzwakte haar lichamelijke toestand zienderogen en was zij genoodzaakt op haar kamer te blijven en zich zo weinig mogelijk in te spannen. Reden voor ongerustheid was er aanvankelijk niet, maar in de avond van 23 januari gonsde het gerucht over de slaapzalen van het moederhuis, dat zuster Ignatia stervende was. Zij stond bekend als iemand die de gave bezat zacht en liefdevol op te treden en haar goedheid en hartelijkheid heeft veel zusters bijzonder goed gedaan.

Jezus, Maria, Jozef, Vincentius.
Gedenk in uwe gebeden de Ziel van Zaliger
DE EERWAARDE ZUSTER
MARIA IGNATIA,
(Wilhelmina van Vlokhoven),
Lid en Algemeene Overste van de Congregatie der
Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder
van Goeden Bijstand, gevestigd te Schijndel.

Geboren te Woensel	1 Maart 1848
In de Congregatie getreden	20 Mei 1866
Geprofeest	28 Sept. 1870
Gekozen tot Algemeene Overste	4 Oct. 1894
Overleden in het Moederhuis	23 Jan. 1905.

Zij, die door godsvrucht en heilig streven geheel haar huis ondersteunt, alsof zij het op hare schouders droeg is een ware overste. H. Ign.

Zij was een moeder vol teederheid voor hare kinderen en vol liefde tot God. H. Greg. v. Naz.

Nooit heeft men andere woorden uit haren mond gehoord dan woorden van kloekheid, openhartigheid en waarheid; zij was een sterke en oprechte ziel. H. Hieronymus.

Dierbare Zusters: Gij zijt getuigen, hoe wij, een heuglijk uwer vermanende en bemoedigende, u bezwoeren, dat gij wandelen zoudt Gods waardig, Die u tot zijn rijk en tot zijne heerlijkheid groepen heeft. I. Thessel, II, 11-12.

Ik vraag u ter liefde Gods de regels en constitutien van onze orde getrouw te bewaren. H. Theresia.

Doet alle, zonder morren en tegenbedenkingen, opdat gij onberispelijke kinderen Gods zijn moogt, mij tot roem voor den dag van Christus, dat ik niet te vergeefs geloopen noch te vergeefs gearbeid heb. Philipp. II, 14-16.

Bid voor mij, Eerw. broeders en neef, weest mijner gedachtig aan het altaar des Heeren. Esther IV, 16. H. Aug.

Ch. J. van Liempd. — Koster. — Schijndel.

Portret van Zr. Ignatia van Vlokhoven de 4^e algemene overste en gedachtenisprentje ter gelegenheid van haar overlijden. Foto's van het voltallige hoofdbestuur worden pas gemaakt vanaf 1934.

Vrij kort na haar overlijden zijn de 93 afgevaardigden voor het kapittel weer bijeen gekomen op 12 februari 1905 onder voorzitterschap van rector Sanders, geassisteerd door pastoor Baekers en rector Schellen van het Barbaraklooster in Wijbosch. Met 91 van de 93 uitgebrachte stemmen valt de keuze op zuster Theodora Slits, die haar verantwoordelijke taak dankzij herverkiezingen in 1910, 1916, 1922 heeft kunnen continueren tot 1928.⁵⁵

In dat jaar speelt een merkwaardige kwestie en is er driftig gecorrespondeerd met zowel 's-Hertogenbosch als Rome. Op 4 juni van dat jaar verzoekt men aan de bisschop om de verkiezing van de algemene overste van 1 september te mogen verplaatsen naar 27 augustus. Op 13 juni volgt het antwoord vanuit 's-Hertogenbosch dat

men in principe geen bezwaar heeft, maar dat hiervoor dispensatie van de H. Stoel in Rome moet worden aangevraagd en men voegt er aan toe, dat de zittende algemene overste op basis van artikel 6 van de nieuwe constituties niet meer herkozen kan worden. Gecorrespondeerd wordt met Dr. A. van Asseldonk in Rome want binnen de congregatie leeft de overtuiging dat een herverkiezing voor onbepaalde tijd wel tot de mogelijkheden behoort. Vanuit Rome volgt de bevestiging dat de zusters gelijk hebben. Op 27 augustus 1928 wordt door bisschop Diepen rector Rubbens gemachtigd het kapittel van 42 stemgerechtigde leden voor te zitten met assistentie van twee priesters te weten kapelaan H. Steenbakkers en rector A.F.J. van Amstel als rector van het Barbaraklooster in Wijbosch. De herverkiezing van zuster Theodora moet worden

voorgelegd aan de Congregatie der Religieuzen te Rome. In dit schrijven naar Rome deelt men mee hoe oud de herkozen algemene overste is en hoeveel jaren zij die functie zonder onderbreking heeft bekleed. Uiteindelijk worden de benoemingen die op 27 augustus zijn gedaan van bovenaf niet goedgekeurd en laat monseigneur Diepen weten, dat een nieuwe verkiezing geor-

ganiseerd dient te worden, waarbij de vicaris-generaal monseigneur Pompen van het bisdom het voorzitterschap op zich zal nemen. De verkiezingsdag wordt vastgesteld op 26 november met 43 stemgerechtigde zusters. Al in de eerste ronde wordt zuster Maria Theresia Veltman als 6^e algemene overste gekozen.⁵⁶

Portret van Zr. Theodora Slits de 5^e algemene overste en een van de felicitaties t.g.v. haar zilveren en gouden kloosterfeest resp. 1909 en 1934

Ook zij blijkt een sterke persoonlijkheid, overtuigd leidinggevend, gezag uitstralend, doortastend, gepaard gaande met een sterke feeling voor het praktisch oplossen van soms netelige problemen. Het feit dat ze tot tweemaal toe herkozen wordt bewijst hoe krachtig zij de congregatie heeft weten te leiden in een binnen de vaderlandse historie woelige tijd nl. de crisisjaren en de mobilisatie. Om alles in goede banen te blijven leiden is van het toenmalige hoofdbestuur veel inventiviteit en creativiteit gevergd om de congregatie door die moeilijke periode heen te loodsen. In de aanloop naar het kapittel in 1934 stuurt ze drie weken van te voren nog een zeer uitgebreide circulaire rond naar de oversten en leden van de congregatie in de resp. succursaalhuizen of dochterstichtingen in den lande. Immers enige weken voor de officiële kapitteldatum is het de bedoeling dat eerst alle afgevaardigden voor dat kapittel gekozen worden, zodat de definitieve keuze van de nieuwe algemene overste en haar assistenten op democratische wijze kan geschieden. Zuster Theresia Veltman zet nog eens alle belangrijke richtlijnen nauwkeurig op een rij, waar uit af te leiden is hoe dat proces in de praktijk verliep. Ze geeft alle zusters in ernstige overweging zich bij de keuze van elke afgevaardigde van een huis te laten leiden door een 'zuivere bovennatuurlijke beweegreden' en

in de dagen van voorbereiding door vurig en volhardend gebed het licht van de Heilige Geest te vragen, opdat de afgevaardigde die gekozen wordt iemand zal zijn die krachtig kan werken aan de groei en bloei van de congregatie. Uit mondelinge overlevering blijkt echter dat in die dagen nog de concrete praktijk is geweest dat met name de huisoverste of de 'eerwaarde moeder' werd gekozen en het zou nog duren tot ver in de jaren '60 eer dat patroon werd doorbroken. Voorts volgen 12 artikelen die een volledig inzicht geven op de hele gang van zaken in de jaren '40 en '50. Vastgesteld wordt het volgende:

- drie dagen voor de verkiezing van de afgevaardigde bidden de zusters dagelijks de litanie van de H. Geest, die van Onze Lieve Vrouw, een Onze Vader ter ere van het Goddelijk Hart, een ter ere van de H. Joseph, een ter ere van de H. Vincentius à Paulo en zullen de zusters de vierde dag de H. Communie tot die intentie opdragen
- alle zusters moeten zich wachten voor het rechtstreeks of zijdelings werven van stemmen
- niemand kan geldig op zichzelf stemmen
- de zusters kunnen zo nodig onder elkaar raadplegen over de meer of mindere geschiktheid van de zuster die zij als afgevaardigde willen kiezen, maar vooral zullen zijn door vurig gebed Gods bijzondere voorlich-

ting vragen; ook zullen de zusters hun keuze geheim houden zelfs na de verkiezing

- de lijst van verkiesbare leden zal op 1 november met dit schrijven in een afzonderlijk daarvoor belegd kapittel voor de leden van het huis worden voorgelezen en daarna in de refter ter inzage worden gelegd
- de 3^e dag na voorlezing van dit schrijven zal de verkiezing van de afgevaardigde plaats hebben dus op zondag 4 november voor de middag om 9 uur
- de keuze van de afgevaardigde zal plaats hebben in het plaatselijk kapittel en worden voorgezeten door de overste van het huis; stemrecht in dit kapittel hebben alle zusters die eeuwige geloften hebben afgelegd
- de verkiezing zal geschieden met geschreven stembriefjes; elke zuster schrijft vooraf op haar stembriefje duidelijk de kloosternaam met de familienaam van haar die zij tot afgevaardigde kiest
- op de dag der verkiezing verzamelen zich alle geproefte leden en na het Veni Creator en het Sub tuum praesidium gebeden te hebben brengt elke zuster haar stembriefje, dat tweemaal gevouwen is, bij de overste; de zieken die zich in het huis bevinden en die niet in staat zijn bij de verkiezing tegenwoordig te zijn, kunnen haar stem geschreven geven per gesloten stembriefje; tot dat doel zal de overste haar raadzuster[s], of bij ontstentenis van deze, de oudste zuster in professie naar de zieken sturen om de stembriefjes te halen; de overste legt alle stembriefjes in een enveloppe, waarop de naam van het succursaalhuis met de plaatsnaam geschreven wordt en waarop het getal der stembriefjes is aangegeven en ze sluit vervolgens de enveloppe; vervolgens doet ze deze in een andere enveloppe die zij in tegenwoordigheid van alle zusters sluit en vervolgens rechtstreeks en onmiddellijk verzendt naar het moederhuis in Schijndel
- in het moederhuis zullen de enveloppen, die de stemmen van de zusters bevatten, niet geopend worden dan in tegenwoordigheid van de dienstdoende rector van het moederhuis, de algemene overste en haar assistenten
- de zuster die in een huis de meeste stemmen heeft, zal tot afgevaardigde gekozen zijn; als twee of meer zusters een gelijk aantal stemmen hebben zal zij, die de oudste in professie is, en indien zij gelijk staan in professiejaren, zal de oudste in leeftijd gekozen zijn
- de algemene overste zal vervolgens aan de oversten van de huizen kennis geven wie tot

afgevaardigden gekozen zijn en meedelen wanneer deze voor de verkiezing in het moederhuis aanwezig moeten zijn

- de noveen voor de generale verkiezing begint volgens voorschrift van de H. Regel op zaterdag 17 november; omdat de 9e dag van deze noveen op een zondag valt, zullen de zusters niet de 9e maar de 8e dag van de noveen vasten

Normaliter kiest men één afgevaardigde per huis, maar waar het kloosters betreft met meer dan 40 zusters, kiest men twee afgevaardigden. Uit de gedistribueerde lijst van 1934 blijkt dat slechts twee huizen een dubbele afvaardiging hebben gekozen nl, het moederhuis en het Barbaraklooster in Wijbosch.

Jeugdfoto uit 1912 van zuster Cecilie Kievits tussen haar broer en zusjes v.l.n.r. Arnold, Lena, Nella en Mina.

Op basis van de toen gepubliceerde richtlijnen volgen ook de kapitels van 1940, 1946 en 1952 waarbij tot algemene overste is gekozen zuster Cecile Kievits.⁵⁷ Ze heeft in een moeilijk tijdsgericht de leiding op zich genomen nl. de oorlogsperiode en die van de wederopbouw. ⁵⁸ Bij de correspondentie die van het kapittel van 1952 is bewaard gebleven is het enigszins opvallend dat, in de circulaire die aan de succursaalhuizen wordt gestuurd, de scheidende algemene overste laat weten, dat bisschop Mutsaerts heeft gesuggereerd, dat niet per definitie de oversten van de

huizen als afgevaardigden gekozen hoeven te worden. Of dit een poging is geweest om bewust de 'gevestigde orde' te doorbreken valt er niet uit op te maken. Naast de oversten van de diverse kloosters zijn er vast en zeker onder de 'gewone zusters' serieuze kandidaten geweest met veel talenten, leidinggevende inzichten, creativiteit en inspiratie, maar de suggestie van de bisschop bleef bij een suggestie. De lijst van afgevaardigden overziende lijkt het er op dat in 1952 uiteindelijk toch weer, dat voor 99 % alle moederoversten als kapittellid naar voren worden geschoven.⁵⁹

Een bijzondere aantekening betreffende het kapittel van 1952 is die van de keuze van twee hoofdbestuursleden. Normaliter worden de leden van het generaal bestuur gekozen uit de voorgedragen groep kapittelleden. Dat is dus deze keer niet gebeurd. Zowel de nieuwe algemene overste als de 4^e assistente waren geen afgevaardigden op het keuzekapittel. Tot algemene overste is met 53 van de 54 stemmen gekozen zuster Borgia Boerkamp, die op dat moment verbonden was aan de huishoudschool te Borne.⁶⁰ Zij is telefonisch op de hoogte gebracht van haar keuze, aanvaardde die en stond 's middags rond 14.00 uur in het moederhuis. Dat gold ook voor zuster Veronique van Woerkum, die met 54 stemmen was gekozen tot 4^e assistente, terwijl ze nog verbonden was aan een school in Eindhoven en geen kapittellid was. Na het bewuste telefoontje is zij afgereisd naar Schijndel. Daar heeft toen op 26 november 's middags om 14.15. uur de installatieplechtigheid plaats gevonden, waarin de Bossche bisschop mgr. W. Mutsaerts zelf vooringing en later met het nieuwe hoofdbestuur zou poseren. Tijdens die ceremonie bedankt de bisschop het 'oude hoofdbestuur' dat volgens hem onder zeer moeilijke omstandigheden de congregatie heeft moeten leiden en richt zich tevens tot het nieuwe bestuur dat hij allereerst feliciteert met het feit dat de vijf zusters 'tot een hoge waardigheid zijn uitverkoren'. Hij houdt het nieuwe hoofdbestuur voor dat er ook nu geen gemakkelijke tijd zal aanbreken, want vanuit het hoogste kerkelijk gezag wordt

steeds luider gesproken over vernieuwing en aanpassing van het religieuze leven. Dat betekent concreet dat de sterk heersende uniformiteit en het centrale gezag van bovenaf langzaam maar zeker opengebrouwen zullen worden om plaats te maken voor een intern democratiseringsproces en allerlei vormen van pluriformiteit in wonen, werken, vieringen en beleving van het religieuze zijn. In latere kapittels zal overduidelijk blijken dat deze trend zich zou gaan voortzetten.

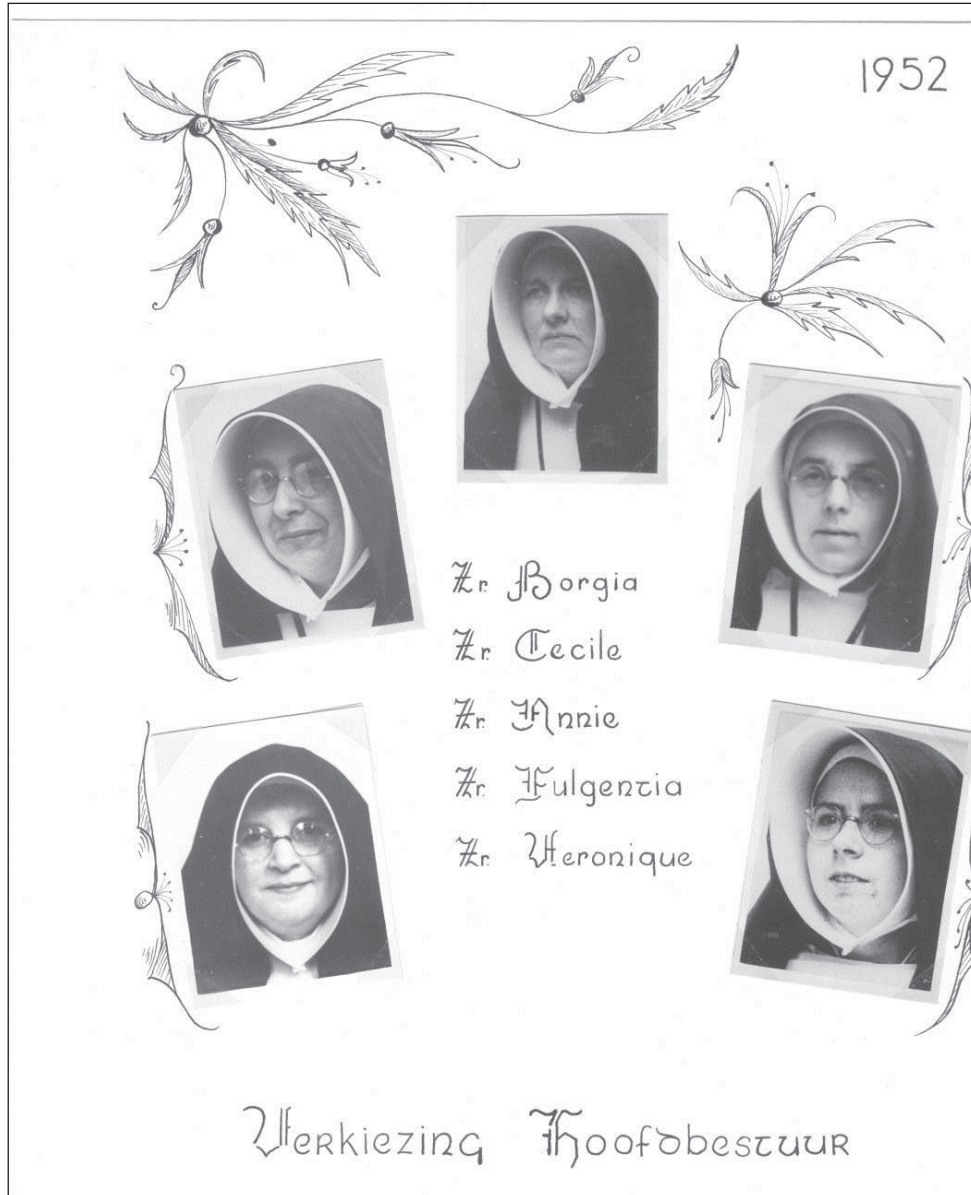
Het gekozen hoofdbestuur uit 1934 v.l.n.r. Zr. Everarda Coppens, Zr. Petronellia Walboomers, Zr. Theresia Veltman 6^e algemene overste, Zr. Lamberdine van Dam, Zr. Elisabeth van Grootel

De zusters die het hoofdbestuur vormden in de periode 1940-1952 Zr. Annie van Overbeek, Zr. Theresia Veltman, Zr. Cecile Kievits 7^e algemene overste, Zr. Petronellia Walboomers en Zr. Fulgentia Bollen,

**Tijd voor elkaar
is geen zonde van de tijd**

Het nieuw gekozen hoofdbestuur dat de leiding heeft gehad vanaf 1952 Zr. Borgia Boerkamp, Zr. Cecile Kievits, Zr. Annie van Overbeek, Zr. Fulgentia Bollen en Zr. Veronique van Woerkum.

In dezelfde geest als de vorige kapittels is ook dat van 1958 gehouden. Tussen 1952-1958 vindt echter wel een opvallende gebeurtenis plaats nl. de vernieuwde kleding van de zusters. Dat geeft aanleiding heel kort stil te staan bij de historie hiervan

Op het moment dat pastoor Antonius van Erp de congregatie sticht oriënteert hij zich uiteraard op de toekomstige kleding van de zusters. Dat was geen moeilijke opgave want, gestimuleerd en gesteund door monseigneur Zwijsen in Tilburg, wordt al snel besloten om de kleding van de Zusters van Liefde te Tilburg aan de Oude Dijk over te nemen met dien verstande dat slechts één zichtbaar verschil is doorgevoerd nl. de

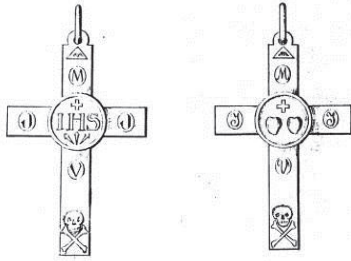
plaatsing van de grote rozenkrans. In Tilburg droeg men hem links en in Schijndel werd hij rechts gedragen. De vraag is of beide congregaties zich in de beginjaren stipt aan de kledingvoorschriften hebben gehouden, want onder koning Willem I [1814-1840] was religieuze kleding eigenlijk nog verboden. Pas in 1840, bij het aantreden van koning Willem II is dit vrijgegeven!

Tijdens de eerste periode van zuster Vincentia [Mieke de Bref] heeft het moederhuis nog geen eigen kapel. De zusters gaan tot 1843 naar de parochiekerk. Was er in die tijd een jong meisje door de congregatie aangenomen, dan ging dat na de misviering in de Servatiuskerk naar de

sacristie waar de andere zusters bijeenkwamen en dan kreeg de nieuwe kloosterlinge een lange zwarte falie omgehangen, die door Brabantse vrouwen bij begrafenissen en andere plechtigheden werd gedragen. Enige weken later ontving ze dan in het moederhuis het religieuze habijt, bestaande uit een lijfje met bonte halsdoek, een zwarte, meestal baaien rok, daarover een blauwe voorschoot, een ronde kap met zwarte sluier, een barbet [een soort witte bef], een kruis hangend aan een zwart lint en tenslotte de rozenkrans.

Dat zilveren kruis kende een voor- en achterkant. Voorschrift was dat op de dinsdagen de voorzijde zichtbaar moest zijn en op de andere dagen de achterzijde.

Vanuit de archiefdocumentatie is het me echter niet duidelijk geworden waar deze regel op gebaseerd was.

Het zilveren kruis met het monogram IHS, het Christusteken, aan de voorkant. De letters JMJV betekenen Jezus Maria Joseph en Vincentius. Het IHS-teken ziet men vaak terug op kerkgevels, biechtstoelen, bidprentjes en op het oudere type kazuijfels en zou afgeleid zijn van Iesus Hominum Salvator = Jezus de Redder der Mensen. De achterzijde, inclusief het doodshoofdje, berinnert aan het lijden en de kruisdood van Christus.

In de loop van de jaren zijn er kleine wijzigingen in de kleding doorgevoerd. Het zou te ver voeren ze allemaal tot in detail te beschrijven. We beperken ons tot de meest markante wijzigingen. In 1893 bv. is het brede zwarte lint vervangen door een smal lint, in 1910 is de blauwe voorschoot op de zondagen vervangen door een zwarte, vanaf 1912 wordt door de week voortaan een zwarte schort gedragen, in 1929 wordt bepaald dat de wijkverpleegsters bij regenweer een gummi kap mogen dragen. In 1937 is besloten dat het gewone scapulier niet door een scapuliermedaille mocht worden vervangen. Rond de jaren '50 van de vorige eeuw breekt het besef door dat juist vanuit het oogpunt van gezondheid en netheid toch ingrijpendere wijzigingen nodig zijn. Dat gebeurt op paaszaterdag 1955. Op die dag worden alle zusters voorzien van nieuwe kledij, terwijl met kerstmis van dat jaar ook nieuwe en tevens lichtere rozenkransen in gebruik worden genomen. Ook vervalt het grote kruis en gebruikt men voortaan een bescheiden halsketting met kruisje. In de daarop volgende kapittels komt het onderwerp 'kleding' iedere keer terug, er is zelfs een kledingcommissie actief en er worden her en der experimenten toegepast tot men in 1966 ook andere sluiers gaat dragen. Het zal tot 1968 duren eer men een kapittelbesluit neemt om de zusters een eigen keuze te laten maken in verband met het dragen van religieuze of burgerkleding. Anno 2009 is er nog maar één zuster die heeft afgezien van burgerkleding en nog haar sluier draagt.

**Van een schouderklopje
is nog nooit iemand geblesseerd**

Hoofdbestuursleden gekozen op het kapittel van 1958 te weten Zr. Josephia Havekes, Zr. Cecile Kievits, Zr. Borgia Boerkamp 8e algemene overste, Zr. Veronique van Woerkum en Zr. Norbertini van Rijssel

Een beduidend andere koers vanaf 1964

Was het tot op heden zo dat de moeder-oversten van de huizen een beslissende invloed hadden op de kapittels, vanaf 1964 gaat er een duidelijk andere wind waaien. De democratisering wordt zichtbaarder en vanuit het toenmalige hoofdbestuur worden in augustus 1964 alle zusters aangeschreven, omdat men graag iedereen wil betrekken bij het kapittel dat in december van dat jaar gehouden zal worden. Het hoofdbestuur stelt voor dat in iedere kloostergemeenschap gespreksgroepen gevormd gaan worden om naar elkaar toe open en eerlijk na te denken en te discussiëren rondom vier cruciale sterk sfeerbepalende thema's nl. de gebedssfeer, leefsfeer, werksfeer en bestuursfeer. Rond elk thema zijn drie of vier centrale vragen voorgelegd.

Het gaat om gespreksgroepen die naar liefde-werk en leeftijd zo gevarieerd mogelijk zouden moeten zijn van 8-16 zusters, afhankelijk van de grootte van de gemeenschap. Het hoofdbestuur hoopt vervolgens via de ingediende verslaglegging een goed en gedetailleerd inzicht te krijgen in wat er onder de zusters van de congregatie leeft ten aanzien van die thema's en dat de uitslag een goede weerspiegeling is van het huidige denken. De rapportages zullen in het zakenkapittel van december 1964 uitvoerig ter sprake komen.

Op 29 december wordt het keuzekapittel onder voorzitterschap van Mgr. Oomens vicaris generaal van het Bossche bisdom, in aanwezigheid van pastoor-deken van Dijk en rector van de Schoor afgesloten en treedt het nieuwe hoofdbestuur aan onder leiding van zuster Veronique van Woerkum ⁶¹.

Het hoofdbestuur van 1964 Zr. Johanna Vianney van Uden, Zr. Martina Huijbers, Zr. Veronique van Woerkum de 9^e algemene overste, Zr. Josephia Havekes en Zr. Norbertini van Rijssel.

In een circulaire in januari 1965 bedankt de nieuw gekozen algemene overste alle medezusters voor de vele blijken van belangstelling rond haar keuze, maar geeft ruitelijk toe dat ze met gemengde gevoelens de taak van algemene overste op zich heeft genomen. Enerzijds een gevoel van huiver vanwege de grote verantwoordelijkheid en de wetenschap dat deze taak ver boven haar krachten uitgaat, anderzijds een gevoel van verwondering dat ik in samenwerking met het hoofdbestuur Gods wil mag trachten te vertolken voor de congregatie in deze boeiende tijd. Binnen de kapittelhistorie verdient het door dit hoofdbestuur georganiseerde vernieuwingskapittel uit 1968 alle aandacht.⁶² Dat was dus geen regulier kapittel waarbij een nieuw hoofdbestuur gekozen hoefde te worden. Het accent lag op het element 'interne vernieuwing'. De in 1964 ingezette trend wordt gecontinueerd en uitgediept. In de brochure 'Op weg waarheen' worden alle zusters opgeroepen actief mee te denken. In het

voorwoord staat het proces heel kort samengevat in de zinsnede: *“Wij bezinnen ons thans op het diepste zijn en de juiste verschijningsvorm van het religieuze leven in deze tijd; moge ons gelovig zoeken vruchtbaar worden door de kracht van de Heer die gezegd heeft: Zie ik maak alles nieuw”*. Deze brochure is ook toegestuurd aan de zusters in de buitenlandse vestigingen, omdat ook hun visie van eminent belang wordt geacht. Dit kapittel is begeleid door een priester team bestaande uit pater P. Koper, rector W. van Bergen, pater H. Opbroek en rector Jos van de Schoor. Bovendien is een organisatieman van buitenaf aangetrokken in de persoon van Paul Nolet, die de zakelijke leiding van de bijeenkomsten op zich heeft genomen.

De gekozen kapittelleden zijn in commissies opgesplitst met ieder een eigen thematiek. In totaal, buiten het begeleidend priester team, vijf commissies met als thema's: de religieuze inspiratie, werkobjecten, toekomst, persoonlijk leven en groepsleven. Op elk thema wordt vervolgens een korte zakelijke toelichting gegeven. Zo verwacht men van de commissie 'religieuze inspiratie', dat men op zoek gaat naar de werkelijke basis van het religieuze leven.

Dit vraagt om verdieping van ons mens-zijn in de wetenschap, dat iedere mens leeft vanuit een eigen kern, mens-zijn betekent immers on-af zijn, mens-zijn is medemens-zijn en mens-zijn houdt betrokkenheid op God in. Vanuit die fundamentele inspiratie zoekt men naar de wortels van het religieus-zijn en stelt men zich de cruciale vraag: waarin ligt nu exact onze inspiratie als kloosterlingen en de persoonlijke beleving ervan?

De commissie 'werkobjecten' gaat op zoek naar moderne opvattingen over arbeid en dienstbaarheid. Van religieuze gemeenschappen verwacht men dat ze trouw zijn aan de hen opgedragen taak. Van de andere kant wordt van deze commissie verwacht, dat ze nieuwe initiatieven ontwikkelt omdat deze tijd om vormen van 'nieuwe dienstbaarheid' vraagt. Bovendien zal men de samenleving moeten tonen wat radicaal christendom is. Moderne dienstbaarheid zal vragen om soepelheid en flexibiliteit, zodat wij als religieuzen ook staan te midden van hen die aan onze zorgen worden toevertrouwd.

De commissie 'toekomst' beraadt zich op de enorme verschuivingen in het mens- en wereldbeeld anno 1968. Willen religieuzen in de toekomst iets betekenen, dan is een fundamentele bezinning op die toekomst erg belangrijk, om hem óf goed te verstaan óf op z'n minst goed aan te voelen. Hoe staan wij in de voor ons lig-

gende periode als werkende vrouwen in deze maatschappij, hoe zal de kerk er uit zien binnen de komende decennia, hoe zal het mens- en Godsbeeld zich gaan ontwikkelen. Men gaat aan de slag met vragen als: heeft ons leven als religieuzen nog zin voor de toekomst? Hebben wij een zoekende houding die ons openstelt voor een eigentijdse beleving. Fundamentele discussies die moeten leiden tot nieuwere vormen van religieus leven.

Een prentbriefkaart van huize Maranatha te Duizel en een inrijke in de vergaderruimte tijdens een van de kapittels

De commissie 'persoonlijk leven' bezint zich op de bouwstenen van de congregatie. Elke individuele zuster van liefde is immers een van de vele bouwstenen. Maar hoe komt het persoonlijk leven van iedere zuster tot bloei en tot z'n recht. Hoe sta ik persoonlijk in de kloostergemeenschap waarin ik leef en werk. Fundamentele uitgangspunten voor deze commissie zijn volwassenheid, vrijheid, betrokkenheid op elkaar, vertrouwen in elkaar, persoonlijk levensgeluk. Tenslotte de commissie 'groepsleven' die als opdracht heeft meegekregen om alle positieve en negatieve ervaringen rond het huidige groepsleven in de kloostercommunities te analyseren, de gezagsverhoudingen binnen de leefgroepen nader te bestuderen en de structuur en de taak van het congregatiebestuur aan een kritisch on-

derzoek te onderwerpen, om van daaruit met nieuwe voorstellen te komen t.a.v. het groepsleven van de leden van de congregatie, waaruit misschien wel nieuwe leefvormen voortkomen.

Vanuit het hoofdbestuur streeft men naar een zo open mogelijke communicatie tussen kapittel en congregatie.

Om de sfeer te kunnen proeven en de denktrant van die dagen te kunnen aanvoelen is een alinea uit de openingstoespraak van zuster Veronique tekenend voor dat vernieuwingskapittel. Zij houdt de zusters het volgende voor:

“Kapittel-bouden in dienst van de congregatie betekent, dat we ons vanaf beden gaan bezighouden met een onderzoek naar de situatie van onze congregatie, waarin we haar zijn, haar levensuitingen durven bevragen en waarna wij tot haar opbouw ons willen confronteren met ideeën en gedachten van anderen, in de meest brede zin, en deze onbevragen op ons willen laten inwerken en ze intensief beluisteren, onverschillig of ze verrassend, nieuw of schokkend zijn. Met andere woorden....dat we alles zonder vooringenomenheid willen onderzoeken, het goede behoudend, zonder het te verwarren met het vertrouwde. Het kapittel-beraad zal dan metterdaad iets krijgen van schone leien en nieuw griffels en dat zal ongetwijfeld met prijsgeven gepaard gaan. Maar alleen als we op deze wijze afstand durven nemen van het vertrouwde, van het bekende, kiezen we voor vernieuwing. Dat betekent niet dat we de continuïteit, de band met het verleden willen verwerpen, nee, de werkelijke verworvenheden van het religieuze leven zullen, misschien anders dan ze ontstonden, in onze nieuwe denk- en belevingswijze meekomen. Waarschijnlijk zelfs rijker en meer geïntegreerd. We mogen hierbij bedenken, dat we geen nieuwe mantel over een oude aantrekken. Zo wordt het ons duidelijk, dat een en ander moet worden afgelegd, om tot werkelijke vernieuwing te komen. Wij ondervinden vele scheppende impulsen, die leiden naar levensechte vernieuwingen. Vernieuwingen waarin ieder zich zou moeten kunnen thuis voelen, omdat zij ons helpen in onze menswording. Vernieuwingen die ons niet worden opgelegd, maar een handreiking proberen te zijn tot voller ontplooiing, tot volledige religieus-zijn. Hierdoor wordt de eigenwaarde en de persoonlijke waarde van ieder gerespecteerd. Vernieu-

wing in deze zijn wordt minder beangstigend. De ene grote bekommernis die ons allen in en buiten het kapittel zou moeten bezighouden is: een gelukkige, vernieuwde en dienstbare gemeenschap tot stand te brengen en dat te doen vanuit een diep respect voor het verleden, een grote verantwoordelijkheid voor het nu en in een werkelijk geloof in de toekomst”.⁶³

Op basis van het verkiezingsreglement en veel vernieuwde inzichten volgt dan het gewone keuzekapittel van 1970, waarna een nieuwe bestuursperiode begint met dit verschil, dat het aantal bestuursleden is teruggebracht tot vier nl. zuster Veronique blijft algemene overste en haar assistenten zijn Zr. Aloysa van Amersfoort, Zr. Elise Marie Peters en Zr. Marie Martinia Verhagen. De laatste zal wegens ziekte ontslag verleend worden en zij wordt vervangen door Zr. Norbertini van Rijssel. Gaandeweg deze bestuursperiode groeit echter het inzicht dat een hoofdbestuur bestaande uit vier personen uiteindelijk toch minimaal is, in acht genomen het scala aan werkzaamheden en de uitdrukkelijke aandacht voor het nieuwe beleid. Op 1 mei 1973 wordt een wijziging doorgevoerd en wordt weer een 5^e bestuurslid toegevoegd in de persoon van Zr. Marie Agatha Hendriks. Uit de kapittelstukken is helder te analyseren dat volgens de gezamenlijke kapittelleden dit nieuwe bestuur meer in inspirerende dan organisatorische richting werkzaam moet zijn. Bovendien is men van mening dat het nieuwe bestuur de vrijheid tot experimenteren gegeven dient te worden om, in overleg met de congregatieleden, het nieuwe beleid handen en voeten te kunnen gaan geven. Ook zal nader bekeken worden hoe bepaalde zaken overgeheveld zouden kunnen worden naar een ondersteunend bureau. In de kapittelstukken treft men diverse organisatie modellen aan met taakverdelingen onder de hoofdbestuursleden, de generale econome en het ‘bureau van diensten’. Er zijn wat dat betreft ook contacten geweest met andere congregaties o.a. de zusters van Amersfoort, Tilburg en Veldhoven over de organisatiestructuur binnen hun congregatie.⁶⁴

**Vrede groeit waar
dienstbaarheid begint**

Het hoofdbestuur 1970-1973 v.l.n.r. Zr. Elise Marie Peters, Zr. Veronique van Woerkum de 9^e algemene overste, Zr. Aloysa van Amersfoort, Zr. Marie Martinia Huijbers dat per 1 mei 1973 weer op 5 leden is gebracht nl. Zr. Veronique van Woerkum, Zr. Aloysa van Amersfoort, Zr. Elise Marie Peters, Zr. Marie Agatha Hendriks en Zr. Norbertini van Rijssel en het nieuwe hoofdbestuur gekozen op 29 december 1976 te weten v.l.n.r. Zr. Theresine Teurlinckx, Zr. Marie Agatha Hendriks, Zr. Magda van der Heijden, Zr. Veronique van Woerkum de 9^e algemene overste, en Zr. Aloysa van Amersfoort.

Langzaam maar zeker komt het kapittel van 1976 in zicht. De vernieuwingsgolf is niet meer te stuiten. Interessant in dit kader is te lezen wat het verwachtingspatroon is dat door de zusters wordt geschetst. Het tekent ook het spanningsveld tussen de zusters die graag trouw willen blijven aan tradities en de vernieuwingsdenkers. Enkele kenmerkende uitspraken illustreren de gedachtegang rondom dit kapittel. Zo staat in een circulaire met als titel ‘Wat verwachten wij van het kapittel’ te lezen:

- we verwachten niet dat het de klok zal terugdraaien want op tal van punten zou dit ongewenst, maar ook heilloos zijn; het zou in veel gevallen ook niet meer kunnen zoals bv. de lekenkleding – wenselijk is wel dat in die lekenkleding de bescheidenheid en een zekere herkenbaarheid merkbaar is m.a.w. geen opschik, geen make up, geen pronkzucht, geen rivaliteit, geen verkwisting
- we verwachten meer duidelijkheid inzake de wezenlijke betekenis van onze drie geloften m.a.w. waar legt het kapittel feitelijk en eigenlijk de zin en de waarde van de armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid
- hoe moeten wij als religieuzen omgaan met alle vrijheden die nu geboden worden
- wat is nog de rol van de traditionele regelgeving
- hoe passen we ons gebedsleven in bij deze nieuwe manier van invulling van ons kloosterleven
- in hoeverre is nog duidelijk wat ons samenbindt en groepen vallen uit elkaar
- hoe verhoudt zich het alleen gaan wonen of in kleine groepen met de waarde van een grotere religieuze gemeenschap etc.⁶⁵

Rond al die wezenlijke thema's volgen tijdens enige open dagen verdiepingsgesprekken in kleine groepen. Rondom de voorbereiding op dit kapittel is een brochure of bundel verschenen getiteld ‘Wat houdt ons levend?’. Dit kapittel wordt omschreven als een ‘diepte-onderzoek’ met momenten van afbraak van het oude en opbouw van een nieuw perspectief, nieuwe inspiratie, een eigentijdser leefklimaat, maar steeds vanuit de wortels uit het verleden. Een kijken in de diepte en daardoor een persoonlijk bewustwordingsproces op gang proberen te brengen. In de brochure staat het omschreven als ‘een nieuw luisteren naar onze roeping, wat een nieuw elan voor religieus leven kan betekenen, een nieuw geloof in onze eigen innerlijke krachten en dat delen met onze medezusters’. Zo gaat de congregatie via pluriform groepsleven, gezamenlijke reflectie op het wezenlijke van ons kloosterbestaan onderweg naar een nieuwe toekomst.⁶⁶

Het gekozen hoofdbestuur van 1982 v.l.n.r. Zr. Miranda van Kleef, Zr. Electa Peters, Zr. Florentina van Calsteren 10^e algemene overste, Zr. Magda van der Heijden en Zr. Aloysa van Amersfoort.

In dezelfde periode is ook ruim aandacht besteed aan twee andere bezinningsronden, de ene

aangeduid met de term 'Congregatie over grenzen' en de andere 'Wisselweij' die beide in dienst stonden van het kapittel van 1976.⁶⁷

Maranatha te Duizel in 1982

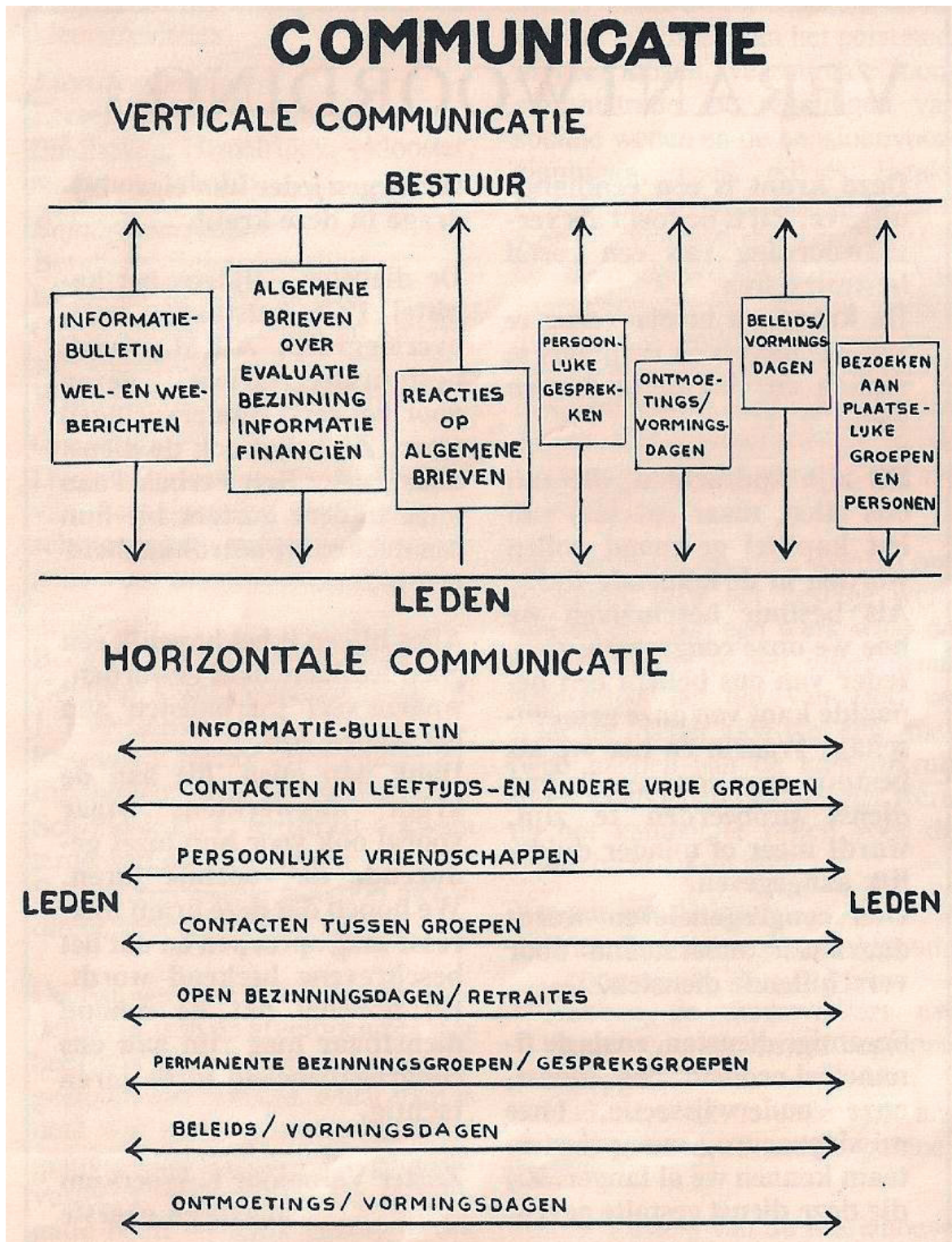
Als voorbereiding op het kapittel van 1982 schrijft de toenmalige algemene overste dat voor haar de tijd is gekomen zich na 18 jaren bestuurswerk niet meer herkiesbaar te stellen voor een nieuwe termijn.⁶⁸ Onder de bezielende en inspirerende leiding van zuster Veronique heeft het vernieuwingsproces nog duidelijker vorm gekregen, maar niet zonder pijn getuige de opvallende ondertitel in de bestuurskrant nl. 'pijn en vreugde horen bij veranderingen in deze tijd'. De terugblik en tevens evaluatie over de bestuursperiode 1976-1982 is samengevat in genoemde krant met als titel 'Alles heeft zijn tijd – verslag en verantwoording van zes bestuursjaren' geeft een idee van wat in de congregatie aan nieuwe initiatieven is ontwikkeld.⁶⁹

Het hoofdbestuur realiseert zich, mede geïnspireerd door geluiden van onderaf, dat door de veelheid van taken serieus gezocht moet worden naar een nieuwe bestuursstructuur waarin 'com-

municatie' het sleutelwoord wordt. Een vorm van verticale communicatie tussen het hoofdbestuur en alle ondersteunende interne en externe diensten en vanuit het generaal bestuur naar alle congregatieleden, maar tegelijkertijd een vorm van horizontale communicatie tussen de leden onderling. Allerhande communicatieschema's zijn toen ontwikkeld om het nieuw beleid te kunnen visualiseren. Het zich samen verantwoordelijk voelen neemt een prominenter plaats in en via allerlei gespreksgroepen, bezinnings-, ontmoetings- en vormingsdagen wordt geprobeerd het nieuwe beleidsconcept zichtbaar te maken en te laten 'leven' bij de leden. Tegelijkertijd ziet men ook weer een verdere verdieping plaatsvinden waar het gaat om cruciale vragen als....wat betekent gelovig mens-zijn, wat wordt onze nieuwe opdracht in de wereld van nu, hoe blijven we de armen in de wereld zo nabij mogelijk, hoe realiseren we de communicatie met al onze zusters die werken in de diverse ontwikkelingsgebieden. De contacten met andere congregaties en religieuze instellingen in den lande worden aanzienlijk verbreed en uitgediept.

Waar gelachen wordt
komt het geluk graag binnen

Het toenmalig gebanteerde communicatieschema als uitgangspunt voor vormen van interactief beleid, maar in een latere fase wordt een veel verfijnder schema samengesteld bekend als organogram bestuursbeleid

De al bestaande ondersteunende diensten worden geïntensiveerd zoals de financieel-economische sector op de Mariahoeve, de speciale onderwijssector, de missieprocuur, de groep pastorale begeleiding en het priester-team en de A.I.M.-dienst [Analyse, Informatie, Motivatie].. Binnen de aangepaste bestuursstructuur wordt

een van de krachtige pijlers het eigen secretariaat, een zeer verantwoordelijke vertrouwenspost. Had voorheen de algemene overste haar eigen secretaresse, nu wordt het secretariaatswerk uitgebreid in dienst van alle bestuursleden als collectief. Dit intern secretariaat wordt overigens direct ondersteund door enkele individuele zus-

ters die o.a. de zorg hadden voor de congregatiebulletins, kaartsystemen, registers, statistische gegevens, bijhouden van fotoalbums, het congregatiearchief en last but not least de goed geoutilleerde reproafdeling.

Tussen alle kapittelstukken treft men voortdurend mooie collages aan waarmee men vanuit de diverse kloosters het aftredende bestuur bedankt voor de afgelopen bestuursperiode – hier een prent van de zusters uit het klooster van Sint Antonis anno 1982.

Een ander concreet actiepunt van beleid is de intensieve aandacht voor de ‘congregatie over de grenzen’, want buiten Nederland zijn er veel zusters werkzaam [geweest] in o.a. Indonesië, Curaçao, Zambia, Chili, België, Duitsland, Filipijnen, Oeganda, India en Peru. De mondiale en missionaire visie overstijgt het oorspronkelijk ‘Nederlandse’ karakter van onze congregatie. Op elk van die gebieden wordt in het evaluatieverslag dieper ingegaan en geeft het verslag een historisch overzicht van alle activiteiten en recente ontwikkelingen ter plaatse.

Het nieuwe bestuur dat in 1982 is gekozen met als algemene overste zuster Florentina van Calsteren trekt deze lijn uiteraard door.⁷⁰

Terugkijkend op deze bestuursperiode wordt in hun evaluatieverslag [1982-1988] helder aangegeven dat het samen zoeken naar wat beter kan en beter moet een zoektocht is van hoofdbestuur en leden samen.⁷¹ Hun gevolgde filosofie is gericht op het welzijn van de kloostergemeenschap, de voortzetting van het vertrouwen in de persoonlijke verantwoordelijkheid van ieder lid van de congregatie, openstaan voor het nieuwe dat groeit, het toerusten van alle leidsters van

grotere en kleinere conventen op hun veelzijdige taak, intensievere contacten realiseren met de afzonderlijke leefgemeenschappen, het stimuleren van de vitaliteit van de zusters en het meedenken met het beleid en door dit alles heen onvoorwaardelijk trouw blijven aan de doelstelling van de congregatie. Allerlei maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen dwingen ons, zo schrijft het toenmalige hoofdbestuur, een pas op de plaats te maken, kritisch waakzaam te zijn en ons intensief te bezinnen op de in de constituties omschreven doelstelling nl. ‘de wereld leefbaar maken vanuit de traditie van Jezus van Nazareth en de spiritualiteit van Vincentius à Paulo’.

Binnen het algemene bestuursbeleid komt er een heldere taakomschrijving voor ieder lid van het generaal bestuur, zowel intern als extern, worden de bestuursondersteunende diensten nog eens extra onder de loep genomen. Tegelijkertijd groeit het besef dat vooral in Nederland de congregatie er een is van ouder wordende zusters. Dit betekent afname van lichamelijke krachten, groei in rijpheid en een andere verbondenheid met de maatschappij. Dit houdt voor de toekomst in dat we steeds meer aangewezen zullen zijn op hulp en verzorging van en door leken. In 1987 is een voorbereidende conferentie, genoemd Interland-overleg georganiseerd, een fundamenteel overleg met de volledige besturen in alle regio’s te weten Indonesië, Curaçao, Chili en Zambia.⁷²

Het is een aanloop naar het kapittel van 1988. Dit overleg concentreert zich op het gestalte geven aan de Vincentiaanse spiritualiteit, zicht krijgen op de ontwikkelingslijnen binnen elke regio, bezinning op hoe krijgt het religieuze leven vorm binnen de vormingsprogramma’s der jonge zusters aldaar, het bevorderen van groeiende zelfstandigheid en op het opsporen van specifieke knelpunten.

Het bestuursteam van 1988 v.l.n.r. Zr. Miranda van Kleef, Zr. Magda van der Heijden, Zr. Electa Peters, Zr. Florentina van Calsteren de 10^e algemene overste en Zr. Rita Schrurs

Besluitvorming in 1988

Na een groot aantal achterban-bijeenkomsten waarin via allerlei discussiegroepen een brede bezinning heeft plaatsgevonden is uiteindelijk een lijst van 'besluiten algemeen kapittel 1988' geformuleerd van waaruit de nieuwe beleidslijnen zijn uitgezet voor de periode 1988-1994.⁷³ Hoofdthema's die dit kapittel hebben beheerst, zonder op de kleinere details in te gaan, zijn o.a. geweest: religieus leven in de wereld van nu, de maatschappelijke betrokkenheid vanuit het Vincentiaans ideaal, de missionaire zending van de congregatie, de vormgeving van het proces van vernieuwende spiritualiteit, het onderbrengen van huize Maranatha te Duizel in een stichting, de concrete invulling van het algemeen financieel beleid van de congregatie, de relatie tussen hoofdbestuur en de afzonderlijke diensten zoals de economische dienst, de dienst Analyse Informatie en Motivatie, de missionaire dienst, de dienst Vrede, de dienst Spiritualiteit, de dienst Leefverbanden, projekt-adviescommissies, het Advies-Overleg Orgaan [A.O.O.], de autonomie van de regio Indonesia en uiteraard is aandacht besteed aan de constituties en het daaruit voortvloeiende directorium.⁷⁴

De kapittels over de periode 1994-2006

Het gekozen bestuursteam dat op 29 december 1994 is geïnstalleerd staande v.l.n.r. Zr. Adie Roijackers, Zr. Miranda van Kleef, zittend v.l.n.r. Zr. Truus Sonder de 11^e algemene overste, Zr. Agnes Vos en Zr. Louisa Geven.

Het Algemeen Kapittel van de Zusters van Liefde van Schijndel, bijeen in Maranatha te Duizel, heeft op 29 december 1994 een nieuw bestuurs-team gekozen. Voor de komende zes jaar is het algemeen bestuur van de congregatie aan hen toevertrouwd. Dat nieuwe bestuur zou overigens pas op 1 april 1995 officieel aantreden onder leiding van zuster Truus Sonder.⁷⁵ Dit alles valt te lezen op een algemene aankondiging waarin ook de aftredende bestuursleden worden bedankt, die met grote inzet en verantwoordelijkheid de doelstelling en het welzijn van de congregatiegemeenschap hebben behartigd.

De symbolische afbeelding met een tekst van zuster Florentina van Calsteren uit haar openingstoespraak op 7 december 1994 bij het begin van het algemeen kapittel.

De congregatie zal drie bestuursperioden [18 jaren] lang door haar geleid worden, overigens met een enigszins wisselende samenstelling van de leden van het hoofdbestuur, die samen het kapittel van 2000 en 2006 hebben voorbereid en weer afgesloten. In de beschrijving is geprobeerd deze drie bestuursperioden te zien als een soort 'drieluik' en ze als zodanig ook samen te vatten. Het nieuwe bestuur is in april 1995 begonnen met een soort 'rondreis' door de congregatie, een bewuste kennismakingsronde maar dan specifiek gericht op het overbrengen van de concrete vertaling van de kapittelbesluiten van 1994, het uitdragen van de toekomstvisie en vooral het luisteren naar wat er onder de zusters leeft, wat hen beweegt, hoe zij in het kloosterleven staan en hoe ze de grondinspiratie van waaruit ze hun leven gestalte en vorm willen geven. Terwijl zuster Florentina het kapittel van 1994 opende met een overweging rond 'vitaal zusterschap in de kracht van saamhorigheid', zou haar opvolgster dit kapittel afsluiten met een slottekst getiteld 'grondinspiratie in kracht van saamhorigheid'. Samen op zoek gaan naar het wezen van

het religieuze leven, elkaar daarin ondersteunen, geloven in eigen kracht, respect en waardering voor eenieders rol binnen de veelkleurigheid en veelvormigheid van de congregatiegemeenschap, een proces waarin het algemeen bestuur communiceert, overlegt en adviseert. Anders geformuleerd: “ Het beleid zal gericht zijn op eenheid, samenhang en ondersteuning in wat aan krachten onder ons aanwezig is”.⁷⁶

Op de congregatiedag 1 november 1995 wordt het beleidsplan ‘op weg naar 2000’ gepresenteerd gebaseerd op drie essentiële pijlers. De kwaliteit van het religieuze leven als levende herinnering aan het Evangelie. De waarde van een hechte leefgemeenschap waarin de zusters proberen een thuis te scheppen voor elkaar. Ten slotte de zending die religieuzen hebben, beseffend dat de kloostergemeenschap ouder wordt, de krachten afnemen en leken noodgedwongen veel taken overnemen, maar het gevoel van de zending van elke zuster van liefde in het voetspoor van Vincent de Paul en Mieke de Bref blijft van vitaal belang.⁷⁷

Qua informatievoorziening wordt ook een andere weg ingeslagen. Steeds uitgaande van de versie van de beleidsplannen 1994-2000, 2000-2006 en 2006-2012 worden alle activiteiten, overwegingen, liturgische vieringen, toespraken door de algemene overste en jaarthema’s binnen zo’n bestuursperiode in een resp. rode, groene en blauwe multiband gebundeld. De hele cyclus wordt ingebed in jaarthema’s of jaarprogramma’s. Het zou te ver voeren op elk jaarprogramma tot in detail in te gaan. Alle bezinningspunten die door het hoofdbestuur, ondersteund door diverse ad-hoc-commissies, zijn aangedragen en waaromheen allerlei bijeenkomsten zijn georganiseerd, hebben als uiteindelijk doel de verdieping van het eigen religieuze leven.

Het in 2000 gekozen hoofdbestuur vnr. Zr. Agnes Vos, Zr. Astrid van den Berg, Zr. Louisa Geven, Zr. Adie Roijackers en Zr. Truus Sonder de 11^e algemene overste

Het in 2006 gekozen hoofdbestuur vnr. Zr. Louisa Geven, Zr. Truus Sonder de 11^e algemene overste, Zr. Rita Schurs en zittend Zr. Mirjam Litjens en Zr. Agnes Vos.

Een speciaal accent wordt in deze periode terecht gelegd op het verfijnen van de werkorganisatie.⁷⁸ De congregatie is immers een levende organisatie die voortdurend in beweging is. Men realiseert zich dat de zusters ouder worden. Ze blijven wel op alle mogelijke manieren betrokken bij kerk, wereld en maatschappij, maar moeten zich in vergelijking met vroeger, op allerlei terreinen laten ondersteunen door externe deskundigen, wat er toe heeft geleid, dat steeds meer leken een rol toebedeeld hebben gekregen. Een saillant detail is dat men is overgegaan voor de nog bestaande kloostergemeenschappen een lekenleidster aan te trekken. Om de communicatielijnen helder te kunnen schetsen is een organogram ontworpen waarin men in een oogopslag kan zien uit welke elementen die brede organisatie is opgebouwd. Het is in het kader van deze historische beschrijving van de congregatie dan ook zinvol om enkele facetten wat nader toe te lichten.

In 2004 is vastgesteld wat de ‘missie’ moet zijn van de werkorganisatie, vertaald in concrete opdrachten en doelstellingen. Men kan die ‘missie’ zien als de grondslag voor alle werkzaamheden van alle medewerkenden binnen de congregatie op welke post dan ook. In gezamenlijk

overleg zijn zij verantwoordelijk voor het wel en wee van de zustergemeenschap.

Men wil zorgondersteuning bieden. Zorg en zorgvisie zijn inherent aan de oorsprong of grondinspiratie van de congregatie. Men streeft met alle medewerkers naar 'zorg op maat', zoals die op de dag van vandaag zichtbaar wordt in het Sint Jozefklooster ofwel het moederhuis en het klooster Annahof. Sinds eind 2009 is immers alles voortaan geconcentreerd binnen Schijndel na de terugtrekking van de laatste vier zusters die nog een communiteit vormden op Curaçao en de laatste zusters die vanuit Tongelre bij Eindhoven zijn teruggekomen naar Schijndel. Om deze alomvattende zorg te kunnen realiseren is eigentijds personeelsbeleid en een daarop aangepast personeelsbeheer noodzakelijk. Bovendien is een belangrijke taak weggelegd voor de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor een doelgericht financieel en facilitair beleid en beheer. Anno 2009 hebben de zusters 167 leken in dienst verdeeld over de genoemde kloosters en andere randdiensten..

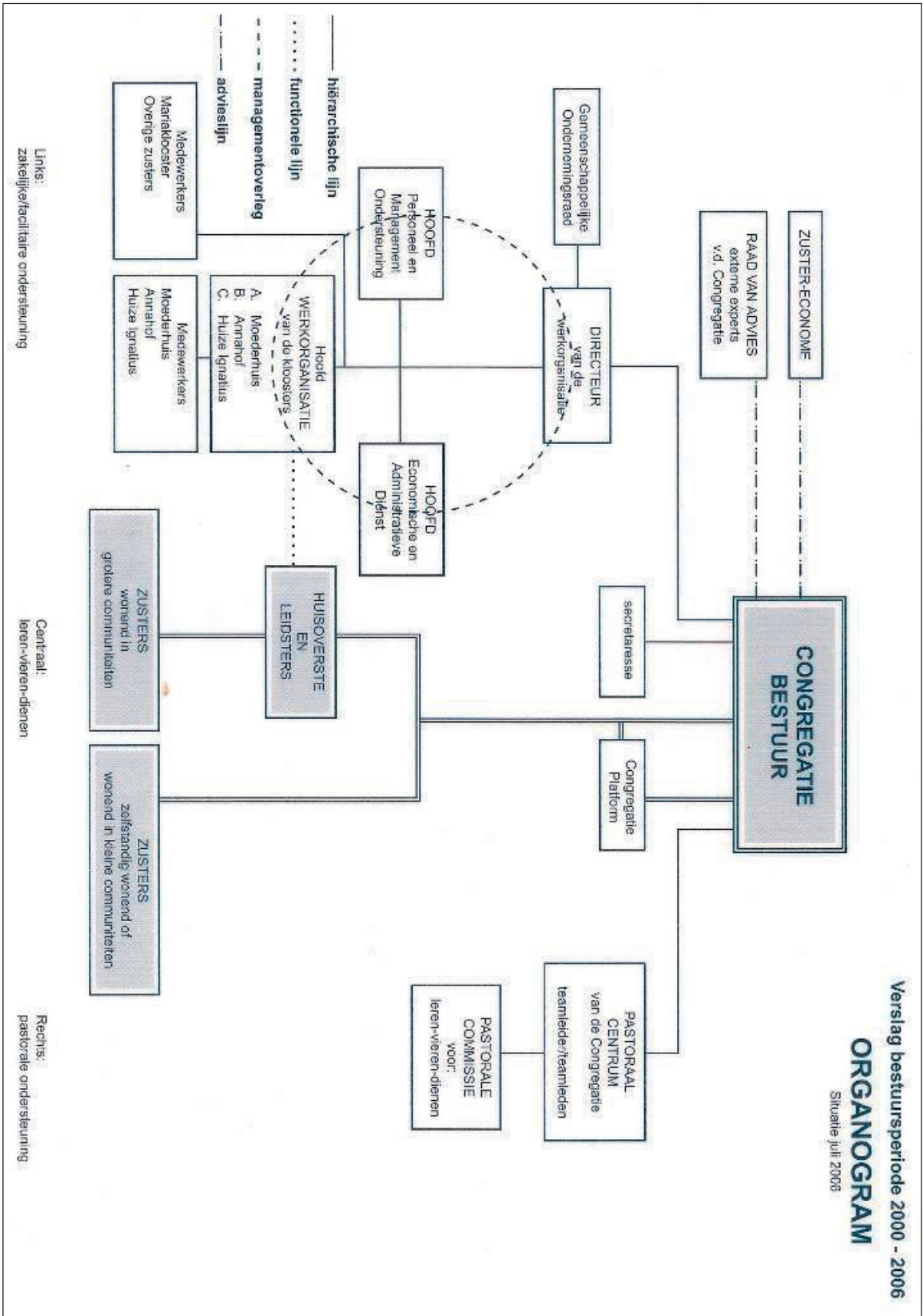
Het moederhuis, waar rond de 100 zusters samenwonen, is een uitgesproken woonklooster dat de zusters huisvesting, voeding, en verdere

huishoudelijke ondersteuning biedt. De belangrijkste diensten zijn de keuken, maar daarnaast kent men ook andere service-organen zoals de huishoudelijke dienst, activiteitenbegeleiding, pedicure, wasserij, receptie en kapsalon om de belangrijkste te noemen.

Klooster Annahof biedt een thuissituatie aan maximaal 40 zusters met extra zorgondersteuning of zoals men dat noemt 'meerzorg'. Het klooster kent momenteel drie huiskamers waarin de zusters samenkomen en een communiteit vormen. In dit klooster treft men dan ook alleen maar huishoudelijk en verzorgend personeel aan. In 2000 is er een algemeen directeur van de werkorganisatie benoemd in de persoon van Dhr. G. Backus. Hij coördineert met zijn medewerk[st]ers alle diensten vanuit de bestaande Mariahoeve, een boerderijgebouw uit 1935 dat nu meer een kantorencomplex is, wat men zou kunnen beschouwen als het kloppend hart van de congregatie op financieel, economisch en onderhoudstechnisch niveau. Voor wat het dagelijks onderhoud van de nog bestaande gebouwen betreft is een contract aangegaan met wooncorporatie Huis & Erf.

**Bejaarde mensen zijn er
om jonge mensen te bemoedigen**

Organogram werkorganisatie en bestuursbeleid

4e of achterste rij v.l.n.r. Caroline van Venrooij-van Kempen, Gijs Verhagen, Robin Milar, Astrid van Roosmalen, Charon Hagelaars, Carla Mettler, Loes Konings, Nanny van den Biggelaar-nd Hoogen, Marjan van Helvoort-Herijgers, Marij van Geffen-van Veghel, Johanna van Beekveld-Konwenberg, Henk Wouters; 3e rij v.l.n.r. Maria van der Sande-Pennings, Ans Vleer-Verkerk, Mary van der Sangen-van Oorschot, Suzan van der Zande-van der Sangen, Corine van der Heijden-van Zoggel, Henriëtte van den Wijenberg-van der Heijden, Diana van Schijndel-van Schijndel, Wendy van Minderhout, Josien Lomans-Kooijmans, Cindy Bosch, Christien van der Heijden-Nieemburg, Marita Ulbake-van den Heuvel, Marja Giskeens, Rieky Sips; 2e rij zittend v.l.n.r. Ans van Kenlen-Lucius, Marlies van den Boogaard-van den Bosch, Kelly Bos, Angélique de Laat, Ellis Sonnenel, Anita van Minderhout, Wilma Schepens, Kim van Drunen-Diebel, Loes Roodbeen-Lucassen, José van de Ven-van de Tillaart, Wilma van der Sangen-van der Doelen, Annie van Zoghel-van Aarle, Antoinette Eijckmans-van den Broek, Wilma van der Wijst, Monique van Lierop-van Gorkum, Ine van Eijnthoven-van Oorschot; 1e rij zittend v.l.n.r. Anke van Esdonk-van Boxtel, Connie Merks-Mettler, Jeanne van der Linde-van der Heijden, Hannie van Delft-van der Mee, Mia Verwoort-van de Wijdeven, Nely van Dommelen, Annie van Damme-Voets, Adri van Lier-van den Hurk, Betsie Steenbakkers, Hannie Ketelears-Langenhuyzen, Bep van Geffen-van de Kamp. Bij de opname op 7 juli 2011 waren helaas niet aanwezig: Bernadette Bales-van der Sangen, Anja van Dongen-van den Elzen, Tanja Knitten de Rooij, Hettie van de Geest-Verbruggen, Esther Schmeitz, Pauline van Roessel-van den Crommenacker, Ingrid Verwoort, Annie Verhoeven, Anita van Veghel-van den Berg, Arian Bos-Mathijssen, Gerda Franssen-van der Ven, Rian Latbouwers-van der Laar, Gerrie Verhagen-Oerlemans, Lisanne Bressers, Ewelien van Esch, Monique van Esch, Camlien Muskens, Aneek van Heertum, Marlies Wouters, Femke van Liempd, Rachel Mauriks, Marion Signmans, Alice van Keijsteren, Toos van Gaalen, Anita van Oers, Helma Verhagen, Adri van Grinsven, Dhr. G. Backes, Marja Wennekes, Marianne Maas, Helma van de Oetelaar-van den Dungen, Hilma van Roozendaal-Gloodemans, Rian Verwegen-van den Heuvel - [met dank aan Ans Vleer - foto Jan van den Bosch]

**Zoek het niet te ver van huis....
je kunt de hemel ook hier verdienen**

3. GROEI NAAR RELIGIEUZE VOLWASSENHEID

VAN POSTULAAT TOT EEUWIGE GELOFTEN

Alvorens tijdelijke of eeuwige geloften af te leggen doorlopen de jonge meisjes als het ware twee fasen, die van het postulaat en van het noviciaat.

Postulanten zijn jonge meisjes, na 1858 ‘educandin[n]en’ van de normaalschool, later kwekelingen van de Mariakweekschool, die aangeven tot de congregatie te willen toetreden. In de beginfase van de congregatie was de intrede van nieuwe postulanten heel eenvoudig geregeld.⁷⁹ Vermoedelijk zijn daarin niet al te veel wijzigingen aangebracht, behalve dan dat na 1843 deze plechtigheid in de eigen kloosterkapel werd gevierd. Belangrijk in die fase is de keuze die de postulante maakt voor een eigen kloosternaam en de medaille die men krijgt als uiterlijk kenmerk voor hen die tot het postulaat behoren. Zowel bij de keuze van de kloosternaam als bij het aanvaarden van de medaille spreekt de algemene overste een kort gebed uit.⁸⁰ Elke postulante krijgt dan voor de eigenlijke kloosternaam eerst de toevoeging Maria bv. zuster Maria Vincentia de Bref. De congregatie kent het begrip ‘postulantenmoeder’ als de zuster die de rechtstreekse leiding krijgt over deze groep jonge meisjes en garant moet staan voor het vormingsproces gedurende een half jaar. Zo is het overigens niet altijd ge-

weest. Vóór 1918 bestond die scheiding immers niet en vormden postulanten en novicen als het ware één groep. Na 1918 is men overgegaan tot de benoeming van een aparte ‘postulantenmoeder’, terwijl de functie van ‘novicenmeesteres’ al langer bestond.

Een postulante meldt zich bij het moederhuis met de intentie in te treden

Postulantenmoeders vanaf 1918:

Zr. Ambrosia Maas	1918-1924
Zr. Godefrida Maria Martens	1924-1930
Zr. Cécile Kievits	1930-1932
Zr. Albertine van Lith	1932-1939
Zr. Leonarda Samson	1939-1944
Zr. Vincentio Verstraaten	1944-1947
Zr. Jeanne Baptist van Helvert	1947-1948
Zr. Francesco Tausch	1948-1956
Zr. Anysia Jans	1956-1958
Zr. Joanne van der Heijden	1958-1961
Zr. Gerardina Maas	1961-1962
Zr. Bellarmina Asma	1962-1963
Zr. Agatha Marie Donkers	1963-1964

De intrede van postulanten geschiedde in de 19e eeuw op zeer onregelmatige tijden. Er kon binnen één jaar meerdere malen een intrede plaatsvinden en even zo vele malen was er sprake van inkleding. De postulanten werden immers vaak

enige dagen na hun intrede al voorzien van de kloosterkleding. Zo zijn bv. de laatst ingetreden zusters in het jaar 1899 binnengekomen op 18 december en op kerstmis daaraan volgend hebben ze het kloosterhabijt ontvangen. In 1911

heeft men algemeen bepaald dat intrede van postulanten slechts vier maal per jaar wordt toegestaan en de inkleding drie weken later. Men kiest voor 19 maart de feestdag van Sint Jozef, 19 juli de feestdag van Vincentius à Paulo en daar tussenin een dag in mei en november. Vanaf 1919 slechts tweemaal per jaar en sinds 1922 zijn de officiële dagen 4 februari en 4 augustus geworden. Uit die periode stamt ook nog een heel klein getypt boekje waar tot in detail is uitgewerkt wat men van postulanten verwacht en wordt de plechtigheid van de intrede uitvoerig toegelicht en tevens een 'handboekje' speciaal ontworpen voor de gang van zaken tijdens de retraite van de postulanten, alvorens novice te worden. Historisch gezien zijn dit voor de congregatiegeschiedenis waardevolle documenten.

Voor elke intrede of afleggen der geloften gaat een 8-daagse retraite vooraf.⁸¹

Over die eerste kennismakingsperiode is het zgn. directorium dat bij de constituties hoort heel duidelijk.⁸²

Het gaat in die kennismakingsperiode vooral om de ontmoeting met individuele zusters en zusters in gemeenteverband. De periode om de congregatie beter te leren kennen kan variëren van een half jaar tot maximaal drie jaren. Daarna is verlenging niet mogelijk, tenzij met speciaal verlof. Concreet betekent die regelgeving ook dat de gemeente waarin zo'n postulante geplaatst wordt zich ook daadwerkelijk bewust moet inzetten voor de vorming van de jonge meisjes. Het is logisch dat de postulantenmoeder dit nauwlettend in het oog houdt.

Als novice allerlei huishoudelijke werkzaamheden leren uitvoeren komt je in elk klooster goed van pas

De vormingsfase van het noviciaat

Na het postulaat volgt dan het noviciaat. Die overgang wordt bekrachtigd door het ontvangen van de sluier en de H. Regel van de congregatie.⁸³

In de vormingsperiode tijdens het noviciaat worden de zusters in spé uitdrukkelijk voorbereid op alles wat de religieuze staat van hen zal vragen. Novicenmeesteressen zijn dan ook bij voorkeur zusters met veel ervaring op het gebied van religieus leven en spiritualiteit, zoals het omschreven staat in de kloosterregel.⁸⁴ Diversen van hen zijn later algemene overste geworden. Een boeiend handboek voor de novicenmeesteressen [448 pagina's geschreven tekst!] uit de 19^e eeuw is de basis geweest waarin alle grondwaarheden, beschouwingen en bespiegelingen staan opgetekend, die van belang waren voor de jeugdige religieuzen. Later is dat hele vormingsproces aangepast aan de eisen des tijds. Kortweg gezegd....naast heel veel theoretische en diepgaande beschouwingen over de kloosterstaat, het streven naar volmaaktheid, de kloostergeloften

van armoede, maagdelijkheid en gehoorzaamheid, zijn ook heel belangrijke thema's geweest: het inzicht in eigen karakter en persoonlijkheidsstructuur, eigen mogelijkheden en onmogelijkheden leren kennen, christelijke grondwaarden ontdekken en beleven, leren omgaan met wereldse invloeden, de waarde van het gebedsleven en geestelijke meditatie, de balans tussen bidden en werken, intensief reflecteren op de eigen motivatie om te kiezen voor het kloosterleven, het ingroeien als individu in de grote kloostergemeenschap en de daaraan verbonden regels en verplichtingen, studeren, in een latere fase ook bijbelse en theologische oriëntatie, de wegen leren zien die leiden tot een optimale persoonlijkheidsontwikkeling, allerlei facetten leren beheersen van uiteenlopende huishoudelijke werkzaamheden die in elke kloostergemeenschap aangepakt dienen te worden....anders gezegd....een hechte basis leggen om een goed religieus te kunnen zijn conform de Constituties en Regels van de congregatie.⁸⁵

Tegelijkertijd wordt in dat vormingsproces een krachtig accent gelegd op algemene orde, netheid, discipline en wellevendheid, waarin men alle gedragsregels tot in detail de revue laat passeren van belang tijdens de maaltijden, de omgang met anderen, bescheidenheid, eenvoud en soberheid betrachten, keurig en algemeen beschaafd spreken, de omgang met vreemden en hoe zich te gedragen op reis. Ook is er ruim aandacht voor ontspanning, sport en musiceren. De achterliggende filosofie van dit alles...iedere zuster heeft uit hoofde van haar functie, waar ze ook wordt ingezet, een voorbeeldfunctie op alle terreinen! Dat kon niet krachtdadig genoeg worden 'ingepeperd'.

Ruimte om te sporten tussen al dat serieus gestudeer is geen overbodige luxe voor lichaam en geest

Alles, maar dan ook alles, werd tot in de puntjes voorgeschreven in de verwachting dat iedere zuster zich stipt aan al die gedetailleerde voorschriften zou houden. Die regels zijn in die tijd ingegeven door het overheersende gevoel voor orde en discipline....en.....een supercorrect gedrag onder alle omstandigheden waarin men komt te verkeren, zodat aan de buitenkant niets op een Zuster van Liefde is aan te merken.

Samen met de novicenmeesteres aan tafel en de juiste tafelmanieren inoefenen zoals die van hogerehand waren voorgeschreven

Om dit helder te illustreren nemen we een stukje op uit een ongedateerd schriftje met het opschrift 'Wellevendheid', toegespitst op het gedrag in de refter tijdens de diverse maaltijden. De inleidende regel luidt: "Aan tafel vooral toont zich de verstorven en beschaafde religieuze". Het is een mooi sfeerbeeld uit die tijd die eerste 15 'gouden regels'.....

1. Gaan zitten als de meerdere gaat zitten
2. Pas beginnen als de meerdere begint
3. Rechtop zitten, niet te ver over de bank, niet tegen de stoelleuning
4. Alleen de gesloten hand op tafel, niet een gedeelte van de onderarm
5. Bij het eten de hand naar de mond brengen, niet de mond naar de hand
6. Aan tafel met geen tafelerief spelen, zich gewinnen stil en rustig te zitten
7. Bij hoesten de rugkant van de hand voor de mond en bij niezen de hand eveneens voor de mond, iets opzij gaan of zich terugtrekken
8. De hand voor de mond als men iets tussen de tanden verwijdert
9. Alleen zichzelf bedienen nooit anderen
10. Niet voor elkaar heen reiken
11. Niet met een vollen mond spreken of drinken
12. Niet te veel ineens in den mond steken – weinig tegelijk is wellevender en gezonder
13. Bij het kauwen de mond nagenoeg gesloten
14. Niet te vlug eten en de spijzen opslokken – haastig eten is ongezond, verlagend en een teken van geen goede opvoeding – het voedsel moet steeds behoorlijk gekauwd worden
15. Geen ongeduld laten blijken als men niet gauw genoeg bediend wordt

Bij het hoofdstukje over het middagmaal zijn zelfs regels opgenomen om de jonge zusters aan te leren hoe ze bessen, kersen en aardbeien moeten eten. Het past exact in de sfeer van toen, een juiste levenshouding ontwikkelen op basis van orde, rust, regelmaat, zelfbeheersing, zelfdiscipli-

ne, rekening houden met een ander, het gezag volgen, kritiek leren accepteren en dit alles dagelijks in praktijk brengen zodat het 'inslijpt en beklijft' totdat men voldoet aan het beeld dat binnen de congregatie leeft van een 'échte Zuster van Liefde'. Het zal anno 2011 misschien als

‘overdreven bemoeizucht van bovenaf’ overkomen, maarover normen en waarden gesprokenonze huidige samenleving zou er misschien toch nog wel eens aardig mee gediend kunnen zijn als elementen uit die ‘streng en gedisciplineerde opvoeding’ in een modern jasje zouden kunnen terugkeren, is mijn persoonlijke overtuiging! De bekende volkswijsheid die ons leert dat ‘de wijsheid altijd in het midden ligt’ is niet voor niets ontstaan.

Vertrek van de novicen naar hun nieuwe bestemming in Nijmegen

Historisch interessant is in dit verband een oud document getiteld ‘register van aanneming’ waarin de congregatie elke zuster heeft ingeschreven die is toetreden tot de congregatie en dat register begint met de volgende tekst: “Ondergetekenden verklaren dat zij met den inhoud der bepalingen of statuten van het Burgerlijk Zedelijk Lichaam onder de benaming van “Vereeniging van Vrouwen, gevestigd te Schijndel, ten doel hebbende het geven van onderwijs aan kinderen van vermogende en onvermogene ouders, het verplegen van oude vrouwen en andere liefdewerken” volkomen bekend zijn en zich verbinden om aan dezelve stiptelijk te voldoen”.

Het noviciaat is tot 1967 rechtstreeks verbonden geweest aan het moederhuis en is in dat jaar overgeplaatst naar Nijmegen. Na 1973 hebben zich geen meisjes meer aangemeld om in te treden in de congregatie.

Novicenmeesteressen vanaf 1836:

Zr. Vincentia de Bref	1836-1845
Zr. Theresia van Rooij	1845-1846
Zr. Aloysa van Buel	1846-1847
Zr. Emmanuël de Gier	1847-1862
Zr. Juliana van Boxtel	1862-1869
Zr. Ma. Innocentia Eijcken	1869-1888
Zr. Ma. Ignatia van Vlokhoven	1888-1895
Zr. Marie Alfonsine de Jong	1895-1900
Zr. Francoise Coymans	1900-1905
Zr. Bertranda Kanters	1905-1916
Zr. Antonio Deelen	1916-1932
Zr. Cécile Kievits	1932-1940
Zr. Geertruda Schellekens	1940-1944
Zr. Anne Baeten	1944-1955
Zr. Geertrude Verbruggen	1955-1965
Zr. Joanna Marie Swanenberg	1965-1967
Zr. Daniëlla Blankwater	1967-1981

Tot slot een historisch fragment uit een ‘rijm’ van een zuster anno 1933. Het is een rijm gewijd aan zowel postulanten, als novicen, aspiranten en eeuwig geprofesten. Hier enige versregels over de novicen.....

*‘Wit gesluierd, ingetogen, met voor wereld gesloten oogen
zijn ze toen geschreden, tot de altaartreden.
Zij wilden Hem openlijk belijden, dat zij van Hem zich niet zullen scheiden
en in 't zwart gewaad, dat hun leden omsluit
gelijken zij reeds Jezus' Bruid
Och, bidden wij, dat hun liefde groeie en de bloem van hun leve groeie
voor Jezus voor Hem alleen”.*

Art: 15. In het jaar 1863 heeft Z.D.H.W. Monseigneur Zwijssen bepaald, dat de Novicen na ten minste een jaar beproefd te zijn, door de Algemeene Overste tot het afleggen der gelofte van Armoede, Zuiverheid en Gehoorzaamheid kunnen toegelaten worden. Na dat de Aspiranten nogmaals ten minste drie jaren beproefd zijn, en in de volmaaktheid van den staat, welke zij verlangen te omhelzen genoegzaam gevorderd bevonden zijn, kunnen zij door de Algemeene Overste toegelaten worden, om de beloften te doen in Art. 5 vermeld.

In 1863 maakt Mgr. Zwijssen bekend dat het noviciaat een jaar gaat duren en de periode van de tijdelijke geloften drie jaren omvat

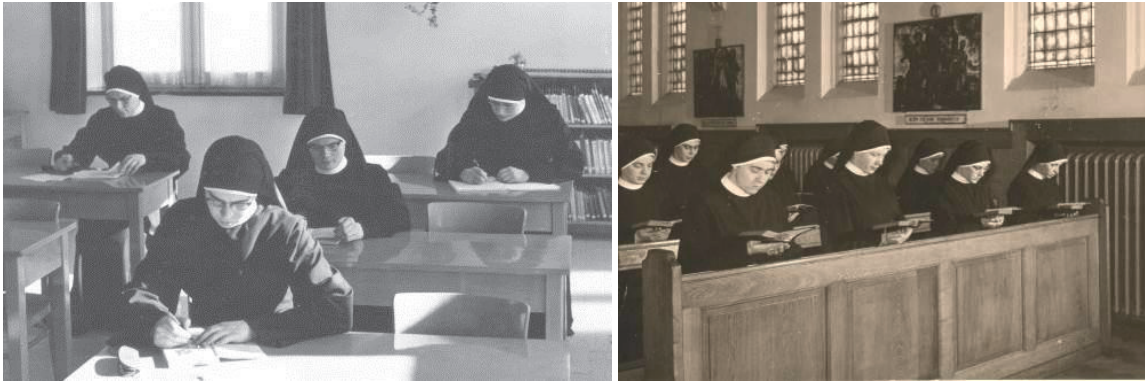
Aspiranten met tijdelijke geloften

Na het noviciaat volgt een meestal driejarige periode waarin de jonge zusters hun tijdelijke geloften afleggen ook wel aangeduid als ‘tijdelijke professie’.⁸⁶ De geestelijke vorming wordt daarbij gecontinueerd onder leiding van de ‘aspirantenmoeder’. Voor een tijdelijk geprofeste zuster zijn alle rechten en plichten van toepassing die zijn verbonden aan het lidmaatschap van de congregatie. De duur van het aspiraat is in principe drie jaar met een maximale verlenging tot 6 jaar. Het is een levensfase die men kan beschouwen als een voorbereidingstijd op de eeuwige verbintenis met de congregatie. Aan het einde van de driejarige periode dient de tijdelijk

geprofeste zuster een verzoek in om toegelaten te worden tot de eeuwige professie. De definitieve toelating is afhankelijk van het oordeel van het generaal bestuur. Men gaat er vanuit dat de tijdelijk geprofeste er innerlijk helemaal aan toe is om zich voor altijd te binden aan het kloosterleven. Uit gesprekken zal duidelijk moeten zijn dat de aspirant inderdaad gelooft in het doel en de zending van de congregatie. Dat alles wil niet zeggen dat men op dat tijdstip per definitie helemaal rijp is om die stap te zetten. De groei naar het religieuze leven houdt daar immers niet op, maar loopt na de eeuwige verbintenis gewoon door. Vanaf september 1963 vormen aspiranten en eeuwig geprofesten één leefgroep!

De lijst van ‘aspirantenmoeders’ ziet er vanaf 1891 als volgt uit:

Zr. Marie Joseph Bogaers	1891-1897
Zr. Syncretica van Heeswijk	1897-1900
Zr. Marie Alfonsine de Jong	1900-1903
Zr. Adriana Berkelmans	1903-1911
Zr. Lamberdine van Dam	1911-1920
Zr. Elisabeth van Grootel	1920-1940
Zr. Fulgentia Bollen	1940-1957
Zr. Agnesa Snieders	1957-1961
Zr. Genesia Vrooijnk	1961-1963

Tijdelijk geprofesten op de ene foto aan de studie en op de andere in het koorgebied waarbij in één oogopslag duidelijk is wat men van de uiterlijke houding van de jonge zusters verwacht tijdens het bidden van het officie of klein brevier

De kloostergeloften nader toegelicht

In het perspectief van die degelijke vorming passen perfect de drie kloostergeloften die de zusters afleggen. Allereerst de gelofte van armoede waarin men belijdt onthecht te willen raken aan geld en goed, door niets als persoonlijk eigendom te beschouwen maar het te delen met anderen en in te zetten voor de noden in de samenleving. Door het afleggen van deze gelofte verliest iedere geprofeste zuster het beheer, het gebruik en het vruchtgebruik van eventueel bezit en staat dit af aan degene die ze zelf kiest. Alvoorens eeuwige geloften af te leggen wordt verwacht dat iedere zuster een testament opstelt. In de huidige constituties wordt dit nog gedetailleerder uitgewerkt.

In de gelofte van zuiverheid of maagdelijkheid is in de regelgeving te lezen 'drukken wij uit, dat we met geheel onze liefde, bewust van onze gaven als vrouw, beschikbaar willen zijn voor het Rijk Gods en aanvaarden wij vrijwillig zuivere liefde te beleven in het religieuze celibaat'.

Dat schept ruimte om zich geheel en al te concentreren op de noden van medemensen en daarvoor open te staan en die te helpen lenigen. Tenslotte is er de gelofte van gehoorzaamheid, waarin de zusters proberen door hun levenswijze te gehoorzamen aan de 'wil van God' om in navolging van Jezus te werken aan een betere wereld, op te komen voor de zwakkeren, ontheemden, de zieke en zorgbehoevende medemens, de opleiding van de jeugd, de zorg voor verslaafden, voor hen die uitgebuit worden en de onderdrukten, dienstbaarheid in welke functie dan ook en dat wereldwijd.

Ook deze gelofte wordt in de constituties nog veel verder toegelicht en gezien als een persoonlijke maar ook een gemeenschappelijke zending van alle liefdezusters, waarin men gehoorzaamt aan de doelstelling van de congregatie.

Dat hoofdstuk in de constituties wordt dan besloten met de volgende bijbelse formulering....."Wie onder u de meeste wil zijn moet de dienaar van allen worden".

Dat is de uiteindelijke opdracht van iedere Zuster van Liefde nl. onvoorwaardelijke dienstbaarheid!

In sommige archiefstukken is ook sprake van een zgn. vierde gelofte nl. de toezegging dat men zich geheel en al en belangeloos zal wijden aan de liefdewerken van de congregatie waar ter wereld ook en zich daarmee ook zal conformeren aan de beslissingen van het algemeen bestuur, die de plaatsing en overplaatsing van de zusters regelt.

Na het afleggen van die tijdelijke geloften, de zusters worden dan al volop ingezet in de liefdewerken, gaat het vormingsproces nog enige jaren door en wordt de jonge zuster dieper doordrongen van de consequenties van het afleggen van deze geloften en neemt de verdieping in het religieuze leven en alle daarbij horende praktijken alleen maar toe.

De directe voorbereidingstijd op de definitieve of eeuwige verbintenis met de congregatie neemt zeer serieuze vormen aan. Het afleggen van de 'grote geloften' of eeuwige professie is een belangrijk moment. Op die dag wordt een zuster immers als volwaardig lid van de congregatie in de kloostergemeenschap opgenomen. Dat is binnen het moederhuis altijd een indrukwekkende plechtigheid geweest.

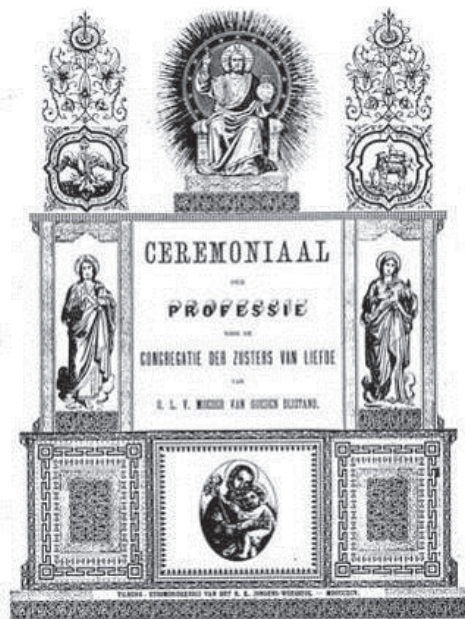
Een groep tijdelijk geprofesten en jonge leden van de congregatie uit de periode dat heel veel jongee meisjes kozen voor het kloosterleven en wel zoveel dat de grote refector van het moederhuis te klein bleek en zij moesten uitwijken naar een andere ruimte die als eetzaal werd ingericht

Vanuit de congregatie wordt hier alle aandacht aan geschonken en worden de geloftezusters via gezamenlijke bijeenkomsten, speciale conferenties en gesprekken voorbereid op deze belangrijke gebeurtenis in hun leven. Ook pal voor de retraite die voorafgaat aan het afleggen van de eeuwige geloften spreekt de algemene oversten nog toe. Veel van die toespraken zijn in het kloosterarchief bewaard gebleven. De interpretatie der drie geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid zijn voortdurend aan ontwikkeling onderhevig geweest en steeds opnieuw ‘vertaald’ naar de opvattingen binnen een bepaald tijdsgewricht. In de uitgave van de constituties van 1990 is het eindresultaat van bezinning, in en buiten de voorafgaande kapittels, op de eigentijdse inhoud van die geloften opnieuw verwoord.⁸⁷

Een reportage vol symboliek

Normaliter worden van de indrukwekkende plechtigheid van de eeuwige professie geen reportages gemaakt, maar hierop is in het verleden één uitzondering gemaakt nl. in februari 1952. Het zijn unieke beelden die in dit jubileumboek dan ook niet mogen ontbreken. Het gaat hier om een plechtige liturgische viering waar een wereld

van symboliek achter schuil gaat. Om de gehele symboliek beter te kunnen begrijpen is het van belang dat ook de door de bisschop, diens gedelegeerde of de algemene overste van de congregatie uitgesproken gebeden en teksten grotendeels worden meegenomen.

De titelpagina van het ceremoniaal van de eeuwige professie

Daardoor wordt het een reportage met een heel bijzonder karakter. Voor sommigen misschien wel 'érg religieus', maar beschouw het maar als een hoge uitzondering! Die tekst en uitleg is noodzakelijk om de hele viering op de juiste wijze te kunnen interpreteren. Voor deze profesieplechtigheid is door de congregatie een apart ceremonieel samengesteld. Aangezien er geen nieuwe zusters meer intreden vindt deze historische plechtigheid in het moederhuis uiteraard nooit meer plaats. Juist daarom is het goed om er, voor het nageslacht althans, een beeld van te geven. Honderden familieleden van zusters die eeuwig geprofest zijn, hebben in het verre verleden deze plechtigheid van nabij kunnen meemaken en zullen zich de diepgang van die viering nog wel herinneren.

Een groep aspiranten uit 1960 dat in afwachting is van de plechtigheid der eeuwige professie

Bij die plechtigheid in 1952 is Zijne Hoogwaardige Excellentie monseigneur Wilhelmus Mutsaerts als bisschop van 's-Hertogenbosch zelf voorgegaan, geassisteerd door pastoor-deken Gabriël van Dijk en de Zeereerwaarde Heer A. van Haaren rector van het moederhuis. Aangekomen in de kapel is allereerst het *Veni Creator Spiritus* gezongen, een lied waarin men de H. Geest aanroeft met de tekst "Kom Schepper, Geest, daal tot ons neer, houd Gij bij ons uw intocht, Heer; vervul het hart dat U verbeidt, met hemelse barmhartigheid".

Meteen na dit gezongen gebed, nog voor de misviering, hebben enige novicen hun tijdelijke geloften afgelegd in handen van de bisschop. Pas daarna is de plechtige viering van de Eeuwige Professie begonnen. De 'bruiden' die hun eeuwige geloften zullen gaan afleggen hebben hun plaatsen ingenomen op bidstoelen voor de communiebank voor bij het priesterkoor en dragen allen een witte sluier.

Nadat de eerste evangelietekst is gelezen gaat de bisschop over tot wijding van het scapulier en de sluier. Hij spreekt vervolgens een gebed uit waar-

in de functie van die beide elementen van het kloosterhabijt worden benadrukt: "Heer Jezus, die U gewaardigd hebt, het omhulsel onzer sterfelijkheid aan te nemen, wij smeken Uwe overgrote en overvloedige goedgunstigheid, gewaardig U deze kledij, welke de H. Vaders, de wereld verlaten hebbende, hebben vastgesteld te dragen ten teken van onschuld en nederigheid, zó te zegenen, dat deze Uwe dienaar, welke met dit kleed bekleed zal zijn, waardig zij U aan te trekken. Die leeft en heerst met de Vader in de eenheid met de Heilige Geest in de eeuwen der eeuwen. Amen".

De 'bruiden' die eeuwig geprofest worden en voortaan officieel 'leden van de congregatie' worden genoemd, gehuld in witte sluiers op de bidstoelen voor de communiebank

Ook zegent de bisschop het kruis dat iedere zuster draagt met de woorden: "God, die door het teken van het kruis de wereld uit de macht der duisternissen bevrijd hebt, zegen, bidden wij u, dit kruis hetwelk Uwe dienaar verlangt te dragen, opdat het haar strekke tot heil van ziel en lichaam. Door Christus, onze Heer".

Na deze handeling neemt de bisschop plaats op de voor hem klaar gezette bisschopszetel voor het hoogaltaar. De bruiden, die inmiddels hun witte sluier hebben afgelegd, gaan een voor een naar de bisschop.

Op het moment dat die het scapulier aan een bruid geeft, daarbij geholpen door de algemene overste met haar assistente, zegt hij: "Ontvang dit H. Scapulier; deze kledij zij voor U een sterkte en een sieraad, opdat Gij U verheugt op de Laatste dag" en maakt vervolgens een kruisteken. Bij het omhangen van het kruis zegt hij: "Ontvang het Kruis des Heren, plaats het als een zegel op Uw hart, opdat Gij onder zijn bescherming veilig zijt en in dit teken overwint", waarna wederom een kruisteken volgt. Bij het overhandigen van de sluier gebruikt hij de tekst: "Plaats op Uw hoofd de sluier, opdat Gij, aan God toegewijd, aan niemand anders Uw liefde schenkt", gevolgd door een kruisteken.

Een van de foto's van de overhandiging van scapulier, sluier en kruis en daarna zingt het koor het Veni sponsa Christi

Tijdens dit plechtig moment zingen alle zusters twee hymnen nl. het Veni sponsa Christi etc. vertaald: “Kom bruid van Christus, ontvang de kroon die de Heer voor U bereid heeft” en Jesu coronam Virginum, vertaald : “O Jezus aller maagden kroon etc.”. Na deze plechtigheid staat de bisschop op, de misdienaars dragen de bisschopszetel weg, de algemene overste en haar assistente en de zuster-kosteres verlaten het priesterkoor en de ‘bruiden’ gaan terug naar hun plaats op de stoelen vóór de communiebank.

De toespraak van de bisschop voor de hele kloostergemeenschap

De geprofeste zusters nemen plaats op hun stoelen en luisteren naar de toespraak van de bisschop. Die spreekt de volgende woorden: “Vandaag is het weer een glorie dag voor de Schijn-delse congregatie. Hier staan negen maagdelijke bruiden gereed om zich helemaal weg te schenken aan de arme, gehoorzame, maagdelijke bruidegom, die niemand anders is dan Jezus Christus, de enige zoon van de Vader”. Hij herinnert elke zuster aan het volgende.....: “Ik ben gekomen, niet om mijn wil te vervullen, maar om de Wil te vervullen van mijn Vader die in de hemel is”. Voorts houdt hij de gezamenlijke bruiden voor: “Als ge uw woord getrouw blijft en een werkelijk gehoorzame religieuze zijt, dan zult ge mogen zeggen: “Ik doe altijd wat de Vader aangenaam is”. En dan zal Vader getuigen: “Deze is mijn welbeminde dochter”.

Na deze toespraak wordt de eucharistieviering vervolgd tot en met het Agnus Dei.

De hele aanwezige kloostergemeenschap heft vervolgens het ‘De Profundis’ aan, het “Uit de diepten roep ik tot U Heer”, een moment waarop alle bruiden plat ter aarde gaan liggen. De symboliek en betekenis achter dit nederig gebaar is uitdrukking geven aan ‘het afsterven aan de wereld’ ofwel anders gezegd, de wereld, familie en alles wat je dierbaar is bewust verlaten om voortaan onvoorwaardelijk Jezus te volgen, die hen heeft geroepen tot hun religieuze taken.

De groep bruiden liggen tijdens het zingen van het De Profundis plat ter aarde als een gebaar van nederigheid

Na het zingen van deze psalm volgt het moment waarop iedere zuster naar voren treedt tot bij de bisschop, met naast haar de algemene overste. De bruid knielt voor de bisschop die haar de H. Hostie toont. Rechts van haar zit de algemene overste die de gelofte die de zuster dan uitspreekt in naam van God en de congregatie aanneemt.

Het plechtige moment van het uitspreken der geloften

De bruid spreekt haar geloften uit met de volgende woorden: “Ik, zuster Maria.....beloof aan God Almachtig voor altijd Armoede, Zuiverheid en Gehoorzaamheid, volgens de Constitutie en Regelen van de Congregatie der Zusters van Liefde van Jezus en Maria. Moeder van Goede Bijstand”. De algemene overste antwoordt hierop met “Amen”. Vervolgens ontvangt de bruid de communie.

Het koor zingt dan het vreugdevolle Magnificat, een lofzang ter ere van Maria. De misviering wordt voortgezet en na het laatste evangelie worden de professieringen gezegend met de woorden: “Heer, Schepper en Behouder van het menselijk geslacht, Gever der genade en der menselijkheid, stort Uw zegen uit op deze ring, opdat Zij die hem zal dragen, door de kracht van boven gesterkt in volkomen vertrouwen en oprechte getrouwheid volharde, opdat ze, als een Bruid van Christus, volgens haar voornemen de maagdelijkheid beware en in de zuiverheid volharde. Door Christus onze Heer – Amen”.

Een sferbeeld van de uitreiking van de ring en de kaars

De bruiden treden weer een voor een naar voren, knielen op de altaartrede voor de bisschop en naast de algemene overste om er eerst de ring aan de rechterhand en daarna de kaars in dezelfde hand te ontvangen van de bisschop.

Vervolgens bidt hij als volgt: “Ik huw U met Jezus Christus, de zoon van de hoogste Vader, die U onbevlekt gelieve te bewaren; ontvang dan de ring des geloofs, het zegel van de H. Geest, opdat Gij Bruid van God genoemd wordt en opdat Gij, na God getrouw gediend te hebben,

eeuwig gekroond wordt”, gevolgd door een kruisteken. Bij de uitreiking van de kaars bidt hij: “ Ontvang, zuster, het licht in uw handen opdat ge weet dat gij door Christus de Heer onttrokken zijt aan de macht der duisternissen en overgebracht in het rijk van liefde, licht en vrede”, gevolgd door het kruisteken.

Daarna keren alle geprofesten terug naar hun plaats en wordt het danklied ‘Te Deum laudamus’ aangeheven, U God loven wij, U o Heer prijzen wij etc. Na het zingen van de hymne Tantum Ergo geeft de bisschop iedereen de zegen met het Allerheiligste. Tenslotte knielen de bruiden neer en bidden enige ogenblikken in stilte om de Heer te danken.

Nadat eenieder de kapel heeft verlaten zijn deze negen bruiden nog op de foto gezet met bisschop Mutsaerts.

In gebed betuigen de eeuwig geprofeste zusters hun dank aan de Heer en verlaten daarna de kapel

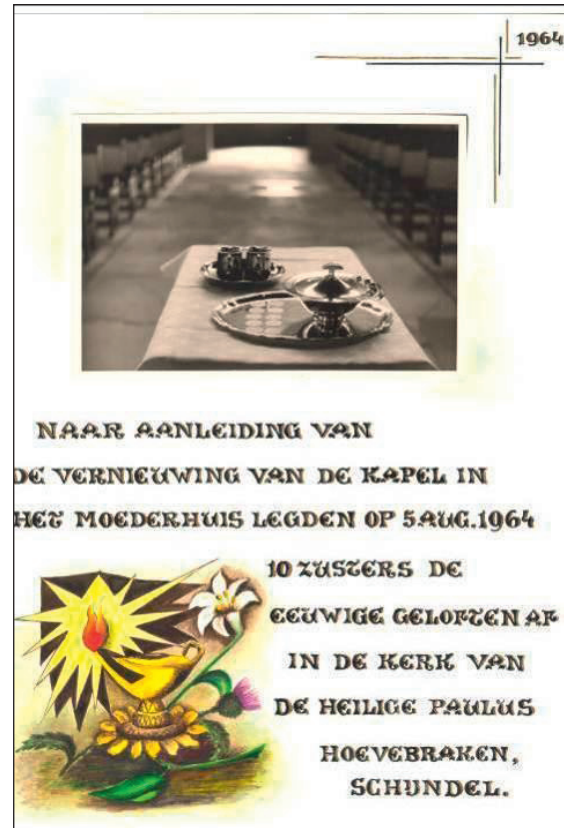

Bisschop Wilhelmus Mutsaerts omringd door de nieuw geprofeste zusters 1^e rij zittend v.l.n.r. Zr. Aleida Marie Keizers, Zr. Christine Kanters, algemene overste Zr. Cecile Kievits, Mgr. Wilhelmus Mutsaerts, Zr. Johanna van den Heuvel, Zr. Josephine Marie van Dijk, 2e rij staand v.l.n.r. Zr. Marie Cunera van de Kamp, Zr. Marie Gemma Beunders, Zr. Otilia de Castro, Zr. Cuneberta Coppelmans en Zr. Sixta van der Biest

Een saillant detail uit deze jarenlange traditie is, dat slechts éénmaal in de hele geschiedenis van de congregatie, althans sinds men een eigen kapel heeft in het moederhuis [1843], de professieplechtigheid is verplaatst naar een van de Schijndelse parochiekerken nl. de Pauluskerk in de Hoevenbraak te weten op 5 augustus 1964, nu ca. 47 jaren geleden. Toen hebben tien zusters ten overstaan van monseigneur Oomens, de vicaris van het bisdom 's-Hertogenbosch, hun eeuwige geloften afgelegd. De journalist van die dagen schrijft in een krantenartikel dat 'de zinvolle plechtigheid, die voor een groot deel in de volkstaal werd gehouden, op de aanwezige medezusters, familieleden en belangstellenden een zéér diepe indruk maakte'. Dat men was uitgeweken naar een parochiekerk had te maken met verbouwwerkzaamheden in de moederhuiskapel.

De geprofeste zusters, afkomstig uit diverse windstreken, waren Zr. Maria Geertruid Nabuurs uit Oploo, Zr. Maria Benita Peijnenburg uit Berkel-Enschot, Zr. Maria Ingrid van Dijk uit Boekel, Zr. Maria Godelive Moonen uit Udenhout, Zr. Maria Juliette van Berkel uit Sint Oedenrode, Zr. Maria Elenita Magdalena uit Curaçao, Zr. Maria Adriani Rooyackers uit Mierlo-Hout, Zr. Maria Gabriela van der Kieboom uit Raamsdonksveer, Zr. Maria Valeria van Hoof uit Eersel en Zr. Maria Francis van Veghel uit Beek en Donk.

Er is nog iets bijzonders.....wie het memoriaal van de congregatie goed leest ontdekt dat er in het verleden diverse jonge zusters zijn geweest die, vnl. vanwege ernstige ziekte, hun eeuwige geloften vroegtijdig hebben mogen afleggen, de meesten op hun ziekbed. Dat gebeurde dan vaak in een van de kloosters in den lande. De bisschop van 's-Hertogenbosch verleende in zo'n geval dispensatie vanwege die zeer bijzondere omstandigheden en wees een geestelijke aan die namens hem bij zo'n gelofte-aflegging aanwezig was. Ter illustratie de informatie uit het memoriaal over de situatie van een aantal zusters in de periode 1902-1917. Enigen van hen, lijdend aan tuberculose, zijn na het afleggen van de vier geloften vrij kort daarop overleden.⁸⁸

Een tastbare herinnering uit het kloosterarchief aan de professieplechtigheid in de Schijndelse Pauluskerk in wijk Hoevenbraak omdat de moederhuiskapel op dat moment vanwege restauratiewerkzaamheden niet in gebruik was

Enige statistische gegevens

Ter afsluiting van de globale beschrijving over de vorming van de jonge zusters en hun definitief lidmaatschap van de congregatie staan we, op basis van een objectieve geschiedschrijving, ook stil bij de groep die uiteindelijk is uitgetreden uit de congregatie. Het is een bekend gegeven dat in de 175 jaren dat de congregatie nu bestaat er in totaal 2366 Zusters van Liefde te Schijndel zijn toegetreden tot de congregatie. Dat wil echter niet zeggen, dat zij ook allemaal in de congregatie zijn gebleven. Zowel onder de postulanten, de novicen, de aspiranten als onder de geprofeste leden is er een behoorlijk grote groep die op een bepaald moment tóch een andere levenskeuze heeft gemaakt om welke reden dan ook en het 'contract' heeft beëindigd.⁸⁹

Een voorbeeld van de eenvoud zoals die op deze professiefoto uit de 19^e eeuw te zien is

Alle kloosterorden en congregaties, contemplatief of actief, hebben daar mee te maken gehad in het verleden, de ene congregatie misschien percentsgewijs meer dan de andere. Uit de archieflijsten van de Schijndelse congregatie van 1836-2011 is af te leiden dat het gaat om een groep van 643 zusters, waarvan het grootste gedeelte nog tijdens de vormingsperiode een besluit tot uittreden heeft genomen. Ook zijn er 5 zusters geweest die uiteindelijk hebben gekozen voor een contemplatieve of beschouwende orde en intraden in een slotklooster.

In schema gezet geeft dit op de 2366 ingetreden zusters qua uittredingen het volgende beeld:

postulanten	109
novicen	278
aspiranten	159
eeuwig geprofesten	97
<i>totaal</i>	<i>643</i>

De laatste groep uitgetreden zijn dus de zusters die hun eeuwige geloften hebben afgelegd en na een bepaald aantal jaren op basis van persoonlijke en misschien uiterst moeilijke overwegingen een cruciale keuze hebben gemaakt en een ‘nieuw leven’ zijn begonnen na.....:

06-10 jaar	5
11-15 jaar	20
16-20 jaar	42
21-25 jaar	22
26-30 jaar	6
31-35 jaar	1
36-40 jaar	1
<i>totaal</i>	<i>97</i>

Als we de uittredingsjaren analyseren blijkt dat de Schijndelse congregatie geheel beantwoordt aan de landelijke tendens en het zwaartepunt van vertrek in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw ligt, te weten na het Tweede Vaticaans concilie van de RK Kerk en na de interne vernieuwingsgolf binnen de religieuze instellingen. De cijfers omvatten de periode 1876-2000 en illustreren het verloop heel duidelijk:

1876-1960	23
1961-1970	27
1971-1980	39
1981-1990	6
1991-2000	2

DAGORDE, LITURGISCHE VIERINGEN, KOORGEBED EN MEDITATIE

Binnen de discipline van het kloosterleven is altijd veel waarde gehecht aan orde en regelmaat. Een sprekend voorbeeld daarvan is de **dagorde**. De regelgeving daaromtrent liet aan duidelijkheid niets te wensen over en vooral in de 19^e en begin 20^e eeuw was alles tot in detail voorgeschreven. Illustratief in dit verband en historisch gezien ook boeiend, is het 18^e hoofdstuk uit de Bijzondere Regelen zoals die in 1872 in gedrukte vorm zijn verschenen en tot ver in de 20^e eeuw in praktijk zijn gebracht, zij het met de nodige aanpassingen aan de tijdsomstandigheden.⁹⁰ Daarin wordt het volgende omschreven:

“Te half vijf ure 's morgens zoowel in den winter als in den zomer, zal het teeken tot opstaan gegeven worden, waarop eenieder zich zal werpen in het H. Hart van Jezus, zich de stof van de meditatie van den dag in het geheugen zal brengen en dadelijk zal opstaan. Gekleed zijnde zal men het bed afhalen en wanneer het weer zulks toelaat, de vensters openen, opdat de lucht, de kamer en het bed ververscht worden. Vóór negen ure 's morgens moet het bed wederom opgemaakt zijn.

Te vijf ure bidt men de Metten en Laudan. Daarna begint de meditatie, welke voortduurt tot zes ure. Te zes

ure bidt men het Angelus Domini, waarna ieder zich naar de bezigheden harer betrekking begeeft.

Om half zeven ure neemt men het ontbijt. Te zeven ure zal men het H. Sacrificie der Mis bijwonen. Het bidden van de Primen, Tertiën, Sexten en Nonen geschiedt des voormiddags gezamenlijk of ieder voor zich zelve alleen, zoo als het geschiktste met de bezigheden zal overeenkomen. Tussen elf en twaalf ure doet men het bijzonder onderzoek van het geweten.

Te twaalf ure wordt het Angelus Domini gebeden en onmiddellijk daarna neemt men het middagmaal. Voor het middagmaal en de gebeden vóór en na hetzelfde wordt drie vierde uurs verleend [vgl. drie kwartier]. Tijdens hetzelfde, zoo ook onder het avondmaal, wordt iets stichtends voorgelezen.

Na het middagmaal, een kwartier vóór één ure, worden de Vespers en Completen gebeden. Van één tot twee ure is het geoorloofd te spreken, waarna men zijne bezigheden hervat.

Te drie ure bidt men drie Onze Vader en drie Weesgroet, gezamenlijk of ieder bij zich zelve, ter eere van het lijden en den dood van Christus en na eenige verversching genomen te hebben, doet men het bezoek bij het Allerheiligste Sacrament. Te zes ure bidt men het Angelus Domini. Te zeven ure neemt men het avondeten; voor het avondmaal en de gebeden vóór en na hetzelfde wordt een tweede uurs verleend [vgl. een half uur of 30 minuten]. Na het avondeten is het geoorloofd te spreken tot bij half negen ure.

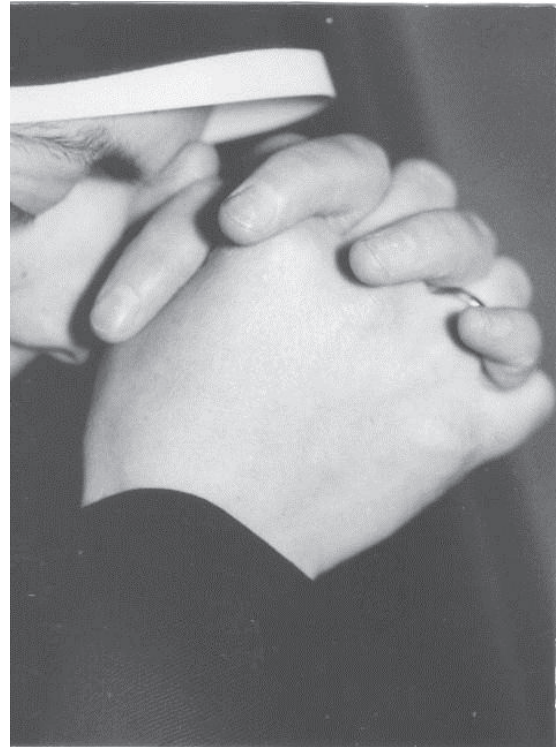
Onder het middag- en avondeten zal zich niemand van hare plaats begeben; maar een ieder zal den tijd tot het eten niet vereijcht wordt, besteden om de voorlezingen aan te hooren; hiervan zijn uitgezonderd de zusters die met de dienst der tafel belast zijn of zaken moeten verrigten die geen uitstel lijden. Te half negen bidt men den Rozenkrans van vijf tientjes en daarna in stilte de oefeningen van Geloof, Hoop en Liefde. Hierop volgt het algemeen onderzoek van het geweten”.

Alvorens elke zuster zich te ruste begeeft [ca. 9 uur] wordt eerst nog de stof van de meditatie van de volgende dag opgegeven, die men vervolgens, op bed liggend, op zich laat inwerken, totdat men in slaap valt, aldus art. 78.

Op deze manier zijn generaties zusters, zeg maar gerust, uiterst ‘streng opgevoed’ en is het Bid en Werk van die dagen in de hele dagorde verweven geweest.

Het devies Ora et Labora houdt in dat met name op de groei van het geestelijk leven van de zusters altijd een zwaar accent is gelegd. Voortdurend zijn, met name in het verleden, de oversten van de huizen aangespoord om hier nauwlettend op toe te zien.⁹¹ In de constituties is een apart hoofdstuk gewijd aan het **gebedsleven** van de

zusters. De teksten zijn helder en niet mis te verstaan.

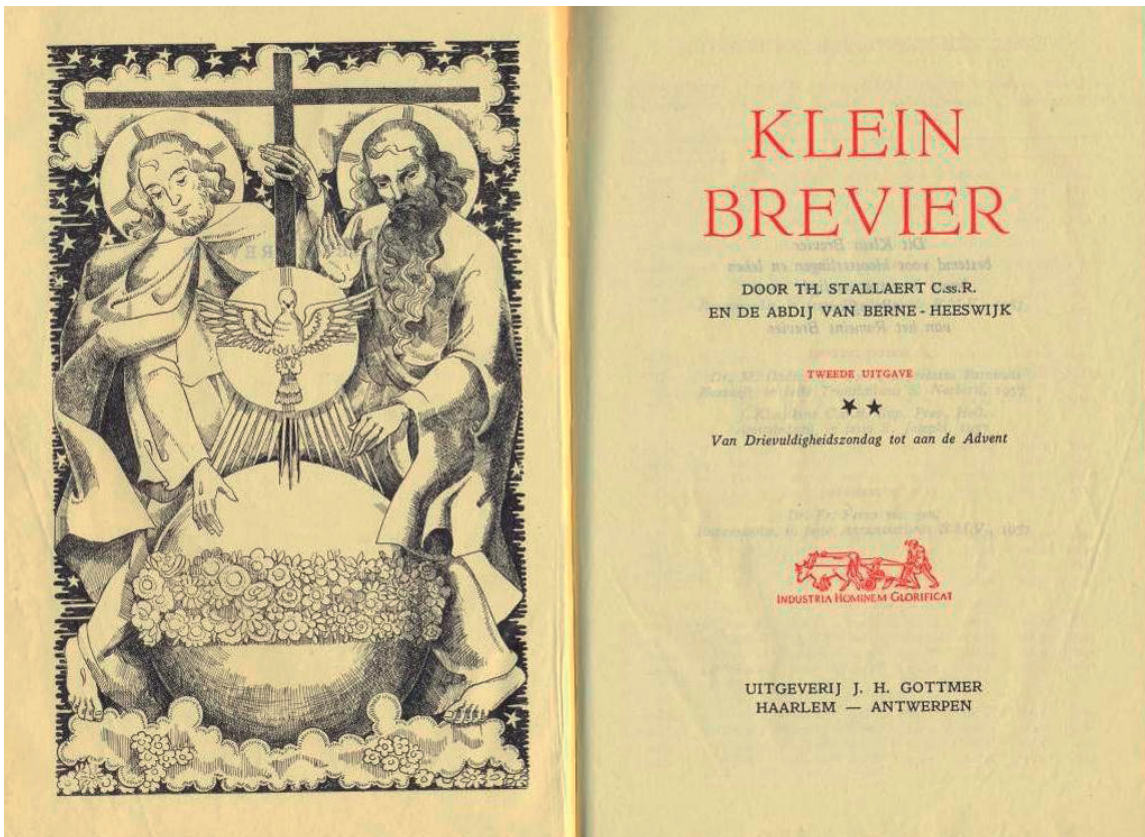
Een jonge zuster in gebed of meditatie in de grote kapel van het moederhuis

De basisvisie die hieronder ligt is het gegeven dat leven vanuit de geloften inherent is aan een gelovig leven. Geloof komt niet vanzelf, het is een gave waarom we moeten vragen. Het religieuze leven staat of valt met gebed, het is een levensopdracht voor iedere Zuster van Liefde. Dat betekent concreet dat de zustergemeenschap bewust de ruimte en tijd neemt voor stilte, inkeer en bezinning, om zodoende voortdurend nieuwe inspiratie op te doen. Dat kan in persoonlijke gebeden maar ook binnen het gemeenschappelijk gebed. In het verleden waren al die momenten strikt voorgeschreven en na het vernieuwingskapittel is, wat het gebedsleven betreft, een veel sterker beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van iedere zuster. Ook in dit opzicht is men gegroeid vanuit strikte uniformiteit naar pluriformiteit! Natuurlijk zijn er gezamenlijke gebedsdiensten blijven bestaan, maar daarbuiten verwacht men van iedere zuster een eigen invulling in de geest van de congregatie. In de huidige grotere kloostergemeenschappen zoals het moederhuis en Annahof in Wijbosch kent men nog vaste tijdstippen waarop vieringen en gebedsdiensten worden gehouden, maar geheel anders ligt dit voor zusters die of geheel zelfstandig of in kleine gemeenschappen leven van

2-4 zusters en niet de beschikking hebben over een kapel.

Er is in de constituties een opsomming gegeven van de meest wezenlijke momenten die bijdragen aan de optimalisering van het geestelijke leven van de zusters o.a. via schriftlezing en uitleg hierover in thematische bijbelconferenties, lezen van geestelijke lectuur, gezamenlijke gebeden zoals getijden, morgen- en avondgebed, liturgische vieringen zoals de dagelijkse eucharistievieringen, uitvaartdiensten van medezusters, meditatie, retraite- en bezinningsdagen, gelovige gesprekken gebaseerd op de actualiteit binnen onze samenleving, allerlei vormen van devotie o.a. Maria-devotie, het sacrament van boetvaardigheid of biecht, het sacrament der zieken en andere gebedsvormen of bezinningsmomenten. Aangezien de Schijndelse congregatie een pauselijke congregatie is, is men niet per definitie gebonden aan liturgische beleidslijnen binnen een

bepaald bisdom. Op het moederhuis bv. kent men een **liturgische dienst** die een geheel eigen liturgisch beleid voert en praktisch alle bijzondere diensten samenstelt qua keuze van teksten, liederen en symboliek, ondersteund weliswaar door het pastoraal team. In het archief is een onvoorstelbaar grote hoeveelheid boekjes van uiteenlopende vieringen te vinden, die in de eigen repro-afdeling zijn gedrukt. Het boeiende van onze tijd is dat deze vieringen in de meeste gevallen toegankelijk zijn voor het gelovige publiek van buiten het moederhuis. Hiervan wordt dankbaar gebruik gemaakt. Blijkbaar hebben die diensten binnen een intieme kloosterkapel de nodige aantrekkingskracht. Overal om je heen hoor je dat geluid en het is dus kennelijk niet alleen van toepassing op kapellen of kloosterkerken van contemplatieve of beschouwende orden, maar ook die van actieve congregaties.

Titelblad van het klein brevier.

Ten aanzien van de aloude praktijk van het gezamenlijk bidden van de **'getijden der H. Maagd'** is in 1948 aan de congregatie voorgesteld over te stappen op het zgn. 'kort brevier', dat qua inhoud meer is ingebed in het liturgisch jaar.⁹² Het is de redemptorist pater Stallaert die een onderhoud heeft met het hoofdbestuur over

een nieuwe uitgave van de bestaande getijden of de omschakeling naar een nieuwe vorm van breviergebed, waar bv. de toenmalige kardinaal de Jong een voorstander van was. Het hoofdbestuur wint informatie in bij de bisschop van 's-Hertogenbosch mgr. W. Mutsaerts. Die adviseert nog even te wachten totdat vanuit Rome meer

duidelijkheid is over de vraag of de pauselijke congregaties of het een of het ander zouden gaan bidden.⁹³

Pater Stallaert komt in februari 1949 terug in het moederhuis met een opgesteld plan om goedkeuring in Rome te kunnen verkrijgen voor het verkort brevier. Het stuk wordt echter door de toenmalige algemene overste niet ondertekend. Ze acht de tijd om te veranderen nog niet aangebroken! In juli van dat jaar volgt overleg met de directeur van de NV Centrale Drukkerij te Nijmegen over de aankoop van nieuwe getijdenboekjes, maar met dien verstande dat bij die 'Getijden van de H. Maagd' de nieuwe tekst van de psalmen is opgenomen, een eigen titel is opgegeven en is gekozen voor een afbeelding van Maria Moeder van Goede Bijstand. Er worden 2000 exemplaren van besteld.⁹⁴ In april 1950 ontvangen alle zusters een nieuw getijdenboek en bovendien een exemplaar van de 'geestelijke lessen' opgesteld door pater Xaverius. In dezelfde maand is het wederom pater Stallaert die met de zusters begint aan het instuderen van de nieuwe teksten. Op 23 april is het dan zo ver.....de nieuwe getijden worden voor het eerst in koor geboden. Daarmee is de discussie over het Klein Brevier overigens nog niet verstomd, want dat is in bewerking voor alle religieuzen.⁹⁵ Het gaat om de Primen, Terts, Sext, Noon, Vespers, Metten, Laudan en Completen, hetzij op reciteertoon geboden of op spreektoon.

Een forse investering en bovendien van redelijk korte duur. In februari 1954 wordt weer onderhandeld over het Klein Brevier. Uiteindelijk wordt voor de hele congregatie dit boek besteld en de uitgever vergoedt het resterend gedeelte van de boekjes van het Maria-officie.⁹⁶ Diverse inoefensessies volgen en op paaszaterdag wordt het officie in koor gereciteerd. Op Eerste Paasdag worden de Completen geboden in plaats van avondgebed en op Tweede Paasdag om 5.50 uur de Primen gevolgd door de meditatie tot 6.30 uur. De Terts, Sext en Noon worden niet in koor geboden maar door iedere zuster afzonderlijk. Om 12.00 uur volgen het gewetensonderzoek, de Vespers en het middagmaal. Om 19.00 uur de Metten en Laudan en als avondgebed de Completen. Goed 10 jaren later wordt er al een wijziging aangebracht, mede op verzoek van het merendeel van de congregatie. In haar hectograaf van 4 juli 1964 schrijft zuster Borgia: in koor worden geboden overeenkomstig de goedgekeurde dagorde de Laudan als liturgisch morgengebed, de Vespers als liturgisch avondgebed, de Metten als 'n nachtelijke lofzang 's avonds

tevorens en de Completen als afsluiting van de dag. De Primen komen te vervallen. De zgn. 'kleine uren' worden door de zusters afzonderlijk geboden en bij voorkeur als volgt: de Terts in de loop van de morgen, de Sext rond het middaguur en de Noon in de namiddag bv. bij het bezoek aan het H. Sacrament, maar de zusters worden niet per definitie gebonden aan deze tijdstippen. Zuster Borgia besluit dan met de volgende woorden: "Het Goddelijk Officie is het gebed dat de religieuzen bidden in opdracht van de Kerk. Wij sluiten ons dan aan bij het kerkelijk gebed. Wij worden daardoor in de gelegenheid gesteld om op verschillende tijden van de dag de Heer te loven en te prijzen".

Na het vernieuwingskapittel van 1968 is dat gemeenschappelijk koorgebed langzamerhand verdwenen en gereduceerd tot bv. één gezamenlijke gebedsdienst zoals men die nu nog kent in het moederhuis, waarin iets van het oude getidengebed kan terugkeren, maar het is geen 'must'.

Naast de liturgische viering en het koorgebed speelt in de groei naar religieuze volwassenheid ook de dagelijkse **meditatie of de contemplatie** een belangrijke rol binnen de reguliere dagorde. In aansluiting op het morgengebed volgt meestal ruimte om te mediteren, maar dat kon natuurlijk ook door de dag heen. Mediteren is van alle tijden en ook niet per definitie gebonden aan het kloosterleven. Iedereen die gelovig is opgevoed weet wat mediteren is bv. nadenken over een preek van pastoor of dominee, een geestelijke tekst op je in laten werken die je ergens leest, een ogenblik stil staan bij een prachtige spreuk die je tegenkomt.....legio mogelijkheden bieden zich aan. Het betreft dan vaak korte overwegingen, terwijl de meditatie van de zusters van veel langere duur waren. Het hoofdbestuur schreef in het verleden de meditatieboeken voor.⁹⁷ Men dacht over het gelezene na en probeerde van daaruit tot overweging en vooral tot gebed te komen. Mediteren werd in het oude directorium dan ook omschreven als 'overwegend gebed'.⁹⁸ In dit kader mag niet onvermeld blijven dat in 1977-1978 zelfs een kleine groep zusters zich de vraag gesteld heeft of een bepaalde vorm van contemplatie niet zou passen binnen de religieuze beleving van toen, een beweging die volgens hen wezenlijk is. Ze voelen het ontbreken van gezamenlijke gebedstijden als een gemis. In de congregatiebulletins waarin dit thema nader omschreven wordt willen die zusters vooral 'op zoek naar intens gebed in een leven van een-

voud'. Dit verlangen brengt er sommige zusters toe te overwegen of zij deze roeping binnen de huidige congregatie wel kunnen beleven of dat een overstap naar een contemplatieve of beschouwende orde van slotzusters moet overwegen.⁹⁹ In een nadere overweging komen ze tot de conclusie dat door contemplatie binnen een actief leven, bewust op zoek zijn naar rust en stilte in jezelf, het leven daardoor wint aan diepte naar binnen en meer kracht naar buiten zal krijgen. Een andere meedenkgroep wil niet zover gaan dat men in de congregatie zou uitkomen bij het oude, besloten contemplatief leven van slotzusters, want dat zou een breuk binnen de eigen kloostergemeenschap tot gevolg hebben en dat wil men niet.¹⁰⁰ Uit de archiefstukken is niet geheel duidelijk hoe dit verlangen van een kleine groep verder vorm gekregen heeft. Het heeft zeker niet geleid tot een vorm van beleid vanuit het hoofdbestuur.

Vermeldenswaard zijn ook, in het kader van meditatie, overweging of bezinning, de jaarka-

lenders die intern worden uitgegeven. Die hebben in wezen een dubbelfunctie. Aan de ene kant wakkeren ze het historisch besef van de zusters aan, doordat er veel feitenmateriaal uit de congregatiegeschiedenis in opgenomen is, maar daarnaast zijn er nog twee interessante aspecten aan nl. het gevoel van verbondenheid met alle zusters die zijn overleden en met alle nog levende medezusters waarvan de verjaardagen staan vermeld. Wat in die kalenders tot een moment van overweging kan leiden zijn de prachtige spreuken die onder aan elk kalenderblad staan weergegeven. Een aantal van die spreuken, waarvan er vele afkomstig zijn van de zusters zelf, puttend uit vnl. geestelijke lectuur, dichtbundels, meditatieve teksten of eigen gedachten e.d., zijn bewust her en der in dit jubileumboek geplaatst, zodat ook de lezer van daaruit misschien op een of andere manier geïnspireerd wordt of tot overdenking wordt aanzet.

**Beter weinig met recht
dan veel met onrecht**

MAART 2009		Week 10
Zondag 1		Verjaardag van zuster:
† zr. Marguerite Peters 1903 † zr. Lambertino van Asten 1978 † zr. Joanna Bosco van Iersel 1997 † zr. Ambrosio van Dijk 2002 † zr. Antonine van de Wetering 2003	Oprichting Sint-Jozefklooster te Haps 1905.(Opgeheven: 16-03-1976) Vestiging zustershuis Sint-Anna, Geldrop (vanuit het Sint-Annaklooster) 1968 (Opgeheven: 30-06-1993) Vestiging te Sint-Oedenrode Pastorie 1970. (Opgeheven: 07-06-1980) Vestiging te Jimsum in 1995 (Opgeheven: 10-2-2003) Vestiging te Makkum in 1995 (Opgeheven: 03-01-1998)	* Petra Marie Brans 1916
Maandag 2		
† zr. Paula van Gerwen 1916 † zr. Salesio van den Broek 1931 † zr. Alacoque Schoenmakers 1932 † zr. Bertranda Kanters 1961	† zr. Nicolasina Linders 1968 † zr. Sebastiana Buenen 1971 † zr. Gudelia van Zeeland 2006	* Veróni Aarts 1930
Dinsdag 3		
† zr. Athanasia Verstegen 1887 † zr. Apollonia van den Hoogen 1895 † zr. Pauline van Beurden 1929	† zr. Justiniana van Erven 1964 † zr. Walarica van Hamond 1998 † zr. Clara Maria Meijer 2000 † zr. Reinera van den Heuvel 2008	* Louise Marie van Amersfoort 1932 * Augusta van de Wiel 1943
Woensdag 4		
† zr. Immaculee van Moorsel 1936 † zr. Johanno van Wichen 1954 † zr. Johanna Marie van Hellemond 1961 † zr. Bernardine Wilmink 1964	† zr. Gerardi Majella Legtenberg 1973 † zr. Isabella Hoesen 1987 † zr. Christine Marie van de Ven 2000 † zr. Christina Marie van Dooren 2005	* Dymphna Pijnappels 1927
Donderdag 5		
† zr. Angelina van Roozendaal 1940 † zr. Johanna Cantia Lubbers 1943 † zr. Theodota Jilesen 1953	† zr. Clara Marie van der Staak 1978 † zr. Reginaldus Heessels 1985	* Annie Grüning 1949
Vrijdag 6		
† zr. Wendelina Tobben 1947 † zr. Hermina Melis 1952 † zr. Gerarda Maria van den Hurk 1965 † zr. Florentia van Erven 1977 † zr. Carola van Gerwen 1982 † zr. Petronillia Bardeel 1992	Oprichting (tijdelijk) Huize Maria te Sabang Indonesia 1946. Opgeheven: 15-05-1948) Beleids Overleg Orgaan (B.O.O.) 1996 tot aan kapittel november 2000	* Annette Renders 1940
Zaterdag 7		
† zr. Scholastica de Ruitter 1942 † zr. Oda Marie Versantvoort 1949 † zr. Majelli Bastings 1989 † zr. Alphonsine van Boxmeer 1995 † zr. Heleni Teunissen 1998	Vertrek van onze eerste zusters naar Sumatra in 1928. Op 7 en 8 maart 1942 vertrekken (noodgedwongen) de zusters vanuit Koeta Radja naar Siantar. In Koeta Radja keren zij na de oorlog niet meer terug.	
Met heimwee voed je geen levend geloof.		

Een

willekeurige pagina uit de jaarkalender van 2009

SILENTIUM, RETRAITES EN RECOLLECTIEDAGEN

In de oorspronkelijke regelgeving is een apart hoofdstuk gewijd aan de ‘stilzwijgendheid’ aangeduid met de latijnse term ‘**silentium**’. In kloostergebouwen was dan ook precies vastgesteld in welke gedeelten van het gebouw dat zgn. silentium van toepassing was door een klein wit plaatje op de deuren met de tekst ‘slot’ of ‘silentium’ zoals bv. in de kapel, bepaalde gangen en alle slaapzalen. Men hechtte in het verleden bijzonder veel waarde aan die stilzwijgendheid omdat die zou bijdragen aan innerlijke rust, ingetogenheid, bescheidenheid, eenvoud en zusters zou kunnen stimuleren over het religieuze leven na te denken en de wijze waarop ze dat als kloosterling in praktijk zouden brengen. Met enige regelmaat worden de zusters dan ook in circulaire van de algemene oversten vermaand zich stipt aan dit voorschrift te houden en er voor te zorgen dat er in principe, buiten de recreatietijden, altijd stilte heerst in het klooster.

Een bordje uit een willekeurige kloostergang met het opschrift ‘silentium’ of ‘slot’.

Moet men toch spreken dan bij voorkeur op een stille toon en niet langer dan nodig is. Anno 2011 is van die oude regelgeving niets meer merkbaar, hetgeen geenszins betekent dat de nu nog levende zusters de waarde van de stilte niet zouden kennen en beleven. Integendeel! Het grote verschil is echter dat het nu niet meer van bovenaf gereguleerd is maar voortvloeit uit persoonlijke motivatie, persoonlijke beleving van de kloosterregels die in de laatste constituties van 1990 zijn beschreven, individuele behoefte aan stilte in zichzelf. Je zou ook kunnen zeggen.....’een oude waarheid in een eigentijdse vormgeving’.

Omdat de boog niet altijd gespannen kan blijven, staan tegenover de vele momenten van stilte ook die van **recreatie of ontspanning** voor de hele kloostergemeenschap, een bewuste doorbreking van die stilte. Ook dat is in het verleden in regelgeving uiterst gedetailleerd vast-

gelegd. Alle zgn. recreatiedagen op jaarbasis stonden keurig vermeld in een van de artikelen van de ‘bijzondere regelen’.¹⁰¹ In 1872, maar ook in latere directoria zijn alle dagen die in aanmerking komen voor recreatiedagen exact omschreven. Naast een serie heiligendagen binnen het kerkelijk jaar waaronder feestdagen van de Maagd Maria en van Vincentius à Paulo, komen o.a. ook in aanmerking de dag van de goedkeuring van de H. Regel, het patroonfeest van de heilige waarnaar het klooster is vernoemd, de stichtingsdag van de congregatie, het patroonfeest van de bisschop in wiens bisdom men werkt, het patroonfeest van de algemene overste en de huisoverste, de verkiezingsdag van de algemene overste, het einde van de jaarlijkse retraite. In vooral de hectografen van voor het vernieuwingskapittel van 1968 is recreatie of ontspanning en stilte in het klooster een regelmatig terugkerend thema, waarbij soms de regels weer worden aangescherpt of versoepeld.¹⁰² De recreatie wordt gezien als inherent aan de kloostergemeenschap en juist dat gemeenschappelijk karakter wordt expliciet benadrukt.¹⁰³ Daarnaast is er voor iedere zuster natuurlijk ruimte voor een vorm van eigen vrije-tijds-besteding, maar op de recreatietijden ziet men graag dat alle zusters als gemeenschap bij elkaar zijn, ervaringen uitwisselen, elkaar inspireren en elkaar van persoon tot persoon ontmoeten.

Een andere vruchtbare bijdrage aan de groei naar religieuze volwassenheid ziet de congregatie ook in de jaarlijkse **retraites** en maandelijks **recollectiedagen**, als uitgesproken bezinningsmomenten die de zusters geheel in stilte doorbrengen.

In de regelgeving wordt de retraite beschreven onder het begrip ‘geestelijke afzondering’.¹⁰⁴

In de oude praktijk maakt men onderscheid tussen de retraite [acht dagen van afzondering met silentium] van het hoofdbestuur met alle oversten van de verschillende succursaalhuizen [dochterstichtingen] en die van de leden der congregatie zonder een bestuurlijke functie. Voorafgaand aan een retraite schrijft de algemene overste soms een circulaire uit om de zusters aan te sporen toch vooral een ‘vruchtbare retraite’ te houden.¹⁰⁵ De retraites worden altijd geleid door een priester uit het bisdom of een pater van een van de kloosterorden bv. een Dominicaan, Norbertijn, Jezuïet of Carmeliet, die in die 8-daagse retraite op gezette tijden een ‘geestelijke

conferentie' beleggen met de retraitezusters. Aan het einde van de retraite, zeker die van de oversten der huizen, wordt een soort slotcommuniqué uitgegeven. In de hectografen spreekt het hoofdbestuur over de 'vergadering gehouden bij het sluiten van de retraite'. Daarin worden vaak rond de regeltucht de puntjes op de i gezet en nieuwe 'bijzondere regels' gedetailleerd omschreven bv. ten aanzien van kleding, radiogebruik, dagorde, huisbezoeken door zusters, uiterlijke verzorging, recreatie, studie, boekhouding van elk klooster, kronieken der huizen, reizen van de zusters, familiebezoeken, viering van jubilea, lezing van de H.Regel enz. enz.!

De gemeenschappelijke retraites, een hele organisatie, werden grotendeels ingepland tijdens de zomervakantie, waarbij bepaald wordt in welk klooster de retraite gehouden zal worden en welke zusters uit welke huizen uit de directe omgeving zich daar dan bij aan dienen te sluiten. Na het vernieuwingskapittel waarin pluriformiteit centraal staat ontstaan ook nieuwe ideeën

over het type retraite.¹⁰⁶ Zo wordt in 1971 een hele beschouwing gewijd aan de retraitemogelijkheden en wordt onderscheid gemaakt in de klassieke stille retraite, dus een van 8 dagen in volledig stilzwijgen met dagelijks enige geestelijk getinte inleidingen of een retraite in de vorm van een gelovig gesprek vanuit het evangelie en eigen levenservaringen in een grote of kleine groep of individueel, met begeleiding van twee priesters.

Ook wordt er in die dagen over gedacht om, bij wijze van experiment, een retraite in te plannen van 4 à 5 dagen die meer het karakter draagt van een creatief-ludiek-bezinnende retraite. Ten slotte retraites die niet meer in volledig stilzwijgen worden doorgebracht, maar waar ruimte is voor onderlinge gesprekken na een thematische inleiding en waar bv. in de avonduren de mogelijkheid tot gemeenschappelijke recreatie wordt open gehouden. Veel retraites zijn in het verleden o.a. gehouden in het in 1964 geopende retraitehuis Maranatha te Duizel.

Kapel met gebrandschilderd paneel in de kapel van het retraitehuis Maranatha te Duizel

Daarnaast hebben ook heel lang de zgn. maandelijke **recollectiedagen** bestaan, waarin men zich slechts één dag geheel afzonderde en die de zusters in hun eigen klooster geheel in stilte doorbrachten om zich vooral te bezinnen op de regelgeving, hun eigen balans tussen bidden en werken in de dagelijkse praktijk van school, gasthuis, ziekenhuis of huishoudelijke dienst, bijwonen van een geestelijke conferentie naast de reguliere gebedsdiensten. Tijdens zo'n recollectiedag wordt verondersteld dat geen enkele

zuster werkzaamheden verricht. Voorop staat binnen het beleid de gedachte dat één bezinningsdag per maand heilzaam werkt en nodig is om weer nieuwe inspiratie op te doen voor de komende periode.¹⁰⁷

Nadat allerlei vernieuwingen zijn geïntroduceerd zijn na de jaren '70 de retraites niet alleen een stuk korter geworden en is de keuze facultatief geworden, terwijl de maandelijke bezinningsdagen definitief tot het verleden zijn gaan behoren.

GEESTELIJKE BEGELEIDING VAN DE ZUSTERS

Vanaf de stichting in 1836 is de **geestelijke leiding** in handen geweest van de pastoor van de Servatiusparochie. Die koppeling tussen pastoraat en tegelijkertijd in velerlei opzichten een fulltime geestelijk leidsman van de congregatie en direct adviseur van het hoofdbestuur is blijven bestaan tot 1885. Aangezien in de tweede helft van de 19^e eeuw de parochie Sint Servatius maar bleef groeien, is toen onder druk van de complexiteit van de pastorale werkzaamheden sterk overwogen het pastoraat los te koppelen van het rectorchap van het moederhuis. Door het overlijden van pastoor van Luijtelaar lijkt het proces om over te gaan tot splitsing van beide functies in een stroomversnelling te zijn geraakt. Door Mgr. Godschalk is vrij kort daarop een kordaat besluit genomen door de Schijndelse pastoors voortaan te ontzien voor wat betreft de geestelijke leiding van het 'liefdegesticht'. Al op 4 augustus 1885 wordt een afzonderlijke rector benoemd in de persoon van de weleerwaarde heer A.M. van Erp, een neef van de stichter. Op 1 september daaraanvolgend krijgt de toenmalige algemene overste, zuster Emmanuel de Gier, verlof over te gaan tot de bouw van een rectoraatsgebouw bestaande uit twee verdiepingen en daarvoor de nodige gelden op te nemen. Het bouwterrein is destijds geschonken door oud-burgemeester P.A. Verhagen en zijn zus Helena. Dit heeft in 1885 geleid tot de bouw van een eigen rectoraat.¹⁰⁸

Vanaf die tijd kent Schijndel dus een eigen parochieherder in de pastorie van de Servatiusparochie en een aparte rector als leidsman voor de zusters van het moederhuis, die zijn intrek neemt in het nieuw gebouwde rectoraat. Ook dat is op dat moment geen overbodige luxe, want zoals de centrumparochie groeit, zo groeit ook de congregatie en komen er steeds meer meisjes naar Schijndel met de uiteindelijke intentie om in te treden in de congregatie.

Over de functie of het verwachtingspatroon van de rectoren is in de archieven opvallend weinig vastgelegd. Naast hun uitdrukkelijk adviseurschap voor de onderscheiden hoofdbesturen die tot 1957 verblijven in het moederhuis zelf, het houden van geestelijke conferenties, voorgaan in alle liturgische vieringen en congregatieplechtigheden, predicaties uitwerken, toedienen der sacramenten, voorbereiden van kapittels, bouwbesprekingen bijwonen, contacten leggen rond de stichting van nieuwe kloosters in den lande,

gesprekken met individuele zusters, biechtvader voor het moederhuis incl. voor de internaatsleerlingen, is ook een taak voor hen weggelegd als godsdienstdocent en katecheet voor de mulo- en kweekschoolleerlingen. Een veelomvattende functie en een van de spullen waar het gaat om het behartigen van vooral het geestelijk welzijn van de zusters en aanstaande leden van de congregatie. Hoe de onderscheiden rectoren in het verre verleden hieraan gestalte hebben gegeven vindt men meestal niet expliciet beschreven. In het kloosterarchief zijn het vooral de benoemingen en vertrekdata die na te lezen zijn, de 'grote werken' die ze verricht hebben als adviseurs in financieel en bouwkundig opzicht, maar over de concrete uitvoering van de pastorale functie is nauwelijks iets weergegeven.

Maar ook hier, zoals op veel gebieden binnen de congregatie, zijn de nodige verschuivingen waar te nemen, vooral na de jaren '50 van de vorige eeuw. De keuze voor pluriformiteit in beleving van het kloosterleven raakt ook de inhoudelijke kant van het pastoraal werk binnen het moederhuis. Was in het verleden de rector de enige geestelijk leider, halverwege de 20^e eeuw komt daarin een kentering en wordt de zorg voor het geestelijke leven van de zusters meer een samenspel tussen rector en zusters. Ze trekken samen op en denken samen na over een eigentijdse vormgeving. In dat nieuwe samenspel heeft o.a. rector Jos van de Schoor in zijn bijna 40-jarig dienstverband een cruciale rol gespeeld en een nieuw bewustwordingsproces in gang gezet.

Zoek je naar een eindformulering van dat diepgaande proces dan is de huidige website van de Zusters van Liefde een pracht illustratie van hoe de congregatie binnen het pastoraal beleid nieuwe stappen heeft gezet. De reflectie op de kern van het kloosterleven heeft geleid tot een geheel andere visie en invulling. De congregatie, waarin de liefdewerken nagenoeg zijn weggevallen, is van een uitgesproken werkgemeenschap naar buiten veel meer een leefgemeenschap naar binnen geworden, maar blijft altijd een levende geloofsgemeenschap, die zich voortdurend wil laten vormen op de weg van Jezus Christus, in verbondenheid met Hem, staande in Zijn traditie, om zo samen te werken aan een betere wereld.¹⁰⁹

De pastorale identiteit van de congregatiegemeenschap wordt anno 2011 omschreven als een zelfstandige geloofsgemeenschap van vrouwelij-

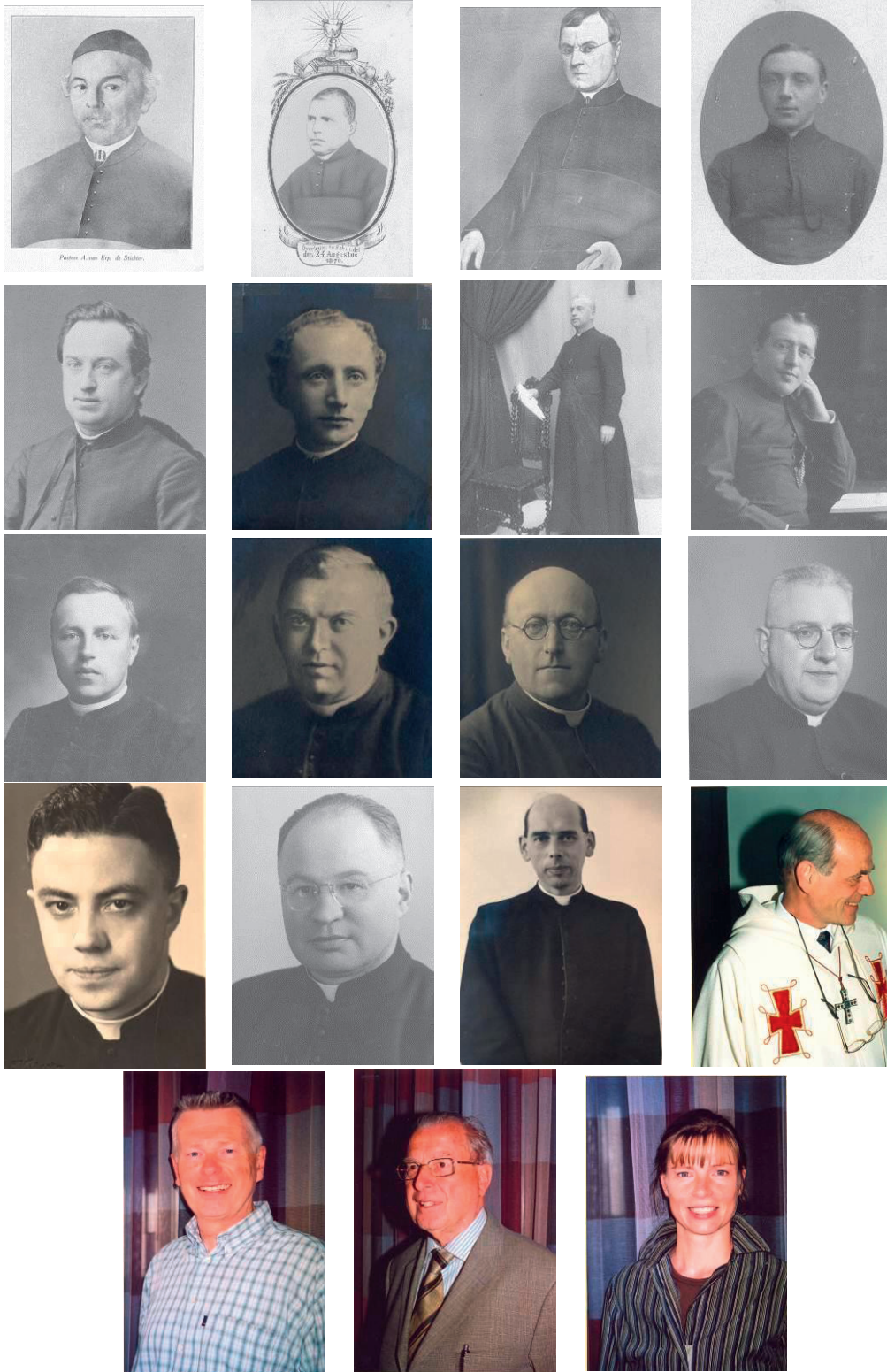
ke religieuzen, herkenbaar aan een barmhartige levenshouding, die wil meewerken aan het realiseren van het visioen van het Rijks Gods, een rijk van gerechtigheid, vrede en liefde, waarin accenten van leren, vieren, en dienen de wegen zijn waarlangs de zusters hun leven willen verdiepen en verinnerlijken. Een zelfstandige geloofsgemeenschap in verbondenheid met kerk en samenleving. Het 'oude type rector' heeft plaats gemaakt voor een 'congregatiepastor' die deel uitmaakt van een pastorale dienst. De zusters zelf gaan ook mee voor in de diensten en vieringen. Ook is het besef sterk gegroeid dat pastorale aandacht binnen de congregatie in de eerste plaats uitgaat van medezusters onder elkaar. De pastor heeft in dat proces een aanvullende en ondersteunende taak. Terecht mag een actieve rol verwacht worden van elke individuele zuster waar het gaat om de spiritualiteit levend[ig] te houden, het eigen gebedsleven te optimaliseren. Inmiddels is er al geen sprake meer van één pastor, maar een pastoraal team bestaande uit een pastor-priester en twee pastorale werkers, die voor de hele congregatie werken. De huidige pastoraatsfunctie omvat eigenlijk enkele gelijkwaardige samenhangende deelgebieden. Het dienen of de diaconie betekent de coördinatie en integratie van de pastorale commissies, het leren of de catechese betekent dat de pastorale dienst geregeld gesprekstof aanbiedt

aan alle zusters of aan een afzonderlijke groep die kan leiden tot verdieping en verinnerlijking van het eigen religieuze leven. Het vieren of de liturgie is terug te vinden in het liturgisch beleid en alle concrete vieringen. In dit kader kent de congregatie de eucharistievieringen, woord- en communiediensten, meditatieve vieringen en cantatediensten waarin leden van het pastoraal team zelf voorgaan.¹¹⁰

Essentieel in dit verband is het kerkelijk jaar dat strikt gevolgd wordt nl. advent, kersttijd, periode na Driekoningen, passietijd, paastijd, pinkstertijd en de periode na Pinksteren. Bovendien krijgen elk jaar enkele vieringen een zeer speciaal accent nl. het feest van de patrones van de congregatie Maria de Moeder van Goede Bijstand dat wordt gevierd op 24 mei en traditioneel is ook de stichtingsdag op 1 november, het feest van Allerheiligen. Vervolgens de 27e september waarbij Vincentius à Paulo en zijn Vincentiaanse spiritualiteit centraal staan. Voorts de 1e zondag van februari en de 1e zondag van augustus waarop men expliciet alle kloosterjubilea viert van de zusters die 40, 50, 60, 70 of 80 jaar geleden hun intrede hebben gedaan. Deze vieringen hebben een uitgesproken intern karakter, hetgeen betekent dat er dan in de kapel geen 'mensen van buiten' aanwezig zijn, wat bv. op zondagen door het jaar wel altijd is toegestaan.

**Wees welwillend
want we zijn verschillend**

<i>naam der rectoren</i>	<i>periode</i>	<i>overleden of benoeming elders</i>
A. van Erp	1836-1861	in 1861 overleden
W. Ceelen	1861-1870	in 1870 overleden
Th. van Luijtelaar	1870-1885	in 1885 overleden
A.M. v. Erp	1885-1886	pastoor te Neerkant
H.A.M. Bogaers	1886-1894	wegens ziekte ontslagen en naar Helmond gegaan
M.Kluijtmans	1894-1903	pastoor te Wamel
J.H.M.Sanders	1903-1910	pastoor te Tilburg
Th.J.Stoute	1910-1911	kapelaan te Tilburg
J.H. v.Vlokhoven	1914-1920	pastoor te Breugel
A.J.M.Rubbens	1920-1930	pastoor te Lierop
H.v.Heusen	1930 -1937	pastoor te Weert
Jos. Verhoeven	1937-1945	pastoor te Orthen
Eerw. Hr. Kersemakers	1945	was verbonden aan het seminarie
A.R.H.v.Haaren	1945-1952	pastoor te Waalwijk
A.J.H. vd Schoor	1952-1991	overleden in 1991
G.J.A. de Koning	1991-2000	afscheid 10.9.2000
pastoraal team	vanaf 10.9.2000	W.Gilsing, H.v.d Broek en J.Vosseveld*

*De tabel van alle rectoren en de jaren dat ze in dienst van de congregatie hun functie hebben uitgeoefend. Na hun rectorfunctie zijn ze bijna allen ergens tot pastoor benoemd in het bisdom. * Sinds 2010 heeft deze pastoraal werker een andere aanstelling aanvaard in het bisdom.*

Terugblik van enkele misdienaars

Hoe lang de zusters misdienaars uit het dorp hebben ingeschakeld bij hun liturgische vieringen in dienst van de heren rectoren is niet meer te achterhalen.

Twee van hen hebben hun verhaal ingestuurd en schetsen een fraai beeld van de misdienaarspraktijk.

Virgi van Liempd was in de jaren '60 misdienaar bij de zusters en vertelt ons over die tijd het volgende:

“ Bij mijn weten zijn er velen in Schijndel die in het moederhuis als misdienaar gediend hebben en op het hobbelpaard gezeten hebben zoals op een van de foto's gisterenavond te zien was. We kregen voordat we misdienaar mochten zijn les in wat we tijdens de mis moesten doen (en laten) zowel voor de gewone mis als wel tijdens het lof. Uit eigen ervaring weet ik dat er misdienaarsreises georganiseerd werden en dat

we Sinterklaascadeantjes kregen. Verder werd de mis vanaf 1964 in het Nederlands gelezen en voor die tijd in het Latijn. Ik weet dit nog heel goed omdat ik in mijn eerste jaar als misdienaar de overgang heb meegemaakt. De ochtendmis was om zeven uur. Dat betekende dat we uiterlijk kwart voor zeven aanwezig moesten zijn. Na kwart voor zeven kwam je niet meer binnen. De zusters zaten dan al in de kerk en die mochten we niet storen. Er waren twee directe locaties mogelijk waar de mis gevierd werd, nl. in de "grote" kerk of in de kapel. Tijdens de verbouwing van beide locaties werd de mis in een zaal gelezen en in alle gevallen waren altijd de internaatsmeisjes aanwezig. Of er na 1968, het jaar waarin ik gestopt ben, nog misdienaars waren weet ik niet. Het kan ook zijn dat de zusters deze taak zelf zijn gaan doen”.

Hij heeft er in ieder geval een prachtige oorkonde aan overgehouden.

Gij hebt, o Heer, mijn jeugd verblijd
en mij willen gedogen
in 't huis Uwer verborgenheid,
spelend onder Uw ogen.

Ik mocht dienstknecht van Uw Dienaar zijn
en iedere nieuwe morgen
Hem d'offers van ons volk, de wijn
en 't brood, getrouw bezorgen.

Ik diende U, wanneer ik Hem
bediende, en alle mensen
want aller prijs klonk in mijn stem
en aller noden en wensen.

Mijn dienst is uit en 't vrome spel
op Uwe altaartreden;
Uw knaap beseft hoe wel en snel
zijn jeugd thans is verleden.

Als page zal ik straks niet meer
m' aan Uw paleisdienst wijden;
laat mij voortaan als ridder, Heer,
in Uw dienst moedig strijden.

WIM SNITKER

In erkentelijkheid geschonken aan *Virgie v. Liempdt* toen
hij na *4* jaren trouwe koordienst in de parochiekerk
van *het Moederhuis te Schijndel* voor
de laatste keer op *20-9'68* het Heilig Misoffer mede hielp opdragen.

W. br. Feun

CENTRUM VOOR ACOLYTHEN-ACTIE — BRAKKENSTEIN-NIJMEGEN — KERKELIJK GOEDGEKEURD

De creatieve oorkonde die Virgi van Liempdt [de schrijfwijze klopt niet helemaal] in 1968 kreeg na afloop van zijn misdienaarstijd – een mooi stukje recente Schijndelse historie, hoe bescheiden ook [particulier archief Virgi van Liempdt].

Misdienaar Piet van Bussel, kleinzoon van de bekende 'mister van Bussel' heb ik aan de telefoon. Hij is geboren op 18 oktober 1955 in het oude Lidwinaziekenhuis op kamer 35. Hij verhaalt vervolgens hoe hij vorig jaar de open kloosterdag bezocht en er in gesprek kwam met de oud-kosteres van het moederhuis. Die leidde hem toen naar de kelder waar dat bekende grote hobbelpaard nog steeds bewaard wordt, waar menig misdienaar op gezeten heeft. Handig speeltuig als de zusters bezoek kregen van familie en er kinderen meekwamen!

Verder herinnert hij zich levendig de 'latijnse les' op woensdagmiddag, het praktisch oefenen in de Mariakapel van de Mariakweekschool en de kosteres die allerhande speldjes spaarde voor de misdienaars. Het fraaie speldenkussen, door de zusters gefabriceerd, heeft hij nog steeds als blijvende herinnering in huis. Hij memoreert hoe hij in de jaren '60 samen met Hans Fassbender, die 12 dagen voor hem geboren is, eveneens op kamer 35 van het Lidwinaziekenhuis, de mis gediend heeft op het moment dat de zusters in burgerkleding in de kapel verschenen. Ze hebben toen als jonge misdienaars heel zachtjes een melodietje in zichzelf gezongen... 'mooie benen, mooie benen!' Hij moet er nog om lachen. Traditiegetrouw mochten de misdienaars na de mis in de kloosterkeuken een drankje halen en een lekker koekje. Hij kijkt terug op een mooie tijd en veronderstelt dat er legio misdienaars zijn geweest, waarvan hij zich al de namen niet meer direct herinnert. Alleen 'Peer Spank' kwam bij het telefonisch interview in hem op. Na de lagere school zijn de meesten wel gestopt als misdienaar is zijn overtuiging.

Ook de reactie van Henk van der Spank licht een tipje van deze 'historische sluier' op.

"Ik ben in de periode 1956 tot 1962 misdienaar geweest op "het klooster".

Samen met Ad van de Spank ben ik door de toenmalige kosteres, haar naam is me onbekend, opgeleid in het uitspreken van Latijnse teksten waarvan de vertaling en de diepere betekenis pas later bekend werd. In mijn tijd werd Zr. Wilhelma Maria benoemd tot kosteres, die steeds een nimmer aflatende zorg had voor ons. Ze managede de gang van zaken uitstekend met veel aandacht voor de misdienaars.

De taak van de misdienaar was naast de opluistering van de diensten toch ook het dienstbaar zijn tijdens de HH Missen, het Lof, begrafenissen, professies jubilea en de diensten op kerkelijke

feestdagen. Naar gelang de belangrijkheid van de kerkelijke feestdag werd het aantal misdienaars wat dienst deed uitgebreid tot 5 en soms wel 10 jongens gehuld in toog en superplie of in witte albes of pijen.

Onze taak was, assisteren bij de H. Mis etc. wat bestond uit het antwoorden op de gebeden van de priester in het Latijn, het aanreiken van water en wijn, bellen met de schel op bepaalde momenten bv. bij de consecratie, de communie en voorts wat nu genoemd zou worden "wat voor de voet" kwam. Bij hoogtijdagen kwam er het dragen van de kaarsenkandelaar bij....

(kaarsendrupper noemden wij dat baantje), het vullen en soms zwaaien met het wierookvat, het aanreiken en dragen van het wijwatervat met de kwast en voor de senior misdienaar soms ook nog een algemene regeltaak en dat alles onder de supervisie van de kosteres.

De mis door de week om zeven uur werd altijd gedaan door rector Jos van de Schoor.

Op zondag was dat rond 9.00 uur. In bijzondere gevallen en bij kerkelijke hoogtijdagen zoals Kerstmis en Pasen, maar ook als er wat bijzonders was, werd hij geassisteerd door andere priesters de zgn. 'mis mi drie hirren'.

Daarnaast waren er soms missiepaters die in de morgen hun mis kwamen lezen. Daarvoor was één misdienaar voldoende, zodat het zeker in de vakantietijd kon gebeuren dat je met 2 of 3 missen achter de kiezen om rond 9.00 naar buiten kwam. De zusters zorgden dan wel voor een ontbijtje want je kwam daar 's morgens om kwart voor zeven nuchter binnen. Daarnaast was er iedere avond nog het lof op zondag en in de meimaand en oktobermaand. De laatste vieringen konden qua tijd nog wel eens behoorlijk uit de hand lopen, zeker als er nog een rozenkrans werd gebeden of er ook nog een stichtelijk woord werd gesproken.

Er was in het klooster een tweede kapel waar ook om zeven uur 's morgens mis werd gelezen voor de kwekelingen op het internaat. Daar had je dan ook dienst. Er was zelfs een gescheiden sacristie een voor de misdienaars en een voor de priester. Voor de H. Mis kwam dan een pater Damiaan afgereisd vanuit Sint Oedenrode. Zuster Frederico was toen de dienstdoende kosteres. Ook was er nog een kleine kapel op het Generaal waar het "hoog" zetelde. Soms werd daar ook de H. Mis opgedragen in het geval van een retraite.

De misdienaars op de foto v.l.n.r. Henk van der Spank, Ad van der Spank, Kees Oerlemans, Karel Copier en Hans (?) van der Sman en in de deuropening kosteres Zr. Wilhelma Maria.

Van de misdienaars die ik mij herinner uit mijn tijd..... het waren meestal jongens van de Lambertusschool uit de Pompstraat en in de buurt van het klooster woonachtig (ook vanwege logistieke redenen). Zo herinner ik me de zoons van meester de Koning van de Lambertusschool. Ik meen ook zoons van meester Giesbers, dan Ad van der Spank, Karel van de Wielen, Gijsbert en Robert van Bussel, Peter van der Spank, Ad en Jan (?) van Els, Karel Copier, Piet van Bussel, ik geloof Hans en Paul van der Sman, Ton Godefrooi, Hans (?) Baeten, Keesen ik meen ook Jos Oerlemans en Peer Wouters.

De sacristie was de plaats waar je de toog en superplie aantrok en was soms ook als wachtruimte in gebruik als er meerdere missen moesten worden bediend. Er werd gezorgd voor stichtelijke literatuur (Katholieke Illustratie) en soms stripboeken. Dan was er de binnenplaats met het befaamde houten zes-zits-hobbelpaard wat voor ons niet hoog genoeg kon.

De Kerstnacht mis om 12.00 uur was jaarlijks een belevens. Na de dienst was er immers een koffiemaaltijd voor de misdienaars en hun familie aan gekoppeld, wat soms ontaardde in gedoe met kaarsvet in thee en meer van die grappen. In

de beginperiode was er ook nog de jaarlijkse Sinterklaas op 6 december. Ook was er meestal jaarlijks een misdienaarsreisje onder leiding van de rector Jos van der Schoor en kosteres Zr. Wilhelma Maria. Ik herinner me er een naar de Efteling en een naar Thorn met bezoek aan de crypte in Maastricht.

Van de missiepaters die mis kwamen lezen herinner ik me een zekere Piet van Boxtel van de paters van Brakkestein en Harrie van Boxtel, van de orde der Kruisheren. De laatste gaf altijd een dubbeltje of kwartje voor de bewezen diensten en ook als de zusters het niet zagen een sigaret, waarbij hij zei dat we diep moesten inhalen.

Bijzondere diensten waren die waarbij zusters z.g. geprofest werden of hun intrede deden en hun geloften aflegden. Die diensten duurden erg lang en dat was toch wel eens heel vervelend vooral als het buiten mooi weer was. Maar daarna was er altijd toch een beloning of iets extra's zoals een kwatta (reep chocola voor de nietkenners) kortom er werd goed gezorgd!

Al met al was het toch allemaal wel bijzonder, waarbij je ook 'n beetje achter de coulissen of 'in de keuken' kon kijken voor zover je dat zo kunt noemen".

VISITATIES

Een ander begrip dat een plaats verdient in een historische studie als deze is de functie van de bisschoppelijke visitaties en die van het hoofdbestuur van de congregatie, die in het verleden beide hebben bijgedragen aan de vervolmaking van de religieuze volwassenheid der zusters. In de huidige constituties komt deze term niet meer voor, maar dat er visitaties hebben plaatsgevonden bewijzen allerhande notities uit het memoriaalboek.¹¹¹

Hier dient onderscheid gemaakt te worden tussen **visitaties** verricht door de bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch of diens plaatsvervanger en de visitatiebezoeken door de algemene overste met een of meerdere assistenten, waaronder ook zgn. visitatiereizen naar de gemeenschappen in de diverse ontwikkelingsgebieden. De visitorator kan afhankelijk van de tijd die beschikbaar is spreken met de overste en alle eeuwig geprofesten binnen een bepaalde gemeenschap en die gesprekken zelfs uitbreiden tot postulanten, novicen en tijdelijk geprofesten. Doelstelling is steeds geweest om concreet na te gaan hoe de H. Regel wordt onderhouden in de afzonderlijke kloosters en hoe het met het algemeen welzijn van de zusters is gesteld. Na zo'n visitatie werd in het verleden een visitatieverslag opgesteld. Vaak werden de nodige aandachtspunten in het verslag geventileerd, gevolgd door 'enige vermaningen'. Een concreet en tevens illustratief voorbeeld van die vroegere praktijk is bv. te vinden in het memoriaalboek [post 154] waarin de deken van Boxtel, de Eerwaarde Heer J. H. van Gennip, zijn verslag van het visitatiebezoek op 24 september 1901 aan het oude Barbaraklooster doorstuurt naar de bisschop Mgr. Wilhelmus van de Ven. De bisschop schreef daarop op 22 november van dat jaar aan de toenmalige algemene overste het volgende:

"Eerwaarde Overste
Onlangs is mij het verslag der visitatie, voor eenige weken in het gesticht te Wijbosch gehouden, toegezonden. Bij het goede dat was opgemerkt, werd ook gewezen op eenige onregelmatigheden en zoo 't schijnt, de orde nog al wat te wenschen over te laten, zoowel in de geestelijke oefeningen bv. het morgen- en avondgebed, als bij het ontbijt, de recreatie enz. Dat een en ander diende te geschieden op tijd en gezamenlijk, zooveel het kan. Ook in het gebruik van spijs en drank schijnt wel wat veel vrijheid gegeven of genomen te worden, vooral in geestrijke dranken. Deze

moeten vooral door religieuzen niet gebruikt worden, dan alleen op voorschrift van den doctor of geneesbeer.

Omtrent de belofte van armoede dient opgemerkt dat de zusters, als religieuzen, niets bezitten en dus ook [over] niets hebben te beschikken. Zij hebben slechts het passend gebruik van hetgeen haar gegeven wordt en alleen voor het doel, waartoe het hen gegeven wordt. Elke verdere beschikking behoort aan de Overheid.

Eindelijk heb ik opgemerkt, wat ik vooral niet gaarne heb, dat de zusterlijke eensgezindheid en liefde niet altijd en overal tot hun recht komen. Wat is het goed en aangenaam als broeders in eensgezindheid samen te wonen, zegt de H. Geest.

Wie zal zulk een eensgezind samenwonen genoegzaam kunnen waarderen, als God zelf dat zo gelukkig noemt? Nu, wat hier van broeders gezegd wordt, geldt evenzeer van zusters. Hoe jammer dus, dat men soms dit geluk, dat de aarde met al haar kwellingen in een soort bemel verandert, aan elkaar ontnemt door lastigheid, door knibbelzucht, door verkeerde eigenliefde, door ongenoegzaamheid, door onvoorkomendheid enz. alle zoovele fouten, welke de religieus met zorg vermijden of verbeteren moet.

Herinnert U eervoorde zusters, dat gij den religieuzen staat hebt aanvaard om God volmaakter te dienen en dat Uw streven moet zijn, altijd in volmaaktheid vooruit te gaan.

Herinnert U, dat ge bij uw professie God als uwen bruidegom hebt gekozen en uwen wil, volgens den H. Regel aan Hem hebt verpand. Haalt dien wil niet gedurig terug, want dit kan God niet aangenaam en U niet voordelig zijn. En dit doet ge toch, zoo dikwijls gij vrijwillig de voorschriften van Uwen Regel en van uwe oversten overtreedt.

Verloochent u zelven zooals de ware dienaressen van Christus doen moeten.

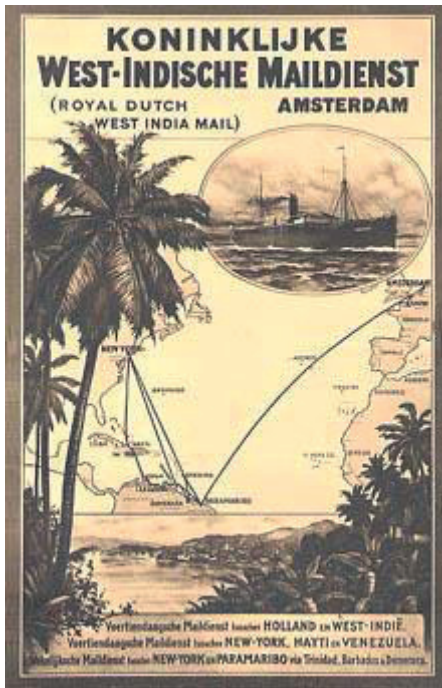
Hebt alles veil, wat kan en mag, voor de onderlinge liefde. Die hier het meeste opoffert ter liefde Gods, zal het gelukkigst zijn. Daar zal God voor zorgen. Weest ware liefdezusters en gij zult zijn ware kinderen Gods, het grootste goed, waarom gij u in tijd en eeuwigheid zult kunnen verheugen.

Geve de Heer u het begrip, den wil en de kracht, om dit in 't toekomstige, naar best vermogen te betrachten.

Was getekend de bisschop van 's-Hertogenbosch W. van de Ven."

Uit dit visitatieverslag is op te maken dat ook religieuzen zwakke menselijke kanten hebben en correctie daarop of een duidelijke vermaning af en toe een goede zaak was!

Een ander voorbeeld is de visitatiereis van algemene overste Zr. Theodora Slits naar het in 1920 begonnen liefdewerk van Santa Rosa op Curaçao, samen met haar 3^e assistente Zr. M. Matheo van Heeswijk, om zich persoonlijk te overtuigen van het werk en de levenswijze der zusters en om van nabij te kunnen zien of er geen aanpassingen nodig waren gezien het subtropisch klimaat op de Benedenwindse eilanden.¹¹² Op 30 november 1923 vertrekken ze per stoomschip de Oranje Nassau van de Westindische Maildienst richting Willemstad.

Poster van de Koninklijke West-Indische Maildienst uit Amsterdam

Een geslaagde overtocht, afgezien van de zeeziekte waarmee beide zusters te kampen hebben gehad en de nodige stormen. De ontvangst was hartelijk en een grote groep Curaçaose kinderen vormden een erehaag. Een van de belangrijkste aandachtspunten is de dagorde van de zusters die parallel liep aan die van de kloosters in Ne-

derland, maar het leek Zr. Theodora niet raadzaam die aan te houden. Het vergde teveel van de krachten van de zusters, wat tot gevolg heeft gehad dat o.a. de schooltijden zijn aangepast, meer rustmomenten werden ingebouwd en dat ook aanpassingen werden voorgesteld in het voedingspatroon. Het memoriaalboek geeft verder geen details, terwijl natuurlijk veel meer zaken besproken zijn geweest, want pas op 7 februari 1924 zouden de beide zusters van het hoofdbestuur teruggekeerd zijn naar Schijndel. Uiteindelijk zou het een week later worden, want juist op 7 februari overleed een jonge veel belovende zuster in het ziekenhuis van Willemstad nl. Zr. Casimira de 1^e raadzuster van de gemeenschap van Santa Rosa. Na een blinde-darmoperatie is ze, zoals de annalen aangeven, overleden aan 'klemmond', ook wel bekend als 'kaakklem' wat dus wijst op tetanus. Een zwarte dag in de historie van Santa Rosa.

Het vertrek werd een week uitgesteld. Saillant detail is dat de beide zusters werden vergezeld door de Curaçaose postulante Florence Meijer, die voor zichzelf uit piëteit van de overleden zuster, als kloosternaam Casimira had gekozen. Na een volle maand op zee gedobberd te hebben arriveren ze op 14 maart met het stoomschip Van Rensselaer in Nederland. In het memoriaalboek staat dan geschreven: "De geestdrift van de zusters en kweekelingen bij de thuiskomst van de ZEW Overste was buitengewoon. Na een plechtig Lof met Hollandsch Te Deum werden de reizigers ongemeen hartelijk in den rijk versierden refter verwelkomd".

In een latere fase verdwijnt de term 'visitatie' en wordt vervangen door 'werkbezoek'.

De werkbezoeken vinden anno 2011 niet meer plaats, zeker niet nu het aantal kloosters van de congregatie is gereduceerd tot moederhuis en Annahof.

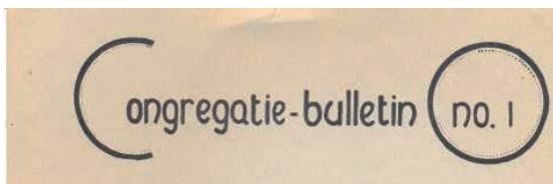
Wie zichzelf kent veroordeelt niemand

HECTOGRAFEN, BULLETINS EN BERICHTEN

Een ander beproefd middel om de naleving van de regeltucht, de goede sfeer in de kloosters, het geestelijk en lichamelijk welzijn en de toewijding in de liefdewerken sterk te stimuleren zijn de hele serie hectografen en bulletins geweest, die door het hoofdbestuur zijn uitgegeven. Enerzijds als inspiratiebron voor de zusters anderzijds als nieuwsbulletins met concrete informatie over bepaalde ontwikkelingen binnen de congregatie. Ook daarin zie je qua schrijfstijl en thematieken een duidelijke ontwikkeling. De tijdgeest en de inzichten in de concrete beleving van het kloosterleven zijn er in af te lezen. Vanaf 1928 zijn alle hectografen gebundeld.¹¹³ In 1970 schakelt men over op congregatiebulletins en in een nog latere fase zijn het de 'Berichten Uit Schijndel' [BUS].¹¹⁴

De **hectografen** zijn keurig gedateerd en altijd ondertekend door de algemene overste zelf. Historisch zijn ze bijzonder interessant omdat je een mooie indruk krijgt van alle zakelijke en religieuze onderwerpen die binnen het hoofdbestuur besproken werden, de verordeningen die waren opgesteld t.a.v. de dagorde, de recreatie, retraites, de keuze- en zakenkapittels, liefdewerken in de praktijk van alledag, gebruik van radio en TV, familiebezoeken door de zusters, verslagen van seminars over onderwerpen als hoe moet ik mijn taak zien als christelijk onderwijzeres en opvoedster, informatie uit de diverse huizen, kortom.....je treft er informatie aan die voor de geschiedschrijving van de congregatie een uitermate waardevolle bron is, een soort historisch naslagwerk, ook al was het niet als zodanig bedoeld. Vanaf 1968 schakelt het hoofdbestuur over op uitgebreidere bulletins.

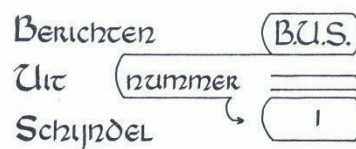
De **congregatiebulletins**, kort na het vernieuwingskapittel van 1968 in het leven geroepen, spelen al veel meer in op de interactie tussen hoofdbestuur, de communiteiten en individuele zusters.

Koptekst van de congregatiebulletins

Daar ligt een andere bestuursfilosofie onder nl. die van een democratiseringsproces, alle leden van de congregatie bij het beleid betrekken, laten reageren op elkaar, thema's die meer aandacht

vragen ook behoorlijk ver uitdiepen, informatie over de Stichting Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen, de concrete samenstelling en taakverdeling binnen het hoofdbestuur en uitvoerige evaluaties betreffende de gehouden kapittels en nadere uitwerking van plannen. Geheel nieuw in de bulletins is, in vergelijking met de oudere hectografen, dat uitdrukkelijk aandacht wordt besteed aan de zieke zusters en in welk ziekenhuis ze verblijven, individuele zusters die van werkkring en woonomgeving zijn veranderd, aandacht voor de bijeenkomsten van de junioren, medioren en senioren als aparte groeperingen, berichtgeving van de 'landengroepen', overleden familieleden van zusters, diploma's die zijn behaald, informatie over de jaarlijkse congregatieprojecten waarin geldelijke steun wordt gegeven aan uiteenlopende initiatieven gericht op de allerarmsten in de samenleving zowel in binnen- als buitenland enz. De congregatiebulletins zijn ook veel opener van karakter.¹¹⁵ Eind jaren '70 worden ze in vier kleuren uitgegeven nl. grijs voor publicaties van het bestuur betreffende de ontwikkelingen binnen de congregatie als grote gemeenschap, rose voor zusters die n.a.v. hun ziekte of jubileum er behoefte aan hebben een dankwoord of iets in die geest te willen schrijven, groen voor alle berichten vanuit de ontwikkelingsgebieden waar de zusters werkzaam zijn en ten slotte oranje bulletins die worden gereserveerd voor de zusters die in Nederland verblijven en vanuit hun kloostergemeenschap belangrijke zaken te melden hebben.

Koptekst van de Berichten Uit Schijndel

De 'Berichten Uit Schijndel' zijn pas ontstaan in 1992. Ze volgen de lijn van de congregatiebulletins en zijn onderverdeeld in diverse categorieën zoals personalia, van de bestuursafdeling, om mee te delen en lees mee. Op deze manier biedt het hoofdbestuur aan de zusters de mogelijkheid kennis te nemen van een groot aantal wetenswaardigheden, congregatienieuws, informatie vanuit allerlei commissies en werkgroepen, mondiale projecten die aandacht verdienen, belangrijke geestelijke lectuur en bijzonderheden over medezusters. Het wezenlijke verschil met

de bulletins is dat deze uitgaven verluchtigd zijn met eenvoudige symbolische illustraties. Boeiend zijn ook religieuze teksten die er in gepubliceerd worden die kunnen aanzetten tot meditatie en overweging.

Ter illustratie zomaar een willekeurige greep uit enige topics uit de berichten van resp. 1992 en 2009 om de lezer een idee te geven voor welke thematieken zoal aandacht wordt gevraagd of acties worden ondernomen of die inspirerend kunnen werken, zonder verder op de details in te gaan, maar die wel iets zeggen over de [be]leefwereld van de zusters: vredesgroet aan de indianen, politiek vredesavondgebed, Europese

pelgrimstocht, vluchtelingen zorg, de positie van de vrouw in de derde wereld, appèl tegen vreemdelingenhaat, wereldconferentie over milieu en ontwikkeling, honger in Afrika, geloven en leven, oecumenische kerkendag, psalmdag over gerechtigheid, werelddag van weigering van de grote armoede, vensters op God, werkgroep mensenrechten, mensen onderweg naar vrede en geborgenheid, stichting vluchtelingen in de knel, studiegroep multireligieuze en multiculturele dialoog, nationale vredesdag religieuzen, stichting religieuzen tegen vrouwenhandel en commissie honger hoeft niet!

JUBILEUMVIERINGEN IN HET VERLEDEN

De keuze om ook de jubileumvieringen van de congregatie in dit hoofdstuk op te nemen is gelegen in het feit, dat veel van deze vieringen in het teken hebben gestaan van terugkijken, van reflectie op de wortels uit het verleden en nieuwe inspiratie opdoen voor de toekomst. Boeiend om te zien is hoe in allerlei gedichten, toespraken, declamaties, feestliederen en cantates heel veel van het verleden naar boven wordt gehaald en het historisch besef alleen maar verstevigd wordt. Wie immers zijn eigen verleden goed kent, begrijpt ineens veel meer van het heden en ziet het heden als een brug naar de toekomst. Bovendien zijn er enige jubilea geweest waarbij ook de Schijndelse bevolking sterk betrokken is geweest en jubileumvieringen geven vaak ook inzicht in de tijdsomstandigheden. Wat in Schijndel het meest tot de verbeelding van het

grote publiek gesproken zal hebben is onomstotelijk het eeuwfeest in 1936.

Het zilveren en gouden feest in 1861 en 1886

Omdat in 1861 de stichter van de congregatie is overleden heeft het toenmalige hoofdbestuur besloten uit piëteit voor pastoor Antonius van Erp het zilveren feest van de congregatie niet te vieren.¹¹⁶ Het gouden jubileum daarentegen is op plechtige wijze herdacht. Zuster Emmanuel de Gier heeft deze jubileumviering bekend gemaakt bij de toenmalige bisschop van 's-Hertogenbosch Mgr. Wilhelmus van de Ven, die kort daarop aan de congregatie enige privileges verleent. In het memoriaalboek is een terugblik gegeven op deze feestelijkheden en getoonzet in bewoordingen die typisch 19^e – eeuws overkomen. Het verslag luidt als volgt:

De twee geschonken houten beelden van Maria en Jozef geschonken door de Schijndelse bevolking

“Het gouden jubelfeest onzer congregatie is op den 1sten november 1886 plechtig in het moederhuis gevierd. De kapel was sierlijk uitgedost. Bij het einde der H. Mis sprak de Weleerwaarde Heer Rector in roerende taal tot al de vergaderde leden van het Huis en feliciteerde allen hartelijk met het plechtige feest.

Den 3^e november werd in onze kapel het H. Misoffer opgedragen door den Hoogeerwaarden Heer Mgr. A. Kamp Kanunnik en Regent van het Seminarie, geassisteerd door den Weleerw. Heer van Vroonhoven Pastoor van het Wijbosch en den Weleerw. Heer Bogaerts Rector van het Gesticht.

De Zeereerwaarde Heer Rector Baekers, Pastoor van de Parochie Schijndel, hield eene treffende toespraak, weidde breed uit over de verdiensten der Congregatie en bracht uit naam van al zijne parochianen den warmsten dank voor al hetgeen de congregatie gedurende 50 jaren voor het onderwijs en de opvoeding der jeugd en voor de verpleging van zieken, gebrekkigen en ouden van dagen gedaan had. De deelneming en belangstelling van de gemeentenaren was algemeen en hartelijk. Achtereenvolgens kwamen Burgemeester en Wethouders, de leden van de Raad, de leden der Conferentie, het Armbestuur, de nobles der Gemeente hunne felicitatie aan de Algemene overste en Zusters aanbieden. Een 50-tal meisjes uit onze scholen, daartoe voorbereid door den Heer Michels hoofd der openbare school, brachten uit naam van haar ouders en medeleerlingen in keurige toespraken en feestliedjes hulde aan de opoffering, die de Congregatie en hare leden zich voor de jeugd en den lijdenden evenmensch getroosten.

Die ongeveinsde betuiging van dank en belangstelling verdienen in eeuwig herinnering te blijven bij al de leden der Congregatie. Bij gelegenheid van het gouden jubelfeest zijn aan het Moederhuis verscheidene geschenken gegeven: een geschilderd glasraam door de Oversten der succursaalhuizen, twee beelden van Maria en Jozef van de ingezetenen van Schijndel, een gepolychromeerd altaartje

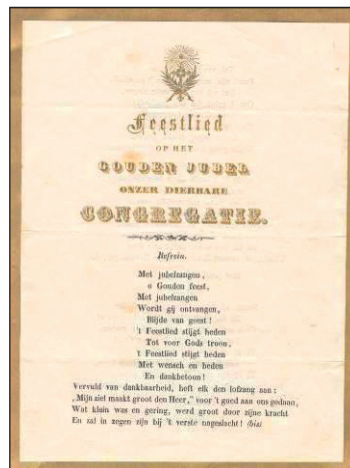
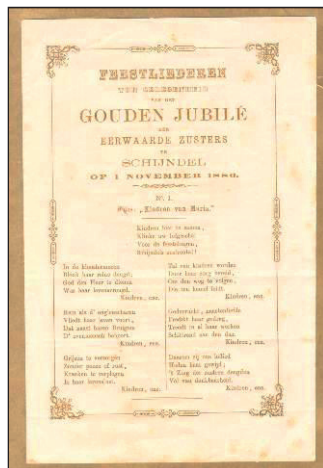
op het koor door onze educandinen, een tapijt voor het priesterkoor door de Erven van der Kant uit Schijndel, een grote Godslamp door Mej. van de Ven te Son, twee kleine Godslampen door den Heer W. Deckers, twee lampen voor het priesterkoor door de Wed. W. van Kasteren, een lofstoel door den Heer J. de Gier secretaris te Kerkdriel, tabellen en schilderij van het Aanschijn door de familie Swagemakers uit Tilburg, een missaaltje door Mej. M. Verhagen uit Schijndel, een missaaltje van de overledenen door den Heer C.N. Teulings te 's-Bosch en een barachette van f 260,- door den Heer J.M. Mallens uit Schijndel”.¹¹⁷

Door de kwekelingen is een serie samenspraken opgevoerd. In een 80-tal vierregelige rijmverzen bezong men de congregatie.

Titelblad

van de gids met toespraken en feestliederen ter gelegenheid van het gouden jubileum van de congregatie [1836-1886]

Enkele bladen uit de feestgids van het gouden jubileum

Laatste berichten:

SCHIJNDEL - 'Het gesticht van liefdadigheid alhier vierde woensdag zijn 50-jarig bestaan. Aan alle huizen wapperde de nationale driekleur en het gebouw der zusters en de kapel waren keurig versierd.

Een plechtige H.Mis werd des morgens opgedragen door den hoogerwaarde regent van het seminarie te Sint-Michiëlgestel, geassisteerd door den weleerwaarde heer van Vroonhoven pastoor te Wijbosch en den weleerwaarde heer Bogaerts, rector alhier. De weleerwaarde heer pastoor hield als toen een feestpredikatie. Vervolgens begaven zich verschillende corporaties, waaronder het gemeentebestuur en de schoolcommissie naar het liefdegesticht en boden de eerwaarde overste en de zusters haar gelukwensen aan en betuigden tevens haar erkentelijkheid voor de vele en goede diensten aan de gemeente en hare ingezetenen bezwen.

Ook de meisjes, leerlingen der zusterschool, brachten in toespraken en liederen aan de zusters haar kinderlijke hulde.

Tevens ontving de eerwaarde overste van vele ingezetenen talrijke geschenken, waaronder twee schilderijen, voorstellende gezichten op het terrein van het liefdegesticht vóór vijftig jaren. Des namiddags bracht de harmonie eene serenade.

bron: *Het Huisgezin* nr. 33 – zaterdag 7 november 1886 [stadsarchief 's-Hertogenbosch]

Het aparte album dat samen met de twee beelden door de Schijndelse gemeenschap is aangeboden met alle namen van hen die bijgedragen hebben in de kosten

De viering van het 75-jarig bestaan

Gezien de schaarsheid aan archiefmateriaal mag verondersteld worden dat deze jubileumviering, aangeduid met 'diamanten feest' niet zo uitbundig is gevierd als het gouden jubileum.¹¹⁸ De toenmalige algemene overste, zuster Maria Theodora Slits schrijft aan de zusters het volgende:

"Eerwaarde Moeder en Zusters,

Met een hart vol dankbaarheid begroeten wij de naaste toekomst, den plechtige morgenstond van het Diamanten feest van het bestaan van onze dierbare Congregatie. "Laten wij de Heer danken!". Geen ander woord kan ik u, mijn dierbare Kinderen, toeroepen dan deze opwekking tot dank en lof jegens de Goddelijke Voorzienigheid, van wie wij, zooals op de eerste bladzijde van het Memorieboek onzer Congregatie staat geschreven, van het begin af, de zichtbaarste bescherming hebben ondervonden. Loven en danken wij de Heer! Hij gaf aan de Congregatie haar bestaan. Hij deed haar bloeien en zich uitbreiden. Hij zond de personen, die in zijne hand het werktuig waren, om de Congregatie te maken tot betgeen zij nu is.

Uit dankbaarheid voor de zegeningen in de 75 jaren van het bestaan der Congregatie aan onze dierbare instelling bewezen, zullen wij ons samen vereenigen gedurende de negen dagen, die het diamanten feest voorafgaan, en mag elke Zuster bidden: de litanie van de H. Geest, als den Gever van alle gaven en de litanie van den H. Vincentius, onze bijzonderen Patroon en Vader.

Laten wij door vereenigde gebeden nieuwen zegen vragen voor onze dierbare Moeder de Congregatie, den zegen vooral, dat alle Leden wedijveren in deugd en trouwe plichtsbetrachting.

Beseffen wij wel, dat de kracht der Congregatie niet bestaat in het grote aantal Zusters, maar in de ijver harer Leden, in betrachting der deugd, in de stipte vervulling van alle voorschriften van den H. Regel, in het eendrachtig samenwerken tot het doel, dat de Congregatie zich voorstelt.

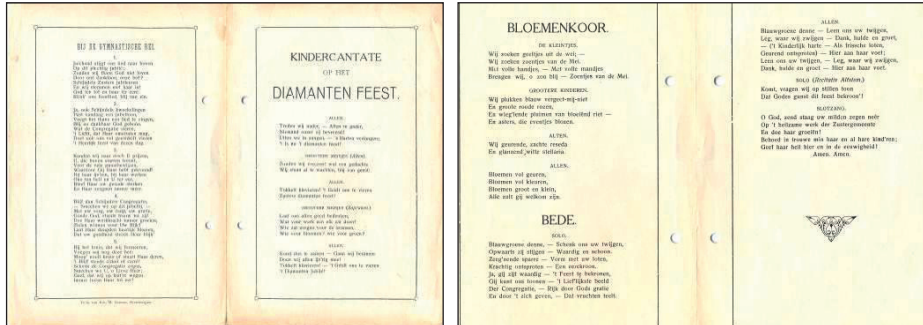
Tot dankbaarheid voor de ontvangen gunsten en ter verkrijging zal op Maandag 6 november in de kapel van het Moederhuis eene plechtige H. Mis worden opgedragen. En om het feest op te luisteren verleen ik bij deze drie

dagen recreatie van de 1^e klas: op 1, 5 en 6 november, bovendien 5 dagen van de 2^e klas, waarvan 5 halve dagen onder het octaaf van Allerheiligen moeten gebonden worden. Zoo zullen wij, na het feest, naar geest en hart

verkwikt, ons met vernieuwden ijver weer geven aan onze taak. God geve het!

Met hartelijke toegenegenheid blijf ik Uwe minnende Moeder in Chr.

w.g. Zr. Ma. Theodora Algem. Overste”

Teksten van de kindercantate ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan

Het eeuwfeest anno 1936

Het eeuwfeest is een bijzonder feestelijke mijlpaal geweest in de geschiedenis van de congregatie.¹¹⁹ Twee archiefstukken geven een nauwkeurig overzicht van de feestelijke viering nl. een verzamelmap van alle publicaties in uiteenlopende provinciale en landelijke dagbladen en een map met informatie over de voorbereiding, de augustusfeesten, het grote feest zelf en de periode na het feest. De voorbereiding op het eeuwfeest heeft een lange aanloop gekend. Al bij de nieuwjaarstoespraak is het jubeljaar als het ware ingezet. Buiten het bidden op elke zaterdag van de litanie van de H.Maagd Maria en het zingen van het Salve Regina, is met name 15 april 1936 een zeer bijzondere gedenktag geworden, nl. de 100^e verjaardag van de gelofte-aflegging van zuster Vincentia de Bref. Bovendien werd iedere mand van het jaar 1936 een feestlied geschreven door een van de zusters of een samenspraak gedeclameerd en in de maand augustus zijn de zgn. ‘augustusfeesten’ gevierd. Daar tussendoor verschenen ‘organisatorische circulaires’. Voor de viering van de 100^e verjaardag van de congregatie zelf zijn de krantenartikelen mooie historische momenten.

Interessant in dit verband is de korte inleiding op het artikel zoals dat verscheen in De Tijd. De correspondent schrijft daar: “Een nederig begin – uit het breischooltje in de bakkerij groeide een congregatie met meer dan veertig huizen.....grote werken, waar Gods zegen op rust, beginnen meestal klein, héél klein. Zoals het Verlossingswerk zelf in de stal begon, in een krib. Hier, in Schijndel, waar het stadsleven nog altijd op een afstand ligt, hier begon een groot werk in een kleine bakkerij met een breischool-

tje, waarin twee vrome meisjes op instigatie van een eenvoudig, doch ver vooruitziend pastoor, de vrouwelijke jeugd van het dorp ’s middags, als de geur van het brood, dat in den morgen gebakken was nog in het lokaal hing, bij trachten te brengen, wat zij in het leven niet alleen aan technische vaardigheid, doch vooral aan geestelijke waarden noodig hadden”.¹²⁰

Alle kranten publiceren uiteraard een terugblik op de historie van de congregatie, schenken ruim aandacht aan de koninklijke onderscheiding als Ridder in de Orde van Oranje Nassau, uitgereikt aan de toenmalige algemene overste zuster Maria Theresia Veltman en de meeste dagbladen reflecteren tevens op opvallende momenten uit de eeuwfeestviering. We volgen hier de verslaglegging van de journalist van de krant Het Huisgezin, om daarmee een sfeerbeeld te geven van dit uitzonderlijk jubileum.

Als korte inleiding schrijft de journalist: “In het mooie Brabantsche dorp Schijndel is gisteren een feest gevierd, dat in ons land en zelfs buiten zijn grenzen weerklink heeft gevonden. Van bijna alle huizen wapperde de Nederlandsche driekleur, beschenen door een vroolijk najaarszonnetje. Door deze daad van warm medeleven door de inwoners, getuigden zij in het openbaar van hun vreugde om het eeuwfeest van de met hen zo nauw verbonden Congregatie der Liefdezusters van Jezus en Maria, Moeder van Goeden Bijstand, welke thans in deze gemeente beschikt over een belangrijke gebouwencomplex van moederhuis, kweekschool en huisbondschool. De omgeving van het klooster was een extra feestelijk aanzien gegeven, feestzuilen, des avonds verlicht, en plantentersiering wezen den weg naar de hoofdingang, welke eveneens met vaste planten en bloemen keurig was verzorgd”.

De rijk versierde hoofdingang van het moederhuis

De eerste jubileumdag bestond uit een hulding door geestelijke en burgerlijke autoriteiten. In de feestelijke eucharistieviering ging de toenmalige bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch, monseigneur Diepen, persoonlijk voor, geassisteerd door een grote groep geestelijken nl. als 1^e ceremoniemeester de heer Van Loon secretaris van het bisdom, als 2^e ceremoniemeester kapelaan Hellenberg Hubar, deken Spierings uit Boxtel, de diakens pastoor Van Erp uit Wanrooij, pastoor Van Erp uit Baardwijk, beiden familie van de stichter, diaken deken Van Dijk pastoor van de Servatiusparochie, subdiaken de rector van het moederhuis de heer Van Heusen, pater Van Erp uit Oss, professor Jos. van Erp uit Sint Michielsgestel, de heer Stoute voorheen rector van het moederhuis en nu pastoor te Beek, de heer Van Vlokhoven voorheen rector van het moederhuis en nu pastoor te Breugel, de vroegere rector de heer Rubbens thans pastoor te Lierop, de overste van het Damianenklooster te Sint Oedenrode, en als acolieten ten slotte de heren Tilman kapelaan te Schijndel en pater Chrysothemus uit Sint Oedenrode. Een pontificale plechtigheid die werd bijgewoond door de zusters zelf, genodigden, en pensionairen. Het zusterkoor zong o.l.v. pastoor Pessers van de Boschweg de driestemmige 'Missa Angelis' van Lodewijk de Vocht.

Oud-rector van het moederhuis de heer Sanders thans deken van Tilburg, verzorgde de feestpredicatie, waarin hij de loftrumpet afstak op alle zusters in binnen- en buitenland voor hun belangeloze toewijding in hun werk, ondersteund door enige getallen over gestichte huizen, aantallen leerlingen in diverse sectoren van het onder-

wijs, de krachtige leiding in de zieken- en gasthuizen onder supervisie van de zusters.

De eveneens rijk versierde moederhuiskapel

In de gymzaal van de kweekschool volgde een officiële receptie, waarbij de wanden met tapijten waren aangekleed met een groot portret van pastoor Van Erp geflankeerd door de foto's van de portretten van de huidige algemene overste en al haar voorgangsters. Het hoofdbestuur recipieerde en schudde de hand van behoorlijk wat hoogwaardigheidsbekleders, hoge burgerlijke functionarissen en afgevaardigden van het bisdom en andere kloostercongregaties. Deze plechtigheid werd ingeluid met een jubileumcantate, een paraphrase op het Magnificat, gecomponeerd door Hubert Cuijpers, gedicht door zuster Marie Bernardine, uitgevoerd door het zusterkoor onder leiding van pastoor Pessers. Diverse personen hielden een feestrede waaronder Mgr. Diepen, pastoor Van Dijk als voorzitter van het feestcomité en burgemeester J.J. Janssens van Schijndel, die ook de Ridderorde uitreikte aan de algemene overste namens H.M. de Koningin. In haar dankwoord voor alle bijzondere gelukwensen en waarderende woorden, memoreerde zuster Maria Theresia Veltman aan haar ridderorde, die ze beschouwde als een vorm van respect en waardering voor het werk van al haar medezusters in heden en verleden.

De uitreiking van de Ridderorde aan de algemene overste en daarnaast de leden van het recipiërende hoofdbestuur

Eenfeest 1936 met alle belangrijke gasten en hoogwaardigheidsbekleders
 PS de genoemde 'moeders' zijn de oversten van de diverse kloosters van de zusters

eerste rij v.l.n.r.: A. Kubbers, noopten rector van het moedertuis en nu pastoor te Leerpj, J. van Vloekhouw pastoor te Breydel, A. Passers pastoor van de Bosscheeg, Pater de Bruijn O.P. = dominicaan op Carriou, A. van Dijk pastoor te Schijndel, H. van Harsen rector van het moedertuis, A. van Erp deken te Sint Oedernade, A. Spierings mit Bossel, Zr. Petronella, Zr. V. Vaars, Mgr. F.N.J. Hendriks rector van het bisdom, Mgr. A. F. Diegen bisschop van 's-Hertogenbosch, Zeevenwaarde [algemeen] overste [Mla. Theresia Valman], Zr. Lambertus, Zr. Elisabeth, J. Sanders deken te Tilburg, Burgemeester Janssens mit Schijndel, Ger. van Erp pastoor te Wanroy, Ahr. van Erp pastoor te Baartwijck, Pater Urbanus van Erp Carmeliet te Oss, Th. van Erp missionaris van Scheif/ Sparrendaak, Th. Soutte pastoor te Donk, A. van Haltenberg, Labor kapelaan te Schijndel, Jos van Erp professor te Sint Michielsgestel [Beekel], L. van Helvoort kapelaan te Schijndel

derde rij v.l.n.r.: Wilhelmus de Visser mit Schijndel, Dr. Vestrinaten mit Schijndel, Notaris Baggan mit Schijndel, Cornelis Geerkeens mit Schijndel, Leraar kweekschool dhr. Van Veldhoven mit Schijndel, Architect Christ van Leerpj mit Schijndel, Harrie Bakdas mit Schijndel, Dr. van Oppenray mit Schijndel, Meijfijfswa Michiels inspectie van het N.O. in Den Haag, Moeder Petra, Moeder Agneta, Moeder Consolina, Moeder Gertruda, Moeder Susanna, Moeder Lantke, Moeder Anthea, Moeder Marie Arnolda, Moeder Guiberia, Moeder Alphonse, Moeder Marie Paulina, Moeder Marie Helena, Moeder Ida Maria, Moeder Eusebiana, Moeder Renkkes, Moeder Marie Theres, Moeder Veronica

tweede rij v.l.n.r.: L. de Rooij rector van Homefijcken – Eindhoven – Woensel, Ahr. Tennewmans mit Schijndel, Ant. Verkuylten mit Schijndel, Secretaris Verhagen mit Schijndel, Moeder Marie Elise, Moeder Albertina, Moeder Anna Catharina, Moeder Marie Adriana, Moeder Arnoldina, Moeder Petronelle, Moeder Anna, Moeder Christine, Moeder Theodora, Moeder Sraphina, Moeder Augustina, Moeder Clara, Moeder Petrusca, Moeder Dionysia, Moeder Malika, Moeder Elise, Moeder Marie Antoinette, Moeder Marie Marie Janna, Moeder Henri, Moeder Maria Theresia, Zr. Marie Michiel generale eemone, Zr. Cecilie nouwenmeesters

vierde rij v.l.n.r.: Ahr. Smit mit Schijndel, Rector G. Terhorst mit Wijbosch, Pater Anastasius O. Cap. [epwuij] missieprocurator, Pater Overste der Daminanen in Sint Oedernade, Martinus Wehuarts, Fr. Timon kapelaan te Schijndel – Bosscheeg, J. van Vroonhoven, J. Looff secretaris van het bisdom 's-Hertogenbosch, Pater Chrysostomus der Daminanen mit Sint Oedernade, A. de Louw rector te Geldrop, Ahr. van den Oetelaar mit Schijndel, P. van Leeshout mit Schijndel [foto jan van den Bosch]

Bij elk feest horen geschenken. Het is niet zo zinvol ze allemaal te noemen, maar die in het artikel van Het Huisgezin staan opgenomen, geven een mooie indruk; een levensgroot kruisbeeld, een 2-tal zilveren schalen te gebruiken bij de professie van de zusters, een prachtig uitgevoerd kruisbeeld van Charles Eijck uit Utrecht bestaande uit een glastegel waarop een zeer fraaie Christusfiguur is geschilderd, het geheel gevat in een verzilverde omlijsting staande op een artistiek uitgevoerde voet, architect Chr. van Liempd bood een fraai beeldje aan van O.L.Vrouw van Goeden Bijstand naar een ontwerp van Herman Walstra uit Utrecht n.a.v. het miraculeus Mariabeeldje te Brussel genoemd de Notre Dame De Bon Secours, door de missiezusters een Chinese sierkist met twee Japanse vazen, een staande klok van rector van Heusen, van de familie Veltman een zware eikenhouten sierbank en door de succursalen van Curaçao een wandversiering waarop de vier huizen van Curaçao geschilderd waren.

In de middaguren een hulde van de leerlingen van kweekschool, mulo en huishoudschool, gevolgd door de opvoering van een door pater Jacques Schreurs M.S.C. geschreven missiespel 'Omnis Terra'.

De dag is voorts besloten met een Plechtig Lof met Te Deum.

Sfeerbeeld van de opvoering van het missiespel 'Omnis Terra'.

De tweede feestdag stond helemaal in het teken van de jeugd. Ruim 1300 schoolgaande jongens en meisjes verzorgden een prachtige huldiging. Het jeugdige gezelschap droeg gele en blauwe vlaggen, was getooid met de nodige feestelijke

strikken en sjerpen en daar tussendoor wapperde her en der de Nederlandse driekleur. De stoet vertrok vanaf de jongensschool aan de Pompstraat en via de 'Grootestraat' en 'Nieuwstraat' bereikte de feestelijke stoet het moederhuis. Alle kinderen werden vervolgens in de moederhuistuin door alle zusters van het moederhuis ontvangen, de lokale geestelijkheid, de burgervader en langs de kant stonden ook alle pensionairen van mulo, kweekschool en huishoudschool. Namens de kinderen sprak pastoor Gabriël van Dijk een oprecht dankwoord aan het adres van de congregatie voor al hun inspanningen en toewijding in die 100 jaren Schijndels onderwijs. Het jongetje Hans van Bussel bracht een bloemenhulde namens alle jongens. Op de meisjescholen van Heikant, Wijbosch en Boschweg waren van iedere school twee bruidjes uitgekozen die bloemenmanden overhandigen aan de jubilerende zusters. Onder leiding van de heer C. Degreef, muziekdocent aan de Mariakweekschool, zingen alle kinderen drie feestliederen die door de zusters met luid gebel worden beloond, volgens de journalist van die dagen. 's Middags volgde op elke school een heerlijke traktatie in de vorm van krentenbollen en chocola, waarvan heerlijk werd gesmuld volgens ooggetuigen. In de avonduren volgt er nog een grandioos feestconcert door harmonie Sint Cecilia o.l.v. de heer H. van Abeelen uit Tilburg met als xylofoon-solist een zekere Antoon van den Heuvel. De gymzaal van de kweekschool was tot de nok toe gevuld en iedereen genoot van deze muzikale hulde met o.a. de ouverture Simiramis van Rossini, Scènes pittoresque van Massenet, in een Kloostertuin' van Ketélby en in La Belle Victoria toonde de xylofoonspeler zijn virtuositeit. De voorzitter van de harmonie, de heer Van Velthoven, tevens docent aan de kweekschool, vergeleek in zijn toespraak de groei van de congregatie met die van een palmboom, die slechts met enkele vezels in de grond geworteld is en leeft van zon en lucht. Bovendien groeit een palm als het moet tegen de verdrukking in, waarbij hij memoreerde aan de beginmoeilijkheden in de vroege jaren van het bestaan van de congregatie.

Kinderhulde in de moederhuistuin bij de koepel waar de feestelijke stoet voorbij trok en Mgr. Diepen omringd door een schare feestvierende zusters

De derde feestdag was bestemd voor de Schijndelse bevolking. In de parochiekerken werd een mis uit dankbaarheid gevierd. Groot was de belangstelling in de beide 'buitenparochies' Wijbosch en Boschweg, waar de zusters door bruidsmeisjes vanuit resp. het Sint-Barbaraklooster en van Sint-Lidwina naar de parochiekerk werden begeleid. In het centrum zijn ook heel veel zusters bij het moederhuis opgehaald door met bloemen strooiende bruidsmeisjes. Zo bereikte men de feestelijk versierde Servatiuskerk waar pastoor Gabriël van Dijk met assistentie van de kapelaans Hellenberg Hubar en Van Helvoirt de dienst uit dankbaarheid leidde. Het parochieel zangkoor o.l.v. de heer J. van Bussel zong de driestemmige mis van W. Heydt, afgewisseld met het O Bone Jesu van Palestrina en het machtige Laudate Dominum van Teeuwissen. 's Middags volgde een feestelijke hulde, geleid door architect Chr. van Liempd, van alle Schijndelse verenigingen, voor de hoofdingang van het moederhuis en later traden de Schijndelse zangverenigingen aan te weten het RK Schijndels dameskoor en het mannenkoor de Dageraad, die ook samen een slotcantate uitvoerden. In de avonduren, zo meldt de journalist, wierpen de schijnwerpers hun grote lichtbundels op het grote moederhuis en kwamen nog velen de prachtige verlichting der versiering gadeslaan.¹²¹

Een eeuwfeest om nooit meer te vergeten, dat de zusters vast en zeker sterk geïnspireerd zal hebben om met vernieuwd elan de toekomst in te gaan!

Het 125-jarig bestaan in 1961

Bij dit jubileum is de viering op 29 oktober 1961 wat soberder verlopen dan in 1936, maar desalniettemin was ook dat jubileum een hele belevenis voor de zusters van de congregatie. In zijn

feesttoespraak ging monseigneur Bekkers in op de roeping van de zusters als zijnde enerzijds een roeping naar God en anderzijds naar de mens. Hij vervolgt met de woorden: "In die geest heeft de congregatie, door Gods kracht en door Gods geest geleid, ook haar liefdewerken opgebouwd". Hij prijst de zusters om hun vitaliteit door juist, nu het aantal roepingen aan het teruglopen is, toch zusters mondiaal in te blijven zetten voor ontwikkelingsgebieden, waar de noodlijdende mens sterk behoefte heeft aan zorg.

Daags daarna is een feestelijke viering georganiseerd speciaal voor het dienstpersoneel van de congregatie.

Op 31 oktober, daags voor de grote congregatiedag, houden de zusters een speciaal gebedsuur. Als inleiding op deze meditatieve bijeenkomst in de grote kapel is de volgende veelzeggende tekst voorgelezen:

"In dit uur willen wij op alle plaatsen waar de congregatie van Schijndel werkt tezamen zijn in gebed. Wij willen dankbaar zijn voor de vele genaden, die de congregatie in de afgelopen 125 jaar van God heeft ontvangen en heeft mogen doorgeven aan de haar toevertrouwde mensen. Wij willen herdenken degenen die ons zijn voorgegaan met het teken van het geloof en nu rusten in de vrede van Christus. We willen in ernstig gebed ons bezinnen op de taak die ons wacht in de komende jaren. We willen vooral vragen om geestelijke vernieuwing, zodat het ideaal van onze stichter, aangepast aan de tijd waarin wij leven, aan onze omgeving nieuwe bezieling mag geven. Mogen wij in deze geteisterde wereld als religieuze gemeenschap een teken zijn van Gods genadevolle aanwezigheid onder de mensen. Zo willen wij in dit gebedsuur allen samenzijn voor God, dankend, herdenkend en smekend. Wij willen in vurig gebed Gods goedheid ervaren, vol worden van zijn goedheid om, begeistert met nieuwe moed, onze verdere taak tegemoet te zien. Dat geve God! Amen!"¹²²

Enige impressie van de binnenkomst van Mgr. Bekkers voor de viering in de moederhuiskapel samen met de misdienaartjes die altijd trouw dienst deden, enige acolieten en diverse heren geestelijken.

Op de congregatiedag op 1 november is het de beurt aan rector van de Schoor om de zusters toe te spreken. Hij schetst elementen uit de geschiedenis van de congregatie en kiest verder als

thema de ‘grote en kleine heiligen onder ons’. De grote heiligen zijn degenen die door de kerk als zodanig worden aangeroepen, maar de kleine heiligen zijn de mensen hier op aarde die, ondanks hun menselijk falen en tekortkomingen, blijven ijveren om te groeien in heiligheid aan de ene kant en onvoorwaardelijk klaar te staan en dienstbaar te zijn aan de mensen in nood, waar ook ter wereld, de Zusters van Liefde van Schijndel.

In de ontworpen en mooi geïllustreerde feestgids kregen de zusters alle gelegenheid de rijke historie van hun congregatie nog eens her te beleven en werd uitvoerig stil gestaan bij alle liefdedeuren in binnen- en buitenland. Ja....met zoveel creatieve en poëtische krachten in huis kun je natuurlijk een fantastische feestgids samenstellen in woord en beeld!

Op de slotpagina van de gids staat het wapenlied afgedrukt, dat men stevast zingt als de aandacht wordt gevestigd op het in 1936 ingevoerde congregatiewapen.¹²³

Bij gelegenheid van dit jubileum is door de congregatie ook een nieuwe grafzerk geschonken voor het graf van de stichter pastoor Antonius van Erp op het kerkhof aan de Rietbeemdweg omdat men zijn 100^e sterfdag herdacht.

**Bewogen in God
is bewogen om mensen**

wapenlied

Hoog het wapen, 't fiere wapen,
Het wapen met de Lieve Vrouw,
Waar onz' Zaal'gen zich om schaarden,
Het oude wapen zijn wij trouw.
Glanze 't goud en vlamme 't rood
Over 't leven op de dood!
Laat om Christus' Wil ons staan,
Fiere strijdsters rond deez' Vaan!

Hoog het wierookvat het gouden,
Bede, die ten Hemel stijg'!
Als een morg'- en avondoffer
Waar zich Gods Gelaat naar neig'.
Heilig als de wierook geurt,
Word' ons werk tot Hem gebeurd.
Laat om Christus' Wil ons staan,
Fiere strijdsters rond deez' Vaan!

Laat ons als de bijen puren
Uit de bloem, die honing draagt.
Liefde-honing uit de Bloeme,
Bloeiend als de morgen daagt.
Liefd' alleen is onze kracht,
Liefde wordt aan elk gebracht!
Laat om Christus' Wil ons staan,
Fiere strijdsters rond deez' Vaan!

Hoog het wapen met de blanke
Bloeme van gehoorzaamheid,
Die ons werken en ons bidden
Uur aan ure veilig leidt.
't Wapen met de Lieve Vrouw,
't Oude wapen zijn wij trouw!
'Laat om Christus' Wil ons staan,
Fiere strijdsters rond deez' Vaan!

Driemaal goud in 1986

Aan de viering van het 150-jarig bestaan [1836-1986] is een algemene peiling gehouden onder alle zusters in de diverse kloosters van de congregatie met de vraagstelling om suggesties te doen voor de viering van anderhalve eeuw Zusters van Liefde.¹²⁴

Drukte in de keuken bij een jubileumviering

Ook is een feestcomité in het leven geroepen bestaande uit 16 zusters van verschillende huizen die in werkgroepen zijn onderverdeeld te weten werkgroep liturgie, representatie, creativiteit en ontspanning, een historische werkgroep, een projectgroep en een werkgroep 'hoogtijdagen'.

Algemene aankondiging 150-jarig bestaan

De feestelijke viering heeft op verschillende momenten in het jubileumjaar plaatsgevonden met als belangrijkste dagen nl. in mei de feestdag van de Moeder van Goede Bijstand, in september de feestdag van de H. Vincentius à Paulo en op 1 november de stichtingsdag zelf, die werd gevolgd door 2 november als herdenkingsdag van alle overleden medezusters. Via een ingenieus organisatieschema zijn alle zusters van de congregatie in staat gesteld één van die grote vieringen mee te maken in het moederhuis, de

thuisbasis van iedereen. In haar toespraak formuleerde de toenmalige algemene overste zuster Florentina van Calsteren het als volgt: "Wij zijn samen 150 jaar congregatie, Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goede Bijstand. Het zal in deze beschouwing gaan over ons als religieuze mensen, mensen die in voortdurende bezinning, gedachten-uitwisseling en gebed er proberen achter te komen, dat onze levens van belang zijn, opdat deze wereld er een beetje anders uit zal zien, omdat wij geleefd hebben. Dit wordt een dag van even stilstaan, achteruit kijken, vooruit kijken en daarna moedig verder gaan. We moeten onze eigen plaats bepalen in de geschiedenis van de congregatie, kerk en maatschappij. We doen dit vandaag beschouwend, biddend en ook ludiek.

Embleem bij de viering van het 150-jarig jubileum

Op de 16^e november was er een zeer speciale viering met voorganger pastor Cor van den Brand, het Gemengd Zangkoor, de Harmonie Sint Cecilia en het Sint Catharina- en Sint Barbara-gilde.

In die viering benadrukte pastor Van den Brand dat het voor de zusters van belang is 'de lamp tot het einde toe brandend te houden' en hij voegde daar een inspirerende gedachte aan toe: "Religieuzen in het algemeen en U in het bijzonder, want het gaat vandaag over de Schijndelse Zusters, weten zich geroepen om door te gaan waar

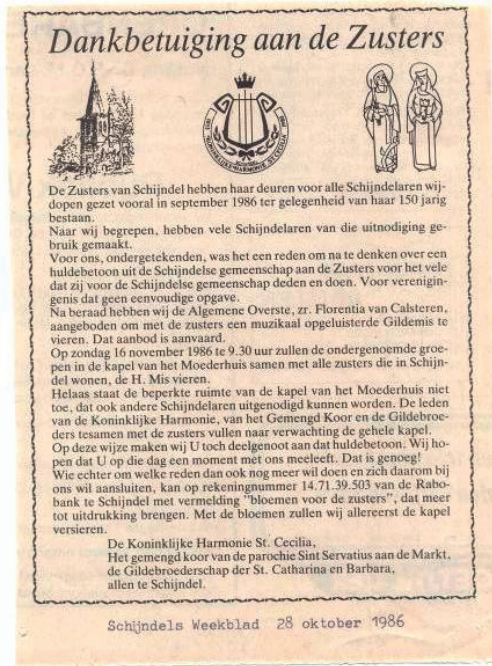
niemand meer gaat, om daar vol te houden waar anderen het hebben opgegeven, om daar te blijven geloven waar anderen niets meer zien, om steen op steen te blijven stapelen terwijl anderen afbreken. Van deze bijzondere kracht van religieuzen was 150 jaar geleden pastoor Van Erp diep overtuigd. De noden van die dagen konden niet anders verholpen worden dan dat mensen zich hiervoor radicaal ter beschikking stelden, vrij van geld en goed, vrij van man en kinderen en vrij van 'je leven nemen in eigen hand'.....zo heeft u in een wat verder verleden Uw lamp brandend gehouden, maar datzelfde vuur brandt ook vandaag de dag nog”.

Kaligrafische prent rond 150-jarig jubileum

De historische dag bestemd voor de zusters die eens tot de congregatie behoorden, maar waren uitgetreden, is als heel positief ervaren. Oude banden konden weer eens aangehaald worden. Ook het Schijndelse publiek is destijds van harte uitgenodigd om de tentoonstelling te komen bezoeken. Op alle mogelijke manieren is dit jubileumjaar gevierd door de zusters, het dienstpersoneel en de bevolking met o.a. zang, dans, speurtochten, oplossen van puzzels, declamaties, vendelzwaaien door het gilde, een historische expositie, korte en langere sketches en ook het 'diner mocht wat meer zijn' dan op door-de-weekse dagen, maar dat was bij het keukenpersoneel in goede handen! De Schijndelse gemeenschap heeft dit jubileum ook niet ongemerkt voorbij laten gaan. In de-

cember 1986 is in de Pastoor van Erpstraat een bijzonder kunstwerk onthuld, aangeboden door de gemeente.¹²⁵

Dankbetuiging van het Schijndelse publiek

Het beeld dat een plaats heeft gekregen in de fraaie haag die de kloostertuin omgeeft, stelt twee paarden voor, een merrie met haar veulen. Het is een groot kunstwerk, in brons gegoten door Jaap Hartmans uit Woudrichem naar een ontwerp van de Tilburgse kunstenaar Ru van Rossum. Van Rossum had, zo bleek later uit de toespraak van burgemeester Scholten, een vrije opdracht gekregen. Hij moest een werk maken waarin aandacht voor het 150-jarig bestaan van de Zusters van Liefde tot uiting moest komen en dat tevens iets van de verbondenheid van de Schijndelse gemeenschap in zich moest hebben.

Dankbetuiging van het Schijndelse publiek

Bij de onthulling zagen de mensen er van alles in.....kracht, elan, zorg voor het kleine, een speelobject voor de kinderen enz. Zuster Florentina van Calsteren zag in het beeld een symbolische gave van de gemeente aan de congregatie,

ook iets van wat de congregatie is. De kracht, de energie en de aandacht voor de mens die de zusters steeds hadden. Het paard stond als het ware voor de voortrekkersfunctie die men 150 jaren lang had vervuld. Het waren paarden zonder oogkleppen op en zo wilde zij dat de con-

gregatie zich zou opstellen, met een open oog voor de wereld en met een kritisch oog voor kerk en maatschappij. De opmerkingen die gemaakt waren kwamen al spoedig uit, want bij het verlaten van het moederhuis, zagen de gasten de eerste kinderen al boven op het beeld zitten!

Het kunstwerk van Van Rossum in de haag van de kloosteruin

De Schijndelse boomkunstenaar Jan Verhagen bood de congregatie ter gelegenheid van dit jubileum enige door hem vervaardigde boomsculpturen aan, die een plekje hebben gekregen in het moederhuis.

Voor een van de bijzondere vieringen in dit jubileumjaar gebruikte het algemeen bestuur voor de uitnodiging aan elke individuele zuster het kunstwerk van Pieter Wiegersma boven de ingang van de kapel nl. de afbeelding van het brandende braambos uit het Evangelie. De tekst die eronder staat symboliseert de keuze van elke Zuster van Liefde voor een leven van stilte, gebed en zich onvoorwaardelijk openstellen voor de noden van de mens, een weg met soms onbegaanbare paden, maar een gebaseerd op Godsvertrouwen.

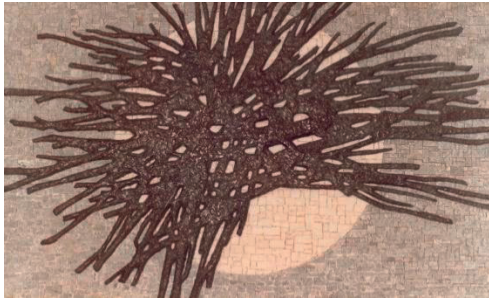
Kenmerkend in dit verband is de basisgedachte van het bestuur om ook de armen in de wereld te betrekken bij het jubileumjaar. De congregatie kent binnen haar organisatie zgn. landengroepen verdeeld over Chili, Curaçao, Indonesië

[Sumatra], Zambia en de Filippijnen. Aan de zusters die deel uitmaken van die landgroepen is gevraagd suggesties in te dienen voor bepaalde projecten in die gebieden. Die zijn ingediend en voor elke landengroep is toen f 15.000 gulden gereserveerd, om daarmee die projecten op lokaal niveau te ondersteunen, gericht op de allerarmsten in de wereld.

Door de zusters zelf is op een van de feestdagen een heus cabaret opgevoerd over allerlei facetten van de historie van de congregatie.

Historisch heel interessant is het album dat aan het hoofdbestuur is opgedragen door de succursalen of dochterstichtingen van het moederhuis. Dit album geeft een actuele stand van zaken per 1 november 1936 over de 46 stichtingen van dat moment. Die worden in chronologische volgorde per stichtingsdatum beschreven met een kort stukje historie, de overste die leiding geeft aan die gemeenschap en een mooi overzicht van de liefdewerken vanuit dat klooster, verlichtigd met de foto van het kloostergebouw, alle zusters die

er in wonen en de aantallen zieken, bejaarden, jongeren of kinderen die vanuit die gemeenschap door de zusters worden opgevangen en begeleid.

Wie de poorten in durft gaan
naar stilte en gebed, naar
groeien in aanwezigheid voor Hem,
komt onherroepelijk dit teken tegen:
Een braamstruik zeer verward en zwaar,
hard, onvermurwbaar brons,
verdringt het uitzicht op het licht.

Maar staande blijft het doe-woord Gods
in zijn bescheiden schittering,
de schemerige zon, door chaos heen
gericht op alwie Mozes heet:
"Ga maar op weg en waag je leven
op wegen die nog niet zijn aangelegd.
Ik ben er om bij jou te zijn. Vertrouw,
het zwakke licht kan ook de warboel aan!"

BIJ HET BRANDEND BRAAMBOS
VAN PIETER WIEGERSMA,
BOVEN DE INGANG VAN DE KEPEL.

De Brandende Braambos van kunstenaar Pieter Wiegersma

Korte impressie 160- en 170-jarig bestaan

Als afsluiting van de rubriek 'feesten en vieringen' een korte terugblik op de viering van het 160- en 170-jarig bestaan in respectievelijk 1996 en 2006.¹²⁶

In 1996 is het hoofddaccent uiteraard gelegd op de viering in het moederhuis van de stichtingsdag 1 november, maar in de maanden september en oktober daaraan voorafgaand is binnen elke gemeenschap dit jubileum op eigen wijze herdacht. In ieder toen nog bestaand convent is in dat kader een eigen expositie uitgewerkt, die op al die plaatsen door alle medezusters van de

congregatie is bezocht. Een werkgroep heeft daarvoor een rondreischema uitgedacht langs Annahof in Wijbosch, Sint Anthonis, Tilburg, Tongelre en Borne. Ook zijn er drie speciale symbolische vieringen gehouden waarvan de bezinningsteksten en de muziek door de liturgische werkgroep vorm hebben gekregen. In de eerste viering is het symbool van het mosterdzaadje het centrale thema....op zoek naar de eigen wortels van de congregatie met een terugblik in het verre verleden. Vanaf die tijd is het kleine zaadje gaan ontkiemen en is uitgegroeid tot een kleurrijke congregatie, volop in bloei staande. Daarop aansluitend het tweede thema waarin het 'leven nu' is gesymboliseerd via een bloeiende tak en een vaas met veelkleurige bloemen. In de veelkleurigheid van de schepping is iedere mens en dus ook iedere Zuster van Liefde, een unieke persoonlijkheid, die op haar beurt bij heeft gedragen aan de pluriformiteit en de kleurnuances in onze samenleving. In de derde viering staan de rijke oogst en de verscheidenheid aan vruchten na 160 jaren congregatiehistorie in de schijnwerper. In het voorportaal van de moederhuiskapel is een kleine tentoonstelling opgezet en is aandacht besteed aan de wereldwijd uitgegroeide boom die met zijn stevige takken rijke vruchten heeft voortgebracht, die symbolisch is aangebracht aan het altaar in de kapel. Op de stichtingsdag is in de middaguren ruimte gecreëerd voor een muzikale bijdrage die is onderbroken door een vertolking van de Marialegende Beatrijs door Tine Ruysschaert. Ook heeft men ter gelegenheid van dit jubileum alle medewerkers die in verzorging, huishoudelijke of facilitaire diensten zich inzetten voor alle zusters, in het moederhuis ontvangen voor een feestelijke bijeenkomst.

Een impressie van de vertolking van de Marialegende Beatrijs

Traditiegetrouw wordt ook op elke stichtingsdag een mooi bloemstuk gelegd op het graf van de stichter pastoor Antonius van Erp.

Een bijzonder document mag niet onvermeld blijven nl. een brochure met als titel 'In het spoor van Gods barmhartigheid – zich blootstellen aan de ander in zijn armoede en zwakte als religieuze leefwijze', waarin de carmeliet Kees Waaijman het leven en de inspiratie van Vincentius à Paulo op een boeiende manier heeft belicht.

Deze 51 pagina's tellende brochure is op de stichtingsdag 1996 uitgereikt.

In haar voorwoord schrijft de huidige algemene overste zuster Truus Sonder op een treffende wijze het volgende:

"Lieve zuster, namens alle medezusters die ooit met jou deze weg gingen, namens alle vrouwen, mannen en kinderen, die jou herkenden als Zuster van Liefde, namens alle mensen die jou omvormden tot liefdezuster, maar bovenal in naam van onze God, die jou lokt, wekt en verplicht tot een leven in het spoor van Zijn barmhartigheid zeg ik:

Wees Zuster van Liefde in overeenstemming met het eigene van die roeping. Daartoe zend ik jou vandaag".

De bekende 'waaijer' gebruikt ter gelegenheid van het kapittel van 2006

De tijd gaat snel. Een decennium is zo voorbij. In 2006 herdenkt men immers het 170-jarig bestaan. In het oog springend voor deze jubileumviering is het ontwerp van de bekende 'waaijer' die tevens het centrale thema zou vormen op

het kapittel van 2006. De jubileumviering en het kapittel vallen min of meer samen. Wat dit jubileum teweeg heeft gebracht is het eenvoudigste te analyseren uit een interview dat zuster Truus Sonder heeft gegeven. Zij legt meteen al het verband tussen het 170-jarig bestaan en de kapittelperiode. Het kapittel is immers het moment waarop we zowel terug- als vooruit willen kijken. We hebben als kloostergemeenschap al 170 jaren lang een 'missie' en het is goed jezelf daarop serieus te bezinnen. Het 'Ora et Labora' ofwel 'Bid en Werk' is de leuze van de congregatie. Al 170 jaren lang hebben de zusters zich ingezet voor God en de wereld om hen heen. Waar zij gevraagd werden, trokken ze heen om aan die 'missie of zending' gestalte en vorm te geven. Vooral op de terreinen van zorg en onderwijs.

Wat we in Schijndel gerealiseerd hebben en de sprekende bewijzen ervan kennen we vanuit de Schijndelse situatie, hebben we ook gedaan op heel veel andere plaatsen in binnen- en buitenland. We hebben vanaf 1836 de handen uit de mouwen gestoken als 'werkende' congregatie, dit in tegenstelling tot contemplatieve orden. Dat werken heeft echter een andere invulling gekregen op de dag van vandaag. De terugloop van het aantal zusters heeft dit met zich meegebracht. Het leven in de congregatie is veranderd. Van een werkende zijn we meer en meer een leefgemeenschap geworden. We zijn nu duidelijk gericht op het leven met elkaar. We zijn een vergrijzende samenleving geworden, maar ook in het oud worden kun je de volheid van het leven ervaren. Je kunt ook genieten van een kwetsbaar leven, het leven schouwen, met mededogen schouwen en daarin de betekenis vinden voor ons kloosterleven. Een mensenleven bestaat immers niet uit werken alleen. Dat neemt echter niet weg dat de zusters geen open oog houden voor de wereld om ons heen. We volgen nauwgezet de media, we hebben onze interne zorg, maar blijven ons ook betrokken voelen bij bv. vluchtelingen of bij vrouwen in probleemsituaties. Onder de huidige omstandigheden toekomstplannen maken houdt in dat je realistisch moet zijn. Voor de congregatie is het van groot belang, dat we als zusters zo lang mogelijk met en bij elkaar kunnen leven. Wij willen als religieuzen het leven blijven delen met elkaar. In onze gemeenschap is de aandacht en zorg nu voortaan in hoofdzaak gericht op het individu, op de zorg voor elkaar. Anders gezegd....waren we vroeger in onze liefdewerken meer naar buiten gekeerd, nu keren we naar binnen. De grote zorg voor de zusters is nu de zorg voor elkaar. Gezien de

hoge leeftijd van de zusters is het logisch dat we veel lekenpersoneel in dienst hebben moeten nemen. Afsluitend sprak ze de hoop uit, dat de Zusters van Liefde ingebed blijven in de Schijn-delse gemeenschap, in 'wederkerigheid'. We hebben, zo zei ze, veel leven gedragen. Nu hopen we dat wij ons ook gedragen mogen weten door de gemeenschap van Schijndel.

Naast de feestelijke eucharistieviering en de verdere interne viering binnen het moederhuis is vooral rond het 170-jarig bestaan een zeer uitgebreide expositie onderdeel geweest van de jubileumviering. In de benedenverdieping van het moederhuis is een overzichtstentoonstelling samengesteld waarin de complete historie van de

congregatie in beeld is gebracht zoals de opeenvolgende besturen, de heren rectoren en het pastoraal team, moederhuis en succursaalhuizen, alle ontwikkelingsgebieden, de vorming van de jonge religieuzen, constituties en kapittels, de zending via de liefdewerken die alle zijn uitgesplitst in allerlei onderwijsvormen, zieken- en bejaardenzorg, opvang van wees-, schippers- en voogdijkinderen, jubileumvieringen, de klooster-tuinen, de kerkhoven, de werkorganisatie en het dienstpersoneel, kortom.....alle aspecten van het leven en werken van de zusters.

Heel bijzonder binnen dit jubileum is ook de presentatie van de website:

www.zustersvanliefde.nl.

Presentatie van de website

4. DE LIEFDEWERKEN VAN DE ZUSTERS

KORTE INLEIDING

Het devies 'Ora et Labora' ofwel 'Bid en Werk' krijgt deels gestalte in het geestelijk leven van de zusters en daarnaast in allerlei vormen van liefdewerken die de congregatie in deze 175 jaren heeft bedreven. Dit hoofdstuk is aan die vormen van liefdadigheid gewijd, maar het kloosterarchief is in deze zó onnoemelijk rijk, dat beperking in de keuze noodzakelijk was. Dat is de reden waarom lang niet alle details uit dit actieve en werkzame leven van de zusters beschreven konden worden. De selectie die is gemaakt is echter ruim genoeg om een goed historisch beeld te krijgen van wat de zusters voor de Schijndelse gemeenschap en ver daar buiten betekend hebben.

In 1960 zijn alle activiteiten binnen Nederland nog eens uitvoerig beschreven i.v.m. de toekomstvisie op de liefdewerken van de congregatie.¹²⁷ Daarin staan t.a.v. het onderwijs vermeld: 43 kleuterscholen, 1 opleidingsschool voor kleuterleidsters, 41 lagere scholen waarvan 3 met een vglo-afdeling, 6 ulo-scholen, 5 vglo-scholen, 1 kweekschool voor onderwijzeressen, 5 huishoudscholen met een primaire opleiding en voortgezette cursussen, 1 opleidingsschool voor lerares bij het nijverheids-onderwijs, 1 school voor buitengewoon onderwijs en op 2 lagere scholen werken enige zusters o.l.v. een lekenhoofd.

Op dat moment wordt al aangegeven dat dit grote aantal scholen, in verband met het roepingenprobleem, op termijn niet te handhaven is.

Wat de ziekenverzorging betreft geven de zusters leiding in drie eigen ziekenhuizen te weten Geldrop [St.-Annaziekenhuis], Raamsdonksveer [St.-Theresiaziekenhuis] en Schijndel [St.-Lidwinaziekenhuis].

Op 1 september 1960 bedienen de zusters in totaal 29 bejaardenhuizen, waaronder er verschillende zijn die om aanpassing en modernisering vragen.

Te Eersel heeft men de zorg voor ca. 150 kinderen met een geestelijke of lichamelijke handicap. Voorts zorgt men voor opvang van voogdij- en schipperskinderen.

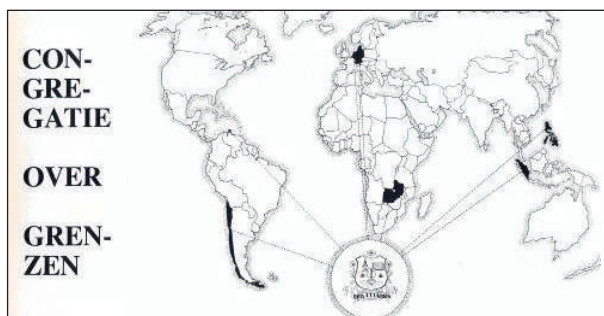
Het gezinszorgwerk staat voor de zusters eigenlijk nog als nieuw liefdewerk in de kinderschoenen.

In tal van huizen maken de zusters zich verdienstelijk in sociaal-apostolisch en parochieel werk. Een voorzichtig begin is gemaakt met huisbezoeken en vanuit diverse kloosters hebben zusters de lijkverzorging van overleden stads- of dorpsbewoners op zich genomen.

Maar hoe snel de terugtrekking uit de 'grote liefdewerken', met name het onderwijs, is verlopen maakt een tabelletje duidelijk uit een krantenartikel in 1983. Daarin wordt aangehaald dat er per 1 januari 1983 nog 35 zusters werkzaam zijn in het onderwijs nl. 7 in het kleuteronderwijs, 1 in het speciaal onderwijs, 8 aan een lagere school, 2 vakleerkrachten aan een lagere school, 5 hoofden van scholen in het lager onderwijs, 3 mavo-docenten, 2 mavo-havo-docenten, 7 leraressen aan een huishoudschool. Tussen 1976-1983 hebben 54 zusters het onderwijs verlaten.

Voor de ontwikkelingsgebieden waar de zusters werkzaam zijn geweest is het overzicht uit 2009 erg verhelderend.

In dat jaar is immers in het moederhuis een historische expositie ingericht met als thema 'onze zending in de wereld' en voor die gelegenheid is een uitgebreid overzicht gemaakt van alle liefdewerken die de congregatie tijdens haar actieve periode in binnen- en buitenland heeft gerealiseerd. Een totaal andere benadering dan de cijfermatige uit 1960, maar die geeft in ieder geval een globale indruk. Uitgangspunt daarbij waren de werelddelen waar men werkzaam is geweest, verdeeld over diverse sectoren.¹²⁸

Wereldkaart met de gebieden waar de zusters hebben gewerkt en de wereldbol die in 2009 is geschonken en is geplaatst in de hal van het moederhuis waarop met stippen de ontwikkelingsgebieden staan aangegeven waar de zusters werkzaam zijn geweest

<i>sector</i>	<i>Europa</i>	<i>Afrika</i>	<i>Azië</i>	<i>Zuid Amerika</i>
ZORG VOOR ELKAAR				
overste	✓	✓	✓	✓
portierster	✓			✓
keuken etc.	✓	✓	✓	✓
refterchef	✓			
huishoudelijke dienst	✓	✓		✓
tuin-boerderij	✓	✓		
naaikamer	✓			✓
wasserij-linnenkamer	✓		✓	✓
kosteres	✓			
administratie	✓	✓		✓
economie	✓			
mantelzorg	✓			
archieff	✓			
ONDERWIJS				
kleuteronderwijs	✓		✓	✓
lager onderwijs	✓	✓	✓	✓
voortgezet lager onderwijs	✓		✓	
Hollands Chinese school			✓	
centraalscholen				✓
godsdienstonderwijs	✓			✓
ulo mulo havo	✓			✓
normaalschool kweekschool PA	✓			
vwo	✓	✓		
blo-scholen – speciaal onderwijs	✓			
huishoudonderwijs	✓	✓	✓	✓
blindenschool		✓		
school on wheels		✓		
opleiding kleuterleidsters				✓
leraressenopleiding	✓			
huiswerkbegeleidng				✓
typelessen				✓
VERZORGING				
gasthuizen	✓			
ziekenhuizen	✓	✓		
polikliniekwerk			✓	
verpleegstersopleiding	✓			
wijkverpleging	✓		✓	
gezinszorg	✓			✓
pastorieën, parochiekerken en bisdom	✓		✓	
koloniehuisen	✓			
internaten	✓	✓	✓	✓
SOCIAAL MAATSCHAPPELIJK WERK				
gezinszorg	✓			
blijf van mijn lijf huis	✓			
vluchtelingenwerk	✓			
woonwagenwerk	✓			
Zaoejawerk	✓			
schrijven voor Amnesty International	✓			
Lilianefonds	✓			
jeugdbeweging		✓		✓
maatschappij en politiek gerichte activiteiten			✓	

opvang moeders met kinderen				✓
opvang drugsverslaafden				✓
medewerking op sociale dienst				✓
gevangenen bezoeken of met hen corresponderen	✓			✓
financiële ondersteuning feministische projecten	✓			
medewerking aan actie tegen kernwapens	✓			
donor bij bloedtransfusiedienst	✓			
oprichting van of assistentie in wereldwinkels	✓			
PASTORAAL WERK				
comtemplatief leven in eigen congregatie	✓			
verzorgen liturgische vieringen	✓			
voorgaan in gebedsvieringen	✓			✓
avondwake verzorgen	✓			
Bijbeluitleg aan eigen zusters	✓			
opleiding inlandse zusters + leiding geven		✓	✓	✓
katechese			✓	
voorbereiding 1 ^e communie en vormsel				✓
parochiewerk	✓	✓	✓	✓

Tegelijkertijd wordt in dit vierde deel ook uitvoerig aandacht besteed aan de boeiende geschiedenis van de vijf afzonderlijke kloosters

binnen Schijndel nl. moederhuis [1836], Sint-Barbara [1894], het weeshuis [1930], huize Lidwina 1934] en Annahof [1993].

4.1 MOEDERHUIS

Bouwgeschiedenis in vogelvlucht

In deel 1 is over het oudste moederhuis al het een en ander geschreven. We vervolgen dit verhaal nu vanaf 1862.¹²⁹

Zuster Emmanuël de Gier manifesteert zich als een algemene overste die, samen met pastoor Ceelen, serieus op zoek gaat naar wegen die kunnen leiden tot sterke uitbreidingsmogelijkheden zowel binnen als buiten Schijndel. Naarmate de bekendheid van de congregatie buiten Schijndel groter wordt en het werk van de Schijndelse zusters naam begint te krijgen vooral in Brabant, maar ook in andere delen van het land, staan er steeds meer pastoors en kerkbesturen op, die een verzoek indienen bij het hoofdbestuur om zusters te kunnen krijgen voor onderwijs, ziekenverpleging of bejaardenzorg. Uiteraard kan lang niet elke aanvraag gehonoreerd worden door zuster Emmanuël en haar opvolgsters.¹³⁰

De allereerste formidabele actie dateert uit 1863 en houdt een forse verbetering en vergroting in van het bestaande moederhuis annex gasthuis. Uitbreiden betekent automatisch grondaankopen zien te regelen. Drie notariële stukken, gepasseerd voor notaris Kornelis van Beverwijk, illu-

streren dit streven. Ondanks het feit dat de zusters sinds 11 april 1855 een eigen rechtspersoon bezitten onder de titel ‘Burgerlijk zedelijk lichaam vereniging van vrouwen ter verpleging van zieken en het geven van onderwijs’, is het enigszins bevreemdend dat alle kopen en verkopen via het RK kerkbestuur lopen. Vermoedelijk heeft de pastoor zelf daarin een belangrijke rol gespeeld!

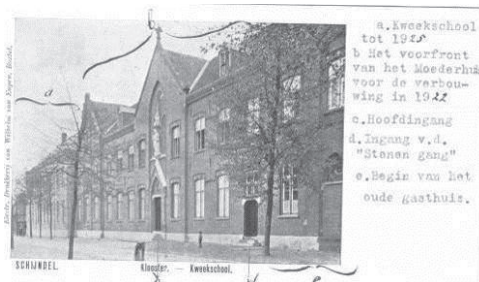
Op het kadasterkaartje van 1832 staan onder de kadastrale sectie D een hele serie perceelsnummers ingewerkt. In redelijk korte tijd wordt een groot aantal van die percelen door de RK gemeente aangekocht ten behoeve van de congregatie van de zusters. De daarop staande gebouwen worden spoedig gesloopt, zodat behoorlijk wat nieuw bouwterrein vrijkomt. Zo was al op 31.12.1861 een huis bestaande uit drie woningen [D 121, 122 en 123] verkregen van de erfgenamen van Jan Antonie Schrijvers. Schoenmaker Antonie Voets en verver Jacobus Verhagen zijn er getuigen van. In mei 1863 volgt de verkoop van een huis en tuin bestaande in twee woningen [D 115, 116 en 117] in de Lagestraat, dat eigen-

dom is een zekere familie Verhoeven [zie ook eindnoot 15 uit deel 1].

Tenslotte.....om nog meer bouwgrond in beheer te krijgen volgt in september 1863 de aankoop van een tuin en een 'huisplaats' waarvan de twee huizen al zijn gesloopt en opgeruimd [D 118, 119 en 120]. De verkopers zijn Peter Verhagen secretaris van de gemeente Schijndel en zijn zussen Josina, Lowina en Helena, die dit pand via erfopvolging hadden verkregen van hun vader Arnoldus Verhagen. Getuigen bij dit transport zijn Hendrikus Verkuijlen leerbereider en Johannes van der Linden landbouwer.

Zo is vanaf 1862 de verbouwing van het moederhuis en aangelegen gasthuis ter hand genomen en wordt langzamerhand een compleet nieuwe voorgevel zichtbaar waar achter enige forse ingrepen gedaan zijn om het oude interieur aan te passen aan de eisen van de tijd, temeer ook omdat het aantal kwekelingen en kloosterlingen sterk was toegenomen. Ook in de jaren daarna is nog veel bijgebouwd. Het toenmalige hoofdbestuur, met als adviseur pastoor Ceelen en na 1870 zijn opvolger, is in die tijd voortvarend te werk gegaan. In een oud notulenboek staat het volgende lijstje met hier en daar het bijbehorende kostenplaatje:

1862 - de rechtervleugel van het moederhuis in 1863 gereed voor f 25.615,65
 1865 - de school voor f 4.547,09
 1868 - 13 juni fundamenten gelegd voor een nieuw gasthuis
 1868 - op 25 juni 1^e steenlegging voor een nieuwe kapel
 1870 - het gasthuis en de kapel voor f 51.820,06
 1872 - in mei de boerderij, bakkerij en washuis voor f 10.004,19 en de oude afgebroken
 1873 - de ringmuur om het complex aan de westzijde voor f 1.242,40
 1874 - de stalgebouwen voor f 637,26
 1874 - tuinaanleg met fruitbomen en vernieuwd kerkhof
 1882 - de bouw tussen de rechter- en linkervleugel van het moederhuis f 24.423,05
 1882 - 1^e steenlegging op 24 april voor de nieuwe kwekschool

De voorgevel van het moederhuis van vóór 1922

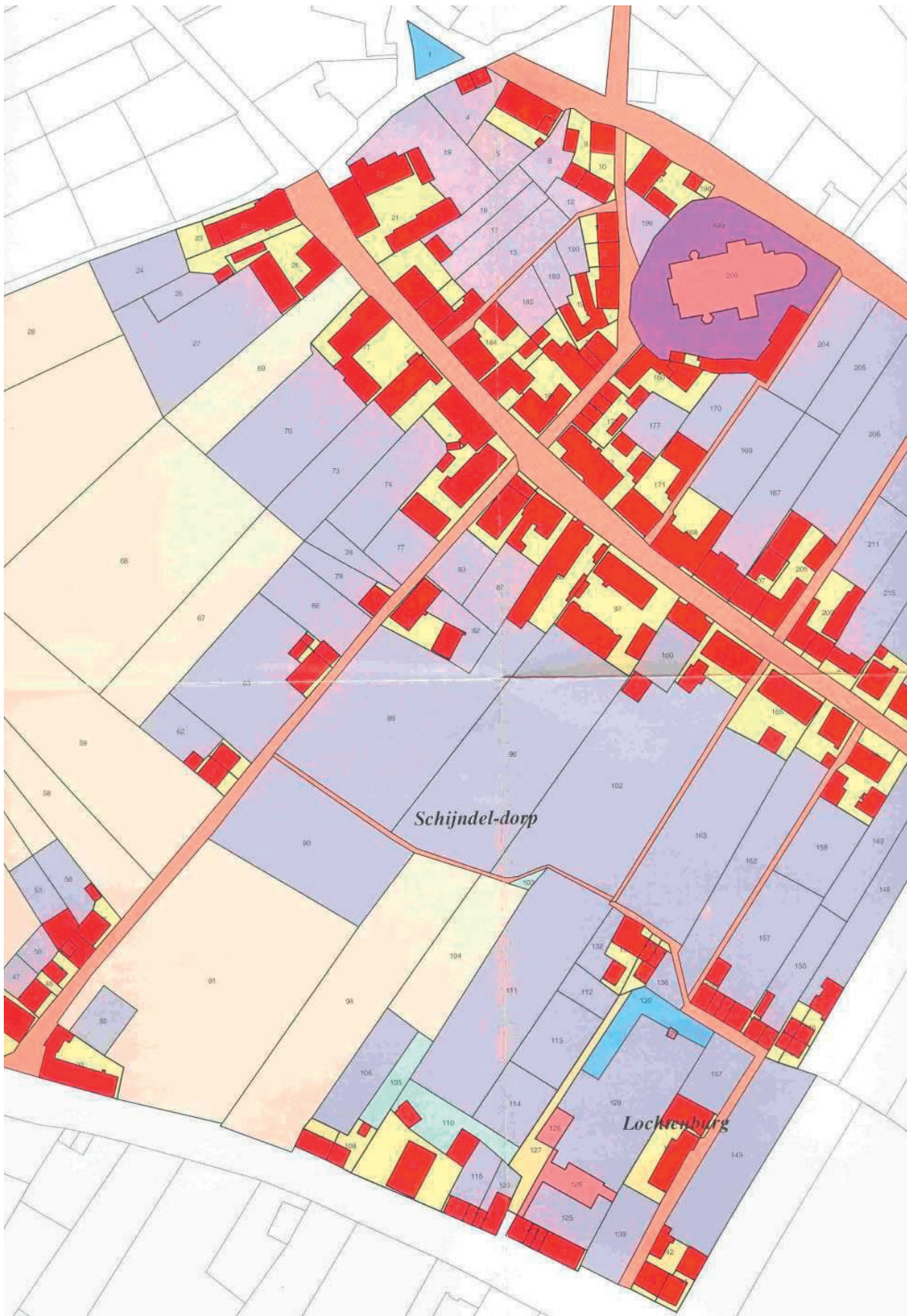
De voorgevel van het moederhuis met kwekschool van vóór 1922 toen er nog geen verdieping op stond

De oude hoofdingang van het moederhuis van vóór 1922 toen een verdieping is geplaatst op het bestaande gebouw

De moederhuisgevel uit 1863 en de daarnaast gelegen gevel van het in 1870 verbouwde gasthuis

Kaartje uit 1832 met kadasternummers van percelen in en nabij het eerste moederhuis ontworpen door Wil van de Ven en Carlos Opdenoordt bij de kaartenset behorend bij het boek 'Het Schijndelse landschap'; in 1838 valt het moederhuis onder de wijk Lutteleind Lagestraat/Laagstraat 510, in 1850 Lagestraat 806 en in 1890 wijk Heikant B 338 wat later B 201 zou worden.

Het jaar 1882 is binnen de congregatiegeschiedenis ook zo'n cruciaal bouwjaar geweest. Het hoofdbestuur voelt de noodzaak van een veel doelmatiger gebouw en maakt plannen voor een forse uitbreiding en tevens herinrichting van het bestaande complex. Zowel het gedeelte van de zusters, van de kweekschool als van de bekende binnenschool worden bouwkundig onder de loep genomen. Veel van het bestaande is toen weggebroken. Met name de binnenschool is in dat jaar geheel aangepast aan de eisen zoals die in de Wet op het Lager Onderwijs [1878] waren vastgesteld. Er verrijst nieuwbouw en ook de bestaande lokalen worden verbeterd en van nieuw schoolmeubilair voorzien. Bovendien wordt een grote overdekte speelplaats aangelegd. Dit alles dankzij de ijvervolle bemoeienissen van pastoor van Luijtelaar.¹³¹

Ter vervolmaking van deze nieuwbouw schenkt Mejuffrouw Schijvens in 1883 het grote Sint Jozefbeeld dat thans nog boven de hoofdingang van het moederhuis prijkt. In hetzelfde jaar wordt door aankoop het pand 'de Vier Uitersten' verkregen aan de voetpad over de Lochtenburg, het huidige tracé van de Mieke de Brefstraat.¹³² Die huizen worden in 1896 afgebroken, de kloostertuin en de ommuring worden daarmee fors vergroot en in dat jaar verrijst de derde verdieping van de rechtervleugel van het moederhuis, die men voorziet van een nieuwe slaapzaal. Maar de plannen reiken nog verder. Een netelig probleem vormt het onderkomen van de kwekelingen en de novicen. Het hoofdbestuur richt een schrijven aan Mgr. van de Ven de bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch en legt hem de voorgenomen uitbreiding voor. In zijn reactie laat hij weten het eens te zijn met de noodzaak tot uitbreiding van de 'bekrompen en ondoelmatige vertrekken' voor novicen en kwekelingen. Na rijp overleg komt men tot de slotconclusie, dat slechts één oplossing afdoende is nl. een compleet nieuwe kweekschool bouwen en de novicen onderbrengen in de oude kweekschoollokalen. Deze overweging sluit ook keurig aan bij de op handen zijnde subsidiëring van kweekscholen. Een goed geoutilleerd gebouw is immers een van de belangrijkste subsidievoor-

waarden. Een lelijk struikelblok dient zich aan...het vinden van een geschikte locatie. Het hoofdbestuur zet in op nieuwbouw naast de rechtervleugel van het bestaande moederhuis, maar dat zou ten koste gaan van de ruime speelplaats van de schoolkinderen van de binnenschool. Niet alle deelnemende partijen in de discussie over een geschikte bouwlocatie zijn dezelfde mening toegedaan. Sommigen denken aan een verdieping op de bestaande binnenschool, anderen pleiten voor nieuwbouw pal tegenover het moederhuis, maar de grond aldaar is van oud-burgemeester P.A.Verhagen en die weigert voor zijn dood grond af te staan. Na veel wikken en wegen en correspondentie met de heer Verhagen, schrijft de algemene overste aan de bisschop, dat er uiteindelijk geen ander alternatief is dan het moederhuis naar rechts uit te breiden. De speelplaats voor de dorpskinderen, schrijft ze, zal dan verlegd worden naar een ander gedeelte van de kloostertuin. Ze vraagt om deze nieuwbouw voor f 24.000,= te mogen aanbesteden en deze reageert hierop positief. Het plan voor de nieuw te bouwen kweekschool wordt aangeleverd door architect Heijkants uit Erp. De aannemers zijn F. Rooijackers uit Gemert en J. van de Warenburg te Dinther. Dit gebouw zal vervolgens dienst doen tot 1925.

Ook de dienstgebouwen rondom het moederhuis verdienen de nodige aandacht. In 1908 worden op het eigen terrein een nieuw washuis, strijk- en mangelkamer, aardappelkelders, badkamer, broodkelder, bloem- en schilderkamer gebouwd door aannemer W.Smeets. Doordat in 1905 ruimte was gekomen om een nieuwe parochieschool te gaan bouwen [zie elders], waarvoor in 1906 de eerste steen was gelegd en een 11-klassige meisjesschool werd neergezet tegenover de hoofdingang van het moederhuis, kwamen de schoollokalen van de binnenschool vrij. Hierin heeft men de voorbereidende klassen van de kweekschool [= mulo-internaatsklassen] gevestigd en is een bouwkundige ingreep toegepast door op de lokalen van de oude parochieschool tóch een verdieping te zetten voor inrichting van een nieuwe slaapzaal.

Kwekelingen op de speelplaats van de kweekschool anno 1898

De eetzaal van de kwekelingen tot aan de verbouwing in 1925

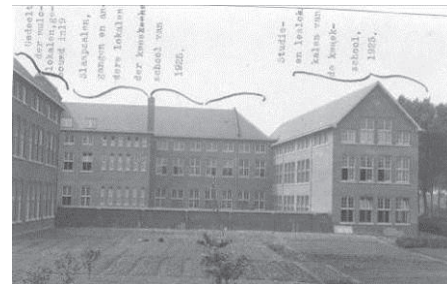
Het tekenlokaal van de oude kweekschool

De Sint-Johannes Berchmanslaapzaal van de kweekschool vóór 1925

Prentbriefkaart van het geografielokaal van de oude kweekschool

Het hele gebouwencomplex aan de Pastoor van Erpstraat met mulo en kweekschool van na 1925 in één shot met letteraanduiding

Voortdurend is men blijven ‘sleutelen’ aan het hoofdgebouw. In juli 1922 wordt een begin gemaakt met een forse vergroting van het moederhuis door een nieuwe verdieping te plaatsen op het hoofdgebouw, het bouwen van kelders voor de centrale verwarming onder kweekschool, voorbereidende klassen van het internaat, kapel, klooster en spreekkamers. Een ingrijpende operatie waarbij de verdieping is aangenomen door een zekere A. van der Heijden uit Boxtel en de CV-voorziening is uitgevoerd door de fa. Zimmerman uit Utrecht. En alsof dit alles nog niet voldoende was.....in september 1923 wordt de heer Segers uit Nijmegen in de arm genomen om een nieuwe kweekschool te bouwen, de lokalen van voorbereidende klassen te verbeteren en de rechtervleugel van het moederhuis te restaure-

ren. In september 1924 is de bouw zo ver gevorderd dat de voorbereidende klassen al in gebruik konden worden genomen, gevolgd door de kweekschool zelf op 1 mei 1925. Monseigneur Diepen had beloofd bij de inzegningsplechtigheden zelf voor te gaan, maar door ziekte was hij genoodzaakt op het bisschoppelijk paleis te blijven en heeft rector Rubbens op 8 december 1925 de taak van de bisschop waargenomen en Mariakapel, kruisweg en kweekschool plechtig ingezegend, die vanaf dat moment Mariakweekschool is gedoopt. Vrij kort daarop volgt de aankoop van een stuk grond toebehorende aan de heer Albert Vugts, waardoor het mogelijk was de kloostertuin nog verder uit te breiden tot aan de Pompstraat.

De oorlogsjaren 1940-1945 berokkenen grote schade aan het gebouwencomplex in de Pastoor van Erpstraat zodat een grootscheepse restauratie in gang wordt gezet.

De centrale keuken in het moederhuis van 1960

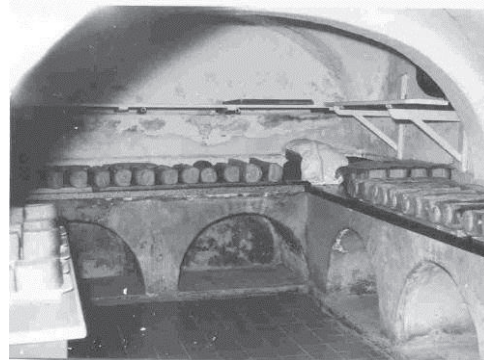
De meest ingrijpende en indrukwekkendste verbouwing van het moederhuis dateert uit de periode 1979-1983. Architect Sleenhof uit Sint Oedenrode wordt gevraagd een plan de campagne op te zetten en de aanbesteding geschiedt op 25 juni 1979, waarna de verbouwing wordt gegund aan de firma A. de Wit. In een krantenartikel van die dagen schetst Zr. Marie Lidwina Beckers het volgende beeld:

“De nieuwbouw aan de Pastoor van Erpstraat, sfeervol opgetrokken rond een binnentuin, is bedoeld als woongebouw voor ongeveer 90 zusters. Verdeeld over drie verdiepingen hebben of krijgen drie groepen zusters daar hun ruim bemeten kamers, die alle zijn voorzien van douche, wastafel en toilet. Behalve de persoonlijke kamers zijn er ook gemeenschappelijke ruimtes. Als de bouw is afgerond beschikt het moederhuis over een volledig nieuw en doelmatig gebouw. Het is dan eigenlijk voor het eerst dat we een moederhuis hebben dat wat stijl betreft een eenheid vormt. Ons oude klooster, dat blijkt vooral bij de renovatie, was een gebouw dat met stukken en brokken aan elkaar was gebouwd. Met de groei van de congregatie volgde de ene uitbreiding op de andere. We hebben de zaken nu in één keer goed aangepakt”.

Publicatiebord rond de renovatie van het moederhuis

Eind jaren '50 ontstaat de behoefte de keuken te gaan moderniseren, een ingrijpende verbouwing waarvan het ontwerp wordt ingediend door architect Reus.

De broodkelder van het moederhuis

Uit een uiterst gedetailleerd verslag over al die bouwactiviteiten kan geconcludeerd worden dat achter de hele operatie, die enige jaren in beslag zou nemen, een enorme organisatie schuilgaat om alles in goede banen te kunnen leiden. Na een gigantische sloop verrijst langzaam maar zeker de nieuwbouw. Op 31 mei 1981 worden er al twee vleugels ingezegend. De maand daarop, als het sloopwerk aan de Pastoor van Erpstraat gerealiseerd is, begint fase 2 van de nieuwbouw, in 1982 gevolgd door fase 3 en 4 nl. de kamers boven de keuken. In 1983 is het bouwplan gerealiseerd en is op de 23^e april, een uitgesproken regenachtige dag, op de binnenplaats een steen onthuld door Zr. Veronique van Woerkum en Zr. Florentina van Calsteren in aanwezigheid van de zusters van het moederhuis, architect, aannemer en bouwlieden met hun echtgenoten. Op vrijdag 2 november is de laatste officiële bouwvergadering gehouden van de in totaal 70, worden nog de nodige puntjes op de i gezet en begin 1984 wordt het hele bouwproject afgesloten.¹³³

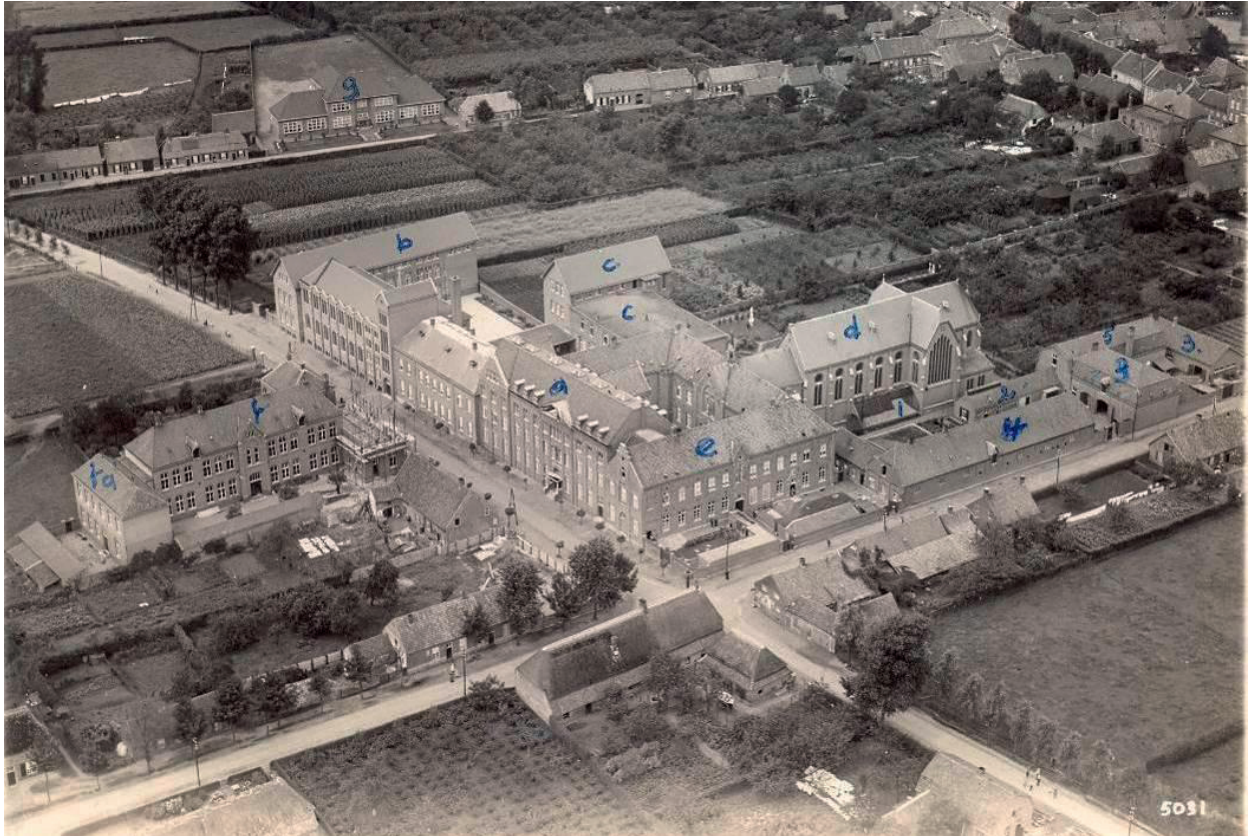
Vrij kort daarop volgt fase 5 van de nieuwbouw van het moederhuis.

De ingemetselde steen die op de binnenplaats is onthuld

Op 1 augustus 1985 is de Pedagogische Akademie overgegaan naar 's-Hertogenbosch. Het gebouw aan de Pastoor van Erpstraat heeft daarmee zijn functie verloren. De slopersham maakt al vrij snel een definitief einde aan de 60 jaar oude kweekschoolbouw. Het gebouw waar

honderden studenten in en uit liepen, ijverig aan hun toekomst werkten, is toen binnen 5 weken met de grond gelijk gemaakt en is de laatste moederhuisvleugel voltooid.¹³⁴ Anno 2011 ziet men oud en nieuw harmonisch met elkaar verenigd.

Luchtfoto van het moederhuiscomplex uit 1936 waarop met letters en cijfers de afzonderlijke gebouwen staan aangegeven: moederhuis [a], kweekschool [b], mulo [c], kapel [d], gasthuis [e], meisjesschool [f], kleuterschool [fa], jongensschool [g], serre tegen de kapel [1], groentekamer en elektriciteitsgebouw [2], boerderij uit 1873 en in gebruik tot 1935 [3], de 3^e boerderij [4], washuis [5]

Wie om de gerealiseerde nieuwbouw heen loopt ziet vanuit verschillende hoeken het volgende exterieur met tevens delen van de schitterende kloostertuin als een oase van groen te midden van de bebouwing [fotocollectie Jan van den Bosch]

De Sint Jozefkapel en Mariakapel

Als er één gebouw binnen het moederhuiscomplex continu aan verandering onderhevig is geweest, dan is dat de Sint Jozefkapel, waarvan slechts in vogelvlucht de belangrijkste historische feiten volgen.¹³⁵ De toename van het aantal zusters en internaatsleerlingen van zowel mulo als kweekschool vereist voortdurende aanpassingen van de kapel. In mei 1868 is mede door de krachtige steun van pastoor Ceelen begonnen met de fundamenten voor een nieuwe moederhuiskapel. Die van 1843 blijkt al te klein te zijn geworden. Op de 25^e juni wordt de eerste steen gelegd en de plechtige inzegening op Maria Hemelvaart 1869 moet voor de rector van het moederhuis en de kloostergemeenschap een

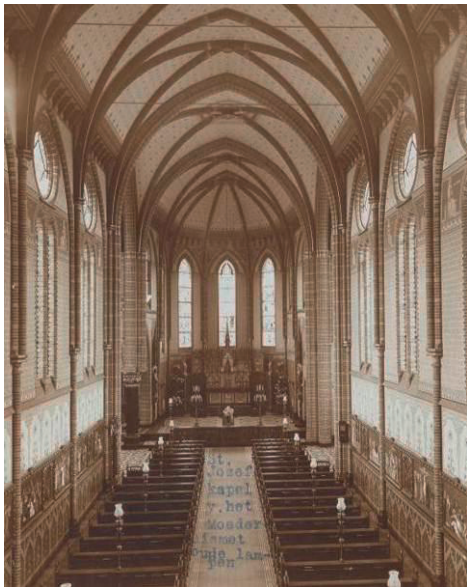
indrukwekkende feestdag geweest zijn. De kapel werd toegewijd aan zowel de H. Jozef als aan de H. Maagd Maria.¹³⁶ Op initiatief van de heer L. van Doorn, kapelaan te Dinther, is het koor van de kapel toentertijd prachtig beschilderd en in juli 1875 schenkt hij zelfs een nieuw altaar. Goed een jaar later zijn het de kinderen van de familie Van den Berg, Van Berkel en Van Erp die boven het nieuwe altaar drie prachtige glas-in-loodramen laten plaatsen. Ter gelegenheid van het gouden feest van de congregatie in 1886 en in 1890, het jaar waarin algemene overste Zr. Emmanuël de Gier haar gouden kloosterfeest vierde, zijn een schat aan schenkingen gedaan, maar in de huidige moederhuiskapel zijn al deze historische ornamenten verdwenen.¹³⁷

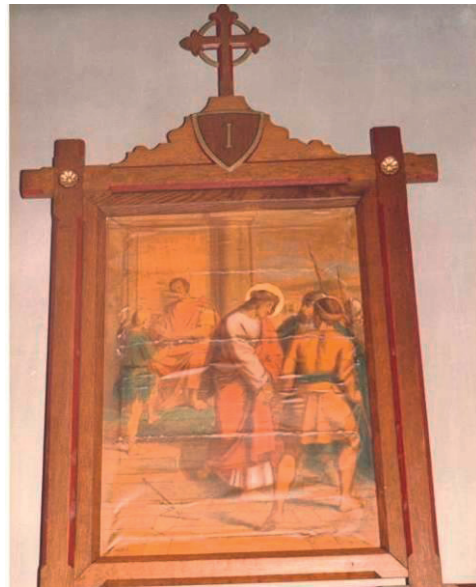
Het kapelinterieur uit 1869

De moederhuiskapel uit de periode 1908-1944]

De jaren dat men nog olielampen bij de kapelbanken had staan

De kruisweg uit 1884 die destijds is geschonken aan de parochie van Sint-Anna te Hintbam en nu in bun kerk hangt

De sterke toename van het aantal roepingen noodzaakt het hoofdbestuur, in samenspraak met de toenmalige rector M. Kluijtmans, tot de bouw van een nieuwe kapel. In het voorjaar 1898 wordt de oude kapel, m.u.v. het koor en

het achterste gedeelte, afgebroken. Van het achterste deel zijn toen twee ziekenkamers gemaakt en voor de rest verscheen er een compleet nieuw kapelgebouw. Op 9 april van dat jaar worden de nieuwe fundamenten gelegd en op de feestdag

van Sint Servatius, 13 mei 1898, wordt door de rector de eerste steen aangebracht. Er moet destijds voortvarend gebouwd zijn want al op Maria Lichtmis 1899 is de nieuwe en tevens veel ruimere kapel al plechtig ingezegend.¹³⁸ Goed 10 jaren later wordt een nieuw hoofdaltaar geschonken, een zgn. vleugelaltaar, vervaardigd door de firma Cuijpers uit Roemond voor een bedrag van f 5000,= waarvoor f 4000,= was geschonken door de familie van Zr. Alida Konijn. Op 14 augustus wordt het door rector Sanders ingezegend en op de feestdag van Maria Hemelvaart [15 augustus] is een plechtige gezongen mis opgedragen. Voor deze kapel zijn nog diverse andere schenkingen gedaan, zoals een triomfkruis in 1922 en een

koperen tabernakel, in 1925 gevolgd door een fraai nieuw orgel van de firma Pels en Zn. uit Alkmaar, in 1926 twee gebrandschilderde ramen voorstellende de opdracht van Maria en van Jezus in de tempel, eveneens in dat jaar een met beeldhouwwerk versierde preekstoel vervaardigd in het atelier van de firma Van Bokhoven te 's-Hertogenbosch.¹³⁹

Tijdens de oorlogsperiode 1940-1945, met name in de granaatweken tussen 17 september en 23 oktober 1944 is heel veel schade aan de kapel toegebracht, met name het gedeelte van het priesterkoor. Vanaf 14 september 1942 was zij op orders van de Duitsers volledig verduisterd.¹⁴⁰

Duidelijk zijn de inslagen in het priesterkoor van de kapel

De noodkapel van het moederhuis anno 1946

Restauratiewerkzaamheden in de kapel in volle gang

Enkele zusters en werklieden kijken toe hoe de restauratie verloopt

Een deel van de restauratie is al voltooid en het wachten is op een nieuw altaar en de glas-in-lood-ramen

Het herstel wordt vrij spoedig ter hand genomen. Op 2 mei 1945 vindt er een bespreking plaats met architect Van de Leur die is belast met de restauratie van de deels verwoeste kapel en in het niet getroffen deel wordt een noodkapel ingericht. Enige dagen wordt de verduisteringsplicht opgeheven en ontdoet men de kapel van de lappen en zwarte papieren voor de ramen. Eerst herstelt men provisorisch de glasramen, maar door een pittige storm worden ze wederom vernield.¹⁴¹ Mei 1947 komen werknemers van de firma Pels het orgel afbreken en alle pijpen en andere onderdelen worden overgebracht naar hun fabriek te Alkmaar. Enige dagen later wordt de gehele kapel opgemeten in verband met de aanstaande restauratie. Goed een maand later wordt het werk stilgelegd en schrijft de kroniekschrijfster: “Architect Van de Leur wordt meegedeeld dat men de eerste jaren niets zal doen aan restauratie van de grote kapel en hij zijn voorbereidende werkzaamheden kan laten liggen; over enige jaren zou men immers een beter inzicht hebben in de plaatsruimte die men in de toekomst voor de kapel denkt nodig te hebben”.¹⁴² Het herstelde orgel wordt op 18 april 1948 door niemand minder dan de algemene overste zelf, Zr. Cécile Kievits, bespeeld. Vervolgens is de restauratie van het altaar aan de beurt waarvoor architect Van de Meerendonk en kunstenaar J. Uiterwaal zijn uitgenodigd voor een bespreking. De als tijdelijke afscheiding opgetrokken witte muur wordt eerst afgebroken. Het door Uiterwaal vervaardigde nieuwe altaar kan worden geplaatst waarvoor het marmer is geleverd door de firma Visser. Op 8 december 1949 verricht monseigneur Mutsaerts de consecratie van het nieuwe hoogaltaar gevolgd door een pontificale hoogmis.¹⁴³ De beschadigde

kruiswegpanelen worden over gebracht naar kunstschilder Arnold van de Laar in 's-Hertogenbosch ter restauratie. Eind 1950 plaatst kunstenaar J. Uiterwaal uit Utrecht twee beeldhouwde stukken nl. de boodschap van de engel Gabriël en de geboorte in de stal. Voorjaar 1951 volgt de plaatsing van het ciborium in samenwerking met beeldhouwer Uiterwaal, Van Roosmalen eveneens uit Utrecht voor het koperen bronswerk en architect Van de Meerendonk uit Tilburg, terwijl het marmer en de natuursteen is geleverd door de firma Visser. Er wordt in augustus 1952 een hele fotosessie aan gewijd om alle fragmenten die in het nieuwe altaar zijn uitgewerkt vast te leggen, maar nemen meteen het nieuwe kapelinterieur mee en enige buitenfoto's.¹⁴⁴ Een saillant detail is dat voor de verdere aankleding van het priesterkoor door de zusters en meisjes van het internaat nieuw geknoopte lopers zijn vervaardigd op basis van een tekening van de hand van de tekenleraar van de kweekschool de heer Jos Zeegers. Hieraan is gewerkt van november 1954 tot en met juni 1955.¹⁴⁵

In 1956 is het schilderwerk ter hand genomen zodat op de feestdag van Maria Boodschap van dat jaar de grote kapel weer voor het eerst in gebruik genomen kan worden. In augustus daarop viert Zr. Ma. Annie van Overbeek haar zilveren feest. Het cadeau dat haar is aangeboden, een nieuw kruisbeeld voor op het hoofdaltaar, is een creatie van edelsmid Ad van Roosmalen uit Utrecht naar een ontwerp van J. Uiterwaal. Edelsmid Harry van den Thillart te 's-Hertogenbosch levert een nieuwe godslamp.¹⁴⁶

Andere details in kort bestek vanuit de dagboeken:

08.06.1959	de oude preekstoel uit de kapel gehaald en geschonken aan de kerk te Keldonk
06.05.1962	te Kevelaar wordt een nieuwe monstrans aangekocht
09.03.1964	architect De Vries bespreekt zijn restauratieplan voor de St. Jozefkapel... deze zal inwendig geheel gerestaureerd worden, nieuwe vloerverwarming, uitbreiding van het priesterkoor, beter zicht op het hoofdaltaar en uitbreiding van het voorste gedeelte van het zangkoor
20.04.1964	gesprek met alle betrokkenen over de verbetering en verbouwing van de kapel
10.06.1964	ontruiming van de kapel i.v.m. de aanstaande verbouwing
14.10.1964	bezoek aan Roggel om de 'proefbank' voor de kapel te keuren
27.04.1965	rector Jos van de Schoor en kunstenaar Wiegiersma bezoeken een kunstveiling in A'dam en leggen beslag op een originele Maria-ikoon voor het Maria-altaar
16.10.1965	nieuw tabernakel geplaatst naar een ontwerp van Noyons uit Utrecht
01.12.1965	bespreking over een aan te schaffen gobelin voor de kapel als feestgeschenk voor het zilveren kloosterjubileum van Zr. Veronique van Woerkum
01.08.1966	cadeau van architect De Vries in de vorm van een 16 ^e -eeuwse Engelse kist die wordt geplaatst in het voorportaal van de kapel
03.09.1967	aanbieding van het gobelin ontworpen door kunstenaar Pieter Wiegiersma ¹⁴⁷

Wie anno 2011 een rondgang zou maken door de kapel kan er genieten van een schat aan bezienswaardigheden. Voordat men de kapel binnengaat staat er in het voorportaal een groot wit rond wijwatersvat dat is ontworpen door kunstenaar Pieter Wiegersma samengesteld uit een brok kristallino-marmer, met de hand rond geslepen en ingelegd met zwart marmer. Het stelt de watervloed voor, de ondergang waaruit wij zijn gered. Daar staat ook een Vincentiusbeeld

geschonken door de familie Bazelmans ter gelegenheid van het koperen feest van Zr. Agnes Bazelmans in 1903. Ook is een Mariabeeld te bewonderen nl. dat van het H.Hart van Maria, geplaatst op 16 juli 1901 en gemaakt door de gebroeders Ramakers te Geleen en gepolychromeerd door de heer Perey uit Venlo. Het is een geschenk van de familie van Zr. Octavie de Haas.

Het grote wijwatersvat in het voorportaal van de moederhuiskapel

De ikoon boven het Maria-altaar

De vroegere banken in de kapel zijn inmiddels vervangen door stoelen.

Het altaar van 1949 kende aanvankelijk een soort koepel, maar bij een latere verbouwing is die verwijderd om een beter zicht te hebben op de in 1964 aangebrachte drie gebrandschilderde ramen naar ontwerp van kunstenaar Pieter Wieggersma, voorstellende het Christusmysterie vertaald in Kerstmis als uitkomst, Pasen als redding en Pinksteren als verlossing.¹⁴⁸ Boven het Maria-altaar hangt de Russische ikoon uit de 17^e eeuw. Zij is het type van de Hodigetria – geleidster op de wegen. Deze afbeelding is destijds vereerd in een kerkje, aan de muren van het Kremlin, dat door de Bolshiwiki in 1918 is afgebroken. Het grote wandkleed of gobelin zoals dat is aangeboden aan de jubilerende algemene overste is geschonken door de gezamenlijke succursaalhui-

zen.. De kruiswegstaties dateren uit 1936 en zijn van de hand van Charles Eijck. Deze staties hebben tot 1966 in de Mariakapel van de kweekschool gehangen. Bij het mortuarium hangt een voorstelling van de 'Uittocht uit Egypte' afkomstig van een altaarstuk uit Den Dungen. Gaat men het portaal uit naar de binnenplaats die de kapel verbindt met de hoofdingang, dan valt het oog op drie glas-in-lood-ramen, een geschenk van rector Jos van de Schoor aan de congregatie en gemaakt door Pieter Wieggersma. Het bovenste raam stelt Maria voor waarbij de rector gedacht heeft aan zijn eigen moeder, die Maria heette. Links en rechts van de deur de voorstellingen van de H.Jacobus [naar de vader van de rector] en de H.Jozef [doopnaam van de rector zelf].

De gebrandschilderde ramen achter het hoofdaltaar

De voorstelling van de H.Jacobus

De voorstelling van Maria boven de deur naar de binnenplaats

De voorstelling van de H.Jozef

Een tweede kapel binnen het moederhuiscomplex is de Mariakapel van de kwekelingen en andere internaatsleerlingen geweest. In het memoriaalboek staat te lezen: “Den 3^e oktober 1901 ontving de congregatie f 105,- van de ouders van Zr. Alphonsina Poos. Daarvoor is aangekocht het beeld van O.L.Vrouw Zetel der Wijsheid voor de kwekschool en dat van de H.Alphonsus in de kapel der kwekelingen”. Uit dit gegeven is af te leiden dat bij de kwekschoolbouw uit 1896 meteen een kapel is ingericht. In 1902 zijn er drie gekleurde raampjes in geplaatst voorstellende O.L.Vrouw van Goede Bijstand, een geschenk van de eerwaarde moeder-overste van Geldrop Zr. Gertrudis.¹⁴⁹ De Mariakapel in de nieuwbouw van de kwekschool van 1925 is door rector Rubbens ingezegend op de feestdag van Maria Onbevleete Ontvangenis [8 december]. In 1932 is het interieur

drastisch gewijzigd door plaatsing van een nieuw altaar beschilderd met de voorstelling van Jezus aan het Kruis geflankeerd met Maria en Johannes en daarboven twee zwevende engelen met een psalmtekst, gecombineerd met nog twee passende communiebanken. Menig hoogbejaarde kwekschoolstudent kan zich dat interieur mogelijk nog herinneren als ook het Smitsorgel!¹⁵⁰

Tijdens de mobilisatie is in deze kapel op Kerstmis 1939 een speciale viering geweest voor alle ingekwartierde militairen waarna ze een gezamenlijk kerstontbijt hebben genoten in de gymzaal.¹⁵¹ Een jaar later wordt hier de kerstviering weer gehouden, omdat de grote kapel geheel verduisterd is. Ook direct na de oorlog bewijst de Mariakapel haar diensten met name tijdens de restauratiewerkzaamheden in de grote kapel. Maar ook deze kapel ontkomt niet aan de nodige

aanpassingen vanwege de toename van studenten en internaatsleerlingen. De firma Schellekens sloopt in 1957 een tussenmuur zodat de kapelruimte aanzienlijk wordt vergroot en er achterin

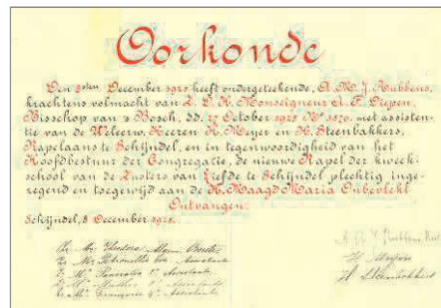

De kapel van de kwekelingen van vóór 1949

Mariakapel met een kleine groep kwekelingen tijdens het rozenkransgebed.

twee biechtstoelen geplaatst kunnen worden. Met de afbraak van de kweekschool is ook deze Mariakapel verleden tijd geworden!

De oorkonde ter gelegenheid van de inzegening van de kapel

De Mariakapel met enkele mediterende zusters en de kruiswegstaties van Charles Eijk zijn in 1966 naar de grote kapel overgebracht.

Het kloosterkerkhof van het moederhuis

Op 16 mei 1843 sterft de eerste zuster van de congregatie. Er bevindt zich in het kloosterarchief een schrijven van de stichter die aan de toenmalige Mgr. Henricus den Dubbelden de goedkeuring vraagt om een begraafplaats voor de zusters te mogen aanleggen en tevens een verzoek hem een machtiging te verlenen om dit kerkhof te mogen inzegenen. Op 8 juni 1843 volgen de goedkeuring en de machtiging tot inzegening. Die inzegening staat in het memoriaalboek gedateerd op 4 juli van dat jaar, twee dagen na het overlijden van de 2^e overleden zuster van het moederhuis. De vraag is.....zijn deze twee zusters misschien begraven op het parochiekerkhof of heeft Antonius van Erp reeds eerder een klein hoekje grond gereserveerd en is dat later ingezegend. Op een hele oude en erg onduidelijke foto [nr.1030] ziet men achter in de kloostertuin drie grafkruisen staan, waarvan men tot op heden niet weet van wie ze zijn. Zijn het misschien de eerste drie overleden zusters geweest.....het lijkt onwaarschijnlijk, omdat het in die tijd zeker niet de gewoonte was een monument te plaatsen voor een zuster. Eerder zou

men dan denken aan dames als juffrouw Helena van den Endepoel, juffrouw Anna Maria van Erp en misschien een van hun medehelpsters in het vroegste breischooltje. In het memoriaalboek wordt over deze drie grafmonumentjes met geen woord gerept.

Zéér merkwaardig is overigens dat in de gemeentelijke stukken, met name de jaarverslagen, pas in 1866 sprake is van een kerkhof bij het 'gesticht van liefdadigheid'. In 1874 richt Zr. Emmanuël de Gier een schrijven aan de gemeente met een verzoek een bijzondere begraafplaats te mogen aanleggen in de kloostertuin sectie D 2715. De vergunning wordt verleend op de 25e juni. Of toen het aller oudste kerkhof verdwenen is blijft onopgelost. Het kloosterarchief meldt hier niets over.¹⁵² Oorspronkelijk bevonden zich geen kruisen op de graven, alleen één groot kruis op de Calvarieberg sierde het kerkhof. Na de oorlog is de Calvarieberg en de beeldengroep gerestaureerd. Tijdens de granaatweken zijn immers het kruis van de Calvarieberg en ook de kruisen van de overleden kwekelingen behoorlijk beschadigd geraakt.¹⁵³ Aan dhr. Van Eck is op 9 mei 1949 gevraagd een ontwerp en kostenbegroting te

maken voor een nieuwe Calvarieberg met kruis en beelden van Maria en Jozef. In 1960 heeft men witte kruisjes geplaatst met een ingelegd zwart plaatje waarop naam, geboortedatum en sterfdatum van de betreffende zuster. Die kruisjes, geleverd door de firma Nelissen uit Venray, zijn gezet op de bestaande 'grafheuveltjes'. Ook zijn er graven op het moederhuiskerkhof die zijn overgraven en treft men op sommige kruisjes twee namen aan. In mei 2010 is men begonnen met het ruimen van heel de begraafplaats en zijn de stoffelijke resten overgebracht naar het congregatiekerkhof aan de Eerdsebaan onder Wijbosch.

In de oude regelgeving uit 1928 staat het volgende vermeld: "Wanneer eene zuster overleden is, zal haar lichaam beoorlijk gelegd worden in eene platte doodkist van gevoon hout, welke men in de bidplaats of kapel zal plaatsen, tenzij men om bijzondere redenen dit niet raadzaam oordeelde; en er zal slechts ééne gewijde kaars voor dezelve branden. In het moederhuis zal, op den dag van het overlijden, of wel op den dag daaraanvolgende, en op den dag der teraardebestelling van het li-

chaam, eene lezende of stille Mis geschieden. Het lichaam zal na den middag, tusschen drie en vier uren, door de zusters begraven worden. Bloedverwanten, vrienden of geburen zullen niet genoodigd worden, al ware het ook, dat de bloedverwanten eenige onderscheiding verlangden en dezelve willen bekostigen; want ook hierin moet de door den Heer zoo hoog geprezen stand van armoede in acht genomen worden". Ten aanzien van deze bepalingen, geschreven vanuit een bepaald soort geslotenheid en beslotenheid van toen, is inmiddels heel veel veranderd en een afscheidsviering is op de dag van vandaag een bijzonder indrukwekkende liturgische uitvaartplechtigheid geworden, waaruit het diepe respect voelbaar is voor wat een overleden zuster binnen en buiten de kloostergemeenschap heeft betekend voor allen die aan haar zorgen zijn toevertrouwd geweest. Aangezien de congregatie een pauselijke congregatie is hoeft men zich niet per definitie te houden aan de liturgische richtlijnen van het Bossche bisdom. De zusters bepalen zelf de inhoud van hun liturgische vieringen, dus ook die van uitvaarten van medezusters.

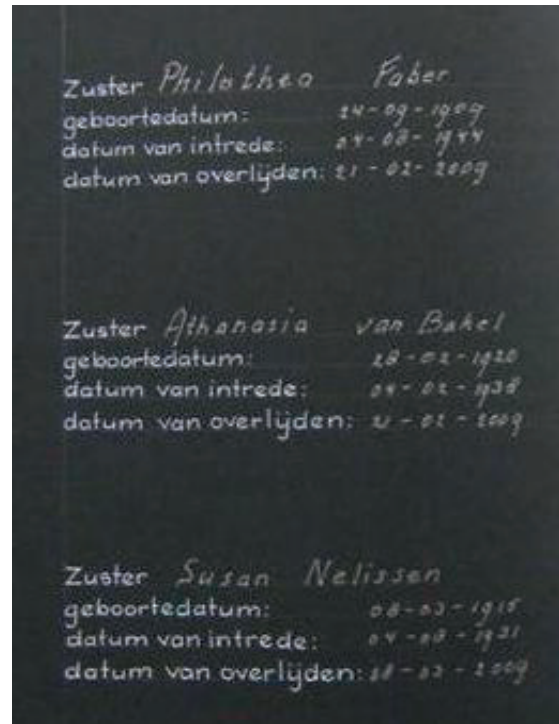

Foto met de begroeide koepel en achter de zusters op de foto lag het oudste kerkhof

Enkele keren mocht ik zelf getuige zijn van zo'n afscheidsviering. Ik vind het op zijn plaats om in deze historische beschrijving van het kloosterleven binnen de muren van het moederhuis een sfeerbeeld te geven van zo'n plechtigheid. Het zijn bepaald geen standaardvieringen en voor iemand die gevoelig is voor symboliek is het een indrukwekkende bijeenkomst. Voor elke overleden zuster wordt sowieso in de meest relevante dagbladen een advertentie geplaatst, meestal in de omgeving waar zo'n zuster lang heeft gewerkt en de nodige bekendheid geniet. Op de dag van de afscheidsviering halen zes zusters hun overleden medezuster uit het mortuarium en rijden haar de kapel binnen tot voor bij het altaar. Achter de kist loopt de algemene overste met in haar hand het zgn. 'boek van leven' van de congregatie. Dat is een boek waarin sinds 1836 alle namen van de overleden zusters staan opgetekend. Op het moment dat de kist voor het altaar staat legt de algemene overste dat boek op de kist. Dit gebruik is overigens pas onder de huidige algemene overste ingevoerd in 1994. De leidster van het moederhuis heet iedereen welkom, de zusters, de familie, overige vrienden en bekenden en geeft een levensschets van de overleden zuster. Dat inleidend woord is heel sterk op de persoon gericht. De overleden zuster wordt als het ware 'uitgetekend'. De liturgische werkgroep stelt voor elke zuster apart een afscheidsviering samen waarin het leven van die overleden medezuster helemaal verweven is. Ook de liedteksten daarin worden zorgvuldig gekozen, vaak mooi geënt op het leven en werken van de overledene. Daarna kan een woord- communiedienst volgen of een gewone eucharistieviering, afhankelijk van wie van het pastoraal team in de viering voorgaat. Bij de absoute haalt de algemene overste het 'boek van leven' van de kist en gaat daarmee naar de altaartafel en schrijft de naam van de overleden medezuster in het boek.

Daarna komt ze weer vanaf het priesterkoor bij de kist staan met een schaal in haar hand gevuld met wierook. Ze loopt daarmee in stilte rond de kist. Daarna wordt de overleden medezuster, die eens door medezusters in de congregatie is opgenomen naar buiten gereden op weg naar het kloosterkerkhof en door haar eigen medezusters nu uit hun handen aan de Schepper teruggege-

ven en aan de aarde toevertrouwd. In die slotplechtigheid gaat de algemene overste voor, nodigt de aanwezigen uit voor een gebed. De kist wordt gezegend en daarna neemt ze met een klein schepje wat zand en laat dat op de kist neervallen. Voor elke overleden zuster wordt standaard een gedachtenisprentje uitgegeven en schrijft men een necrologie, eenvoudiger gezegd.....een korte kernachtige levensbeschrijving van die zuster zoals men ze binnen de congregatie heeft ervaren. Al die necrologiën worden voorts keurig gebundeld en in het archief bewaard.

Een pagina uit het 'Boek van Leven' waarin de overleden zuster wordt bijgeschreven

In juni 2010 is het kerkhof van het moederhuis volledig geruimd, zijn 34 zusters herbegraven op de congregatiebegraafplaats aan de Eerdsebaan en zijn de stoffelijke resten van de andere 106 overleden zusters in kisten verzameld en zijn voor deze groep op het kerkhof op een speciale gedenkmuur hun namen aangebracht bij de witte steen met het opschrift 'Geborgen in Uw naam'.¹⁵⁴

De kloostertuin van het moederhuis rond 1885, de grote moestuin en het kerkhof met tevens zicht op het Kloosterpad naast de lange schansmuur

De zij-ingang van de kapel die men gebruikt om vanuit de afscheidsviering van een overleden medezuster naar het kerkhof te wandelen voor het definitieve afscheid

De Calvarieberg op het kloosterkerkhof met daarvoor het graf van rector Jos van de Schoor

Een overzichtsfoto van het kloosterkerkhof van vóór 2010 het jaar waarin het is opgebeven

Het gasthuis

De opvattingen rond de verzorging van zieken, ouden van dagen, waaronder ook pensionisten van het nieuwe gasthuis, staan mooi beschreven in een boeiend basisdocument nl. een met de hand geschreven, maar helaas ongedateerd, gasthuisreglement.¹⁵⁵ Het is aangetroffen in het kloosterarchief en bestaat uit maar liefst 21 artikelen, een typisch product van die tijd. Daarin staat vrij gedetailleerd aangegeven hoe de zusters er hun werk moeten doen en hoe er een sterk rooms katholiek stempel op de ziekenverpleging en verzorging der ouden van dagen gedrukt moet worden. Enige artikelen om dit te illustreren zijn bv.: art.1 ...”het gasthuis is bestemd voor minvermogende roomsch katholieken”; art.5 ...”de zusters zullen er zich bijzonder op toeleggen om de zieken in hun geestelijke nood behulpzaam te zijn om hen liefde tot God, godsdienst en deugd in te boezemen, hen tot de onderhouding van de godsdienstplichten aan te sporen en alzo hunne zaligheid te bevorderen”; art.6 ...”dagelijks ’s morgens en ’s avonds zal men aan de zieken duidelijk voorbidden of voorlezen het Onze Vader, Weesgegroet, de tien geboden Gods, de vijf geboden der H.Kerk, de zeven H. Sacramenten; art. 7...”dikwijls zal men de zieken opwekken om al hun lijden en hunne kwellingen aan God op te dragen en voor Hem de deugd van gelatenheid en overgeving af te smeeken en ’s avonds zal men hen aansporen om hun geweten te onderzoeken en over de begane fouten aan God vergiffenis te vragen”.

De titelpagina van een oud gasthuisreglement met links het opschrift JMJVinc. = Jezus Maria Jozef Vincentius en rechts AMDG = Ad Majorem Dei Gloriam (tot meerdere glorie van God)

Het zal de voorbijganger die in de Kloosterstraat een blik werpt op de zijgevel van het kloostercomplex, nl. het gedeelte van het in 1870 ver-

bouwde gasthuis, niet ontgaan dat aan die gevel een beeld prijkt. Het stelt de heilige Elisabeth van Hongarije voor, de dochter van koning Andreas van Hongarije. Geboren in 1207 huwt ze op jonge leeftijd de landgraaf van Thüringen, die overigens in 1227 tijdens een van de kruistochten om het leven komt. Sinds die tijd heeft Elisabeth een nieuwe keuze gemaakt in haar leven en wordt lid van de derde orde van Sint Franciscus. In die rol heeft ze zich geheel gewijd aan de verzorging van armen en zieken. Op 17 november 1231 overlijdt ze te Warburg en wordt vrij kort daarop al heilig verklaard. Haar sterfdag is tevens haar feestdag in de heiligenkalender, die in 1969 is herzien. In Nederland is Elisabeth daarom de patrones geworden van vele zieken- en gasthuizen en van de armenzorg door vrouwen. Binnen Schijndel is een tastbare herinnering aan haar de voormalige vrouwenvereniging van de H.Elisabeth, waarvan in het parochiearchief van de Servatiusparochie nog een reglement uit 1919 is te vinden.

De beeltenis van de heilige Elisabeth zoals aangebracht aan de gevel van het gasthuis uit 1870 aan de zijde van de Kloosterstraat [collectie Jan van den Bosch]

In de Servatiuskerk prijkt Elisabeth ook op de beeldengalerij tegen de pilaren, waar men achtereenvolgens de door de fa. Custers uit Eindhoven

geleverde houten beelden ziet staan van de heiligen: Antonius van Padua [1905], geschonken door A.Bolsius, Elisabeth met de rozen [1907], Isidorus als geschenk van de Boerenbond [1907], Norbertus met de monstrans, een geschenk van de parochianen [1905], moeder Anna, een geschenk van de congregatie van de Zusters van Liefde en tenslotte Vincentius à Paulo. De beelden uit 1905 zijn geschonken ter gelegenheid van het zilveren priesterfeest van pastoor-deken Baekers.¹⁵⁶

Het Brabantse dorp Casteren is bekend als bedevaartplaats van de heilige Elisabeth. Meestal wordt ze afgebeeld met in haar linkerhand een boek met drie rozen erop. De legende hierachter verhaalt ons, dat op een koude winterdag het brood dat ze onder haar arm heeft en wil uitdelen aan de armen en behoeftigen, plotseling en op miraculeuze wijze verandert in rozen. In de middeleeuwse iconografie zien we ze vaak afgebeeld met een bedelaar. Op de gevel van het Schijndelse gasthuis zijn de rozen duidelijk herkenbaar onder aan de voet van het beeld. Elisabeth wordt beschouwd als de patrones van Hongarije, naastenliefde, zieken, vervolgd, bedelaars, weduwen, wezen, kantslossers, bakkers en noodlijdenden.¹⁵⁷

Van het gasthuis van de zusters zijn de nodige administratieve gegevens bekend, maar wat zich moeilijk laat analyseren is het systeem achter deze documentatie. De bewaard gebleven journaalboeken geven niets anders dan namen en nog eens namen van opgenomen mannen, vrouwen en kinderen, overigens keurig per jaar gebundeld, met een overzicht van het aantal verpleegdagen, vergoedingen of door het burger-

lijk armbestuur, het kerkelijk fonds, het vrouwenfonds of via particulieren. Ook leest men in die administratieve berichten over hersteldatum na een ziekteperiode of de datum van overlijden.¹⁵⁸

In het begin van de 20^e eeuw kampt men in het gasthuis continu met ruimtegebrek. Een zinsnede uit het memoriaalboek illustreert dit overduidelijk als men schrijft: “Het bestaande gasthuis bleek veel te klein. Aanhoudend moesten zieken zowel als blijvende ouden van dagen afgewezen worden”.¹⁵⁹

Een onaanvaardbare situatie die vroeg om een adequate oplossing. In 1907 is daarom aan pastoor Baekers het voorstel gedaan om voor rekening van het kerkbestuur een gasthuis te bouwen. De congregatie zou dan het terrein afstaan en ook alle fondsen van het gasthuis. Daarnaast is ook sprake geweest van de bouw van een besmettingshuis, dat vervolgens door de congregatie van meubilair voorzien zou worden. Geen van de plannen is doorgegaan. De zusters hebben zich binnen moederhuis en gasthuis voortdurend moeten behelpen tot 1934. Uit die periode zullen er geen levende getuigen meer zijn, die nu nog een tipje van de sluier zouden kunnen oplichten, om aan te geven hoe men gewoekerd heeft met de beschikbare ruimten. Het zal veel improvisatie- en organisatietalent gevraagd hebben.

In 1934 pas zijn alle pensioengasten en ouden van dagen overgehuisd naar het nieuw gebouwde klooster van Sint-Lidwina aan de Boschweg annex pension voor ouden van dagen en ziekenhuis en kreeg men binnen het moederhuiscomplex ‘wat meer lucht en armslag’.

**Bind onder uw voeten de bereidheid
om de vredesboodschap te brengen**

De oude gasthuisgevel voor de verbouwing in 1870.

Het in 1870 verbouwde gasthuis eens omgeven door een grote muur dat in gebruik is gebleven tot 1934 het stichtingsjaar van huize Lidwina.

Een nota zoals die werd uitgegeven door de directie van het Schijndelse gasthuis i.v.m. verpleegkosten of anderszins

Het rectoraat uit 1885

Prentbriefkaart met rechts het nieuw gebouwde rectoraat uit 1885

Na het overlijden van pastoor Thomas van Luijtelaar is men onder leiding van Zr. Emmanuël de Gier een andere koers gaan varen. De combinatie pastoraat van de Servatiusparochie en geestelijk leidsman van de congregatie blijkt een te zware opgave, te meer daar de parochie in het centrum rond 1880 sterk groeiende is en de zielzorg meer energie vergt. De taakzwaarte binnen de 'oude parochie' neemt beduidend toe. Bovendien is men zelfs van mening dat de in 1839-1840 verbouwde en tevens aanzienlijk vergrote Servatiuskerk aan de Markt eigenlijk te klein is geworden voor het groot aantal parochianen en pastoor Van Luijtelaar zou het liefst een nieuwe kerk bouwen. Dat vindt men in Schijndel niet zo'n gelukkig idee en ook het bisdom staat er volledig afwijzend tegenover. Om de problemen het hoofd te bieden wordt besloten tot een afsplitsing van Wijbosch. Daar roept men in die tijd allang om een eigen parochiekerk, zeker omdat hun historische Antoniuskapel er niet meer is. In 1884 wordt alles bezegeld en gaat Wijbosch als zelfstandige parochie verder onder de bezielende pastorale leiding van bouwpastoor Van Vroonhoven. De pastoor van Schijndelcentrum kan zich als parochieherder nu helemaal gaan concentreren op de geestelijke zorg van al z'n gelovigen en de te kleine kerk wordt meteen voor een deel ontlast, omdat de trouwe kerkgan-

gers uit Wijbosch voortaan binnen hun eigen gemeenschap ter kerke kunnen gaan.

Voor de congregatie van de Zusters van Liefde belooft het bisdom een rector aan te stellen. In het memoriaal van de congregatie staan wat bijzonderheden vermeld over dit rectoraat.¹⁶⁰ De bisschop van 's-Hertogenbosch mgr. Godschalk tekent op 4 augustus 1885 de akte waarin die afsplitsing tussen pastoraat en rectoraat een feit wordt. Op 1 september daaraanvolgend krijgt Zr. Emmanuël vanuit het bisdom verlof om een nieuw rectorshuis te laten bouwen van twee verdiepingen en daarvoor de nodige gelden op te nemen. Het zijn de toenmalige burgemeester Piet Verhagen en zijn zus Helena die de grond schenken, pal tegenover het moederhuis. Terwijl de eerste rector, de eerwaarde heer A.M. van Erp [een neef van de stichter] nog op de pastorie van het centrum verblijft, wordt met de bouw begonnen. Na een jaar is de nieuwbouw gerealiseerd en kan de inmiddels benoemde 2^e rector A.H.M. Bogaers er zijn intrek nemen. In de oude kasboeken uit de jaren '80 van de 19^e eeuw worden we enigszins geïnformeerd over de bouwkosten, waarover men in 1886 schrijft onder de uitgavenposten 'pastorie van de rector f 8387,99' en in 1887 betaalt men nog een restant van f 418,63, terwijl voor f 105,45 de tuin wordt aangelegd. In 1928 is zelfs nog overwogen om via

aankoop van het huis van de familie Verkuijlen aan de Hoofdstraat een 2^e rectoraat te vestigen, maar dat wordt door het bisdom niet goedgekeurd en daar begint men uiteindelijk het weeshuis. Vanaf 1957 zetelt in het oude rectoraat het generaal of hoofdbestuur van de congregatie en is de oorspronkelijke rectorswoning fors uitgebreid met de nodige kantoren en dienstgebouwen.

Rectorschuis wordt generalaat

De zusters van het hoofdbestuur die de rectorswoning betrokken die als generalaat is ingericht

Midden jaren '50 van de vorige eeuw besluit het hoofdbestuur, dat tot die tijd in het moederhuis zetelde, haar intrek te nemen in het rectoraats-huis aan de overkant van de straat.

Exterieurfoto's van het rectorschuis

Aan het bestaande gebouw worden, naar het schetsplan van architect Vic van Liempd nieuwe dienstgebouwen toegevoegd met kantoren, ver-

gaderruimten, spreekkamers etc. Op 26, 27 en 28 juni 1957 vindt de oversteek plaats.

De huiskapel van het generalaat

Het generalaat krijgt tevens een eigen huiskapel waarvan de inrichting in de loop van 1958 wordt voltooid met o.a. een Bruynzeelvloer, een altaar naar een maquette van de architect en veel later volgen het tabernakel, kruis, kandelaars en godslamp, geleverd door de edelsmid Harry van den Thillart uit 's-Hertogenbosch. Voor de tuinaanleg is tuinarchitect Elings van Ton van den Oever's tuinaanleg uit Haaren verantwoordelijk. Herman Thijs uit Tilburg levert de credenstafel in de sacristie van de huiskapel. De ingelijste kruiswegstaties zijn afkomstig van de firma Borzo uit 's-Hertogenbosch en ingezegend door een pater Franciscaan uit Weert. Eindelijk is het dan zover.....rector Jos van de Schoor zegent op 5 april 1958 alle nieuwe kantoren en de kapel plechtig in. Een saillant detail uit de historie van het generalaatsgebouw is het bericht dat enkele zusters vrij plotseling opvallend veel pijn hadden in armen en benen en daarom is iemand ingehuurd om met een wichelroede het gebouw te onderzoeken met als resultaat dat wateraders zijn ontdekt in diverse lokaliteiten.¹⁶¹ Op 9 maart 1959 installeert edelsmid van den Thillart het tabernakel op het altaar en op 1 oktober 1959 het door hem geschetste kruis. Pas jaren later wordt ook een engel met godslamp van brons gietwerk geleverd. Het generalaat is tot op heden nog steeds de werkruimte voor het algemeen bestuur van de congregatie, bijgestaan door het economisch, technisch en administratief centrum, gehuisvest in de Mariahoeve.

De Mariahoeve van boerderij tot economisch centrum

Om in veel eigen behoeften te kunnen voorzien is het bestaan van een boerderij natuurlijk cruciaal. De boerderij van vóór en na 1873 lag aan de Kloosterstraat. Daar worden de bestaande gebouwen verder omheen gebouwd tot dienstge-

bouwen en in 1934 gaat men over tot de bouw van een nieuwe boerderij [de 3^e] onder leiding van aannemer Van Sambeek.

Zij- en voorgevel van de Mariahoeve

Deze boerderij bestaat uit een woonhuis met daarachter de veestallen. Er zijn diverse officiële stukken bewaard gebleven die ons nader informeren over de kadastrale toestand ter plaatse. In een transportakte van 31 juli 1835 wordt Andries Verkuijlen genoemd die eigenaar wordt van een huis en erf, tuin en looierij in het gehucht Lutteleind aan de Heikant ter plaatse genaamd de Roskam sectie C 1923, 1924 en 1925. Belendende percelen zijn oostelijk de 'Heikantschestraat', westelijk het gesticht van Johanna Hugo van Berkel beter bekend als de fundatie van Jenneken Huigen van Berkel, zuidelijk Goijaert van Stralen [ouderlijk huis van Zr. Delphine] en noordelijk de weduwe van Arnoldus Joost Verhagen. In 1864 [de 24^e februari] verkopen de provisoren van de fundatie Van Berkel aan dezelfde leerlooier Andries Verkuijlen het noordelijk gedeelte van de tuin genaamd de Roskam. Uiteindelijk worden alle percelen van de leerlooier omgevormd tot een nieuw perceel sectie C 3776. In het jaar 1917 [de 24^e mei] zijn het de kinderen Hendrikus, Hendrika, en Gerardus Verkuijlen die dat perceel doorverkopen aan de congregatie, met een clause dat het huis gratis bewoond kan worden door een hunner, mits die dat wenst. Goed 10 jaren later [15 maart 1927] koopt de congregatie van Adrianus en Catharina Van Stralen het huis met de bakkerij, stallen,

schuur en tuin pal tegenover het klooster kadastraal bekend als C 1921 en 1922. In de koopconditie is door notaris Baggen wel vastgelegd dat van de zijde van de koopster aan de familie Van Stralen tot aan hun dood kost en inwoning, verpleging en verzorging, 'bewassing vuur en licht en geneeskundige behandeling' zal worden aangeboden. De woningen van de beide families Verkuijlen en Van Stralen worden in 1929 gesloopt en de oorspronkelijke percelen verenigd in kadastrnummer C 3861, het stuk grond waar ten slotte de door architect Chr. van Liempd de 'modelboerderij' gebouwd zal worden onder de naam Mariehoeve.¹⁶² In de dagboeken lezen we nog dat op 23 mei 1940 de Duitse soldaten die ingekwartierd waren op de Mariahoeve zijn vertrokken. Tijdens straatgevechten in de Pastoor van Erpstraat krijgt het personeel opdracht de hoeve geheel te ontruimen omdat die ligt op de grens van het 'niemandsland'. Op 24 november passeert een notariële akte betreffende de twee woningen op Schootsestraat 1 op het terrein van de Mariahoeve. Het gaat om de percelen onder de Roskamp sectie C 2561, 3777 en 3778. In 1962 begint de firma Schellekens met een verbouwing van de hoeve om deze beter in te richten als woonhuis voor de tweede knecht Wim Dortmans, die op het punt staat te gaan trouwen. Bovendien wordt een extra woon- en slaapgelegenheid gemaakt voor de andere knechten.¹⁶³ In 1965 wordt besloten de boerderij op te heffen en alles binnen de agrarische sector onder te brengen bij het Sint-Barbaraklooster onder Wijbosch.

Een kijkje in de veestallen van de Mariahoeve

Het voorhuis van de Mariahoeve is vanaf dat moment omgedoopt tot economisch centrum ofwel het administratiebureau, waar diverse zusters het economisch beheer, salariëring van personeel, etc. etc. van de congregatie hebben behartigd. De veestallen worden verbouwd tot schoollokalen voor zowel Mavo als kleuterschool. In 1971 is sprake van een 'Bureau Bestuurlijke Zaken' onderverdeeld in algemene zaken, economie en onderwijs. De afdeling 'algemene zaken' wordt geleid door Zr. Norbertini van Rijssel en de in 1959 benoemde drs. C.J.J. Claesen behartigt het zakelijke werk dat voorheen in handen was van Zr. Josephia Havekes. Zr. Angela Marie Boswerger geeft leiding aan de economische afdeling en voor het onderwijs zijn actief Zr. Martinia Huijbers voor de scholen waarvan de congregatie zelf nog het bestuur vormt; voorts heeft ze medewerking verleend aan stichtingsbesturen die congregatiescholen hebben overgenomen. In deze taak zal ze op termijn vervangen worden door Zr. Josephina van Helvoort. Voor de belangenbehartiging der kleuterscholen is verantwoordelijk gesteld Zr. Johanna Vianney van Uden, daarbij geassisteerd door de zusters Wilminetta de Greef en Josephini Vrooijnc.¹⁶⁴ In 1977 komt de gehele Mariahoeve ter beschikking voor de economische dienst.

Lijst van verantwoordelijke generale economen:

- Zr. Lamberdine van Dam
1916-1928 1^e generale econome
- Zr. Marie Michaël van Schayk
1928-1962
- Zr. Johanna Vianney van Uden
1963-1964
- Zr. Angela Marie Boswerger
1965-1972
- Team van zusters
1973-2000 [in een samenwerkingsverband]
- Zr. Clara Gremmen
2001-heden – generale econome ¹⁶⁵

In 2000 wordt voormalig directeur van de Stichting Verenigde Zorgcentra de heer G. Backus door de Zusters van Liefde als directeur aangesteld van een managementteam, dat verder bestaat uit een hoofd personeelszaken en een hoofd economische en administratieve zaken. Aantrekken van leken op deze posten bleek onvermijdelijk voor de congregatie. Ook het beheer van de gebouwen van de congregatie behoort tot zijn takenpakket. Bij zijn aanstelling

telde de congregatie nog 400 leden en kreeg hij te maken met een personeelsbestand van rond de 170 personeelsleden.

Een bijzonder hoekje bij de Mariahoeve is de nis waarin het Mariabeeldje is geplaatst van de Moeder van Goede Bijstand. Bij het eeuwfeest in 1936 is, op initiatief van architect Christianus van Liempd [in de volksmond Janus genoemd], het ontwerp voor dit beeldje in handen gegeven van kunstenaar Herman Walstra.

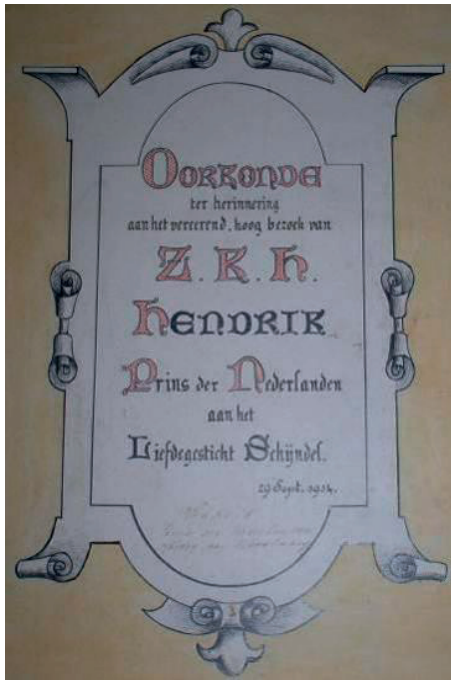

Het Mariabeeldje naar een ontwerp van kunstenaar Herman Walstra in de nis die is uitgespaard aan de zijgevel van de Mariahoeve [foto Jan van den Bosch] en het bijbehorende prentje

Een kort stukje historie is hier op z'n plaats. In mei 1935 ontmoet de architect de kunstenaar en zegt op z'n gemoedelijk Brabants: "Zeg Walstra, ge moet eens 'n ontwerp voor me maken voor een klein beeldeke van Onze Lieve Vrouw voor een boerderij die ik voor de Zusters van Schijndel heb gebouwd, vlak tegenover het moederhuis. Ik heb daar een klein niske gemaakt van 65 cm hoogte en daar moet 'n Lieve Vrouwke in. De zusters vieren het volgend jaar hun eeuwfeest. 't Mot worden een Ons Lief Vrouwke van Goede Bijstand, de patrones van de congregatie". Ze corresponderen regelmatig over deze opdracht. Walstra gaat op zoek naar een mooi voorbeeld en komt via Mechelen in Brussel terecht in de 'Notre Dame de Bon Secours'. Daar zou een miraculeus beeldje staan dat er werd vereerd. Na dat gezien te hebben is Walstra begonnen aan een hele serie schetsen. Er volgen gesprekken met Van Liempd en enkele zusters van het hoofdbestuur. Naast het beeldje is toen ook een schets gemaakt van een prentje met de afbeelding. In 1937 is de opdracht voltooid en van die dag af ziet men in de congregatie overal afgietsels van het beeldje en menige zuster gebruikt het ontworpen prentje ter gelegenheid van haar professie, zilveren of gouden kloosterfeest.

Moederhuis in Eerste en Tweede Wereldoorlog

De historie van de congregatie is niet compleet als niet enige aandacht geschonken wordt aan de vele Belgische vluchtelingen die door de Zusters van Liefde zowel in Schijndel als ook in Eersel zijn opgevangen en liefdevol verzorgd. Al op 8 oktober 1914 zijn de eerste vluchtelingen vanuit Boxtel naar Schijndel overgebracht.¹⁶⁶ In die maand worden 219 personen financieel ondersteund. De gezinnen ontvangen voor elk kind 20 cent en voor de volwassenen 35 cent per dag. In het patronaat, waar met steenkolen wordt gestookt, biedt men hen dagelijks een middagmaal aan. In de maanden oktober-december 1914 telt men er in totaal 223. Gedurende de eerste maanden van 1915 zijn er weer 185 vertrokken. Een telling over mei-september 1915 geeft het volgende beeld: mei 42 volwassenen en 22 kinderen, juni resp. 39 en 21, juli 24 en 15, juli is niet opgetekend en september 17 en 13. In 1916 worden 37 personen geregistreerd.

Oorkonde ter gelegenheid van het bezoek van de Prins der Nederlanden

Er is in die periode een landelijk comité opgericht ter ondersteuning van Belgische vluchtelingen en op de plaatsen waar men rechtstreeks hulp biedt kunnen de kosten gedeclareerd worden bij dat comité. Zo schaft Schijndel de volgende materialen aan: 3 gegalvaniseerde emmers, 3 geëmailleerde emmers, 4 nachtpotten, 1 melkkan, 2 steelpannen, 30 blikken toiletbakken, 5 dweilen, 2 luiwagens met stok, 35 lepels, 200 vorken, touw voor het drogen van wasgoed, 68

strozakken, 90 hoofdkussens en 124 dekens. Ook in het gasthuis van de zusters worden enige vluchtelingen verpleegd zoals in 1914 Tobias Vanenewijk, Theresia de Groof, Maria Vanenewijk, Felix Drieskens, Liza Faes, Henri Mortelmans die op 12 december 1914 overlijdt, Stephanus Vanenewijk, vrouw Vanenewijk, en in 1915 wordt op 15 januari weer een Henri Mortelmans, die op 19 maart 1915 overlijdt.¹⁶⁷

In het kader van de concrete hulp aan de Belgische vluchtelingen heeft zelfs Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik op 19 september 1914 een bezoek gebracht aan het moederhuis. De congregatie heeft zich in het voorjaar van 1918 aangesloten bij de soevereine Orde van Malta, die tijdens de oorlog 1914-1918 de vrijwillige ziekenverpleging heeft georganiseerd. Door verschillende commissarissen van deze orde is hulp gevraagd. Op 20 oktober 1918 zijn 3 zusters vertrokken en daags daarna nog eens 12. Op 18 november zijn die 15 zusters weer naar Schijndel teruggekeerd. Op 2 juli 1919 is de toenmalige algemene overste Zr. Maria Theodora Slits door van Oldemcel tot Oldenzeel gedecoreerd met het 'Erekrus der Verdiensten' als Ridder der Orde van Malta. Hij had zijn komst wel aangekondigd maar er is toen binnen het moederhuis geen ruchtbaarheid aan gegeven zodat de plechtigheid blijkbaar in alle stilte is verlopen!

Wat de Tweede Wereldoorlog betreft heb ik voor mezelf besloten om de oorlogsnotities die in elk van de huizen zijn opgetekend tijdens de granaatweken integraal op te nemen, ook al zijn ze in het boek over de periode 17 september – 23 oktober 1944 op diverse plaatsen aangehaald. Het fascinerende van al deze 'authentieke dagboeknotities' is nl. dat we een helder idee krijgen hoe met name de granaatweken zijn beleefd vanuit de vier Schijndelse kloosters. Ze zijn in een soort staccato-achtige taal of telegramstijl opgesteld. Het vraagt wel het nodige invoelingsvermogen om echt te beseffen wat de bewoners van het moederhuis toen hebben moeten doormaken aan angstige momenten en onzekerheid en wat ze daarbij zoal gevoeld hebben. Zeker als je het geschreven woord kunt omzetten in beelden zal het duidelijk worden dat het voor velen bijzonder angstig geweest moet zijn. Ook de uitspraak 'Nood leert bidden' werd in die spannende weken sterk bewaarheid. Deze originele optekeningen hebben natuurlijk voor de geschiedschrijving een unieke waarde.

De aantekeningen die de situatie van het moederhuis beschrijven luiden als volgt:

zondag 17 september

We hadden een onrustige recollectiedag vanwege het bombardement van het vliegveld te Volkel en het dalen van de parachutisten op de Rooisehei. Om 6 uur werd de recollectiedag gesloten.

maandag 18 september

De nacht was onrustig. Op de namiddag veel vliegtuigen en krachtig afweergeschut haalde er veel neer.

dinsdag 19 september

's Morgens vroeg kanongebulder. 't Was gevaarlijk in de kapel; daarom bleven de zusters in de vestibule van de kapel en in de kloostergangen. In de Grote Straat werd een huis gedeeltelijk vernield door een kanon. De eerste evacuées komen uit de Rooisehei om onderdak vragen op onze boerderij; andere gezinnen vluchtten naar 't patronaat.

woensdag 20 september

De ontruiming van de Rooisehei werd voortgezet. Daar werd bevig gevochten, ook op 21 september.

vrijdag 22 september

'n Zeer onrustige nacht; de meeste zusters zijn opgebleven. 's Morgens nog gewoon de gebeden en de H.Mis in de kapel. Onder de H.Mis kwam men ons waarschuwen, dat de Amerikanen er waren. Om 7.15 begonnen hier de straatgevechten, vooral rondom onze gebouwen, die voortduurden tot 1 uur en eindigden met de overwinning door de Amerikanen, die ongeveer 200 krijgsgevangenen maakten. 't Was een treurige aanblik rondom onze terreinen. Vooraan op de wei bij het rectoraat stonden onze drie grote korenmijten in brand, ons paard en verschillende koeien gedood; midden in de wei een rij gesneuvelde Duitse soldaten; hier en daar verspreid gewonde en stervende soldaten. Aan 9 Duitse militairen heeft Mijnbeer Rector nog geestelijke hulp verleend. In onze buitentuin achter bij de dennen werd een gesneuvelde Amerikaan door zijn makkers begraven. 'n Tolk van de Amerikanen kwam ons zeggen, dat de boerderij ontruimd moest worden, omdat daar de grens was van niemandsland. Mijnbeer Rector kwam met zijn familie, die niet naar Eindhoven kon terugkeren, de recreatiezaal van de Mulo bewonen. Hier en daar in Schijndel grote branden, vooral boerderijen. Er kwamen steeds meer evacuées, die onze kelder onder de huishoudschool betrokken. In die nacht werd een kindje geboren in de bergkamer in de vestibule van de kapel. 's Avonds trokken de Amerikanen zich terug, omdat de Duitse troepen elders een doorbraak geforceerd hadden.

zaterdag 23 september

De nacht was zeer onrustig. Om half 8 hoorden wij hevige kanonschoten, zodat de zusters uit de kapel vluchtten. We hadden geen H.Mis wegens het grote gevaar. De kanonschoten hielden aan. Een geweldige slag en de eerste voltreffer kwam neer op het dak van het washuis, dat grotendeels vernield werd.

zondag 24 september

Achter in de kapel las Mijnbeer Rector de H.Mis aan een noodaltaar dat onder het koor was geplaatst. Zusters en geëvacueerden woonden de H.Mis bij in de vestibule en in de gangen. In het rectoraat vestigde zich het Duitse Rode Kruis. Mijnbeer Rector probeerde nog wat lijfgoed uit zijn huis te halen, maar dat mocht niet. Na de middag omstreeks 4 uur bracht 'n soldaat het bericht, dat het gehele klooster binnen een uur ontruimd moest zijn. Waarheen? Richting Boxtel. Grote ontsteltenis bij de zusters, die ieder een pak gereed gingen maken. Ernstige bespreking door het Hoofdbestuur over de te nemen maatregelen. Intussen werd de plaatselijke commandant geraadpleegd. De eindbeslissing was: alle zusters blijven hier. Grote vreugde onder

de zusters, die het verschrikkelijk vonden het Moederhuis te moeten verlaten. Alle zusters sliepen die nacht op de begane grond.

maandag 25 september

Uitreiking van de H.Communie in de grote refter voor de zusters en in de gangen voor de geëvacueerden. Mijnheer Rector las achter in de kapel de H.Mis evenals gisteren. Voortdurend gebulder in de lucht; dag van spanning.

dinsdag 26 september

Zwaar geschut in de nacht en door de dag. Hevig bombardement in Wijbosch en Schijndel. Vele mensen vluchtten en kwamen naar onze kelders. Door de dag kregen we tweemaal 'n waarschuwing om toch te zorgen dat de zusters en de geëvacueerden in de kelders bleven. Deze waarschuwing kwam van personen, die er meer van konden weten dan wij. Het Moederhuis lag in de vuurlinie. Mijnheer Rector gaf allen in de kelders de generale absolutie. Drie kelders in gebruik, de 1e onder de keuken voor 65 zusters [leden en aspiranten] en twee dames, de 2e onder de grote refter voor 19 leden, 31 novicen, 12 postulanten en 10 evacueés, de 3e onder de huishoudschool voor onze knechts en geëvacueerden.

woensdag 27 september

De nacht van dinsdag op woensdag was voor ons een vreselijke nacht. Hevig kanongebulder over het Moederhuis en verder over geheel Schijndel. 'n Voltreffer granaat op 't glazen dak en plafond van de grote refter. De kelder daaronder hield 't, maar op verschillende plaatsen viel 't cement eraf en kwam neer op de postulanten, die er juist onder lagen; 'n andere voltreffer op de kapel bij de grote klok, 'n andere in de recreatiezaal van de Mulo, waar een groot stuk uit de muur, een groot raam en een radiator middendoor werd geslagen. In de straten van Schijndel en Wijbosch werd ook veel verwoest. Nooit hadden wij gebeden als in die nacht: "Mijn Jezus barmhartigheid, H.Hart van Jezus ik vertrouw op U, Maria onze Hoop heb medelijden met ons, Sint Joseph zorg. Spaar Heer uw volk enz. enz." klonk het telkens spontaan bij iedere geweldige slag, die ons huis trof. We hadden er behoefte aan samen hardop te bidden en dat vurig bidden gaf rust en vertrouwen. Heel vroeg in de morgen kwamen vluchtelingen uit Wijbosch en Schijndel hier aan, wier huizen onbewoonbaar waren. We zaten nog in de kelder vol van de spannende nacht, toen hier heel onverwacht zusters uit Wijbosch aankwamen; de bode die zij 's morgens vroeg gezonden hadden, had ons niet kunnen bereiken. 't Is niet te beschrijven wat een vreselijke nacht ook die zusters hebben meegemaakt. De granaatscherven vlogen door de gangen waar de zusters verbleven; enige zusters vluchtten naar buiten en brachten de verdere nacht in de grot, op het kerkhof of in de boomgaard door. In de gang werden Zr. Mathilda en Zr. Arthenia licht getroffen door een granaatscherf; een geëvacueerde die een zuster hielp werd ook getroffen en stief kort daarop. De meeste zusters kwamen te voet hier aan, zelfs zusters die reeds lang bedlegerig waren; enige zusters per rijtuig, anderen op wagentjes of op een kruiwagen zoals bv. Zr. Alberta die bijna stervende was. 't Was een treurige stoet! Enige zusters gingen door naar het Lidwinagesticht onder voortdurend gevaar van granaten en mitrailleurs. Het souterrain onder de kweekschool werd voor de zusters gereedgemaakt; daar kwamen ook de postulanten en novicen in een afzonderlijk gedeelte. Het H.Sacrament werd overge-

bracht naar de kelder. 't Tabernakelkastje was daar op de grond geplaatst onder 't eerste kelderraampje tegenover de trap.

donderdag 28 september

Opnieuw veel verwoest: de slaapzaal van de Mulo en de oude kweekschool. Nagenoeg alle ruiten stuk.

vrijdag 29 september

Zeer angstige nacht; veel gebeden "H.Michael bescherm ons, verdedig ons". H.Communie in de kelder.

zaterdag 30 september

Hetzelfde!

zondag 1 oktober

H.Mis in de gang bij de kapel. Angstige berichten uit 't dorp. Hoofdstraat ontruimd vanaf het spoor tot de Pompstraat en Kerkstraat. Het aantal geëvacueerden stijgt steeds; ze worden ondergebracht in de kelder onder de buitenschool. In alle kelders te samen 950 personen. Voedselvoorziening uitstekend; slagers en bakkers hielpen trouw. Op het sportterrein worden 4 Duitse soldaten begraven door hun makers.

maandag 2 oktober

Vreselijke nacht; de kapel weer geraakt door een voltreffer; grote verwoesting aan banken en 't orgel; 'n voltreffer op 'n slaapzaal. 'n Oude zieke man overleden, daags daarna begraven op 't kloosterkerkhof. In de Hoofdstraat grote branden, flinke woonhuizen totaal uitgebrand. Ons vertrouwen op O.L.Vrouw van de H.Rozenkrans werd niet geschokt. In de nacht beloofde de Z.E.W.Overste een noveen van H.Missen en H.Communie tot eerherstel en voor de bekering de zondaars.

dinsdag 3 oktober

Rustige nacht, Houtert, Keur en Vossenbergh moesten ontruimd worden. In de kelder van nu af voortdurend aanbidding bij 't H.Sacrament door twee zusters telkens te beginnen en te eindigen met een kruisgebed.

vrijdag 6 oktober

Gezongen H.Mis in de kelder, na de middag Lof met Rozenhoedje in de oktobermaand, Zr. Alberta in St.Lidvina overleden.

zondag 8 oktober

'n Zware dag! Om 3 uur even een dof geroffel, daarna vreselijke knallen. Een der geëvacueerden dodelijk getroffen nabij de koepel; een andere, vader van vier kinderen, werd neergesmaakt en stierf enige dagen later. Het hoogspanningshuisje werd getroffen en brandde geheel uit. De muur van de Mulo en de naaste omgeving verwoest; in de kapel weer een nieuwe aanslag. Er kan nu niet meer electrisch gekookt worden tot overmaat van ramp. Hevige inslag in de varkenshokken; 16 ervan gedood en 14 ervan konden nog geslacht worden.

maandag 9 oktober

In de nacht kwamen 3 Duitse militairen 't huis en de kelders doorzoeken, ze zochten Amerikanen. Moeder Annie die hen rondleidde moest eerst met de handen omhoog gaan staan, kon toen haar zak leegmaken en haar portefeuille met aantekenboekje werd nauwkeurig onderzocht. Alles liep goed af. Om 5 uur Zr. Servanda van het Wijbosch in de kelder overleden.

woensdag 11 oktober

Zr. Servanda in alle stilte begraven op ons kerkhof. De volgende dagen waren angstige dagen, hoewel er niets bijzonder gebeurde. Allen brachten de tijd zoveel mogelijk in de kelders door, want buiten was het gevaarlijk.

zondag 15 oktober

Verkorte recollectiedag. Zware nacht en dag. De regen na de middag was een nieuwe ramp; 't gebouw leed veel door het binnenstromende water. H.Theresia help ons!

maandag 16 oktober

'n Vrouwtje van 92 jaar, de oudste evacuée stief in de schuilkelder. Om half 10 zware slagen; 'n voltrefter verwoestte de voetbaden. Zr. Odrada was in de naaste omgeving, moest over het puin een uitweg vinden; niet gedeerd. Er kwamen enige berichten binnen uit onze huizen. Goddank geen ongunstige tijdingen; 'n maand lang reeds waren we afgesloten van allen, zodat ieder bericht welkom was. Na de middag kwamen drie militairen aankondigen dat we het klooster moesten verlaten en dat het verdere gedeelte van Schijndel moest evacueren. Weer nieuwe spanning en zorg voor 't Hoofdbestuur. Na overleg werd besloten te blijven in 't vertrouwen dat O.L.Heer en onze goede Moeder Maria ons zouden blijven bewaren en beschermen. Later bleek die mededeling onjuist te zijn.

dinsdag 17 oktober

Zr. Arnoldine in de nacht overleden; 23 jaren in Wijbosch te bed gelegen en nu als vluchteling gestorven. Zr. Germana voorzien van de laatste H.Sacramenten in de schuilkelder; verlangt naar de hemel. 's Avonds een geweldige brand in de richting van het Wijbosch.

woensdag 18 oktober

Weer een verschrikkelijke dag, de angstigste tot nu toe, begon vroeg in de morgen. Zr. Arnoldine zou begraven worden; 't kanongebulder was zo hevig dat we in de kelders moesten vluchten en de begrafenis werd uitgesteld. De gehele dag verschrikkelijk kanonvuur. Voltreffers kwamen op het noviciaat, de huishoudschool, de kweekschool, de zolder, Mariaboeve en bewaarschool. Allen moesten door de dag zoveel mogelijk in de kelders blijven; er werd veel gebeden, want alleen van God kon hulp en redding komen. We hoorden gisteravond: grote brand in Wijbosch; nu vernamen we: 't klooster van de zusters, boerderij en school in Wijbosch

verbrand. Ook deze slag hebben wij gelaten uit Gods hand aangenomen: "De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, Zijn H.Naam zij gezegend". We wisten...alle zusters zijn veilig en dat was een troost.

donderdag 19 oktober

Na de H.Mis werd Zr. Arnoldine in alle stilte begraven. Zij ruste in vrede!

vrijdag 20 oktober

Een novene begonnen van H.Missen ter ere van de H.Joseph om uitkomst en opdat alle bewoners van het huis gespaard mogen blijven. Vele geëvacueerden woonden de H.Missen bij evenals het dagelijks Lof en Rozenboedje.

zaterdag 21 oktober

Evenals gisteren geen rustige dag vooral na de middag telkens zwaar geschut over en om ons huis. Allen bleven zoveel mogelijk in de kelder.

zondag 22 oktober

Een aller treurigste en aller angstigste dag en nacht. Van half drie tot vijf uur bijna onophoudelijk zwaar kanongebulder. We baden samen al die tijd hardop met vuur en klimmend vertrouwen; 6 voltreffers kwamen op de huishoudschool, de slaapzaal en de toiletten. Bij de grot op 't rotstuintje, één tegen de muur van de refter juist boven een kelderraam van de schuilkelder; een zware inslag bij de bakkerij. 't Was of het hele huis op ons neerkwam; hoe harder de slagen hoe harder en vuriger ons gebed!

De nachtwacht kwam ons meedelen wat er allemaal gebeurd was. "Heer Uw wil geschiede! Wij danken U omdat we allen ongedeerd bleven!" Vooral de zusters en de evacuées van de kelder onder de grote refter baden ontzettende angst gehad daar 't kelderraam naar binnen was gedrukt en een granaatscherf door de zandzakken was heengedrongen. Na de H.Mis hadden we een korte preek in de kelder met als tekst de woorden van 't Epistel: "Broeders zoekt uw sterkte in den Heer. Ja, Lieve Heer, we voelen ons sterk door U en bij U en met U bij alles wat ons overkomt".

Na het middagmaal rustten we allen in de kelders in de hoop het tekort van de nacht in te halen. Toen kwam om 2 uur ineens een geweldige roffelen en knetteren en bulderen en ons huis kreeg weer slag op slag. Een reeks voltreffers kwam neer op de voorgevel; van het grote beeld van de H.Joseph werd het hoofd afgeslagen; de voordeur werd in z'n geheel naar binnen geslingerd. Spreekkamer no.1 was van binnen één puinhoop door 'n stuk muur en 'n raam die naar binnen werden geslagen. 'n Voltreffer verwoestte een deel van het no-

viciaat, zware inslag in de gymzaal en in de Mariakapel daarboven, een voltreffer op de Aloysiuslaapzaal, één op de oude kweekschool. 't Is niet te beschrijven hoe de voorgevel werd getroffen. Een iedere slag klonk als een bulderend gedonder tot ons door in de kelders, waar we samen baden dat God ons zou sparen. 't Klonk zo dringend en smekend: "Ontferm U over dit huis waarin we reeds zo lang tot U gebeden en U zo dikwijls hebben aangeropen".

De wachten kwamen ons in de kelders verslag geven over de nieuwe verwoesting, ook in de naaste omgeving; 't grote boerenhuis op de hoek tegenover onze huishoudschool stond in brand. Opnieuw begon ons gebed, nu tot den H. Donatus, om van brand bevrijd te mogen blijven. Op het terras bij de Aspiranten vond men een fosforbus. We vreesden voor onze gebouwen en in 't gebed zochten en vonden we verlichting in onze angsten. We dachten aan het Offertorium van deze Zondag [21^e na Pinksteren]; de Jobstijdingen volgden elkaar op, maar we zochten onze sterkte bij den Heer.

maandag 23 oktober

Dag van bevrijding...maar...ten koste van een gedeeltelijk verwoest Moederhuis, 'n half vernield Schijndel en zeer angstige uren voor iedereen. Het begon middernacht 10 minuten vóór 12; een oorverdovend kanongebulder dat aanhield tot 1 uur, zonder een ogenblik onderbreking. We baden met uitgestrekte armen Rozenhoedjes, meerdere malen. 't Salve Regina Memorare, volmaakt akte van berouw, schietgebeden tot Maria, Sint Joseph. "H. Hart van Jezus, wij vertrouwen op U!".

Onder geknetter en trommeluur reden de tanks binnen, de gevechten begonnen... 't bleef nu rustig van 1 tot kwart voor 6. Toen begon 't opnieuw, maar nu nog erger. De vorige granatenregen was langs ons heengegaan; nu leek 't of ons gebouwencomplex doelwit was van het kanonvuur. Het was een knetterende inslag op inslag. Nu werd de achterkant van het gebouw zwaar beschadigd. Twee ramen boven 't altaar met 'n stuk muur en 'n stuk gewelf werden naar binnen geslingerd; 't hoofdaltaar gedeeltelijk beschadigd, het grote beeld van Maria van 't voetstuk geslagen, 't hele priesterkoor puin en glas, bij 't Maria-altaar een stuk uit de muur, weer 2 voltreffers tegen de refter, de koepel vernield, de snijmachines helemaal weg en alles onder puin, de Mulo aan die kant opnieuw getroffen., 't grote tuinbeeld van Sint Vincentius het hoofd afgeslagen evenals als dat van Sint Joseph aan de voorgevel [de H. Joseph en de H. Vincentius hebben hun hoofd gegeven om onze levens te redden, zeiden de zusters]. De muur tussen binnen- en buitentuin kapot, grote gaten in de daken van Mulo en kweekschool, gaten in de hoge schoorsteen van de centrale verwarming. O wat hadden we gebeden met klemmende aandrang en we trachtten met ons gezamenlijk gebed boven het donderend lawaai der kanonnen uit te komen. 't Waren verschrikkelijke uren voor ons die de bevrijding voorafgingen. Om half acht werd 't stiller, doch uit voorzichtigheid hielden we de zusters nog in de kelders. Eindelijk kwam het bericht: de Engelsen staan op de fabriek en de tanks trekken op naar de Boschweg. Dat bracht verlichting: Schijndel was vrij.

Al spoedig kwamen de Engelsen in en rondom ons gebouw en toen ze de verwoesting aan de achterzijde zagen zeiden ze: "Caen!" 't Is ook werkelijk een troosteloos gezicht en 't maakt onwillekeurig een weemoedige indruk., vooral onze mooie kapel die aan alle zusters van de congregatie zo dierbaar is om de heerlijke herinneringen, die er aan verbonden zijn. En toch moeten we elke keer opnieuw weer zeggen: wat is O.L. Heer goed en bezorgd voor ons geweest, dat Hij ons aller leven heeft gespaard en geen enkele zuster van het moederhuis ook maar in 't minst gedeerd, terwijl toch vele zusters in grote gevaren moesten werken: de keukenzusters die dagelijks voor 2 warme maaltijden moesten zorgen voor 950 personen en dikwijls bij 't schieten en bulderen der kanonnen in de kelder moesten vluchten. Zr. Labre heeft met grote onverschrokkenheid in de vleeskamer haar werk gedaan en kroop bij het grootste gevaar nu en dan even in de koelcel, die ongedeerd is gebleven. Zr. Francisca van Sales heeft tot het einde met een moedig vertrouwen op Gods bescherming haar werk blijven doen in de wasserij en zo haar diensten bewezen voor de geëvacueerden, die er haar dankbaar voor waren. Zoals we reeds meedeelden was alles buitengewoon goed geregeld, vooral de ruime aanvoer van slachtvee, rogge, tarwe enz. van de boeren, die geëvacueerd en afgebrand waren. Ook hiervoor moeten wij den Goeden God dankbaar zijn, want 't was geen kleinigheid om in zo'n toestand de zusters gezond te houden en de mensen tevreden te stellen wat voeding betreft; Onze eerste zorg na de bevrijding was nu: wat kunnen we doen om de toestand voor de zusters van Wijbosch te verbeteren. De oplossing kwam al gauw, want de Eerv. Moeders uit de omgeving kwamen al dadelijk haar goede diensten aanbieden, waarvan we graag en dankbaar gebruik wilden maken.

[notities door Zr. Cecile Kievits algemene overste]

Van normaalschool naar kweekschool

Vanaf 1858, drie jaren voor de dood van de stichter Antonius van Erp, is er in het moederhuis sprake van een normaalschool, een oudere benaming voor kweekschool.¹⁶⁸ De kwekelingen noemde men toentertijd educandinnen.¹⁶⁹ Vermoedelijk is Schijndel in deze geïnspireerd door de liefdezusters van de Oude Dijk in Tilburg. De Tilburgse generale overste schrijft hierover het volgende:

*“In het educandaat worden meisjes van fatsoenlijke families tusschen de 12 en 16 jaren, tegen een matig kostgeld van f 120,- opgenomen. Deze kinderen, welke eenvormig gekleed zijn, worden door bekwame zusters in alle vakken grondig onderwezen, welke er noodig zijn om haar tot geschikte schoolzusters voor te bereiden. Het ligt geenszins in de bedoeling dezer inrigting, om die jeugdige kinderen op eene of andere manier te verplichten zich later aan een geestelijk leven toe te wijden. Er wordt ongetwijfeld zorg gedragen, dat er aan de vorming van het hart der kinderen en aan de godsdienstige leiding niets ontbreekt. Wanneer de tijd der opleiding, die minsten vier jaren zal duren, verstreken is, worden zij in de keus van eenen staat volkomen vrij gelaten. Ook krijgen ze elk jaar een maand vacantie”.*¹⁷⁰

Van de Schijndelse normaalschool [1858-1896] is niet zo heel veel historische informatie bewaard gebleven, maar we hebben toch wel enige boeiende aanknopingspunten, die iets verraden over de sfeer en de uitgangspunten van toen. Het belangrijkste document is een geschreven reglement uit 1872 waarvan overigens niet bekend is wie het heeft opgetekend. In de inleiding zet de eerste de beste volzin meteen de toon van de normen en waarden die belangrijk worden gevonden nl..... *“Het is niet genoeg om het goede te doen, men moet dat goede ook naar behoren, dat is ordelijk en regelmatig verrichten. Wie bij al zijne handelingen orde en regel in acht neemt, werkt met veel gemak, met veel verdiensten, met standvastigheid”.* En aan het einde leest men: *“De kwekelingen die zich op de getrouwe onderhouding van het reglement met ijver toeleggen mogen zich verzekerd houden, dat zij dien innerlijken vrede, die*

kalmte der ziel zullen smaken, welke in de H.Schrift vergeleken wordt met een voortdurend feestmaal”.

Als belangrijkste deugden worden dan aangehaald die van gehoorzaamheid, orde, waakzaamheid, liefde en inschikkelijkheid. En waar de schrijfster melding maakt van de doelstelling van de kweekschool, daar kan men haar niet misverstaan. Zij houdt ons het volgende voor: *“Het doel dezer inrichting is de kwekelingen op te leiden tot de beoefening der deugden, die eene christelijke maagd, vooral eene aan God toegewijde maagd, moeten sieren en haar tevens die grondige kennis, dat degelijke karakter te doen verkrijgen, die de onderwijzeres bijzonder moeten kenmerken. Als middel tot bevordering van dit dubbel doel moet alles strekken, wat in dit reglement wordt voorgeschreven”.* Dat was in die tijd de basisfilosofie en de gewoonste zaak van de wereld. Die orde en regelmaat zien we al direct terugkeren in de dagorde der kwekelingen, waarin alles van uur tot uur is voorgeprogrammeerd, iets waar we heden ten dage misschien wel vraagtekens bij zouden plaatsen of waar op z'n minst een pittige discussie over zou ontstaan. Een dictaat van bovenaf beschouwt men in deze tijd niet meer als vanzelfsprekend en acceptatie ervan is al helemaal niet meer denkbaar, voor sommigen misschien zelfs 'uit den boze' of belachelijk. We zouden het er anno 2011 op z'n minst behoorlijk moeilijk mee hebben en onze drang naar vrijheid, streven naar persoonlijke ontplooiing, nemen van eigen initiatief en het handelen vanuit eigen verantwoordelijkheid e.d. zouden aardig in de knel komen. Desalniettemin.....niemand zal ontkennen dat [innerlijke] rust, orde en regelmaat in je leven een heel groot goed is! Dus...laten we de basisuitgangspunten van toen zeker niet al te negatief beschouwen, maar zien als een eind-19de eeuwse tijdsbeeld, dat overigens nog tot ver in de 20ste eeuw heeft voortbestaan. Veel senioren die intern of extern zijn geweest op kweekscholen in de regio zullen zich vele aspecten ervan nog wel levendig herinneren.

**Communicatie is....
bruggen bouwen en er overheen gaan**

Een impressie van de oude kweekschool eind 19^e eeuw in dit geval het handwerklokaal.

Regeltucht boven alles

We hebben het hier over een reglement van 84 artikelen bestaande uit maar liefst 14 hoofdstukken waarbij niets aan het toeval wordt overgelaten. Alle belangrijke aspecten t.a.v. de opvoeding en vorming der jonge meisjes, die later doorstroomden naar postulaat en noviciaat en uiteindelijk als onderwijzeres intreden in de congregatie, worden uiterst gedetailleerd beschreven en aan het einde zijn zelfs een hele serie formulegeboden voor allerhande gelegenheden opgenomen, zoals bv. morgen- en avondgebed, tafelgeboden, gebed tot de H.Maagd Maria op de laatste dag van het schooljaar, gebed dat de kwekelingen tijdens de vakantiedagen voor elkaar zullen bidden, gebed bij terugkeer in de kweekschool, opdracht aan Maria bij terugkomst na de vakantie, oefening van berouw, het gebed om de genade der volharding te verwerven dat de kwekelingen bij het Allerheiligste Sacrament verrichten voordat ze op vakantie gaan, om er enkele te noemen.

Ter illustratie ook enkele markante artikelen onder de rubriek ONDERDANIGHEID. “Alle kwekelingen volbrengen met de grootste bereidvaardigheid alles wat haar vanwege de onderwij-

zeressen of andere zusters bevolen wordt. Hare hoofddeugd bestaat in gehoorzaamheid van hart en geest aan al haar oversten, in dezen God zelf beschouwende” [artikel 7].

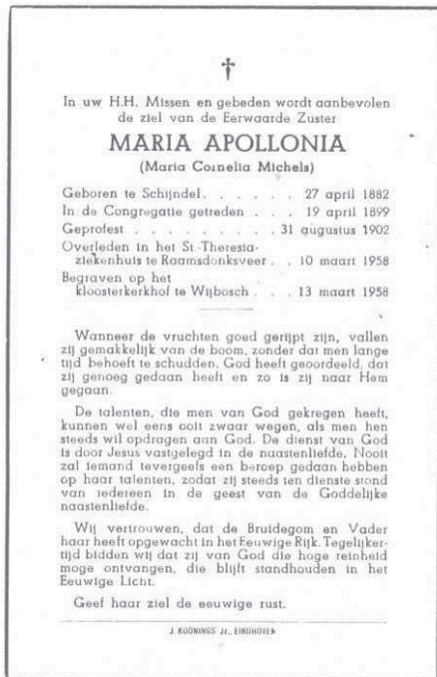
Als onbestaanbaar met deze christelijke gehoorzaamheid vermijden zij zorgvuldig alle tegenspraak, bedilzucht, ja zelfs de minste oneerbiedigheid; zij gedragen zich met eene eerbiedige vertrouwelijkheid, spreken haar niet aan dan op een wijze en in bewoordingen, die de wellevendheid en de verschuldigde eerbied vorderen” [artikel 8].

Men kent in die dagen ook een systeem van belonen en straffen en werkt op de rapporten of gedragskaarten met zgn. goede en kwade insignes. Men hanteert daarbij termen als uitmuntend, zeer goed, goed, vrij goed, redelijk en slecht, iets wat ons ook nu nog niet al te raar in de oren klinkt. De kwade insignes zijn vooral gericht op gedragsafwijkingen als ongehoorzaamheid, tegenspreken, oneerbiedigheid onder het gebed, oneerbiedigheid jegens de zusters, ‘onleerzaamheid’, het breken van de silence [stilteregeling], onbescheidenheid, onvoorkomendheid, onwellevendheid en onordelijkheid [artikel 80].

DAGORDE DER KWEKELINGEN

Weekdagen	Zon- en feestdagen
5.30 opstaan	5.30 opstaan
6.00 morgengebed + meditatie	6.00 morgengebed + meditatie
6.30 studie	
7.00 H.Mis	7.00 H.Mis
7.30 ontbijt	7.30 ontbijt
8.00 slaapvertrek in orde brengen	8.00 slaapvertrek in orde maken + uitspanning
8.15 klas	8.30 reglement + uitspanning
9.45 uitspanning	9.30 sermoen [= preek] + kruisweg
10.00 klas	10.15 uitspanning
11.00 catechismus of handwerken	11.00 catechismus + zangles
12.00 diner of middageten	12.00 diner of middageten
12.30 uitspanning	12.30 uitspanning
13.30 studie	13.00 tuin
14.00 klas	14.00 rozenhoedje
15.00 rozenhoedje + bezoek aan het H.Sacrament	14.30 lof
15.30 goûter + uitspanning	15.00 goûter + uitspanning
16.00 klas + 10 min. uitspanning	16.00 congregatie
17.00 klas + 10 min. uitspanning	16.45 uitspanning
18.00 klas	17.00 de groten naar de klas
19.00 souper of avondeten	19.00 souper of avondeten
19.30 uitspanning	19.30 uitspanning
20.15 avondgebed	20.15 avondgebed

De dagorde door de week en op zon- en feestdagen zoals die werd voorgeschreven in 1872

Gedachtenisprentje van zuster Apollonia Michels

Meester Michels wordt aangesteld in 1880

Wie nu door de Mr. Michelsstraat wandelt of fietst zal zich niet altijd realiseren wie deze prominente Schijndelnaar eigenlijk was. Johannes Bernardus Michels is op 8 mei 1851 te Uithoorn geboren. Hij voltooit zijn studie aan de normaalschool te Amsterdam. Eenmaal geslaagd heeft hij als onderwijzer gewerkt te Poeldijk en Amsterdam. Naast zijn onderwijzersdiploma behaalt hij de hoofdkate, een akte Frans en een akte wiskunde. Waarom hij naar Brabant is gekomen is niet bekend. Op 1 mei 1880 wordt hij als katholiek onderwijzer hoofd van de openbare school te Schijndel. Al spoedig staat hij bekend als een ijverig man, die op een uitstekende manier met kinderen om kan gaan en hij geniet al redelijk snel de achting van de ouders der schoolgaande jeugd.

Om gericht iets te kunnen doen aan de lees- en schrijffacterstanden onder de Schijndelse bevolking, opent hij de avondschool waar volwassenen geheel gratis onderwijs kunnen krijgen. Onder zijn collega's wordt de heer Michels erg gewaardeerd en men ziet hem als een opvoeder en onderwijzer met bijzondere kwaliteiten. Hij

wordt benaderd zitting te nemen in de examencommissies voor hulp- en hoofdakte. Zowel de zusters van Schijndel als die van Veghel trekken hem al vrij vlot aan als docent voor hun normaalschool en de hoofdakte cursus. Een ruime rijks subsidie voor normaalscholen is dan nog onbekend en ondanks de schaarse honorering weet mr. Michels zich als een toegewijd leermeester in te zetten voor de opleiding van religieuze onderwijskrachten. Voor onderwijzers uit de regio die interesse hebben in het behalen van de hoofdakte, organiseert hij kosteloos cursussen. Hij gaat in zijn enthousiasme zelfs zover, dat hij op de vrije zondag lessen geeft aan zusters te 's-Hertogenbosch en Uden. Op de Schijndelse normaalschool doceert hij rekenen, wiskunde, opvoedkunde en gezondheidsleer. Hij wordt gezien als een sterke persoonlijkheid, iemand met een brede en veelzijdige ontwikkeling en rijke kennis, een zéér gewaardeerd onderwijsman in hart en nieren. Op zijn 70e neemt hij nog ijverig deel aan 'Pedagogische Week' te Tilburg. Zo'n erudiete man doet natuurlijk binnen de Schijndelse samenleving nog veel meer dan anderen onderrichten. Zo is hij in zijn tijd voorzitter van de Vincentiusvereniging en de Kinderbescherming. Zijn vrouw is in die periode penningmeesteres van de Sint-Elisabethvereniging. Uit waardering voor zijn tomeloze

inzet ontvangt hij de ridderorde van Oranje Nassau en het erekruis Pro Ecclesia et Pontifice. Van zijn zeven kinderen gaan er uiteindelijk 5 als priester of kloosterling door het leven. De jongste zoon wordt de bekende professor Michels die, na aan de universiteit van Utrecht Nederlandse letteren gestudeerd te hebben, wordt verbonden als docent aan de RK Leergangen te Tilburg en later als professor aan de universiteit van Nijmegen. Zijn zus Cornelia Maria, een waar studiehoofd met ontzettend veel talenten, treedt in bij de Zusters van Schijndel onder de naam Zr. Apollonia en behaalt tussen 1901 en 1916 achtereenvolgens hulpakte, vrije en ordeoefeningen, Duits L.O., hoofdakte, Engels L.O., Frans L.O., Duits M.O., handelskennis L.O., Franse handelscorrespondentie en godsdienst A. Ze werkt samen met haar vader aan de Schijndelse kweekschool. De jongste dochter leeft in Schijndel voort als Juffrouw Cor Michels, die veel sociaal werk heeft gedaan, de bouw van de devotiekapel op de Markt sterk heeft gepromoot en ze maakte destijds schitterende borduur- en handwerkstukken. Op het Brabants Historisch Informatie Centrum [het oude rijksarchief] te 's-Hertogenbosch bezit men nog een 'collectie Michels' waarin heel veel fotomateriaal is terug te vinden van Schijndelse missionarissen, broeders, paters, zusters en fraters.

Het gezin Michels met vermoedelijk neven en nichten bij gelegenheid van het gouden kloosterfeest in 1949 van zuster Apollonia die in het midden zit op de 1^e rij geflankeerd door haar broer professor Michels en haar zus Cor Michels [fotograaf A.W. vd Kerkhof te Eindhoven – foto geschonken door Zr. Annita van Laarboven]

Op 23 april 1896 richt algemene overste Wilhelmina van Vlokhoven [Zr. Ignatia] een schrijven aan Z.E. de minister van Binnenlandse Zaken en licht daarin het voornemen van de congregatie toe t.a.v. de kweekschoolopleiding. De vierjarige cursus is volgens deze brief gebaseerd op het regeringsbesluit uit 1890-1891. Het personeel zal bestaan uit 3 onderwijzeressen en 4

vakonderwijzeressen, die uitsluitend aan de kweekschool zijn verbonden. Daarnaast kent men ook nog externe docenten die normaliter verbonden zijn aan andere scholen en slechts in een deeltijdfunctie lesgeven aan de kweekschool. Zij meldt dit in het perspectief van een mogelijke subsidiëring.

Zuster Felicité Renders die haar medezuster Joseph Bogaerts [1865-1897] is opgevolgd en als 2e directrice van de gesubsidieerde bijzondere kweekschool 31 jaren lang leiding heeft gegeven aan docenten en kwekelingen. In een in 1946 geschreven terugblik op 50 jaren Mariakweekschool wordt zij door Zr. Alphonsina gezien als iemand 'die altijd dezelfde was, vriendelijk en zacht en een medezuster die hard voor de kweekschool heeft gewerkt, waarvoor haar nooit iets te veel was'.

Mej. H.H.M. Bogaerts [Zr. Joseph] hoofd en directrice [1865-1897]
Mej. E.M.F. Renders [Zr. Felicité] onderwijzeres met akte B [1872-1929]
Mej. M. Koenraads [Zr. Augustine] onderwijzeres met akte A [1877-1908]
Mej. H. van Os [Zr. Christina] vakonderwijzeres b [1858-1937]
Mej. M.C. Jongbloets [Zr. Virginia] vakonderwijzeres k [1870-1954]
Mej. H.M.Cooijmans [Zr. Françoise] vakonderwijzeres j en k [1872-1906]
Mej. J. Rutten [Zr. Antonio] vakonderwijzeres j [1873-1896]
Mej. C.H. de Gier [Zr. Gonzaga] onderwijzeres verbonden aan de 'binnenschool' [1860-1944]
Dhr. J.B.Michels hoofd van de openbare school te Schijndel
Dhr. J.H.Steenbergen onderwijzer van de leerschool te Nijmegen

Het docententeam waarmee de bijzondere kweekschool is begonnen in 1896

Eindelijk subsidie voor de kweekschool

Het heeft weliswaar tot 1 mei 1896 geduurd maar vanaf dat moment kan men rekenen op de nodige rijkssubsidie en worden de nieuwe plannen ingediend bij allerlei instanties. Een forse stap in de goede richting. Meteen wordt een nieuwe prospectus opgesteld waarin de basis voor de nieuwe 'bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen' helder wordt omschreven. Ze is bedoeld 'voor jonge juffrouwen uit den fatsoenlijken stand die zullen worden opgeleid tot deugdzame en degelijke onderwijzeressen'. In de toelatingseisen klinkt dit basisprincipe al meteen door, want men zoekt jonge dames van een onbesproken gedrag, een godsdienstige inslag en zoals het letterlijk gedefinieerd staat 'met aanleg voor wetenschappelijke studie'. De toelatingleeftijd mag niet beneden de 15 zijn noch boven de 16 jaren. Wat hebben deze jonge meisjes te verwachten.....op de eerste plaats 'onderwijs in de christelijke lering dat gegeven zal worden door een RK priester', studie van alle vakken die vereist zijn om staatsexamen te kunnen afleggen

ter verkrijging van het diploma van hulponderwijzeres, naar verkiezing, dus blijkbaar facultatief, vertrouwd raken met de beginselen van de Franse taal, vrouwelijke handwerken en tenslotte de vrije en orde-oefeningen te beschouwen als een vorm van gymnastiek.

In de prospectus wordt aan de ouders meegedeeld dat aan de gezondheid van de kwekelingen de uiterste zorg besteed zal worden en in geval van ziekte krijgen ouders of voogden meteen bericht. De jaarlijkse grote vakantie begint in augustus en duurt 5-6 weken, de paasvakantie 14 dagen en het 'verblijf in het gesticht' [lees: internaat] wordt gesteld op 4 cursusjaren.

Er wordt geen directe druk uitgeoefend op de kwekelingen om die vier jaren vol te maken, want, zo schrijft de directrice, het staat de jonge kwekelingen vrij om, op last of onder goedkeuring van ouders of voogden, het 'gesticht' weer te verlaten. Constateert het docententeam dat er sprake is van ongeschiktheid en de bovenstaande doelstelling werkelijk niet haalbaar is voor de studente, dan wordt daarvan bij de eerstvolgende vakantie kennis gegeven aan de ouders of voog-

den, die deze kennisgeving het beste kunnen beschouwen als een verzoek om hun kinderen na die vakantie dan ook maar thuis te houden. Tenslotte verzoekt men bij de toelating een deugdelijk geboortebewijs mee te brengen, een vaccinatiebewijs en een document in verband met de verandering van woonplaats.

Wie verdere inlichtingen wenst, kan zich vervoegen bij de directie van de kweekschool.

Deze prospectus en andere details over leerplan e.d. worden door Zr. Ignatia van Vlokhoven en

het hoofd onderwijszaken Zr. Innocentia Eijcken aan diverse personen toegestuurd zoals Hare Majesteit de Koningin weduwe en regentes der Nederlanden, Zijne Excellentie de minister van Binnenlandse Zaken, Mr. J.F. Coolen schoolopziener in het arrondissement Veghel, Mr. D.H. van den Acker schoolopziener in het district Eindhoven en Jonkheer J.B. Verheijen inspecteur van het Lager Onderwijs in de 1^e inspectie te Loon op Zand.

Kwekelingen uit 1898 in uniform en voorgeschreven kapsel bij het kegelspel op de oude stenen pad. De nummertjes verwijzen volgens de overlevering naar: 1. Mina van Gestel, 2. Ilse de Plan, 3., 4. Bertha de Martinez, 5. Johanna Langenborst, 6., 7. Ciska van Amelsfoort, 8.,

9. Marietje Sassencling, 10. Anna van Hoof, 11. Maria Sars, 12. Betsy van Antwerpen

NB: bij alle groepsfoto's is uitgegaan van de namen zoals die in het kloosterarchief zijn opgetekend.

De inhoud van het onderwijs

In genoemde prospectus wordt voorts voor 1896-1897 een volledig overzicht gepresenteerd van alle vakken, verdeeld over de vier cursusjaren, steeds opklimmend in moeilijkheidsgraad met duidelijk aangegeven welke boeken men gebruikt per vak, per cursusjaar en de wettelijke letteraanduiding per vakgebied. Als we ons realiseren dat we het hier hebben over kweekschooltoestanden van 110 jaren geleden, dan zijn die overzichten natuurlijk 'onderwijshistorisch gezien' bijzonder interessant. Summier laten we de vakgebieden hier volgen, zonder op al te veel

details in te gaan, maar het geeft een mooi beeld van hoe men toen dacht en handelde. Overigens.....tot op de dag van vandaag is aan het basisprincipe weinig veranderd, alhoewel men vakinhoudelijk gesproken natuurlijk duidelijk is meegegroeid met de ontwikkelingen door de tijd heen, met nieuwere inzichten op pedagogisch, didactisch en ontwikkelingspsychologisch gebied, maar ook heden ten dage dient iedere leerkracht een stevige basiskennis van al die disciplines te hebben om kwalitatief goed onderwijs te kunnen aanbieden. Kinderen en jong volwassenen een gedegen, op basis van heldere normen

en waarden, opleiding en opvoeding meegeven is een van de belangrijkste en meest verantwoordelijke taken binnen onze samenleving. Kiezen voor dit 'vak', maar dat is mijn persoonlijke me-

ning, is meer een kwestie van een geïnspireerde roeping dan het hebben van een beroep. In 1896 had men dat al zeer scherp in de gaten!

Een andere groep kweekelingen studierend aan de 'nieuwe kweekschool' die in 1898 poseren voor de fotograaf met een heel lang springtouw in de hand en enige hoepels. Op deze foto staan voor zover bekend:, Christine van Laarhoven [Zr.Adriana], Sientje van de Ven, Betje Welvaarts [Zr.Francina], Marie vd Pol [Zr.Richarda], Jona Vermeltfoort [Zr.Celesta], Nella Verstappen [Zr.Marie Arnoldine], Betje Konijn [Zr.Petronilla],, Anna Smits [Zr.Philothea], Jo van Will [Zr.Sebastiana], Gerarda Hol [Zr.Borromea], Mina Haarhuis [Zr.Alouise], Gezina Haarhuis [Zr.Engelmunda], Cato vd Pol [Zr.Modesta], Louisa Koedijk,, Thilda vd Kerkhof [Zr.Eleonora], Marie Roelofs,.....

Op de Mariakweekschool te Schijndel, die vrij snel heel goed bekend staat in de regio, kiest men voor een vrij uitgebreid pakket bestaande uit Nederlandse taal [d] onderverdeeld in spraakleer [grammatica] en stijlleer; lezen [a] nl. technisch op een goed niveau, natuurlijk en vloeiend met een perfecte uitspraak en het bekende begrijpend lezen wat toen werd aangeduid met 'logisch lezen'; veel aandacht voor mooi methodisch schrijven [b]; het vak rekenen [c] verdeeld in theorie van de onderscheiden onderdelen en de dagelijkse praktijk via allerlei oefenboeken; geschiedenis [e] met aandacht voor de vaderlandse historie en allerlei regeringsvormen [staatsinrichting zouden we nu zeggen]; aardrijkskunde [f] gericht op kennis van de aarde, de werelddelen, speciaal Europa en bijzonderheden in eigen land; kennis der natuur [g] onderver-

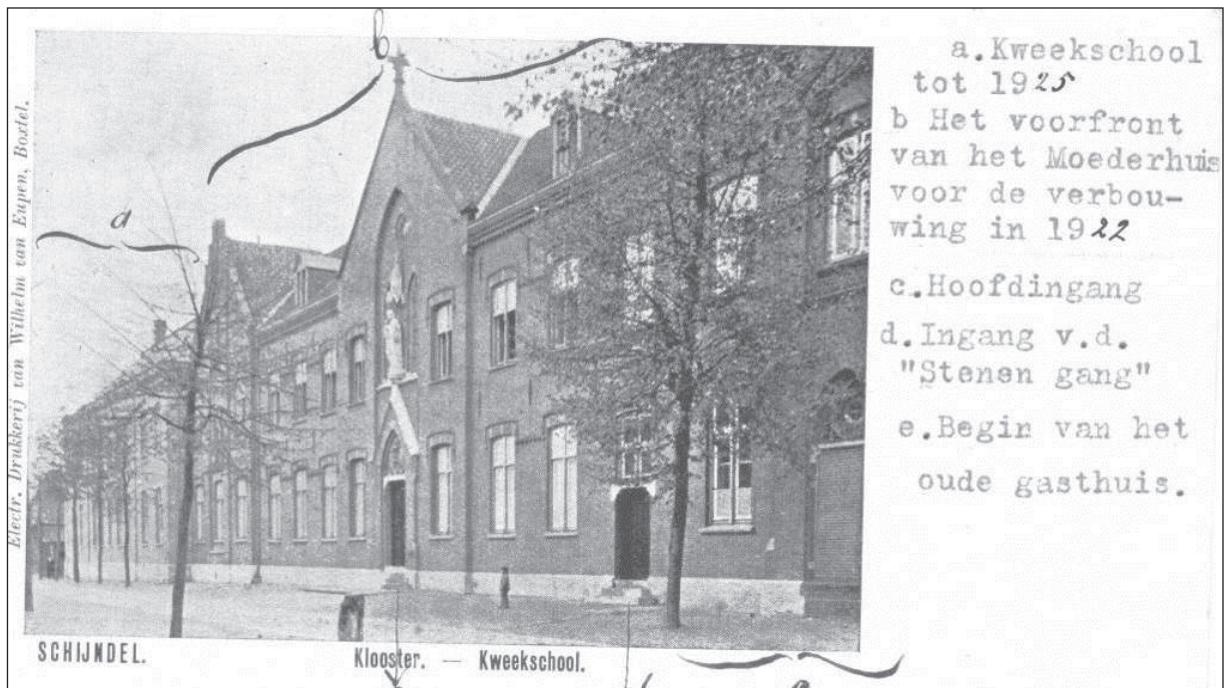
deeld in natuurkunde [lees: fysica], plant- en dierkunde en in de 4^e cursus nadere beschouwingen over het menselijk lichaam en de functie der organen; het vak zingen [h] met overigens ruim aandacht voor notenschrift, maat en ritme, toonsoorten e.d. waarbij de bundel 'Zangvogeltjes' maatgevend is; tenslotte volgt men lessen in tekenen [i], gymnastiek [j], nuttige handwerken [k] onderverdeeld in breien, knippen, naaien, mazen en stoppen opklimmend in een steeds verdere verfijning der technieken. Een omvangrijk lespakket!

In de 3^e en 4^e cursus krijgen de jonge meisjes de nodige lessen in pedagogiek of opvoedkunde en onderwijskunde in allerlei facetten, de didactiek van het vakgebied en de manier van lesgeven in al die vakken als ze straks als hulponderwijzers voor de klas zullen staan.

Jeugdherinneringen aan de kweekschoolperiode

In de archieven viel mijn oog op een verhaal van een oude zuster, die een mooi sfeerbeeld heeft geschetst van de kweekschool in haar tijd. Zij schrijft o.a. het volgende:

“Ik ben kwekeling geworden in 1895. Op de slaapzaal brandden kleine petroleumlampjes. Kinderen moesten Frans spreken. Wie het niet deed kreeg een rode band om en wie plat sprak een blauwe band. Op het patroonfeest van zuster Gonzaga de Gier [1860-1944] kregen we stijve rijstepap met suiker. Dat was een buitengewone traktatie. In het begin kregen we 's morgens niets op ons brood, maar op zekere zondag kondigde Zr. Gonzaga, die de zorg voor de kwekelingen had, onder het reglement af, dat we in het vervolg aan het ontbijt één boterham belegd met spek zouden krijgen. De andere boterham bleef onbelegd. We maakten grote wandelingen. Ieder jaar werden we uitgenodigd door de zusters in Sint Oedenrode en Den Dungen, wat toen vanwege het kleine getal kinderen [ca.50] nog wel mogelijk was. Ons voornaamste uitstapje was de reis naar Volkel naar de beeroom van Zr. Leonard de Vaan [1870-1923] nl. pastoor de Vaan, waar we feestelijk werden onthaald. Dat gebeurde in de kersentijd. We gingen met de trein naar Uden en verder te voet. Op de binnenplaats der oorspronkelijke kweekschool was het een geliefkoosde sport over de drie stenen paden te springen. Rector Kluijtmans beloonde de sprong over de drie stoepen tegelijk met een dubbeltje, waarmee we dan bij Zr. Gonzaga wat lekkers konden kopen. Tot deze prestatie waren echter maar een paar kinderen in staat. Daar de speelplaats klein en vlak bij de kapel was, gingen we onder de retraite van de Eerwaarde Moeders spelen 'in de Buunder'. Daar vingden we kikvorsen. Die werden gedood en dan namen we de kikkerbilletjes mee naar huis om ze in een pan, die Zr. Dymphna Valenberg [1858-1935] ter beschikking had gesteld, te braden. Dat was voor ons allen op één na een lekkernij”.

Een oude opname van de voorgevel van het moederhuis van vóór 1922 met links bij de letter a de vleugel van de oude kweekschool

Om een goed beeld te krijgen van de sfeer op de kweekschool eind 19e eeuw, tevens internaat waarvan Zr. Gonzaga de Gier de moeder-directrice was, zijn de jeugdherinneringen van zusters natuurlijk goud waard, ook al is de berichtgeving misschien een beetje persoonlijk gekleurd, omdat die vaak in een latere periode is opgetekend. Zo verhaalt zuster Theresia Nounens primair van alles over de gebouwelijke situatie, maar die notities zijn op dit moment moeilijk interpreteerbaar en ook niet meer zo boeiend, omdat bijna alle oorspronkelijke ge-

bouwen sindsdien ingrijpend zijn gewijzigd. Het kweekschoolgebouw van toen is ontworpen door architect Heijkants uit Erp en gebouwd door de aannemers F. Rooijackers uit Gemert en J. v.d. Waardenburg uit Dinther voor een bedrag van f 26.479,88. In april 1898 werd het in gebruik genomen. Wel zijn er typische elementen uit het verhaal van Zr. Theresia te distilleren zoals bv. het voorschrift in de prospectus van de kwekelingen om klompen mee te brengen en wel een paar zwarte klompen voor nat weer in de tuin. Die werden stevast opgeborgen in het zgn.

‘stenen kamertje’. Op de binnenplaats, waar het gasthuis aan grensde, moet een wip en schommel gestaan hebben. Op een nog onbestrate speelplaats stonden banken met daarnaast een hardstenen plaat, waarop de kwekelingen ‘bikelden’.

Zuster Alphonsina schrijft, bij gelegenheid van het gouden feest van de kweekschool in 1946, over de jaren '90 van de 19^e eeuw enkele markante details. Zij was de laatste kwekeling die algemene overste zuster Emmanuël de Gier in 1894 nog had aangenomen. Zuster Gonzaga, bekend als een goede moeder, had samen met zuster Hubertina de zorg voor 42 kwekelingen.

En dan volgt een persoonlijke ontboezeming als ze schrijft: “Wat had ik de eerste dagen heimweel! Had ik me maar enigszins kunnen oriënteren, ik had beslist het hazenpad gekozen. De goede God, die me immer zo trouw leidde en bijstond,

wilde niet dat ik den weg naar Olland, mijn geboorteplaats, terugkende, al had ik die vroeger zeer dikwijls begaan. Stilletjes aan gevoelde ik me beter thuis en spoedig werd de kweekschool me zeer dierbaar. Toen de nieuwe kweekschool werd geopend en de nieuwe kapel ingewijd [1898] kregen we voor het eerst paasvakantie, later zelfs ook nog kerstvakantie.”

Zuster Augusta van de Westelaken heeft nog vóór de nieuwe kweekschool van 1896 de hulpakte gehaald. Ze moest studeren in een studiekamer staande aan een lessenaar met aan weerszijden drie à vier plaatsen. 's Morgens om 6 uur werd verwacht dat de kwekelingen gingen en trappen zouden vegen, daarna een misviering, gevolgd door het ontbijt en dan afwassen in de bijkeuken. Het lesrooster zag er toen nog redelijk simpel uit....maandag taal, dinsdag rekenen, woensdag taal, donderdag rekenen etc..

Een kweekschoolklas uit 1904 met voor zover nog bekend de namen: op de bovenste rij v.l.n.r. Zr.Theodora van den Heuvel, Mina van Grotel, Zr.Marie Petra van der Doelen, Zr.Ignatia Timmermans, Zr.Gerarda Majella Buskens, Sisca van Doren, Zr.Emmanuël Hamelynck, Zr.Johanna van Vroonboven, Zr.Anna Claassen, Zr.Antonia Huberts - 2^e rij v.l.n.r. Rica Welten,, Betsie Hoppenbrouwers, Zr.Richarda van de Pol, Zr.Engelmundis Walboomers, Zr.Jacqueline Jacobs,, Zr. Marie Laurentia Hamelynck, Zr.Mechthilda Vogels, Fientje vd Grinten, Jo Knoops - 3^e rij v.l.n.r. Ans Sprenkels,, Zr.Modesta vd Pol, Cor vd Waardenburg, Mina Rooijakkers, Janske Huberts, Marie van Aalst, Anna Zijlmans, Christine de Leeuw, Zr.Ida Megens - 4^e rij v.l.n.r. Zr.Martha vd Boogaert, Zr.Francoise Wertenbroek, Zr.Theophista van Hoek, Janske van den Hurk, Willemine de Werd, Zr.Gonzaga de Gier,, Zr.Martha Jaspers, Zr.Aloysa Smulders, Netje Coojmans, Cato Sloots - 5^e rij v.l.n.r. Zr.Cornelia Verschuren, Zr.Valeriana van de Nieuwenbof, Marie Schakenraad, Antonet Vuysters, Marie van de Ven, Lisa Holl, Zr.Augustine Jansen, Marie Wagemans,, Anna van Engeland, Betje Schoenmakers - 6^e rij v.l.n.r. Rica van Leeuwen, Joke de Jong, Marietje van de Wiel, Bertha Jansen, Cor Priems.

Een andere anonieme zuster schrijft over het begin van de kweekschool het volgende:

“Op een morgen begin 1896 werd aan de leerlingen der normaalschool aangekondigd, dat de taalles die dag niet door zou gaan omdat de lerares Zr. Joseph Bogaerts met de eervaarde Zr. Innocentia Eijcken op reis was. Enige weken later werd ons verteld dat HEW [hunne eervaarden] op verkenning waren geweest bij de eervaarde Zusters van Dongen, waar het jaar tevoren de R.K.Kweekschool was opgericht. Dit was de eerste in Nederland. Weer een poos later vernamen wij, dat onze normaalschool ook zou worden omgezet in kweekschool. Op 1 mei 1896 werd dan de Schijndelse kweekschool als de tweede R.K.Kweekschool in Nederland geopend. Vereisten nu waren: 4 cursussen, voorafgegaan door de voorbereidende klassen A en B. Als directrice werd aangesteld Zr. Joseph Bogaerts tevens lerares in de Nederlandse Taal. Verder nog Zr. Felicité Renders voor rekenen, opvoedkunde en aardrijkskunde. Tevens Mijnh. Michels leraar N.Taal, rekenen en de bijvakken. Mijnh. Steenbergen voor tekenen; Mijnh. Tielstra hoofd der school in Boxtel uitsluitend N.Taal. Na enige maanden is jammer genoeg deze Heer verongelukt. In diens plaats werd aangesteld Mijnh. van Gils hoofd der school in Wijbosch, die enige maanden later overleed. Sindsdien trad als leraar op Mijnh. Baudoux. Reeds op 27 febr. 1897 overleed de 1e directrice Zr. Joseph. Als de 2e directrice werd benoemd Zr. Felicité Renders en als nieuwe lerares in de N.Taal werd aangesteld Zr. Vincentia van Esch. Handwerken en muziek werden resp. gegeven door Zr. Virginia Jongbloets en Zr. Leonard de Vaan. De hoogste klas der normaalschool werd nu de 4e cursus en begon met 4 candidaten Zr.M.Helena v.d.Stappen, Zr.Mattheo van Heeswijk, Zr.Christiana Teunissen en Theodorine van Vugt. Van deze 4 eerste candidaten zijn op 5 mei 1897 de drie eerstgenoemden geslaagd. Op 31 mei hebben deze drie met goed gevolg ook examen gedaan voor handwerken en kwamen 's avonds om 8 uur thuis, gereed om ergens als onderwijzeres geplaatst te worden, wat niet lang op zich liet wachten. Reeds den volgenden morgen om 5 uur verlieten Zr.M.Helena en Zr.Mattheo het Moederhuis. De eerste om reeds te 9 uur in Woensel voor de klas te staan en de tweede moest dien zelfden dag in Borne ook nog haar taak aanvangen. No.3 kon nog een maand in het Moederhuis blijven, om eind juni, met Zr.Mathilde v.d.Dennen als hoofd, naar St.Anthonis te vertrekken en daar samen op 1 juli de school voor het L.O. te beginnen”.

Om die afstanden te overbruggen waren er in die tijd gelukkig al aangelegde spoorlijnen zoals bv. in Schijndel het Duits lijntje richting NO-Brabant en de trein via Boxtel naar Eindhoven.

Het teken- en fysicaklokaal van de oude kweekschool tussen 1890 en 1925.

De tram door Schijndel richting Sint Oedenrode etc. was er toen nog niet, anders had Zr. Helena

bij het tramstation, de huidige ‘d’n Bes’ van de familie van Veghel op kunnen stappen, maar de eerste tram reed pas vanaf 26 juni 1899. Alhoewel.....’s morgens om 5 uur.....misschien heeft ze toch gereisd met het paard en rijtuig van het moederhuis. Wat een tijden in vergelijking met onze supersnelle verbindingen!

Over de periode 1896-1932 bestaat een zgn. notulenboek, maar daarin vindt men nauwelijks iets anders dan administratief-technische notities over aanstellingen van personeel, mutaties, salarisstaten en lesroosters, maar helaas niets over bijzondere gebeurtenissen. Die aantekeningen worden hier en daar afgewisseld met belangrijke correspondentie. Wat wel zeer uniek is voor de Schijndelse congregatie.....wie een tante zuster heeft [gehad] of een familielid dat in Schijndel de kweekschool heeft doorlopen kan zonder enige moeite de studieresultaten raadplegen, want in het kloosterarchief berusten, naast dit uitgebreide notulenboek, nog een hele serie ‘rapportboeken’ [1896-1957], waar per student uiterst nauwkeurig de vorderingen staan opgetekend. Voor andersoortige aantekeningen betreffende de kweekschool is men aangewezen op de posten uit het memoriaalboek van de congregatie en de zgn. hectografen van de algemene oversten, een vorm van nieuws per circulaire of rondzendbrief aan alle huizen.

<i>Vak</i>	<i>C. I</i>	<i>C. II</i>	<i>C. III</i>	<i>C. IV</i>
[a] lezen	4	3	3	2
[b] schrijven	2 ½	1 ½	1	1
[c] rekenen	5	5 ½	5	6
[d] taal	4	4	6	7
[e] geschiedenis	1	2	2	2
[f] aardrijkskunde	2	2	2	2
[g] kennis der natuur	2	2	2	3
[h] muziek	2	1	1	1
[i] tekenen	2	2	2	3
[j] gymnastiek	1	1	1	1
[k] nuttige handwerken	6	6	6	7
<i>Subtotaal</i>	<i>31 ½</i>	<i>30</i>	<i>31</i>	<i>35</i>
<i>totaal 127 ½ lesuur</i>				

Het wekelijks aantal uren in 1896-1897 in de vier cursusjaren met voor de meisjes zoals men kan zien een zwaar accent op de nuttige handwerken, overigens exclusief de uren godsdienstonderwijs.

Blijdschap en verdriet

Binnen iedere leefgemeenschap wisselen blijdschap en verdriet elkaar vaak af. Zo ook op de Schijndelse kweekschool. Voorjaar 1908 wordt het docententeam getroffen door het vroegtijdig overlijden van een eminente kracht nl. Zr. Augustine Koenraads. Ingetreden in 1894 staat zij bij de kwekelingen al bekend als ‘de heilige zuster’. Het schijnt dat ze tijdens de uitoefening van haar vak op 9 maart van dat jaar op 31-jarige leeftijd [1877-1908] door vergiftiging om het leven is gekomen. De juiste toedracht is tot op heden nergens gevonden, maar hoe dan ook.....het is zonder meer een zware slag voor kweekschool en congregatie geweest. In hetzelfde jaar heft men op 1 november de nodige jubelklanken aan vanwege het kopen bestaan van de gesubsidieerde Schijndelse kweekschool. Grappige poëtische brouwsels getoonzet op een medley van toentertijd bekende melodieën zoals‘In naam van Oranje, Levi Sadock, Oliebol, Wiens hoed dit is, Geef me een dropje, Sara je rok zakt af, In den tijd der patriotten, Crambambolie e.a. waarin heel veel zusters feestelijk worden bezongen die op een of andere manier bij de kweekschool zijn betrokken als docenten, surveillantanten, zusters van de huishoudelijke dienst etc.....nl. de zusters Felicité Renders, Teresa Rutten, Juliana van der Heijden, Stephana Aarts, Leonard de Vaan, Stephano van Dam, Emmanuël Hamelynck, Magdalena Korting, Carmela Lambooij, Theophile van de Sande, Lamberdine van Dam, Ludovica Kuijste, Agnes van Beurden, Alphonsine de Jong, Marie Heijmans, Arnoldine Kok, Innocentia van Vroonhoven, Joanne Marie van Helmond, Christiana Wel-

vaarts, Caroline Cooymans en tenslotte madame de Vet.

Titelblad

van de feestcantate voor zuster Gonzaga

Vanaf 9 juli 1915 volgt wederom een periode van diepe verslagenheid als zuster Emmanuël Hamelynck op 27-jarige leeftijd [1888-1915] plotseling aan de moederhuis- en kweekschoolgemeenschap wordt onttrokken. Zeer zeker is er een emotioneel afscheid op gevolgd als men bedenkt dat ze bij de kwekelingen in hoog aanzien stond. Trouwens.....binnen de kweekschool zijn het niet alleen docenten geweest die men veel te vroeg ten grave heeft moeten dragen. Er overleden ook meisjes-kwekelingen. Bij de beschrijving van het kerkhof van het moederhuis is hier al aandacht aan besteed. Ondanks rouw en verdriet toch ook weer feestvreugde als de zeer geziene moeder Gonzaga de Gier [1860-1944] uitbundig in de bloemetjes wordt gezet

vanwege 25 jaren trouwe dienst als leidster van het internaat.

De bouw van een nieuwe kweekschool

Op de 1^e vrijdag in september 1923 wordt een eerder beraamd plan uit de kast gehaald nl. de bouw van een nieuwe kweekschool, verbetering van de voorbereidende klassen en restauratie van de rechtervleugel van het moederhuis, nadat het jaar daarvoor al een nieuwe verdieping is gezet op de hoofdbouw van het moederhuis. Na aanbesteding wordt het werk gegund aan de firma Segers uit Nijmegen voor een geldsom van f 238.400,-. Door sterke toename van het aantal kwekelingen was de noodzaak tot uitbreiding extra urgent geworden. Algemene overste Zr.

Theodora Slits stelt het college van B&W op 26 november 1923 in kennis van het congregatiebesluit en schrijft: *“Geacht College, het bestuur der kweek- en opleidingschool der Zusters van Liefde te Schijndel aan de Heikant geeft met verschuldigde eerbied te kennen, dat door haar is aanbesteed een nieuwe opleidingschool ter vervanging en verbetering der bestaande. Dat door vermeld bestuur echter geen aanspraak zal worden gemaakt op een hogere uitkering wegens gebruikswaarde aan gebouwen, terreinen en meubelen dan de thans voor hare opleidingschool vastgestelde vergoeding, ook al wordt die waarde door vernieuwing aanzienlijk verhoogd”.*

Architect Ch.J. van Liempd maakte destijds een raming van de bouwkosten en kwam tot de volgende conclusie:

grondwerk en riolering	f 8.485,-
kelder centrale verwarming	f 15.000,-
kweekschool zonder kapel	f 157.485,-
vloer speelplaats en putjes	f 3.000,-
centrale verwarmingsinstallatie	f 10.000,-
architect- en opzichtkosten	f 8.530,-
totaal	f 202.050

De eerste groep geslaagden van de ‘nieuwe kweek’ die slechts enkele maanden hebben kunnen genieten van de nieuwbouw. Op groepsfoto’s van kwekelingen staan er de al ingetreden zusters zelden of nooit bij. Bij deze groep uit 1925 hoorden nl. ook Zr. Marie Margaretha Schellens en Zr. Agnesia de Graaf. Achterste rij v.l.n.r. Mijntje Blok, Cor Blok, Marie van Dommelen, Marie van den Heuvel, Jaantje Oerlemans, Bet Lamers, Nelie Cools, Ad van Velthoven en Maria Smulders – middelste rij: Toos van der Sommen, Oda Dielis, Maria van der Linden en Anna Dekkers – voorste rij: Mien Tausch en Marie van den Biggelaar. Ze zijn allen geslaagd en waren de 2^e groep geëxamineerden volgens de nieuwe norm.

Er wordt voortvarend gebouwd, zelfs zo dat de voorbereidende klassen al op 1 september 1924 in de nieuwbouw gehuisvest kunnen worden tot grote tevredenheid van personeel en leerlingen. De kweekschool zelf volgt op 1 mei 1925.

Rector Rubbens heeft, op verzoek van monseigneur Diepen, de nieuwbouw en de nieuwe kapel van de Mariakweekschool op 8 december 1925 ingezegend en ook de wijding verricht van de aangebrachte kruisweg.

Inmiddels heeft de kweekschool een nieuw privilege verworven. Per 28 december 1923 is nl. bepaald dat men in de toekomst niet meer hoeft deel te nemen aan landelijke staatsexamens, maar door het zgn. 'jus promovendi' wordt het docententeam de bevoegdheid toegekend zelf voort-

aan in eigen huis de eindexamens af te nemen en de akte van bekwaamheid uit te reiken. Dit alles gebeurt vanaf 1924 in de gastenzaal van het moederhuis. Het examen omvat dan de vakgebieden lezen, schrijven, taal, rekenen, vaderlandse geschiedenis, aardrijkskunde, natuurkunde, zingen, tekenen en opvoedkunde. In 1925 worden daar aan toegevoegd de vakken wiskunde, rekenkunde i.p.v. het gewone rekenen, algemene geschiedenis, handwerken, vrije en ordeoefeningen [een vorm van lichamelijke oefening] later de akten J en K en de talen Frans, Duits en Engels. Het vak godsdienst met als onderdelen godsdienstkennis, bijbelse geschiedenis en kerkgeschiedenis, wordt op dat examen niet vereist. Men haalde hier destijds een apart diploma voor.

Ook in 1926 slaagt iedereen. Onder de kandidaten vijf zusters nl. Johanna de Klein, Landelina Bakker, Maria Goudsmits, Marie Antonie Donkers en Benigna Roijers, waarvan er overigens drie in Venlo toch nog staatsexamens hebben moeten doen omdat ze een opleiding in oud-rekenen hadden gekregen, terwijl de anderen handelsrekenen in hun pakket hadden. Op de foto staan: achterste rij v.l.n.r. Nellie Smulders, Janske van der Aa, Maria van der Kam, Nolda Smulders, Roos Crombeen, Chrisje van den Hark, Toos van Helvoort, Corrie Grootveld, Mien Baselmans – middelste rij v.l.n.r. Laus van Leeuwarden, Jet Dielis en Dora Glandemans – voorste rij: Gradie Gelink, Maria Tijhuis, Maria Helsper, Ria Jongbloets, Job. Couwenberg en Pieta van den Akker.

Het bijzondere jaar 1929

Had in oktober 1918 de Spaanse griep voor de nodige opschudding gezorgd, overleden enige meisjes en stuurde men de overige kwekelingen naar huis, in februari 1929 openbaart zich rood-

vonk. Het is een besmettelijke ziekte, gepaard gaande met koorts, keelpijn en helderrode huiduitslag. Deze bacteriële infectie wordt veroorzaakt door een streptokokkenbacterie en is een typische kinderziekte, die overigens ook bij vol-

wassenen kan voorkomen. Vroeger was het een gevreesde ziekte die weken kon duren en soms oor-, nier-, hart- of gewrichtsaandoeningen tot gevolg kon hebben. Sinds de komst van penicilline en antibiotica kan men de besmetting efficiënter bestrijden. Logisch dat men op het internaat uiterst zorgvuldig omging met deze ziekteverschijnselen. Op de 16^e van die maand wordt bij twee meisjes de ziekte ontdekt en nog dezelfde dag worden ze overgebracht naar de barakken in 's-Hertogenbosch. Op andere kostscholen in de regio was al een besluit gevallen de internen naar hun ouders te laten gaan, zodat zich de ziekte niet verder zou uitbreiden. Op de 22^e constateert men dat zich op de Schijndelse kweekschool bij een derde meisje de ziekte openbaart, zodat op medisch advies van de huisarts toch iedereen huiswaarts moet keren. Alle families worden telefonisch en telegrafisch in kennis gesteld. Met name de meisjes uit de voorbereidende klassen had men uit voorzorg al afgezonderd van de rest. Pas op 13 april, dus na de paasvakantie, keert iedereen weer terug naar het internaat. Bij aankomst volgt meteen een nauwkeurige medische controle. Men wil niets meer aan het toeval overlaten, te meer omdat ook al sinds eind februari twee jonge zusters besmet waren en men geen enkel risico meer nam. Nadat iedereen genezen was verklaard, werd de hele kweekschool grondig ontsmet.

In september wordt iedereen opgeschrikt door een andere niet voorziene gebeurtenis. Op de 1e dag van die maand overlijdt directrice Zr. Felicité Renders die met ingang van de zomervakantie al ziek was geworden. Ondanks het feit dat ze voortdurend aangaf na de vakantie haar lessen weer te willen hervatten, was de huisarts van mening dat bedrust de enige remedie zou zijn. Ze zou helaas niet meer op haar post terugkeren. Na ruim 32 jaren intensieve en voortreffelijke bestuursjaren moet de kweekschoolgemeenschap definitief afscheid van haar nemen. Op 14 september wordt een opvolgster benoemd in de persoon van Zr. Anselma Tjihuis en gaat de

opleidingsschool voor onderwijzeressen weer een nieuwe fase in.

Portret van de nieuwe directrice Zr. Anselma Tjihuis

De start van zuster Anselma Tjihuis

Het is interessant om te zien hoe de congregatie ten aanzien van de zusters-docenten van de Mariakweekschool de meesten van hen lang op hun post laat blijven en ze ogenschijnlijk vrijwaart van allerlei overplaatsingen van het ene klooster naar het andere. Op zich natuurlijk wel logisch, want het aantal zusters dat de bevoegdheden bezat om kweekschooldocente te worden was uiteraard beperkt! Een kweekschool is immers een uiterst belangrijke beroepsopleiding die zonder meer 'een docentenkorps dient te hebben van een bijzonder hoog kwaliteitsgehalte'. Dat geldt overigens heden ten dage onverminderd voor onze Pabo's, de pedagogische academie voor het basisonderwijs of primair onderwijs om bij de huidige terminologie te blijven. Daar heeft de congregatie dan ook altijd een professioneel beleid in gevoerd en er zéér terecht de uiterste zorg aan besteed. Over die langdurige aanstellingen is het een en ander af te lezen van de volgende tabel van 1 september anno 1929, waarin naast de naam ook de diensttijd vermeld staat. Er is dus ook een enkele externe leerkracht in dienst bv. vanuit een praktijkschool, als de nieuwe directrice Zr. Anselma aantreedt.

**Danken is erkennen
dat het leven gegeven is**

<i>Naam</i>	<i>Kloosternaam</i>	<i>Diensttijd in jr. en mnd.</i>
Tijhuis J.M.	Zr. Anselma	0
Gebbink G.	Zr. Constantina	15 + 1 mnd.
Lambooij A.M.	Zr. Carmela	17 + 10 mnd.
Stevens G.	Zr. Gonzalina	17 + 1 mnd.
Velthoven v. G.M. Dhr.		29 + 11 mnd.
Aarts M.P.	Zr. Stephana	17 + 6 mnd.
Dam van W.J.	Zr. Stephano	17 + 1 mnd.
Boom van de Th.J.E.	Zr. Alphonsini	3 + 7 mnd.
Horbach J.G.	Zr. Theresiana	15 + 6 mnd.
Laarschot van de F. Dhr.		tijdelijk – hij was hoofd in Den Dungen
Leemputten van de H.F.	Zr. Jesualda	17 + 2 mnd.
Onzenoort A.M.W.	Zr. Antonilla	13 + 1 mnd.
Rubbens A.M.J. rector		9 + 10 mnd.
Sprangers E.M.H.Th.	Zr. Henricia	4

Van deze groep docenten zien we in de lijst van 1940 nog terug: Zr. Anselma met 11 dienstjaren, Zr. Constantina [26 + 1], Zr. Carmela [28 + 10], Dhr.v.Velthoven [40 + 11], Zr. Theresiana [26 + 6] en Zr. Antonilla [24 + 9]. Zij hebben gezamenlijk de Mariakweekschool grote bekendheid en een goede naam bezorgd hier in de regio.

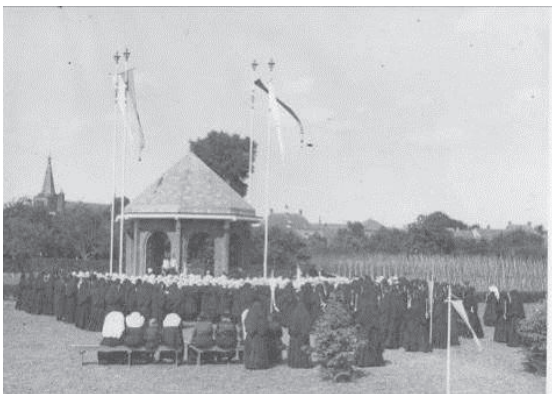
Voor het verdere feitenmateriaal over de historie van de kweekschool uit de jaren '30 van de vorige eeuw zijn we grotendeels aangewezen op een totaal andere archiefbron. Voor 1929 kan men terugvallen op het bekende memoriaalboek van de congregatie [1836-1929] wat bv. intensief is gebruikt om het gedenkboek van 1926 samen te stellen. Vanaf 1929 zijn het de zgn. hectografen of circulaire van de algemene oversten, die overigens meer direct betrekking hebben op het intern beleid binnen de congregatie en het gemeenschappelijk leven van de zusters, met al z'n regels en bijzondere gebruiken. Ten slotte is er

een derde belangrijke informatiebron bestaande uit 14 dagboeken [1931-1967] die zéér minutieus zijn bijgehouden en waarin men haast van dag tot dag de belangrijkste gebeurtenissen 'in telegramstijl opgetekend' kan nalezen. Enige opmerkelijke wapenfeiten binnen de Schijndelse kweekschool zijn natuurlijk eerst het zilveren ambtsjubileum van docent Van Velthoven op 8 september 1930. Dat is onder meer herdacht met een prachtige hulde, maar klap op de vuurpijl is zeker geweest de groots opgezette en druk bezochte reünie van oud-leerlingen.

Een overzichtsfoto uit 1930 van de jubilerende docent van Velthoven met familie te midden van alle reünisten.

Ook mag niet onvermeld blijven hoe met name alle studenten van het mulo- en kweekschoolinternaat samen met alle zusters van het moederhuis steevast aanwezig waren bij de bekende sacramentsprocessies, een typische uiting van het rijke roomse leven, waar ook de inwoners van Schijndel zich sterk bij betrokken voelden. In de grote kloostertuin trok men destijds met de monstrans onder het baldakijn, flambouwen en kaarsen rond en de slotplechtigheid vond plaats bij de bekende koepel. Een indrukwekkende stoet die al biddend en zingend rondtrekt.

Twee sfeerfoto's van de plechtigheid van een sacramentsprocessie uit 1934.

Om de sfeer te proeven van de kweekschool van die dagen is de neerslag van een interview met Sjaan Verschuren die toen in Schijndel studeerde, tekenend "De zusters, zo vertelt Sjaan, eisten van ons stipte geboorzaamheid, weerbielden ons van contacten met de buitenwereld, lieten ons dagelijks een kort wandelingetje in de directe omgeving van het moederhuis maken en eenmaal per week een lange wandeling in rijen van drie naar alle windstreken in en om Schijndel met zijn prachtige buitengebied. We werden geconfronteerd met vaste studie- en ontspanningsuren,

slechts driemaal per jaar op vakantie nl. met Kerst, Pasen en een maand zomervakantie, geen permanent in je haar, verplicht dragen van een uniform, dagelijks een mis bijwonen in de kweekschoolkapel, 's avonds gezamenlijk het rozenboedje bidden, saaië weekenden waarin we heel vaak gedichten zaten over te schrijven.

Typerend voor die strakke discipline is de anekdote over een van de leerlingen, die het waagde met Schijndelkermis vanuit het openstaande raam wat té uitbundig naar feestvierende jongelui te zwaaien.....de waaghals kon uit Schijndel vertrekken. Ja zo ging dat.....tegenwoordig zou het niet meer denkbaar zijn met onze mondige jeugd, aldus Sjaan. Wij waren nogal gezagsgetrouw opgevoed in die tijd. De regelgeving was duidelijk en van thuis uit hadden we geleerd 'volgzaam' te zijn. Enigszins rebelse typen onder de internen hadden geleerd hun gevoelens redelijk te onderdrukken en zich maar aan te passen. Op de kweekschool golden logischerwijs de normen en waarden die in de ogen van de toenmalige zusters heel belangrijk waren en de meisjes werden in een religieuze sfeer door hun studietijd heen geleid en begeleid, in de hoop, dat velen van hen zouden intreden. Sjaan herinnert zich van de lange wekelijkse wandelingen o.a. de specialiteit van zuster Constantina, die werkelijk elk willekeurig bermoentje in het buitengebied met naam en toenaam kende. Ze ziet ook nog met ongelofelijk veel plezier terug op de kunstkring van de Mariakweekschool, waar men o.a. toneelstukken schreef en feestliederen en cantates instudeerde. Zelf heeft Sjaan eens een behoorlijke toneelrol gespeeld in een historisch stuk over de bekende Frankische koning Clovis en zijn Clotilde. Het maakte je wat cultuurgevoeliger, iets waar je je hele leven plezier van zou kunnen hebben, was vaak de achterliggende filosofie. Ook bezochten de kweekelingen, meestal klassiek getinte, toneeluitvoeringen op de abdij van Heeswijk en bij de paters Damianen te Sint Oedenrode. Buiten een wat huiselijker aangeklede recreatie- of ontspanningszaal zag je verder saaië gangen, klassen en een strak ingerichte studiezaal met een surveillerende zuster die vanuit haar iets hoger geplaatste katheder alles nauwkeurig in de gaten hield. Ook op de slaapzalen was toentertijd weinig te beleven. Op je slaapcel, die van boven gewoon open was, had je een gordijn als 'deur' en verder naast je bed een kleine eenvoudige wastafel. Dat was overigens al luxe in vergelijking met het mulo-intermaat, want daar had je alleen maar lange rijen wasbakken voor gemeenschappelijk gebruik. De slaapzaalzuster riep met luide stem wanneer het tijd voor je was om je te verschonen. Baden deden we met een rokje aan".

Groepsfoto van de kweekelingen uit 1936 - 1^e rij v.l.n.r.: Mien Kortz, Jaantje Bekkers, Sjaan of Jaantje Verschuren, Jo Huls, Maria Peeters Weem, Paula Sterke, Maria Bakers, Lina Lomme; 2^e rij v.l.n.r.: Betsie van Heck, Anneke van Munster, Tonia van Zeeland, Jet Lagarde, Dora Poos, Maria Albers, Marian Croonen, Tinie Greep, Mia van Loon, Lucie Krol; 3^e rij v.l.n.r.: Zr. Francesca Tausch, Tonnie Tausch, Erica Doreleijers, Marietje Kanen, Mien Wijtvlit, Riet van der Steen, Lies van Berkel, Tonnie van Onzenoort, Marietje Blankers, Jule van der Heijden, Truus Lagarde, Mia der Kinderen, Zr. Anselma Tjibuis; 4^e rij v.l.n.r.: Mien van de Nieuwenhof, Maria Verbagen, Toos Saenen, Til Houbraken, Bertha van der Hagen, Lucie van der Hagen, Chris Bakermans, Stanny van Lith, Marietje Peters, Marietje Saenen, Gerarda ten Haef, Marietje Scholten, Petra Versantvoort [later zijn er verschillenden van ingetreden]

Dan de feestelijke viering van het 40-jarig bestaan van de kweekschool met een gezongen H.Mis in de Mariakapel op 1 mei 1936. Bij die gelegenheid is weer een fraaie feestcantate gecomponeerd. Maar dat feest zal toch enigszins overschaduwde zijn geweest door andere ontwikkelingen met af en toe donkere wolken boven Pastoor van Erpstraat 1. Op de 29^e april vindt er een centrale vergadering plaats van de R.K.Kweekschoolbond op de toenmalige Bisschoppelijke Kweekschool van de Fraters van Tilburg in de Sint Josephstraat te 's-Hertogenbosch. Dit alles naar aanleiding van een brief van de minister van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen dd. 23 april 1936. Er komen vertegenwoordigers bijeen van maar liefst 43 kweekscholen. Blijkbaar is gespreksonderwerp geweest de voortzetting van de rijkssubsidie voor kweekscholen. Diverse opleidingsscholen zien het zwaard van Damocles al boven hun hoofd hangen. Wat zal er straks gebeuren met de kweekscholen waarvan de subsidie wordt ingetrokken of sterk verminderd.....kunnen die rekenen op de onvoorwaardelijke steun van de andere instituten die wel gesubsidieerd blijven? Dat heeft in die dagen de gemoederen sterk

bezig gehouden. Op de 6^e juni volgt een tweede bespreking en wordt van hogerhand megedeeld, dat er in ieder geval zeven meisjeskweekscholen opgeheven zullen worden. De 19^e van dezelfde maand valt de definitieve beslissing, waarbij Schijndel gelukkig van opheffing gespaard blijft. Een hele geruststelling! Men kan nu wat rustiger toeleven naar het eeuwfeest van de congregatie op 1 november 1936, waarover in deel 3 uitgebreid is ingegaan. Het eeuwfeest is voor de kweekschool echter wel een uitgelezen gelegenheid om eens een prachtig uitstapje te organiseren. In het Burgers' dierenpark in Arnhem hebben ze het geweten....rector van Heusen, Dhr. van Velthoven, 44 kweekelingen van de 1^e tot en met 4^e cursus, 7 leerlingen van de huishoudschool, 84 meisjes van de voorbereidende kweekschoolklassen, 18 zusters aspiranten [met tijdelijke geloften], 21 leden van de congregatie [zusters met eeuwige geloften] vertrekken vanuit het moederhuis richting Arnhem en brengen tevens een bezoek aan paleis het Loo te Apeldoorn. Vervoersbedrijf van der Rijt zet tegen een vergoeding van f 2,- per persoon zes bussen in en het entreekaartje voor het dierenpark kost de reisleiding slechts f 0,25. p.p.

In het kader van dat eeuwfeest is vanuit de kweekschool en de ulo [voorbereidende kweek-schoolklassen] nog wel meer gebeurd in de novembermaand van 1936 o.a. een grootse huldiging, een gezamenlijk bezoek aan het graf van pastoor Antonius van Erp de stichter van de congregatie, bezoek van alle ouders van de kwekelingen en over twee data verdeeld een reünie van oud-leerlingen waarvan er de ene week 256 en de andere week 260 naar Schijndel zijn afgereisd.

Afkondiging van de mobilisatie

In het boek over de granaatweken van de hand van mijn oud-collega Louis van Dijk is over de [voor]mobilisatie en de oorlogsperiode alles wat aan wetenswaardigheden bekend was prachtig bij elkaar geplaatst. Op de oorlogsdocumentatie vanuit het moederhuis is al uitgebreid ingegaan. We concentreren ons nu meer op de lotgevallen van kweekschool en internaat en de vervelende gevolgen daarvan, vooral puttend uit de aantekeningen zoals die zijn vastgelegd in de serie dagboeken van het hoofdbestuur. De eerste tegenvaller biedt zich al meteen aan als in 1939 de op 6 januari 1937 benoemde rector Verhoeven, die de 22^e daarop volgend zijn intrek neemt in het rectoraat, wordt opgeroepen om als majoor Verhoeven zijn functie van legeraalmoezenier op te pakken, zonder te weten voor hoe lang. Op 25 augustus 1939 vertrekt hij naar Den Helder. Twee dagen later wordt de mobilisatie definitief afgekondigd onmiddellijk gevolgd door een oproep om paarden te leveren. De zusters krijgen op de 4^e september hun eerste oefening in het kader van de luchtbescherming. De zomervakantie voor de meisjes van de kweekschool wordt verlengd tot de 6^e september, zodat de zusters wat langer intern koortsachtig overleg hebben kunnen plegen vanhoe zullen we alles perfect organiseren onder de nieuwe omstandigheden. Hun improvisatievermogen zal nog duchtig op de proef worden gesteld. Op het moment dat alle internen weer binnenstromen wordt door de heren Kooken en de Bever een deskundige inspectie uitgevoerd naar de kwaliteit van de ingerichte interne schuilkamer nl. het souterrain van het kweekschoolgebouw. De militaire staf van de 4^e divisie wordt bij particu-

lieren ingekwartierd en men richt het patronaatsgebouw in als bureau. De directe gevolgen van deze inkwartiering is dat het consultatiebureau voor zuigelingen zich moet vestigen in de gymzaal en het personeelskamertje van de lagere school, de Sint Elisabethvereniging voorlopig vergadert in de kleine gastenzaal, hun magazijn-tje wordt ondergebracht in de school en alle EHBO-artikelen bergt men op in het magazijn van het Wit Gele Kruis. Ook zijn de militaire doktoren Oppenraaij en Michels in de weer om ergens een zaaltje te bemachtigen voor zieke soldaten, dat uiteindelijk ook in de gymzaal van de 'buitenschool' wordt ingericht.

Intussen is de functie van godsdienstleraar aan de kweekschool vacant en wil het hoofdbestuur op zeer korte termijn in deze vacature voorzien. Dat lukt. Op 8 september 1939 meldt zich de heer Mercx prefect van klein seminarie Beekvliet aan om de honneurs van rector Verhoeven waar te nemen. Hij treedt daags daarop al in functie. Maar het is helaas van zéér korte duur. Tien dagen later immers wordt een nieuwe vervanger verwelkomd in de persoon van Dr. Kerssemakers, die juist zijn theologische studie te Rome en Bonn heeft voltooid. De lesgevende taak in godsdienstonderwijs, bijbelse geschiedenis, kerk-geschiedenis en liturgie aan de kweekschool is voorlopig weer veilig gesteld. Alles gaat door zoals men gewend is en ook zullen de gebruikelijke examens worden afgenomen. Wat de kweekschoolleiding in die dagen daadwerkelijk heeft moeten regelen om geen inbreuk te hoeven doen op het normale les- en studieprogramma zullen we nooit weten, maar het zal niet gering geweest zijn!

Tegelijk met het initiatief voor een structurele bijdrage aan een omvangrijke breiactie nl. 35.000 wollen mutsen en handschoenen voor de militairen krijgt kapitein Brouwers half november verlof om in de openvallende uren de gymzaal van de kweekschool voortaan te gebruiken om met de soldaten te kunnen turnen. Het mobilisatiejaar wordt volgens de dagboeken afgesloten met een sfeervolle kerstnachtviering in de Mariakapel van de kweekschool voor alle ingekwartierde militairen die in Schijndel verblijven en voor hen wordt eerste kerstdag een feestelijk kerstontbijt geserveerd in de grote gymzaal.

De geslaagden uit 1938 v.l.n.r. 1. Guus Voets 2. Mien van den Nieuwenhof 3. Paula Sterke 4. Mia der Kinderen 5. Marietje Scholten [Zr. Angelina] 6. Mien Wijtliet 7. Jo Huls 8. Bets van Heck 9. Marietje Blankers 10. Lucia van der Hagen 11. Mien Korte 12. Tobie Scholten 13. Tonny van Onzenoort 14. Jule van der Heijden 15. Lies van Berkel 16. Truus Lagarde [Zr. Josepha] 17. Chrisje Bakermans 18. Stannie van Lith – en bij deze groep hoorden ook de zusters Floribertha van Hal en Engeltrudis Wijtliet

De geslaagden uit 1940 staande v.l.n.r. Wies Witbroek, Diny Peeters, Bert van Roij, Nelly Beijers, Mien Tibosch en Carla Driessen – zittend v.l.n.r. Jet Geerrens, Marianne Croonen en Maria Bakers – niet op de foto staan Zr. Berlindis Kok en Zr. Marie Oda Versantvoort

Er is weinig invoelingsvermogen nodig om te beseffen dat voor de leiding van mulo-, huishoudschool- en kweekschoolinternaat een moeilijke tijd aanbreekt. Niemand weet op dat moment precies wat de bewoners van het moederhuis allemaal boven het hoofd hangt. Op 16 maart 1940 wordt de meisjesschool ontruimd en worden 309 Hollandse militairen ingekwartierd. Op het moederhuis zelf logeren zes officieren. In april wordt de school aan de Pompstraat deels opgeëist en besluit men om de jongens en meisjes van de Servatiusparochie om beurten in dezelfde lokalen lessen te laten volgen nl. de jongens van 8.00-12.00 uur en na de middag de meisjes van 13.00-17.00 uur. Als op 10 mei het bombardement op Rotterdam een angstige periode inluidt, vertrekken de Hollandse soldaten en worden de gebouwen drie dagen later ingenomen door Duitse militairen, die verdeeld worden over de school en de boerderij, terwijl de heren officieren de slaapzaal van de mulo tot hun beschikking krijgen. Die van de Mariahoeve zijn overigens na tien dagen weer verder getrokken. Na het nodige improvisatievermogen van zusters en lekenpersoneel is de situatie op de 21^e mei dusdanig onder controle, dat alle lessen op mulo, huishoudschool en kweekschool in ieder geval weer hervat kunnen worden. Hoe men dit allemaal precies voor elkaar heeft gekregen is nergens tot in detail beschreven, maar geloof maar dat de zusters uiterst inventief te werk zijn gegaan!

Angstig blijft de sfeer overigens wel. Uit veiligheidsoverwegingen worden de meisjes tijdelijk naar beneden gehaald omdat er 's nachts nogal wat vliegverkeer van vijandelijke vliegtuigen is en veel van de internen worden behoorlijk onrustig. Eind '40 wordt de grote kapel verduisterd en verzorgt men de vieringen in de Mariakapel van de kweekschool.

Een drukte van jewelste in de kleine eetzaal onder het moederlijk toezicht van Zr. Mariëtta.

Men wijkt uit naar Den Dungen

In de dagboeken staat vermeld dat men een volkomen nieuwe fase in gaat als op zaterdag 11 april 1942 tien Duitse officieren aanbellen en verzoeken om alle gebouwen grondig te mogen bekijken in verband met een op handen zijnde grootscheepse inkwartiering. Alle bouwtekeningen worden kritisch onder de loep genomen. De 13^e komen ze nog 'n keer terug en al op de 17^e van die maand meldt een officier van de Ortscommandant uit 's-Hertogenbosch dat kweekschool en mulo met hun internaten, als ook de lagere school en bewaarschool, tegenover het moederhuis gelegen, door de Wehrmacht gevorderd worden. Het volledige meubilair en alle bedden dienen ter plaatse te blijven. Verder wordt alles ontruimd. Men heeft dit natuurlijk enigszins zien aankomen en er worden met name door moeder Petronella Walboomers al gesprekken gevoerd met Den Dungen, waar men beschikt over een internaat waar voorheen schipperskinderen werden gehuisvest, voor opvang van de kwekelingen. Intussen bereikt het hoofdbestuur via de gemeente Schijndel het vervelende bericht dat ook de gebouwen van het 'Sint Josephgesticht' gevorderd zullen worden, exclusief klooster en inventaris. De kwekelingen, die inmiddels op paasvakantie zijn, krijgen bericht, dat deze vakantieperiode gezien de omstandigheden met enige dagen wordt verlengd en de ouders worden tegelijkertijd geïnformeerd over de aanstaande verhuizing van de kwekelingen richting Den Dungen. Op 3 mei wordt alles gerealiseerd en nemen de kweekschoolleerlingen hun intrek in het klooster van Den Dungen.

Huishoudelijke dienst of corvé.....maar vele handen maken licht werk.

Tussen de lesuren door of op een regenachtige vrije middag even gezellig ontspannen aan de piano of samen rondom een gezelschapspel vertier zoeken.

Een muzieklesje volgens de muziekmethode Ward gegeven door Zr. Marie Cecilia Vogels.

Alle ruimten in het moederhuis worden heringericht. De meisjes van de 3^e muloklas komen op 4 mei terug. Dan volgen nogal wat interne verschuivingen binnen het gebouw. De beschikbare ruimten worden ingezet voor de internen nl. slaapzaal St. Anna van de aspiranten, de leeszaal en de studiekamer van novicen en postulanten. De refters van de postulanten en aspiranten worden omgetoverd tot eetzaal voor de kinderen. De aspiranten krijgen de ziekenkamer St. Theresia als eetzaal en de recreatiezaal van de novicen wordt voorlopig eetzaal voor de postulanten. Een andere ziekenkamer richt men in als studiezaal voor de jonge zusters. Vele oudere zusters zullen zich de vertrekken met die variatie aan heiligennamen nog wel levendig herinneren! De vreugde is echter van korte duur. Alles is op orde als twee nieuwe officieren opdracht geven een deel van het klooster te ontruimen omdat kweekschool, mulo en lagere school te weinig ruimte bieden voor de militairen. Op de 1^e verdieping zullen nog ontruimd worden de kliniek en de twee ziekenkamers van de zusters alsmede de donkere kamer St. Martha. Op de 2^e verdieping moet er drie slaapzalen van de zusters aan geloven, waarvan er een daags te voren was ingericht voor de kinderen van de 3^e muloklas. He-

laas.....Befehl ist Befehl! Tot overmaat van ramp blijkt de zusterslaapzaal Onze Lieve Vrouw van Bijstand door de Duitse Wehrmacht afgebroken te zijn. Consternatie alom! Maar.....de zusters houden het hoofd koel, overdenken nieuwe alternatieven en door de heer Kriellaars worden slaapgelegenheden aangeboden in het bekende bondsgebouw in de Toon Bolsiusstraat. Het hoofdbestuur besluit van dit aanbod dankbaar gebruik te maken. De bovenruimte van ruim 14 meter lang en 11 meter breed wordt als slaapzaal ingericht voor de mulokinderen van de 1e en 2e klas. Op de 11e mei gaan de algemene overste en moeder vicares nog eens poolshoogte nemen zowel in het bondsgebouw als in Den Dungen om klaslokalen, slaapplaatsen e.d. aan een grondige inspectie te onderwerpen. Met de eigenaar van café Smits wordt afgesproken dat de naaischool voor Dungense meisjes ondergebracht zal worden in een leegstaande zaal in zijn café. Voor slechts 1 gulden per dag kan deze ruimte gehuurd worden.

De heer Van Velthoven hier in zijn laatste docentenjaar in gezelschap van de examenklas 1942-1943 die allen slaagden.

Aan dit 'dwerfornuis' zoals men schreef durfden het de zusters toch te wagen om ze te vullen.....die 120 magen!

In de kloosterkroniek van Den Dungen wijdt men aan de tijdelijke opvang van kwekelingen slechts één alinea te midden van de andere oorlogsnotities. De kroniekschrijfster heeft het volgende opgetekend: “.....zo leefden wij van de ene dag in de andere, totdat er voor ons klooster

iets bijzonders ging gebeuren. Ons gesticht was nl. door het hoofdbestuur van Schijndel uitverkoren tot een 'ballingsoord voor de Schijndelse kweekschool'. Al in april begon de grote verhuizing van beddengoed, schoolbanken, boeken, schoolborden, enfin van alles wat maar mogelijk en nodig was. Studiezaal en werkkamer van de zusters werden klassen, eveneens twee pensionkamers. De slaapzaal der zusters werd ingericht voor de kinderen, de zusters gingen op de zolder slapen. Wat 'n verandering voor ons! Met open armen ontvingen we onze Schijndelse zusjes, met de kinderen, die voor de Duitsers hadden moeten wijken. Ons convent groeide ineens geweldig aan. Ons reftertje zat propvol als we allen aan tafel waren. 't Was behelpen hier en daar, maar toen de kinderen op 3 mei arriveerden was de kweekschool spoedig in actie en al liep alles nog niet altijd op rolletjes, de zaak marcheerde en al gauw ging het goed. De kwekelingen brachten heel wat leven en gezelligheid in ons klooster en waren hier graag. Op 26 juli was 't het zilveren kloosterfeest van onze ZEW algemene overste, dus ook de kweek had feest. Drie dagen lang vermaakten zij ons met haar gezang op de speelplaats. Ook het afscheid van de heer Van Velthoven, die vele jaren zijn diensten aan de kweekschool heeft gegeven, had plaats in ons huis, wijl ook de leraar zijn leerlingen in hun ballingsoord had kunnen volgen. Aan die ballingschap kwam een einde op 24 juli 1943 toen het moederhuis in staat was de kweekschool weer terug te nemen. Het was een gezellige tijd geweest!''

Over dat langdurig verblijf is destijds een schitterende reportage samengesteld van ca. 35 foto's. De kwekelingen hebben daar bij elke foto in dichtertlijke taal, vaak zelfs op rijm, hun belevenissen vastgelegd en dit album geschonken aan Zr. Cécile Kievits de algemene overste. Wie de onderschriften leest en de foto's bekijkt krijgt een goede indruk van de omstandigheden, de sfeer, de relatie docenten versus kwekelingen, de onderlinge saamhorigheid en het improvisatietalent van velen, om er in dit 'ballingsoord' voor eenieder echt het allerbeste van te maken! De tachtigers onder de nog levende zusters en oudkwekelingen die diep in hun geheugen willen duiken, herinneren zich vast en zeker nog [inmiddels wat vervaagde] beelden, misschien soms wat bange, maar zeker ook fantastische momenten uit die evacuatieperiode. Vanwege dit zeer bijzonder stukje kweekschoolhistorie hebben we bij wijze van hoge uitzondering meerdere sfeerfoto's uit die reportage opgenomen.

In een onderaardse gewelf zijn de zusters Adriënne, Alice en Andree ijverig in de weer voor alle huisgenoten.

Het letterlijke onderschrift luidt: Schijndel en Den Dungen verenigen hun krachten om saam te werken tot heil van het kind en moeder. Clara is hier weer de schakel, die de conventen zo innig verbindt.

Grote schoonmaak op de kweekschool

Op 6 mei 1943 wordt de militaire keuken met z'n drie hoge schoorstenen, die kort na de inbeslagname van de kweekschool op de speelplaats is opgebouwd, weer afgebroken. Moeder Annie voert namens het hoofdbestuur met een inspecteur van de Duitse Wehrmacht een grondige controle uit op het voorwaardelijk vrijgegeven gebouwencomplex. De maandelijkse schadevergoeding voor het eerdere gemis van de gebouwen vervalt hiermee. De komende weken staan helemaal in het teken van een algehele schoonmaak. Lagere school en bewaarschool worden als eerste onder handen genomen. De gehele operatie duurt zowat tot de 22^e van die maand. Al op de 12^e mei kan het bewaarschoolonderwijs, zoals het toen nog heette, weer ter hand genomen worden. Door zusters en kinderen worden alle leermiddelen en meubilair vanuit het patronaatsgebouw, waar vanaf 7 september 1942 de kleuters waren ondergebracht, overgebracht naar de Pastoor van Erpstraat. Goed drie dagen later wordt ook de kweekschool voorwaardelijk vrijgegeven, met dien verstande dat de commandant enige stringente voorwaarden stelt nl. de verduistering moet voorlopig blijven, de door de

militairen aangebrachte wasgelegenheid dient in tact te blijven en de uitkijktoren op het hoogste gedeelte van het kweekschoolgebouw mag nog onder geen beding worden afgebroken. Met man en macht begint men aan de grote schoonmaak. Eerst, mede in verband met de kweekschool-examens, worden gymzaal, handwerkzaal, refter en recreatiezaal in gereedheid gebracht. Later volgen de andere vertrekken. Het schriftelijk kweekschoolexamen heeft men nog, zij het enigszins provisorisch, in Den Dungen gehouden onder toezicht van Dr. Dekkers. Het mondeling gedeelte vindt plaats op 15 mei voor 3 zusters en 11 kwekelingen. Voorlopig blijven de kwekelingen van de cursussen I II en III nog in Den Dungen gehuisvest. Pas op 24 augustus besluit het hoofdbestuur de kweekschool van daar uit weer over te plaatsen naar het moederhuis. Voor het transport van leermiddelen en meubilair zal de firma Jansen de Wit zorg dragen. Enige dagen later, nadat alle gebouwen opnieuw zijn schoongemaakt en vooral ontsmet, zegent rector Verhoeven het gehele complex in en kunnen de 55 meisjes van de kweekschool, de 19 van de huishoudschool en de 109 mulo-leerlingen weer aan een nieuw schooljaar beginnen. Het wordt een zeer woelig en onrustig cursusjaar en het onderwijs zal met name vanaf april 1944 vast en zeker constant ontregeld zijn geweest. Op 27 april 1944 worden lagere school en kleuterschool in de Pastoor van Erpstraat gedeeltelijk gevorderd om te gaan dienen als kledingmagazijn. Na het bericht van de invasie van de Geallieerden in Normandië vertrekken veel meisjes van het internaat, meestal op verzoek van hun ouders, al naar huis. Er volgt voor de rest een vervroegde zomervakantie. In september vordert men het gehele complex Pastoor van Erpstraat 4 en worden de kinderen ondergebracht in de gymzaal en handwerkzaal en een muloklas. De angstaanjagende granaatweken in september/oktober 1944 zijn natuurlijk helemaal hectisch geweest en was van een reguliere onderwijsvoorziening weinig of geen sprake. De verwoestingen aan het gebouwencomplex waren niet gering!

Het een en ander is tot in detail te lezen in het boek dat destijds is geschreven door mijn oud-

collega Louis van Dijk. De opluchting is groot als de bevrijding een feit is en op 29 oktober 1944, de feestdag van Christus Koning, wordt dat gevierd met een gezongen H.Mis in de noodkapel, die is ingericht in de refter van de kweekschool. Maar bevrijding betekende voor de kweekschool zeker niet, dat alles weer hersteld en opgepakt kon worden zoals men voor de oorlog gewend was. In november 1944 volgt een uitvoerige bespreking of de kweekschool evt. ondergebracht kan worden in het gebouw Hemelrijken te Eindhoven, omdat de Schijndelse kweekschool en speelplaats weer opnieuw zijn gevorderd, alleen nu niet door de Duitse Wehrmacht maar door de Royal Air Force. In de loop van de decembermaand komen er steeds meer Engelse militairen, terwijl de Schotten worden gehuisvest in het schoolgebouw tegenover het moederhuis.

Tussen de 8^e en 13^e januari 1945 keren alle kwekelingen van cursus IV die in het bevrijde gedeelte van ons land wonen terug naar Schijndel en nemen hun intrek in het oude kweekschoolgebouw. Op resp. 7 en 28 februari melden de meisjes van de cursussen I II en III zich en is de kweekschoolgemeenschap weer compleet.

Op weg naar het gouden feest [1896-1946]

Indrukwekkend moet de bevrijdingsoptocht zijn geweest op 5 mei 1945, georganiseerd door de kweekschoolleerlingen, die feestvierend en onder grote publieke belangstelling door de Pastoor van Erpstraat, Hoofdstraat, en Pompstraat zijn getrokken. Enige dagen later hebben ze bovendien deelgenomen aan een officiële hulde door de gemeente Schijndel ter ere van de nog aanwezige Engelse militairen. Een der kwekelingen hield in het Engels een schitterende toespraak, waarvan de kalligrafisch zeer fraai uitgewerkte tekst aan de commandant werd aangeboden. In juni van dat jaar is het kweekschoolgebouw door de R.A.F. officieel vrijgegeven en schakelt men weer langzaam over op het normale kweekschoolleven. Een saillant detail uit die dagen.....de 20 examenkandidaten zijn zonder examen gepromoveerd tot onderwijzeres krachtens een Koninklijk Besluit van 8 juni 1945.

De groep geslaagden uit 1945 met rector van Haaren: 1^e rij v.l.n.r. Mientje Bouten, Maria Ellenbroek, Annie Priems; 2^e rij v.l.n.r. Maria van Beek, Jo Watrin, Denny Blankers, Rikie van Doren en Anna Franken; 3^e rij v.l.n.r. Annie de Kroon, Rosa Brands, Jeanne Wijn, Mien Takken en rector van Haaren; 4^e en bovenste rij: Diny Beijers en Truus Koopmans – op de foto missen we een aantal geslaagden nl.: Wil Peeters, Joop Wilbers en de zusters Ma. Francisca Tra, Ma. Ignatia Dolmans, Gemma Ma. de Reijer, Ma. Lidwine Oude Vrielink

Groep geslaagden uit 1946: staand v.l.n.r. Jacqueline van Erp, Net Bouwmans, Willie Schevers, Antoinette Wouters; zittend v.l.n.r. Coleta van den Borg, Riet Rogmans, Truus Tusveld en op de foto ontbreken de zusters Veronique van Woerkum, Henrice Marie van de Zanden en Marcelline Geerdink

Het jaar 1946 zal grotendeels in het teken staan van de voorbereidingen op het gouden feest van de gesubsidieerde Mariakweekschool [1896-1946]. Dat is in die dagen uitbundig gevierd. De toenmalige algemene overste Zr. Cecile Kievits houdt een warme toespraak aan het adres van de leraren en leraressen, die in die 50 jaren in stille opoffering, krachtdadige plichtsbetrachting, offervaardige volharding en grote toewijding de Mariakweekschool tot een niet meer weg te denken instituut hebben gemaakt ter bevordering van het Roomse onderwijs en als opleidings-school voor de jonge religieuzen. Er zijn cantates geschreven en vanuit alle hoeken van het land zijn creatieve oorkonden richting kweekschool-directie en hoofdbestuur gezonden, waarin de oud-kwekelingen hun dankbaarheid lieten doorklinken voor zoveel mooie jaren van studie, de gedegen en professionele opleiding, vooral de persoonlijke vorming in alle opzichten en de

meegekregen feeling voor orde, discipline, plichtsbesef en gemeenschapszin. Het blijkt een unaniem gevoelen te zijn dat leeft onder de kwekelingen die uiteindelijk kozen voor het religieuze leven, maar ook onder hen die als leek in het onderwijs zijn verder gegaan! Een zeer speciale oorkonde is die met de volgende tekst: “Op 1 mei 1946, in het 7^e jaar van het pontificaat van Paus Pius XII, in het 6^e bestuursjaar van Mgr. W. Mutsaerts, bisschop van 's-Hertogenbosch, onder de regering van Koningin Wilhelmina en het bestuur van moeder Cecile Kievits als algemene overste van de Zusters van Liefde te Schijndel, heeft de Mariakweekschool aldaar haar 50-jarig bestaan herdacht – gevolgd door de namenlijsten van de zusters van het hoofdbestuur anno 1946, de zittende leraressen, de oud-leraresen en tenslotte de groep oud-leerlingen onderwijzeressen die op dat moment in het moederhuis wonen.

Een van de rijk geïllustreerde oorkonden die naar Schijndel zijn gestuurd t.g.v. het gouden kweekschool-jubileum met de namen van hoofdbestuur en kweek-schoolteam

Een oorkonde waarin het congregatiewapen mooi is ingetekend omringd door zonnebloemen.

De oorkonde waar de kwekelingen kijken naar de prachtige beeltenis van de patrones van de kweekschool.

De gouden kweekschool verder op weg

Bij de bespreking van het gouden feest van de kweekschool is verzuimd te vermelden dat de heer van Velthoven een jaar van te voren definitief afscheid had genomen. Een gerenommeerd kweekschool-docent, die zich in zijn bijna 40-jarige Schijndelse periode op heel veel terreinen dienstbaar heeft gemaakt. In de oorlogsjaren werd zijn woning verwoest en gingen ook zijn dierbare boekencollectie en allerlei bijzondere aantekeningen verloren. Ondanks dat zware verlies was hij de man die een boeiend oorlogsverslag samenstelde voor de Schijndelse gemeen-

schap. Uit het in memoriam dat in 1947 in de Schijndelse Courant is afgedrukt wordt hij genoemd om zijn welbespraaktheid, zijn enorme inzet voor harmonie Sint-Cecilia, zijn activiteiten ten behoeve van de leeszaal, de organisatie van de Koninginnedagfeesten, het Wit Gele Kruis, zijn ontelbare redevoevingen en excellent organisatievermogen. Voor het bekende spreekwoord ...'Praten als Brugman' is de door de Schijndelnaren in die tijd zelfs een eigen bedachte variant verzonnen nl. 'Praoten es de leeraar'. Hij wordt op 68-jarige leeftijd getroffen door een beroerte en na een kortstondig ziekbed over-

lijdt hij in Den Dungen op 10 januari 1947. Het in memoriam wordt afgesloten met de volgende woorden: "Dat hij ruste in vrede is de wens van allen, van de ouderen die door zijn werk veel goeds en schoons zagen ontstaan, van de jongeren die zijn arbeid zullen voortzetten en voltooien tot heil van ons dierbaar dorp, dat in het hart van de heer van Velthoven een zo grote plaats innam. De eeuwige vrede hebbe zijn ziel".

Blijkbaar is er kort na de oorlog een gebrek aan onderwijzend personeel. Op diverse plaatsen worden zgn. 'spoedcursussen' georganiseerd. Zo gaan enkele zusters-kweekschooldocenten nl. de zusters Servatia, Constantina, Carmela en Anselma vanuit de Schijndelse Mariakweekschool enige keren per week naar Eindhoven om daar mee te werken aan de versnelde opleiding van de aankomende nieuwe onderwijzeressen.

De grote groep cursisten van de spoedcursus 1947-1948 in Eindhoven met in het midden rector Meulemans.

Langzaam maar zeker komt er medio 20^e eeuw op de Schijndelse kweekschool, maar ook elders in den lande, een mentaliteitsverandering op gang. Zeker ook mede door het aantreden van de nieuwe rector Jos van de Schoor in 1952 gaan er in de dagelijkse praktijk van de opleidingsschool annex internaat schoorvoetend wat zaken veranderen en is een proces van een zekere flexibilisering op gang gekomen. Vast en zeker is ook een betekenisvolle factor geweest een, in een krantenartikel van mei 1956, aangehaalde uitspraak van de toenmalige paus Pius XII over de opvoedingsmethoden in internaten. Die heeft het bestuur van het internatscomplex aan de Pastoor van Erpstraat beslist aan het denken gezet. Een pauselijke congregatie als die van de Zusters van Schijndel zou adviezen vanuit Rome immers niet zo maar naast zich neerleggen. De toen regerende paus geeft opvoeders in mulo- en kweekschoolinternaten de serieuze overweging mee, dat een te strenge en strakke uniformiteit kan leiden tot verstikking van het persoonlijk initiatief. Ook bestaat volgens hem het gevaar

dat aan de internen een al te hoog geestelijk peil wordt opgedrongen.

Portret van Paus Pius XII – Giuseppe Giovanni Eugenio Pacelli.

Bovendien zo verklaart hij, dat door al te grote gestrengheid sterke karakters tot opstandigheid worden gebracht en schuchtere studenten misschien wel ontmoedigd. Hij waarschuwt voor de zgn. massa-opvoeding en pleit voor een juiste balans tussen werk en ontspanning voor de jonge mensen op jongens- en meisjesinternaten. Zelfs, zo schrijft hij, dienen godsdienstoefeningen binnen redelijke perken te blijven. De jeugdige studenten zelf worden aangespoord eraan te werken en ernaar te streven dat ze uitgroeien tot voortreffelijke persoonlijkheden. De paus spreekt zijn teleurstelling uit, dat er 'heden ten dage' zoveel jonge mensen gevonden worden, die geen gevoel meer hebben voor een groot en verheven ideaal en zich beperken tot de bevredi-

ging van hun gemakzucht. Hij benadrukt nog eens extra dat men zich niet moet inlaten met allerlei beuzelarijen. Tenslotte houdt hij de opvoeders voor te streven naar een verantwoorde balans tussen de thuisopvoeding en die op het internaat, zodat de een niet afbreekt wat de ander opbouwt!

Het feit dat dit krantenartikel zorgvuldig is bewaard in het kloosterarchief en bij de kweek-schooldocumentatie is aangetroffen bewijst mijns inziens, dat de leidinggevende zusters van toen zich beslist hebben bezonnen op de woorden van 'het hoofd van de Rooms Katholieke kerk te Rome' en er hun conclusies uit getrokken hebben.

Foto van de klasgenoten van Miek Broeren nl. de geslaagden uit 1949 te weten: bovenste rij v.l.n.r. Agnes Blankers, Annie Scholten (†), Gaus Hamelynck, Francina Janssen, Nel van Amersfoort [later ingetreden]; middelste rij v.l.n.r. Thea van Onzenoort, Jetty van der Vloet, Miek Broeren, Ria Morselt, Nettie de Louvere [later ingetreden], Jo Poorthuis (†); onderste rij v.l.n.r. Miep Jansen, Riet Hassels, Dymph Sprangers (†), Miep Dongelman (†), Corrie Broeders, Ine Hillege, Trees Couwenberg en Johanna Meijers [later ingetreden] – ook slaagden Zr. Clementine Kommeren en Zr. Herlinda Wewer – het verplichte gummiboordje, het strikje of lavalère er onder en de rest van de kleding diende men van thuis mee te brengen.

Interview met Mieke Broeren (†)

Ze is beter bekend als Miek en binnen de familie als Puck Groenendaal-Broeren uit Den Dungen. Ze heeft in haar jeugdijaren, samen met nog drie zussen, inderdaad haar mulo- en kweekschooltijd doorgebracht bij de Zusters van Schijndel. Haar broer Piet werd later zelfs kweekschooldirecteur. In dat gesprek schetste ze een sfeerbeeld van haar belevenissen en persoonlijke ervaringen uit die studieperiode.

Terugkijkend concludeert ze voor zichzelf dat ze, in tegenstelling tot haar oudere zus die op het maandrapportje alleen maar tien haalde op alle onderdelen, met enige schrik en beven uitkeek naar die maandelijke rapportage. Ze bleef regelmatig op zessen steken en besloot 'n keer een maand lang haar allerbeste beentje voor te zetten en een voorbeeldige kwekeling te zijn. Ze deed alles supergoed, gedroeg zich correct, uitermate beleefd, alles exact volgens de bestaande strenge regelgeving, maar het mocht niet baten. Tot op de dag van vandaag weet ze nog niet, waarom juist zij maar bleef hangen op zessen! Er waren onder haar klasgenoten hele volgzame meisjes, maar Miek had er wat moeite mee zich volledig te plooiën naar de heersende wetten en regels en uitte van tijd tot tijd de nodige kritiek. Ja, dat strookte niet met de opvattingen van de zusters en het normen- en waardenpatroon op de toenmalige kweekschool. Haar klas heeft op een dag een lelijke aanvaring gehad met de directrice zuster Anselma naar aanleiding van een liedje, geïntroduceerd door een zekere Anna de Haas uit Son, dat met enige regelmaat door de gangen of over de speelplaats klonk. De strekking van het lied kwam er op neer, dat men soms een gruwelijke hekel aan al dat gestudeer had, want 'blokken' zou men! Dit ludieke protest viel niet altijd en overal in de smaak. De tekst was als volgt: "Op ons studje moet je wesen, op ons studje moet je zijn. Daar staat op de deur geschreven, heel veel studie en chagrijn. Op onz' boeken klein en groot, sjouwen wij ons eigen dood. O allerakeligst studje, ik haat je zo!" Met het 'studje' werd de studiezaal bedoeld. Degenen die in die jaren op de kweekschool zaten en deze tekst lezen, zullen zich vast nog wel de impact en draagwijdte van deze versregels voor de geest kunnen halen.

Zuster Anselma, kennelijk geïrriteerd door deze 'klaagzang', hield op haar beurt een soort 'donderpreek' en liet de groep eenzaam en alleen achter met haar uitspraak: "Als jullie zo'n hekel aan studeren hebben, dan hoef je van mij écht niet meer te studeren, hoor!" De dreiging in haar stem ontging niemand en de hele klas werd drie kwartier lang aan haar lot overgelaten. Dat leidde tot een soort collectief gewetensonderzoek en de slotconclusie moest zijn...laten we maar weer ijverig aan de studie gaan! De pedagogische en psychologische aanpak van de kweekschooldirectrice, hoe hard misschien ook, had effect gehad.

Voor de jonge interne kwekelingen was bezoek van buitenaf, tussen de schoolvakanties in, een volledig taboe, de te verzenden brieven werden meestal door de zusters gecensureerd, kranten mocht men niet lezen en de dagorde was zodanig, dat men van 's morgens 6.00 uur tot 's avonds 21.30 voortdurend in touw was met lessen volgen, studeren, sporten, ontspanning, een variatie aan huishoudelijke werkzaamheden en bidden. Toch ziet Miek met genoegen terug op haar studietijd, waarin ze een prima opleiding heeft gekregen en de strenge regelgeving van toen paste helemaal in de sfeer van die tijd.

Het docententeam uit die tijd en hun lesgevende taak: 1^e rij vlnr. Zr. Antonilla [hoofd op de Boschweg en gaf op woensdagmiddag aardrijkskunde], Zr. Anselma [directrice, opvoedkunde en geschiedenis], rector van Haaren [godsdienst], Zr. Carmela [kerkgeschiedenis, tekenen, Engels en Duits], Zr. Theresiana [lichamelijke opvoeding]; 2e rij vlnr. Zr. Marie Margarita [natuurkunde en biologie], Constantina [wiskunde, rekenen en schrijven], Zr. Marie Servatia [Nederlands, Frans en muziek], Zr. Simona [bandwerken]; niet op de foto staan Wolf Lange die eenmaal per week de Wardmethode voor muziek aanleerde en Zr. Hélène de zgn. 'moeder van de kinderen' die als surveillante constant bij de meisjes aanwezig was, aldus Miek Broeren

Men gaat andere accenten leggen

Hoe dan ook....in Schijndel wordt de strenge regelgeving duidelijk versoepeld, een groter accent gelegd op de zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid van de kwekelingen. Ook de activiteiten in de uren 'vrije tijd' zullen meer in het perspectief geplaatst worden van een grotere zelfontplooiing, nemen van eigen initiatieven, leren organiseren e.d., vaardigheden die elke leerkracht in het latere leven heel hard nodig heeft.

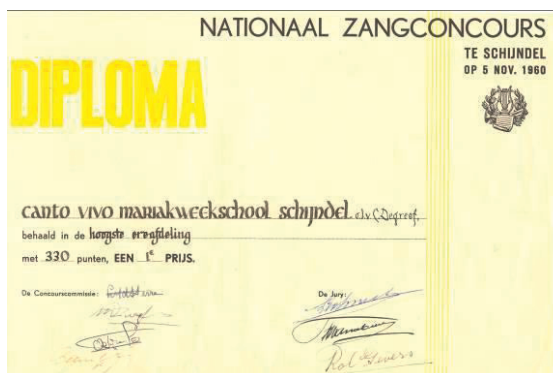
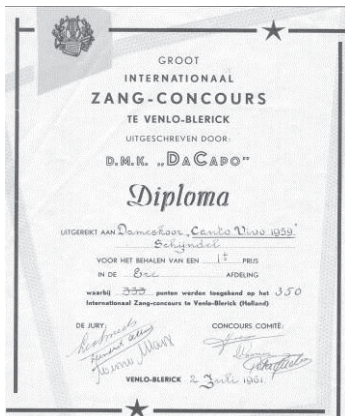
Was het voorheen zo dat de kwekschoolleiding zich het recht voorbehield de correspondentie tussen ouders en kwekelingen vice versa te controleren, nu werd dit gewoonrecht opgeheven. Brieven aan derden, buiten de ouders, blijven overigens nog wel onderhevig aan controle en censuur door de zusters. Ook wordt aan ouders de keuze gelaten of ze hun dochter graag extern of intern willen plaatsen. Extern houdt in dat de meisjes dagelijks naar huis gaan. Intern betekent in die dagen: van maandagmorgen tot en met zaterdagmiddag intern waarbij het kostgeld met fl.100 wordt vermindert als men de was thuis doet. Men kan ook kiezen voor een interne plaatsing waarbij de kwekelingen een of meerde-

re weekends naar huis gaan, overigens zonder vermindering van het kostgeld. Een 3^e mogelijkheid is helemaal intern, uitgezonderd de kerst-, paas- en zomervakantie. Wil men in de weekenden met een vriendin naar huis, dan is daar wel een schriftelijke verklaring van de eigen ouders voor nodig. Wat de lectuur, muziekkeuze voor de meisjes betreft....men betracht in deze nog wel de nodige kieskeurigheid! In een brief van zuster Anselma Tijhuis aan de ouders van de studenten wordt uiteengezet hoe belangrijk het is dat de jonge meisjes hun horizon verbreden en daarin wordt een excursie aangekondigd naar Amsterdam waar het Rijksmuseum met een expositie van Bourgondische kunstschaten en het Tropenmuseum worden bezocht en de dag wordt afgesloten met een rondvaart door de Amsterdamse grachten. Enige zusters zullen als begeleidsters meegaan. In de jaren 1952-1953 worden wijzigingen voorgesteld in de schoolgeldheffing. Ook verschijnt een nieuw thema op de bestuursvergaderingen nl. de mogelijkheid voor de meisjes om deel te gaan nemen aan de zwemsport. De gemeente Schijndel zal daartoe 'haar keurig ingerichte zwembad' enige uren per week reserveren voor de interne kwekelingen die dat hebben kenbaar gemaakt, na goedkeuring

van hun ouders. De zusters vragen aan de ouders om te zorgen voor een 'keurig zwempak'. Een typisch sfeerbeeld wordt in een veel latere periode geschetst door oud-docent Jos Zeegers, die verantwoordelijk was voor tekenen en kunstgeschiedenis aan de aankomende onderwijzeressen. In de vijftiger jaren is hij op een uiterst curieuze wijze aangetrokken als 'eerste leek' tussen alle religieuze docenten. Men heeft hem destijds helemaal niet gevraagd voor een sollicitatiegesprek, maar hij is benaderd of hij de bereidheid zou hebben een oudere zuster, bij wijze van therapie, tekenles te komen geven. Na enige weken komt de aap uit de mouw...de zuster die zgn. in therapie moest, bleek de tekendocente van de kweekschool te zijn en zij acht, na enige therapeutische lessen van de nieuwe leermeester, de 'ingehuurde' Jos Zeegers een uitstekende kracht om haar taak te gaan overnemen. Als hij mijmert over zijn kweekschoolperiode schrijft hij: *"De mogelijkheden op de Schijndelse kweekschool waren ook toen al legio. Ik kon met de studenten naar*

buiten om te gaan tekenen, we gingen op excursie, kortom....alle plannen werden met gretig enthousiasme ontvangen. De aanvankelijke huiver die men had om een man, en dan nog wel een niet-kloosterling, aan te trekken als docent verdween al snel".

Oud-leerlingen die zich de acties van Zeegers nog helder herinneren beamen, dat er sinds zijn komst mogelijkheden werden gecreëerd voor openluchtfeesten en fancyfairs, het instuderen van grote toneelstukken als Marieke van Nimeghen e.d; een aula kon op een bepaald moment tot een middeleeuws marktplein worden omgetoverd compleet met gothische kerk of in een maanlandschap. Hij bleek ook een stuwende kracht achter de examenfeesten. Dit zijn maar enkele karakteristieke uitvloeisels van het nieuwe beleid. De sfeer verandert duidelijk binnen de internaatmuren! Eind jaren vijftig en begin zestig behaalt ook het kweekschoolkoor Canto Vivo o.l.v. muziekdocent De Greef verbluffende resultaten. De behaalde diploma's illustreren de kwaliteit van dit koor.

De behaalde diploma's van Canto Vivo

In dezelfde periode, wat het vernieuwingsproces op z'n minst heeft versterkt, is ook binnen de congregatie een drang naar openheid, zelfontplooiing en persoonlijkheidsontwikkeling groeiende, wordt de sterke behoefte aan vernieuwend denken over de inhoud van het kloosterleven en pluriformiteit in de beleving van kloosterregel en

het 'Ora et Labora' zichtbaarder en zien we ook de traditionele kleding verdwijnen en plaats maken voor een moderner kloosterhabijt. Allemaal signalen dat er veranderingen op komst zijn en het kloosterleven zoals dat in 1836 in de constituties en regelgeving was neergelegd een nieuwe invulling zou gaan krijgen.

Een groep zusters-docenten in hun nieuwe kledij die midden jaren '50 aan de Mariaweekschool zijn verbonden : v.l.n.r. op de achterste rij v.l.n.r. Zr. Marie Margaretha vd Hurk, Zr. Simona vd Weegh, Zr. Agnes Koekkoek, Zr. Marie Angeline van Uiter en Zr. Angelina Scholten - de voorste rij v.l.n.r. Zr. Constantina Gebbink, Zr. Marie Odilia Wilms [directrice] en Zr. Marie Servatia Geijsen.

De 19 examenkandidaten van 1955: bovenste rij v.l.n.r. Cristine Tjhuis, Maria Nooijen, Marietje van de Wijer, Truus Heymans, Ria van de Ven en Jo van Hoof - middelste rij v.l.n.r. Zr. Agnes Koekkoek, Zr. Simona van der Weegh, Lucia Jansen, Zr. Marie Servatia Geysen, Annie Vogels, Nelly Meijs, Jo Liedebaum, Riek Rovers, Zr. Angelina Scholten, Zr. Maria Margaretha van den Hurk, Alice Westenbroek, Dien Raaymakers – zittend v.l.n.r. Ria Hulshof, Tonnie Hulsebos, D. van Keulen, Zr. Marie Odilia Wilms, rector Jos van de Schoor, Zr. Constantina Gebbink, Jo Clabbers, Gonnie Wijnenen Agnes Hamelink - Ria Hulshof slaagde na een herexamen op 13 december 1955

De examenkandidaten van 1956: staande v.l.n.r. Annie van Os, Henny van Erp, Jo van Hoof, Truus Peeters, Jeanne Peeters, Tinie Huijbers, Jo van Drunen, Diny Oerlemans, Nellie Broeders, Celine Broeders, M.Schabbink, Annette Colen, Zr. Johanna Maria Priems, Fien Rakels, Fiet Gielen; geknield Wies Lange en zittend v.l.n.r. A.Peters, Tinie Rooyackers, Zr. Hubertine Aarts, Mia Wagemans

Een nieuw kweekschoolplan uit 1956

De leidinggevende functie van zuster Anselma Tijhuis als kweekschooldirectrice is sinds 1953 overgedragen aan zuster Odilia Wilms. Kort na haar aantreden wordt ze al geconfronteerd met een grootscheepse onderwijskundige operatie die vergaande gevolgen zal hebben voor de Maria-kweekschool. De Haagse politiek, in persoon van onderwijsminister J.Cals, buigt zich dat jaar over de positie van de verschillende landelijke kweekscholen en presenteert een lange termijn visie, met als belangrijk uitgangspunt het benodigde aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de nabije en verre toekomst en het aantal opleidingsinstituten. Men wil uiteindelijk naar een verantwoorde kwalitatieve en kwantitatieve spreiding van de kweekscholen over het hele land. Daarbij speelt de omvang van de kweekschool een belangrijke rol. Via allerlei grafieken en getalsmatige overzichten en prognoses, die ik u wil besparen, worden de Nederlandse kweekscholen onder de loep genomen. Wat de Brabantse situatie betreft..... men kent in onze provincie noch een rijkskweekschool noch een gemeentelijke; evenmin een protestants-christelijke. Nee, in het toen nog uitgesproken katholieke zuiden ging het louter om rooms-katholieke kweekscholen met in de meeste gevallen een in-

en externaat en praktisch alle onder leiding van religieuzen nl. Baarle Nassau [1], Breda [2], Dongen [2], Eindhoven [3], Etten-Leur [1], 's-Hertogenbosch [3], Oirschot [1], Oudenbosch [2], Schijndel [1], Tilburg [2], en tenslotte Veghel [1], dus maar liefst 19 waarvan 11 meisjeskweekscholen, 7 jongenskweekscholen en 1 gemengde. Tussen het opperen van vernieuwingsplannen, de politieke beschouwingen en discussies eromheen en de uiteindelijke concrete uitvoering ligt vaak een lange periode. Maar de toon is gezet en veel van de bestaande kweekscholen voelen zich bedreigd in hun bestaan.

Misschien is de fase die nu in de geschiedenis van de kweekschool volgt niet heel erg boeiend voor alle lezers. Toch vereist een verantwoorde geschiedschrijving, dat belangrijke thema's wel de revue passeren om een goed beeld te krijgen. Vandaar dat ik niet schroom om de historie zo objectief mogelijk weer te geven.

Als eerste reactie op het nieuwe kweekschoolplan schrijven de zusters een beargumenteerde brief aan het Centraal Bureau voor Katholiek Onderwijs, waarin ze een poging ondernemen te redden wat er te redden valt. Zo delen zij het bureau het volgende mee:

“Wij hebben een in- en externaat, mede bedoeld tot het opleiden van religieuzen, wat onze enige opleiding is; tevens zijn we bestuur van 45 lagere scholen met ca. 12.000 leerlingen en 5 ulo-scholen met zo’n 800 leerlingen; we werken meestal in wat kleinere plaatsen, waar moeilijk aan leerkrachten te komen is; op onze eigen lagere en ulo-scholen hebben we alle gelegenheid meisjes te stimuleren onze kweekschool te bezoeken, die thans 92 studenten telt maar in september a.s. zullen dat er meer zijn; zowat de helft hiervan komt van de ulo-school aan de Pastoor van Erpstraat 1; deze school met 134 studenten in 1953 is gegroeid tot 242 in 1956 en daarom zal het aantal kweekschoolstudenten vermoedelijk wel oplopen tot rond de 125, wat dus boven de door de commissie ingestelde norm ligt; bovendien zal ons internaat alleen maar groeien als andere kweekscholen hier in de regio zouden moeten sluiten; met de opleiding op cultureel-maatschappelijk vlak hebben we inmiddels twee jaren ervaring opgedaan; onze kweekschool, waar vier docenten een volledige weektaak hebben en twee anderen zich nog verder bekwamen, dateert al van 1896 en is een van de oudste van ons land”.

De hoofdingang van de kweekschool aan de Pastoor van Erpstraat.

Wat de gemoederen in de regio bezighoudt is de vraag over de reële levensvatbaarheid van de Schijndelse kweekschool en die van Veghel en Oirschot. Zou het niet beter zijn Helmond uit te kiezen als nieuwe vestiging. In hoeverre maakt Schijndel nog kans op een experiment van een kweekschool met havo-top in de 1^e leerkring, toegankelijk voor alle soorten studenten en dus ook jongens!

Onvermijdelijke fusies liggen in het verschiep, maar het laatste woord is er nog niet over gezegd. Ook speelt de overweging in Schijndel eventueel een mavo-havo-kweekschool-scholengemeenschap te stichten, met dan tevens een gemengd karakter. Voor de zusters, die gewend waren aan eigen meisjeskweekschool en meisjes-internaten mulo en kweekschool, een complete nieuwe stap in de ontwikkeling van hun onderwijsfilosofie en in de denkbeelden die tot dan toe geheerst hadden. Binnen de historie van de Schijndelse kweekschool een ombuigingsoperatie van formaat.

Maar er was nog meer. Voor de congregatie van de Zusters van Liefde wordt het beheer van het gehele onderwijs een gecompliceerde opgave, vandaar dat het hoofdbestuur, na vele lange diepgaande gesprekken, in 1960 noodgedwongen besluit tot stichting van een scholenbureau, een soort algemeen administratief centrum als overkoepelend orgaan voor al hun kleuter-, basis-, blo-, ulo-, huishoud- en kweekscholen, later bekend onder de naam ‘de Meierij’. De congregatie heeft op dat moment 80 scholen met gezamenlijk 450 leerkrachten en 100 krachten in de bedienende sector. De zusters die er vanaf het allereerste begin rechtstreeks bij betrokken worden zijn zuster Veronique van Woerkum, hoofd onderwijszaken, die in 1965 in die functie wordt opgevolgd door zuster Martinia Huijbers tot 1971. Dan volgen de zusters Josephine van Helvoort en Johanna Vianney van Uden als hoofden onderwijszaken, die vervolgens in de periode 1972-1977 nog fungeren als bestuurslid

**De woorden die wij samen vinden zijn
verstaanbaar**

De groep examenkandidaten uit 1957 met tussen hen in de kweekschooldocenten – staande v.l.n.r. Maudy Thijssen, Bets Donkers, Dina van Dongen, Lenie Loeffen, Toos van Kemenade, Ans Nijhof, Gerdan van Dommelen, Marie Louise Gloudemans, Elba Mercelina, Mariet Fischer, Bea Broeren, Truus Lange, Diny van Kleef en Anny Teunissen – geknield en zittend v.l.n.r. Trees Bastein, Ans Bastein, Maria Thijssen, Anny Beks, Truus van Noye, Ria van der Linden, Dien Sanders en Anny Nabuurs

Examenkandidaten van de Mariakweekschool 1962 eveneens met in hun midden de docenten van toen - vlnr van boven naar benedenTonny van Tilborg, Cobie Verhoeven, Nell van Dinter, Thea vd Berg, Annemie Gruijthuijsen, Ria van Doremaele, Ine Raaijmakers, Willy vd Oever en Marietje Ondersteijn; zittend vlnr Diny van Leuken, Annemarie Deelen, Riek Raymakers, Ria van Gorp, Bets Huijbers, Corry vd Meijden, Lucy Sauvé en Riet Peters; liggend vlnr Truus Hoek, Chrsitien van den Berk en Teresa van Tilborg.

Toelichting op de Mammoetwet

Op het ministerie van onderwijs bereidt men een nieuwe wet voor die in 1968 onder de benaming 'Mammoetwet' de geschiedenis in zal gaan. Jaren van voorbereiding gaan er aan vooraf. Reeds in oktober 1964 komt een zekere heer H.F.Happel als vertegenwoordiger van het ministerie van O&W naar een algemene vergadering van de vereniging van besturen van katholieke kweek-scholen om de eerste 'blauwdruk' van de nieuwe plannen toe te lichten. Cruciaal thema zijn de ideeën over het havo-onderwijs en specifiek in relatie met de kweek-schoolopleidingen. De nieuwe kweek-school, die sinds 1952 al bestond uit twee leerkringen, blijft in die vorm weliswaar bestaan of er worden althans geen ingrijpende wijzigingen voorgesteld, maar komt wel terecht in sector hoger beroepsonderwijs. Nieuw is ook dat de bestaande 1^e leerkring zal beschouwd worden als een voorbereidende leerkring, die niet meer per definitie onder het kweek-school-onderwijs valt. Het wordt in de ogen van de plannenmakers een soort tweejarige vóóropleiding. Daarin is dan plaats voor een havo-opleiding gericht op een brede en veelzijdige ontwikkeling via een batterij verplichte vakken en een serie facultatieve, waarover het nieuwe schoolbestuur dan eigen keuzes kan maken. Men noemt o.a. de moderne talen, sterrenkunde, latijn, bijbelkennis, kunstgeschiedenis, voordrachtskunst, toneel, filmkunst, hygiëne, kinderen ziekenverzorging, zorg voor woning, voeding en kleding. Voorts wordt uitleg gegeven over toekomstige lesurentabellen etc. voor de zgn. kernvakken en keuzevakken en andere technische uitvoeringsmaatregelen, die we de lezer zullen besparen!

Gebouwencomplex mulo-school en achterzijde van de kweek-school met hun internaten gezien vanuit de kloostertuin

De consequenties voor Schijndel zijn...overweeg een groter samenwerkingsverband mavo-havo-kweek-school en bezie of de koppeling van een havo-top [havo 4 en 5] aan de kweek-school een reële kans van slagen kan hebben.

De stevige inleiding van de heer Happel blijft niet zonder gevolgen. In diverse commissies wordt gebrainstormd over de toekomst van het Schijndelse voortgezet onderwijs. Het uiteindelijke resultaat, zonder op alle details in te gaan, is een brief van het bestuur van de R.K. kweek-school dd. 9 april 1965 waarin men schrijft, geen bezwaar te hebben tegen toelating van leerlingen die niet de ambitie hebben om het onderwijs in te gaan en men dient aan H.M.de Koningin een verzoek in om deel te mogen nemen aan het havo-experiment binnen de 1^e leerkring van de kweek-school. De Mariakweek-school zal vanaf 1 september 1965 starten met een havo-top. Dit is tevens de wens van de gemeente Schijndel omdat er een toenemende behoefte bestaat en groeiende is voor een dergelijke onderwijsvorm, mede als basis voor werknemers voor middenfuncties in het bedrijfsleven. Er wordt een volledig leerplan en een lesurentabel ingestuurd voor havo 4 en 5. Als doelstelling voor de onderwijskundige aanpak binnen deze nieuwe stroming somt men op: ontwikkeling van het vermogen tot zelfstandig werken, zich eigen maken van een kritische zin, stimuleren van organisatietalent, gevoel bijbrengen voor samenwerking, een basis leggen voor verantwoordelijkheidsbesef, versterking van het concentratievermogen, leren inventief te zijn, correcte omgangsvormen, gevoel voor menselijke verhoudingen en feeling bijbrengen voor culturele zaken. Men probeert die doelstellingen te bereiken door taakwerk, groepswork, klassengesprekken, culturele bijeenkomsten, vaste studie-uren en bibliotheekwerk. Men maakt zelfs onderscheid in drie stromen nl. de A-stroom met wis-en natuurkunde in het pakket, de B-stroom die meer sociaal-economisch is gericht en tenslotte de C-stroom voor hen die extra feeling hebben voor moderne talen. Soms gebruikte men ook de uit het Grieks afgeleide termen van alpha, beta en gamma-richting. Uit een getalsmatig overzicht uit 1983 blijkt dat deze havo-top slechts gefunctioneerd heeft over de jaren 1968-1972.

<u>Overzicht aantal studenten</u>		
01-08-1966	:	175 studenten
01-08-1967	:	263 studenten
01-08-1968	:	306 studenten
01-08-1969	:	364 studenten
01-08-1970	:	335 studenten
01-08-1971	:	301 studenten
01-08-1972	:	302 studenten
01-08-1973	:	108 studenten
01-08-1974	:	123 studenten
01-08-1975	:	134 studenten
01-08-1976	:	169 studenten
01-08-1977	:	160 studenten
01-08-1978	:	131 studenten
01-08-1979	:	97 studenten
01-08-1980	:	67 studenten
01-08-1981	:	54 studenten
01-08-1982	:	57 studenten

} in deze periode was er een Havo-top aan de school.

Het getalsmatig overzicht van de kweekschoolstudenten waarin enerzijds de groei maar ook de sterke afname in de periode van de Pedagogische Academie duidelijk wordt.

In de kweekschoolhistorie breekt een bijzonder vervelende periode aan. Het kan elke grote organisatie overkomen dat er situaties ontstaan, die je liever niet hebt. Soms hangen er dan al enige tijd signalen in de lucht zonder dat men ze helder oppikt. In schooljaar 1968-1969 wordt de dagelijkse gang van zaken grotendeels gedomineerd door ongewenste spanningen onder leerlingen en personeel, interne conflicten dienen zich aan en de landelijke pers laat zich dan natuurlijk niet onbetuigd. Eerst is er de oplossing van het probleem van die scholengemeenschap versus het behoud van de meisjeskweekschool als opleidingsinstituut voor de congregatie en later strubbelingen op de kweekschool zelf. Een hele serie krantenberichten zijn terug te vinden in het kloosterarchief, die ons nu inzicht geven in wat er toen zoal speelde.

In Sint Oedenrode is inmiddels een actiegroep in het leven geroepen die streeft naar een open scholengemeenschap havo-atheneum. De term 'open' houdt in dat er geen sprake mag zijn van een 'katholieke signatuur', maar 'algemene toegankelijkheid voor iedere religieuze groepering' is het motto. Men denkt als locatie aan het Damianenklooster aan de Rooiseweg, dat vrijkomt, mooi tussen Schijndel en Sint Oedenrode in,

maar Schijndel is allesbehalve enthousiast en kan zich niet vinden in het voorstel. Misschien is het te zien als een soort tegenactie dat er binnen Schijndel gesprekken plaatsvinden om uiteindelijk te komen tot een katholieke scholengemeenschap mavo-havo-atheneum-gymnasium, discussies waaraan ook de gymnasia Bernrode en Beekvliet zouden deelnemen. In een later stadium zou evt. de kweekschool kunnen toetreden. De Zusters van Schijndel zijn in principe niet zo happy met de havo-top in combinatie met de kweekschool en zoeken een modus om inderdaad een mavo-havo-combinatie van de grond te krijgen. Op dat moment is zuster Odilia Wilms formeel nog directrice op de kweekschool, maar vanwege ziekteverlof ligt de dagelijkse leiding bij haar adjunct. Op doktersadvies moet ze grote inspanningen vermijden. Om uit een bepaalde impasse te geraken belegt ze op 5 december 1968 een algemene docentenvergadering om de inmiddels gerezen interne conflicten tussen docenten onderling te bezweren. Ze doet mededelingen over haar fysieke toestand en verzoekt alle docenten uitdrukkelijk om de wettelijke voorschriften te respecteren en royaal na te leven. Blijkbaar hebben de docenten nogal forse kritiek op elkaars functioneren en dat bevordert een

gezonde teamgeest natuurlijk niet. Een situatie die vermoedelijk langzaam is gegroeid en waar hoofdbestuur en kweekschooldirectie in de jaren daarvoor misschien niet krachtdadig genoeg tegen zijn opgetreden of de signalen te licht hebben ingeschat en beoordeeld. De échte emotioneel geladen details zullen we nooit precies op het spoor komen, wat ook niet zo erg is, maar dat ze intern veel te veel stof hebben doen opwaaien staat wel vast. En zo schrijft iedere generatie, in dit geval de Mariakweekschool, een stukje 'eigen geschiedenis', waar je 40 jaren later op terug kunt kijken in de zin van.....uit elke crisissituatie komen weer nieuwe frisse ideeën naar voren die kans van slagen hebben zo gauw alle emoties zijn gezakt en weggeëbd of in ieder geval geen rol van betekenis meer spelen. Enige jaren later zou dat ook het geval zijn.

Hoe dan ook...zuster Odilia treedt enige maanden na dat bewogen centraal overleg terug en per 1 april 1969 neemt Zr. Marie Margaretha van den Hurk, die juist op verlof was vanuit Chili, de honneurs tijdelijk waar.

Het schoolgebouw in de Pastoor van Erpstraat gezien vanuit de zijgevel met de grote heg.

Een prettige collegiale sfeer heeft er niet gehoorst in die bijeenkomst in december '68, ook het functioneren van de dienstdoende adjunct houdt de soms verhitte gemoederen intensief bezig. De voorlopige slotconclusie is dat de ontstane situatie eens héél kritisch onder de loep moet worden genomen en er komen enige commissies resulterend in een raad die de toekomst van de kweekschool nader zal bestuderen, een havo-raad en tenslotte een docentenraad van de aan de kweekschool verbonden docenten.

De bovengenoemde Rooise actiegroep heeft intussen ook niet stil gezeten en heeft zelfs een stichting in het leven geroepen 'Voortgezet Onderwijs Rooi-Schijndel [VORS].

Een enerverende meimaand in 1969

De kweekschool noemt men inmiddels Pedagogische Academie. Binnen de havo-top aldaar breekt op 20 mei 1969 een staking uit nadat de docent economie heeft aangekondigd het werk voor één dag neer te leggen uit onvrede met de hele situatie op school. Het vuurtje, dat al sluimerend aanwezig was sinds een jaar, is nu definitief aangestookt en met deze docent beginnen ook zo'n 100 havo-leerlingen een staking. Ze leggen, naast het ter discussie stellen van de rol van de adjunct, een drietal wensen of 'eisen' op tafel nl. inspraak in alle zaken die verband houden met de leerlingen van de school, de garantie dat alle leraren aan de school verbonden blijven en het terugtreden van de zittende adjunct, die men allesbehalve capabel acht. Dit eisenpakket blijkt een gevolg te zijn van een ontstellend hoog verloop onder de zittende docenten nl. 9 in totaal en voor het lopende jaar wordt voorspeld dat er nog eens 8 zullen vertrekken. Dat tekent de beroerde situatie van dat moment overduidelijk!

Een ongewenst lerarenverloop dat direct consequenties kan hebben voor de examenresultaten. Men vreest dat ca. 70% wel eens zou kunnen zakken dit jaar.

Zuster Odilia Wilms in haar werkkamer.

Overigens....de 'hetze' tegen de adjunct, tevens gymleraar, speelt alleen binnen de havo-top en zeker niet onder de kweekschoolstudenten. Het zijn vooral de jongens van de havo die kennelijk veel moeite hebben met de gang van zaken. De kweekschool ademt in hun ogen nog een te behoudende en zelfs beschermende sfeer, zoals in de tijd dat er alleen nog maar meisjes zaten die voor een groot deel allemaal zuster zouden willen worden. Bovendien hebben de jongeren veel problemen, althans volgens de landelijke pers, met het lesrooster, met de nodige hiaten daarin en de te geringe ruimte om in de openvallende

uren te kunnen studeren. Binnen het docentencorps lijkt de spanning echter ook te snijden en is zelfs voorgesteld aan het kweekschoolbestuur, de adjunct als spil van al het geruzie, te ontslaan, wat overigens niet gebeurt.

Een van de vele kweekschoolgangen naar de onderscheiden klaslokalen.

De kweekschoolleerlingen vragen verlof om met de stakersgroep in discussie te mogen gaan over de hele kwestie. Het bestuur zegt de stakers, zowel onder de leerlingen als docenten, de nodige inspraak toe. Op de kweekschool gaan de lessen gewoon door. Uiteindelijk dient de zittende adjunct [noodgedwongen] zijn ontslag in. De docent economie, die met de adjunct in het geheel niet door één deur kan, gaat binnen de stakingsgolf nog een stap verder en stuurt zelfs een telegram naar de Tweede Kamer met het volgende verzoek...gaarne onderzoek op hoog niveau naar het onderwijskundig en financieel wanbeleid van bestuur en directie van de havo te Schijndel en verwijt zelfs de zusters die zitting hebben in het kweekschoolbestuur middeleeuwse toestanden. Dat zijn nogal forse aantijgingen waar een hele brok emotie aan ten grondslag ligt, maar het illustreert natuurlijk overduidelijk de toenmalige sfeer in denken en beleving. Een gedegen onderzoek van hogerhand volgt echter voorlopig niet.

Op de 24^e mei ziet burgemeester van Tuijl zich zelfs genooddaakt, vergezeld van een politiemacht, een inval te doen in de Pedagogische

Academie en gelast de stakende leerlingen en docenten weer aan het werk te gaan, omdat anders tegen hen zal worden opgetreden wegens huisvredebreuk. De docenten krijgen een spreekverbod tegenover de pers. De zusters hebben de Katholieke Schoolraad verzocht een onderzoek in te stellen naar de oorzaken van de moeilijkheden.

Het blijft even 'rustig aan het front' totdat eind juni een van de havo-leraren een klacht deponert bij de inspectie, waar hij overigens geen gehoor vindt. Andere leraren storen zich op hun beurt gruwelijk aan het gedrag van hun collega. De 'vuiltjes' zijn voorlopig nog niet uit de lucht en het 'vuur smeult verder'.

Vele partijen zoeken naarstig naar een tactvolle en geloofwaardige oplossing.

In dezelfde periode kon men overigens in den lande ook wel enige parallellen bespeuren binnen de samenleving van toen. Protestacties hier, onvrede daar, beginnende krakersbewegingen, gezagscrisis links, irritatie en intolerantie rechts.....kortom.....de samenleving leek een beetje van slag of onderweg naar nieuwe structuren en de media doen er dan vaak nog een 'schepe bovenop' zodat de protesterende meute nog eens extra gevoed wordt. Zoals reeds gememoreerd.....legio krantenartikelen zijn er over de Schijndelse situatie verschenen en men haalt in die dagen het landelijke nieuws op de TV.

En als we anno 2008 kijken.....de protesten gericht aan het adres van staatssecretaris van Bijsterveld en haar collega Dijkzema rond de urennorm en opvallende lessen etc.dan verzucht elke historicus af en toe terecht: "Voilà...l'histoire se répète!".

Nieuwe heren nieuwe wetten

Per 1 augustus van dat jaar ontstaat een compleet nieuwe situatie. Er komt een nieuw bestuur onder de naam stichting Sint Servaas, waarin ook leken zitting nemen en er wordt een nieuwe P.A.- directeur benoemd in de persoon van de norbertijn Dhr. Piet Broeren. In de nieuwe statuten wordt het volgende vastgelegd: bestuursleden kunnen door ouders gekozen worden, het docentencorps krijgt inspraak en er komt een leerlingenraad die tweemaal per jaar overleg voert met het bestuur. Meteen volgt, na een zorgvuldig uitgedachte procedure, de keuze van een oudercomité, waarvoor reeds een reglement is samengesteld verdeeld over 18 artikelen.

Een van de bekende kweekschooltrappen die vanwege de nieuwbouw van het moederhuis geheel verdwenen is.

De Rooise actiegroep, die graag een havo-atheneum-afdeling wil oprichten met een open karakter, laat zich nog steeds niet onbetuigd, geeft voorlichting aan Schijndelse raadsleden om alsnog een adhesiebetuiging van hen te krijgen en ze gaan zelfs praten in Den Haag. Uiteindelijk zal een samenwerkingsverband met de stichting Servaas toch schipbreuk lijden. Zelfs een commissie van wijze mannen bleek niet succesvol te zijn. Wie veel meer details zou willen weten.....in de archieven zijn legio krantenartikelen te vinden n.a.v. de verhitte discussies die gevoerd zijn. Wij hebben ons willen beperken tot de 'hoofdlijnen'.

Voor het 75-jarig jubileum bleek de Mariakapel van de kweekschool onvoldoende ruimte te bieden en werd uitgeweken naar de aula.

De Pedagogische Academie met de havo-top functioneert weer gewoon door en als op vrijdag 26 november 1971 het 75-jarig bestaan wordt herdacht [1.5.1896 - 1.5.1971] laat directeur Broeren de pers weten dat de PA voor hem een 'boeiend bedrijf' is. Veel tamtam maakt men echter niet rond dit jubileum. Het feestje is vanwege de examens in mei en juni met opzet uitgesteld. Broeren memoreert aan de problemen uit de jaren '68 en '69 veroorzaakt door de kloof tussen kweekschool en havo-top. Hij refereert aan het feit dat het huidige lerarenkorps een club is om trots op te zijn en de rust is al lang teruggekeerd, ook mede door toedoen van de inspanningen van het oudercomité. Hij is, zo vermeldt het bewuste krantenartikel 'ontzettend blij met de goede sfeer'. De viering van het 75-jarig bestaan vindt plaats in het schoolgebouw zelf. Een eucharistieviering in de aula met als motto 'We horen bij elkaar' waarbij een uitdrukkelijk accent wordt gelegd op de saamhorigheid binnen de gehele schoolgemeenschap. Daarna een feestelijke dag met diverse activiteiten, maar alles in een bescheiden sfeer.

De aan de kweekschool verbonden havo-top blijkt geen al te lang leven beschoren. Al enige jaren zijn er stemmen opgegaan tot oprichting van een mavo-havo-scholengemeenschap al of niet in combinatie met de Pedagogische Academie. Na een grondige bestudering van de positie van de zittende docenten, interne voorlichtingsbijeenkomsten, bespiegelingen, algemene beschouwingen, bezoeken aan Den Haag i.v.m. alle mogelijkheden die zijn geopperd, wordt uiteindelijk toch de voorkeur gegeven aan de loskoppeling van de havo-top en kweekschool. Kortom.....met ingang van schooljaar 1973-1974 wordt de havo-top onderdeel van een nieuwe scholengemeenschap mavo-havo in het bekende Scinlecollege o.l.v. directeur Drs. J.F.Neefjes. De kweekschool vaart als Pedagogische Academie verder haar eigen koers o.l.v. de norbertijn de heer Piet Broeren. Het bekende kweekschoolinternaat wordt opgeheven.

Tijdens de bestuursperiode van de nieuwe directeur zien we het aantal studenten gestaag afnemen en vraagt iedereen zich serieus af hoe lang de kweekschool levensvatbaar zal blijken te zijn. In zo'n situatie is het dan ook niet eenvoudig om nog nieuwe wegen te bewandelen en de innovatie van de opleiding op de Schijndelse PA is zeker niet meer de sterkste troef in die dagen. De zittende docenten drijven op hun ervaring en routine, doen individueel hun opleidingswerk

toegewijd en naar best vermogen, zijn af en toe bang voor hun positie vanwege het dalend aantal studenten, beschermen daarbij hun eigen 'winkeltje', zeg maar vakgebied en steken weinig energie in nieuw beleid, waarvoor ze vanuit de schoolleiding ook niet direct worden gestimuleerd. Buiten de muren van de PA sleutelt men

in den lande echter duchtig aan deze vorm van beroepsopleiding en vormen termen als democratisering, levensbeschouwelijke identiteit, medezeggenschap, een verantwoord pedagogisch concept, onderwijsvernieuwing en kwaliteitsverbetering de basis voor een compleet nieuwe inhoudelijke invulling van de opleidingen.

De groep docenten van het 'laatste uur': achterste rij v.l.n.r. Dbr. Frans van Nistelrooy aardrijkskunde, Dbr. Coolen geschiedenis, Dbr. du Maine rekenen, Dbr. Harrie Vissers lichamelijke oefening + adjunct, Mw. Annie van Galen-Derks lerares natuurkunde, Mej. Diny Swinkels administratie en Dbr. Nol van Hulten pedagogiek - voorste rij v.l.n.r. Dbr. Frans Goossens handvaardigheid, Dbr. Widlak tekenen, Dbr. Gray Tromp biologie, Dbr. Hans Nollen muziek, Mw. Yvonne Pennings-Eradus huishoudelijke dienst, Dbr. Ad Bok nederlands

Het Katholiek Pedagogisch Centrum speelt hierin een begeleidende rol. Differentiatie en flexibilisering worden sleutelwoorden. Tegelijkertijd wordt op het ministerie van onderwijs ingezet op

schaalvergroting en zien we in de jaren '80 de eerste fusies van de grond komen. Er komt een soort landelijk 'vlekkenplan' waarin men de spreiding van de huidige opleidingsinstellingen

stevig onder de loep neemt. De kleinere PA's zullen op een bepaald moment opgaan in grotere eenheden. Het uiteindelijke resultaat is dat de Schijndelse PA zal gaan samensmelten met de drie Bossche opleidingsinstituten Concordia oorspronkelijk van de Zusters van de Choor-

straat, Mariënborg van de Zusters van JMJ en de Bisschoppelijke Kweekschool van de Fraters van Tilburg, waaruit tenslotte de Pabo 's-Hertogenbosch zal groeien, die nu nog functioneert onder de Fontysvlag. Vanaf 1982 komen al docenten van de nieuwe Pabo les geven in Schijndel.

De laatste studenten op de trappen van de PA: v.l.n.r achterste rij staand en zittend: Inka Dekkers [Boxtel], Jacqueline Groenendaal [Sint Michielsgestel], Anita van de Wetering [Gemonde], Joleen Verdonk [Boxtel], Wilma van den Brand [Schijndel], Marleen van der Heijden [Schijndel] – middelste rij: José van Eijndhoven [Boxtel], Marthe van Dijk [Schijndel], Jonda van Zogel [Schijndel], Jérôme Bremmers ['s-Hertogenbosch], Jenny van der Hagen [Middelrode] – voorste rij: Lambèr Gevers [Schijndel], Myriam den Otter [Gemonde], Arie Goyaarts [Schijndel], Sabine van Heertum [Schijndel] en Silvo Steenkamer [Sint Michielsgestel] – ook slaagde maar staat niet op de foto William Bressers.

Afscheid van zuster Simona

Het terugtrekken van de religieuzen uit hun eigen soms een eeuw lang functionerende kweek-scholen is eind jaren '60 of '70 hier in de regio een gewoon verschijnsel. De Brabantse onderwijscongregaties van fraters, zusters en broeders, die zich vanaf de eerste helft van de 19^e eeuw krachtig hebben ingezet voor goed onderwijs, jeugdzorg, internaatsopvoeding, kwaliteitszorg in ziekenhuizen en bejaardencentra en voor opbouw van allerlei gemeentelijke sociale ontwikkelingen worden gedwongen, deels vanwege de langzame vergrijzing en deels vanwege het ontbreken van nieuwe en jonge aanwas in hun kloosters, afscheid te nemen uit die sectoren. Zo ook op de Schijndelse katholieke PA. Aangesteld in 1946 heeft zuster Simona van de Weegh, als vakleerkracht nuttige handwerken, handvaardigheid, textiele werkvormen of hoe men het vakgebied ook aanduidt, op 6 juli 1979 in een feestelijk versierde aula definitief afscheid genomen van de kweekschoolgemeenschap. In de afscheidspeech wordt eraan gerefereerd dat zij in die 33 jaren en 7 maanden, waarvan 11 jaren onder de stichting Sint Servaas, heel veel heeft

zien veranderen. De directeur grijpt terug op een gedicht uit 1946 bij het gouden feest van de kweekschool, waarin haar vakgebied werd omschreven als 'naaldkunst'. Ze heeft zich altijd uitstekend en op een professionele wijze van haar taak gekweten en een beetje spottend voegt hij er aan toe 'dat er de katholiciteit soms van afdroop'. Enigszins schertsend voegt de spreker eraan toe, dat hij door de paus niet is gemachtigd om haar heilig te verklaren, maar wat hem betreft zou ze een reële kans gemaakt hebben. Ze wordt getypeerd als een geweldige lerares, die niet autoritair overkomt, maar heel gedecideerd eisen durft te stellen, met haar tijd weet mee te gaan en respect en waardering geniet van de zijde van gecommitteerden tijdens de eindexamens, maar ook vanuit de onderwijsinspectie. Met zuster Simona wordt ook tevens afscheid genomen van de congregatie zelf en denkt men met dankbaarheid terug aan de toegewijde en belangenloze zorg van alle talentvolle zustersdocenten die in het verleden aan de normaalschool, kweekschool en Pedagogische Academie verbonden zijn geweest!

Namens directie en studenten wordt aan de congregatie een cadeau aangeboden symboliserend het glorieus verleden van de Schijndels kweekschool [1896-1985]

Sfeerbeeld van een oud-student

Prachtige jaren, dat waren het!

Als student aan de Pedagogische Academie genoot je drie jaren lang veel vrijheid. We zaten met een kleine groep in een veel te groot gebouw waarbij alleen Harrie Vissers [in het begin ook nog Dhr. Piet Broeren], Yvonne Pennings en een conciërge [in de kelder] als vaste, volwassen begeleiding aanwezig was. Harrie als gymdocent en adjunct-directeur met de nodige passie. Hij eiste veel van zijn studenten en had een bloedhekel aan studenten die ongemotiveerd op de opleiding zaten. In de gymzaal maakte hij regelmatig gebruik van kinderen van de aangrenzende Lambertusschool. Hij sprak dan de wat denigrerende woorden: "Ik heb weer wat vlees in de kuip nodig!" Hij bedoelde dit natuurlijk niet zo, maar werd op een bepaald moment wel met heel wat vlees geconfronteerd toen hij een voorbeeldles moest geven aan zijn studenten. Hij kreeg van het hoofd der school van de Lambertus, niet één klas ter beschikking, maar de gehele schoolbevolking. Steeds weer werd er een deur open gedaan waaruit een groep kinderen kwam. Het vlees op zijn hoofd kreeg kleuren die hij zich niet wenste!

SLOTREÜNIE

Op zaterdag 29 juni a.s. is er voor de laatste keer een reünie op de Schijndelse kweekschool. Daarna wordt het gebouw waarin zij gevestigd was afgebroken en zal de Pastoor van Erpstraat nooit meer zijn zoals zij was. Een laatste kans om herinneringen op te halen aan een tijd die voor menigeen bepalend is geweest voor de rest van zijn, of liever gezegd, haar leven. Wie belangstelling heeft, kan zich telefonisch aanmelden op het adres Pastoor van Erpstraat 3, telefoon 04104-93288. De reünie duurt van 13.00 uur tot 17.00 uur. Deelname kost f 15,00 p.p.

**REÜNIE
29 JUNI**

KWEESCHOOLO... herinneringen van een buitenstaander!

De kweekschool roept herinneringen op aan mooie zomeravonden. Wanneer wij dan buiten zaten klonk door de openstaande ramen van de kloosterkapel het gezang, waarschijnlijk de verspre, naar buiten, "Hoor", zo mijn moeder dan, "de kweekelingen zingen". Met de veranderingen van het schooltype in Pedagogische Akademie en nog later in de fortilijke afschorting PaBo, verdween voorop de romaniek die vroeger de kweekschool omgaf.

Het leven op de kweekschool bleef voor ons verborgen achter de nu tot een natuurmonument uitgegroeide afschijding van haagbeuk. Soms zag je achter die haag iets wits bewegen en hoorde je jongensstemmen opklinken. De kweekelingen waren aan het sporen vermoede je dan. Want wat ze dan precies deden bleef achter die groene muur verborgen. In die familie waren er altijd wel een of meer nichten te vinden die daar opgeteld waren tot onderwijzeres. Maar wat nu een kweekeling precies was ondervonden we pas op de lagere school. Dan bracht die meester een vaak zenuwachtige jongedame mee naar de klas, die ons dan mooie tekeningen liet maken of die sprookjes vertelde. Meestal tonnistie. Want ik kan me nog herinneren dat de kweekeling met tranen in de ogen voor het bord stond en haar greep op de klas verloren had. De meester bracht dan weer rust terwijl hij ons met de zwaarste straffen straafde. Pas achteraf kon je je indenken hoe iemand zich op dat moment gevoeld moet hebben, als buitenstaander overgeleverd aan de grillen van een stelletje "Skendelse rotjong".

De volgende herinnering dateert van vele jaren daarna. Ik zat toen op een internaat in de omgeving. Op een gegeven moment kwam de leiding op de voor die tijd en die omstandigheden revolutionaire gedachte, dat de leerlingen de kans moesten krijgen om op dansen te gaan. En waar zou dat beter kunnen dan op de Schijndelse kweekschool. Die eerste dansles, een gebeurtenis om nooit te vergeten. Steeds ernaar strevend om ons het beste van het beste te geven had de leiding Wim Vooten, zaliger gedachtenis, en Jeanne Assman gekontrakteerd om ons de beginselen van foxtrot en Engelse wals bij te brengen. Kleine Wim zaidde een koffergarmentoon mee en het benodigde plaatmateriaal. De geavanceerde stereosapparaat van nu was toen nog niet voorhanden. Binnen zaten aan de ene kant van de voor deze gelegenheid speciaal omruimde zaal de jongens en aan de andere kant - vol verwachting klapt ons hart - de kweekelingen. En van het hoofd van de zaal, zodat zij een goed overzicht hadden over het geheel, een zuster en een pastoor. U kunt zich voorstellen hoe spannend het was! In augustus zullen zowel de onderwijzerstelling als het gebouw verdwijnen, alleen de haagbeuk blijft!

Aankondiging van een slotreünie van alle oud-studenten

Yvonne was de lieveling van ons allen. Als huishoudelijk medewerkster was ze niet alleen dienend in de keuken bezig, maar men kon altijd bij haar terecht voor een praatje of met problemen van allerlei aard. Haar gulle lach is iets om nooit te vergeten!

Een wel heel bijzondere man was de conciërge Brus. In zijn duister kelderkantoor zwaaide hij de scepter over de oude bibliotheek. De oude bieb was een uitdaging voor onze archivisten. Je kon er uren in rondneuzen. Echt actueel kon je de voorraad niet noemen maar zocht je een plaatje of artikel? Het was even zoeken, maar het was aanwezig. Meestal in oude enveloppen of insteekmappen of gewoon her en der op grote stapels op de grond of legkasten. De mufte geur was voor aankomende historici uitdagend! De reuk werd regelmatig nog extra ververst met de geur van de oude stencilmachine die door ons nog met de hand bediend werd. Ook die oude, grote zwart-wit videocamera werd vaak gebruikt. Je moest eerst een heel arsenaal aan kabels, kisten, apparaten aansluiten voordat je beeld had. Maar beeld, dat kwam er!

Excentrieke docenten verzorgden de lessen op deze academie. Wie kent niet Ad Bok? Deze docent Nederlands kon je de stuipen op het lijf jagen met zijn eigen-wijsheden en directe benadering. Vele vrouwelijke studenten hadden een bloedhekel aan deze man. Veelal werd zijn les gebruikt om te klagen over de andere lessen en over het nut van goede spelling.

Daarnaast legde hij ons de kwintencirkel uit omdat Hein Zomerdijk dit niet aan ons kon overbrengen. Hein Zomerdijk was onze muziekdocent. In Nederland in die jaren een bekend musicus. Lesgeven was echter meer een bijbaantje. Och, meneer Zomerdijk, speel nog één keer Für Elise? Hij nam dan weer plaats achter de vleugel en de helft van de les werd gevuld met de klanken van dit prachtige muziekstuk. Op reis naar Berlijn slaagde hij er in om in Oost-Berlijn de volledige studentengroep in de steek te laten en met een bevriende Russische pianist tezamen Checkpoint Charlie over te steken. Toen wij als groep in de bus op dit punt kwamen, zonder de heer Zomerdijk, werden we urenlang vastgehouden in de bus en ieder werd grondig gefouilleerd. Met op de achtergrond in uitkijktorens soldaten met getrokken geweren, beleefden wij angstige uren.

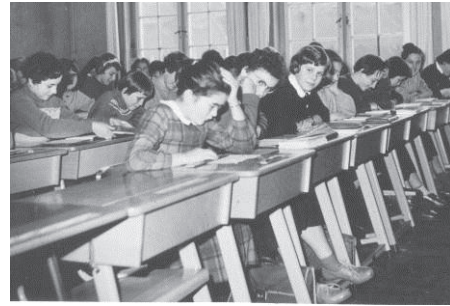
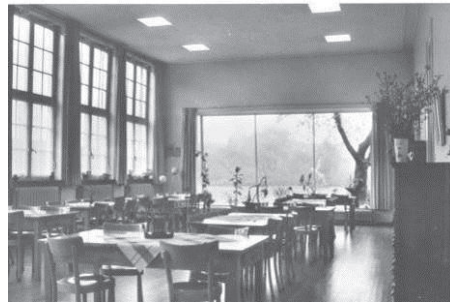

Afbraak van het gebouw dat een 'glorieus verleden' heeft gekend

Nol van Hulsten was onze 'pedadocent'. Een bevlogen man die met veel passie zijn vak uitoefende. Hij kon erg confronterend zijn maar hielp je wel sterker te staan in het onderwijsveld. Overigens, regelmatig tegen iedereen zeggen dat ze voor de reis naar Berlijn het paspoort mee moesten nemen en dan zelf je paspoort vergeten.....? Aardrijkskunde kregen we van Frans van Nistelrooij. Elke topoles weer ging een aantal studenten de discussie aan over het nut van het leren van topografie. Nutteloos natuurlijk, maar wel tijdvallend. De helft van de klas leerde bij deze lessen overigens breien [inclusief de jongens]. Een bijzonder komisch gezicht! Ad zag het aan..... Docenten als Annie van Galen [natuurkunde, wat gespannen maar aardige vrouw die mij in ieder geval wat meer liefde voor natuurkunde bijbracht], Harrie Schreurs, Ria Aerts [oh ja Ria, de prachtige werkstukken waarvoor ik regelmatig uitstekende punten haalde maakte mijn moeder voor me..... een schat hè?], Frans Goossens, de heer Kuijpers en Du Maine [rekenen, ontzettend bezig met realistisch rekenen met veel materiaal, didactisch een kei!], Gray Tromp [tsja, bijzondere kleine man met veel aandacht voor mannelijk en vrouwelijk schoon en ging vaak naar buiten met de groep het kloosterpark in. Hij maakte de docentengroep compleet.]

Ik zat in de laatste klas die de PA in Schijndel afleverde. Wij mochten niet zakken! Ik moet eerlijk toegeven dat ook niemand verdiende te zakken. Een groep mensen met veel kennis en mogelijkheden. Met velen heb ik geen contact meer maar lees en hoor nog wel wat ze doen. Iedereen heeft zijn/haar plekje gevonden. De meesten gelukkig in het onderwijs of daaraan verwant. Pedagogen, directeuren, filosofen, Fontysdocenten en gelukkig de grootste groep gewoon lekker voor de klas. Daar doen we het toch voor. Nietwaar? [ingezonden door Lambér Gevers huidige directeur van EBC Oost]

Van Muloschool tot Eldecollege

Een serie interieurfoto's van het mulo-internaat nl. de recreatiezaal, de studiezaal, de eetzaal en een blik op een deel van de sanitaire voorzieningen

Meisjesmulo Heikantstraat B 201

Aanvankelijk zijn er altijd A-, B- en C-klassen geweest als voorbereiding op de kweekschool. Dit was destijds een vorm van herhalingsonderwijs, waar behalve van de vakken uit het lager onderwijs ook Frans en wiskunde zijn gegeven. Vanaf 1918 bestaat er officieel een mulo-internaat en vanaf 1922 spreekt men expliciet van RK Meisjesmulo of Bijzondere Uloschool, die later wordt omgedoopt tot RK Meisjes-Ulo Mater Christi.¹⁷¹

Het zijn de voorbereidingsklassen van de kweek-schoolopleiding. Tussen 1918 en 1944 is het Zr. Theodora Vernooij geweest die eerst hoofd was van de voorbereidende klassen en later hoofd van de mulo-school. Er wordt Frans Duits en Engels gegeven binnen een driejarige opleiding, maar Schijndel neemt nog geen deel aan de landelijke mulo-examens. In 1934 komt er een omschakeling. De vierjarige kweekschoolopleiding wordt driejarig, terwijl het in het mulo-onderwijs juist andersom was. Vanaf 1935 gaan de studenten aan de meisjesmulo ook deelnemen aan de officiële examens.

De zusters die op een of andere manier de verantwoordelijkheid droegen voor het wel en wee van het internaat in de jaren '30 van de vorige eeuw. Na het vertrek van Zr. Gonzaga naar Geldrop is het internaat in 1922 opgesplitst in twee afdelingen nl. dat van de voorbereidende klassen A B en C en het internaat van de kweekschool – op deze foto die van het mulo-internaat van 1932 v.l.n.r. zittend moeder Elise van der Heijden en Zr. Marie Heijmans – staande v.l.n.r. Zr. Chrysogona van Boxtel, Zr. Geertruda Schellekens, Zr. Theodora Vernooij en Zr. Marie Bernardine Weernink.

Uit het eeuwfeestjaar 1936 is een unieke foto bekend van Mater Christi. Van de vier cursussen staan de allerkleinsten voorop en de ouderen bovenin. De foto is genomen bij de koepel in de kloostertuin met alle mulo-leerlingen uit 1936 en is me overhandigd door Zr. Margarethe van Uden (†), die zelfs in staat bleek om, in nauw overleg met oud-klasgenoten en tevens met be-

hulp van oude puntenlijsten uit die periode, heel veel namen te achterhalen, zodat we nu de meeste meisjes van naam kennen die toen op het mulo-internaat zaten. Een fantastisch resultaat als we bedenken dat we praten over 70 jaren geleden. We willen die foto het lezerspubliek niet onthouden, temeer daar er vast en zeker Schijn-delse moeders of oma's op zullen staan!

De 86 mulo-leerlingen in 6 rijen uit 1936, mooi in uniform onder de koepel in de kloostertuin waarvan de meesten inmiddels zijn overleden of ruime tachtigers zijn, vergezeld van 2 zusters; de koepel is tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoest en later door een andere vervangen: 1^e rij of voorste rij vlnr: Nelly vd Hoogen, Thea Hellemonds, Dina Cornelissen, Doortje Lomme, Nella Bosch, Willie Smits, Jo [Dorry] van Hoof, Hortence van Hoorn, Tinie de Martinez, Martha van Berlo (?), Electa Tijhuis, Jo Kuiten, Jo Kasteleijns, Lien Hendriks, Bep Hendriks, Toos Hendriks, Jo Peijnenburg, Bertha Pennings en Corrie van Uden – 2^e rij vlnr.: Tonny Schaffrat, Betty Krekelberg, Frieda vd Wiel, Dora Wouters, Paula van Wetten, Tonny Blankers, Antoinet Eijkemans, Lieske Bouw, Mien vd Westerlaken, Sientje [Ine] Bouwman, Drea van Hoof, Anneke, Adriana Gloude-mans en Nelly Teunissen – 3^e rij vlnr. : onbekend, Mien de Louwere, Annie Schaffrat, Toos vd Heijden, Jobanna Hamelynck, Annie Beijers, Jaantje van Alebeek, Anna Melis, Annie vd Steen, Trees van Wychen, Jo Goudsmits (?), Ton vd Velden, Aloysia Sterke, Jobanna Janssen,Minkels, Jeanne van Dongen, Drea Coppens en Corrie van Loosdrecht – 4^e rij vlnr.: Zr. Alphonso Swinkels, Cobie van Kasteren, Annie van Opstal, Triuus Vervoort (?), Thea Zootjes, Jo Sterke, Carla Driessen, Ellie Krekelberg, onbekend, Miep van Helvert, Eddy Scholten (?), Zr. Theodora Vernooy, onbekend, onbekend, Corrie Hellemonds (?) – 5^e rij vlnr.: Anna de Haas, Rea Schafrath, Annie van Woezijk, Bertha van Roij, Mien Tibosch, onbekend, onbekend, onbekend, onbekend en Riek Schutjes (?) – 6^e rij onder de koepelbogen: Thea Pulles (?), Dora de Wit, Jet Geerkeens, onbekend, onbekend, Dinie Peeters, Nel Beijers, onbekend, Ali Erkelens, Dora Bardoel (?), Jo Marchant – bij de onbekenden zouden o.a. Wies Witbroek, Riet Witbroek, Dora van Aarssen en Gerdie van Aarssen kunnen staan.

In de jaren '40-'45 is het continu behelpen en improviseren geweest. De mulo-examens en lessen zijn zoveel mogelijk doorgegaan, maar een ideale situatie was het natuurlijk niet. Op 30 augustus 1943 lezen we een bericht dat rector Verhoeven de vertrekken van de mulo weer opnieuw inzegt, nadat die waren schoongemaakt en ontsmet. In september van dat jaar keren 109 meisjes van de mulo terug van vakantie. Ruim na de bevrijding op 23 oktober 1944 wordt het moederhuis toch weer even opgeschrikt door een exploderende V-1 in het Hermalen, waardoor een groot aantal ruiten in het moederhuis sneuvelt, ook in het mulo-gebouw. Begin 1945, als de lagere school nog is bezet door Engelse militairen, die pas op 11 mei daar vertrekken, hebben de kinderen van de meisjes-school twee keer per week een halve dag les in de studiezaal van de mulo. Op 25 april 1945 logeren nog steeds een groep evacués in de mulo-lokalen, maar die worden enige dagen later ondergebracht in de oude lokalen van de huishoudschool en het huishoudonderwijs wordt dan gegeven in de keuken van het moederhuis. Het creatief vermogen van de zusters wordt danig op de proef gesteld. Alle nieuwelingen die oorspronkelijk in 1944 zouden komen, waaronder 99 mulo-meisjes, arriveren pas in mei 1945. In dat jaar maakt de Schijndelse gemeenschap overigens een prachtig gebaar naar de zusters.

Interieurfoto van het mulo-gebouw

Deken van Dijk, de heren Henri en Frits Bolsius, dokter van Oppenraaij en H.Jansen-Verzyl hebben het plan opgevat om, uit dankbaarheid der Schijndelnaren, de zusters van het moederhuis en van Lidwina een prachtig concert aan te bieden, als dank voor de 'grote offervaardigheid van de zusters tijdens de evacuatie'. Op de 27^e mei voert het gemengd koor van Schijndel, bestaande uit 30 heren en 50 dames, Verdi's Requiem uit ondersteund door een orkest uit 's-Hertogenbosch. Vier dagen later volgt weer voor het eerst de bekende sacramentsprocessie. Na al

die ongeregelheden vanwege de oorlogstoestand, verduisterde lokalen, inkwartieringen, ontruiming en herstel van de geleden schade, hebben de zusters de draad weer opgepakt. De orde en regelmaat keert terug, de ouders van de mulo-meisjes worden weer uitgenodigd voor een bezoekdag en de lessen worden weer keurig volgens het rooster gegeven. Zo kent men ook contact-middagen voor de ouders die dan in de gelegenheid worden gesteld te praten met de docenten.

Dan gebeurt er plots iets spannends. Deken van Dijk komt op 11 juni 1954 naar het moederhuis en werpt daar het idee op van een gemengde mulo. De zusters aanhoren zijn ideeën maar geven voorlopig hun principes niet prijs en behouden hun eigen meisjesmulo. De meisjes uit Schijndel kunnen als externen aansluiten bij die van het internaat, maar voorlopig geen jongens! Ook de bisschoppelijk inspecteur Van Gerwen waagt een poging, maar....tevergeefs! De Schijndelse jongens- en meisjesmulo zullen nog gescheiden voortleven voor zolang het duurt, want bij de beleidsmakers leven daaromtrent duidelijk andere ideeën. Ook de traditionele driedaagse retraites voor de meisjes van het mulo-internaat houdt men in ere. Wat inmiddels wel leeft is het idee om een nieuwe muloschool te bouwen.

De mooie langgevelboerderij van de familie Verhagen die in 1958 moet wijken voor de nieuwbouw van de meisjes-mulo

Op 9 maart 1955 stapt Zr. Ma. Annie van Overbeek naar Piet en Annie Verhagen in de Pastoor van Erpstraat met de vraag of de boerderij met omliggend terrein eventueel te koop is, want men zou daar graag een school bouwen. Er valt nog geen beslissing. Begin juli keert ze echter terug en wordt de koop gesloten en enige weken later volgt de overschrijving en de definitieve overname wordt gepland voor september 1956. Intussen laten de zusters er geen gras over groeien want begin '56 worden inspectrice Op de Coul, architect de Reus uit Oss en burgemeester van Tuijl uitgenodigd om over de nieuwbouw te komen praten. Aan het begin van het nieuwe

schooljaar 1956 is het vanwege ruimtegebrek weer passen en meten geblazen omdat de mulo begint met 172 internen en 67 externen, de kweekschool 94 internen en 6 externen. Er was al eens een lokaal gehuurd op de meisjesschool aan Pastoor van Erpstraat 4, ook had rector van de Schoor een klein kamertje ter beschikking gesteld waar net 16 muloleerlingen in pasten. Ook het docentenkorps is toen uitgebreid en wel voor het eerst met een leek nl. Mw. Jo van de Pol. Een jaar later volgden de heer A.J. Verkuij-

len en Mw. Bets van den Oetelaar. Op 26 februari 1957 brengt inspectrice Op de Coul de vreugdevolle boodschap dat de urgentie voor de meisjessmulo binnen is. Diverse bouwvergaderingen volgen. In februari 1958 komt het bericht binnen van de bouwvergunning van de 10-klassige meisjessmulo is verleend. Beeldhouwer J.B.A.Claesen uit Tilburg krijgt een driedubbele opdracht nl. een beeld in kunststeen te plaatsen in het gazon, een voetstuk in baksteen en een kruisbeeld voor in de hal.

Geslaagden van de mulo in 1951 met de volgende namen: achterste rij v.l.n.r. N.Meijs, A. Werterbroek, onbekend, E.Slaats, onbekend, T.Mutsaerts, D.Passier, J.v.Overbeek, C.Tijhuis, B.Paauwe – middelste rij v.l.n.r. M. van den Akker, M.Kroeff, T.Peeters, J.Clabbers, F.Gielen, R. van de Ven, D.Rooijackers, T.Versantvoort, N.Valentijn, J.Ruijs – voorste rij v.l.n.r. J.Verhagen, A.Prinsen, A.Hamelynck, N.Adriaans, C.Peeters, N.Bevers, M.Scholten en M.Flericks (?)

**De woorden die wij samen vinden
zijn verstaanbaar**

Muloklas uit 1958 met de volgende namen: op de bovenste rij: Truus Liensch, Lenie de Klein, Thea Corstens, Truus Peeters, Marlies Vilé, Nettie van Kempen, Joke Gasse, Marja Rooyakkers, Annemie Rooyakkers, Jo Bardoel, Maria Brauwers, Henny Oerlemans, Zr. Cunera - middelste rij: Truus Verdijk, Nolda van de Meijden, Joke van de Looij, Hannie Slegers, Maria van Asseldonk, Thea Donkers, Thera van de Velden, José Schraven, Maria van de Groes, Marijke Schellekens, Marijke Bongers - onderste rij: Maria Dortmans, José van Halderen, Margriet Staaedegaard, Joke Linssen, Tineke van den Eijnden, Maria van Breugel, Eugenie Corstens, Sjaantje van Gils, Sjaantje Dirks, Greet Ansems, José Toonen, Elly Toonen, Thea van Sambeek, Wies Schmeink, Mien vd Meijden

Een andere muloklas uit 1958 met de volgende namen: op de bovenste rij: Dorrie Peters, Loes Smits, Jeanne Fassbender, Miep Basgoed, Lenie van Kasteren, Enmy van Maasakkers, Marian van Boxmeer, Rien van de Ven, Mien Streppel, Corrie Borg (?), Annie Biesterbos, Zr. Cunera - middelste rij: Riky Dortmans, José Borgers, Irene Corssmit, Fientje van Haandel, Els Hoogendoorn, Toos Havens, Annie Elizen, Truus Rooyakkers, Jeanne van Zandbeek, Henny Schellekens - onderste rij: Toos Clabbers, Yvonne Seegers, Oda Giesberts, Ida Kuypers, José van Vijfeijken, Dini van Berlo, Henny van Gemert, Annemarie Verstappen

Een derde muloklas uit 1958 met de volgende namen: op de bovenste rij: Zr. Cunera, Bertie Dekkers, Annelis vd Doelen, Henny Schevers, Ger van Stekelenburg, Truus Boumans, Mien Peeters, Betsie Verboort, Betsie de Laat, Annie Dortmans, Magda Berg - middelste [zittende] rij: Willy Govers, Joke Meulenmeesters, Ria vd Brand, Ciska in 't Zandt, Gerda Siero, Joke van de Sterren, Agnes Colen, Adie Royakkers, Jeanette Toonen, Maria van Kemenade - onderste rij: Maria Fleuren, Greet Hermanussen, Francien de Bie, Marie-Louise Habets, Tonny Benneheij, Trees van Woerkum, Betsie Bosgoed, Ria Gerink, Marijke Elshout en Jeanette Voet

De nieuwe school Pastoor van Erpstraat 12

Op 12 maart 1958 wordt de nieuwbouw aanbesteed en maar liefst 40 aannemers hebben er wel zin in. De aanbesteding wordt afgeblazen en op 5 april opnieuw opgestart. Vier Schijndelse aannemers komen in aanmerking te weten de fa. J.Schellekens, de fa. Van Schaijk, de fa. A. de Wit en uiteindelijk wordt het werk gegund aan aannemer G.Goossens. Architect De Reus benoemt de heer Graat als opzichter.

Er wordt voortvarend gebouwd zodat de nieuwe meisjesmulo in 1959 [23 april] al betrokken kan worden en op 20 mei 1960 volgt de officiële opening. Over de hele bouwgeschiedenis bevindt zich in het kloosterarchief een door een anonieme kroniekschrijfster [mogelijk Zr. Heleni Teunissen de directrice] keurig verslag onder de titel 'Kroniek van de Mater-Christi mulo-

school'.¹⁷² In 1962 wordt gewerkt aan een groot sportveld achter de school. Deken van Dijk haalt een oud stokpaardje van stal en komt in 1963 nog eens spreken over een gemengde mulo. Het blijft stil, maar het idee blijft leven in de hoofden van bestuurders. Twee jaren later vindt er op het moederhuis een belangrijke bijeenkomst plaats met vertegenwoordigers van diverse belanghebbenden nl. deken van Dijk, de burgemeester, de zusters Veronique, Norbertini en Martinia en de bisschoppelijk hoofdinspecteur. De laatste doet verwoede pogingen om de jongensuloschool en die van de meisjes te laten voortbestaan, maar burgemeester van Tuijl ziet meer heil in één school. In hetzelfde jaar nog ontstaat een stichting die als bestuur fungeert over de beide uloscholen.

Een trots docententeam o.l.v. directrice Zr. Heleni Teunissen: knielend v.l.n.r. Zr. Maria Magdalena Laurentzen, dbr. Joop Felix, Juffr. Tony Rooijakkers, Zr. Cornelia van Woerkum, Zr. Aloysa van Amersfoort – staande v.l.n.r. dbr. Wim Steenberg, Juffr. Jo van de Pol, dbr. Vissers, dbr. Verkuijen, Juffr. Bets van den Oetelaar, Zr. Pauline Lagarde, Zr. Heleni Teunissen, Zr. Jacqueline Kuiten en dbr. J. van Riel

Het kunstwerk van Hans Claesen voor het gebouw van de uloschool Mater Christi voorstellende twee meisjes die de school uit gaan op weg naar huis, terwijl het ene meisje nog even omkijkt naar de school, waarmee de kunstenaar de binding tussen school en gezin heeft willen uitdrukken

Er wordt dan nog gesproken van een gecombineerde Ulo-school, een fusieschool, die in 1965 in handen komt van de Stichting Sint Servaas, een bestuurlijke koepelorganisatie, naast de

Stichting Sancta Maria voor het huishoudonderwijs en later zien we ook de Stichting Pastoor van Erp ontstaan voor het lager- en kleuteronderwijs. De complexiteit om vanuit de Mariahoeve de scholen te besturen was eind jaren '50 voor de zusters al een veel te zware opgave geworden, vandaar dat ze in 1960 een scholenbureau hebben opgericht om de administratie te verzorgen van de bijna 100 scholen waarin de zusters nog actief waren. Salariëring van de leerkrachten en schooladministratieve zaken worden hier gecentraliseerd. De congregatie benoemt de heer J.P.C.M. van Dinter tot hoofd van het scholenbureau. Uiteindelijk zou dit scholenbureau uitgroeien tot een omvangrijke organisatie onder de naam Scholenbureau de Meierij.

Meisjes van de mulo dragen het wandkleed dat is ontworpen door Zr. Rosaria [Maria Adriaens] Maria, de Moeder van de Mystieke Christus, uitgebeeld in wijnstokranken indachtig de bijbeltekst 'Ik ben de Wijnstok, gij de ranken'

In de beginfase heeft de congregatie nog een leidende functie, want tussen 1960 en 1972 zijn de drie voorzitters resp. Zr. Veronique van Woerkum [1960-1965], Zr. Martinia Huijbers [1965-1971], Zr. Josephina van Helvoort samen met Zr. Johanna Vianney van Uden [1971-1972] en tot dit jaar is het secretariaat in handen van de

secretaris van het hoofdbestuur wat ook gold voor het penningmeesterschap. Daarna is het DB van het scholenbureau in handen gekomen van leken en zijn de beide laatst genoemde zusters nog als bestuursleden aangebleven tot 1977.¹⁷³

Het docententeam van de gecombineerde uloscholen in 1972 nl. staande v.l.n.r. Dien Bongers, Theo van Dijk, Johan Plegt, J. Volwater, Gerard te Dorsborst, Jan Raaijmakers, Zr. Pauline Lagarde, Piet Creemers, Theo van Heijningen, Martie Versantvoort, Hans Ketelaars, George Cornelis, Mia Schellen, Con Lauret, Jan van de Wiel, Ton van den Heuvel – zittend v.l.n.r. Mimi Verboeven, Jo Loermans, Zr. Jacqueline Kuiten, de heer Aldenhoff [directeur], Zr. Leonie van der Heijden, Zr. Catharina Maria Albers

De beide Uloscholen gaan deelnemen aan het bekende Mavo-experiment, wat alleen maar kon na een fusie van beide scholen. De zusters laten hun bestuurlijke verantwoordelijkheid niet varen, want in het eerste bestuur van de Stichting Sint Servaas nemen zitting Zr. Martinia Huijbers als voorzitter, de heer Roebroek als secretaris en als leden Zr. Norbertini van Rijssel, Zr. Josephina Calasantia Jaspars en namens de gemeente de heer S. van Berkum. De gecombineerde uloschool komt onder leiding te staan van de heer Aldenhoff, de directeur van de voormalige jongensulo en Zr. Heleni Teunissen wordt adjunct-directrice en concentreert zich in hoofdzaak op de meisjesafdeling. Aanvankelijk blijven de jongens en meisjes nog op hun eigen locatie. De gecombineerde school telt op dat moment 553 leerlingen, 18 leerkrachten en 5 vakleerkrachten. Vanaf die tijd gaan de gedachten over de algehe-

le herinrichting van het voortgezet onderwijs al in de richting van grotere scholengemeenschappen. De oorspronkelijke meisjesmulo van de zusters zal uiteindelijk opgaan in het Skinlecollege met nieuwbouw aan de Putsteeg en in de jaren '90 in de zeer brede scholengemeenschap Eldecollege, die elk weer hun eigen historie hebben.¹⁷⁴ De zusters hebben dus uitdrukkelijk aan de wieg gestaan van het voortgezet onderwijs in Schijndel en geleidelijk aan hebben ze zich hieruit teruggetrokken. In 1983 is het Zr. Pauline Lagarde die het onderwijs verlaat, zes jaren later gevolgd door Zr. Marie Lidwina Beckers, waarmee na ruim een anderhalve eeuw een einde is gekomen aan de concrete inzet van zusters in het Schijndelse voortgezet onderwijs. Chapeau voor wat zij hierin, na de jaren '60 bijgestaan door vakbekwame lekendocenten, tot stand hebben gebracht voor de Schijndelse gemeenschap!

Personeel van scholenbureau de Meierij te Sint Oedenrode bij het 25-jarig bestaan in 1985 met als directeur de heer Van Dinter

Huishoudonderwijs in het verleden

Wie huishoudschool hoort, denkt aan een specifieke opleiding voor meisjes tussen de 12 en 16 jaar. Honderd jaar lang hebben ze bestaan. Na de laatste klas van de lagere school vervolgden heel veel meisjes hun opleiding op een huishoudschool om later een deugdelijke en ook degelijke huisvrouw te worden, voorbereid op een scala aan huishoudelijke taken. De jongens van die leeftijdscategorie bezochten de ambachtschool om er een goed vak te leren.

De eerste huishoudschool in Nederland dateert uit de jaren '80 van de 19^e eeuw. In 1875 schreef een pleitbezorgster voor huishoudonderwijs het volgende:

“De vrouw neemt, als zij huwt, op zich het beroep van huishoudster. Neiging of bijzondere talenten, soms ook bijzondere omstandigheden, kunnen de vrouw tot een ruimere werkkering roepen; toch moet deze haar ambt als huisvrouw als haar voornaamste post blijven beschouwen”. Zo'n uitspraak zegt iets over de maatschappelijke beeldvorming ten aanzien van meisjes en vrouwen in die periode. Goed een jaar later verschijnt er een brochure met als titel: “De Huishoudschool, een eisch des tijds”. In 1881 wordt een commissie ingesteld om de wenselijkheid te onderzoeken van dagonderwijs aan kookscholen. De ideeën worden langzamerhand verfijnd en de roep om allerlei vormen van huishoudonderwijs wordt steeds sterker. Uiteindelijk ontstaat een vakgerichte opleiding die onder de categorie nijverheidsonderwijs komt te vallen, waarin een scala aan cursussen en opleidingen wordt ondergebracht. Vanaf 1919, het jaar van het invoeren van de Wet op het Nijverheidsonderwijs, is er eigenlijk sprake van de basisopleiding binnen de gewone huishoudschool en die van de landbouw-huishoudschool. Het leerplan van de primaire opleiding in de meeste katholieke huishoudscholen omvat in die tijd vooral de

huishoudelijke vakken als koken, wassen en de naaldvakken. Daarnaast kent men opleidingen tot assistente in de huishouding, dienstbode, kinderverzorging en gezinshulp. Dat is héél globaal een beeld van de ontwikkelingen op dit gebied.¹⁷⁵

De vleugel van het gasthuis op de hoek van de huidige Kloosterstraat/Pastoor van Erpstraat die in 1934-1935 ingrijpend is verbouwd.

Begin van de Schijndelse huishoudschool

Als pioniersters van het huishoudonderwijs worden altijd de religieuze vrouwencongregaties genoemd. Schijndel vormt hierop geen uitzondering.¹⁷⁶

Als we de archieven mogen geloven gaat de formele start van een huishoudschool in het moederhuis terug tot beginjaren '30 van de vorige eeuw. Of binnen het moederhuis veel eerder vormen van huishoudonderwijs hebben bestaan is niet helder uit de historische informatie af te leiden. In 1931 zouden er al naailessen gegeven zijn door de zusters, waarvoor examens worden afgenomen door de ‘Vereniging St. Anna’.

In 1934 huizen de bejaarden en pensionisten vanuit het gasthuis aan de Kloosterstraat [toen nog Nieuwstraat] over naar de nieuwbouw van het Lidwinaklooster aan de Boschweg. Een deel van de vrijgekomen ruimte zou meteen een andere bestemming krijgen en worden verbouwd tot huishoudschool. Wat is er in die tijd aan de hand? De NCB afdeling Noord Brabant laat al in 1928 aan het gemeentebestuur weten dat ze het voornemen hebben om een landbouwhuishoudschool op te richten. De Schijndelse afdeling van de NCB laat in 1929 weten dat ze er voorlopig van afziet. Twee jaren later doet de NCB opnieuw een verwoede poging en deponeert bij pastoor Gabriël van Dijk een conceptplan. In dat plan staat o.a. dat de NCB zich onthoudt van nijverheidsonderwijs aan jongere meisjes en aan fabrieksmeisjes, tenzij met toestemming van de parochiegeestelijkheid. Er is

toen al duidelijk gedacht in de richting van een huishoudschool onder supervisie van de congregatie, want de NCB schrijft al meteen in dat plan....”indien de zusters en de NCB allebeijverheidsonderwijs geven, dan geschiedt dat niet in concurrentie, maar in hartelijkheid en oprechte samenwerking”. Algemene overste zuster Marie Theresia Veltman [1928-1940] schrijft in 1932 een uitgebreide brief aan de Schijndelse parochiegeestelijkheid met de volgende boodschap:

“Wij hebben reeds vele jaren aan de schoolvrije jeugd onderwijs in handwerken gegeven. Ook al ontmoeten wij van ouders en meisjes niet de gewenste belangstelling, toch willen wij een volledige huishoudschool oprichten met naaldvakken, huishoudkunde, koken, wasbehandeling enz. In aanmerking komen meisjes uit elke stand, nadat zij hun leerplicht hebben voldaan. Wij rekenen op steun en medewerking van de geestelijkheid”.

De congregatie is vastberaden en gaat intussen een stap verder door al in februari 1933 een begroting in te dienen bij het departement van onderwijs voor een industrie- en huishoudschool. Men had in het plaatsje Borne al de nodige ervaring opgedaan. Het jaar daarop begint men, na uitvoerig overleg met architect Chr. van Liempd en aannemer A. van Sambeek uit Heemstede, met de ombouw van een vleugel van het gasthuis. Men wil het volgende realiseren: een keuken met provisiekamer, een huishoudkundelokaal met drooginrichting, drie leslokalen, een directiekamertje, een paskamertje, beneden twee toiletten en de nodige kasten in de vertrekken en de gang.

In 1935 vindt al de plechtige inzegening plaats van de RK Huishoudschool.

Deze foto is genomen door fotobureau Het Zuiden te 's-Hertogenbosch ter gelegenheid van de inzegening van de huishoudschool op 24 oktober 1935. Helaas zijn niet alle namen bekend - 1^e rij v.l.n.r. kapelaan Koopmans, Mej. Michels inspectrice van het Nijverheidsonderwijs, burgemeester Janssens, pastoor Van Dijk, pastoor Pessers, pastoor Franken (?) en Janus van Liempd; 2^e rij zeven zusters maar er staan maar 6 namen op de toelichting uit het kloosterarchieef nl. Zr. Adeltrudis, Zr. Leonarda, Zr. Magdalena, Zr. Xaveria, Zr. Lamberdine, Zr. Everarda; 3^e rij v.l.n.r. allen tot op beden onbekend

Officiële opening van de huishoudschool

Op 24 oktober 1935 vertrekken de algemene overste Zr. Marie Theresia Veltman en haar 1^e assistente Zr. Petronellia Walboomers voor een visitatiereis naar Curaçao. Daarmee lopen ze, zeer tot hun spijt, de officiële inzegening, opening en ingebruikname van de huishoudschool mis, de eerste mijlpaal in de geschiedenis van het Schijndelse huishoudonderwijs. De dag begint met een plechtige misviering in de kapel van het moederhuis met als celebrant pastoor Gabriël van Dijk. De gezangen worden uitgevoerd door de leerlingen van de kweekschool en die uit de muloklassen. De inzegening van het schoolgebouw geschiedt door de drie Schijndelse pastoors waarbij het koor van de zusters de muzikale omlijsting verzorgt. Daarna trekt de stoet in optocht naar de verschillende klaslokalen voor de traditionele zegening der kruisbeelden. Pastoor Van Dijk houdt een openingspeech en

benadrukt nog eens dat de architecten Van Liempd en De Graaf en aannemer Van Sambeek 'erin geslaagd zijn iets ouds en onbruikbaar om te scheppen tot iets schoons en doelmatigs'. Zo'n 120 meisjes volgen op dat moment huishoudonderwijs en aan de school is tevens een internaat verbonden dat onder leiding staat van Zr. Lidwien Elst. De stafdocenten zijn achtereenvolgens de zusters Magdalena de Pazzi de Graaf voor de naaldvakken, Zr. Xaveria van de Boom kookafdeling, Zr. Leonarda Samson huishoudelijke vakken, Zr. Johanna Nepomucemus Paulissen naaldvakken, Zr. Adeltrudis Timmermans zonder verdere aanduidingen, deken van Dijk verzorgt de godsdienstlessen en Zr. Antonie Rooijackers is aangesteld voor het vakgebied liturgie, waarin ze erg goed thuis moet zijn geweest, want binnen de congregatie werd ze ooit schertsend 'de wandelende Bijbel' of 'de Hogepriester' genoemd.¹⁷⁷

Zr. Magdalena de Pazzi op 24 oktober 1936 voor de ingang van de toenmalige huishoudschool met op de voorste rij: Dora van Beurden, Marietje van Heeswijk, Mies van den Hoogen en Annette van de Geer; achterste rij: Nellie van Gemert, Anna van Duinhoven, Betsie van Heeswijk en Toos Klijn

Rijkssubsidie in zicht

Het heeft er alle schijn van dat de congregatie in de beginperiode het huishoudonderwijs zelf heeft bekostigd omdat van een subsidie van de overheid toen nog geen sprake was. Maar daar zou, zo dacht men, spoedig verandering in komen. Op 26 februari 1937 stuurt het hoofdbestuur aan de Raad van Schijndel een ondubbelzinnig verzoek om over te gaan tot de oprichting en instandhouding van een industrie- en huishoudschool. Die naamswijziging zou de basis zijn voor het ontvangen van een overheidssubsidie. Precies een week later reageert de Raad al, dat een dergelijke school inderdaad noodzakelijk wordt geacht, mede gelet op de 550 meisjes die werken op zowel de kousenfabriek als de kaarsenfabriek. Alles loopt echter niet op rolletjes en tot overmaat van ramp wordt het hele proces sterk vertraagd door de uitbraak van de oorlog. Mejuffrouw M.M.A. Michiels is in die tijd inspectrice van het huishoudonderwijs. Ze adviseert het hoofdbestuur voor het schooljaar 1940 een subsidie aan te vragen, ook al is de school nog niet gesubsidieerd en die aanvraag op zegel naar Hare Majesteit de Koningin te sturen vóór 1 maart 1939 en een begroting naar het Ministerie van Onderwijs. De zusters volgen dit advies keurig op, maar het levert geen enkel resultaat op. Dezelfde procedure wordt in 1940 nog eens herhaald, gericht op het schooljaar 1941 en de officiële naam van de school wordt RK Huishoud- en Industrieschool. Het vlot niet erg en inspectrice Michiels vraagt een onderhoud aan met de burgemeester, in de hoop dat alles bespoedigd kan worden. Onder druk van de Duitse bezetter lijkt het verstandiger om RK te vervan-

gen door het woord 'gemeentelijk'. We zien dan een interessante ontwikkeling. De gemeente Schijndel huurt tijdens de oorlogsjaren, vanaf 24 april 1942, van de congregatie vier leslokalen en een personeelskamer aan de oostzijde van de Kloosterstraat, wat natuurlijk de al bestaande huishoudschool is. De huurprijs wordt per 1 september van dat jaar vastgesteld op een bedrag van f 1440,=. Niet lang daarna wordt het gebouw gevorderd door de Duitse Wehrmacht en alle voorgenomen plannen stagneren.

Het is wachten tot na de oorlog eer de ontwikkelingen weer op gang komen. Op 19 oktober 1945 stuurt notaris J.F.Bagen de conceptakte naar het hoofdbestuur voor de stichting van de Industrie- en Huishoudschool. Een week later is het Mgr. Mutsaerts, de bisschop van 's-Hertogenbosch, die nog enkele wijzigingen voorstelt eer dat de bisschoppelijke goedkeuring verleend kan worden. Een kleine maand later hebben de zusters het gehele document aangepast en komt op 16 november 1945 de bisschoppelijke goedkeuring af. De zusters houden van doordacht en verantwoord, maar tevens, snel handelen. Een week later wordt de definitieve notariële oprichtingsakte gepasseerd en kent Schijndel haar Stichting Sancta Maria ter bevordering van RK Industrie- en Huishoudonderwijs met 5 bestuursleden voor een vierjarige zittingsperiode, met de mogelijkheid tot herverkiezing en tevens is een bisschoppelijk commissaris aangesteld. Leden van het dagelijks bestuur worden geacht op hun 70^e af te treden. Inspectrice Michiels is zeer gelukkig met deze stichting. De zgn. Raad van Beheer is geheel in handen van het toenmalige hoofdbestuur.

Een groep leerlingen van de huishoudschool van schooljaar 1937-1938 en 1938-1939: boven v.l.n.r. Jo Sterke, Mien Sterke, Francien van Heuken, Gerda van Hal, Zr. Liduina, Nanny de Graaf, Marietje van Hezevijk, Toos Klijn, Netty van de Veerdonk en Bertha van de Pas; knielend: Mies van den Hoogen en Tilly van de Geer; zittend: Annet van de Geer, Jo van Hoof, Grada van Laarboven, Dora van Hoof en Nelly van Hezevijk

R. K. HUISHOUDSCHOOL te SCHIJNDEL
bestuurd door de Zusters van Liefde, Moederhuis

16 SEPTEMBER a.s. beginnen de lessen van de
I. DAGHUISHOUDSCHOOL.
Duur 2 jaar, met 20 lessen per week.
VERDELING VAN DE LEERSTOF.

<p>1ste Leerjaar.</p> <p>Linnaamaaien. Verstellen. Breien. Stofversieren. Huishoudkunde. Behandeling van de was. Koken. Algemeen vormend onderwijs.</p>	<p>2de Leerjaar.</p> <p>Costummaaien. Linnaamaaien. Verstellen en breien. Stofversieren. Koken. Huishoudkunde. Behandeling van de was. Algemeen vormend onderwijs. Huishoudelijke ziektenverpleging en Verantw.</p>
---	---

De lessen van de daghuishoudschool kunnen gevolgd worden door meisjes, die vrij zijn van leerplicht.

Leergeld 75 cent per week.

II. VOLLEDIGE HUISHOUDCURSUS.
8 Lessen per week; de lessen zullen bij nader overleg gegeven worden 's avonds en op Zaterdagmiddag.
Leerstof: Naaien.
Koken.
Behandeling van de was.
Huishoudkunde.
Leergeld 40 cent per week.

III. AFZONDERLIJKE CURSUSSEN

A. Cursussen van 1 jaar.

a. Koken; 2 uur per week; 30 cent per week.
b. Huishoudkunde - Behandeling van de was; 2 uur per week; 25 cent per week.

B. Cursussen korter dan 1 jaar.

a. Dinerkursus tusschen 13 lessen; 25 gulden per cursus.
b. Inmaakcursus van 6 lessen; 6 gulden per cursus.
c. Cursus in tafel dekken en -dienen van 6 lessen; 6 gulden per cursus.
Men verbindt zich voor de gehele cursus.

Leerlingen kunnen zich tot en met 11 September dagelijks, lessen 4 en 7 uur opgeven in het Moederhuis.
Belangstellenden kunnen op Zondagmiddag 8 September van half vier tot half acht de nieuwe huishoudschool bezichtigen.

Affiche van huishoudschool Sancta Maria met opleidingsgegevens

Dagschool en avondcursus

Op de huishoudschool kent men enerzijds de dagschool en anderzijds een cursusaanbod in de avonden. Over de periode 1945-1948 groeit het aantal meisjes dat eraan deelneemt sterk en wordt de bestaande huishoudschool al snel te klein. Je vraagt je af.....hoe hebben de zusters dat in die tijd organisatorisch opgelost?

Een klein tabelletje maakt deze snelle groei zichtbaar:

<i>jaar</i>	<i>leerlingen</i>	<i>jaar</i>	<i>leerlingen</i>
	<i>dagschool</i>		<i>avondcursus</i>
1945	60	1945	20
1946	117	1946	98
1947	302	1947	94
1948	424	1948	80

In de jaren '40 wordt ook nog begonnen met een zgn. Laetitiaclub als voorloper op een jongeren-cursus. De lessen worden gegeven op zaterdag en maandag.

De leerkrachten die verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het Schijndelse huishoudonderwijs zijn in de gemeentelijke stukken aangeduid

met de familienamen, waar ik gemakshalve ook de kloosternaam aan toegevoegd heb.....Van Helvert [Zr.Clementina], Van Goch [Zr. Willibalda], Van Iersel [Zr.Joanna Bosco], Kleyn [Zr. Johanna], Samson [Zr.Leonarda], Sterke [Zr. Marie Henrice] , Tausch [Zr. Francesca], Van de Weegh [Zr. Simona] en Steur [Zr.Eustochia].....met enige twijfel rond Zr. Johanna want volgens het kaartsysteem van de congregatie zou zij in die periode niet in het moederhuis wonen!

Een ander sfeerbeeld dat ons herinnert aan de officiële opening van de huishoudschool in de verboude vleugel van het oude gasthuis

Door overplaatsingen van zusters naar andere kloosters in het land was dit hele personeelsbestand voortdurend aan mutaties onderhevig. Dit wordt duidelijk als men bv. 1935 vergelijkt met 1946. In 1946 zijn het bijna allemaal nieuwe leerkrachten!

De groei van de school houdt de gemoederen bezig. Rector van Helvoort, de bouwkundig inspecteur van het bisdom, komt op 23 mei 1946 naar het moederhuis om te spreken over een geschikt terrein aan de Hoofdstraat, dat het hoofdbestuur van de congregatie wenst te bestemmen voor de bouw van een huishoudschool met internaat. Enige weken later volgt inspectrice Michiels om hierover te komen onderhandelen. Architect Van Liempd komt in 1947 met een uitgewerkt plan voor nieuwbouw van de huishoudschool en brengt al een maquette mee naar het overleg met de zusters. Men denkt aan een internaat voor 40 meisjes en daarachter 11 leslokalen op een locatie aan de Hoofdstraat.

Een klas leerlingen van de huishoudschool van rond 1950 – achterste rij v.l.n.r. Ellie Jonkers, Zr. Johanna Bosco van Iersel, Mia Doleweerd, Betsie Sleutjes, Nolly Otten, Zr. Bonita van Kilsdonk, Mien van Zoggel, Gonnie Goossens, Hannie Schevers, Regina van Esch, Gerda Schevers – middelste rij v.l.n.r. Annie Verhoeven, Maria Hubers, Tonny de Greef, Jo Mutsaars, Hanny Eijkmans, Nellie Franssen, Nellie Hellings – zittend v.l.n.r. Maria Verhoeven, Dini Pennings en Antionette Kuenen [met dank aan Mw. Van Alebeek – de Greef

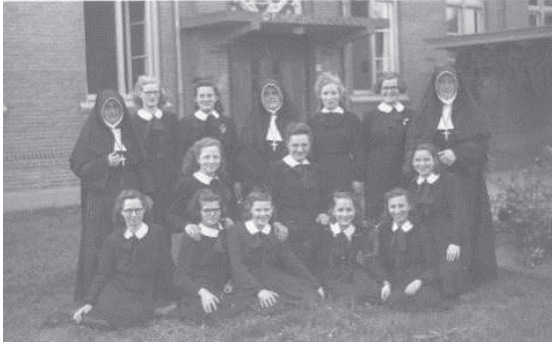
Grote verdiensten van zuster Hugolina van Leeuwen

In bijna elke onderwijscongregatie van broeders, fraters en zusters profileren en bekwamen zich bepaalde leerkrachten of docenten in het schrijven van onderwijsmethoden zowel voor het basis- als voortgezet onderwijs. Binnen de congregatie van de Zusters van Liefde van Schijndel is het zuster Hugolina van Leeuwen [1893-1969] geweest, die een landelijke methodiek heeft uitgewerkt ten behoeve van het industrie- en huishoudonderwijs. Rond 1947 is er een belangrijke innovatie [= vernieuwing] waar te nemen in het katholiek huishoudonderwijs. Puur op basis van haar rijke praktijkervaring, ontwerpt zuster Hugolina een leerplan en onderwijsmethode voor het zevende en achtste leerjaar, een soort 'kop-klas' van het lager onderwijs [bekend als VGLO], en de primaire opleiding op industrie- en huishoudscholen. Haar inspiratiebron zijn de ideeën van de Amerikaanse Helen Parkhurst [1887-1973] die het bekende Daltonsysteem introduceerde. De belangrijkste basisprincipes zijn daarbij vrijheid, verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerking. Dat zegt iets over het onderwijsvernieuwend denken van deze zuster. Door het college van onderwijsinspecteurs wordt ze uitgenodigd haar methodiek te

komen ontvouwen. Ze noemt haar methode 'Zelf Doen' en neemt het katholieke huisgezin als uitgangspunt. In haar inleiding schrijft ze:

"Bijna alle meisjes zijn toekomstige huismoeders. De leerstof is zodanig gekozen, dat het meisje door de kennis die haar wordt bijgebracht, grote belangstelling krijgt voor de taak, die haar later in het katholieke gezin wacht. En opdat zij beter en met meer vrucht deze levenstaak zou kunnen volbrengen, willen we trachten de meisjes als door en door katholieke vrouwen haar intrede te laten doen in de maatschappij, overtuigd dat een diepgodsdienstige vrouw van een dergelijke grote betekenis is voor de samenleving".

De methode wordt algemeen gezien als een prima didactische bijdrage aan het huishoudonderwijs, maar het bestaande 'rollenpatroon' gericht op de moederlijke taak van meisjes, werd er niet in doorbroken, terwijl zich binnen de maatschappij toch wel ontwikkelingen begonnen af te tekenen die vraagtekens plaatsten bij de erg katholieke basisprincipes en het voor-oorlogse beeld van 'moeder de vrouw'. De methode vindt in den lande behoorlijk wat aftrek en geniet algemene bekendheid.

Internen van de huishoudschool anno 1939

Mater Amabilisschool [MAS]

Binnen het denken over de toekomstige rol van de vrouw gaan er steeds meer stemmen op om aan de huishoudschoolleerlingen een bredere algemene ontwikkeling aan te bieden.

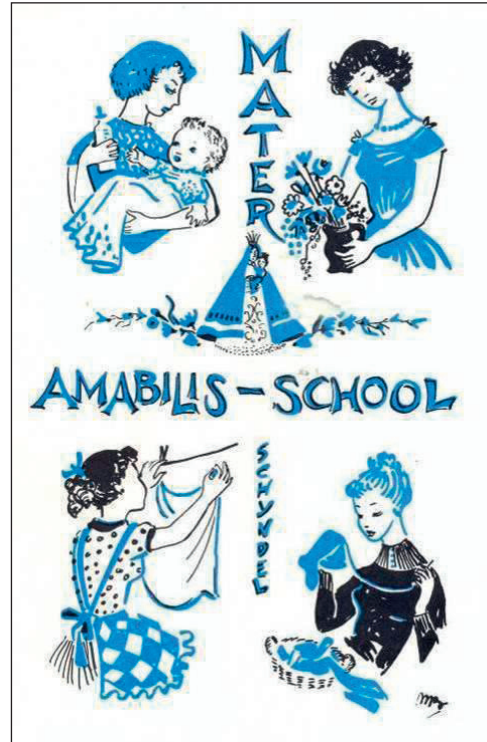
Een landelijke commissie onder leiding van pedagoog Kohnstamm, die aandacht schenkt aan de geestelijke gesteldheid, kennis, bekwaamheid en bestemming der meisjes die voor deze onderwijsvorm kiezen, werkt aan een vernieuwingsconcept.

Ook Schijndel zit niet stil. De Stichting Sancta Maria neemt twee belangrijke besluiten nl. het uitbrengen van een noodzakelijkheidsverklaring voor uitbreiding van het leerplan met vakken opvoedkunde, medische vaardigheden en woninginrichting en het voornemen om over te gaan tot de stichting van een Mater Amabilisschool voor de in loondienst werkende meisjes van boven de 17. Veel van die meisjes werken in 1948 immers bij Jansen de Wit en kaarsenfabriek Bolsius.

De krant van die dagen publiceert voor het Schijndelse publiek het volgende artikel:

“U hebt natuurlijk al gehoord van de Mater Amabilisschool, die praktische vrouwelijke vorming, die gegeven wordt op onze RK Huishoudschool, om zo mee te werken aan het sociaal en economisch herstel van ons land. Sinds de meisjes in grote getale loonarbeid verrichten komt er van de praktische vrouwelijke opleiding in 't gezin zo weinig terecht. De meeste jonge vrouwen zijn tot de laatste dag voor haar huwelijk in hun beroep werkzaam omdat er zo ontzettend veel geld nodig is om in een huwelijksbootje van wal te steken. Zij missen daardoor de aller noodzakelijkste bekwaamheden om de stoffelijke toestand en ook de sfeer van het jonge gezin in goede richting te leiden. De onkunde van een massa meisjes inzake praktische en doelmatige verzorging van het gezin is zelfs zo groot, dat de meisjes zelf niet eens vermoeden welke vaardigheden haar ontbreken, niet alleen voor het beheer van de huishouding, doch ook voor de instandhouding van de echtelijke liefde en de opvoeding van de kinderen. Dit

gemis tracht men hun bij te brengen in de Mater Amabilisschool. De school is gesplitst in een dag- en avondschool. Overdag voor meisjes beneden de 18 jaar en 's avonds voor meisjes boven de 18 jaar. Het is dé school voor het meisje dat zich voorbereidt op haar toekomst. Jong meisje.....je verwacht zoveel van het leven. Je wenst een mooi en gelukkig leven. Dat kan, maar dan heb je zelf ook iets te geven. Maak je gereed en kom naar onze praktische Mater Amabilisschool. Je behoeft niet geleerd te zijn. In eenvoudige en goed verstaanbare woorden leer je het voornaamste over moederschap, opvoedkunde en sociale dienstbaarheid.”¹⁷⁸

Rapportmodel van de Mater Amabilisschool

In september 1948 lanceert inspectrice Michels al het idee bij de zusters tijdens een gesprek over huishoudonderwijs aan fabrieksmeisjes op de namiddag van half 2 tot half 6 voor zo'n 200 meisjes. Bij dit gesprek is ook de sociale leidster van Jansen de Wit aanwezig. Het idee slaat aan en besloten wordt om in oktober een soort studiemiddag over dit onderwerp te organiseren. Hieraan nemen deel genoemde inspectrice, de assistente van de algemene overste, Zr. Clementina directrice van de huishoudschool, enige heren van Jansen de Wit, de dames Jansen, Verstraaten en Verhagen en zuster Krielaars de sociaal werkster op het kousenfabriek. Als dagelijks bestuur worden met algemene stemmen gekozen kapelaan G. van Rijn [voorzitter], zuster Krielaars [secretaresse en penningmeester]. Als leraressen worden benaderd de zusters Francesca en Leonarda.¹⁷⁹ De zusters laten geen gele-

genheid voorbijgaan om hun betrokkenheid bij de Mater Amabilisschool te manifesteren. Zo gaat zuster Veronique eerst naar het lof in de parochiekerk en vervolgens bezoekt ze samen met de directrice en leraressen van de huishoudschool de opening van het cursusjaar in de kantine van de fabriek van Jansen de Wit. Dat is een gegroeide traditie geworden. Op de 8^e november 1958 wordt het 10-jarig bestaan gevierd, gevolgd door een receptie en er wordt in de kantine van het fabriekscomplex een fraaie revue opgevoerd. Goed vier jaren later, november 1962, wordt een andere koers uitgezet. Het bestuur van de Mater Amabilisschool organiseert een onderhoud met het hoofdbestuur tijdens welk gesprek plannen worden ontvouwd om de jongerencursus, waarvan de lessen die nu nog worden gegeven in de huishoudschool, om te zetten in een vorm buiten schoolverband nl. meer in een huiselijke sfeer. Daartoe zou dan een aparte woning gevonden moeten worden voor de opvang van bv. 20 meisjes om één week in dat huis door te brengen en tevens onderricht te krijgen in naaien, koken, huishoudkunde, gymnastiek, sport, opvoedkunde etc. Later, als deze meisjes groter zijn, kunnen zij dan ingedeeld worden bij de Mater Amabilisschool om in schoolverband een vervolgopleiding te krijgen. In 1963 resulteert dit in een soort clubhuis voor zowel de Mater Amabilisschool en de jongerencursus waar vooral theorielessen, lezingen en ontspanningsactiviteiten worden georganiseerd. Kapelaan Van Hoek, juffrouw Hijl leidster van de jongerencursus, mw. Ermens en mej. Mimi Verhoeven bepleiten

sterk de realisering van dit idee. Gesproken wordt zelfs over het huren van het studiehuis Petrus Donders, het vroegere weeshuis.¹⁸⁰ In een latere fase wordt de MAS omgebouwd tot Vormingswerk voor Jonge Volwassenen voor zowel jongens als meisjes in de leeftijd van 17-25 jaar en buiten de huishoudschool om. Er komt een samenwerkingsverband op gang met de bestaande Levensschool met de uiteindelijke intentie om tot een fusie te komen.

Een lange weg te gaan

De nieuwbouwplannen voor een modern ingerichte industrie- en huishoudschool hebben alle aandacht van zusters, gemeente en de Stichting Sancta Maria. Een school annex internaat realiseren op een bouwterrein aan de Hoofdstraat, waarvan de zusters hadden gezegd dat het hun eigen grond was, wordt kritisch bekeken. Op 24 november 1950 reizen vicares Zr. Marie Theresia Veltman en zuster Clementina van Helvert als de huidige directrice van de huishoudschool en architect van de Meerendonk af naar Den Haag voor nader overleg met Mej. Michels de inspectrice van het Nijverheidsonderwijs. De architect is gevraagd een nieuw plan te maken voor 12 klassen, een overblijflokaal en drie kamers. Het te bouwen internaat komt geheel voor rekening van de congregatie en komt enigszins gescheiden van het schoolgebouw te staan. Bovendien dient men rekening te houden met een ruimte voor de plaatsing van zo'n 180 fietsen. De zaak vlot niet erg.

Een groep van de huishoudschool van rond 1950 1^e rij v.l.n.r.: Mientje van Vugt, Leonie van Roessel, Willie van Roessel, Ellie Klerx, Ria van Weert, Truus van de Velden, Liesje Verhoeven; 2^e rij v.l.n.r.: Fientje Bot, Marietje Pijnappels, Martina van Grinsven, NN. den Otter. Addy de Louwre, Nel van Rooij [coll. De Brabantse foto-centrale te Geffen]

Vanuit het ministerie van onderwijs laat men in december 1951 echter weten dat het terrein wat men op het oog heeft te klein is en bovendien ongunstig gelegen. Door de planologische dienst wordt helemaal roet in het eten gestrooid, door de zusters erop te wijzen dat op die plek niet gebouwd mag worden en men dient uit te zien naar een andere locatie. Maar de zusters houden vast aan hun voorgenomen besluit en berichten aan een van de gemeentelijke ambtenaren, dat het terrein wat hen betreft nog wel wat vergroot kan worden, want het is hun eigen grond. Ze voegen er nog aan toe, dat ze er niet aan denken een ander terrein te gaan zoeken. Tussentijds gaan de directrices en leraressen van de huishoudscholen van de congregatie nl. die van Schijndel, Eindhoven [Hemelrijken] en Geldrop op bezoek bij hun collega's in Borne [Ov.], waar de huishoudschool onlangs is uitgebreid. Ze maken er een studiedag van en bekijken allereerst het gebouw en buigen zich vervolgens over allerhande vernieuwingen die ze graag willen

gaan doorvoeren binnen de onderscheiden vakgebieden. Nog steeds heeft men de locatie aan de Hoofdstraat op het oog. Vanuit de gemeente Schijndel echter zoekt men contact met het adviesbureau van de rijksgebouwendienst en legt het probleem aan hen voor. Op 21 mei 1952 volgt de definitieve slotconclusie..... daar bouwen is geen optie, onhaalbaar en de congregatie zal echt moeten uitzien naar een ander bouwterrein.

Het hoofdbestuur capituleert en dient eind 1952 een compleet nieuw plan in dat reeds is besproken met Mej. E.M.M.Lommen de nieuwe inspectrice van het nijverheidsonderwijs.

De grootte van het bouwterrein is 5950 ca. en bedraagt f 12.525. De staatssecretaris werpt geen blokkade meer op, meldt wel dat het terrein volgens de normen aan de grote kant is en vindt 5000 m² meer dan genoeg. Hij gaat akkoord met f 2,10 per m² en er kan gebouwd worden wat hem betreft.

Een groep van de huishoudschool van vóór 1955 met 1^e rij v.l.n.r.: Riek Voets, A. Schellekens, B. van Zogel, Maria van de Zanden, Zus Smulders, Corrie Majoor, Mien Goossens, Riek van Alebeek, Annie van den Oever; 2^e rij Pieter van der Aa, Gerda van Oorschot, Betsie Sleutjes, Joke van de Ven, D. van den Biggelaar, Riek van de Velden, Thera van Bers, Annie Stempelbroek [coll. de Brabantse foto-centrale te Geffen]

Er komt langzamerhand schot in

De beide architecten Van Liempd en van de Meerendonk gaan aan de slag, vervaardigen de nodige schetstekeningen en stellen een begroting op van de geraamde stichtingskosten. Op het ministerie vinden ze de kosten aan de hoge kant, de gemeenteraad Schijndel kan 'ermee leven',

maar uiteindelijk zijn ze toch met f 200.000 verlaagd. Het is niet erg zinvol alle details uit de diverse werkbesprekingen de revue te laten passeren. Het betreft een waslijst aan wijzigingen. Ten slotte vraagt men in Den Haag om nieuwe tekeningen en een actuele kostenberekening, zodat een eventuele aanbesteding weer uitgesteld

wordt, want dat kan nl. niet zonder goedkeuring van de minister voor Wederopbouw en Volkshuisvesting. Medio 1954 schiet de Rabobank Schijndel financieel te hulp. In oktober van dat jaar stuurt men de urgentieverklaring in nodig voor de rijksgoedkeuring en sluit daarbij in alle gewijzigde bestektekeningen. Op 10 december 1954 komt het bericht binnen dat de aanbesteding van de nieuwbouw kan doorgaan. Die tilt men over het oud jaar en de openbare aanbesteding wordt vastgesteld op 10 januari 1955. Liefst 34 inschrijvers hebben zich gemeld, het merendeel Brabantse bedrijven. Hoogste inschrijver is G. van Heesch van Tilbouw uit Tilburg voor een bedrag van f 459.450 en de laagste M. Versteegde uit Uden voor f 358.600.

Intussen kampen de zusters wel met een chronisch tekort aan huishoudlokalen in het moederhuis. Een gedeeltelijke oplossing wordt gevonden

door de overplaatsing in 1956 van drie naai-lokalen naar het bondsgebouw van de N.C.B. in afwachting van de voltooiing van de nieuwbouw aan de Pastoor van Erpstraat. In hetzelfde jaar komt er ook een wisseling van de wacht bij de inspectie van het nijverheidsonderwijs. Mej. Lommen wordt vervangen door inspectrice Cals. De bouw is nu in volle gang en vordert gestaag. Januari 1957 is men al zover dat een deel van de nieuwe huishoudschool in gebruik genomen kan worden nl. die van de theorie-, naai- en A.V.O.-lokalen. De keukens en huishoudlokalen laten nog even op zich wachten, maar tot Pasen treft men hiervoor voorzieningen in de oude lokalen in het moederhuis. De eerste oplevering geschiedt op 18 oktober 1957, terwijl de hele nieuwbouw al in september in gebruik is genomen.

Een groepsfoto en een herinneringsprentje voor leerlingen van de huishoudschool die op retraite waren geweest met een serie 'waardevolle adviezen' voor de toekomst

Het rapport zoals dat gebruikt werd op Sancta Maria

De nieuwbouw is gereed

Iedereen is trots op de nieuwbouw van de huishoudschool. De plechtige inzegening vindt plaats op 8 mei 1958. In de dagboeken van de congregatie is te lezen: "Heden is de nieuwe huishoudschool 'Sancta Maria' officieel geopend". In de moederhuiskapel wordt de dag begonnen met een plechtige eucharistieviering om half 10 in de morgen met 'drie heren' zoals dat toen heette, waarin leraressen en leerlingen alle gezangen verzorgen. Na die viering gaat het hele gezelschap in processie richting nieuwbouw om de school in te zegenen. De officiële opening

verricht Meuffrouw Cals als afgevaardigde van het departement van onderwijs. Namens de gemeente houdt de burgemeester een feestelijke toespraak. Daarna volgt de bezichtiging van het nieuwe gebouw en aan een 20-tal genodigden

De nieuwbouw van de huishoudschool aan de Pastoor van Erpstraat, die inmiddels al weer helemaal uit het straatbeeld is verdwenen

Prospectus voor de internen

Een aantal meisjes dat de huishoudschool bezoekt is intern. Voor deze internaatsmeisjes is een aparte prospectus opgesteld. Daarin kan men o.a. lezen dat het kostgeld f 200,= per jaar bedraagt, dat in drie termijnen betaald kan worden nl. rond de drie vakanties. Een meisje dat van de gelegenheid gebruik wil maken om pianoles te halen betaalt f 45,=. Voor het wassen en baden rekent men f 15,= en voor beddengoed f 3,=. Het dragen van armbanden, ringen en horloges is niet toegestaan. Voor de internaatsleerlingen bestaat een vaste bezoekdag. Bij verjaardagen wordt voor snoep of een cadeautje gezorgd. Daarvoor wordt f 2,- tot f 2,50 in rekening gebracht. Snoep of fruit wordt onderling verdeeld. De meisjes mogen geen 'fantasiekaarten' ontvangen of verzenden. Ze mogen ook geen foto's, boeken of tijdschriften meebrengen en ook geen albums. Volgens onze huidige begrippen wat 'rare maatregelen' maar voor die tijd de gewoonste zaak van de wereld op internaten en kostscholen of pensionaten.

Nieuwe initiatieven

Een aantal maanden na de officiële opening komt inspectrice Cals terug op het moederhuis om een bespreking bij te wonen over een nieuwe aan de huishoudschool verbonden cursus nl. die van bejaardenhelpster. Die cursus start op 6 oktober 1958 en de 18 cursisten zijn louter zusters van de congregatie, die al her en der in hui-

wordt een lunch aangeboden. Het bestuur wordt gevormd door de vijf zusters die zitting hebben in het hoofdbestuur en vanuit de gemeente de burgemeester en de gemeentesecretaris.

zen voor bejaarden werken. Ze leggen aan het einde van deze tweejarige cursus een examen af en behalen vervolgens het diploma dat hen de bevoegdheid geeft tot bejaardenhelpster. Daarna hebben ze zich ingeschreven voor nóg een tweejarige cursus die hen opleidt tot bejaardenverzorgster.

Een groep zusters die was verbonden aan huishoudschool Sancta Maria v.l.n.r. zittend: Zr. Genesis Vrooijink, staande v.l.n.r. Zr. Xaveria van den Boom, Zr. Henriëtte Marie Versteegde, Zr. Ignatia Hettema, Zr. Petronella Maria van Zeeland, zittend helemaal rechts: Zr. Leonarda Samson

Door de inspectie wordt dit type opleiding kritisch gevolgd. Inspectrice L. Witbroek komt hoogst persoonlijk naar Schijndel om een serie lessen te volgen. Enige jaren later [1960] volgt de

opleiding tot kinderverzorgster. Omdat de meisjes stages kunnen doorlopen op bv. het instituut voor doven te Sint Michielsgestel en huize Sint Jozef te Eersel wordt deze nieuwe opleidingsvorm toegestaan. Voorwaarde is wel dat er minimaal 16 cursisten zijn per 1 september 1960. De huishoudschool is in handen van de congregatie en dat biedt natuurlijk mogelijkheden om op diverse plaatsen in den lande congregatieprojecten te bezoeken. Zo gaat in juni 1961 zuster Josephia Havekes met 45 cursisten van de cursus bejaardenhelpster, zusters en internen, aangevuld met ziekenhelpsters uit Woensel, naar het nieuw gebouwde bejaardenhuis 'Ten Anker' in Den Helder. Dat ook binnen het huishoudonderwijs nieuwe ontwikkelingen worden overwogen wordt duidelijk als inspecteur Wintermans een diepgaand gesprek heeft met zuster Veronique waarin hij de visie neerlegt over de toekomst van dit type onderwijs. In 1970 wordt een IHNO-afdeling aan de school toegevoegd.

Lekenpersoneel verbonden aan de huishoudschool Sancta Maria in de jaren '60 v.l.n.r. 1e rij Riek Schevers en Ans Boeren, 2e rij Jo de Visser, Marie-José van de Ven (?), Mimi Verhoeven en Willy Schevers en 3e rij Alda Sterke, Nel Sterke, Nini Hegtermans

Zuster Henriëtte Marie Versteegde directrice

Op 12 februari 1965 publiceert de redacteur van het Schijndels Weekblad een kort en bondig verslag van de feestelijkheden rond het 25-jarig kloosterjubiläum van de directrice van de huishoudschool zuster Henriëtte Marie Versteegde, zelf vakbekwaam lerares in naaldvakken. Het is een fantastische huldiging geweest met een feestlied waarin de hele levensloop van de jubilarisse

symbolisch werd uitgebeeld. Als cadeau ontving ze een fors bedrag voor de blindenschool van de zusters in Zambia. Ruim 14 jaren later staat een nieuwe huldiging op het programma nl. haar zilveren ambtsjubileum als directrice van Sancta Maria. Tussen 1954 en 1979 is haar huishoudschool uitgegroeid tot een modern instituut voor lager en middelbaar beroepsonderwijs met 630 leerlingen en rond de 50 docenten. Ze bezit als directrice de gave zich perfect aan te passen aan nieuwe ideeën en ontwikkelingen binnen het onderwijs en leiding te geven aan dat vernieuwingsproces. Een betrokken directrice, die graag alle aandacht wil geven aan de persoonlijkheidsontwikkeling van de jeugd die aan haar zorgen is toevertrouwd. Haar devies is geweest... "kennis bezitten is mooi en van belang, maar je moet je op de eerste plaats als mens kunnen bewegen in de maatschappij". Een ander belangrijk uitgangspunt van haar is "het team moet een stuk ideologie in de school brengen en zichzelf blijven vernieuwen". Binnen de samenleving bestonden her en der wel wat misverstanden over het LHNO, maar zuster Henriëtte Marie greep zowat elke gelegenheid aan om dat beeld bij te stellen. Ze laat in 1979 weten, wat ook wordt ondersteund door haar adjunct C. Versmissen, dat het LHNO een moderne lagere beroepsopleiding is die opleidt voor beroepen als winkelen kantoorbediende, huishoudelijke assistente en doorstroming naar allerlei middelbare opleidingen is altijd mogelijk, zoals bv. de middelbare opleiding verbonden aan Sancta Maria voor kinder- en jeugdverzorging. Veel afgestudeerde meisjes tekenen in voor vervolgoopleidingen, hetzij via een dagopleiding of binnen het leerlingwezen, waar je werken kunt combineren met enige dagen of dagdelen per week naar school. Een van haar speerpunten van beleid is een betere selectieprocedure voor de keuze van de vorm van voortgezet onderwijs. Ook ventileerde ze nogal eens hoe ze dacht over het gemis aan een afdeling voor lager economisch administratief onderwijs [LEAO].

In 1979 ontvouwt men plannen om het bestuur van de LHNO over te dragen aan een lekenbestuur.

Een groep 1e jaars van de huishoudschool afdeling LHNO 1970-1971 - 1e rij: Ellie van Alebeek, Jetje Kanters, Reni van Aarle, Anita Gevers, Ans Manders, Thea Kluijtmans; 2e rij: Juffrouw de Visser, Marleen de Bitter, Mieke van Breugel, Jeanne van Oorschot en José van de Rijdt; 3e rij: Petra Smits, Oda Bax, onbekend, Anja Brus

Bestuur van de huishoudschool in lekenhanden

In het bijbelse boek 'Spreuken' staat dat er een tijd van komen is en een van gaan. Dat beseft leeft in de congregatie heel sterk nu het aantal kloosterroepingen tot een nulpunt is gedaald. Ook de gevorderde leeftijd van de nog actieve religieuze docenten noodzaakt tot bezinning. Er moeten taken afgestoten worden. Zo wordt bv. ook de overdracht van het bestuur van Sancta Maria aan leken in 1979 een feit. Er komt een Stichting Katholiek Lager en Middelbaar Onderwijs voor in de plaats. Directrice zuster Henriëtte Marie werkt nog tot 1981, het jaar waarin ze vanwege haar pensioengerechtigde leeftijd afscheid van de school neemt, nauw samen met de heer Harry Verstijnen, de voorzitter van de nieuwe stichting. Bij diens afscheid in 1985 wordt hij bestempeld als 'de voornaamste man van het bestuur, die het ontstaan van het burgerbestuur van de grond af aan had meegemaakt en een open uitwisseling voorstond tussen bestuur, oudervereniging en personeel'. Er gebeurt echter nog meer in dat jaar. In 1985 breekt het moment aan dat de congregatie haar LHNO-tijdperk in Schijndel afsluit en nemen in besloten kring de twee laatste zusters afscheid nl. Zr.

Adelia van Moorsel en Zr. Stanislas Hendriks. Veel van hun medezusters zijn werkzaam geweest en hebben de huishoudschool groot gemaakt en regionale bekendheid gegeven. Zr. Adelia was vanaf 1960 verbonden geweest aan Sancta Maria als lerares huishoudkunde en gezondheidskunde. Zr. Stanislas was in 1959 als lerares naaldvakken aangenomen en later gaf ze ook kennis der natuur. In de periode 1966-1982 nam ze de taak van adjunct-directrice op zich. Ze krijgen van Rob Stevens, sinds 1981 de opvolger van zuster Henriëtte Marie een geweldig compliment, want deze beide scheidende zusters, zo betoogde hij, zijn altijd geweldige docenten geweest, sterk op hun vakgebied, begaan met de school en nauw betrokken bij alle LHNO-leerlingen. In dat afscheid werd ook Mej. Door van Hoek betrokken.

Enkele jaren later nl. op 24 maart 1987 overlijdt de oud-directrice op 71-jarige leeftijd. In een in memoriam dat in het SW verschijnt wordt gereflecteerd op haar bezielende leiding in 26 jaren Sancta Maria. Ze kende alle leerlingen bij naam en had belangstelling voor hun gezinssituatie. Ze toonde begrip als er problemen waren en hielp waar ze kon; niet uit liefdadigheid maar vanuit een welgemeende oprechtheid. Ze wilde de

meisjes op een verantwoorde manier opvoeden en hun via het LHNO iets waardevols meegeven voor hun verdere leven. Sancta Maria blijft haar dankbaar waarderen en herinneren. In de persoon van Zr. Henriëtte Marie heeft men de hele congregatie bedankt voor wat zij in de loop van ruim 40 jaar voor Schijndelse meisjes heeft betekend, niet alleen voor het onderwijs, maar ook voor het vele werk achter de schermen. Het personeel van de LHNO besluit met de volgende zinsnede: "De Zusters van Liefde waren en zijn een wezenlijk onderdeel van de Schijndelse gemeenschap, vrouwen die met hart en ziel weten waarvoor ze staan".

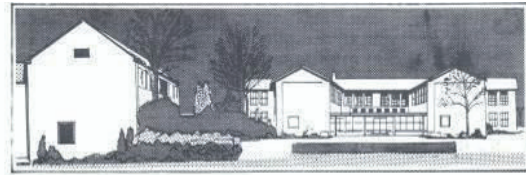

Aandachtig gehoor tijdens de scheikundeles op de huishoudschool v.l.n.r. zuster Stanislas, Ingrid van Pinxteren, Anita Verbagen, Desiré den Ouden, Sylvia van Oirschot en Caroline van den Hurk

Ideeën van staatssecretaris Ginjaar-Maas

De Sancta Mariaschool is met 420 leerlingen een van de grootste in de regio. Maar directeur Rob Stevens en adjunct André Brekelmans sleutelen aan het systeem en zetten, gesteund door de toenmalige secretaris van onderwijs, stappen om er een meer beroepsgerichte opleiding van te maken. Bovendien is Mw. Ginjaar-Maas van mening dat het LHNO-onderwijs onderdeel moet gaan worden van bredere schoolgemeenschappen. De bestaande afstudeerrichtingen moeten complete afdelingen worden waar ook veel beroepsmatiger gewerkt wordt. Een van de achtergrond-ideeën is ook dat er een meer gemengde schoolbevolking gaat ontstaan en roldoorbrekend gewerkt kan worden, zodat én jongens én meisjes worden aangetrokken door dit type onderwijs. In plaats van LHNO spreekt men vanaf die tijd van LDGO = lager dienstverlenings- en gezondheidsonderwijs. Die ideeën leefden in Schijndel al in 1983, maar de bestuurlijke eenwording gericht op een fusie van LTS, LHNO en Scinlecollege zou nog even op zich laten wachten. Dat bleek een mooie gedachte maar de realiteit van deze ombuiging wordt gevoeld als 'behoorlijk com-

plex'. Een studiec commissie, waarin alle geledingen vertegenwoordigd zijn, heeft meer tijd nodig. Het zou te ver voeren op alle aspecten in te gaan. We schetsten louter de 'hoofdlijnen' van de nieuwe ontwikkeling.

REUNIE SANCTA MARIA 19 APRIL 1986

IHNO-LHNO PASTOOR V. ERPSTRAAT 10-12 5481 BK SCHIJNDEL

1946

1986

Aankondiging van het robijnen jubileum van Sancta Maria

Herdenking 40 jaar Sancta Maria

Op 21 februari 1986 heeft men 40 jaar LHNO/IHNO herdacht en wordt in een uitgebreid krantenartikel de geschiedenis nog eens in vogelvlucht gepresenteerd. Een feest in drie fasen....voor de leerlingen het radioprogramma 'Hollands Glorie' in het City-theater, een zeer druk bezochte receptie in de aula van Sancta Maria en op 19 april een groots opgezette reünie van oud-leerlingen en oud-docenten. Overigens enigszins bevreemdend dat men het robijnen feest viert, want het zou eigenlijk een gouden jubileum moeten zijn [1935-1985]. Men is echter uitgegaan van de in 1946 gerealiseerde Stichting Sancta Maria van de RK School voor Industrieel en Huishoudelijk Onderwijs. Adjunct-directeur André Brekelmans verklaart voor de pers, dat Sancta Maria een van de zeven grootste categorische scholen is binnen deze tak van beroepsonderwijs. Er werken 33 docenten, 12 niet-onderwijsgevend en de school wordt bezocht door 350 leerlingen. Uitdrukkelijk wordt nog eens ingegaan op de vele mogelijkheden die de school biedt voor vervolgopleidingen en op haar toekomstige positie binnen het Schijndelse onderwijs. Sinds 1 januari 1986 vormt de school, samen met het Scinlecollege, een bestuurlijke eenheid onder de Stichting Voortgezet Onderwijs Schijndel [VOS] waarvan Dhr. J.Verstraaten voorzitter is. Dat is overigens niet de laatste verandering. In juni 1989 verschijnt de allerlaatste schoolkrant van Sancta Maria, want per 1 augustus van dat jaar gaat de school op in scholengemeenschap 'de Steeg' voor beroepsonderwijs, met als directeur Dhr. Wiel Sporken. Er komt in Schijndel een gebouwelijke verdeling tot

stand over het gebouw van de Lagere Agrarische School [LAS}, het gebouw van de bestaande Lagere Technische School [LTS], Pastoor van Erpstraat 10 en 12. Geen ideale situatie, maar dat

is dan ook niet het einde van het totale fusieproces. Uiteindelijk wordt aan de Putsteeg een zgn. unilocatie gebouwd, zodat nu alle afdelingen in het Eldecollege onder één dak zijn gehuisvest.

Sfeerbeeld van de hal van Sancta Maria waar het gezelschap welkom wordt gebeten door de voorzitter van het organisatiecomité adjunct-directeur André Brekelmans

Reünie in 2003

In het jaar waarin het gebouw aan de Pastoor van Erpstraat onder de slopershamer zou gaan verdwijnen is er op zaterdag 24 mei 2003 nog een grote reünie gehouden voor alle collega's en oud-collega's, die naast het ophalen van allerlei herinneringen bovendien konden genieten van een prachtig verzorgde serie albums met historische informatie over Sancta Maria. Liefst 108 reünisten hebben toen een geweldige middag aangeboden gekregen, getuige het prachtige foto-verslag dat zuster Stanislas Hendriks heeft geschonken aan de heemkundekring, zodat deze tastbare herinnering bewaard blijft voor het nageslacht en veilig kan worden opgeborgen in onze Schijndel-documentatie. Na de sloop van het scholencomplex LHNO en ULO is in het Kloosterpark de brede basisschool 'de Heijcant' gebouwd met daarbij enige appartementencomplexen, waardoor dus na zowat een halve eeuw dat oude stukje dorpsgezicht met een huishoudschool en ulo-school volledig is vervangen door allerlei nieuwbouwprojecten en het oude vertrouwde beeld is op geen enkele wijze meer herkenbaar.

Lager onderwijs vanuit het moederhuis Meisjesschool Pastoor van Erpstr. 4

Over de zgn. binnenschool is in deel 1 al het nodige gepubliceerd en zijn enige details gemeld bij de bouwgeschiedenis van het moederhuis. We pakken de historische draad weer op rond 1906. Dankzij de aankoop van de oude boerderij van de familie van oud-burgemeester P. Verhagen komt er, na afbraak van het gebouw, ruimte om tegenover de hoofdingang van het moederhuis een 11-klassige meisjesschool te bouwen. De straat heet dan nog Heikantstraat en de school is bekend onder B 175. Na 1936, het jaar van het eeuwfeest, wordt de straatnaam omgedoopt in Pastoor van Erpstraat en is de meisjesschool no.4. De eerste steen daartoe wordt ingemetseld door rector Sanders op 19 juli [feestdag van de H.Vincentius à Paulo] 1906. De school wordt Mariaschool gedoopt en in de steen zijn de initialen zichtbaar JMJV = Jezus Maria Jozef en Vincentius. Architect is J. Heijkants uit Erp en opzichter A. Merks uit Schijndel.

De achterzijde van de boerderij van de familie Verhagen, in 1905 aangekocht, in 1906 gesloopt en het terrein is inmiddels sinds 2001 parkeerplaats voor de congregatie

Eerste steen voor het nieuwe schoolgebouw

De zusters hebben in de beginjaren van de 20^e eeuw het onderwijs aan meisjes stevig in handen nl. de Mariaschool, de Theresiaschool in Wijbosch en ook nog de zondagsschool waar gezamenlijk 5 hoofdonderwijzeressen, dus in het bezit van de hoofdakte, aan verbonden zijn, 20 hulponderwijzeressen en maar liefst 18 kwekelingen voor in totaal 442 meisjes. De kwekelingen zijn natuurlijk afkomstig van de eigen kweekschool. Naast kinderen die keurig schoolgelden betaalden waren er in 1909 toch 197 kinderen, iets minder dan de helft, die kosteloos onderwijs mochten genieten. Deze school is ook

voorzien geweest van een spijskokerij, waar de armere kinderen 's middags op stevige soep worden getrakteerd en op roggebread met reuzel besmeerd.¹⁸¹ Het is een centrale spijskokerij die ook open staat voor de kinderen van de openbare school. De voedselvoorziening daar komt voor rekening van de Sint Vincentusvereniging. De term 'zondagsschool' verdient enige uitleg. Het is voor de zusters een vorm van opvang voor de wat oudere meisjes waarbij vooral de godsdienstige vorming een prominente plaats krijgt o.a. de voorbereiding op sacramenten, katechismusverklaring, bijbelverhalen vertellen, inoefenen van gebeden en andere godsdienstige oefeningen instuderen. In het nieuwe schoolgebouw is in een aangebouwde vleugel ook de bewaarschool gevestigd. Daar zitten zowel jongetjes als meisjes. In het jaar 1921 is boven de bestaande lokalen nog een verdieping geplaatst. Ook is er nog een aanbouw gezet voor de kleuters.¹⁸²

In het kloosterarchief bevindt zich een indrukwekkende lijst van zusters die als onderwijzeres of vakleerkracht werkzaam zijn geweest op de Mariaschool, de oude binnenschool meegerekend. Het betreft 40 onderwijzeressen en 25 vakleerkrachten, heel vaak bijgestaan door novicen en postulanten, die op deze manier in het vak werden ingeleid en ingewijd.

Vanaf rond 1900 zijn ook de hoofden van scholen bekend, overigens zonder jaartallen over hun leidinggevende periode, vandaar dat we volstaan met hun overlijdensdatum:

Zr. Innocentia Eijcken [13.03.1898]
Zr. Berchma van Kasteren [14.06.1923]
Zr. Jesualda v/d Leemputten [23.03.1960]
Zr. Marie Johanni Franken [10.06.2010]
Zr. Louise van der Steen [03.10.1993]

**De grootste openbaring
is de stilte**

Personeel van de Mariaschool anno 1952 v.l.n.r. Zr. Joseph Meijers, Zr. Marie Henrice van de Sande, Zr. Theresiana Horbach, Zr. Verena Thijssen, Juffrouw Netty de Louwere, Zr. Jesualda van de Leemputten, Zr. Marie Immaculata van de Munckhof, Zr. Antonie Roijackers, Zr. Herlinda Wever, Zr. Marie Lidvina Beckers, Zr. Jacqueline Kuiten en Zr. Marie Laurenza Verbakel

Eind jaren '20 zit de groei er goed in. Een tweede 6^e klas komt er bij en ook nog een 7^e leerjaar, in 1930 het tweede 7^e leerjaar en in 1931 een 8^e leerjaar. Een uitgesproken voorbeeld van soberheid en zuinigheid volgt in 1933.....de zusters vragen aan de gemeente Schijndel om medewerking voor het vervangen van de oude en tot op de draad versleten gordijnen. Gezien de berooide toestand der gemeentefinanciën is uiterste zuinigheid noodzakelijk, want anders is aan belastingverhoging niet te ontkomen. De vraag van de gemeente aan de zusters is.....zijn nieuwe gordijnen wel strikt noodzakelijk en is repareren niet mogelijk? De zusters antwoorden daarop: *“Wij willen echt zuinig zijn in deze crisistijd. Juist daarom zijn de gordijnen de laatste jaren vrijwel niet meer gewassen, hooguit tweemaal per jaar geborsteld. Nu kunnen wij ze er echt niet meer afhalen. Ze zijn herhaaldelijk vermaakt en zitten nog vol scheuren. Wij zijn genoodzaakt om deze aanvraag voor f 500,- te handhaven en eventueel in twee termijnen te betalen.”* Uitsluitel komt er niet. In 1934 wordt de correspondentie daarover voortgezet. De zusters beloven de oude gordijnen niet weg te gooien, maar te wassen en er dan vingerdoekjes en verbanddoekjes voor de knieën van de kinderen van te maken. In die tijd hebben ze immers nog geen luxe verbandtrommels! Het heeft ruim een jaar geduurd, maar uiteindelijk is de medewerking dan toch verleend.

Tijdens de oorlogsperiode is het schoolgebouw vanaf 21 april 1942 gevorderd door de Duitse Wehrmacht. De kinderen hebben tijdelijk gebruik gemaakt van het patronaatsgebouw in de Kluisstraat. Op 22 mei 1943 kan rector Verhoeven het gebouwencomplex weer opnieuw inzegenen en twee dagen later hervatten de zusters hun lestaak en bezoeken de kinderen hun eigen school weer.¹⁸³ Het blijft echter een rumoerige tijd. Op 27 april 1944 bezoeken enige Duitse militairen de school opnieuw met de intentie er een kledingmagazijn te vestigen en enige maanden later zijn het afgevaardigden van de Nederlandse Gezondheidsbond die hun oog laten vallen op de school aan de Pastoor van Erpstraat in verband met een eventuele ontruiming voor geëvacueerde gasthuispersonen uit diverse streken. Op 9 september delen Duitse militairen mee dat het gebouw opnieuw gevorderd zal worden ten behoeve van de rondtrekkende troepen en met man en macht wordt alles ontruimd. De school liep natuurlijk ook de nodige oorlogschade op. Volgens een kostenberekening uit 1946-1947 is voor een kleine f 11.000,= aan het herstel uitgegeven.

Het gebouw gaat in de jaren daarna de nodige gebreken vertonen en voldoet eigenlijk niet meer aan de eisen van de tijd. In december 1958 komt architect Van Liempd met een kritisch rapport

en constateert daarin: de constructie is goed, maar verouderd, de verwarming is onvoldoende, de radiatoren zijn gemonteerd tegen blinde muren, de stoomverwarming dient vervangen te worden door een volautomatische oliestook. Voorts is hij van mening dat de klaslokalen een pittige vernieuwing dienen te ondergaan qua lichtinval, ventilatie, openslaande ramen en ook de lokaalhoogte is oneconomisch. Een grondige verbouwing acht hij daarom onvermijdelijk. De verbouwing zal in fasen worden uitgevoerd. De meisjes worden o.a. ondergebracht in het oude St.Jozef Ulo-gebouw aan de Pompstraat, in het instructielokaal van de brandweer en in het weeshuis. In de jaren '60 worden de oude schoolbanken vervangen door leerlingsets omdat de gezondheidsdienst de banken heeft afgekeurd. Bouwbedrijf Schellekens heeft er uiteindelijk zo'n twee ton aan verbouwd.

Op 1 juli 1968 dragen de zusters het bestuur over de meisjesschool alsmede het eigendom van de terreinen en gebouwen over aan de inmiddels geïnstalleerde stichting scholenbureau 'de Meierij'. De notariële akte passeert bij notaris Van Wezenbeeck op 26 februari 1969.¹⁸⁴

Er gebeurt in 1968 nog iets uitzonderlijks. De M.A.V.O. van de Heer Aldenhoff trekt per 1 september van dat jaar in het pand aan Pastoor van Erpstraat 4 en de meisjesschool van Zr. Louise van der Steen verhuist naar het schoolgebouw aan de Mr. Michelsstraat. Inspecteur Nillesen is niet enthousiast over deze scholenruil, die

volgens zijn visie nadelig zou uitpakken voor de meisjesschool. De ontwikkelingen gaan door.

De meisjesschool, voorheen MAVO-gebouw, zoals dat stond op de huidige locatie 'Residence Bunderloo'.

Op zaterdag 7 juli 1979 neemt het laatste religieuze schoolhoofd afscheid van de Mariaschool. Zr. Louise wordt opgevolgd door dhr. Jan Verhoeven. Dan volgt in 1985 de integratie kleuter- en basisonderwijs en wordt de school omgedoopt in basisschool Bunderloo. In de jaren '90 volgt een fusie tussen Bunderloo en de oude Lambertusschool en wordt het pand aan Pastoor van Erpstraat 4 een dependance van basisschool de Heijcant. Als zodanig heeft het gebouw uit 1906 nog bestaan totdat in 2001 de slopershamer dit schoolgebouw met de grond gelijk heeft gemaakt en de zusters een pracht parkeergelegenheid hebben laten aanleggen tussen de Mariahoeve en het generalaat.

Twee sfeerbeelden van de sloop van het schoolgebouw uit 1906, dat er dus bijna een eeuw heeft gestaan.

De in 2002 aangelegde parkeerplaats tussen het gebouw de Mariaboeverie en het generaalat

Meisjesschool aan de Wilhelminalaan

Bouwpastoor Chr. Vinken wordt in 1948 gevraagd een nieuwe parochie te stichten in de eerste na-oorlogse nieuwbouwwijk Hoevenbraak. De bouw van een noodkerk, het huidige gemeenschapsgebouw de Vink, wordt enige jaren later gevolgd door een nieuw kerkgebouw. Maar een beginnende parochie zonder scholen is niet compleet. De congregatie doet een voorstel tot de bouw van een kleuterschool en een meisjesschool.¹⁸⁵

Een project met een lange aanloop waarvan hier in vogelvlucht de belangrijkste gebeurtenissen worden beschreven. De heren van Essen en Ruis als vertegenwoordigers van Jansen de Wit komen op 3 februari 1949 naar het moederhuis voor een bespreking over de verdeling van de gronden in de nieuw te stichten parochie Hoevenbraak en wijzen een terrein aan, dat eventueel geschikt is voor klooster- en scholenbouw in de toekomst. De congregatie wenst minimaal 2 hectaren. De gedachte hierachter is de eventuele realisering van een gasthuis. Het aangewezen terrein ligt op redelijke afstand van de nieuw te bouwen kerk en de bouwpastoor adviseert de zusters toch maar niet op het voorstel van de heren Van Essen en Ruis in te gaan.

Pas in september 1952 volgen vergaande gesprekken met burgemeester van Tuijl, pastoor Vinken, inspectrice L.O. mw. Op de Coul, het hoofdbestuur en architect Van Liempd. De bouwkundig hoofdinspecteur Witteveen geeft een ieder in overweging een halschool te bouwen, waardoor alle lokalen van twee kanten licht en buitenlucht kunnen krijgen, maar dan is men gebonden aan een architect en aannemer van buiten Schijndel. Dat roept de nodige discussie op. Wel gaat men in Venraij een dergelijke hal-

school bezichtigen. Besloten wordt ook dat niet het kerkbestuur maar de congregatie zal fungeren als schoolbestuur van de nieuwe school. Eind 1952 komt er een interessant bericht van burgemeester van Tuijl die deze meisjesschool niet op de urgentielijst heeft geplaatst en wil men in 1953 toch de bouw doorzetten, dan is de congregatie uiteindelijk tóch aangewezen op het type 'serieschool' van Nelissen uit Venray en valt de definitieve keuze dus op die aanvankelijk bekritiseerde halschool. Enige dagen later melden architect Mens uit Vught en aannemer Nelissen uit Venraij en opzichter Zeegers zich bij hoofdinspecteur Witteveen. In maart 1953 volgt het grondwerk. Op 29 oktober 1953 vindt de officiële inzegening plaats en daags daarna begint de school met voorlopig 5 klassen lagere school en 3 kleuterklassen. De firma Homberg uit Tilburg heeft het meubilair geleverd. Pastoor Vinken is niet helemaal gerust gesteld en komt eens informeren of er al pogingen zijn gedaan om over te gaan tot de bouw van een eigen kleuterschool, want inwoning is niet ideaal en spoedig zal de 8-klassige halschool met ruimtegebrek kampen als de kleuters geen eigen gebouw krijgen. Begin 1955 krijgt architect Van Liempd de vererende opdracht een schetsplan voor een kleuterschool te ontwerpen [zie verder: kleuterschool de Zonnebloem]. De Maria Bijstandschool, zoals deze nieuwbouw is gedoopt, begint met 141 meisjes. In 1961 wordt de school uitgebreid en vijf jaren later ontvouwt men plannen voor de bouw van een eigen gymzaal die in 1967 gereed komt.

Het zilveren bestaan wordt in 1978 uitbundig gevierd. Bekend is dat een nieuwbouwwijk een explosieve groei doormaakt en dat op termijn de leerlingenaantallen weer gaan teruglopen. Eind jaren '70 en beginjaren '80 blijkt dat de beide

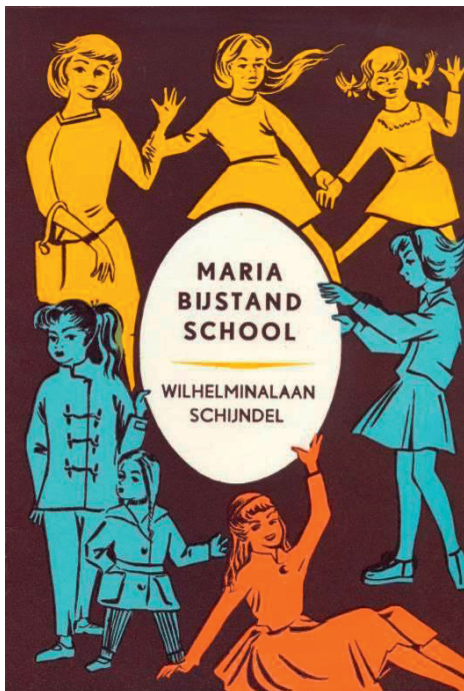
Hoevenbraakse scholen niet meer levensvatbaar zijn als afzonderlijke scholen en men kampt met overvloedige ruimte, die wel betaald moet worden! Een ingreep van hogerhand blijft niet uit en in februari 1983 komt de Paulusschool inwonen bij de Maria Bijstandschool. Zuster Theofrida Kolkman geeft de algehele leiding over aan haar collega-directeur de heer Louis van Dijk. In augustus daarop volgend vindt er een fusie plaats. De Maria Bijstandschool blijft voortbestaan en de Paulusschool opgeheven. De fusieschool gaat R.K. Lagere School De Hoevenbraak heten en als ook kleuterschool de Zonnebloem vanwege de integratiewet uit 1985 in het geheel wordt opgenomen spreekt men voortaan van R.K. Basisschool De Hoevenbraak.¹⁸⁶

Inmiddels hebben de twee laatste religieuze leerkrachten afscheid van de Maria Bijstandschool genomen. In 1981 is zuster Henrita op een creatieve manier met zang en dans in het zonnetje gezet en uitgezwaaid en in het krantenartikel van

die dagen deed ze dat volgens de journalist ‘met weemoed en dankbaarheid’¹⁸⁷ In haar afscheidspeech zei ze het volgende: *“Met hart en ziel heb ik kunnen werken op school en heb geprobeerd een moeder voor de kinderen te zijn. Mijn principe was, de kinderen te leren ook aan anderen te denken en ik ben heel blij dat ik niet stilletjes ben vertrokken, wat deze dag is onvergetelijk voor mij geworden”*. Twee jaren later is het de beurt aan zuster Theofrida.¹⁸⁸ Ook zij memoreert aan haar periode in Wijbosch en vanaf 1964 Hoevenbraak. Ze trok een vergelijking met het hoofdschap uit de jaren '50 en dat van 1983. De complexiteit binnen die functie is beduidend toegenomen, maar een van haar speerpunten was de geaardheid van de bevolking van de wijk waarin je mag werken goed leren kennen, jezelf verdiepen in de achtergronden van de gezinnen en midden in de gemeenschap staan. Een prima relatie tussen ouders en school is van eminent belang en komt de kinderen absoluut ten goede.

Enige sfeerbeelden van de basisschool aan de Wilhelminalaan de eerste van dat type dat in Brabant is gebouwd

EEN WOORD AAN DE OUDERS

- 1 Gewent Uw kind geregeld de H. MIS bij te wonen.
- 2 Zorg ervoor, dat Uw kind, als kind van Maria, een scapulier of scapuliermedaille draagt.
- 3 Stelt belang in het schoolwerk van Uw kinderen, zorgt dat ze thuis de catechismus leren en overhoort ze.
- 4 Zendt het steeds goed gewassen en op tijd naar school.
- 5 Bij wettig verzuim moet 't hoofd van de school te voren verlof hebben gegeven, òf de klasse-onderwijzeres spoedig bericht hebben.
- 6 Leert Uw kinderen zich zelf nuttig bezig houden en te ontwikkelen b. v. door 't lezen van Okki of Taptoe.
- 7 In het belang van Uw kinderen zijn het hoofd en de andere onderwijzeressen steeds genegen met U over schoolzaken te spreken.
- 8 Ondernijmt nooit het gezag der onderwijzeres; werkt met haar samen in 't belang van Uw kind.

Het schoolrapportje van de school en de adviezen aan de ouders.

Religieuze leerkrachten op de Maria Bijstandschool 1953-1983

hoofden:

Zr. Henrice Marie van der Zanden als hoofd 1953-1964

Zr. Theofrida Kolkman als hoofd 1964-1983

onderwijzeressen:

Zr. Marie Immaculata van de Munckhof

Zr. Henrita van Maasakker

Zr. Seraphique van Helvert

Zr. Marie Bernardine Paauwe

Zr. Margarete Vos

Zr. Maria Francisca Tra

Zr. Marie Elise van der Vloet

vakleerkrachten:

Zr. Anysia Jans

Zr. Maria Cunera van de Kamp

Zr. Albertha Bardool

Zr. Eugenie Omtzigt

Kleuteronderwijs vanuit het moederhuis

De school uit 1906 waarin o.a. Ons Kleutererf was gevestigd

Centrum Beemd en Hoevenbraak

De oudst bekende kleuterschool is Kleuterhof of Kleutererf eerst aan Heikantstraat later aan de Schootsestraat. Aanvankelijk is het nog een onderdeel van de oude binnenschool, een inpandig schoolgebouw binnen het moederhuis. In 1867 is er sprake van een bewaarschool bij de zusters met 90 kinderen, waaraan verbonden zijn twee hulponderwijzeressen en twee kwekelingen. De kinderen genieten er ‘oppassing, uitspanning en enig onderwijs’.¹⁸⁹

Vanaf 1907 worden alle kinderen ondergebracht in een nieuw gebouw, waar in 1921 een verdieping bovenop is geplaatst. In het archief is een indrukwekkende lijst te vinden van leidsters en hoofdleidsters [1896-1984] die aan deze kleuterschool verbonden zijn geweest. Onder de ouderen in Schijndel roept onderstaand overzichtje misschien nog bepaalde herinneringen op:

Hoofdleidsters over 1933-1983:

Zr. Majella Basting 1930-1944

Zr. Philippa Schopman 1944-1952

Zr. Bernardina Oude Egberink 1952-1956

Zr. Marie Cornela van den Elzen 1956-1965

Zr. Dyonisia van Laarhoven 1965-1968

Zr. Willibrorda Marie van der Aalst 1968-1983

In de jaren '60 van de vorige eeuw kampt men voortdurend met de nodige ruimteproblemen. Geen ideale situatie en sommige kleuters zitten dan hier, dan daar. Er worden plannen ontvouwd om een nieuwe kleuterschool te bouwen. Intussen is het lange tijd behelpen aan Pastoor van Erpstraat 4. De Mariahoeve wordt op een bepaald moment verbouwd en daarin huisvest men een van de kleutergroepen. De andere ruimte wordt verhuurd aan de Mavo. Het verouderde gebouw voldoet niet meer aan de eisen die aan goed en kwalitatief kleuteronderwijs gesteld worden. Op basis daarvan wordt overwogen om het gebouw volledig te renoveren, maar een nieuw onderkomen bouwen is zeker zo voordelig.

Het oude kleuterschoolgebouw, waarin ook nog de administratie van de Pastoor van Erpstichting en de Stichting St. Servaas was ondergebracht, komt in 1979 nog volop in het nieuws door de opvang van een groep van 26 asielzoekers nl. Christen-Turken van de Syrisch-Orthodoxe ritus, nadat hun verblijf in de Sint Jan te 's-Hertogenbosch onmogelijk was geworden. De congregatie heeft zich, geholpen door veel vrijwilligers o.l.v. buurtwerker Jan Hopman en Betsy Thijssen van actiecomité 200 Sint Jan, voor deze groep enorm ingezet. Een krantekop als ‘Turken treffen 't in Schijndel’ geeft de sfeer mooi weer. Het laatste gezin van die groep vertrekt er in 1984 nadat het op humanitaire gronden een verblijfsvergunning wordt gegarandeerd.

De kleuters maken zelf de bouwgrond klaar en enige tijd later viert men de opening van Ons Buunderke in de Bunderstraat

Op 25 februari 1971 komen bulldozers naar de Bunderstraat om de grond van het zgn. 'Stierenweike' in orde te maken voor de bouw van 'Ons Buunderke'. Op die dag komen zelfs de kleuters zelf met hun schopjes een handje helpen. In augustus staan er drie lokalen en een mooie speelzaal ter vervanging van Pastoor van Erpstraat 4. Op de 29^e oktober wordt het nieuwe kleutercomplex ingezegend door pastoor Frans van der Heijden en door inspectrice Mej. H.G.Frederiks officieel geopend. In een krantenartikel van die dagen noemt de journalist het nieuwe onderkomen een 'paleis'. Voor zuster Willibrorda, een geroutineerde en zeer ervaren hoofdleidster en haar kleuterleidsters een kroon op het werk en een nieuwe uitdaging.¹⁹⁰ Twee jaren later zal ze, na 42 dienstjaren, afscheid nemen van het kleuteronderwijs. Door de nieuwe onderwijsplannen van het ministerie in de aanloop naar de integratie van lagere school en kleuterschool, komen in het onderwijs veel ontwikkelingen in een stroomversnelling. Ons Buunderke, samen met de Rietvinkjes, zal uiteindelijk opgaan in de nieuwe basisschool Bunderloo, later omgedoopt tot basisschool de Heijcant. Op 25 april 1988 valt de definitieve beslissing. Het voormalige kleutergebouw wordt aan zijn bestemming onttrokken en er wordt een praktijk voor dierenartsen en een voor fysiotherapie in gehuivest.

Het kleutergebouw van de Rietvinkjes aan de Rietbeemdweg

Op het moment dat 'Ons Kleutererf' ernstig met ruimtegebrek kampt, want de kleuterschool blijkt inderdaad overvol, wordt al een dependance aan de rand van nieuwbouwwijk de Beemd gerealiseerd dicht bij het centrum nl. tegenover het kerkhof aan de Rietbeemdweg. Het raadsbesluit van 13 december 1968 voorzag in de bouw van drie lokalen en een speelzaal. Het heeft wel de nodige 'bouwkundige en bestuurlijke voeten in de aarde' gehad eer het gebouw er stond, maar in augustus 1969 wordt deze kleuterschool opgeleverd en in januari 1970 volgt de officiële opening.¹⁹¹ De leiding [op afstand] berust aanvankelijk bij zuster Willibrorda en later bij Juffrouw Joyce de Bell. De in heel Schijndel bekende zuster Frederico Lenders is er, naast enige lekenkrachten, als kleuterleidster nog werkzaam. De kleuters die er zitten komen deels uit het centrum en deels uit de in aanbouw zijnde wijk de Beemd. Geen enkele Schijndelse kleuterschool heeft overigens zo'n korte levensduur gekend, want in 1983 wordt dit gebouw al weer gesloopt!

Ons Drieske gebouwd naar het voorbeeld van Ons Buunderke en het geschonken kunstwerk 't Perdje in 't Drieske

Om met name voor de nieuwbouwwijk de Beemd uit de jaren '70 een goede voorziening te treffen besluit het bestuur van de kleuterscholen, de congregatie, ook hier een definitief gebouw te laten zetten. Die plannen waren al ontvouwd bij de opening van 'Ons Buunderke'. Men zag toen al aankomen dat in het uitbreidingsplan de Beemd een kleuterschool nodig zou zijn. Op 12 november 1971 wordt door de gemeente alle medewerking toegezegd, gevolgd door de urgentieverklaring op 31 mei 1972 en de bouw van 'Ons Drieske' kan beginnen, waarbij 'Ons Buunderke' model staat voor de uiteindelijke uitvoering. Architect is Beunis uit Veghel en aannemer is de firma Schellekens uit Schijndel. De naam 'Ons Drieske' zou bedacht zijn door mej. Bertha van den Dungen, die zich herinnerde dat er in de Beemd nabij de locatie van de nieuwe school 13 drieskes lagen, wat moerasachtige weilandjes, waar ze na schooltijd met de koe naar toe moest om ze te laten grazen. Dat gegeven is ook de inspiratiebron geweest voor de plaatsing van een kunstwerk naar een ontwerp van kunstenaar P. Schoenmakers dat gedoopt is 'Perdje in't drieske'. Dit staat momenteel op de speelplaats bij EBC-Oost. Om leiding te geven aan deze nieuwe kleuterschool benoemt de congregatie een zeer ervaren Montessori-geschoolde hoofdleidster in de persoon van Zr. Wilhelmina van de Kerkhoff, die er werkzaam blijft tot 1979. De school wordt officieel geopend op 23 februari 1973. Ook deze kleuterschool is, evenals de Rietvinkjes destijds, geen lang leven beschoren als zelfstandige kleuterschool. In 1984 volgt al een samensmelting van de oudercommissies van de Beemdschool en Ons Drieske. In 1985 volgt de integratie lager- en kleuteronderwijs en gaan personeel, de dames Annemarie Nillezen-van Osch [hoofdleidster], Anita Verhoeven-Blom en juffrouw Rita Dankers-Schuurmans, en hun kleuters deel uitmaken van RK Basisschool de Beemd.

In 1988 wordt het voormalige kleutergebouw betrokken door Openbare Basisschool de Kring. In de jaren '90 van de vorige eeuw worden plannen gesmeed om te komen tot een samenwerkingsverband van de Beemd en de Kring onder één directeur en twee locatieleiders. Het gehele complex groeit uiteindelijk uit tot het nu bekende Educatief Basis Centrum Oost, kortweg EBC- Oost, een brede school met o.a. een relatie met peuterspeelzaal de Toverbal en een voor- en naschoolse opvang. De Kring behoudt haar

Jenaplanstructuur en de Beemd blijft pleiten voor vernieuwend basisonderwijs waarin binnen de heterogene groepen veel elementen te bespeuren zijn uit het Daltonstelsel.

Lang voor de stichting van Ons Buunderke, de Rietvinkjes en Ons Drieske heeft de congregatie nog een kleuterschool laten bouwen nl. de Zonnebloem in wijk Hoevenbraak. Enige jaren na de realisering van de Maria Bijstandschool is begonnen aan de bouw van een kleuterschool voor wijk Hoevenbraak.

Kleuterschool de Zonnebloem in de Wilhelminalaan die zoals veel schoolgebouwen al lang weer uit het straatbeeld is verdwenen

In 1957 wordt hij feestelijk geopend en bestaat uit vier werklokalen, twee speelwerk-lokale en een ruime speelzaal. Voor die tijd gingen de kleuters eerst nog naar Pastoor van Erpstraat 4, later werd een deel van hen opgevangen in lokalen van de Maria Bijstandschool en in gemeenschapshuis 't Hoefke en worden beschouwd als de 'buitenklassen' van Ons Kleutererf. De nieuwe kleuterbouw krijgt op 29 april 1958 een kunstwerk in de vorm van een gebrandschilderd raam van A.Stokhof- de Jong. De officiële inzegening vindt plaats op 17 juli 1958 en wordt verricht door bouwpastoor Vinken in aanwezigheid van het hoofdbestuur van de congregatie, inspecteur van het kleuteronderwijs Courtens, secretaris Verhagen, architect Van Liempd, aannemer Schellekens, kapelaan Vos, rector Jos van de Schoor, personeel van de kleuterschool en de hoofden van de jongens- en meisjesschool. Zoals bijna bij elk schoolgebouw is er ook aan de Zonnebloem voortdurend 'gesleuteld', zijn versleten onderdelen weer vernieuwd, nieuwe materialen aangevraagd, maatregelen i.v.m. brandbeveiliging en noem maar op.¹⁹² Ten tijde van de integratie van lager onderwijs naar basisonderwijs gaat de Zonnebloem deel uitmaken van R.K.Basisschool De Hoevenbraak waar op dat moment mw. Fransje Mertens-Hermus hoofdleidster is geassisteerd door de leidsters Hetty Geenen – van Asseldonk, Anita van der Heijden – van Oirschot en Marjan van den Bogaard.

Religieuze kleuterleidsters verbonden aan de Zonnebloem [1957-1975]:

hoofdleidsters

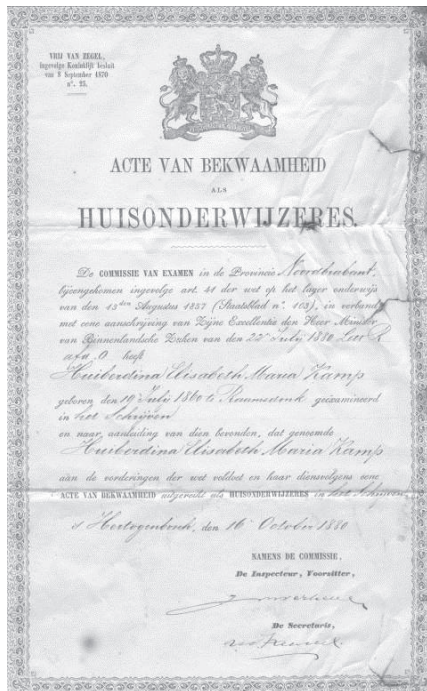
Zr. Serafia Paap	1953-1956
Zr. Victoire van Pinksteren	1957-1965
Zr. Marie Cornela van den Elzen	1965-1971
Zr. Julia Wijstek	1971-1975

leidsters

Zr. Marie Annunciata Hendriks	1956-1956
Zr. Servanda Meulendijks	1956-1957
Zr. Juliëtte van Berkel	1957-1958
Zr. Sylvestra de Jongh	1957-1959
Zr. Anatolia Linssen	1959-1962
Zr. Eduarde Phiferons	1962-1975
Zr. Francine van der Kruijs	1971-1976

Opmerking:

tussen 1975-1980 volgt een interimperiode en neemt mw. W. van den Tillaart – van Grinsven de honneurs waar.

Diploma huisonderwijzeres in het vak schrijven uit 1880 op basis van de schoolwet van 1857 behaald door Zr. Seraphine [Huiberbina Elisabeth Maria Kamp] ingetreden op 03.09.1878

Diploma costuumnaaien uit 1946 behaald door Zr. Maria Gaudentia Hendriks uit Eindhoven ingetreden op 04.08.1944

Liefdewerken van een andere orde

De onderliggende filosofie van al de liefdewerken die de Zusters van Liefde van Schijndel hebben beoefend was.....ten volle dienstbaar zijn aan je medemensen en zorgen voor een optimale kwaliteit in welke sector je ook actief bent. Die belangeloze dienstbaarheid ligt verankerd in de regelgeving of constituties van de congregatie met als inspiratiebron de waarden van het Evangelie, maar de kwaliteitsfactor is natuurlijk gebaseerd op het verantwoordelijkheidsgevoel van elke zuster afzonderlijk en de mate waarin men binnen de kloostergemeenschap elkaar weet te inspireren, begeleiden, voorwaarden schept om het werk in optima forma te kunnen doen. Daarin lag en ligt ook de kracht van een hechte kloostergemeenschap...je doet het samen! Je werkt vanuit eenzelfde doelstelling ongeacht de positie die je in de congregatiegemeenschap inneemt. Keukenzuster, directrice, archivaris, operatiekamerzuster, bejaardenverzorgster, verpleegkundige A of B, algemene overste of econoom.....ze staan allen voor dezelfde eindopdracht, alleen de concrete uitwerking ligt op een geheel ander niveau. Zo zijn in de congregatie al bijna 175 jaren lang van primair belang alle zusters die zich hun hele leven voor de volle 100% hebben ingezet voor huishoudelijke taken, schoonmaakwerkzaamheden, beheer van broodkamer, vleeskamer, groentekamer, linnenkamer, deel uitmaakten van het keukenpersoneel en noem maar op. Dankzij die grote groep kregen de andere zusters alle kans om hun dagelijkse onderwijstaak of verzorgende beroep

uit te oefenen, in de wetenschap dat de thuisbasis in goede handen was. Maar.....een hoog kwaliteitsniveau bereik je niet zonder persoonlijke inzet. Interessant is dan te zien dat er in zo'n gemeenschap 'studiebollen' zijn, creatieve figuren, kunstenaressen, schrijfsters en dichters, leidinggevend, zusters met enorm praktisch inzicht...kortom.....een veelheid van gaven en talenten. Iedere zuster speelt in dit geheel een eigen specifieke rol en woekert, zoals in het evangelie staat, met haar talenten en probeert er steeds meer talenten aan toe te voegen. En velen van hen werkten 'achter de schermen' hard aan hun professionaliteit.

Voor het werk in de ziekenhuizen van de congregatie behaalden diverse zusters een diploma stafverpleegster in dit geval van Zr. Bernardi [Susanne Maria] Meijer.

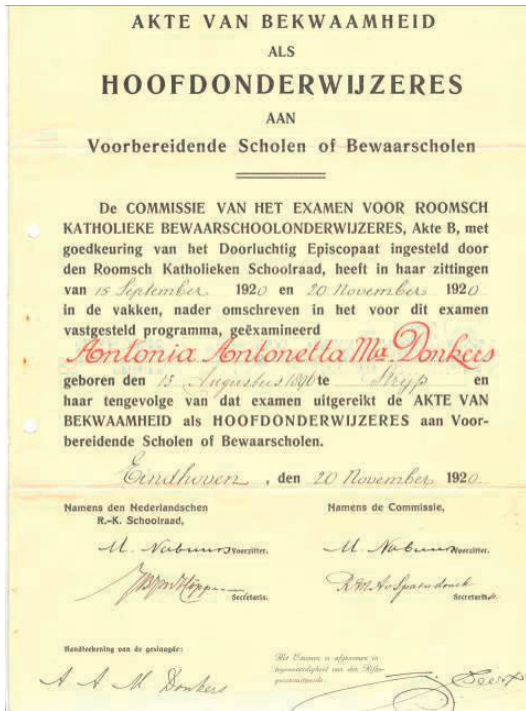
Zr. Marie Josepha Heezemans die in 1962 het diploma behaalt van directie kerkmuziek.

Vakkennis, vakbekwaamheid en vakkundig optreden houdt dus in dat heel veel zusters in de congregatie veel en hard gestudeerd hebben om in de samenleving, waar ter wereld ook, optimale kwaliteit te kunnen leveren. Wie in het archief het particuliere mappensysteem raadpleegt, waarin van elke zuster de belangrijkste documentatie is verzameld, komt tot de ontdekking dat er een uitgebreid scala aan diploma's en getuigschriften is behaald. Elke zuster is van hogerhand steeds gestimuleerd om zich tot het uiterste te bekwaamen via studie, volgen van cursussen, deelnemen

aan congressen, bijwonen van congregatieve studiedagen tijdens vakantieperiodes en sommigen waren in de gelegenheid op universitair niveau af te studeren. Intern beschikte de congregatie dus over een groot potentieel aan geschoolde krachten, die directie- of staffuncties konden vervullen. Een bescheiden selectie diploma's sieraad deze pagina, maar dat is slechts het topje van de ijsberg! Er zijn er nog enige honderden aan toe te voegen. Een saillant detail.....veel van die diploma's hebben nu, qua lay-out, een bijzondere historische waarde.

Een keukenzuster die in 1968 de 'zilveren koksmuts' uitgereikt heeft gekregen nl. Zr. Praxedes Leenen.

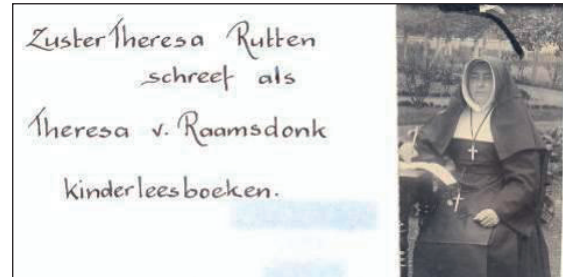

Hoofdonderwijzeres aan voorbereidende scholen of bewaarscholen behaald in 1920 door z^r Marie Antonie Donkers.

Er zijn ook enige zusters geweest die met hun schrijvers- en dichters talent een geheel andere weg bewandelden en daar ook de ruimte voor kregen of hun didactische kennis hebben aangewend om onderwijsmethodieken samen te stellen. In dit historisch naslagwerk verdient ook die groep enige aandacht, want ze hebben beslist hun betekenis gehad voor de samenleving. Allereerst zijn er veel zusters geweest die, in het kader van academische of universitaire studies scripties en brochures hebben geschreven van een hoog kwalitatief niveau, die een stimulerende rol gespeeld kunnen hebben binnen diverse liefdewerken, vooral gericht op bejaarden- en ziekenzorg of algemeen sociaal-maatschappelijk en pastoraal beleidswerk.¹⁹³ Niet alles wat in dit opzicht door kloostergemeenschappen is gedaan kwam in de openbaarheid. Je kunt ook op andere manieren dienstbaar zijn aan de samenleving en zo hebben veel religieuzen van allerlei orden en congregaties hun sporen verdiend door het schrijven van boeken en uitwerken van onderwijsmethoden. Bijna alle onderwijsmethodieken die in de 20^e eeuw zijn verschenen zijn afkomstig van leden van onderwijscongregaties zoals bv. om er slechts enkele te noemenvan de Fraters van Tilburg de rekenmethode 'Geef Acht', de taalmethode 'Groeiende Taal', de leesmethode 'Echt Lezen' en later 'Veilig leren lezen', van de

Broeders van Maastricht 'Boeiend Rekenen' en zo zijn er tientallen verschenen.

Wat de Schijndelse congregatie betreft is hun bijdrage in dit opzicht ook niet onbelangrijk geweest.¹⁹⁴

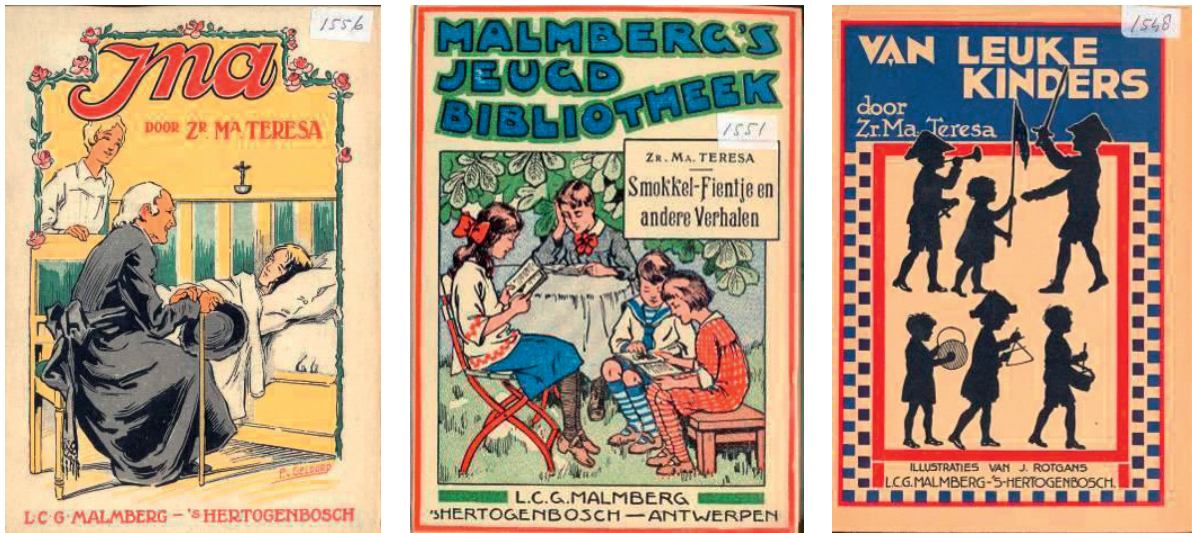

Zuster Teresa Rutten

Ook voor de kleuters had ze het een en ander in petto.

Het meest in het oog springend zijn de talloze jeugdboeken, toneelstukken als 'Sjannie's verjaardag' met negen meisjesrollen en 'De zalige maagd van Orleans', liederenbundels als 'Laus Deo I en II', versjes en gedichten van Zr. Teresa Rutten, een geboren schrijfster, die als hoofd op diverse scholen, haar talenten ten volle heeft benut. Zo herschreef ze in 1949 de bekende Schijndelse legende 'Sleutjesspook' zoals die in 1890 was verteld door prior Ignatius Welvaarts, een legende die in 2008 zelfs door Lokale Omroep Schijndel is verfilmd. Bij het 90-jarig bestaan van de congregatie is van haar hand ook het bekende 'Gedenkboek van de congregatie der Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goeden Bijstand te Schijndel 1836-1926' verschenen. Een prachtig overzichtswerk van het wel en wee van de congregatie over die periode. Daarna is zij doorggegaan om hierop nog een vervolg samen te stellen, maar die opdracht heeft ze niet meer kunnen voltooien.

Enkele van de grote serie kinder- of jeugdboeken van de hand van zuster Teresa Rutton

Een andere begenadigde schrijfster die zich manifesteerde in een totaal ander genre is Zr. Theresine Teurlinckx. ‘Van de Tempel naar de Bron’ is een herkenbaar en verlichtend verhaal voor iedereen voor wie het leven op Moeder Aarde één grote leerschool is, vol strijd en verdriet, maar vooral ook vol uitdaging en vreugde om te komen tot een leven vanuit de ware Zijn. ‘Bergtocht’ is een praktische handleiding voor personen en groepen om via meditatief Mandalatekenen inzicht te krijgen in zichzelf en in de wereld en gestimuleerd daardoor de spirituele bergtocht te beginnen en voort te zetten. Via de ‘mandala’, een denkbeeldige cirkel, dring je door tot de diepste kern van jezelf met al je kwaliteiten. Die symbolische cirkel vormt de ruimte waarin je je

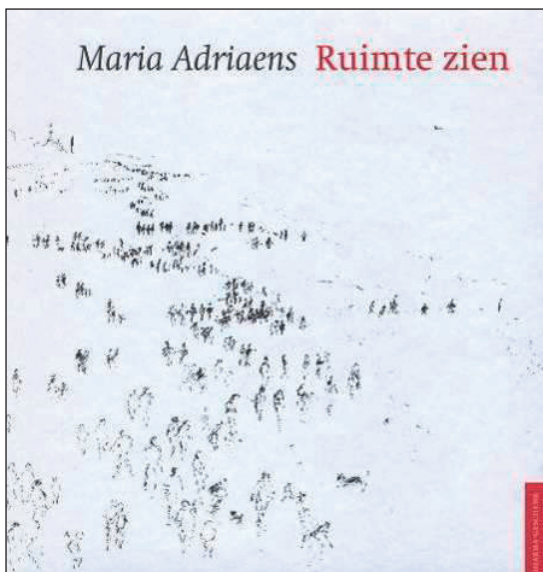
leven opbouwt, vorm en diepte geeft. Een wat filosofische stroming, zou je zeggen. Vanuit haar activiteiten binnen verschillende culturen en haar bijzondere interesse voor de verschillende wereldgodsdiensten, is Zr. Theresine gekomen tot het schrijven van ‘De zwarte steen’ waarin de eigen verantwoordelijkheid in een positieve levenshouding de vreugde en vrede in de wereld bevordert. Ten slotte nog haar vierde werk ‘Wyanna de zonnemaagd’, die wordt ingewijd in de geheimen van de zichtbare en onzichtbare schepping. Het is meer een spiegel van hoe je met jezelf en met anderen kunt omgaan in het leven. Het getuigt van een grote kennis van de Indiaanse cultuur staat in een van de recensies.

De titels van de spirituele boeken van zuster Theresine Teurlinckx

Wat de zusters Teresa en Theresine in de harten van mensen opwekken met woorden doet medezuster Maria Adriaens met haar handen als geïnspireerd kunstenaar. Een artikel in het Eindhovens Dagblad van juni 1988 onthult mooi de filosofie die ten grondslag ligt aan het werk van deze zuster.¹⁹⁵ In dat jaar heeft ze de Rotaryprijs ontvangen van de afdeling Rotary Eindhoven-Veldhoven vanwege haar onvermoeibare inzet als beeldend kunstenaar en omdat zij op een bijzondere manier haar kennis en talent weet over te dragen op haar leerlingen. Ze laat zich vooral inspireren door Frederick Franck die een methode Zien/Tekenen hanteert die is gebaseerd op het Zen-Boeddhisme.¹⁹⁶ De beleving van wat je ziet en het tekenen daarvan moet uit het gevoel komen. De hand is slechts een instrument. De jury was het destijds unaniem eens over de voordracht. D.Verstegen formuleerde de motivatie als volgt: “Zuster Maria is al 25 jaar bekend als beeldend kunstenaar. Zo heeft zij inhoud gegeven aan haar roeping. Ze deed als Geldropse van geboorte haar intrede in het klooster in 1957. Zuster Maria heeft belangeloos haar functie vervuld en dat dwingt respect af. In haar cursussen wil ze een leermeesteres

voor anderen zijn. Zo geeft zij vorm aan haar maatschappelijk engagement”. In alle bescheidenheid dankte zuster Maria bij de uitreiking van deze prijs de congregatie dat ze de mogelijkheid heeft gekregen om te kunnen tekenen naast de normale liefdewerken. En ze voegt er aan toe: “Ik mocht als kind van mijn ouders met houtskool op de muur van de kamer tekenen zolang het van buitenaf maar niet te zien was. Mijn vader sausde er wel weer een keer overheen. In mijn tekeningen zijn mensen en dieren te vinden. We leven in gemeenschap met dieren en dingen. We komen in contact met wat ons omringt. Je gaat je eigen lijf voelen. Ik heb het eigenlijk allemaal op mijn ziel getekend, net zoals iemand die een tatoeage heeft”. Bekend zijn ook de kerststallen en kerstgroepen die ze heeft ontworpen, het vormgeven van de paaskaarsen voor de kapel van het moederhuis, het maken van allerlei artistieke affiches voor bepaalde gelegenheden, het ontwerp van een speciale geloofsdoek in opdracht van de Acht Mei-beweging en haar bundel ‘Ruimte zien’.¹⁹⁷ De kop van het genoemde krantenartikel is daarom veelzeggend: “Zuster Maria geeft mensen inspiratie”.

De bundel 'Ruimte zien' van Zr. Maria Adriaens

Onderwijsmethodieken

Bij de bespreking over het huishoudonderwijs is al een eerste beschouwing gegeven over de methode van Zr. Hugolina van Leeuwen voor V.G.L.O.-onderwijs die ze samen met G.J. Ten Dam heeft ontwikkeld onder de naam ‘Zelf doen’, een projectmethode en een takensysteem. Ze heeft zich daarbij laten inspireren door een Amerikaanse onderwijzeres uit een plattelands-

schooltje Helen Parkhurst. Zij stond destijds aan de wieg van wat we nu kennen onder het Daltonstelsel. Daltonscholen werken met een taakstelsel op basis van verschillende niveaus, zowel voor snelle als tragere of langzame leerlingen. Met een geleerd woord noemt men dat ‘differentiatie’. Er wordt daarbij tevens een groot beroep gedaan op de zelfstandigheid en eigen planning van de kinderen die op zo’n school

zitten. Zuster Hugolina van Leeuwen schreef een korte handleiding voor de leerkrachten en werkboekjes voor de leerlingen. Ze kreeg landelijke bekendheid met haar plannen om op die manier meisjes tussen 12 en 15 jaar op basis van katholieke grondbeginselen levensbekwaam te maken, zoals ze dit zelf toelichtte. Je moet de denkontwikkeling van die jonge meisjes prikkelen en hun zelfwerkzaamheid sterk stimuleren. De bedoeling is dat door gebruik te maken van dit takensysteem meisjes zelfstandig leren denken, oordelen en handelen. Ze ontwikkelde kerntaken binnen de onderscheiden vakgebieden en aanvullende taken.

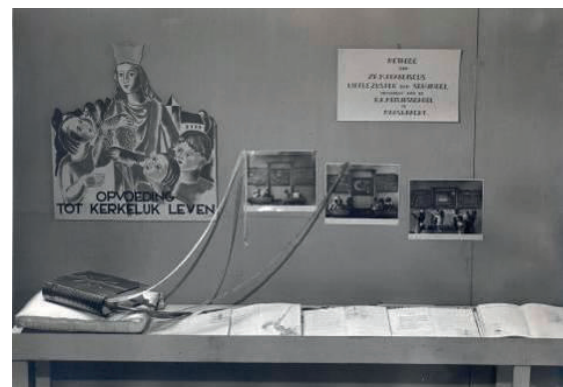
De inleiding voor de leerkrachten van de methode 'Zelf doen'.

In het bisdom Roermond, werkt in 1949 in het klooster te Maasbracht, Zr. Franciscus Cools aan een methodiek die precies past in de tijd van toen nl. 'Opvoeding tot kerkelijk leven'. De vicaris generaal van het bisdom Dr. Fr. Feron schrijft hierover: *"Ik had groot respect voor het geduld en de liefde waarmee deze zuster aan deze uitgave gewerkt heeft. Gelukkig het land waar opvoeders zijn, die zo waarachtig houden van hun taak en dus ook van hun kinderen. Hier wordt echt een poging gedaan om het kind van de lagere school echt te leren leven met de H.Kerk, met haar gebed, met haar vreugde, met haar taak, ja met haar geest tot in zijn diepe en levensvormende werkelijkheid. Hier leert het kind niet alleen bidden of devotie plegen. Het blijft zelfs niet bij enig inzicht in en gevoel*

voor de H.Liturgie. Hier wordt regelrecht en stelselmatig geprobeerd het kind in te leiden in en mee te nemen met de H.Kerk, zoals zij in haar liturgie ons het hele jaar door voorgaat en vormt". De generatie Schijndel-naren uit de eerste helft van de 20^e eeuw zal zich nog levendig herinneren hoe wij op de lagere school 'overladen' werden met aspecten van ons rooms katholiek geloof. Hoeveel waarde werd niet gehecht aan het kennen van de katechismus, de sacramenten, de bisschoppen en hulpbisschoppen in de Nederlandse bisdommen, alle aspecten van het kerkelijk jaar, beleving van de advents- en vastentijd, allerlei formulegebeden, akten van geloof, hoop, liefde en berouw, diverse litanieën, ornamenten en symboliek binnen de liturgie, het kunnen opdreunen of benoemen van liturgische gewaden of voorwerpen die binnen een H.Mis gebruikt werden. Vooral van de jongens die uitgekozen werden om misdienaar te zijn in de Schijndelse kloosters werd veel verwacht in dit opzicht.

Zr. Franciscus Cools ijverig aan het werk om haar nieuwe methode te ontwikkelen.

Expositiemateriaal om de methode te promoten

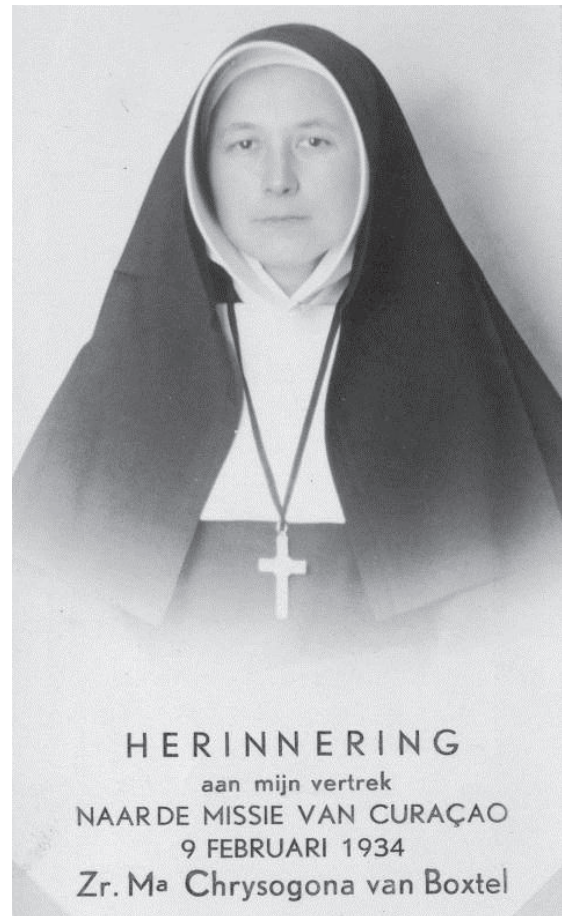
In dit kader heeft Zr. Franciscus haar methodiek geschreven voor het derde tot en met het zesde leerjaar ofwel de leeftijdsgroep van ca. 8-12 jaar. Het ging erom dat een kind het kerkelijk leven leert aanvoelen en verstaan door het zelf mee te beleven. Aan het einde van zijn inleiding schrijft de vicaris generaal van het Roermondse bisdom: *“Uit de grond van mijn hart hoop en bid ik, dat de goede God, die zoveel van de kinderen houdt, dit werk moge zegenen. Ik heb trouwens de diepe overtuiging, dat Hij dat gaarne zal doen als.....nu maar vele, zeer vele onderwijzers en onderwijzeressen, deze methode willen leren kennen en toepassen”*. Bij de methode is een hele set illustraties getekend die de leesteksten moesten ondersteunen.

Moederhuis vertrekpunt en thuisbasis

Het moederhuis heeft als hechte thuisbasis altijd een cruciale rol gespeeld in het leven van alle zusters in de congregatie. De relatie met het moeder-klooster beleeft iedere zuster zeer intensief en dat gevoel van een permanente thuisbasis te hebben geeft rust. Die beleving is vermoedelijk nog veel sterker geweest bij al die zusters die zijn uitgezonden naar een ander werelddeel, ver weg van dat vertrouwde moeder-huis. Vanaf 1920 vertrekken er immers zusters naar andere gebieden in de wereld waar de noden van de mensheid erg groot zijn en een sterke behoefte bestaat aan religieuze krachten. Aanvankelijk reizen ze per boot en na de oorlog komen de vliegvluchten in trek. Huis en haard verlaten, je medezusters, je familie, je liefdewerken waar je zo vertrouwd mee was, het is vast en zeker een ingrijpende gebeurtenis geweest voor elke zuster die door de congregatie werd uitgezonden. In de jaren voor de oorlog was het zelfs zo dat je definitief afscheid moest nemen van alles en iedereen, want een verlofregeling bestond toen nog niet. Later zijn al die regelingen versoepeld.

Op de dag van vertrek werd in een speciale viering het in het brevier opgenomen reisgebed gebeden om de zegen af te smeken over de reis en voor de vertrekkende zuster tot God te bidden dat ze zich in haar nieuwe werkomgeving gelukkig zou mogen voelen, geïnspireerd wordt om ‘in den vreemde’ haar liefdadigheid en warmte uit te stralen, de noden van de medemensen te verstaan en als een echte ‘zuster van liefde’ haar nieuwe opdracht te gaan vervullen. Door medezusters werd je dan begeleid naar het havengebied waar de passagiers- of vrachtboot vertrok of naar luchthaven Schiphol waar je vliegtuig klaar stond.

Wie in het kloosterarchief alle reisverhalen die zijn geschreven aan het hoofdbestuur en verdere correspondentie bestudeert, kan een prachtige bloemlezing samenstellen van alle ervaringen die zusters hebben opgetekend. Soms heel realistisch, dan weer lichte vertwijfeling, af en toe erg emotioneel waarbij met name de verhalen over de interneringskampen van de Japanners [de ‘Jappenkampen’ zoals wij ze kennen] erg ingrijpend zijn voor iemand die ze leest en de illustraties op zich laat inwerken. Overigens.....al onze zusters hebben deze kampen met alle ontberingen, vernederingen, onmenselijke behandelingen en emotionele spanningen gelukkig goed overleefd!

Herinneringsprentje aan het vertrek van zuster Maria Chrysogona van Boxtel naar Curaçao in 1934

Diep respect voor alle pioniersters en hun medezusters voor wat er in die verschillende ontwikkelingsgebieden is gerealiseerd.

De Schijndelse congregatie heeft in deze bepaald geen onbelangrijke rol gespeeld. Naar Curaçao zijn 77 zusters uitgezonden, naar Indonesië 44, naar Zambia 30, naar Chili in totaal 18 en naar Duitsland 14. Bovendien zijn in het kader van een soort intercongregationeel samenwerkingsverband enkele zusters op basis van hun speciali-

satie op een bepaald terrein uitgezonden om leden van andere congregaties gedurende kortere of langere tijd extra ondersteuning te geven nl. naar de Filippijnen 2 zusters, naar India 1 zuster, naar Peru 2 zusters en naar Uganda 1 zuster. En zo hebben de zusters hun sporen op mondiaal gebied meer dan verdiend en kun je wel spreken van een 'internationaal gezelschap'. Ook deze uitgezonden zusters hebben samen een aardig stuk wereldgeschiedenis geschreven en het is dan ook boeiend om te horen als ze aan het vertellen gaan over hun ervaringen in andere culturen,

andere godsdiensten en andere maatschappelijke verhoudingen. In 2009 is een definitief einde gekomen aan alle vormen van liefdadigheid in het buitenland en heeft de congregatie zich overal noodgedwongen teruggetrokken. In Indonesië bestaat sinds 1990 een zelfstandige congregatie. Destijds is ook op Curaçao en in Chili geprobeerd een noviciaat te stichten om vervolgens te komen tot een eigen inlandse congregatie, maar die inspanning bleek op termijn tevergeefs.

De zusters die op 6 juli 1960 vertrekken naar Zambia en als pioniers de basis hebben gelegd voor de stichtingen Kawambwa, Kazembe en Kashikishi v.b.n.b. Zr. Gemma Beunders, Zr. Margaretha Maria Lammerts en Zr. Alberta Marie te Wierik

Congregatieprojecten

Een andere vorm van liefdewerk die niet onbesproken mag blijven zijn de inspanningen van de congregatie waar het gaat om de financiële ondersteuning van allerlei projecten in de wereld. De leden van de project-adviescommissie doen ieder jaar suggesties in die richting en op deze manier proberen de Zusters van Liefde vanuit 'het thuisfront' actief betrokken te blijven bij de ontwikkelingen op mondiaal gebied, waarbij vooral de noden van de armen, waar ter wereld ook, alle aandacht krijgen. Ter illustratie volgt

hier een lijst van projecten die krachtig ondersteund zijn in de periode 1992-2010 en kort beschreven staan in de periodiek van het algemeen bestuur Berichten Uit Schijndel [B.U.S.]. Meestal gaat het om kleinschalige en overzichtelijke projecten en het beschikbaar gestelde geld komt ook direct in handen van de betrokkenen. De lijst overziende zal de grote variatie in ontwikkelingsprojecten opvallen, waarbij de aandacht voor de armen en misdeelden in de wereld dé inspiratiebron vormt om vanuit Nederland een steentje bij te dragen:

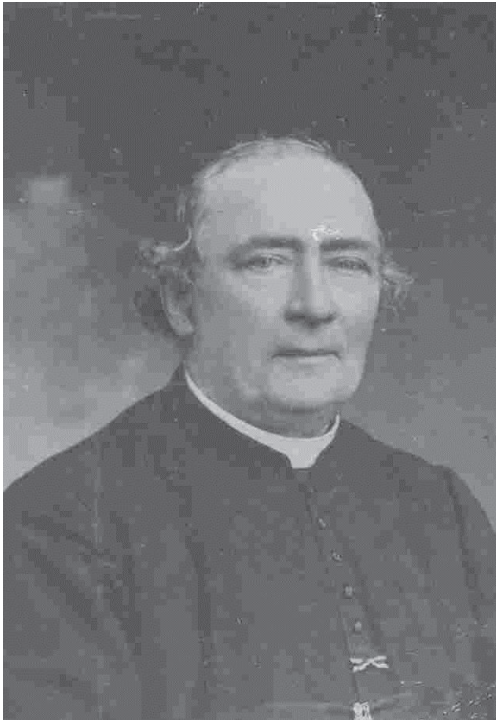
hulp aan katholieke studenten in Indonesia, project voor aidspatiënten in Chili, steun aan onafhankelijke boerenorganisaties in Zaïre, financiële injectie voor een opvang- en opleidingscentrum in Benin, ondergronds drinkwater-reservoir in Ghana, uitbreiding van een kraamkliniek voor plattelandsvrouwen in Zaïre, aanleg van een watervoorziening voor boerenbevolking van Haïti, centrum Foro Juvenil voor Uruguayaanse jongeren, zelfredzaamheidsproject voor kastelozen en inheemsen in India, onderzoekscentrum voor garnalenteelt om juist arme gezinnen in de Mekong-delta in Vietnam te helpen bij de productie, kleuteropvang voor kansarme meisjes en vrouwen in de deelstaat Tamil Nadu, EHBO-post voor het Khondavolk in de bergachtige streek van het Koraput-district in India, gezondheidszorg en kredieten voor krottenwijkbewoners in Bangladesh, bijeenteelt als inkomstenbron voor vrouwen en jongeren op het Vietnamese platteland, rivierdam voor irrigatie en drinkwatervoorziening in Malawi, houtbesparende klei-ovens voor vrouwengroepen in Pradesh in India, Lilianefonds, verbetering van de leefomstandigheden van de Dalits, armen die tot geen enkele kaste behoren, in India, vluchtelingen vanuit Kosovo, Stichting Bambale een landbouwproject voor kansarmen, Stichting Fondation Femme-Plus voor psycho-sociale hulp aan vrouwen die besmet zijn met aids, Stichting Fecode voor verbetering van de positie van de vrouw, opvang- en begeleidingsplek voor ex-gedetineerde jongeren, stichting Kifaia voor gehandicapten in de Gazastrook, project 'school on wheels' in Zambia, medisch centrum in Dyarbakir in Turks Koerdistan, project 'vluchtelingen in de knel', vorming van jonge zusters in Indonesië, Sisters of Mercy in Zambia, woonwagengastoriaat, onderwijsproject in Iran, Interkerkelijke Stichting Kerken en Buitenlanders, het 'Gasthuis' aan de Boschweg, ondersteuning Nederlandse missionarissen.....en zo wordt ieder jaar opnieuw een keuze gemaakt ter ondersteuning van goede doelen.

**De liefde is het leven
in zijn volheid**

4.2 HET SINT-BARBARAKLOOSTER

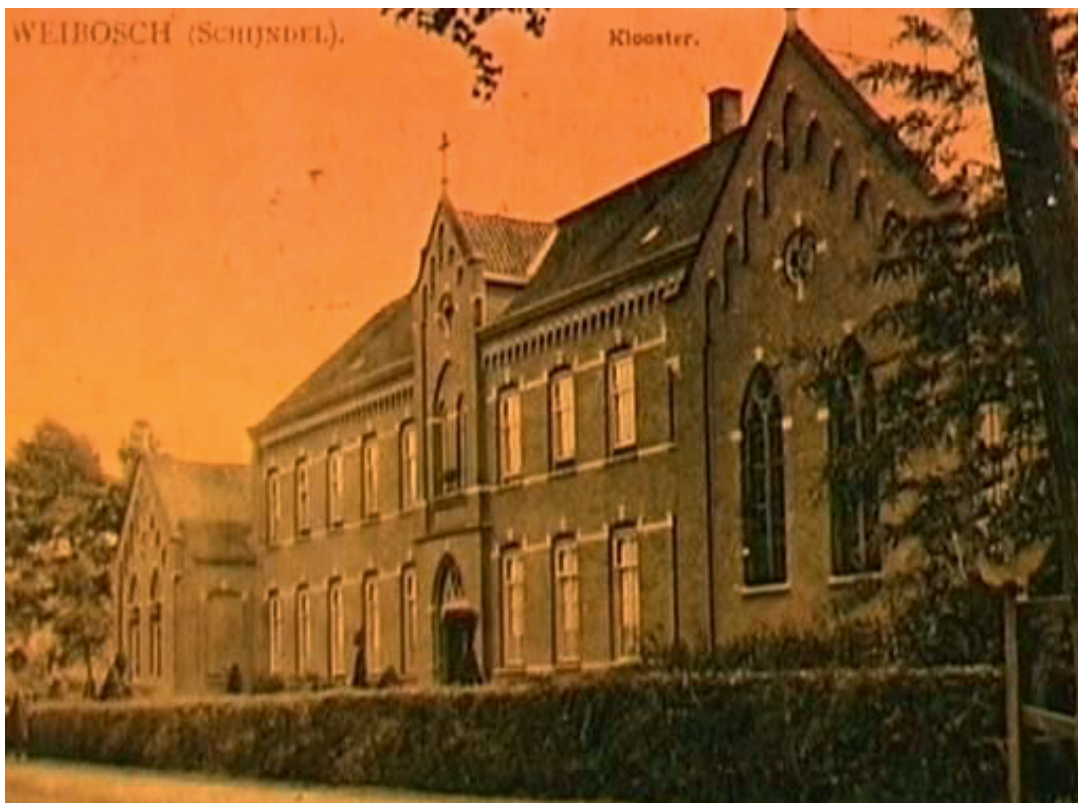
Het oude Sint-Barbaraklooster [1894-1944]

Pastoor Johannes Casparus van Vroonhoven de bouwpastoor van de parochie Wijbosch in de jaren '80 van de 19e eeuw naar wie de Van Vroonhovenstraat is genoemd

De locatie die gekozen is

Eer de bouw van een nieuw klooster is gerealiseerd gaat er meestal behoorlijk wat aan vooraf. Zo is ook de stichting in Wijbosch niet zonder slag of stoot verlopen. De aanvraag van bouw-pastoor Van Vroonhoven van Wijbosch ligt herfst 1892 al bij het hoofdbestuur op de bestuurstaafel. In het overleg met de toenmalige bisschop van 's-Hertogenbosch, de hoogerwaardede monseigneur Wilhelmus van de Ven, krijgt zuster Emmanuël de Gier de goedkeuring de nieuwe stichting te laten bouwen annex schoolgebouw in de nog jonge parochie Wijbosch. De Wijbossche pastoor is helemaal in zijn nopjes. Hij is overigens in die dagen geen vreemde voor de zusters, want op 26 augustus 1892 is hij door de bisschop al benoemd tot biechtvader van de zusters van het moederhuis, althans voor hen die hun eeuwige geloften hebben afgelegd, naast rector Bogaers die tot 'buitengewoon biechtvader' is aangesteld. In die tijd kent men binnen het moederhuis een redelijk strenge scheiding tussen de eeuwig geprofesten, aangeduid met 'leden van de congregatie' en de groep aspiranten, novicen, postulanten.

Een van de gevels van het in 1894 gebouwde en in 1944 grotendeels verwoeste zusterklooster dat overigens in 1914 een ingrijpende verbouwing had ondergaan [fotocollectie Bert Vervoort]

De aanvraag voor het nieuwe klooster in Wijbosch verloopt volgens plan. Op 14 november 1892 maakt de bisschop kenbaar aan de algemene overste dat zij tegen een rente van 3% of uiterlijk 3 ½ % een basisbedrag mag opnemen van f 55.000,- om de bouw te kunnen financieren. Daar is het overigens niet bij gebleven. Wie het schaarse oud-archief over het Wijbossche klooster natrekt vindt daarin een klein schriftje met een prachtig overzicht van alle voorschotten, schenkingen en nabetalingen over 1892-1895, dus voordat de vlag in top gaat op het in aanbouw zijnde klooster en ook nog nadat het gerealiseerd is. Het heeft niet zoveel zin al die bedragen op te sommen, maar het is wel interessant de namen te geven van degenen die vanuit de Wijbossche gemeenschap rechtstreeks bij de financiering betrokken zijn geweest. Zo worden o.a. naast de pastoor zelf, die het leeuwenaandeel voor zijn rekening heeft genomen, genoemd de gezusters Pietje en Mientje van der Aa, Adrianus Timmermans en Helena Sleutjes.

Om een helder idee te hebben van waar het eerste klooster precies gestaan heeft moet men voor de eigen beeldvorming beginnen de huidige Eerdsebaan even helemaal weg te denken. Als men nu vanuit Schijndel de ventweg op wandelt die bij de Pastoor van Vroonhovenstraat begint en vervolgens doorloopt tot aan de Wijbossche kerk, dan is dat het oude tracé naar het centrum van kerkdorp Wijbosch. Vroeger was dat een zandpad en later is vanuit Wijbosch een grintweg aangelegd richting Eerde. Na het passeren van het café van Christianus Wouters en voorbij de overgang van die ventweg naar de Mgr. van de Venstraat [op een kaart uit 1880 Oude Dijk genoemd] lag rechts het oude klooster van de zusters [met dank aan Henk van Roessel voor zijn mondelinge informatie].

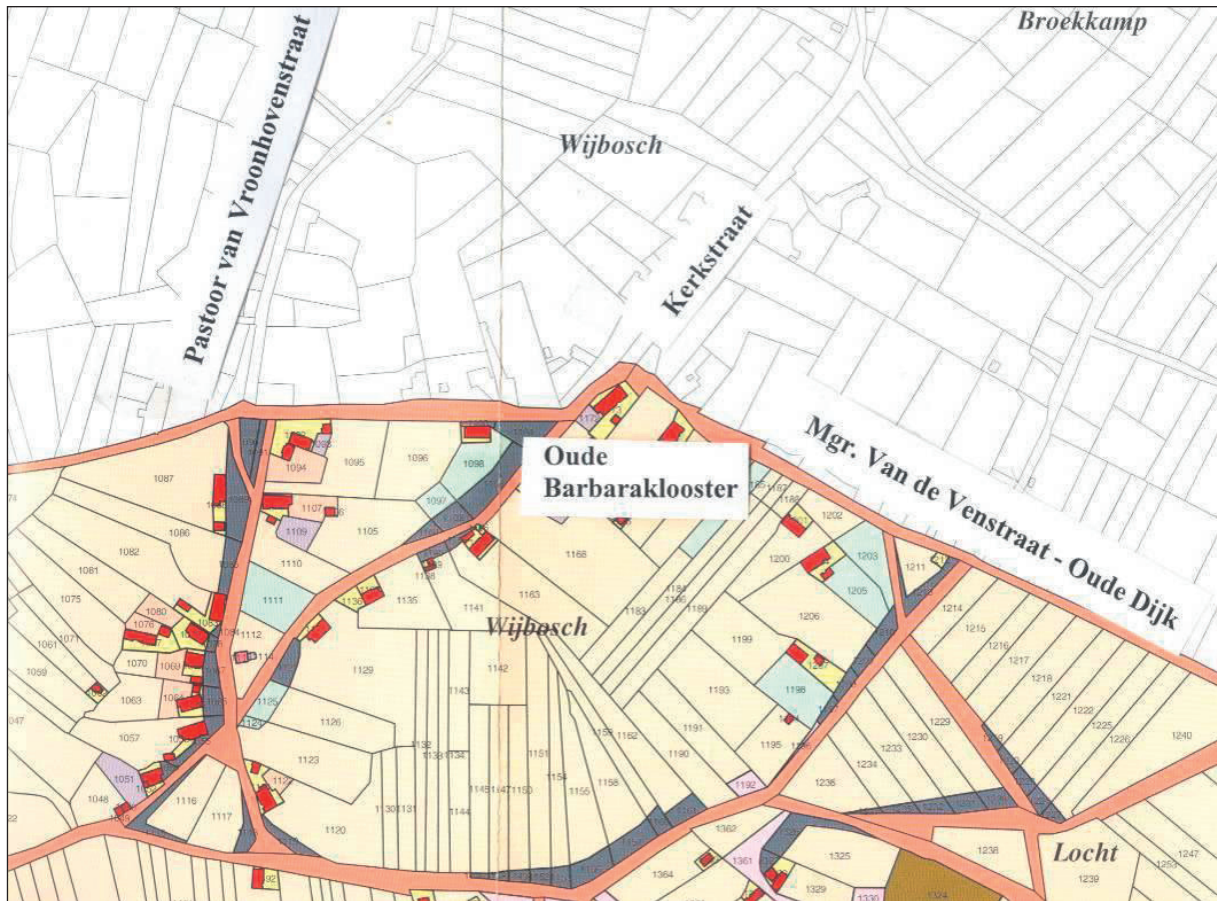

Een oude prent van het genoemde café Wouters dat oorlogsschade opliep in 1944 en vanwege de aanleg van de Eerdsebaan definitief is verdwenen. De toegangsweg naar het dorp was een zandweggetje [zie: Schijndel in oude ansichten pag. 56]

Al in 1892 is, tegelijk met de aankoop van enige huizen in de Pastoor van Erpstraat, kadastraal bekend onder D 104 tot en met 108, om daarmee het moederhuis in westelijke richting te kunnen uitbreiden, ook onder Wijbosch een grondaankoop gedaan. Alles staat beschreven in een notarieel stuk dd. 23 en 30 maart 1892 gepasseerd voor notaris Josephus Wilhelmus Bernardus Kerstens uit Sint Michielsgestel, die een bewijs van eigendom heeft opgesteld in aanwezigheid van Willem Verkuijlen de toenmalige gemeenteontvanger. De definitieve koop wordt de 30^e maart bezegeld in de herberg van Johannes van Stralen tegenover het moederhuis. Nadat alle verkoopcondities zijn geformuleerd volgen achtereenvolgens 12 kopen, waarvan met name voor de Wijbossche situatie de kopen 2 en 3 van belang zijn. Het gaat om een landbouwerswoning met annex een stal, schuur, schop, erf, bouw- en weiland in het Wijbosch nabij de kerk aldaar kadastraal bekend onder D 1178 en 3448, groot 68 aren en 50 centiaren; voorts een perceel bouwland nabij de vorige koop achter van de Wijdeven D 1188 en 1189 samen groot 43 aren en 80 centiaren.

**Dialogo is allereerst
een zaak van het hart**

Fragment uit het kadastraal minuutplan sectie D 3 uit 1832 waarop rond de percelen 1178, 1188 en 1189 de locatie van het oude Sint-Barbaraklooster is aangegeven met tevens ter oriëntatie de huidige straatnamen; het kaartje dat enigszins bewerkt is, is ontleend aan het ontwerp van Wil vd Ven en Carlos Opdenoord bij het boek: 'Het Schijndels landschap uit 2003.

De patrones van het nieuwe klooster

Praktisch elk nieuw te stichten klooster van de zusters wordt toegewijd aan een of andere heilige. Als we de Schijndelse situatie overzien kennen we immers Sint Jozef, de patroon van het moederhuis, Sint Lidwina van Schiedam waar het Lidwinaklooster uit 1934 naar vernoemd is, het weeshuis betrokken in 1930 herinnerend aan de inmiddels zalig verklaarde Petrus Donders en in Wijbosch dus de H. Barbara maagd en martelares. Zuster Miranda van Kleef heeft er eens een korte beschouwing aan gewijd, die we graag overnemen. Zij schrijft het volgende:

“In de katholieke encyclopedie lezen we dat de heilige Barbara de marteldood stierf in Nicomedië, Klein Azië, in het jaar 306 onder Maximinus. Volgens de legende werd zij vanwege haar schoonheid door haar vader in een toren opgesloten. Toen haar vader ontdekte dat zij, tijdens zijn afwezigheid, christen was geworden, leverde hij haar uit en werd Barbara gemarteld en gedood. Het feest van Barbara de martelares wordt in het oosten en westen gevierd op 4 december. Barbara is een volksheilige gewor-

den en wordt aangeroepen als beschermster tegen een plotselinge dood, tegen onweer, brand en pest. Ze is de schutpatroon van bergbewoners, mijnwerkers, gevangenen en ook van architecten die torens, kastelen en kruithuizen bouwen. Er zijn veel beelden van haar bekend. Soms zien we haar vader Dioscorus liggend aan haar voeten afgebeeld. Ook de toren, de martelaarspalm, het zwaard, de bijbel en de kroon horen bij Barbara. Vooral in Spanje, Italië, België en ook in het Nederlandse Limburg is Barbara een geliefde heilige. Volgens een oud gebruik in Limburg wordt nog wel op het feest van ‘Berbke’ een takje of vlier in het water gezet en het volksgeloof zegt dat dit in de kerstnacht zal bloeien. In Vlaanderen zet men in de kerstnacht een kersen- of vliertakje in het water in de overtuiging dat het met Maria Lichtmis [2 februari] bloeit. Soms worden Barbara en Catharina samen vereerd en aangeroepen. Deze twee vrouwen zijn de schutsen van het gilde van Schijndel”.

In Gestel bij Eindhoven is in de loop der eeuwen een Barbaradevotie ontstaan.

Achter het beeld van de Heilige Barbara zoals dat in het huidige klooster nog te bewonderen is gaat een interessante historie schuil

Geestelijke zorg voor de zusters

Op 11 september 1894 wordt het Sint-Barbaraklooster betrokken door 13 zusters, op de 12^e gevolgd door nog 6 medezusters en op de 14^e september is de bezetting compleet, nadat de drie laatsten hun intrek nemen. Een groep van 22 zusters verdeeld over de onderwijzeressen voor de meisjesschool, verpleegkundigen en verzorgsters voor de dagelijkse verpleging en verzorging op de afdeling der zieke en oudere zusters en ten slotte zusters voor de huishoudelijke dienst in de functie van o.a. portierster, kosteres, administratie, assistente van de rector of werkzaam in de vleeskeuken, washuis, linnenkamer, algemene schoonmaak en broodkeuken. Zij hebben het fundament gelegd in Wijbosch en voor de bevolking een krachtige bijdrage geleverd aan de ontwikkeling en de uitbouw van de Wijbossche samenleving. De werkelijke invloed is nooit direct meetbaar, maar gezien de intensiteit waarmee de zusters hun werk hebben gedaan, is de uitstraling van hun liefdewerk binnen de Wijbossche gemeenschap vast en zeker van grote betekenis geweest. Uit respect voor deze pioniersters volgen hier hun namen: Zr. Paula van Gerwen 1^e raadzuster, Zr. Benedicta Verha-

gen 2^e raadzuster, Zr. Rosalia Hasselo, Zr. Lambertia Turken, Zr. Ludovica Kuijte, Zr. Euphrasia Hoefnagels, Zr. Justine van Kasteren, Zr. Humiliana van de Ven, Zr. Chrisostima de Weert, Zr. Norberta van de Kerkhof, Zr. Adelberta Jagers, Zr. Cordula van Dinter, Zr. Notburga Valenberg, Zr. Octavie de Haas, die allen op 11 september zijn begonnen. Op de 12^e volgden Zr. Cecilia de Kroon, Zr. Xaveria Kouwenbergh, Zr. Leonarda van der Heijden, Zr. Elisabeth van Zeelst, Zr. Marie Madeleine van Buuren en Zr. Hermana Vossenbergh en tenslotte op de 14^e Zr. Brigitta Kaanders, Zr. Apollonia van den Hoogen en Zr. Borgia van Steenoven. De honneurs als overste zijn tot 20 oktober waargenomen door Zr. Paula, waarna Zr. Constantia Terneuzen definitief tot overste van het huis wordt benoemd. Tegelijk met de nieuwe stichting is door het bisdom eveneens de belofte gedaan om te zorgen dat de zusters kunnen rekenen op een geestelijke leidsman in de persoon van een eigen rector. Die zal de zusters leiden en bijstaan in hun streven naar een volmaakter religieus leven en het uitvoering geven aan hun idealen van naastenliefde en dienstbaarheid in hun liefdewerken. Buiten de gezamenlijke maaltijden en ontspannings- of rusturen ligt tussen het om 6 uur opstaan en 20.30 uur het naar bed gaan een redelijk strenge dagorde aan de basis van het werk van alledag.

De haag voor de voorgevel van het nieuwe klooster

Een doelbewuste combinatie van werken in dienst van de medemens en het bidden van het getijdengebed, de zgn. getijden van de H. Maagd Maria of Klein Brevier. Dat bidden der getijden is vergelijkbaar met het breviergebed van priesters. Het breviergebed werd afgewisseld met tijd voor een gezamenlijke mis- of eucharistieviering, bezinning en meditatie, persoonlijk gewetensonderzoek, het bidden van het rozenhoedje en tenslotte het avondgebed.

Markante feiten van het Sint-Barbaraklooster

Voor het gebouwencomplex Mgr. vd Venstraat 3-19 is een grote haag opgetrokken. Aan het begin van de stichting is de grote kapel nog steeds in aanbouw. Op de feestdag van het H. Hart van Maria 15 september 1894 is het de bouwpastoor van Wijbosch zelf, die er de eerste H. Mis opdraagt op een noodaltaar.¹⁹⁸ Op dezelfde dag benoemt de bisschop van 's-Hertogenbosch, Mgr. van de Ven, zelf afkomstig uit Wijbosch, de eerste rector voor het Sint-Barbaraklooster nl. Lambertus Jongen. Op de 20^e september hangt men in de noodkapel een kruisweg en het klooster wordt definitief door pastoor Van Vroonhoven ingezegend. Op 12 november is men met de bewaarschool begonnen. Op 4 december is het kerkhof gewijd en daags daarna moet het de zusters goed gedaan hebben dat de nieuwe kapel voltooid is. Volgens de kroniek heeft men op 24 december de taalschool geopend.

Interieur van de kapel van het oude Sint-Barbaraklooster

De eerste grote actie van het hoofdbestuur is een forse verbouwing in 1914. In dat jaar wordt de slaapzaal van de zusters omgebouwd tot een

ziekenzaal voor degenen die lijden aan tuberculose. Bovendien plaatst men een verdieping op de scholen, het washuis en de boerderij, om zodoende nieuwe slaapcellen te creëren voor de zusters. Naast een nieuwe naaikamer boven de zitkamer van de knechts is misschien wel de belangrijkste verbetering het bouwen van de bewaarschool. De bestaande bewaarschool is men gaan gebruiken als spijskokerij, waar maaltijden bereid worden voor de arme schoolgaande jeugd. Het oude klooster kent ook een veranda bij de eetzaal, die overigens wordt verplaatst naar het einde van de zijgevel en bij de refter plaatst men een nieuwe, die tevens dienst doet als recreatiezaal. De oude naaikamer wordt ziekenkamer en de vroegere ziekenkamer richt men in als een kleine bidkapel, door dikke dubbele deuren gescheiden van de grote kapel. Ook de grot en de serre zijn in dat jaar gebouwd. Men blijft in de daarop volgende jaren voortdurend veranderingen en verbeteringen aanbrengen aan het gebouwencomplex tot aan de Tweede Wereldoorlog toe. In de periode 1919-1940 realiseert men o.a. een prestigieus project in de vorm van een nieuwe modelboerderij [1919], elektrisch licht, centrale verwarming waarvoor het geld is geschonken door de broer van Zr. Arnolda van de Water, vergroting van de kloosterkeuken, een nieuwe fruit- en aardappelkelder, vergroting van het kerkhof [1930], luidsprekers en microfoon in de kapel met verbinding naar alle kamers die eveneens worden geschonken door de heer van de Water [1931], diverse verbouwen aan de buitengevels door o.a. de schilders Ketelaars, Hermes, Domburg en Bos. Het binnenschilderwerk en witten van muren en plafonds doen in die tijd de zusters zelf. Men heeft linoleum vloeren laten leggen, is overgegaan tot aanschaf van een nieuw vlees- en broodmachine en binnen het interieur zijn diverse wijzigingen aangebracht. In 1940 worden nog nieuwe initiatieven genomen en wordt de uitvoering gelegd in handen van aannemer Olieslagers uit Veghel. Vermeldenswaard is ook nog een bewijs van eigendom dd. 3 mei 1929 ons aangereikt door Zr. Clara Gremmen van de Mariahoeve. Notaris Baggen laat een akte passeren voor het zgn. Burgerlijk Zedelijk Lichaam 'Vereeniging van vrouwen ter verpleging van zieken en het geven van onderwijs' de rechtspersoon waaronder de congregatie notariële stukken liet passeren. Men bezit onder Wijbosch een tuin, gesticht, school en speelplaats en het nodige bouw- en weiland onder de kadastrale nummers D 4267, 4268, 1168, 2344, 4374. In verband met de omleiding van de Wijbossche-

weg komen we twee percelen ook weer tegen in een akte uit 1952, waar men spreekt, naast het rooien van fruitbomen en het slopen van een muur, over drie weilanden D 2344, 2395 en 1168 en voorts van een boomgaard, moestuin en kerkhof onder D 4662. En wie had kunnen denken dat dit prachtige klooster met bijgebouwen, waarin zoveel is geïnvesteerd, tijdens de granaatweken grotendeels verwoest zou worden en voor een belangrijk deel zou uitbranden!

De Lourdesgrot in de tuin is een van de sfeerbepalende elementen die de verwoesting van 17 en 18 oktober 1944 heeft overleefd

Het door rector Schellen geschonken H. Hartbeeld uit 1916

Anekdote rond H.Hartbeeld

De derde rector Petrus Henricus Schellen gaat, naast zijn uitstekend geestelijk leiderschap, de geschiedenis in van het oude Sint-Barbaraklooster als de schenker van een prachtig orgel voor de kapel, een witte koorkap, een wit kazui-fel, verschillende damasten corporalen, vingerdoekjes, een beeld voor de Lourdesgrot en een brandkast. Vervolgens een opvallend H. Hartbeeld, waarbij hij echter wel de conditie stelt, dat hij zelf exact wil aangeven waar het moet komen staan. We gaan dan even terug naar 1918. De rector bedenkt een plaats in de tuin op een dusdanige locatie dat de zusters vanuit de ziekenkamer het beeld altijd in zijn volle glorie in het zicht hebben. Concreet betekent die beslissing een plaatsing in de achtertuin en wel midden in de vijver, waarmee hij eenieder voor een gigantisch probleem stelt. De rond dobberende eendjes verhuizen naar de gracht achter de tuin. Een wijdvertakte en dichtgebladerde loofboom, die tijdens bloedhete zomerse dagen of kletterende regenbuien met gemak onderdak biedt aan ruim dertig personen, zal moeten wijken. De kolos moet daarom z'n 70 cm verplaatst worden. Drie stevige boerenknechten beginnen aan de reusachtige loofboom door eerst de kruin te kortwieken. Om hem vervolgens uit de grond te krijgen worden vier ingekwartierde soldaten, we zitten immers nog in de Eerste Wereldoorlog, te hulp geroepen. Met een ...een ...twee... hoep-la...denken ze het varkentje te kunnen wassen. De boom geeft geen krimp ondanks de kracht van de knechts, de militairen en de aanwezige

paardenkracht. De zusters bespreken in de avonduren het probleem met hun huisoverste Zr. Servatia [1904-1918]. Ze roepen de heilige Gerardus Majella aan en binden de nodige touwen aan de boom. Heel langzaam komt er beweging in. De kroniekschrijfster omschrijft het als volgt: "Hij schoof over de grond alsof onzichtbare handen hem voortduwden". Er wordt een kuil gegraven en de reus laat men er in zakken. Een succesvolle actie, maar na twee dagen ontdekt men dat men hem veel te dicht bij de begraafplaats heeft gezet. Met hulp van boven blijken de verzamelde zusters in staat hem nog 5 meter op te schuiven. Een trotse moeder-overste heeft, we kunnen er nu hartelijk om lachen, een fantastische beloning voor de zwoegende zusters in petto....een heerlijke kop koffie met een snee koek! De boom is aan het wortelen geslagen, de vijver gedempt en het H. Hartbeeld kon keurig op de plek gezet worden zoals rector Schellen die in gedachten had. Overigens....ik heb me na het lezen van de kroniek afgevraagd waarom de zusters in 's hemelsnaam Gerardus Majella hebben aangeropen. Het antwoord vond ik terug in diens levensbeschrijving. Van hem is nl. bekend dat hij beschikt moet hebben over mystieke gaven, zoals gedachten lezen, voorspellingen doen en wonderen verrichten. Volgens mij hebben de zusters stilletjes gehoopt op een wonder toen ze de touwen aan de boom vastmaakten!? Deze heilige wordt speciaal vereerd als patroon van de kleermakers, portiers en zwangere vrouwen.

Het H. Hartbeeld als markante plek in de kloostertuin

Mariabeeldje van hand tot hand

Op het moment van de fatale verwoesting van het Sint-Barbaraklooster tijdens de septemberdagen van 1944 is er een bijzonder beeldje van 'Onze Lieve Vrouw van Wijbosch' gespaard gebleven. Toeval of niet...slechts het zijraampje van het kastje waarin het stond sneuvelde, maar het beeldje zelf is ongedeerd gebleven. Volgens de overlevering wordt dat bewuste kastje nog op het moederhuis bewaard. Het beeldje bestaat uit mooi 18^e-eeuws houtsnijwerk onder het schilderwerk en is eens geschonken aan de zusters Carmelitessen in 's-Hertogenbosch. Deze Theresiaantjes vinden bij nader inzien de kleding van Maria wel wat kostbaar voor hun arm en sober kloostertje en schenken het daarom, volgens een kroniekschrijfster, bij een of andere gelegenheid aan hun rector de eerwaarde heer Broekman. Bij zijn overlijden vermaakt die het karakteristieke beeldje aan zijn huishoudster Clementine de Groot, die er samen met een zekere Catharina van Zeeland de huishouding verzorgt. Deze Catharina treedt op 28-jarige leeftijd in bij de congregatie van de Zusters van Schijndel en vanaf 29 april 1885 zal zij door het leven gaan als zuster Maria Clementine. De gekozen naam verklaart al aan wie ze heeft gedacht bij de keuze van haar kloosternaam. Zij is een Bossche van geboorte en ziet op 23 juni 1857 het levenslicht. Via een overplaatsing komt Zr. Clementine terecht op het Sint-Barbaraklooster in Wijbosch waar ze op 31 januari 1941 ook gestorven is. Eenmaal in Wijbosch, waar ze zich op allerlei manieren zeer verdienstelijk weet te maken, ontvangt ze van Clementine de Groot het prachtige 18^e-eeuws Onze Lieve Vrouwe-beeldje cadeau. Het krijgt uiteindelijk een ereplaats in de grote ziekenkamer van de oudere bedlegerige zusters. De warme verering voor Maria in de gestalte van dit beeldje is er vast en zeker door geïnspireerd. De kroniekschrijfster van Sint-Barbara stelt zichzelf de vraag...is het misschien daarom dat deze ziekenkamer, samen met de Lourdesgrot in de tuin, de dans van de verwoestingen is ontsprongen. We zullen het nooit weten. In 1945 worden de weinige kamertjes die na de brand overeind zijn gebleven weer bewoonbaar gemaakt en zes zusters keren in Wijbosch terug. Het Mariabeeldje staat dan nog steeds op dat bijzondere plekje. Wat enige tijd later de toenmalige overste zuster Henri Brands [1945-1947] voor overwegingen gehad heeft om het beeldje daar weg te halen en het zelfs aan te bieden aan de vader van de zusters Giovanni en

Gerardine de Wit blijft vooralsnog een raadsel. De reden kan geweest zijn dat ze een gebaar heeft willen maken naar vader de Wit die immers in de na-oorlogse periode regelmatig kwam helpen in de kloostertuin. Vanzelfsprekend is dit kostbare geschenk door hem in dankbaarheid aanvaard. Op het moment dat hij met het beeldje naar huis wandelt ontmoet hij iemand die er meteen f 100,- voor biedt, maar dat weigert hij pertinent met de woorden: "Nee nee, dat beeldje blijft in onze familie".

In zijn kleine woning zijn zelfs de meubels verplaatst om voor het Mariabeeldje een prominent hoekje te creëren. Enige jaren later worden Gerard de Wit en zijn vrouw opgenomen in huize Lidwina aan de Boschweg. Veel meubilair kan daar uiteraard niet geplaatst worden en zelfs het kastje met het beeldje blijft achter en komt tenslotte in handen van hun getrouwde dochter te Stiphout. De toenmalige algemene overste zuster Cecile Kievits had al meermaals naar de nieuwe verblijfplaats van 'Onze Lieve Vrouw van Wijbosch' geïnformeerd. Zij verzoekt de huisoverste van huize Lidwina, zuster Maria Arnolda, eens te informeren bij de familie de Wit. Vader en moeder de Wit worden benaderd en men is zelfs genegen om hen in ruil voor het 18^e-eeuwse Mariabeeldje een nieuw te geven, als het originele maar mag terugkeren naar het nieuw te bouwen Sint-Barbaraklooster. De ouders de Wit stemmen in en beloven het in Stiphout te gaan ophalen en af te geven in het moederhuis. De teleurstelling in Stiphout is nogal groot omdat ze het prachtige houtsnijwerk, waaraan ze inmiddels gehecht zijn, moeten afstaan, maar ja...als de zusters het zelf gevraagd hebben, zegt de schoonzoon, neem het dan maar mee. Een week voor Kerstmis 1950 arriveert het kastje met beeldje in het moederhuis. De oude kledij is intussen enigszins vervuild geraakt en daarom nemen de zusters Henriëtte Marie en Francisca Marie het initiatief voor een nieuwe mantel te zorgen. De steentjes van het oude kleed zijn hergebruikt en de sieraden zijn grondig schoongemaakt. In november 1953 is het ten slotte opnieuw geïnstalleerd en heeft het wederom een ereplaats gekregen in de schitterende nieuwbouw. Het kastje is vervangen door een stolp die door de moeder-overste van huize Lidwina was geschonken. Overigens....in het huidige Sint-Barbaraklooster zal men het niet meer aantreffen. Sinds dat verpleeghuis Sint-Barbara in andere handen is overgegaan heeft een alerte Zr. Gerardina Maas het destijds 'gered' en overgebracht naar de kleine gemeenschap van

vijf zusters die vanaf 1981 in de Elisabeth-hoeve wonen, de voormalige boerderij. Daar verkeert het in goed gezelschap. De bedoeling is dat het na verloop van tijd, de kleine Wijbossche gemeenschap zal immers nog wel eens worden opgeheven, uiteindelijk nog een plaatsje krijgt in het museum op het moederhuis. Dat is inmiddels gebeurd in 2010.

Het Mariabeeldje was toch weer terug op Wijbossche bodem na vele omzwervingen en is hier gefotografeerd met en zonder stolp – een binnen- en buitenopname [fotocollectie van Jan van den Bosch met dank aan de zusters die in 2009 nog op de Elisabeth-hoeve woonden].

Het oude kloosterkerkhof

In de 'Bijzondere Regelen' uit 1928 wordt in artikel 47 helder omschreven, dat het lichaam van een overleden zuster gelegd zal worden in een platte doodskest van gewoon hout, die men

dan, alvorens het op het kloosterkerkhof ter aarde te bestellen, plaatst in de kapel of de bidplaats en er zal slechts één gewijde kaars bij branden. Er kunnen overigens omstandigheden zijn dat men dit niet raadzaam acht. In de succursaalhuizen of 'dochterstichtingen' zal men, indien mogelijk, de begrafenispraktijken volgen van het moederhuis. Zo ook in Wijbosch. Het kloosterkerkhof aldaar is door pastoor Van Vroonhoven ingezegend op 4 december 1894. Het heeft bestaan tot najaar 1944. Na de verwoesting van het oude Sint-Barbaraklooster is besloten tot nieuwbouw aan de overzijde van de Eerdesebaan, inclusief de aanleg van een nieuwe begraafplaats. Op 30 juli 1951 krijgt het hoofdbestuur van het bisdom 's-Hertogenbosch en van de gemeente Schijndel officieel verlof om de stoffelijke resten van de overleden zusters op de oude klooster-begraafplaats op te graven en onmiddellijk daarna opnieuw ter aarde te bestellen op het nieuwe kerkhof. Het oude kerkhof wordt hierbij opgeheven en verliest daarmee zijn gewijde functie en bepaald wordt dat, nadat alle lijken zijn overgebracht, deze plaats voor profane doch niet onwaardige doeleinden gebruikt mag worden. Vrij kort daarop is aan de heer Hamers verlof gegeven te beginnen met het opgraven van het kerkhof. De firma Schellekens heeft destijds een prijsopgaaf ingestuurd voor het overgraven van de oude begraafplaats en die te ontdoen van de aanwezige resten tot op een diepte van 1.50 meter onder het maaiveld. Op het oude kerkhof lagen achtereenvolgens begraven: drie priesters te weten de rectoren L. Jongen [† 26.3.1903], L.L. Wollaert [† 16.8.1904] en P.H. Schellen [† 8.9.1923], de moeder van rector Schellen [† 5.2.1922] als enige leek en vanaf 30.3.1922 bewoonster van het Sint-Barbaraklooster en naast deze vier nog 217 zusters.

Een beeld van de uiterst sobere wijze waarop de zusters destijds werden begraven, een praktijk die inmiddels is aangepast aan de huidige omstandigheden.

Grondeigendommen onder Wijbosch

Wie een klooster laat bouwen annex boerderij zorgt natuurlijk ook voor de nodige grond, waarop paarden en koeien kunnen grazen en waarop van alles verbouwd kan worden om in de eigen levensbehoeften te kunnen voorzien. Het is dan ook niet onlogisch dat de zusters her en der in Wijbosch akker- en weilandpercelen aankochten of geschonken kregen, die bewerkt konden worden door het boerderijpersoneel. Zo

zien we op een overzichtslijst dat in de periode 1900-1924 diverse grondaankopen worden gerealiseerd. Een historisch interessant aspect van die specificatie is dat de perceelsnamen keurig worden genoemd, het type grond, de grootte van de percelen en de namen van de personen van wie ze gekocht zijn. Dat betekent concreet dat ze op de kadasterkaart van 1832 en 1880 precies aangegeven kunnen worden. We hebben ze in een tabel gezet voor de geïnteresseerden:

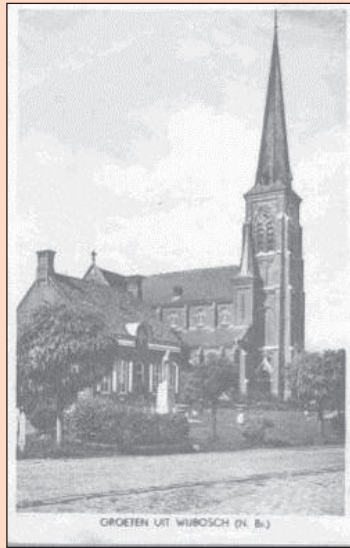
<i>Ligging</i>	<i>Kad.nr[s]</i>	<i>Type grond</i>	<i>Ha</i>	<i>Are</i>	<i>Ca</i>	<i>Gekocht van</i>	<i>Jaar</i>
Steenoven	E 1904	Bouw- en weiland	0	55	10	Gijsb. vd Kant	1910
Steenoven	E 1905	Weiland	0	34	50	idem	1910
Tegenover 't gesticht	E 1784	Weiland	0	28	0	H. van Kessel	1913
Tegenover 't gesticht	E 1785	Weiland	0	29	0	M. Mallens	1914
Rietbeemd	E 1528	Bouw-en weiland	0	50	30	A. vd Heijden	1919
Tegenover van Dijk	E 3882	Bouw-en weiland	0	91	80	Boland	1920
Steenoven	E 1908 E 1909	Bouwland	0	33	60	A. Spierings	1921
Steenoven	E 1564 E 1565	Bouw-en weiland	0	62	80	L. Fransen	1924
Steenoven	E 1890 t/m 1893	Bouw-en weiland	0	79	40	Fam.Verhagen	1901
Buitentuin	D 1165	Bouwland	0	93	40	Fam.Verhagen	1901
Buitentuin	D 2344	Bouwland	0	14	50	Fam.Verhagen	1901
Buitentuin	D 2395	Bouwland	0	19	50	Gemeente	-
Huis en tuin	D 4268	-	1	10	10	Gemeente	-
De Locht	D 1239	-	0	74	30	vd Cromvoort	1919
Witakkers		Huisje	0	20	0	Steenbakkers	1934

De bange septemberdagen van 1944

Op 11 september 1944 wordt het gouden feest in alle rust gevierd. Op dat moment telt de gemeenschap maar liefst 95 zusters. Het oorlogsgeweld wordt even vergeten. Het wordt een gedenkwaardige feestdag. Onvoorstelbaar wat er een week later in Wijbosch aan oorlogselende losbarst. Het interessante boek over de granaatweken van mijn oud-collega Louis van Dijk, dat destijds als 'een zoet broodje over de toonbank is gegaan', bevat een heel gedetailleerd stuk Schijndelse historie op basis van diverse kronieken over de periode 17 september tot en met 23 oktober 1944. Een gedegen studie waaraan veel nauwgezet onderzoek ten grondslag ligt. Ook de Wijbossche situatie komt er regelmatig in terug. Voor de geschiedschrijving van het oude Sint-Barbaraklooster heb ik echter besloten de belevenissen van de zusters en de binnen gestroomde evacués toch een aparte plaats te geven in dit jubileumboek. Ik baseer me daarbij op twee kronieken waarvan een aantal details niet zo uitdrukkelijk in het boek over de granaatweken staan opgenomen. Ze zijn anoniem opgetekend. Wie deze sfeerbeelden, de angst, de zorgen en soms misschien wel radeloosheid op zich laat inwerken, kan enigszins inschatten wat de zusters en vele anderen uit de Wijbossche bevolking in die dagen hebben moeten doormaken. Uit respect voor de mensen die in die dagen zoveel doorstaan hebben laat ik daarom, overigens in een vrije bewerking van de basisgegevens, het 'journaal' van die dagen volgen, specifiek handelend over de bewoners van Sint-Barbara zelf en degenen uit de directe omgeving die er hun toevlucht hebben gezocht en de daarop volgende trieste en tevens levensgevaarlijke [uit]tocht naar veiliger oorden.¹⁹⁹

zondag 17 september

De invasie begint. De zusters hebben die dag een zgn. recollectiedag, hetgeen betekent dat ze de hele dag doorbrengen in stilte, in gebed, bezinning en het [voor]lezen van geestelijke lectuur. Al vroeg in de morgen wordt de geestelijke lezing die in de refter of eetzaal plaatsvindt bruuft verstoord door gebrom van vliegtuigen. Het is druk in de lucht. 's Middags rond 2 uur signaleert men weer een grote serie laag overvliegende vliegtuigen. Vanuit het moederhuis is al een telefoontje ontvangen om de recollectiedag af te breken en de zusters gewoon recreatie te geven [= ontspanning en vrije tijd]. Velen snellen naar buiten, enerzijds uit nieuwsgierigheid, anderzijds uit een zeker gevoel van angst. Plotseling wordt er van buiten naar binnen geroepen: "Parachutisten". Behalve de zusters die in de kapel zitten vanwege de aanbidding van het H. Sacrament gaat iedereen buiten staan kijken om dat schouwspel in de lucht met die 'veelkleurige reuzenparaplu's' van nabij mee te maken en die 'dappere mannen' te zien neerdalen. Rode, witte en groene parachutes...ze kleuren prachtig bij elkaar. Heel de Wijbossche bevolking, voor zover men het kon opbrengen, begeeft zich in ijl tempo naar de plaats van de landing. De gelande Tommies delen sigaretten, zeep, blikjes vlees, chocolade, ja van alles uit en dulden zelfs, dat die kostbare parachutes worden meegenomen als souvenir. De zusters hebben uiteraard ook geproefd van de cake en chocolade, maar natuurlijk niet van de sigaretten, voor zover bekend. Mensen die iets van de Tommies hebben gekregen rennen daarop trots de binnenplaats van het klooster op om hun 'schatten' aan de buiten staande zusters te laten zien. De sterke tafzijde weten de zusters, volgens deze kroniek, heel efficiënt aan te wenden om er misgewaden en communiekpakjes van te maken voor armere kinderen. Op het gazon van de bloementuin is een groep daar zelfs al heel ijverig mee bezig, als op enige afstand een groep Duitsers op hen af komt lopen. Vliegensvlug wordt het spul in de grond gestopt. De vijf knechts genieten van de heerlijke sigaretten en dampen er stevig op los.

De Wijbossche kerk uit 1884 met de ranke toren voordat hij beschoten werd [fotocollectie Bert Vervoort]

Zelfs een onderduiker in de persoon van de burgemeester van Schaijk kan de verleiding van die lekkere Amerikaanse sigaretten niet weerstaan. Hij heeft samen met zijn vrouw zijn geheime schuilplaats nog maar net verlaten of hij duikt weer meteen onder bij het zien van de naderende Duitsers. Over het aantal parachutisten lopen de meningen uiteen. In de kroniek wordt gesproken over zo'n 600 die richting Eerde trekken.

maandag 18 september

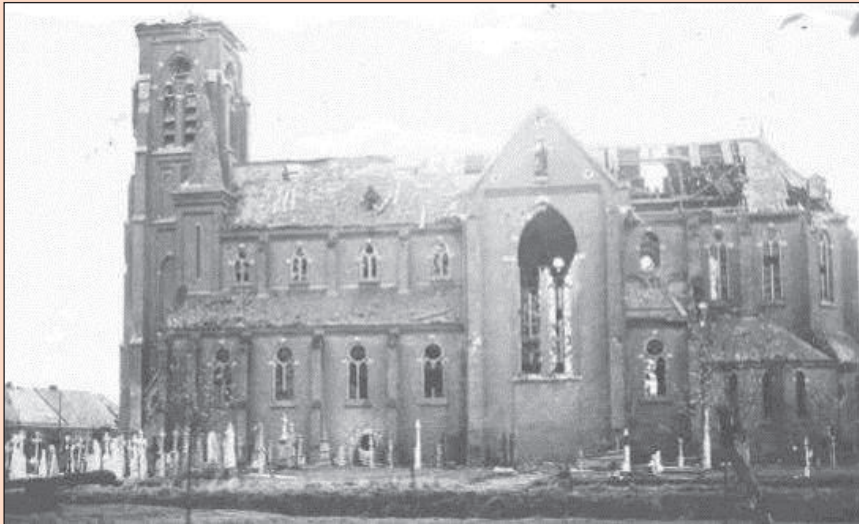
In de nacht van 17 op 18 is het bijzonder onrustig geweest. Ook overdag hoort men het voortdurend overvliegen van vliegtuigen en het schieten van diverse kanten. De kinderen zijn vandaag al niet meer naar school gegaan. Wederom zijn er parachutisten gedaald en is een vliegtuig in brand gevlogen.

dinsdag 19 september

Vandaag trekken Amerikanen door Wijbosch. Iedereen straalt van blijdschap omdat men vermoedt dat de bevrijding aanstaande is. De knechts staan bij de poort en het hekwerk om de passerende militairen verse appels en tomaten aan te bieden. Dat valt in goede aarde en een van de soldaten reageert daarop met een pakje heerlijke sigaretten voor de 'eerwaarde superieure', de huisoverste dus, die er, naar we mogen aannemen, zelf geen enkele van opgestoken zal hebben, maar er anderen blij mee gemaakt heeft. 's Nachts zijn alle zusters opgebleven vanwege de vele ontploffingen, die het klooster deden dreunen en schudden. Men blijft in de kloostergangen in plaats van op de slaapzalen. Voortdurend wordt gebeden om Gods bescherming voor het klooster en de bewoonsters.

woensdag 20 september

De vuurgevechten nemen vreselijke vormen aan. We zien verschillende boerderijen in brand staan. De vijand schijnt weer in aantocht te zijn. Vooral rondom Eerde woeden hevige gevechten. Veel zusters brengen ook die nacht in de hoofdgang van het klooster door. Eenieder voelt diepe droefheid en verdriet als die nacht zuster Arnolda overlijdt. Volgens insiders puur van de schrik.

Verwoesting van de kerk in Wijbosch in september 1944

donderdag 21 september

Er wordt weer druk geschoten maar ons dierbare Sint-Barbaraklooster blijft gelukkig gespaard.

vrijdag 22 september

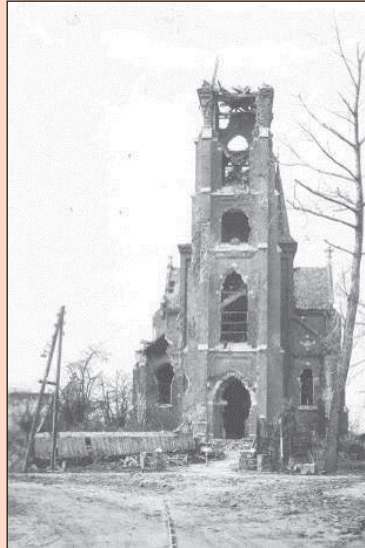
Een 20-tal grote gepantserde legerwagens en een hele serie kleine Amerikaanse voertuigen komen langs ons klooster gereden vergezeld van een grote groep infanteristen. Ze komen vanuit de richting Eerde en onze knechts staan weer met appels en tomaten aan de poort. In de avonduren keert die colonne overigens terug met een groep krijgsgevangenen, die voor de Amerikanen uit wandelt. Weer blijft iedereen overnachten in de gangen terwijl in de omtrek heel veel lawaai is waar te nemen.

zaterdag 23 september

Vandaag komen verschillende vluchtelingen ons klooster binnen, elk uur meer en meer. Enige dagen eerder zijn ze met hun schamele bezittingen al uit hun huizen gevlucht en mochten er niet meer in terugkeren. De gebroeders Van Erp maken de kelders intussen leeg. De schoolkelder wordt, ondanks de duisternis, zo goed mogelijk als schuilkamer ingericht. Er worden in ons huis zo'n 300 evacués opgevangen.

zondag 24 september

Enkele Duitsers komen ons hele huis doorzoeken op jacht naar verscholen Tommies. Ze vangen bot maar vragen ons wel om voor hen snel twee kamers langs de straatkant te ont-ruimen. Dat gebeurt, maar er verschijnt vooralsnog 'geen mof' om ze op te eisen. Stilaan loopt het Sint-Barbaraklooster vol met vijanden, ook op de boerderij en in de keuken. Regelmatig commandeert er wel iemand iets richting personeel, dat maar te zorgen heeft dat er chocolademelk en kokend water voor koffie klaar staat voor de heren. Inmiddels wordt de toren van de kerk vreselijk beschoten. Dat is vanwege strategische doeleinden wordt ons verteld. Hij krijgt een eerste voltreffer. Grote stukken vallen uit de toren naar beneden.

Een zwaar gebavende kerktoren na de talloze beschietingen

Dat is zo doorgegaan totdat geen wijzerplaat en galmgaten meer te zien zijn. In de namid-dag breekt een hevig bombardement los., zelfs zo dat we van rector Sliepen allemaal de ge-nerale absolutie krijgen en ook deelt hij uit de ciborie de nog overgebleven hosties uit. De schrik sloeg ons allen om het hart zo ging het buiten te keer. Nog steeds komen evacués binnen die onderdak vinden in de aardappelboerderij en de verwarmingskelder. Ze hebben heel hun hebben en houwen achter moeten laten. 's Avonds volgt weer een stoet van zo'n 300 krijgsgevangenen.

Het grote kruis geplaatst bij het Sint-Barbaraklooster als hommage aan de slachtoffers van de granaatweken

maandag 25 september

De zieke zusters worden uiteindelijk toch naar beneden gehaald en ondergebracht in de gangen en spreekkamers. De boerderij van Van Giersbergen, recht tegenover het klooster, wordt in brand geschoten. Ook onze voorgevel is een en al rook en in de spreekkamers zijn al ruiten gebarsten. Gelukkig staat de wind goed, anders zou het klooster in brand geraakt zijn vanuit de prachtige hoeve van Van Giersbergen.²⁰⁰ Niemand van de zieke zusters loopt enig letsel op. Wat een bijzondere bescherming! Toch worden enige nieuwe maatregelen genomen. De gezonde en krachtige zusters brengen samen met de knechts, bij het licht der vlammen, de ledikanten naar de bloementuin en de zieken worden helemaal ingepakt de kelder in gedragen. Het is niet langer te riskeren. Het bombardement doet alles trillen...ontzettend. Enkele zusters worden, ondanks eenieders voorzichtigheid, toch nog door granaatscherven getroffen nl. de zusters Jacomine, Mathilde en Artenia. Zuster Mathilde had een week geleden haar diamanten kloosterfeest nog met ons gevierd. Een zeer hulpvaardige man, de heer Klerks, raakt zwaar gewond bij het naar buiten dragen van de zieken. Voorzien van de laatste H. Sacramenten overlijdt hij 's nachts in de kelder aan zijn verwondingen. Ook de jonge man Hoogzaad wordt door een schot getroffen. Enkele zusters, waaronder de 84-jarige Zr. Seraphine Kamp, Zr. Cyrilla, Zr. Corsina en Zr. Maria Theodora durven de kelder niet in. Ze weigeren pertinent en overnachten buiten, plat op de grond, in de grot op het kerkhof, terwijl de granaten en bommen het klooster hier en daar treffen. 's Morgens pas komen ze met z'n vieren toch naar de kelder. Dan verschijnen plotseling twee Duitse soldaten die bij de kelderingang gaan staan gluren. Zuster Chantal trekt een van de twee aan zijn mouw en roept enigszins nerveus: "Jullie moogt hier niet in; mijnheer rector hier zijn er twee". Ze trekken zich zonder iets te zeggen toch maar terug om andere zaken nader te onderzoeken.

Nog een detailopname van de verwoesting van de Wijbossche kerk

dinsdag 26 september

Nauwelijks hebben we 's avonds het dankgebed na tafel beëindigd of we horen een werkelijk oorverdovend lawaai. Een 'luchtgevecht' roepen sommige evacués, maar hun woorden zijn nog niet koud of er vallen bommen op ons klooster. De vleugel aan de schoolkant wordt zeer zwaar getroffen. Tot aan het midden van de slaapzaal vliegt het dak er af. Alle ruiten inclusief die van de school sneuvelen stuk voor stuk. De tuin vóór het huis is één ruïne en ligt bezaaid met planken, scherven en dakpannen. Ook de weg voor ons klooster is volledig versperd door puin. In de spreekkamers waar de zieke zusters liggen komen glascherven naar binnen gevlogen, maar iedereen blijft gelukkig ongedeerd. In de nacht van de 26e op de 27e horen we kanongebulder, gieren van granaten, vallen van muurresten, houtwerk kraken, glaserinkel en het stof dringt de benauwde kelders binnen. De gewonden en

zieken kernen bijna allemaal, maar niemand kan zich ook maar enigszins bewegen. Wat we in die nacht van angst en ontzetting samen hebben afgebeden is met geen pen te beschrijven. Troostende woorden, optimistische uitspraken, intens verdriet, een mengeling van gevoelens bij iedereen die in de kelders opeengepakt zitten. Eindelijk breekt de morgen aan.

woensdag 27 september

De Oberleutnant gebiedt ons het klooster onmiddellijk te verlaten omdat het vanaf nu voortdurend onder vuur zal blijven liggen. Het wordt echt levensgevaarlijk. Het commando 'Vertrekken' roept bij ons direct de vraag op... ja maar, hoe en waarheen? Niet naar veiliger oorden vluchten betekent concreet dat zich een menselijk drama zou kunnen voltrekken. Dus...wijze raad is duur en iedereen maakt zich op voor een angstaanjagende tocht. Men verzamelt alle moed en zal het dierbare Sint-Barbaraklooster met zeer gemengde gevoelens achter zich laten. Dit zal bij veel zusters diepe emoties hebben opgeroepen. Enkelens besluiten vast te voet op weg te gaan richting Schijndel-dorp. Een treurige stoet volgt, met hier en daar zelfs een glimlach, want men zag elkaar ineens bij daglicht. Sommigen met het uiterlijk van een mijnwerker, zwart en vuil van het stof. Er zijn er die snel hun vluchtpak nog hebben opgehaald dat bijna 5 jaren ingepakt heeft gestaan met het aller noodzakelijkste aan kleren erin. De gang van het 'Begijnenhofje' ligt bezaaid met stenen, deuren en kozijnen. In de appelkelder liggen nog enige waardevolle spullen. De zusters Harlindis en Amadea lopen er rustig op af, openen de kelder en kijken recht in zeven paar onheilspellende ogen van Duitse soldaten. Die 'moffen' zeggen echter helemaal niets. Beide zusters pakken het bewuste koffer uit de kelder en gaan naar de straat, waar ze al goed kunnen zien hoe gehavend hun klooster er nu bij staat. Het wordt volgens de kroniekschrijfster een erbarmelijke tocht. Gewoonweg om te huilen. Oude medezusters van ver in de 80 te voet te zien voortsukkelen onder een regen van granaatscherven is een aangrijpend tafereel. Er zijn er bij die de tocht van Wijbosch naar Schijndel volbrengen tussen 's morgens 10 uur en 's avonds 6 uur. Een slopende tocht! Granaten en kogels vliegen in het rond. Men duikt herhaaldelijk in bosjes, slootjes, schuurtjes, vernielde huizen of gaat plat op de grond liggen. Als dan de granatenregen ophoudt wordt iedereen weer op de been geholpen. Zo komt de eerste groep in Schijndel aan. Helemaal achteraan in de stoet volgen de zieken op brancards die worden gedragen door de jongere zusters. Anderen komen aan in rolstoelen en zelfs in kruiwagens. Zo wordt bv. zuster Harlindis voortgeduwd. De heer Vuchts is zeer behulpzaam. Door Jan van den Broek wordt uiteindelijk een wagen van het Rode Kruis gebracht vanuit huize Lidwina. Een verpleegster, te weten Zr. Cunegundis, is zo lang ze kon in het Sint-Barbaraklooster achtergebleven om de nodige medicijnen te 'kapen' en vooral de laatste zieken te helpen. Tegen de avond verlaat ze het klooster, maar ze zoekt heel snel onderdak in een nog overeind staand boerderijtje. Ze is van harte welkom, krijgt een avondmaaltje aangeboden en blijft er slapen op de voorstal, om de volgende morgen al heel vroeg toch weer terug te gaan naar het gedeeltelijk verwoeste Sint-Barbara. Aan de aanwezige militairen vraagt ze nog om wat linnen voor de vluchtelingen, die er nog zijn. Op de kachel staat zelfs nog een gebraden schaap, dat enige dagen eerder door een boer was geschonken aan de zusters.

Lijst van de 86 zusters die het klooster hals over kop hebben moeten verlaten op de 27e september of daags daarna pas zijn gegaan, waarbij de toevoeging 'Maria' is weggelaten:

Dani Servanda Daniëls, Lambertina v. Lith, Policarpa v. Heijst, Marina Maas, Isidora vd Vossenbergh, Chantal Ausems, Walburga Klijn, Blanca Wessels, Damiana Brekelmans, Waltera vd Meeren, Joh. Damascena vd Stappen, Michël van Eupen, Edeltrudis Roijs, Assisia de Kort, Domitilla Valkering, Luciana Donkers, Hermenegild de Vet, Jacomina vd Broek, Amadea Jongbloets, Mathilde Verhagen, Harlindis Slits, Rosalia Schellekens, Alberta Thijssen, Lamberto Lorskens, Antoine Goossens, Lutgarda Moeskops, Stephana Aarts, Christianetto Verhagen, Catharina van Loon, Joanni vd Berk, Paula van 't Hof, Antonius Rooijmans, Dosithei den Ouden, Sigiberta vd Boogaard, Philiberta Leijssen, Arthenia Kanters, Serena Sloots, Germana Gijsberts, Petrus Nolascus de Werdt, Aldegondis vd Velden, Bernarda van Eupen, Arnoldina Verhofstadt, Dominica Arts, Faustina v. Lieshout, Anna Catharina Keeris, Hermina Melis, Adriana Kamp, Majella Görtz, Nazaria Keijzers, Paulina vd Meerakker,

Lebuïna Haarman, Wendelina Tobben, Isabella Hoesen, Seraphine Kamp, Albertine v. Lith, Cyrilla Bijnen, Odilia vd Laar, Waltruda Klerks, Tharcitia Bogaerts, Thomasina vd Meeren, Gerarda Marie Renders, Bernardine Wilmink, Edeltruda v. Wichen, Dionysia Verhagen, Martha v. Heeswijk, Marie Paulina v. Wetten, Laurentio Swinkels, Bonifacio Raymakers, Joanne vd Heijden, Marie Theodora vd Laar, Sebastiana Buenen, Margeritha Groenstege, Clasina Jansen, Jacoba vd Cruisen, Beda Pennings, Alphonsina de Jong, Cunegundis v. Mill, Thadea Compier, Justina v. Moorsel, Theophile vd Sande, Johanna Dei Moeskops, Andrea Vlaar, Otgera Westelaken, Henrico Vervoort, Cleta Hendrixx, Corsina vd Linden.

Het Sint-Barbaraklooster was dus een zeer grote gemeenschap in die dagen!

Een beeld van de verwoesting van het klooster

donderdag 28 september

Weer gaat een groep doodzieke zusters op weg met de aangesloten vluchtelingen. Het wordt weer zo'n barre tocht als gisteren. Wie zieken moet vervoeren heeft het erg zwaar. Overal moet weer geschuild worden, sommigen schieten zelfs de pastorie binnen. Best gevaarlijk, want ieder moment kan de toren instorten. In haar doodsangst heeft men één zieke even in de steek gelaten. Meester van den Brink heeft ze snel bij Wouters binnengebracht. Pastoor Franken durft ook al niet meer te blijven en gaat met 'Ons Heer' naar de Schijndelse pastorie. Rector Sliepen is tenslotte de allerlaatste die het Sint-Barbaraklooster verlaat. Onze hoogkar is gespannen met een jong paard. Aan de kar heeft men het rijtuig gekoppeld en er nog een klein karretje aan vastgebonden. Zuster Waltruda heeft de teugels in handen en vervoert op deze manier enige zware zieken in erbarmelijke kleding. Volgens de kroniek, in nachtgewaad met dekens en spreien om, bevend en schreiend. Plots staat het paard stokstijf stil, maar knecht Bert slaagt er uiteindelijk in om het met de nodige lieve woordjes, geholpen door een kort stevig tikje door Jan van Erp, weer op gang te krijgen. Tenslotte belandt men op de harde weg. Diep ontroerd zegt onze schrijfster aan het 'lieve tehuis' een welgemeend vaarwel, dat al aan een gruwelijke verwoesting ten prooi is gevallen. Het rijtuig wordt keurig in bedwang gehouden door de huisknecht. Willem Bert van Erp, het hoofd van de boerderij, leidt het paard, maar hij ziet lijkbleek en houdt een vlag in zijn linkerhand. Door de rondvliegende granaatscherven raakt hij niet uit het lood. Zuster Amadea zit op de bok van het rijtuig. Ze vertrouwt kalm op de goede God die ons allen uiteindelijk veilig in het moederhuis brengt. Enige zusters gaan overigens door naar huize Lidwina. nl. de zusters Jacomina, Johanna Damascena, Johanna Dei, Serena, Artenia, Alphonsina, Paula, Beda en Nazaria. Zuster Johanna Dei liep in de stoet wat achter de anderen. Er wordt ineens hevig gevraagd en ze verstopt zich pijsnel achter bomen en duikt in een van de sloten. In die sloot liggend meent ze dat haar laatste uur serieus is aangebroken, drukt haar handen tegen haar gezicht en begint hardop te bidden. Ze denkt bovendien aan alle doden die her en der langs de weg liggen, Duitse soldaten, een moeder met haar kindje en diverse anderen. Vreselijk!

Het staat allemaal scherp op haar netvlies. Plotseling hoort ze gefluister en wordt gewaar dat ze warempel tussen een groep vijanden in ligt, die uit alle macht aan het vuren zijn. Een van hen zegt tot haar: "Blijf maar kalm". Ze haast zich echter om op handen en voeten toch de overkant te bereiken. Onthutst en geheel ontdaan weet ze tenslotte Lidwina te bereiken, waar ze hartelijk door haar medezusters en tot schreiens toe door haar lotgenoten ontvangen wordt. Zo lag dan het mooie grote Sint-Barbaraklooster voor 'n groot gedeelte al in puin, terwijl daar zo'n 14 dagen geleden in volle luister het gouden bestaan gevierd is. Eenzaam dwalen door de tuinen enkele paarden die geen stal meer hebben. De Duitsers genieten, brassen er op los, vernielen wat ze kunnen, slachten er varkens vlak bij de kapel en uit de rijke ciborie wordt wijn gedronken, aldus de kroniekschrijfster. Met z'n allen zijn we in Schijndel-dorp tenslotte in de schuilkelders neergestreken in afwachting van het uur der bevrijding. Op de 17^e oktober zou het zwaarste bombardement het Sint-Barbaraklooster treffen en praktisch geheel verwoesten, waarbij overigens het grote H. Hartbeeld en de grot in de bloementuin ongeschonden uit de strijd gekomen zijn. Men heeft nadien de kapelopers, waarop door de Duitsers varkens geslacht zijn, teruggevonden in de boomgaard en een dode kat aangetroffen in de biechtstoel.

Een andere opname van het verwoeste klooster dat uiteindelijk van 17 op 18 oktober 1944 op enkele gedeelten na wordt verwoest en uitbrandt²⁰¹

De kroniekschrijfster sluit haar notities af met de volgende mededeling de dato 29 juni 1945:

"En nu 29 juni bij het sluiten van dit geschrift klinkt jubelend de kloosterklok van Sint-Barbara, want op hare puinhopen herrees een lieve kluis waarin met een blij gemoed zeven zusters hare nederige intrede deden. Wij wensen ons lief tehuis voorspoed, vrede, uitbreiding, maar bovenal Gods milde zegen".

De rectoren van het oude Sint-Barbaraklooster

De geestelijke zorg van de zusters is steeds in handen geweest van door het bisdom benoemde heren rectoren.²⁰² Sommigen van hen in een kort en anderen in een langer dienstverband. Ter informatie een kort woord over iedere benoemde geestelijke leidsman. Op 15 september 1894 draagt pastoor Caspar van Vroonhoven aan een noodaltaar de eerste mis op. Op dezelfde avond kan hij de zusters de vreugdevolle mededeling doen dat Mgr. van de Ven, zelf geboortig van

Wijbosch, tot eerste rector heeft benoemd Lambertus Jongen, een Amerikaans missionaris in ruste, die de zusters allerhartelijkst toespreekt. Hij wijdt op 3 februari 1895 de kruisweg. Hij was oud-deken van Frankfurt [in Amerika] en overlijdt op 26 maart 1903. Zijn grafzerk is toen recht voor de Calvarieberg geplaatst. Bij de verplaatsing van de Calvarieberg in 1935 vanwege vergroting van het kerkhof, is ook de grafzerk van deze rector naar een andere plaats overgebracht. Al in juni 1902 constateert Dr. Struycken uit Breda dat rector Jongen lijdt aan een vorm

van keelkanker. Ook zijn gezichtsvermogen verslechterde zienderogen en preken werd het laatste jaar onmogelijk. Om het ademen nog enigszins te vergemakkelijken is hij door de doktoren Van Moorsel en Koolen geopereerd en moest met een trachiotomie verder leven, maar een half uur na de operatie overleed hij.

De volgende rector is Lambertus Ludovicus Wollaert, de oud pastoor van de parochie Sambeek, geweest. Zijn rectoraat heeft bijzonder kort geduurd, want hij overlijdt aan maagkanker op 16 augustus 1904.

Daarop volgt op 15 september 1904 de benoeming van Petrus Henricus Schellen, in 1873 geboren te Esch. Goed een jaar later wordt in het Sint-Barbaraklooster ook zijn moeder opgenomen om er haar laatste levensjaren door te brengen. Ze overlijdt op 5 februari 1922 op 85-jarige leeftijd en wordt op het kloosterkerkhof begraven. Uit de annalen is bekend dat hij heel wat schenkingen heeft gedaan aan het klooster zoals al eerder is aangegeven. Geen enkel geschenk is na de verwoesting van 17 oktober 1944 nog teruggevonden en ook de brandkast is in stukken op het verwoeste terrein teruggevonden. In 1915 heeft hij de serre en de Lourdesgrot laten bouwen. Hij heeft toen zelf een beeld van O.L.V. van Lourdes gekocht wat hij overigens in 1918 heeft laten vervangen door een stenen beeld van de hand van kunstenaar H.Maas uit Haarlem. Zijn gezondheid liet veel te wensen over. Vooral in het laatste anderhalf jaar van zijn leven heeft men regelmatig assistentie moeten inroepen van de Norbertijnen van abdij Berne. Zijn hartkwaal is hem fataal geworden en op 8 september 1923 heeft Zr. Clementine van Zeeland hem dood op zijn bed aangetroffen.

Van zijn directe opvolger Antonius Franciscus Josephus van Amstel is in de kronieken bijzonder weinig opgetekend. Benoemd op 28 september 1923 heeft hij het Sint-Barbaraklooster na 8 jaren verlaten om op 13 februari 1931 als pastoor naar Oeffelt te vertrekken.

Al vier dagen later benoemt Mgr. Diepen een nieuwe rector in de persoon van Franciscus Hansen. Hij wordt in de kronieken gekenschetst als een rector die ondanks zijn hulpbehoefte een zeer ijverig priester is geweest, een man van een sobere levenswijze, een leven leidend van versterving en gebed en met een uiterste zorg voor zijn eigen geestelijk leven als dat van de zusters. Door zijn toedoen is toentertijd een geluidsinstallatie geïntroduceerd zodat de zieke

zusters alle vieringen op de ziekenzaal zouden kunnen volgen. Die installatie is overigens later geheel vernieuwd. In 1933 is hij door de bisschop overgeplaatst naar Huize Assisië in Udenhout.

Na hem volgt G.C.A.J. Terhorst afkomstig uit de regio Nijmegen. De zusters hebben hem ervaren als een uiterst begaafd en zeer eerbiedig man, een priester met geestelijk gezag. Alles wat bloem was trok zijn aandacht en groeide uit tot een liefhebberij die zijn weerga niet kende. De bloemrijke binnenplaats van het oude Sint-Barbaraklooster was een ontwerp van zijn hand als ook de prachtige grote bloemenzuilen bouwde hij zelf op. In 1937 volgt zijn benoeming in Moergestel en moet men op Sint-Barbara maar afwachten wie hem zal opvolgen. Vrij kort na zijn vertrek treedt rector Norbertus Alphonsus Maria Hootsmans aan. Blijkbaar is hij vrij zwak van gezondheid geweest en ziekelijk. Vaak moet hij tijdens zijn rectoraat om assistentie vragen omdat misvieringen of uitvaartplechtigheden fysiek te vermoeiend voor hem zijn. Uiteindelijk vraagt hij in maart 1944 zijn ontslag aan en neemt daarna zijn intrek bij particulieren in het dorp Reek. Hij overlijdt in een liefdegesticht te Nieuwkuijk in 1952.

De laatste rector van het oude Sint-Barbaraklooster wordt vanaf 24 maart 1944 de dan 41-jarige Henricus Josephus Marie Sliepen, benoemd door Mgr. Mutsaerts en op 1 april treedt hij in dienst. Hij was geen wereldheer maar Oblaat van de Benedictijnen. Het geestelijk leven stond bij hem voorop, zodat men hem vaak in de kloosterkapel aantrof. Bekend waren zijn radio-uurtjes voor de zieken het ene over een godsdienstig onderwerp en het ander over de liturgie van de daarop volgende week. Op 28 september is hij met de zusters geëvacueerd naar het moederhuis, waar hij zijn pastorale diensten uitoefende in de kelders. Op 15 november is hij waarnemend pastoor van Wijbosch, maar blijft in pension in het moederhuis. Na zijn Schijn-delse periode is hij nog rector geweest van huize Elisabeth te Reek, een liefdegesticht te Deurne en vanaf 1948 pastoor te Katwijk-Klein Linden, om in 1955 aan het pastoraat van de Lambertusparochie te Vorstenbosch te beginnen waar hij in 1969 eervol ontslag heeft gekregen. Zijn emeritaat heeft hij doorgebracht te Oisterwijk waar hij na een kortstondige ziekte op 1 februari 1990 is overleden.

Lijst van rectoren over de periode 1894-1944

Lambertus Jongen	15.09.1894 t/m 26.03.1903
Lambertus Ludovicus Wollaert	01.10.1903 t/m 16.08.1904
Petrus Henricus Schellen	15.09.1904 t/m 08.09.1923
Antonius Franciscus Jos. van Amstel	28.09.1923 t/m 13.02.1931
Franciscus Hansen	17.02.1931 t/m 00.00.1933
G.C.A.J. Terhorst	00.00.1933 t/m 00.00.1937
Norbertus Alphonsus Maria Hootsmans	15.01.1937 t/m 31.03.1944
Henricus Josephus Marie Sliepen	24.03.1944 t/m 17.10.1944

De zusters die na de nodige restauraties op resp. 29 juni 1945 opnieuw hun intrek nemen in het inmiddels enigszins bevoonbaar gemaakte klooster zijn volgens een toegevoegd bijschrift v.l.n.r. de zusters Adrianette Bosch, Félicité Renders, Rosula van den Berg, Clea Hendrikx, Aldegonda Claassen, Marie Egidia Vermeulen, Gerarda Marie Renders en Alène Huijers – enige twijfel is echter wel gerezen omdat volgens een oud register op de 29e ook naar Wijbosch gegaan zouden zijn de zusters Wilbelmine Schepers, Blanca Wessels en Laurentine Lammers

Het nieuwe Sint-Barbaraklooster [1953-2011]

Ruïnes in Wijbosch

In het kloosterarchief bevindt zich een merkwaardig ongedateerd document in de oude spelling, dat een overdruk blijkt te zijn uit het ‘Brabantsch Schetsboek’ en handelt over de moed van de Wijbossche mensen om hun dorp te laten herrijzen uit de puinhopen. Dat is op zich een boeiend verhaal waarvan de auteur onbekend is. Hij schrijft in plastische bewoordingen onder de titel ...‘Herlevend Wijbosch’ ...het volgende:

‘Wie in de eerste maanden na de bevrijding Schijndel en meer speciaal Wijbosch bezocht, was zeer getroffen bij het zien van de schier weergalooze vernieling hier door het oorlogsmonster aangericht. De bevolking van het Wijbosch was vrij, maar zij had de vrijheid moeten betalen met kerk, klooster, school, pastorie, haardsteden, have en

goed. De goede kerk van Wijbosch, eens de trots van het kleine plaatsje, was door het aanboudend geschut opengereten en binnen was het een trieste wirwar van puin, binten en banken, de vriendelijke pastorie stond op instorten, het rusthuis van de Zusters van Schijndel, de mooie school en zoo menige knappe boerderij met den grond gelijk gemaakt. Het land van Schijndel tot Wijbosch was een en al granaattrechter, boomen lagen voorover gevallen over den weg, overal stonden stukgeschoten vehikels en daar tusschen zochten de bewoners naar datgene wat er van hun aardsche goederen was overgeschoten. Ze zochten maar vonden niets of kwamen tegen den avond terug met hun schamele buit, wat gedeukt en verbogen huisraad, een kapotte wekker, een gescheurde foto...De fut was er uit en dat was zoo ’t geval met heel Wijbosch, er werd wat gesloopt, door anderen, maar verder gebeurde er niets., de slag was te raak geweest....Wijbosch was dood. Maar ziet, met het ontlui-

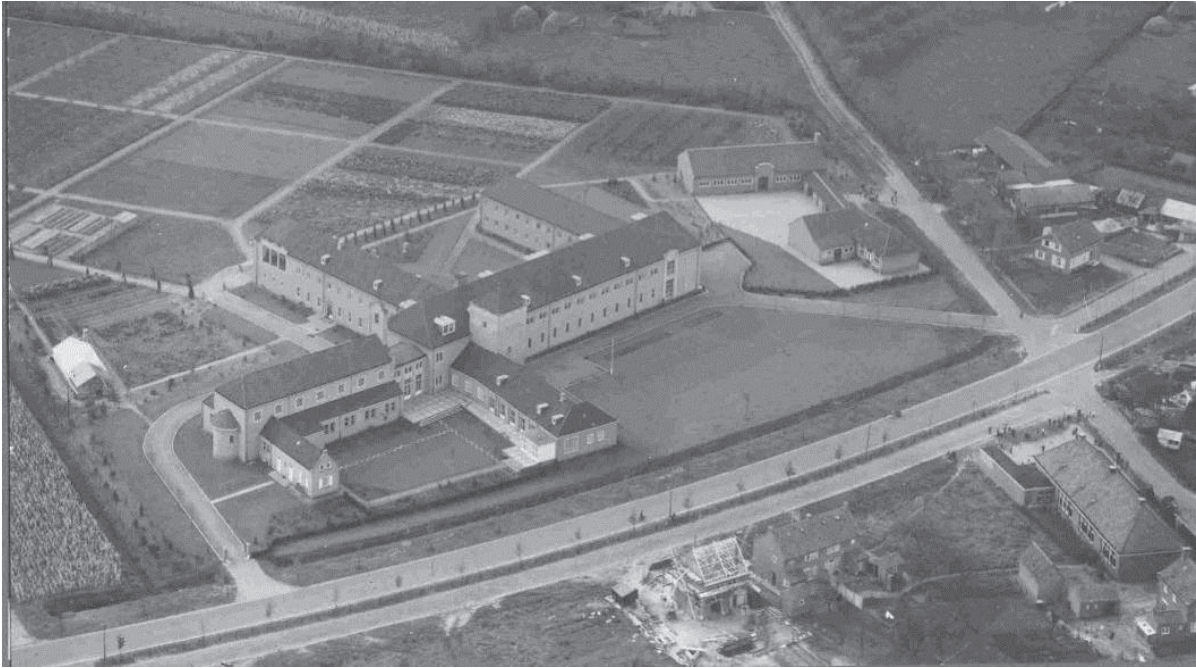
ken der eerste crocusjes kwam er ook leven in de buurt-schap en al ging het langzaam en stroef, er werd iets gedaan. En als men nu het Wijbosch bezoekt, dan staat men versteld over de werkkraft en taaiheid van deze Brabantsche mensen. Het is met hen als met het duikel-aartje uit onze kinderjaren. Buigen en wankelen....dat kan, maar Vallen? Nooit! Wel zijn er nog de brokken hardsteen en de zware fundamente, die ons vertellen waar de kerk gestaan heeft, wel liggen er de grafzerken gescheurd en gebroken, wel staat er het steenen Christus-beeld mismaakt en deerlijk geschonden, wel vertelt u het simpel berkenhouten kruis van de Wijbossche mensen die als oorlogsslachtoffer in de lugubere 'granatenmeken' werden weggerukt, maar tusschen de puinen van de kerk bloeien nu nog wit-rose madeliefjes en dat beteekent leven, dat beteekent vooruit zien. En ze hebben in Schijndel en Wijbosch vooruitgekeken. En zoo is er nu de noodpastorie en de Zusters van Schijndel hebben hun beschadigde kapel zoo laten repareren, dat de parochianen daar een vriendelijke kerkske vinden. Zoo zijn er de herstelde boerderijen en woonhuizen, zoo zijn er de vriendelijke rood-gedaakte noodwoningen, zoo is men ook met man en macht bezig aan het herstellen van den Wijbosscheweg en zoo zal er ook zoo spoedig mogelijk een rioleering en kabelnet worden aangelegd, dan eerst zal Wijbosch uit haar isolement zijn verlost. Men ziet, er wordt hier flink aangepakt en dat ondanks de schaarschte aan materialen, want men zou zoo graag nog vlugger willen werken, bijvoorbeeld zoo vlug als de aannemer van de 12 noodwoningen, die in 3 weken tijds reeds vier woningen onder de kap had! En zoo zal Wijbosch eens herrijzen, wellicht mooier dan het ooit geweest is, de menschen zijn het zeker waard..... Als we Wijbosch verlaten, valt ons oog op het geschonden Heilig Hartbeeld, het kan niet meer zegenen...het heeft geen armen meer, maar de spreuk op het voetstuk is nog leesbaar. Door mijne liefde zal ik heerschen. Dat zegt genoeg, want deze liefde doet ten slotte menschen en getroffen gebieden herleven, óók Wijbosch".

Tussen oud en nieuw Sint-Barbara [1945-1953]

Het noodgedwongen verlaten van het Sint-Barbaraklooster is voor de toenmalige zusters een zéér emotionele gebeurtenis geweest.²⁰³ Het hoofdbestuur probeert het hoofd koel te houden. In maart 1945 wordt bekeken hoe de huisvesting het beste aangepakt kan worden en valt het besluit tot bouw van een noodpastorie voor de Wijbossche parochianen. In juni vindt overleg plaats met het gemeentebestuur over de wederopbouw en wordt bekend gemaakt dat de verkeersweg wordt verlegd en het nieuwe klooster zal op een geheel ander terrein gaan verrijzen. In

dezelfde week wordt overwogen een kleine gemeenschap in het oude klooster te laten wonen, want met name de onderwijzeressen willen liever dicht bij hun meisjesschool en kleuterschool gehuisvest zijn, dan elke dag vanuit het moederhuis op en neer te pendelen. Het liefst verblijven ze ook binnen de Wijbossche gemeenschap. Op de feestdag van Petrus en Paulus 29 juni 1945 is het klooster in Wijbosch weer opnieuw begonnen, zij het zeer bescheiden en eenvoudig. Negen maanden eerder waren de zusters het klooster vanwege het oorlogsgeweld ontvlucht of beter gezegd gesommeerd het klooster acuut te verlaten en acht maanden geleden brandde het grotendeels uit. Bij aankomst van de eerste kleine groep zusters heeft men in Wijbosch de klokken geluid als bewijs dat de parochianen ingenomen waren met hun definitieve terugkeer vanuit het moederhuis. Zowel de torenklok als de kapel zijn op 17 oktober wonder boven wonder niet door brand getroffen. De kapel dient nu als parochiekerk. Wat ook gespaard was gebleven waren enige vertrekken achter de kapel. In de periode tussen de verwoesting en de terugkeer van de zusters is juist dat deel van het gebouw weer redelijk bewoonbaar gemaakt door diverse aanpassingen en kleine verbouwingen. De brokstukken van de verwoesting heeft men laten weghalen. De zusters kijken tegen een vlakke steenhoop aan met op de achtergrond het ongeschonden beeld van het H. Hart, de Lourdesgrot, het restant van de tuin en het kerkhof. Ook is hard gewerkt aan een noodpastorie naast de kapel, zodat ook de Wijbossche pastoor kan terugkeren.

In 1946 volgt de nodige duidelijkheid over het tracé van de nieuwe verkeersweg, dwars over het terrein van het oude klooster en het jaar daarop wordt een bespreking georganiseerd over de aankoop van een nieuw stuk grond. Spil in de hele wederopbouwoperatie is rector Van Helvoort als voorzitter van het diocesaan bouw bureau. Die heeft met meerdere congregaties te maken in het bisdom die worstelen met de wederopbouwplannen. In 1948 koopt de congregatie grond van de familie Heesakkers en in het najaar worden de architecten Van Liempt en van de Meerendonck in de arm genomen om nieuwbouw te realiseren in Wijbosch. Ook wordt nog onderhandeld met andere grondeigenaren. Het zou te ver voeren alle onderhandelingen in extenso de revue te laten passeren. De nieuwbouw verrijst aan de overzijde van de Eerdsebaan

Luchtfoto van het nieuwe complex aan de Eerdebaan

Plechtige inzegening van de nieuwbouw

De zusters vierten het feest van de Onbevleete Ontvangenis van Maria 8 december 1953 en op dat moment wordt ook het 'mariale jaar' geopend dat zal duren tot 8 december 1954. Dat betekent concreet dat er iedere zaterdag in dat jaar een gezongen H.Mis gecelebreerd wordt ter ere van de H.Maagd Maria. De openingsdag van het Mariajaar kiest de congregatie voor de inzegening van de nieuwbouw van het Sint-Barbaraklooster. De kroniekschrijfster merkt hierover het volgende op:

De voorgevel van het nieuwe klooster Sint-Barbara

“Na de middag plechtige inzegening van het Sint-Barbaraklooster te Wijbosch. Het hoofdbestuur en de zangeressen van het moederhuis waren om 2 uur aanwezig. Om 3 uur arriveerde Mgr. Mutsaerts met secretaris Coolen en de kamerdienaar Bernard Sannen. Nadat monseigneur om 3 uur een pontificaal lof gecelebreerd had volgde het zingen van het Veni Creator en

trokken allen naar de grote hal, waar een tafel stond met beelden en kruisbeelden, die het eerst gewijd werden. Nadat monseigneur het eerste kruisbeeld had opgehangen in de hal ging hij het gehele klooster door, van de zolder tot de kelder en zegende ieder vertrek. Elke bedlegerige zuster kreeg van hem een aparte zegen. Tijdens de rondgang door het klooster bleven alle zusters en genodigden in de hal staan wachten. Tot de genodigden behoorden de hoogerwaardede deken van Dijk, pastoor Pessers, pastoor Vissers, pastoor Vinken, Mgr. van Overbeek, pater overste en paters Damianen, rector Jos van de Schoor, rector Van Helvoort bisschoppelijk inspecteur van bouwwerken van kerken en kloosters, pater Xaverius capucijn, burgemeester Van Tuijl, secretaris Verhagen, wethouder P. van Boxtel omdat wethouder Hovenier verhinderd was, architect C. van Liempd met zijn zoon V. van Liempd, architect van de Meerendonk, de aannemer de gebroeders Jan en Cor Schellekens, bouwkundig opzichter F.Seegers, twee electro-monteurs van Hoogeveen uit Eindhoven die de geluidsinstallatie door het hele klooster verzorgden. Na de plechtigheid trok het gezelschap naar de recreatiezaal om een verversing te gebruiken. Daarna bracht monseigneur een bezoek aan de zusters in de refter. Om 5 uur vertrok hij voor een pontificale avondmis in de Sint Janskathedraal. Tegen half 7 gebruikten de genodigden het souper en rond 8 uur keerde iedereen huiswaarts”.

Inzegening van het nieuwe Sint-Barbaraklooster door Mgr. W. Mutsaerts de toenmalige bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch

Enige opvallende gebeurtenissen

De hele geschiedenis van het nieuwe klooster tot in detail beschrijven zou veel te ver voeren. We beperken ons tot enige opvallende historische gebeurtenissen en volgen de kroniekschrijfster op de voet.²⁰⁴ Op 17 februari 1954 kunnen in Wijbosch de vlaggen uitgestoken worden want de gemeenschap verwelkomt op die dag de 1000e inwoner nl. een kind van Gijsbertus den Blanken. Moeder-overste van Sint-Barbara Zr. Magdalène verrast de gelukkige ouders met enkele babykleertjes, hetgeen zeer gewaardeerd wordt. Een feestelijke dag is ook geweest de wijding van de nieuwe Angelusklok, vervaardigd in klokkengieterij Eijsbouts te Asten, die door pastoor-deken Gabriël van Dijk is verricht. Tijdens die plechtigheid spreekt deken Van Dijk de zusters toe met de volgende historische woorden.....:

“Eerwaarde zusters, Ge zult deze klok dikwijls horen luiden op Uw levensweg, maar éénmaal eerwaarde zusters zal de klok voor U luiden, maar dan zult Ge haar klanken niet meer horen; mogen dan deze klanken zijn als een gebed voor Uw zielerust”.

Daarna volgt een bijzondere wijding, die historisch toch wel interessant is om te vermelden. Eerst wijdt de deken het water en de palmtakken. De klok wordt daarna gewassen met zeer natte palmtakken zowel van buiten als van binnen, herinnerend aan het doopsel. De rector van het moederhuis droogt vervolgens de klok met helderwitte doeken, gevolgd door de zalving met

Chrisma met steeds vijf kruisjes na elkaar op de binnenkant en de buitenkant van de klok. Terwijl de nodige Latijnse gezangen klinken wordt het brandende wierookvat op de grond gezet onder de klok, zodat deze van alle kanten bewierookt wordt. Tot slot leest rector Verhoeven van het Sint-Barbaraklooster een evangelietekst voor uit Lucas die handelt over Martha en Maria, zinnebeeld van werken en bidden. Als laatste handeling wordt een hamertje aangereikt waarmee de celebrant, pastoor en rector als peter en meter van de te dopen klok ieder een slag op de klok geven. Daarna trekken allen zich terug in de sacristie en is de Angelusklok definitief gedoopt. Ze weegt 149 kilo en draagt als inscriptie: Broer en zusters van Zr. Camilla en Zr. Rosalia Schellekens schonken mij aan het hernieuwde Sint-Barbaraklooster te Wijbosch 8 december 1953.

Op de vier dagen later gehouden palmprocessie stond bij de communiebank een houten stellage, mooi versierd met linten en bloemen, waarin de nieuwe klok was gehangen. Aan het einde van die plechtigheid verwees de rector nog ’n keer naar de klok die de doopnamen Antonius, Anna en Maria had gekregen, genoemd naar de namen van de schenkers en sprak daarbij de volgende woorden: “De klanken van deze klok zullen U telkens herinneren aan trouwe vervulling van Uw religieuze verplichtingen. Ze zal U oproepen ter H.Mis, tot Uw gebedsoefeningen, tot het bidden van het Angelus enz. Ze zal u begeleiden op Uw levensbaan, ze zal U blijven geleiden in Uw laatste levensjaren”.

Vrij kort daarop volgt weer een bijzondere zegening nl. van het nieuwe Mariabeeld de 'Mater Amabilis', een kunstwerk vervaardigd door de beroemde beeldhouwer Van Poppel uit Breda. Het had ter opening van het Mariajaar tijdelijk op een expositie in kasteel Bouvigne gestaan en is op 8 mei 1954 ingezegend en in de kapel van Sint-Barbara geplaatst.

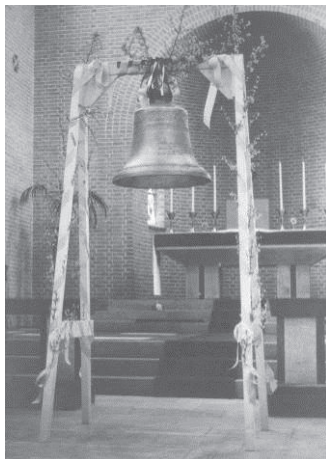
De feestelijkheden zijn in die meimaand echter nog niet ten einde. Op 24 mei, de dag van het titelfeest van de congregatie Maria van Goede Bijstand, zou Mgr. Mutsaerts opnieuw naar het nieuwe klooster komen en nu om de kapel te consacreran. Daags tevoren worden de nodige voorbereidingen getroffen. De bisschoppelijke troon wordt opgesteld, het nieuwe Mariabeeld omgeven door een zee van bloemen, de feestzaal in orde gebracht en door de secretaris van het bisdom worden twee relikwieën gebracht nl. van de H.Clemens en de H.Maximilianus. Die worden in de sacristie op een rood fluwelen kussen gelegd en bedekt door een doek van dezelfde stof. Er worden twee brandende kaarsen bij geplaatst en als erewacht fungeren twee priesters die er het brevier moesten bidden.

Rector Verhoeven geeft bovendien aan de zusters een uitleg over de volle betekenis van de consecratie van de kapel door de achterliggende

gedachten van sommige ceremonies toe te lichten. De consecratie, zo vertelt hij, heeft de betekenis van een volledig doopsel nl. afwassing, duiveluitdrijving, zegening en zalving, die de kapel maakt tot een Huis van God, een tempel van de H.Geest en tot een offerplaats.

Het is een indrukwekkende viering geworden waarvan, naast diverse genodigden, ook de gehele Schijndelse geestelijkheid getuige is geweest.

Paaszaterdag 1955.....volgens een verordening van het hoofdbestuur is op die dag de nieuwe kleding ingevoerd. Om 3 uur begaf zich de hele gemeenschap, op het luiden van de conventklok, naar de kapel. Iedere zuster droeg de nieuwe kledij, schapulier, sluier, kap en kruis, gevouwen op haar handen en ging op haar plaats zitten. Rector Verhoeven onderhield de zusters over het belang van de verandering van de religieuze kledij en hoe het hoogste kerkelijk gezag daartoe het initiatief had genomen en hoe het hoofdbestuur van de congregatie zich daarbij collectief had aangesloten. Daarna werd bij iedere zuster de nieuwe kledij gezegend. Na die zegening begaven alle zusters zich naar hun slaapcel, legden het oude kled af en trokken het nieuwe aan. Om 4 uur werd de conventklok wederom geluid en begaf iedereen zich naar de refter.

Enkele interieurfoto's van het gebouw met name van de afwaskeuken, keuken, Angelusklokje en de kapel

Communitieitsleven in een verpleeghuis

De verpleging in het Sint-Barbaraklooster is regelmatig onderwerp van gesprek geweest, tot dat op 5 september 1961 een bijeenkomst wordt gepland met de intentie om voor dit klooster de status van verpleeghuis te verwerven. Twee inspecteurs van de volksgezondheid dr. Hettema en dr. Beijerman bezoeken, geassisteerd door Zr. Josephia Havekens, het klooster om zich te informeren over de stand van zaken op dat moment. Vanaf dat jaar wordt het officieel als verpleeghuis erkend. Maar buiten dat speelt er binnen de Wijbossche communitieit nog een ander probleem.....de dagorde van de zusters. Zr. Hugolina van Leeuwen krijgt de opdracht daarover een uitgebreid bezinningsrapport te schrijven. Zij schetst de tweedeling die er bestaat nl. een grote groep bejaarde zusters waarvan ca. 50 zusters bedlegerig zijn en op de verpleegafdeling

verblijven. Daarnaast een 30-tal aanmerkelijk jongere zusters die samen het verplegend en huishoudelijk personeel vormen, buiten de nog aanwezige onderwijzeressen en kleuterleidsters die aan de Wijbossche scholen zijn verbonden. De uniforme dagorde die op dat moment gehanteerd wordt is niet langer te handhaven. Er is immers sprake van twee 'culturen' binnen dezelfde communitieit en een behoorlijk verschil in mentaliteit. Dit intern objectief en goed overwogen rapport heeft tot bepaalde veranderingen geleid binnen de kloostergemeenschap van Wijbosch, overigens met aan de ene kant oog voor de verschillen, maar ook geredeneerd vanuit de overweging dat er een grote waarde schuilt in een sterke onderlinge band tussen oudere en jongere zusters. Een gezond gemeenschapsleven is een van de sterke pijlers van het religieuze leven!

VERPLEEGHUIS
«ST. BARBARA»
SCHIJNDEL

Prentbriefkaart van het nieuwe Sint-Barbaraklooster

Het koperen en zilveren jubileum van het 'nieuwe Sint-Barbara'

In de jaren '60 kent de congregatie een speciaal contactblad gedoopt als 'Carillon'. Het 15^e nummer, 56 pagina's tellend, is geheel gewijd aan het 12 ½ - jarig bestaan van het nieuwe Sint-Barbaraklooster in 1966. We laten enkele fragmenten passeren uit het jubileumboekje die de sfeer van toen mooi weergeven. Zo schrijft dirigerend arts J.G.R.Janssen:

"Toen enkele jaren geleden het begrip 'verpleeghuis voor langdurig zieken' zijn intrede deed in de Nederlandse geneeskundige wereld, was het toenmalige bestuur van de congregatie er 'als de kippen bij' om te trachten ons 'tehuis' ook in te richten naar de nieuwe geest. Ofschoon er aanvankelijk enige kleine moeilijkheden waren is dit idee door de krachtige impuls van Zr. Josephia en het vasthoudende karakter van Zr. Hugolina, tot een fraai succes geworden. Het is nu werkelijk een imposant gezicht wanneer men vele heel of half invalide, meestal zwaar zieke of gehandicapte zusters ziet deel nemen aan een gymnastiek oefening, waar ze in hun vroegere gezonde jaren nooit aan gedacht zouden hebben. Het deelnemen aan de reactiveringsoefeningen gaat met een blijvend enthousiasme, waar men in andere verpleeghuizen tevergeefs naar zou zoeken. Door de weloverwogen medewerking van de controlerende arts van ons verpleeghuis, dr. Pannekoek, was en is het bovendien mogelijk een gedeelte van de patiëntenkosten door de Z.F. 'Verstrekking Verpleegtehuizen' gedeeltelijk te laten betalen, waardoor de zware

investeringen kunnen worden opgevangen. De verbeterde outillage van laboratorium, de krachtige hulp van Zr. Marie Jacoba, Zr. Marie Mathilda, Zr. Johannette en het zeer gevaardeerde werk van de physio-therapeut dbr. Jonkers, hebben van Barbara van een 'rusthuis' in de oude zin, nu tot een actief, geestdriftig en levendig 'werkhuus' gemaakt".

Rector Verhoeven schrijft op 1 mei 1966:

"Het nieuwe Wijbosch bestaat alweer 12 ½ jaar. Het oude ging door oorlogshandelingen in vlammen op. De kudde werd verstrooid, maar op 1 november 1953 opende het Nieuwe Wijbosch zijn poorten en de resten van de kudde, die links en rechts verspreid waren, kwamen weer bij elkaar. Steeds nieuwe schapen kwamen binnen totdat een honderdtal alle beschikbare ruimten had ingenomen en een nieuwe kloostergemeenschap een aanvang nam. En zo leefde 'het Wijbosch' weer op als een monument van durf en beleid, riant en groots, vrij, met boomgaarden en moestuinen, royaal, waar men geniet van de buitenlucht en Gods natuur, van wijde vergezichten en waar het goed leven en rusten is, een 'porta caeli', een toegangspoort tot de hemel".

Het zangkoor van de zusters bekend onder de naam 'de Notenkrakers' dat heel wat plechtigheden muzikaal heeft opgeluisterd.

Het Sint-Barbaraklooster heeft altijd een zeer grote gemeenschap gekend

Op 1 november 1978 is op stijlvolle wijze het zilveren bestaan van Sint-Barbara gevierd. Een korte en bondige overweging die in het boekje van de eucharistieviering staat afgedrukt behoeft verder geen nadere uitleg. Het is een fragment uit het welkomstwoord van Zr. Veronique, de toenmalige algemene overste.

“Een kwart eeuw is het nieuwe Sint-Barbara de veilige thuishaven geweest voor vele medezusters., die door ouderdom of ziekte hulpbehoevend geworden, bijzondere verzorging behoeften en voor talrijke zusters was het de vredige doorgang naar het grote Vaderhuis, waar zij licht en eeuwigde vreugde hebben gevonden als loon voor hun welbesteed leven. In allerlei schakeringen kon in dit huis de liefde gestalte krijgen en mochten de bewoonsters ervaren

*hoe goed en aangenaam het is, als zusters met elkaar samen te wonen, zoals de psalm het zegt. Menselijke tekorten, ze zijn overal waar mensen werken, vermochten niet het loflied te verstoren, dat de apostel Paulus in zijn eerste brief aan de christenen van Korinthe op de liefde heeft aangebeven, een loflied, dat hier onder dit dak, met zoveel medemenselijkheid, in vele toonaarden werd overgenomen, zowel door hen die er een welverdiende rust en verzorging genoten, als door degenen, die zich in de verpleging en anderszins voor hen hebben ingezet. Met dankbaarheid jegens God, de Gever van alle goeds, mogen wij vandaag zeggen, dat Sint-Barbara een gelukkig huis is geweest. Om aan die dankbaarheid uiting te geven, gaan we nu samen Eucharistie vieren. Ik wens u allen een stichtend uur toe”.*²⁰⁵

De zusters die in hun actieve leven kwaliteitszorg hebben gegeven aan veel oudere en hulpbehoevende medemensen zijn nu zelf aangewezen op de goede zorgen van het personeel van Sint Barbara.

Ontwikkelingen in de zorg voor zieke en bejaarde zusters

Als in 1978 dokter Janssen als dirigerend arts van verpleehuis Sint-Barbara afscheid neemt sluit hij een 35-jarige periode [1953-1978] af en wordt opgevolgd door dokter Paul Strik. Hij maakt de viering mee van het 20-jarig bestaan van verpleeghuis Sint-Barbara [1961-1981]. Deze viering is in de annalen opgenomen. Een prach-

tig album herinnert ons aan die feestelijke dag op 11 november 1981. In een congregatiebulletin van die dagen volgt een korte terugblik op het feest in de volgende bewoordingen: “Het was feest voor bewoners, vrijwilligers, medewerkers en enkele genodigden. Een feest waarop de onderlinge verbondenheid gevierd is die als thema droeg “Om onbekommerd te kunnen spreken.” En er is onbekommerd gepraat tijdens de ont-

moetingen van oude en jonge mensen, medewerkers en zusters, bewoners en gasten in kamers, hallen en gangen. De gezamenlijke maaltijd van alle aanwezigen is een onvergetelijk gebeuren geworden. Wij wensen het klooster Sint-Barbara proficiat en Gods zegen voor de toekomst”.²⁰⁶ Enkele jaren later verschijnt er een ‘beleidsvisie voor het Sint-Barbaraklooster’ waarin nog eens extra benadrukt dat het én klooster én verpleeghuis is. Daarmee is als het ware de discussie geopend en kijkt men verder de toekomst in. Het beleidsteam staat stil bij vier kerngedachten en werkt die verder uit nl. menselijke gezondheid en ziekte, over wonen en thuis zijn, over wonen in een klooster en het verpleeghuis en klooster.²⁰⁷ Een van de eindconclusies van alle discussieronden is dat renovatie van het verpleeghuis dringend noodzakelijk is, maar de toestemming van hogerhand laat enige tijd op zich wachten. Uit de correspondentie van die dagen, met name de voorbereidingsstukken op de komst van de toenmalige staatssecretaris van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur Drs. J.P. van der Heijden in 1985 is af te leiden dat men kampt met de volgende problemen: enorm ruimtegebrek, onvoldoende sanitaire voorzieningen,

de toiletten zijn open en liggen buiten de afdeling, de kamertjes zijn veel te klein, de brandveiligheid laat te wensen over, er is sprake van mensonwaardige toestanden, de afdeling psychogeriatricie is veel te klein behuisd, er is nauwelijks plaats voor bezoekers, magazijnen voor verpleegartikelen e.d. moeten noodgedwongen ingericht worden op de zolders en kelders, om de belangrijkste thema’s te noemen. Gelukkig wordt vanaf dat moment de daad bij het woord gevoegd en kunnen de renovatieplannen worden uitgevoerd. De zo noodzakelijke zorg voor de bewoners kan worden aangepast aan de eisen des tijds. Op woensdag 24 mei 1989 is het dan zover.....het verpleeghuis wordt op die dag feestelijk heropend. Op de uitnodiging schrijven bestuur en directie het volgende: “In 1986, toen Sint-Barbara 25 jaar categoriaal verpleeghuis voor religieuzen was, kwam het groene licht voor verbouwing. Nu, in 1989, vieren we zowel het zilver als de voltooiing van het vernieuwingsproces”. Sprekers van die dag zijn directeur G.P.P.M.C. Backus, Zr. Florentina van Calsteren algemene overste en Zr. Benedicte de Vries voorzitter van de Konferentie van Nederlandse Religieuzen.²⁰⁸

Interieurfoto's van de ziekenzaal voor de zusters

De laatste inleidster benadrukt dat in Sint-Barbara al bijna 100 jaar religieuzen hebben gewoond, een huis dat een ontwikkeling heeft doorgemaakt van klooster voor bejaarde en zieke zusters van Schijndel naar een door de overheid erkend verpleeghuis dat aan religieuzen van 9 verschillende congregaties een liefdevolle en intensieve verzorging en verpleging biedt, maar ook aan 25% leken als bewoners/bewoonsters. De generatie religieuzen die nu oud zijn en aangewezen op verzorging/verpleging wil over het algemeen leven in een omgeving die gekenmerkt wordt door een sfeer en een levensstijl die hen in een lang kloosterleven vertrouwd is geworden en waaraan zij behoefte hebben. Een levensstijl waarin gebed, rust en stilte, een bepaald evenwicht tussen op jezelf zijn en samenleven belangrijke elementen zijn. In een huis waar een kapel is waarin goede liturgische vieringen plaats vinden, waar een pastor beschikbaar is voor specifieke pastorale zorg en waar eigen, nog vitale, medezusters de ruimte hebben om zusterlijke diensten te bewijzen. Dit alles en andere vormgevingen maken niet het wezen uit van het religieuze leven, maar zijn voor veel ouderen onder ons belangrijk en dierbaar. Het gaat om een leefklimaat waarin de eigen aard van een religieuze gemeenschap gerespecteerd wordt. Als 'bouwcadeau' zijn door buro Wiegerink i.c. dhr. F.A.J. Kolkman drie glas-in-lood-ramen geschonken voor de kapel van de Maria-afdeling. Maar de ontwikkelingen gaan door. In 1994 wordt het eeuwfeest gevierd van huize Sint Barbara [1894-1994]. Naast een schitterend historisch overzicht, een boeiende tentoonstelling van 100 jaar Sint-Barbaraklooster, is deze feestdag bij uitstek geschikt om een heldere toekomstvisie te ontvouwen. Er verschijnt een gedetailleerd rapport waarin de plannenmakers een duidelijke ombuiging ventileren.²⁰⁹ Midden jaren '90 immers ontstaat een nijpend tekort aan bedden. Het bestuur wil naar een uitbreiding van 80 naar 120 bedden en bovendien streeft het naar de ombuiging van de categorale status naar die van een regulier verpleeghuis. De gemeente ondersteunt de toekomstvisie van de directie.²¹⁰ Van de bestaande 80 bedden worden er 60 ingenomen door religieuzen en 20 door leken. Veel Schijndelse ouderen zijn aangewezen op ver-

pleeghuizen in de omgeving tot zelfs in Ammerzoden toe. Dat is een onacceptabele situatie. De mogelijkheden binnen Schijndel moeten echt uitgebreid worden. En dat gebeurt! In 1997 verschijnen diverse rapporten.²¹¹

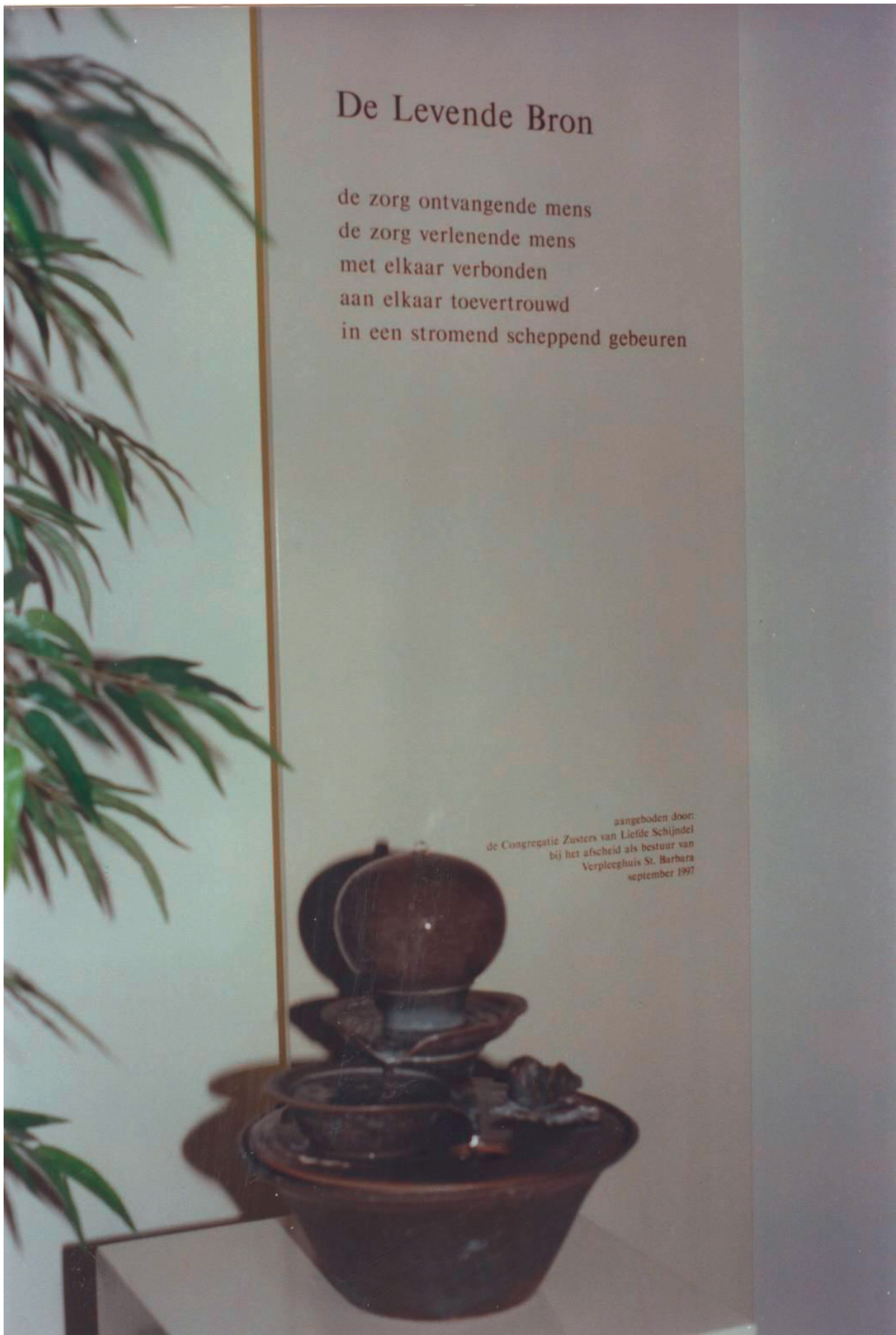
In dat jaar volgt de aanpassing en de vergroting van de capaciteit.²¹² Directeur Backus schetst de nieuwe mogelijkheden en stelt het volgende:

"In verpleeghuis Sint-Barbara wonen mensen met lichamelijke beperkingen en met geheugenproblemen. Naast de verzorging en begeleiding van deze vaste bewoners biedt het verpleeghuis sinds drie jaar ook dagverzorging. Van maandag tot en met vrijdag worden dagelijks 8 of 9 mensen vanuit hun thuissituatie of vanuit het Mgr. Bekkershuis hier opgevangen voor therapie of verzorging. Vanaf januari mogen ook niet-religieuzen met geheugenproblemen hier worden opgenomen, zodat ze niet langer meer zijn aangewezen op behandeling buiten Schijndel."

Overdracht van bestuur

Op 30 december 1996 werd stichting Sint-Barbara opgericht en vond de eigendomsoverdracht aan deze stichting plaats.

Maar in de historie van het verpleeghuis valt nóg een cruciale beslissing nl. de overdracht van het bestuur, waarbij de Zusters van Liefde de verantwoordelijkheid voor verpleeghuis Sint-Barbara op 1 juli 1997 overdragen aan de Stichting Verenigde Zorgcentra Schijndel. In het maandblad 'Samenspel' is er een speciaal katern aan gewijd.²¹³ De directeur blikt terug op de ontwikkelingen vanaf 1961 en schetst die periode tot aan 1997 in vier fasen nl. een klooster waarin verpleegd werd [1], verplegen in een klooster [2], een verpleeghuis voor religieuzen [3] en op dit moment een verpleeghuis waarin religieuzen, indien ze dat willen, verpleegd kunnen worden in een categorale setting [4]. Tegelijkertijd is Sint-Barbara uitgegroeid tot een professionele organisatie. Zuster Gerardina Maas, leidster van de kloostergemeenschap, die 28 jaren in dienst van Sint-Barbara onvermoeibaar en met enthousiasme heeft gewerkt, staat stil bij enkele markante historische gebeurtenissen, bij de veranderingen en aanpassingen, nieuwe visies op zorg, eerbied en respect voor alle werkenden, vrijwilligers en professionals in de zorg.

'De levende bron' een geschenk van de congregatie aan verpleeghuis Barbara bij het afscheid als bestuur in september 1997

De huishoudelijke dienst in actie

En ze besluit haar toespraak aan de SVZS met een kernachtige gedachte: “Graag wens ik u, mede namens mijn medezusters, een goede toekomst met aandacht voor gewone mensen, die de diepe geheimen van het leven met hun hart verstaan. Mogen het u gegeven zijn zorgzame mensen aan te trekken die het zwakke beschermen en het opnemen voor het kleine”. Zuster Miranda van Kleef schetst het hele proces dat is voorafgegaan aan de ondertekening van de notariële akte gepasseerd bij notaris Kruijsdijk op 7 juli 1997 om als congregatie het bestuur van het verpleeghuis volledig over te dragen aan de nieuwe stichting. De waardering en dankbaarheid voor het werk van de congregatie, die de verzorging van zieken en bejaarden in Schijndel zo lang en goed heeft behartigd, klonk duidelijk door in de diverse toespraken. Burgemeester H.Opsteegh typeerde bij een officiële gelegenheid de invloed van de zusters als volgt: “Schijndel is rijk met de Zusters van Liefde binnen haar gemeentegrenzen”.²¹⁴

Het kloosterkerkhof

Gezicht op het huidige congregatiekerkhof Eerdsebaan 1 bij verpleeghuis Sint-Barbara en klooster Annahof [fotocollectie Jan van den Bosch]

Het monument 'Geborgen in uw naam' dat op 29 september 1999 is geplaatst op het kloosterkerkhof ter herinnering aan de zusters waarvan geen graf meer bestaat en de namen van al die zusters zijn op dit monument aangebracht en op die dag is ook de absouteplaats in gebruik genomen – op de smalle kant prijkt de naam van de eerste zuster van de congregatie Zr. Vincentia de Bref en de in 2010 geplaatste gedenkmuur [fotocollectie Jan van den Bosch en Zr. Johanni Sanders]

Over het toenmalige kloosterkerkhof gelegen bij het oude Sint-Barbaraklooster is hierboven al het een en ander geschreven. Met de nieuwbouw is al in 1951 een eerste nieuw kerkhof aangelegd op Eerdsebaan 1. Deze begraafplaats is als zodanig in gebruik geweest tot aan een omvangrijke uitbreiding op 2 oktober 1980. In de periode 1951-1980 zijn aldaar op 20 juli 1951 herbegraven de 217 zusters van het oude kerkhof, op 23 mei 1962 de 5 zusters van het kerkhof te Boekel, op 17 mei 1963 de 30 zusters van het kloosterkerkhof te Geldrop, op 25 oktober 1973 in totaal 25 zusters afkomstig van het kloosterkerkhof te Sint Oedenrode, op 1 juni 1974 vanuit Mierlo-Hout 12 zusters, op 8 maart 1975 vanuit het kerkhof van huize Lidwina 24 zusters, op 25 juni 1979 zijn herbegraven 4 zusters vanuit Berghem en ten slotte op 14 november 1979 een grote groep van 35 zusters vanuit het klooster te Eersel, terwijl rechtstreeks begraven zijn in bovengenoemde periode 358 zusters. Daarnaast zijn er ook enige priesters en leken begraven nl. herbegraven de drie priesters en een leek die op het oude kerkhof lagen, rector de Louw uit Geldrop, rector Weijers uit Eersel en zijn broer en rechtstreeks rector Verhoeven. Daarmee telde het kerkhof op 2 oktober 1980 een totaal van 710 graven.

In 1980 wordt dus een tweede kerkhof in gebruik genomen en vanaf dat moment wordt elk graf voorzien van een zwart kruis. Een bijzonder monument op deze nieuwe kloosterbegraafplaats is de door het congregatiebestuur geplaatste prachtige en tevens imposante gedenksteen of sarcofaag waarop alle namen van de zusters zijn aangebracht van wie geen graf bekend is.

In 2010 volgt een derde uitbreiding omdat in juni van dat jaar ook het kloosterkerkhof van het moederhuis is geruimd en alle zusters zijn herbegraven op Eerdsebaan 1. Daarmee is de allerlaatste uitbreiding van het congregatiekerkhof gerealiseerd en zijn voor de zusters afkomstig

van het geruimde moederhuiskerkhof twee gedenkmuren geplaatst met plaquettes waarop de namen van die zusters zijn aangebracht en is een witte steen geplaatst met het opschrift 'Geborgen in Uw naam'.

Rectoren van Sint-Barbara na 1953

Op 30 oktober 1953 wordt door de bisschop tot rector benoemd Josephus Petrus Cornelis Verhoeven, geboren te Eindhoven in 1899 en in de periode 1937-1945 rector van het moederhuis, dus geen onbekende voor veel zusters. Hij werd priester gewijd in 1924 waarop meteen zijn benoeming volgde als kapelaan op de Muntel te 's-Hertogenbosch, gevolgd door zijn functie als kapelaan te Nijmegen. Na zijn rectoraatsperiode in het moederhuis krijgt hij het pastoraat te Orthen, Zijn gedachtenisprentje is veelzeggend. Daarin staat te lezen: "Een ongeneeslijke ziekte heeft ook deze sterke mens gebroken. Met voorbeeldig geduld heeft hij zijn ziekte aanvaard als een bekroning van zijn zegenrijk priesterleven. In woord en daad was hij een verkondiger van Gods blijde boodschap. Met liefde en bezorgdheid heeft hij zich ingezet voor allen die aan zijn zorgen waren toevertrouwd en heel bijzonder de zusters van het huis, waar hij de laatste jaren geleefd heeft, mochten de blijmoedigheid en de offervaardigheid van zijn priesterzijn ervaren. Hij was een gelukkig mens. die graag en veel contact had met zijn familie en die door zijn open en blij karakter zich vele vrienden heeft verworven. Hij had een grote liefde voor alles wat mooi is in de schepping en vele uren van vreugde en voldoening heeft hij beleefd in het beoefenen van de beeldhouwkunst, waarbij hij ook juist in zijn oprecht geloof zijn inspiratie vond. Hij overleed op 28 juni 1967. De uitvaartviering vond plaats in de Servatiuskerk van 's-Hertogenbosch waarna hij is ter aarde besteld op het congregatiekerkhof aan de Eerdsebaan.

**Door vriendschap wordt de vreugde
verdubbeld en verdriet gedeeld**

Misdienaars die gediend hebben in het Sint-Barbaraklooster bij rector Verhoeven nl. Cor van den Boogaard, Christ van den Boogaard, Mari van Galen, Frans van de Leest, Theo van de Leest, Jos van Sleuwen, Martien van den Berg en zijn broer en de rector zelf [genomen vóór 1967]

De priester-kunstenaar rector Verhoeven met een van zijn kunstproducten.

Het bisdom benoemt redelijk snel een nieuwe rector in de persoon van rector Adrianus Godfridus [Ad] de Koning, geboren op 5 december 1912, priester gewijd op 11 juni 1938 en overleden te Schijndel op 14 april 1986.²¹⁵ Zijn rectoraat duurt 10 jaar [1967-1977]. Om gezondheidsredenen verleent de Bossche bisschop Mgr. Bluijssen hem eervol ontslag m.i.v. 1 augustus 1977. Hoe hij, terugkijkend op zijn functieneren als rector, deze periode zelf heeft beleefd spreekt duidelijk uit zijn afscheidswoord dat hij 3 september 1977 heeft uitgesproken voor de kloosterzusters en personeel. Daarin zei hij het volgende:

‘Ik mocht tien jaar lang de Christus onder u vertegenwoordigen, al was ik uiteraard bijlange geen ‘andere Christus’. Wel heb ik naar eer en geweten en dat op mijn eigen manier mijn taak vervuld en ik troost me met de

gedachte, dat het succes in Gods ogen van minder betekenis is dan het eerlijke pogen. Ik ben blij dat ik voor velen iets heb mogen betekenen, dat ik voor velen tot zegen en troost heb mogen en kunnen zijn. Beter dan wie ook besef ik, dat ik fouten heb gemaakt en vergissingen begaan. Waar niet gewerkt wordt worden geen fouten gemaakt en, zoals Paulus het zegt....we dragen onze schatten allen mee in breekbare potten. Ieder heeft zijn eigen inzichten, zijn eigen aard en temperament en allen moeten we roeien met de riemen die we hebben. Ik til er dan ook niet zwaar aan en ga er allerm minst gebukt onder. Ik dank u voor alles wat u voor mij geweest bent en, onverschillig wie, voor mij gedaan heeft; voor de gebeden waarmee u me hebt vergezeld; voor het medeleven en belangstelling die u mij hebt geschonken. Nadrukkelijk wil ik de zieken bedanken die me veel grootheid van geest hebben getoond en met hun gelovige inspiratie tot voorbeeld zijn geweest. Met piëteit denk ik terug aan de ca. 150 zusters die ik

tot in de dood mocht bijstaan en op ons kerkhof te ruste heb gelegd. Hun beeld staat steeds levendig voor me en van hun gebeden bij God mag ik me verzekerd weten. En dan had ik nog een verlangen nl. dat u de H.Eucharistie zult blijven zien als de kern van uw leven, als de bron van uw vrede, als het voedsel van elke apostolaat”.

Rector Ad de Koning

Zuster Gerardina, de toenmalige overste, laat op de afscheidsviering haar gevoelens de vrije loop en prijst de rector om zijn belangeloze bereidheid en zijn vele talenten. Ze memoreert aan zijn technische kwaliteiten, zijn boeiende diaviddagen, de bemoedigende woorden voor de zieke en bejaarde zusters, de vrede en rust die hij wist over te brengen, zijn opofferende dienstbaarheid, de troost aan het sterfbed van vele medezusters, de opwekkende conferenties en lezingen, zijn warme aandacht bij de vieringen van de kloosterjubilea van veel oudere medezusters, en vooral de laatste jaren de leiding bij de dagelijkse meditatie. Bovendien hebben de zusters rector De Koning leren kennen als een fervent vereerder van Moeder Maria. En ze sluit af met de hoop dat de toekomst nog veel goeds voor hem in petto zal hebben, rust en tijd voor hobby's als muziek, schrijven, lezen, en fotograferen.

Op 18 april 1986 vindt de uitvaartviering plaats. Uit het in memoriam is af te leiden dat deze diepgelovige priester aan het einde van zijn leven een 'verschrikkelijke en langdurige ziekte' heeft moeten doorstaan, waarbij hij een bewonderenswaardig geloof aan de dag heeft gelegd vertrouwend op een goede afloop.

Rector Wim van Bergen

Mgr. Bluijssen benoemt per 1 augustus 1977 een nieuwe rector in de persoon van W.P.M. [Wim] van Bergen als pastor van het klooster- verpleeghuis Sint-Barbara en als pastor van de congregatie in een samenwerkingsverband met pastor Jos van de Schoor in het moederhuis.²¹⁶ Op 7 augustus gaat hij voor in zijn eerste Eucharistieviering en is hij geïntroduceerd. Vanwege zijn nieuwe functie heeft hij afscheid moeten nemen van het Rythovius-college te Eersel. Zijn verblijf te Wijbosch is aanvankelijk fulltime, totdat hij in 1982 tot pastor wordt benoemd in Bergeijk. Er wordt dan een overeenkomst gesloten, dat hij zijn pastorale taak binnen de congregatie zal aanhouden op basis van een halve weektaak.²¹⁷ Die dubbelfunctie heeft hij weten te combineren tot 1994.

Pastoraal werkster Jeanine Heezemans samen met collega Harrie Hamers tijdens een viering

Na hem treedt een vrouwelijke pastor aan nl. Mw. Jeanine Heezemans, een moderne jonge vrouw, gehuwd en twee kinderen, zoals in een interview staat te lezen.²¹⁸ Na haar studie theologie is ze pastoraal medewerkster geworden te Eindhoven. De benaming duidt volgens eerder op de functie, want in wezen ben je pastor, zegt ze. Na zeven jaren gewerkt te hebben in het stedelijk pastoraat gaat ze op zoek naar een andere uitdaging en biedt zich in een open sollicitatie aan als vrouwelijke pastor in verpleeghuis Sint-Barbara. Na een kortdurende oriëntatiefase, waarin ze heel veel gesprekken voert met bewoners, voelt ze zich redelijk snel prima thuis in haar nieuwe omgeving. Pastor zijn van een uitgesproken rooms-katholieke gemeenschap vraagt andere vaardigheden. Ze zegt zelf: "Ik ben erg geïnteresseerd in de geloofs- en levensvragen van mensen. Het leven van religieuzen lijkt eenvoudig gezien vanuit het geloof, maar iemand die diep gelooft worstelt ook met onzekerheden en twijfels". Haar pastorale taak binnen het verpleeghuis is overigens maar van korte duur, want al op 9 januari 2002 wordt ze geïnstalleerd als leidinggevende in Huize Ignatius te Tongelre bij Eindhoven, overigens ook een klooster van de

Zusters van Liefde van Schijndel. Ze neemt daar op 21 augustus 2008 afscheid, wat begrijpelijk is want dat klooster stond op de nominatie opgeheven te worden. Bij haar afscheid in Wijbosch schreef zuster Miranda van Kleef een afscheidslied voor haar waarin haar pastorale talenten, aandacht, nabijheid, troost en haar humor en creativiteit werden belicht.²¹⁹

De rectoren werden in hun vieringen altijd trouw bijgestaan door een groep misdienaartjes van de Wijbossche school die om beurten aantraden. Zelfs onder school mochten ze naar het klooster om bv. een uitvaartmis te dienen. Ze zullen wel dezelfde ervaringen hebben opgedaan als hun collega-misdienaars op het moederhuis, waaraan in het vorige hoofdstuk aandacht is besteed. Toen in 1894 het klooster Sint-Barbara werd gesticht kon niemand vermoeden dat het in 1944 in de as gelegd zou worden, maar fier zou herrijzen en mocht uitgroeien tot een eigentijds verpleeghuis met een groot aantal lekenkrachten, die zich op allerlei fronten inzetten met toewijding inzetten voor bejaarde en hulpbehoevende medemensen, waaronder een kleine groep zusters.

Gebroederlijk naast elkaar op het grasveld nl. Berty Verknijlen, Jan van Alphen, Jos van Sleenwen, Mari Smits, Ad van der Doelen, Willy Kusters, Willy van Alphen en Mari Rovers

Foto genomen rond 1977 met Willy Kusters, Hans Smits, Jan van den Broek, Jeroen Schuurmans, Joke van Heertum en Mario Kusters, die allen door de zuster-kosteres gedegen werden opgeleid.

**Echte gastvrijheid laat zich
niet beperken door kleur en taal**

1e rij: Miltch v.d. Oever, Inge de Vries, Brigitte v.d. Linden, Yvonne v. Boven, Mieke Somerech, Dian Kemmer, Helma Huijberts, Jeannette Smulders, Theresse v. Grootel, Marije de Kok, Felix Vandenbergken, Monique Jannas, Marie-José v.d. Ven, Fred Biechanel, Hans Hoogmans, Amy v. Paridon, Anja de Wit, Jeanny v. Boxtel, Stine Boegels, Lisa v.d. Tillaart - 2e rij: Toos Jansen, Franka v. Krieken, Suzanne v.d. Sangen, Gerda v.d. Boogaard, Kim Vervoort, Gomy v.d. Heijden, Gomy Simons, Toine v.d. Hannel, Frida Cromsigt, Abhulabh Baitic, Anja Langenhuijzen, Marium Vervoort, Jorie v. Esch, Bea v. Thiel, Sherry Hars, Marie-José Visser, Marriete Cromsigt, Camilla v.d. Wiggert, Kim Russens, Samba v. Boxtel, Doreen Schepens, Ellen v.d. Bosch - 3e rij: Judith de Koning, Adrienne v. Gemph, Montiek v.d. Boogaard, Dionne v.d. Ven, Rianne v. Menten, Maartje Korsten, Joyce v. Engeland, Denise v. Breemen, Lizebeth v.d. Boogaard, Anke v. Berckel, Marius v.d. Doelen, Dianne v. Heerijde, Toos v. Veghel, Annie Vervoort, Ine v.d. Pas - 4e rij: Jolanda Pennings, Dion v. Kaathoven, Wim v. Meijl, Henk Vervoeren, Daphne Hagenaars, Jannike v.d. Broek, Marleen v.d. Rijdt, Mia v.d. Voot, Henri v. Boxmeer, Rina v.d. Heijden, Edith Steenhakkers - 5e rij: Otto Plasier, Antoine Raats.

De groep beroepskrachten die anno 2011 in allerlei sectoren werkzaam is in verpleeghuis Sint-Barbara sinds 8 juni 2011 onderdeel van Zorggroep Dorus [foto genomen ter gelegenheid van het vijftig jarig bestaan van het verpleeghuis].

De liefdewerken buiten het Sint-Barbaraklooster

De voorlopige noodvoorziening voor de Wijbossche kleuterschool

De kleuterschool in Wijbosch

Sinds 11 september 1894 beschikt parochie Wijbosch over een eigen bewaarschool onder leiding van Zr. Patricia Pijnappels als eerste kleuterleidster. In de oorlogsjaren ondergaat deze kleuterschool hetzelfde lot als de Theresiaschool en wordt totaal verwoest. In 1946 wordt een houten noodgebouw opgeleverd dat onderdak biedt zowel aan de meisjesschool als aan de Wijbossche kleuters, die één lokaal bezetten. Het is allesbehalve een ideale situatie. De wens om nieuwbouw te realiseren groeit met de dag en in mei 1950 stelt het college van B&W van Schijndel dat herbouw van de in 1944 verwoeste kleuterschool dringend noodzakelijk is. Architect

Christianus [in de volksmond Janus] van Liempd wordt aan het werk gezet en komt met een bouwplan en een proces-verbaal voor de aanbesteding, waarvoor zich zes inschrijvers melden, waarvan de fa. Van Schaaik de hoogste en de fa. J. van Hamond de laagste prijs berekent. Schoolopziener Voss keurt het plan voor twee leslokalen en een speelzaal goed. Uiteindelijk wordt, na diverse moeilijkheden overwonnen en procedures doorlopen te hebben, de bouwvergunning afgegeven op 14 augustus 1952 en blijkbaar is de nieuwbouw een jaar later gerealiseerd op Schoolstraat 2, het moment waarop de congregatie Zr. Rosula van den Berg, die al sinds 1947 aan de kleuterschool is verbonden, be-

noemt tot hoofdleidster m.i.v. januari 1953. Intussen is sinds 1956 de nieuwe Kleuteronderwijswet van kracht waardoor de kosten voor dat type onderwijs ook door de overheid gedragen worden. In de periode 1953-1965 volgt een serie aanschaffingen van nieuw ontwikkelingsmateriaal, buitenmaterialen incl. een zandbak, aangepast meubilair etc. Midden jaren '60 worden nieuwe plannen ontwikkeld. De gevaarlijke overstek bij de Eerdsebaan is al lang een doorn in het oog van velen. Ook de wens om jongens- en meisjesschool te gaan combineren leeft dan al. Er volgt een correspondentieronde tussen de congregatie en de inspectrice van het kleuteronderwijs Mej. H.M.R.Voss te Nijmegen. De gedachte leeft om de jongens en meisjes op één locatie te plaatsen nl. Schoolstraat 2 en de kleuters te gaan onderbrengen in het bestaande gebouw van de jongensschool aan de Mgr. van de

Venstraat 3. Waarnemend inspectrice A.W.Takx schrijft aan de zusters, dat ze zich op 14 september 1965 ter plaatse heeft georiënteerd op de concrete situatie. Op basis daarvan kan zij zich vinden in de ruiling van gebouwen, mits voor de kleuterafdeling werk wordt gemaakt van centrale verwarming, keukentjes en een zandbak en de toiletten op kleutermaat worden omgebouwd. De drieklassige jongensschool wordt nu omgebouwd tot een tweeklassige kleuterschool met speel/werklokaal. Op 20 april 1968 verleent architect Van Liempd aan de aannemer Gebr. Schellekens de opdracht aan de verbouwing te beginnen. Over de inrichting van de verbouwde kleuterschool wordt druk onderhandeld met inspectrice Mej. Frederiks. De definitieve verhuizing van de kleuters naar hun nieuwe stek vindt plaats op 1 augustus 1968.

Kleuterschool 'het Venneke' dat uiteindelijk plaats zou maken voor woningbouw

De openstelling van de speelplaats baart menigeen zorgen. Er wordt vaak ongewenste schade toegebracht aan het schoolgebouw en de direct betrokkenen pleiten voor een afdoende afrastering. Die wens van hoofdleidster Mw. A. van der Vleuten-Kapteijns wordt niet gehonoreerd. Het bestuur kan schadeposten voortaan declareren bij de gemeente. In de periode 1970-1980 gebeuren er, buiten de normale vernieuwingen en aanpassingen geen bijzondere zaken. Vrij kort daarna wordt, in het perspectief van de nieuwe wet op het basisonderwijs op basis waarvan kleuter- en lagere school samensmelten tot het fenomeen 'basisschool'. Hoofdleidster Mw. A. Schreppers-van der Velden ziet hoe de ontwik-

kelingen in een stroomversnelling terecht komen. In 1984 komt een ambtelijk advies uit waarin al sprake is van de sloop van het gebouw, dat ten slotte plaats zal maken voor woningbouw. De ene adviesnota volgt op de andere en alles draait om óf het kleuterschoolgebouw handhaven óf afstoten. Op 22 oktober 1985 schrijft de Stichting Pastoor van Erp aan B&W dat de gebouwelijke integratie van basisschool Wijbosch op 7 november realiteit zal worden. Het pand aan de Kerkstraat zal worden verlaten. Door diverse firma's wordt gewerkt aan een sloopbestek. Uiteindelijk wordt het schoolgebouw aan de Schoolstraat aangepast i.v.m. de opvang van kleuters.²²⁰

De meisjesschool in Wijbosch

Met het klooster zijn de zusters in 1894 ook begonnen met een bijzondere meisjesschool, naast de bestaande openbare school van Wijbosch, die in 1929 is overgegaan in de Aloysius-school.²²¹

Op uitdrukkelijk verzoek van pastoor Van Vroonhoven is aan het klooster een extra vleugel gezet voor onderwijsdoeleinden nl. voor een bewaarschool en een meisjesschool voor de Wijbossche jeugd. Op 12 november 1894 starten beide scholen.

In 1914 heeft er een verbouwing plaats, waarbij de beide scholen van elkaar gescheiden worden; ieder krijgt ook een eigen speelplaats. In de archieven is opvallend weinig informatie te vinden over de Wijbossche meisjesschool in de periode 1894-1920. Vermoedelijk zijn de betreffende archieven tijdens de verwoesting van het oude Sint-Barbaraklooster in vlammen opgegaan. De school is qua wijkindeling bekend onder nummer A 132. Er geven in 1928 twee zusters les voor 60 kinderen nl. zuster J.M.Aarts en E.M.Kamp onder de bevolking beter bekend als de zusters Gaudentia [1872-1944] en Adriana [1863-1955].

Er volgen voortdurende aanpassingen van schoolmeubilair en algemene leermiddelen.

De noodvoorziening die men had getroffen voor de meisjesschool van Wijbosch

In 1939 is de Theresiaschool te klein geworden. In dat jaar [10 januari] draagt het kerkbestuur van Wijbosch de school over aan het congregatiebestuur. De akte passeert zes dagen later en wordt ondertekend door pastoor Franken, kerkmeester A. Goyaarts en van de congregatie algemene overste Zr. Theresia Veltman en de generaal econoom Zr. Lamberdine van Dam. Eind 1939, de zusters zijn gewend zaken voortvarend aan te pakken (!), is er toestemming voor de bouw van een nieuwe "taalschool" en die wordt gebouwd bij het klooster. Maar liefst 36 inschrijvingen volgen om deze bouw te realiseren. De bouwaanvraag is ondertekend door een lange lijst van handtekeningen van ouders wier kinderen [ca. 90] de school zullen gaan bezoeken. De nieuwbouw wordt begin mei 1940 in gebruik genomen. De oude meisjesschool wordt verbouwd tot moderne kleuterschool.

Enige interieurfoto's van de meisjesschool die toen onder leiding stond van zuster Blanca Wessels

Wij lezen in de archieven: “Hulde en lof aan architect Chr. van Liempd en aannemer P. Olieslagers voor het keurige werk. Een juweeltje! In 1940 is begonnen met de verbouwing van de oude taalschool tot moderne kleuterschool; al even keurig! Ook werd er een mooi, gerieflijk lokaal bijgebouwd voor de spijskokerij.”

De zusters zorgen voor een kwalitatief goede outillage van het schoolgebouw.

Dan breekt een rampzalige tijd aan: in september 1944 worden bij de bevrijding van Schijndel het klooster en de nieuwe school (evenals kerk en pastorie en vele huizen) door het oorlogsgeweld totaal verwoest. Alleen de kloosterkapel met een kleine vleugel blijven overeind. De zusters verhuizen naar het moederhuis in de Pastoor van Erpstraat.

Omdat de Aloysiusschool niet zo zwaar beschadigd is worden na een provisorische opknopbeurt ook de meisjes daarin ondergebracht.

Achter de kapel van het verwoeste klooster wordt intussen begonnen met de bouw van een noodschool voor de meisjes. In 1946 wordt dit houten noodgebouw in gebruik genomen.

In maart 1951 vindt de aanbesteding plaats van de bouw van een nieuw Sint-Barbaraklooster en enige tijd later wordt begonnen met de bouw daarvan aan de dan nieuwe weg van Schijndel naar Eerde en ongeveer tegelijkertijd met de bouw van de daarnaast gelegen Theresiaschool annex kleuterschool aan de Schoolstraat, het gebouwencomplex zoals er dat nu nog in gebruik is; dit volgens de plannen van architectenbureau van Liempd en van Meerendonk. In 1952 worden beide scholen in gebruik genomen.

Intussen is ook de Aloysiusschool voor jongens enigszins verbouwd en opgeknapt. Beide lagere scholen zijn zgn. driemansscholen.

Op 14 mei 1952 wordt de nieuwe meisjesschool ingezegend en daags daarna in gebruik genomen. In het midden van de zestiger jaren constateert men een voorzichtige terugloop van het leerlingenaantal. Pastoor Hanegraaf voert overleg met Zr. Veronique en in 1966 wordt de congregatieschool weer overgedragen aan het Wijbossche kerkbestuur, maar wordt enige jaren later toch ondergebracht in de R.K. Pastoor van Erpstichting. Als in 1967 wil men zowel jongensschool als meisjesschool laten samenvloeien tot één gemengde lagere school. De Aloysiusschool wordt opgeheven. Leerkrachten en leerlingen gaan over naar de Theresiaschool die voortaan R.K. Basisschool Wijbosch zal gaan heten met aan het hoofd de heer L. Hendriks, die voorheen hoofd van de jongensschool was. Het zou de eerste gemengde katholieke school voor lager onderwijs zijn binnen Schijndel. Met de komst van de nieuwe wet uit 1985 op het basisonderwijs en de ontwikkelingen rond de integratie van lagere scholen en kleuterscholen verandert ook de situatie in Wijbosch. Het gebouw wordt aangepast om aan de moderne eisen te kunnen voldoen. Anno 2011 maakt het schoolgebouw deel uit van de nieuwe school die is voortgekomen uit de fusie tussen Wijbosch en Hoevenbraak bekend onder de naam ‘De Regenboog’. Het personeel bestaat, sinds de definitieve terugtrekking van de zusters uit de Schijndelse scholen, nu alleen nog maar uit leken.²²²

Een bezield mens is nooit werkeloos

4.3 WEESHUIS

Familie Verkuijlen en het weeshuis

Volgens aantekeningen uit het kloosterarchief zouden pal tegenover het 'allereerste klooster' drie huizen gestaan hebben waarvan er een toebehoorde aan de familie Verkuijlen. Ter verificatie hebben we een kijkje genomen op de kadastrkaart van 1832 en die geeft inderdaad drie naast elkaar liggende huizen aan onder de nummers C 1921, 1923 en 1926. Het 'beginnende klooster' uit 1836 [de oude pastorie] bevindt zich op de Lochtenburg. De bewuste huizen daar tegenover liggen in het gebied de Roskamp [ook Roskam] aan de toentertijd bekende Laagstraat, rond 1880 de Heikantsche keiweg genoemd en in 1936 omgedoopt tot Pastoor van Erpstraat. De woningen hebben in 1832 als resp. eigenaars Goijaert van Straalen, Pieter Lambert van de Ven en de weduwe Arnoldus Joost Verhagen. Maar.....het blijkt dat Andreas Verkuijlen [1809-1891], gehuwd met Lamberta van den Bergh [1808-1882] vrij kort na 1832, het jaar waarin hij trouwde, het middelste huis als schoonzoon heeft overgenomen van schoonvader Pieter. In het bevolkingsregister van 1830-

1840 staan deze drie woningen geregistreerd onder wijknummer H 232 [van Straalen], 233 [Verkuijlen] en 234 [Verhagen].

Deze Andries Verkuijlen stichtte een groot gezin van in totaal 12 kinderen van wie er twee kozen voor een leven als religieus of priester.

Voornaam	Geboren	Overleden
Hendrikus	11.09.1833	05.02.1918
Anna	09.10.1834	28.04.1890
Maria	15.05.1836	11.12.1867
Petrus	21.02.1838	01.10.1915
Woutrina	07.09.1839	07.09.1839
Woutrina	04.11.1840	12.07.1890
Gerardus	12.10.1842	30.10.1922
Josephus	05.09.1844	28.07.1921
Johannes	25.08.1846	17.10.1867
Wilhelmus *	19.12.1848	09.08.1929
Hendrika	08.05.1850	08.03.1921
Catharina	11.06.1852	13.08.1906

*Het gezin van Andreas Verkuijlen en Lamberta van den Bergh en Wilhelmus met * is degene die de inboedel van het weeshuis zal schenken aan de Zusters van Schijndel.*

Familiefoto van enige familieleden waarschijnlijk genomen ter gelegenheid van de eenwige professie in 1878 van zuster Maria Antonia – zittend v.l.n.r. moeder Lamberta van den Bergh, zuster Maria Antonia en Josephina van der Putten de vrouw van Wilhelmus Verkuijlen – staande v.l.n.r. vader Andreas Verkuijlen, Petrus Verkuijlen, Josephus Verkuijlen, Gerardus Verkuijlen en Wilhelmus Verkuijlen [de weldoener van het weeshuis]

Zoon Petrus koos voor het priesterambt, werd gewijd 14 juni 1862, was achtereenvolgens assistent op 't Heike te Tilburg, kapelaan te Asten, pastoor te Rijkevoort en overleed als pastoor te Boekel. Zijn jongste zus Catharina koos voor het kloosterleven, trad in bij de congregatie op 1 november 1873 en nam als kloosternaam Maria Antonia aan. Ze volgde de toenmalige normaal-

school van de zusters en heeft achtereenvolgens, als onderwijzeres met de huisakte behorende bij de onderwijswet van 1857, gewoond en gewerkt in Den Dungen, Lieshout, Schijndel [Wijbosch], Sint Anthonis en keerde op 10 juni 1905 weer terug naar het moederhuis, waar ze ruim een jaar later overleed en werd begraven op het kloosterkerkhof.

✠

Bid voor de ziel van zaliger
LAMBERTA VAN DEN BERGH,
ECHTGENOOTE VAN
ANDREAS VERKUIJLEN,
geboren te Schijndel den 3 Maart 1808 en overleden
aldaar den 3 Maart 1882, na eene gelukkige
echtvereeniging van bijna 50 jaren.

Zij was eene moeder, de bewondering en de gedachtenis van alle goeden waardig; — en de liefde welke zij haren kinderen toedroeg sloot niet uit de liefde, welke zij aan God verschuldigd was.
II MACH. VII. 20. — H. GREG. NAZ.
Groot zullen bij den Heer de verdiensten zijn van hen die de opvoeding hunner kinderen verzorgd hebben.
H. HIERON.
Ik heb niet voor mij alleen gearbeid maar voor allen... die Gij mij gegeven hebt; — ik ben alles voor allen geworden om allen zalig te maken.
ECCLEI XXIV. 47, JOÏS XVII. 11, I COR. IX. 22.
Die velen onderricht hebben op de wegen der gerechtigheid zullen schitteren als sterren in alle eeuwigheid.
BAN. XII. 3.
(Geliefde Echtgenoot), ik had verlangd nog (een weinig tijde) met u te zijn, maar God roept mij, en ik moet gehoorzamen. Gij zijt nu wel bedroefd, maar ik zal u eens wederzien en uw hart zal zich verblijden.
I REG. — JOÏS XVI. 22.
Mijne Kinderen, vergeet mijne zuchten niet; denkt aan hetgeen ik geleden en aan de zorgen die ik voor u gehad heb.
H. JOÏS CHRYS.
En Gij (mijn Zoon) wees mij aan het altaar gedachtig.
H. MON. CONF. IX.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
[300 dagen afl.]
R. I. P.

Doofstommen-Instituut te St. Michiels-Gestel.

✠

Bid voor de ziel van zaliger
Andreas Verkuijlen,
oud-lid van het R. C. Kerkbestuur,
hon. lid van de Vereeniging van den H.
Vincentius à Paulo,
geboren te Schijndel den 15 December 1809 en
aldaar overleden den 11 Januari 1891,
echtgenoot van wijlen
Lamberta van den Bergh,
geboren te Schijndel den 3 Maart 1808 en
aldaar, na eene gelukkige echtvereeniging van
bijna 50 jaren, overleden den 3 Maart 1882.

Zalig is de man, wiens hoop de naam des Heeren is, en die niet heeft omgezien naar ijdelheden en valsche dwaasheden. Ps. XXXIX. 5.
Hij is wel heengegaan om zijn rijk te erven in het hemelsch Jerusalem... maar zijne kinderen heeft hij als erfgenamen zijner deugd nagelaten.
H. Ambr.
Zij was eene zorgvuldige vrouw en eene bij uitnemendheid goede moeder, de gedachtenis der braven overwaardig.
Prov. V. 2.
Zij waren bemind bij God en de menschen, en hun aandenken is in zegening. Eccle XLV. 1.
Zalig, die zich den behoeftige en den arme aantrekt; in den kwaden dag zal de Heer hem verlossen.
Ps. XL. 2.
Gij, mijn Zoon, wees ons gedachtig aan het altaar des Heeren.
H. Aug.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
R. I. P.

Druk Doofst.-Instit. St. Michiels-Gestel.

De gedachtenisprentjes van het echtpaar Andreas Verkuijlen en Lamberta van den Bergh.

In pension in het moederhuis

Op een bepaald moment bewoont zoon Willem Verkuijlen met zijn vrouw Josephina van der Putten, van geboorte een Stiphoutse, een deftig en statig huis aan de 'Grootte Straat'. Later treffen we een mejuffrouw Maria van der Putten aan, die na de dood van haar zus Josephina de huishouding op haar schouders heeft genomen. Op 28 oktober 1928 zet men een grote stap door te besluiten in pension te gaan in het moederhuis. De zusters ruimen enige grotere kamers van de kweekschool voor hen in. Willem Verkuijlen is tot op dat moment zeer actief geweest

binnen de Schijndelse samenleving op kerkelijk, charitatief en sociaal gebied en wil de resterende jaren van zijn leven in alle rust doorbrengen en zich langzaam terugtrekken uit al zijn functies. Hij staat bij de bevolking in hoog aanzien en wordt gewaardeerd om zijn wijs oordeel in veel zaken en zijn grote ijver in dienst van de dorpsgemeenschap. In de maand november biedt hij de congregatie aan dat ze zijn herenhuis aan de Hoofdstraat kan kopen, in de veronderstelling dat men hier een tweede rectoraat zou gaan vestigen. Hij schenkt de inboedel, maar wat hij in gedachten heeft loopt anders dan hij verwacht.

Willem Verkuijlen met de gezusters van der Putten de weldoeners van het weeshuis.

Een van de oude opnamen van het weeshuis op adres Hoofdstraat 71 met de beeltenis van Petrus Donders nog in de voortuin.

Geen rectoraat maar weeshuis

De congregatie was in de periode van de overdracht van het huis van Verkuijlen sterk groeiende en menigmaal heeft toen de gedachte gespeeld of het zinvol zou zijn naast de dienstdoende rector een conrector te benoemen, vandaar dat Willem Verkuijlen meende er goed aan te doen zijn huis te bestemmen als tweede rectoraat. De bisschop van 's-Hertogenbosch Mgr. Diepen was uiteraard blij met de schenking van de inboedel van het huis aan de zusters, maar kon niet akkoord gaan met de voorgestelde bestemming. Zijn motieven zijn drieërlei geweest nl. de congregatie werd in die dagen naast de

rector nog extra bediend door paters uit het Damianenklooster aan de Rooiseweg, bovendien was hij van mening dat een dergelijk 2^e rectoraat ook te ver verwijderd lag van het moederhuis en het zou niet wenselijk zijn de eventueel aan te stellen conrector een aparte woning aan te bieden, terwijl het rectoraat uit 1885 meer dan ruimte genoeg had. Men komt met een compromisvoorstel om zijn herenhuis in te richten als weeshuis, waarmee de heer Verkuijlen zich zeer ingenomen toont. Men overweegt de nodige veranderingen in het huis aan te brengen om er in de toekomst een 20-tal meisjes te kunnen opvangen. De kosten voor de verbouwing neemt de schenker ook op zich. Vrij kort daarop gaat de gezondheid van de heer Verkuijlen zienderogen achteruit. Zijn trouwe bezoeken aan dorpsgenoten kan hij niet meer afleggen en zijn dagelijkse wandelingen in de tuin geven ook al veel problemen. Nog twee geliefde plaatsen blijven over nl. een bezoek aan de kapel en zijn wandeling via de kloostertuin, want dat was de kortste weg naar het weeshuis, om een kijkje te nemen bij de verbouwingswerkzaamheden. Op 9 augustus overlijdt hij in het moederhuis. De avond tevoren is hij bediend door pater jezueet Pour die op dat moment een retraite leidt voor de zusters. Maar wat blijkt na zijn overlijden.....het weeshuis was dan wel verkocht en de zusters waren in zijn testament benoemd tot enige en rechtmatige eigenaren, maar hij had verder geen gelden of fondsen vermaakt voor het verdere onderhoud. De vraag rijst nu....hoe krijgen we dat prachtige weeshuis in de toekomst verantwoord gefinancierd. Uiteindelijk vormt het door de weesjes te betalen kostgeld geen geweldige bron van inkomsten. Maar gelukkig biedt mejuffrouw Maria van der Putten uitkomst. Ze schenkt al haar bezittingen, gelden en huisraad aan de zusters vanuit de gedachte, dat ze op deze manier dienstbaar kan zijn aan die vele ouderloze kinderen uit Schijndel en van elders, die in het weeshuis een goede verzorging zouden krijgen.²²³

Patroonheilige wordt Peerke Donders

Op de plaats waar het herenhuis rond 1870 is gebouwd, stond op dat moment nog de bakkerij van Wouter van den Bergh, een hele goede bekende van de congregatie en vooral van de stichter pastoor Van Erp, die destijds nogal eens liep te brevieren in de kloostertuin. Na het breviergebed maakte de pastoor regelmatig een praatje met bakker van den Bergh. Zo krijgt Antonius van Erp van hem bv. toestemming om in de bakkerij het eerste breischooltje van de zusters te beginnen onder de bezielende leiding van juffrouw van den Endepoel en Helena van der Kant. Een broer van Helena studeert op dat moment theologie en een goede vriend van hem is de bekende Peerke Donders uit Tilburg. Die komt nogal eens op bezoek en op een dag troont de theologant zijn vriend mee naar het breischooltje van zijn zus Helena. Of dat de directe aanleiding is geweest om het weeshuis Petrus Donders als patroonheilige te geven blijft gissen. Een deel van de bakkerij is destijds, men beweert uit piëteit voor 'het eerbiedwaardige Peerke' blijven staan en pas in 1977 gesloopt. Saillant detail is, dat toen de school aan de Pompstraat is gebouwd de heer Verkuijlen graag een vlotte doorgang naar de tuin van het moederhuis wilde hebben. Dat verzoek is toen gehonoreerd in ruil voor een stukje van zijn tuin grenzend aan de speelplaats. Door een poortje in de haag kon hij gemakkelijk de Pompstraat oversteken en door het tuinpoortje van de zusters het moederhuis bereiken. Deze ruil is toen zelfs contractueel vastgelegd, zodat er later geen problemen over zouden kunnen ontstaan.

Ruim voor de definitieve opening van het weeshuis is het mejuffrouw van der Putten die op haar kosten een bijna levensgroot beeld van Petrus Donders laat vervaardigen door de heer Jonkergouw uit 's-Hertogenbosch. Het wordt, eenmaal geplaatst in de voortuin, op 5 november 1929 door pastoor Donders plechtig onthuld. Op die gedenkwaardige dag wordt in de Servatiuskerk een feestelijke eucharistieviering gehouden in het bijzijn van het voltallige hoofdbestuur, de eerste weeskinderen en uiteraard die aangestelde groep zusters en veel belangstellenden uit de dorpsgemeenschap.

*De restanten van de oude bakkerij van Wouter van den Berg die in 1977 zijn gesloopt en die men gelukkig tijdig op de gevoelige plaat heeft vastgelegd.
De lettercombinatie IDVDB verwijst vermoedelijk naar een zekere Isidorus van den Berg*

In de beginperiode is het weeshuis nog vanuit het moederhuis bediend door een drietal zusters die de zorg hebben gehad, eerst over vier kinderen afkomstig van de ‘Stichting van Meeuwen’ uit Rosmalen, die korte tijd later gezelschap hebben gekregen van wezen of halfwezen zoals men ze noemde, uit Schijndel zelf. Het hoofdbestuur signaleert vrij spoedig de problemen die de bediening vanuit het moederhuis met zich meebrengt en hoort van de zusters dat ze niet zo gelukkig zijn, omdat ze een goede dagelijkse leiding missen. Men zet stappen om een bis-

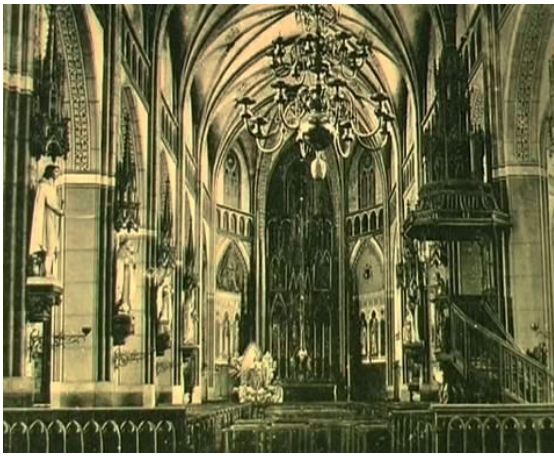
schoppelijke goedkeuring te verkrijgen om het Petrus Dondersweeshuis te mogen beschouwen als een zgn. succursaalhuis, een dochterstichting van het moederhuis. Monseigneur Diepen gaat hiermee akkoord en op 14 januari 1930 richt men het weeshuis officieel op. Benoemd worden de zusters Antoinette Vermelfort als overste, Alène Huijers als eerste raadzuster, Fidelia Adriaans, Henricia Sprangers en Domitilla Valkering, die met goede moed aan hun nieuwe liefdewerk beginnen, met inmiddels 9 weeskinderen.

De eerste bewoonsters van het weeshuis poseren voor de foto nl. de vijf zusters Antoinette Vermelfort [overste], Alène Huijers [1e raadzuster], Fidelia Adriaans, Henricia Sprangers en Domitilla Valkering [volgorde is onzeker] met nog vier meisjes die van het ‘Huis Meeuwen’ uit Rosmalen zijn gekomen.

Alle begin is moeilijk

Een prachtig herenhuis maar al meteen doet zich een probleem voor nl. het warm stoken van dat grote gebouw. Bakken vol steenkool moeten worden aangedragen om het huis goed te verwarmen. Wat de maaltijden betreft is men voortaan op zichzelf aangewezen en de financiële situatie is in de beginfase bepaald niet rooskleurig en men moet noodgedwongen zuinig en sober leven. Elke gift van buitenstaanders is van harte welkom. Zo heeft bv. juffrouw Aldegonda Smits in haar testament laten vastleggen dat men na haar overlijden het weeshuis een bedrag van 100 gulden moet schenken.

Prent van het oude interieur van de Servatiuskerk [fotocollectie Bert Vervoort nr.5424]

Waar de zusters ook niet erg gelukkig mee zijn is het feit dat boven in het huis weliswaar een sobere bidplaats is ingericht maar het H.Sacrament ontbreekt in een tabernakel, zodat de zusters voor een echte misviering of een aanbidding van het H.Sacrament in de namiddag of vroege avond nog steeds aangewezen zijn op de Servatiuskerk of de grote kapel van het moederhuis.

Moeder-overste opgesloten

Op een dag brengt zuster Marie Antoinette in de avonduren een bezoek aan de parochiekerk en duikt er weg in een stil hoekje. De zon is inmiddels al onder en de godvruchtige overste zit daar nog diep in gebed en meditatie verzonken. De koster van de Servatius maakt zijn dagelijkse rondgang, sluit alles goed af en merkt de aanwezigheid van moeder-overste in dat verborgen hoekje in het geheel niet op. Er heerst een doodse stilte in het grote kerkgebouw. Opeens ontdekt zuster Antoinette, die inmiddels haar gebed heeft beëindigd, dat alle kerkdeuren al afgesloten zijn en rammelt zo hard ze kan aan de klink van de deur, maar dat blijkt een vruchteloze poging. Dan maar naar de deur van de sacristie, in het besef dat het allesbehalve aanlokkelijk is de hele nacht in die koude donkere kerk te moeten doorbrengen, die met alle hoorbare geluiden toch iets geheimzinnigs heeft. De duisternis wordt nog eens extra geaccentueerd door het flakkerend godslampvlammetje. Ineens dringt het tot zuster Antoinette door dat men in het weeshuis wel gruwelijk ongerust zal zijn. Ze snelt naar de sacristiedeur die gelukkig wel open is en maakt een lamp aan, zelfs enige lampen in de kerk in de hoop dat 'deze truc' argwaan wekt bij attente voorbijgangers. Het blijft opvallend rustig rondom het kerkgebouw. Ze zal dus een andere list moeten bedenken. Ze begint met een zekere felheid op het sacristieraam te kloppen en warempel.....een toevallige passant merkt het geluid op en beseft dat er iets ongewoons aan de hand is. Hij waarschuwt ogenblikkelijk de koster en de bevrijding zou nu spoedig volgen. Moeder Antoinette is de koning te rijk en snelt naar het weeshuis, waar iedereen danig onder de indruk was vanwege het gemis van moeder-overste. Enige jaren na de ingebruikname van het weeshuis heeft men de huiskapel voorzien van het H.Sacrament en kunnen de zusters vanaf dat moment zich thuis in stilte terugtrekken voor gebed en meditatie.

**Geluk meet je niet in lengte
maar in diepte**

Een groep weeskinderen in de achtertuin

Op 2 februari wordt de eenvoudige kapel door pastoor Donders ingezegend en volgt bovendien de intronisatie van een H.Hartbeeld in het bescheiden weeshuis- klooster. Intussen is het aantal weeskinderen al gegroeid en wordt het maximum aantal van 20, waar bij de verbouwing rekening mee was gehouden, behoorlijk overschreden.

Gezicht op de achterkant van het weeshuis met tuin

Bijzondere aantekeningen 1930-1935

In het weeshuisarchief bevindt zich een klein notitieboekje waarin juist uit die beginperiode interessante details staan opgetekend. Ze geven enig inzicht in hoe het er van binnen en van buiten min of meer uit gezien heeft. Ze mogen mijns inziens in een historisch overzicht dan ook niet ontbreken. Uit respect voor weldoener Verkuijlen is er jaarlijks een zingend jaargetijde in de kerk of de huiskapel. Ook wordt een speciale misviering gehouden op resp. 9 augustus, de

sterfdag van Willem Verkuijlen en op 12 oktober, de sterfdag van mejuffrouw van der Putten. Voorjaar 1932 heeft een zekere M. van Driel de boomgaard aangelegd. In elke rij staan 16 bomen en in het midden 17. Zelfs het type fruitbomen, appel- en perenbomen, is uitvoerig beschreven met de pluktijden erbij en de paden waar ze hebben gestaan, zoals Charlemouski, Goudrenet, Burré Hardy, Comtes de Paris, Lemoenappel, Transparant de Cronsel, Bellefleur, Jeloun, 16 struiken Lansbergerrenet en sterappel Belleff. Aan fruit dus geen tekort!

Men beschikt er over een goede vleesmachine, die jaarlijks wordt geïnspecteerd door monteur W. Rombeek uit de Vredeman de Vriesstraat te Eindhoven-Woensel. De keukenpomp heeft een buis die door de kelder onder de vloer van de nieuwe keuken loopt en verder door de buitenmuur in de put, die in het zijgangetje ligt onder het raampje. De welput is 4 meter diep. Voor de aanleg van het buizenstelsel moest de druiven-serre wijken die men ten slotte heeft afgebroken. In 1932 is de regenput geveegd. Elk jaar schenken de dames van Liempt f 25,- voor aankoop van godslampolie. In 1933 hebben de ooms en tantes van zuster Embertha Thomassen een bedrag van f 30,- geschonken voor aanschaf van een kruisbeeld in het expositietroontje of iets voor de kapel. Dat geld is overigens in het spaarpotje verdwenen, want in deze slechte tijd schafte men alleen maar die zaken aan die heel hard nodig waren. De vaste schilder voor het huis is de heer Bos geweest. In 1933 is 50 kilo patentkali, 2 zakken slakkenmeel en 100 kilo kalk

gebruikt voor de aanleg van de boomgaard. In 1935 heeft schilder van Lier het zaaltje met de twee alkoven geveerd voor f 85,- en in augustus van dat jaar de kapel behangen. De heer Bos verft in hetzelfde jaar het voorhuis en in '37 alle tafeltjes, stoeltjes en bankjes op de speelplaats. Ten slotte is in 1935 overgeschakeld op butagas tot de dag dat men zich kon aansluiten bij de gasvoorziening van het dorp. Juffrouw van Lieshout, de nicht van zuster Lamberdine, vermaakt in haar testament f 1000,- aan het weeshuis met als voorwaarde, dat de zusters 25 jaren lang elk jaar vier gezongen missen laten lezen in de Servatiuskerk. Als afsluiting enige zéér bijzondere berichten vanuit het bisdomblad Sint-Jansklokken in opdracht van monseigneur Die-

pen. De bisschop van 's-Hertogenbosch verbiedt nl. het volgende: 1] dat in de scholen sluitzegels, prentbriefkaarten, bloempjes etc. worden meegegeven aan de kinderen; 2] hij verbiedt tevens dat het onderwijzend personeel aan de kinderen prikkaarten, loten of busjes van katholieke verenigingen verstrekt of ze in dienst neemt om te collecteren; 3] dat het personeel kinderen ook geen centen laat meebrengen ter versiering van het beeld van O.L.Vrouw in de meimaand of dat van het H.Hart in de junimaand; 4] tenslotte verbiedt hij het plaatsen van missiebusjes in de scholen en dat geen reclame wordt gemaakt via biljetten of toegangskaarten voor diverse uitvoeringen.

<i>Naam van de zuster</i>	<i>Ingekomen</i>	<i>Vertrokken</i>
Zr. Ma. Henricia Sprangers		19.10.1931
Zr. Ma. Domitilla Valkering		24.6.1932
Zr. Benita ter Wee	6.8.1931	24.10.1931
idem	6.8.1934	
Zr. Fulgentia Bollen	29.8.1931	16.4.1932
Zr. Theophile vd Sande	16.4.1932	24.6.1932
Zr. Embertha Thomassen	24.6.1932	25.8.1933
Zr. Maria Verschuren	14.11.1932	7.2.1933
Zr. Ma. Arnoltruda Busselaar	7.2.1933	19.6.1933
Zr. Augustini v Helvoort	7.2.1933	19.6.1933
Zr. Odilia Steur	31.10.1933	11.11.1933
Zr. Arnoltruda Busselaar	31.10.1933	6.2.1935
Zr. Francina v Bakel	11.11.1933	28.1.1934
Zr. Thadea Smulders	6.2.1934	28.12.1934
Zr. Monica Voets	6.2.1935	23.5.1935
Zr. Leontia vd Berg	23.5.1935	

Tabel met de namen van de zusters die tussen 1931-1935 zijn overgeplaatst naar het weeshuis, er korte of lange tijd hebben gewoond en gewerkt en er weer vertrokken zijn

De bergruimte beter bekend als het 'huisje van Hans en Grietje'

Testament van Willem Verkuijlen

Normaal gesproken publiceert men vroegere testamenten niet, maar binnen de historie van het weeshuis en het beeld dat we graag willen schetsen van de persoon Willem Verkuijlen, maken we toch een uitzondering. Hij laat de notaris het volgende vastleggen:

‘Ik Wilbelmus Verkuijlen, oud gemeente-ontvanger van en wonende te Schijndel vermaak aan het klooster mijn woonhuis wijk G nr.31 met schuurtjes, erf, tuin en bijtuin sectie D 3912 en 67 zamen groot 0.40.56 hectare met alles wat zich daarop en daarin bevindt, behalve geld, effecten en andere geldswaarde en voorwerpen waarover anders is beschikt onder de volgende voorwaarden:

dat mijne schoonzuster Mejuffrouw Maria van der Putten zoolang als zij zal leven of zoolang als zij verkiest van al het voorbedoelde haar onbeperkt gebruik kan nemen en wat het roerend goed betreft, dus ook geld en effecten enz. daarover als haar algeheel eigendom kan beschikken voor eigen behoefte. voor zooverre door mij daaraan geen andere bestemming gegeven is, om reeds tijdens haar leven uit te keeren”.

Verder is het boeiend om te zien hoe uitgebreid de serie obligaties [en schulden] is die beschreven staat. Ook die tekenen iets van de sfeer uit de jaren '30 van de vorige eeuw en hoe dit soort weldoeners, vaak vanuit een bevoorrechte financiële positie en een breed netwerk van relaties, allerlei katholieke instellingen gedenken in hun testament:

Nr.	Omschrijving
01	5 obligaties van ieder F 1000 aan de Vincentiusvereniging speciaal voor de spijskokerij van de hoofdparochie van de H.Servatius
02	F 1000,= voor de spijskokerij in de parochie Wijbosch
03	F 500,= aan de H.Familie van bovengenoemde hoofdparochie
04	F 250,= aan de congregatie
05	F 1000,= aan het Instituut van Doofstommen te Sint Michielsgestel
06	Idem voor het blindeninstituut te Grave
07	F 500,= aan pastoor Buis te China der congregatie van het Goddelijk Woord
08	F 1000,= aan het missiehuis van de Paters van Steijl
09	F 1000,= aan de missie van de congregatie in Ned. Indië – Curaçao
10	F 1000,= aan de abdij te Heeswijk voor de Norbertijnermissie
11	F 1000,= aan de missie van de priesters van het H. Hart te Bergen op Zoom
12	F 1000,= voor het missiehuis te Roosendaal
13	F 1000,= aan de missie van de Capucijnen te Handel
14	F 2000,= aan de RK kerk van de hoofdparochie van de H.Servatius – deze 2000 gl. aan de RK kerk worden alleen verstrekt als een verklaring door 't kerkbestuur schriftelijk wordt afgegeven, dat het recht, dat ik bij de schenking van de grond waarop de Bijzondere School achter mijn tuin heb voorbehouden na mijn dood, gratis zal overgaan op het liefdegesticht alhier nl. het recht van overweg [of overpad]
15	F 1000,= aan de RK kerk te Wijbosch
16	2 obligaties van ieder F 1000,= aan het fonds ter verpleging van oude mannen en vrouwen in het gasthuis te Schijndel in het moederhuis
17	Is vervallen
18	Antoon van Boxtel te Schijndel gehuwd met Johanna Oerlemans moet tot aflossing der hypotheek op zijne boerderij F 2000,= worden uitgekeerd
19	Vervallen – over de dienstbode
19a	De heer Antoon Bolsius krijgt als ik en Mej. van der Putten dood zijn de vier jachtvoorstellende schilderijen hangende in de zaal, benevens een obligatie van F 1000,=
20a	Een obligatie van F 1000,= aan het klooster in de Choorstraat in Den Bosch

De achterzijde van het weeshuis met een groepje van de kinderen

Mocht er nog geld over zijn na de dood van Mejuffrouw van der Putten, dan moet dat bedrag verder worden ingezet voor de vier studiebeurzen ter opleiding van RK priesters nl. f 5000,= per beurs en de rest aan de RK universiteit te Nijmegen. Op het grafmonument mijner vrouw z.g. waarnaast ik verlang begraven te worden alleen bij te laten werken als ik dood ben: Geboren te Schijndel, den 19 december 1848, overleden aldaar den; op mijn graf moet dan geen afzonderlijk monument meer geplaatst worden.

z.nr.	Een obligatie van F 1000,= aan de kinderen van Adriaan Timmermans gehuwd met Hendrika W. van Heeswijk
z.nr.	Idem Jan H. van Heeswijk gehuwd met Josina Kuenen en van Martinus van Heeswijk gehuwd in eerste huwelijk met Elisabeth van Kronenburg in tweede huwelijk met Petronella van de Ven
z.nr.	De kleinkinderen van Wilhelmus van Heeswijk en Catharina Verkuilen
z.nr.	De moeder van zuster Martinella een obligatie van F 1000,=
z.nr.	Alle waardeloze aantekeningen en geschriften kan men na mijn dood vernietigen
21	Vervallen
22	Johan Brekelmans thans kapelaan te Eindhoven om goed voor mij en mijne familie te blijven bidden F 200,=
23	Broeders Norbertijnen te Elshout [als die bij mijn overlijden nog bestaan] F 500
24	Het gymnasium van de Kruisheren te Uden F 1000,=
25	De RK parochie te Boekel voor onderhoud van de grafmonumenten van wijlen oud-pastoor P. Verkuilen en Mejuffrouw W. Verkuilen F 1000,=
26	Pater Livinus Verstappen capucijn F 500,=
27	De hoofdparochie van de H.Servatius voor onderhoud van het H. Hartbeeld hoek Heeswijksche-weg F 500,=
27a	Op het graf van Mejuffrouw van der Putten moet naast mij op het kerkhof een monument geplaatst worden van minstens F 500,=
28	De Norbertijnerabdij Windberg een obligatie van F 3000,=
29	De nieuwe missie van 't moederhuis alhier te Sumatra 3 obligaties van F 1000,=
z.nr.	Voor het onderhoud van de grafmonumenten der familie Verkuilen op 't kerkhof te Schijndel – zie: contract met pastoor Donders

Een serie interieurfoto's van het weeshuis zoals de tegeltableaus en de trappenhal [fotocollectie Jo Santegoeds]

Groei van het aantal wezen

Met de gestage groei van het aantal wezen en half-wezen en ‘andere kinderen’ zoals ze later in de administratie staan weergegeven is het keukentje van het weeshuis al gauw te klein, vandaar dat in 1932 de keuken is aangepast en is ook een nieuwe keukenkachel aangeschaft met net iets meer capaciteit. Het is heel jammer dat een groot deel van de administratieve gegevens van het weeshuis uit de jaren ’30-’40 vermoedelijk onder de oorlog verloren zijn geraakt of tijdens de granaatweken misschien verbrand ten gevolge van granaatinslagen. Dat is verder onbekend. De lijsten van de weeskinderen beginnen eigenlijk pas rond 1940, zodat we nooit een volledig totaalbeeld zullen krijgen van alle kinderen, die aan de zorgen van de zusters zijn toevertrouwd ge-

weest in die dagen. Over de periode 1940-1956 zijn de gegevens volledig betrouwbaar. Voor de historische beschrijving van het wel en wee binnen het weeshuis ontkomen we niet aan wat statistische overzichten, die vermoedelijk niet voor iedereen even fascinerend zullen zijn! Als het gaat om de betaling van het kostgeld worden genoemd het armbestuur van Schijndel, de Godshuizen in ‘s-Bosch, armbesturen van andere plaatsen, de familie, [pleeg]vader, moeder, ooms of tantes, voogden, de voogdijraad, het Wit Gele Kruis, sociale zaken en de Vincentiusvereniging

Hier volgt een nadere uitwerking van de administratieve gegevens over 1940-1956.

aantallen per jaar:

1940 – 3 wezen, 16 half wezen, 17 andere kinderen [36]

1941 - 3 wezen, 19 half wezen en 22 andere kinderen [44]

1942 – 2 wezen, 18 half wezen, 5 wegens oorlog, 7 wegens gezinstoestand, 5 andere [37]

1943 – 1 wees, 11 half wezen, 24 andere kinderen [36]

1944 – over dit jaar bestaat geen overzichtslijst

1945 – 1 wees, 12 half wezen, 25 andere kinderen [38]

1946 – geen wees, 18 half wezen, 2 voogdij- of regeringkinderen, 21 anderen, 1 kind bij de opnemingsverwaarloosd of misdadig [42]

1947 – 1 wees, 20 half wezen, 23 andere kinderen [44]

1948 – 1 wees, 12 half wezen, 1 voogdijkind, 27 andere kinderen [41]

1949 – 18 wezen en half wezen, 1 voogdijkind, 22 andere kinderen [41]

1950 – 18 half wezen, 29 andere kinderen [47]

1951 – 17 wezen en half wezen, 1 voogdijkind en 28 andere kinderen [46]

1952 – 3 wezen, 9 half wezen, 1 voogdijkind en 33 andere kinderen [45]

1953 – 9 wezen en half wezen, 0 voogdijkind en 50 andere kinderen en bestedingen [59]*

1954 – 5 wezen, 9 half wezen en 34 andere kinderen [48]

1955 – 7 wezen, 6 half wezen, 31 andere kinderen [44]

1956 – 2 wezen, 11 half wezen, 16 andere kinderen [29]

* = iemand die ergens in de kost wordt besteed bv. in een liefdadige instelling

Zoals veel kloosters van de zusters had ook het weeshuis een Lourdes-grot

Als we de lijsten bekijken valt het op dat de meeste kinderen een periode van 3 tot 4 jaar of korter in het weeshuis doorbrengen, maar daar tegenover staat dat er ook aardig wat meisjes zijn geweest die tussen de 5 en 11 jaren onder de ‘moederlijke zorg’ van de zusters hebben geleefd of nu misschien wel met enige reserve terugdenken aan die tijd. Voor veel gezinnen, waarvan of vader of moeder of beiden overleden waren, was de aanwezigheid van het weeshuis een uitstekende sociale voorziening die zeer welkom was, zowel binnen als buiten de oorlogsperiode! In het besef dat de natuurlijke of biologische ouders voor de opvoeding in wezen niet vervangbaar waren, hebben de zusters zich betrokken

getoond en zich toch tot het uiterste ingespannen om het zware verlies voor die kinderen te verzachten en ze met de nodige menselijke warmte te omringen om zo hun jonge leven leefbaar te maken.

Voor degenen die nu nog leven en zich hun weeshuisperiode goed of slechts fragmentarisch herinneren is de volgende lijst met familienamen misschien een aanknopingspunt om deze jeugd-

ervaringen ‘terug te halen’. Achter elke familienaam is een cijfertje geplaatst, wat het aantal kinderen aangeeft die zo heten. Overigens...lang niet alle weeskinderen kwamen per definitie uit Schijndel. Maar onszelf realiserend dat het hier om gegevens gaat van ruim 60 jaren geleden zal misschien bij de meesten van de toenmalige weeskinderen niet zoveel meer in het geheugen verankerd liggen.

Het gaat vanaf 1940 om de kinderen van de in alfabetische volgorde genoteerde familienamen en daarachter het aantal met die naam: Adriaans [1], Aggenbach [4], van den Akker [1], Albers[3], van Alebeek [1], van Amersfoort [4], van Amstel [1], Arts [2], van Bal[le]kom [3], Baltussen [1], Bens [1], van den Berg [1], van Bergen [2], van den Besselaar [4], van de Bie [1], van Bilsen [8], van Bokhoven [2], van den Boomen [2], Bouwens [1], van Boxtel [2], van den Brand [1], van Breugel [2], van den Broek [2], Buenen [2], Brus [4], van Casteren [1], Corstens [2], Cudok [1], Damen [2], Dassen [4], Daverveld [1], Derksen [3], Derkx [1], Dingen [1], Dito [1], van Doornik [1], Doreleijers [3], Dortman [3], van den Eertwegh [2], Feijkens [1], Fleskens [3], Fransens [3], Geelen [3], Gerritsen [1], van Gerwen [1], Gevers [3], Gielens [2], Gommers [3], de Graaf [2], Groenendaal [1], van Hal [1], Heesakkers [5], Heidt [2], van der Heijden [1], Hellings [2], van Helvoort [3], Hendriks [5], van den Heuvel [6], Hoeijmans [3], Hoeks [1], Hofman [2], van Hoof [1], van Hooft [1], de Hoog [1], van Houtum [4], Hubers [5], Huijben [1], Huybers [1], Huybregts [1], Ilmer [2], Jacobs [2], Jans-Beken [1], Jans[s]en [2], Jenniskens [1], Kempen [2], Kerste [2], de Klein [3], Klerks [1], Koensen [3], Kremers [1], Kuijken [2], Kuipers [3], Kusters [3], Kuylaars [1], de Laar [1], Langenhuizen [6], Lemans [1], van Lieshout [1], de Lorijn [1], Manders [4], Mandos [3], Melis [2], Mettler [1], Mulder [1], Nanning [3], Nas [3], Nuland [1], Oerlemans [2], van den Oetelaar [1], Otten [1], den Otter [1], den Ouden [1], Peters [1], Putten van der [1], Reijnen [2], Riel van [5], van de Rijd [1], van de Rijk [1], van Schaayk [1], van Schadewijck [1], Schel [1], Schellekens [1], Schraven [1], Schuurmans [2], Seegers [1], Smits [1], Smulders [3], Speeks [2], Spijk [1], Steenbakkers [5], Terneuzen [1], Teunisse [1], Toonen [2], Vasters [2], van Veghel [1], van der Velden [1], van de Ven [3], Verbergen [1], Verhoeven [2], Verkuijlen [5], Versleijen [1], Verstappen [2], Vlamings [1], Voets [1], de Vrede [1], Walboomers [1], van der Weijden [1], van Wertenbroek [2], van de Westelaken [2], Wewer [4], van de Wiel [2], van Wijk [1], Wijnhoven [1], Willems [2], Witters [1], van Zandvoort [1]

Fragment van de fraaie voorgevel van het weeshuis met naast het naar binnen draaiende dakkapelraam met bovenlicht de beide pilasters waarop siervazen staan en de boog daarboven met een barokke versiering [fotocollectie Jo Santegoeds]

Herinneringen van Marie Smits

Over de kinderen die in de eerste 10 jaren tussen '30 tot '39 in het weeshuis hebben gewoond weten we helaas nauwelijks iets. Al eerder is gemeld dat de administratieve gegevens pas betrouwbaar zijn vanaf 1940. Maar.....op de website van het Brabants Historisch Informatie Centrum in 's-Hertogenbosch, onder de rubriek van de lokale geschiedenis van Schijndel, troffen we een brief aan die was ingestuurd door een zekere Hanny Sterks met herinneringen opgetekend door Marie Smits, die samen met nog twee zusjes juist gedurende die jaren als wees was opgenomen. Dat geschetste sfeerbeeld, hier en daar qua taalgebruik omgezet en aangepast, willen we het publiek niet onthouden, temeer daar er over de beleving door de weeshuisbewoonsters zelf in het kloosterarchief niets is terug te vinden. Die verhalen moeten dus echt van de weeskinderen zelf komen!

Marie Smits vertelt ons het volgende:

“ Wij zijn op 20 juli 1932 in het weeshuis gekomen. Ons Antje was 2 jaar en bijna 5 maanden, ons Toos was 6 jaar en ik zelf 7 jaar. Ik ben er 7 jaren gebleven en ons Antje en Toos 8 jaren. Toen ik er in 1939 uit gekomen ben was ik 14. We hadden meestal vijf zusters die met moeder overste Zr. Fidelia voor de kinderen zorgden, zeer lieve zusters waren het. Zuster Constant * was de kookzuster die heel goed kookte, maar soms ook wel eten maakte dat niet lekker was. Je moest er altijd wel iets van opeten. Van de twee andere zusters ken ik de namen niet meer, maar dat waren de werkzusters die het huis schoon hielden en de was deden. We hadden ook een tuinman, want de groenten werden allemaal zelf geteeld en ook het fruit. Je kwam er niets tekort.

Er was veel speelgoed, poppen, poppenkleertjes, fietsjes en stepjes. Als je wilde mocht je ook mee helpen stoppen en naaien van wat er uit de was kwam. Ook hadden we een hele mooie kapel. Eens in de week kwam er de priester een mis doen en andere dagen moesten we naar de gewone kerk en dat was altijd vroeg op. We hebben ook nog een aardbeving meegemaakt. We moesten toen allemaal op bed blijven zitten. We hebben het niet slecht gehad op het weeshuis. De zusters waren allemaal even hartelijk. Zuster Constant dat was een Belse zuster. In de zomer als het fruit rijp was mochten we naar Bolsius bessen en knoezels plukken [huize Nieuwegaard vermoedelijk] en dan kregen we thee met een koekje. Dan gingen we weer 'n keer naar de paters Damianen in Rooi. Daar hadden ze ook veel fruit. Ook met Sint Nicolaas kregen we altijd nogal wat kadootjes van de middenstand uit Schijndel. Ook van Jansen de Wit kregen we elk jaar wel wat aan truien, mutsen, dassen en handschoenen.

De zusters kwamen nooit buiten het weeshuis. De knecht deed de boodschappen, ook als je ooit schoenen moest hebben. Ik weet nog dat er markt was en dan moest je met de knecht mee. Ik had misschien maat 37, maar ik moest maat 40 passen, want anders was je er te gauw uitgegroeid.

Ik denk niet dat er heel veel arm waren. Er waren er toen bij die altijd heel netjes gekleed waren. Je had altijd je eigen kleren aan. In de oorlogsjaren zijn de kinderen nog een paar jaar in Den Dungen geweest, maar ik weet niet hoe lang”.

De vijf zusters met een groep weeskinderen, waarvan in de voorste rij Marietje van de Ven, Zusje van de Ven, Antje Smits. In de tweede rij: Clazjen van den Berg, Benny van den Oetelaar, Annie van den Oetelaar, Koos Smits, Nelly Arts (met step). Achterste rij uiterst rechts: Marie Smits.

Tot zover het relaas van Marie Smits. Haar opmerking betreffende zuster Constant berust vermoedelijk op een misverstand. Er komt nl. in de lijst van zusters die op het weeshuis gewoond en gewerkt hebben geen Zr. Constant voor.....zelfs op alle congregatielijsten niet! We vermoeden dat ze zuster Alène Huijers bedoelt,

die van geboorte een Belgische was en gedurende twee perioden op het weeshuis woonde nl. 1930-1944 en 1947-1956.

Als vervolg op de eerste tabel volgt hier een overzicht van de zusters die in het weeshuis waren tussen 1935-1944:

Naam van de zuster	Ingekomen	Vertrokken
Zr. Leontia vd Berg	23.05.1935	21.08.1937
Zr. Johanna de Chantal Versleuwen	11.03.1936	06.07.1938
Zr. Serafine Kamp	12.03.1936	27.02.1941
Zr. Longina Kouwenberg	21.08.1937	12.02.1941
Zr. Beda Pennings	06.05.1938	12.02.1941
Zr. Jacobina Minten	05.02.1941	05.02.1943
Zr. Ansfrida van 't Hof	12.02.1941	07.02.1942
Zr. Johanna Chrysostoma Sanders	13.02.1941	21.11.1944
Zr. Frederica Mekenkamp [overste]	24.04.1941	31.10.1944
Zr. Himelina Houtappels	18.03.1942	15.02.1943
Zr. Henricio van den Boomen	26.08.1942	07.11.1944
Zr. Liberta de Wit	15.02.1943	08.09.1943
Zr. Edmunda van Ham	10.08.1943	13.11.1944
Zr. Odulphine van der Sande	08.09.1943	15.10.1943
Zr. Huberdina van Ophuizen	18.09.1943	07.11.1944

De aardbeving van 1932

Als één gebeurtenis blijkbaar aardig wat impact heeft gehad dan is dat de door Marie Smits aangehaalde hevige aardschok van november 1932. In de hectografen van de algemene overste van 23 november wordt er meer dan eens aandacht aan besteed. Ze haalt de kroniekschrijfster van het moederhuis aan en, overtuigd van Gods hulp in deze, houdt ze de zusters het volgende voor: *“We hebben hier werkelijk eenen nacht van groote zorgen gehad. Alle zusters en alle kinderen waren het grootste gedeelte van de nacht opgebleven en hielden zich in angst en spanning in de benedenvertrekken gereed om, als het nodig was, onmiddellijk het gebouw te kunnen verlaten. Wat is er veel gebeden dien nacht en we zijn God dankbaar dat we gespaard bleven van ongelukken, die we in dien akeligen nacht zoo angstig verwacht hadden. Wat is Gods Almacht, die we voor een oogenblik zoo ongewoon ondervonden, toch groot. Maar denken we er altijd met vertrouwen aan, dat ook zijn beschermende Vaderlijke en goedheid zoo onbegrijpelijk groot is. Ook dezen nacht hebben we weer eenige aardschokken gevoeld, waardoor allen weer op de been waren gebracht”.*

Zuster Maria Theresia schrijft enige dagen later: *“We zijn hier ook weer bekomen van de spannende zorgen in den tijd van de aardschokken. 't Was voor ons een groote verlichting dat de kweekelingen van 5-9 december weg waren. Ze konden dan zelf ook weer tot rust en*

kalmte komen”. Het betreft hier de aardbeving op de Peelrandbreuk met het epicentrum te Uden dd. 20 november 1932 met een kracht van 5.0 op de schaal van Richter. Het is de op een na sterkste Nederlandse aardbeving van de 20^e eeuw geweest. Bekend is dat er toen binnen 10 dagen in totaal 9 bevingen zijn waargenomen.

Weeshuis tijdens en na de granaatweken

Het gevolg van de invasie van de Duitsers sinds 10 mei 1940 was, dat veel familieleden de weeskinderen al meteen naar huis haalden, die pas na de capitulatie terugkeerden. Tijdens de oorlogsjaren bleef het in en om het weeshuis redelijk rustig. Die rust werd echter wreed verstoord in de periode van de granaatweken. Op 17 en 18 september waren Geallieerde landingstroepen en parachutisten geland in de omgeving van Schijndel. Omdat het weeshuis aan de Hoofdstraat als grote doorgaande weg lag, werd er 's avonds en 's nachts nogal eens aangebeld. Dat betekende volgens de kroniek meestal een rechtstreekse aanslag op de schrale voorraden in kelder en provisiekast, want steevast werd om eten en drinken gevraagd. Bekend is dat op een avond de keukenkachel helemaal opnieuw opgestookt moest worden, want men kreeg van een commandant de orders te zorgen voor een emmer

pap met de nodige boterhammen, vooral voor gewonde soldaten. In de kronieken van het weeshuis worden drie data extra toegelicht nl. 21 september, 23 september en 23 oktober.

Op 21 september organiseerden de Amerikanen een inval in het dorp. Het werd een akelige nacht van veel rumoer en geweld en zelfs in het voortuintje van het weeshuis is toen gevochten, getuige een ter plekke achtergebleven helm en handgranaat. Na die rumoerige nacht heeft iedereen die nog in huis was voortaan beneden geslapen. In de tuin hadden de Duitsers loopgraven aangelegd waar ze met z'n vieren in konden liggen. Dat was wel erg benauwend. Op een morgen keek moeder Frederica aan de straatkant naar buiten om de situatie eens op te nemen. De zoon van overbuurman van Roessel had dat opgemerkt en ging eens informeren, waarom ze zo bezorgd keek. Het werd al snel duidelijk dat ze zich grote zorgen maakte, omdat het keldertje van het weeshuis wel heel erg klein was voor de zusters en de nog aanwezige weeskinderen.

Een opname in de kelder onder het weeshuis [fotocollectie Jo Sante-goeds met dank aan de familie van Schaaijk]

Van Roessel junior zei: "Zuster... pak alles bij elkaar wat u denkt nodig te hebben, dan gaan we naar de schuilkelder van Geerkens". Dat gulle aanbod nam zuster Frederica onmiddellijk aan en onder leiding van de hulpvaardige overbuurman is toen op 23 september het hele weeshuis overgebracht naar de overkant. Een priester nl. de broer van buurman Vugts is meegegaan en kwam dagelijks een mis lezen. Op 'n keer heeft hij zelfs de mis bij het Sanctus moeten onderbreken vanwege het oorlogsgeweld. Na enige tijd ging moeder overste eens poolshoogte nemen en merkte al spoedig dat ook het weeshuis de nodige vernielingen had moeten ondergaan. De gordijnen wapperden uit de gehavende ramen en er was een groot stuk uit de voordeur geslagen. Omdat het veel te gevaarlijk was om terug te

keren zijn de zusters van het weeshuis met de weeskinderen vijf weken lang in de kelder van Geerkens gebleven, te midden van vele anderen. Tot de dag waarop Schijndel kon jubelen van blijdschap, de dag van de bevrijding 23 oktober 1944.

Weeshuis na de oorlogsperiode

Men was nog niet aan het einde van alle beproevingen verhaalt de kroniekschrijfster van die dagen. Overste zuster Frederica wordt ernstig ziek en moet overgebracht worden naar het ziekenhuis van de zusters te Geldrop. Kort daarop komt het bericht, dat het weeshuis ontruimd dient te worden omdat het voor de komende jaren ingericht zal worden als pastorie. De pastorie aan de Vicarius van Alphenstraat was deels onbewoonbaar en het nog bewoonbare deel werd opgeëist door de Engelsen en Canadezen.

De schouw met de twee tegeltableaus waar de kinderen misschien hun klomp wel gezet hebben voor Sint en Piet [fotocollectie Jo Sante-goeds].

Op 14 november 1944 nemen de pastoor-deken en twee kapelaans met hun huishoudelijk personeel hun intrek in het deftige herenhuis. De 25 weeskinderen verhuizen naar het koloniehuis van de congregatie te Eersel. Vrij kort daarop komt daar de tijding binnen dat men in dit huis graag het sanatorium 'Kalorama' wil vestigen en dan is er voor de weesjes geen plaats meer. Binnen de congregatie wordt naarstig naar een oplossing gezocht en uiteindelijk is gekozen voor het Antoniusklooster in Den Dungen dat wordt aangewezen voor opvang van de weeskinderen, waar ze vanuit Eersel met een autobus arriveren. Aangezien aan dit klooster een internaat voor schipperskinderen verbonden was geweest, dat indertijd door bemoeienis van pastoor Goulny tot opheffing was gedoemd, was er voldoende ruimte. De inmiddels herstelde zuster Frederica en alle weeskinderen worden er hartelijk verwel-

komt. Het weeshuis zelf blijft door de parochiegeestelijkheid bewoond tot 7 mei 1947. Na hun vertrek worden eerst diverse verbeteringen aan het huis aangebracht en op 24 juli kunnen de zusters met de weeskinderen weer terug naar hun oude vertrouwde omgeving. Men heeft intussen centrale verwarming gekregen aangelegd door de firma Wolter en Dros, de grote slaapzaal aan de zuidzijde is voorzien van dakpellen en de eetzaal van de kinderen is verder uitgebreid doordat de muur aan de zijgang is uitgebroken en een deel daarvan bij de refter is getrokken. In 1954 wordt de voortuin onteigend vanwege de noodzakelijke verbreding van de Hoofdstraat. Gevolg is dat het beeld van Petrus Donders moet worden verplaatst naar de achtertuin.

Begin 1955 wordt op luisterrijke wijze het zilveren feest gevierd van het weeshuis. Op 14 januari voor de zusters en de buurt, op 16 januari voor de parochie en de weeskinderen zelf. Leuk is om in kronieken te lezen dat de pastoor van de parochie achter in de kerk een offerblok had laten

plaatsen voor een geldelijke bijdrage voor dit feest. Van de opbrengst is toen een prachtig missaal voor in de kapel gekocht. Pastoor en buurt boden bovendien nog twee zilveren ampullen aan. Het is blijkbaar een komen en gaan geweest van vrienden, bekenden en sympathisanten van het weeshuis die hun felicitaties kwamen aanbieden aan de zusters.

De kroniek verhaalt nog een heuglijke dag voor de zusters. Op 9 april 1955 komt 's middags de rector van het moederhuis, de eerwaarde heer Jos van de Schoor, de nieuwe kleding van de zusters zegenen. Alle zusters hebben zich op dat moment verzameld in de kleine weeshuiskapel met hun scapulier en sluier voor zich. Na de toespraak van de rector is iedereen naar boven gegaan om zich even later te presenteren in het nieuwe kloosterhabijt. Paaszaterdag 1955 is immers voor de hele congregatie de dag geweest waarop de vernieuwde kleding is ingevoerd. Pas vele jaren later neemt men het besluit om over te gaan op burgerkleding.

De bekende pomp in de keuken en de prachtige houten trapleuning [fotocollectie Jo Santegoeds]

Gevoelens en gedachten van een weeskind

De opvoeding in het weeshuis was volgens haar streng en gebonden aan strakke regels zoals goede tafelmanieren, met twee woorden spreken, iemand aankijken als je met hem of haar spreekt, voor het eten naar het toilet, netjes je handen boven tafel onder het eten enz. Ze had een soort 'liefelingszuster' die haar hulp en toeverlaat was. Die zag ook wanneer het de kleine Francine niet zo goed ging en bracht dan troost en bemoediging. Ook kan ze zich de gezellige keukenzuster nog levendig herinneren. Uit een grote kast op de overloop kwam tegen de winter een grote doos te voorschijn met wollen setjes nl. mutsen, sjaals en handschoenen. Ze hoopte altijd een kleurig setje van de zuster te krijgen, want mooi er bij lopen vond ze wel iets hebben. Ze sliep op zolder en werd 's avonds lekker ondergestopt, keurig netjes met de handen boven de dekens! Vanaf 's middags vier uur mocht ze eigenlijk niet meer drinken omdat ze 's nachts nogal last had van een nat onderbroekje. Dat wilde de zusters natuurlijk in goede banen leiden. Maar Francine.....dorst is immers erg, dronk dan 's nachts wel eens stiekem uit de wasbak bij haar bed die al voor de volgende ochtend gevuld met water klaar stond. Een van de zusters betrapte haar 'n keer toen ze uit bed was gegaan en er volgde een minder prettig toespraakje van de zuster.

Soms dreigde een van de zusters met de 'rattenzolder' als het de spuigaten uitliep onder de weesjes. Francine zegt nu dat ze daar lange tijd een soort fobie van heeft overgehouden en een zekere angst voor dieren. In haar latere leven heeft ze die echter wel ruimschoots overwonnen. Soms is ze wel eens beschuldigd van iets wat ze per definitie niet gedaan had. Zo verhaalt ze dat er op een vrijdagmiddag een H. Hartbeeld van een console was gevallen met het gevolg dat er een handje afbrak. Francine was als verdachte aangemerkt en werd streng ondervraagd. Tot op de dag van vandaag heeft ze daarom rechtvaardigheid hoog in haar levensvaandel staan, want die beschuldiging vond ze bijzonder onrechtvaardig.

Soms trokken de weesmeisjes zingend door de Hoofdstraat. Leuke herinneringen zijn de bezoeken aan Jansen de Wit rond de kerst en de zondagen dat ik als enig echt weesje mee mocht naar drukkerij van de Wiel. Enigszins jaloers is ze geweest op de drie zusjes Fleskens, wier moeder in 1941 was overleden. Zij sliepen met z'n drietjes op een kamer. Als hun vader op bezoek kwam kregen alle kinderen iets lekkers van hem.

Die zusjes hadden wel iets deftigs. Veel indruk moet ook de bloeiende magnoliaboom gemaakt hebben in de achtertuin.

Van de oorlogsjaren herinnert ze zich duidelijk het verblijf in de schuilkelder bij slagerij Geerkens vooral de herinnering aan haar eerste pop. Blijkbaar was het in die bewuste kelder niet al te warm en als klein meisje vond ze dat vooral haar pop het veel te koud had en dat kon in haar ogen niet. Ze liep naar een brandende kaars.... hield de pop erboven om die wat te verwarmen en.... u raadt het al.... de pop vloog in brand en kleine Francine barstte in tranen uit. Vanuit Den Dungen is ze uiteindelijk op 5 januari 1945 opgehaald met een tandem door haar neef Thomas en een studievriend van hem. Die hebben haar naar haar grootmoeder gebracht waar ook haar twee andere zusjes verbleven. Na enige maanden volgde opvang in een pleeggezin. Dit zijn maar enkele 'levendige herinneringen' [met dank aan Francine Teunissen]. De gevoelens die het diepste hebben ingegrepen in dit jonge kinderleven zijn natuurlijk blijven 'hangen'.

Een regenton met rondzwemmende kevertjes

Een ander weeskind, momenteel wonend te Rosmalen, dat ook met twee zusjes in het weeshuis verbleef, schrijft anno 2008 in wat negatieve bewoordingen hoe er af en toe toch wel verschil werd gemaakt, maar roemt ook over de 'lieve zusters' die er waren en slechts eentje waar de kinderen niet zo bar veel mee op hadden!

Enige sfeerbeelden van haar handals we geen drinken kregen was er altijd nog een regenton om stiekem onze dorst te lessen, ook al kropen er af en toe wel wat kevers en torren in rond, terwijl andere kinderen chocolademelk kregen. Eens per week was het badtijd en je had heel veel geluk als je als eerste aan de beurt kwam, want dan had je in ieder geval schoon en ook warm water. Wie een bepaald eten niet lekker vond en er zowat van moest 'braken' liep het risico dat je het geforceerd moest opeten, graag of niet. Iets wat in huishoudens buiten het weeshuis ook vaak schering en inslag was. Haar zusje zat in de kapel erg dicht tegen de kachel en viel nogal eens flauw. Die had eens het lef gehad haar beklag te doen bij de overste, waarop de zuster-surveillante 'op het matje' werd geroepen. Slotconclusie.....indrukken uit je kinderleeftijd hebben ongemerkt effect op je doen en laten in je verdere leven en vooral wat negatieve ervaringen kunnen je lang 'achtervolgen'.

Een groepsfoto in de tuin waar o.a. op staan de vijf zusters en o.a. de meisjes Maria, Jo en Nellie Memel

De verjaardag van zuster Fidelia

Ook Benny Vervuurt - van den Oetelaar heeft vanuit Helenaveen enige jeugdherinneringen toegestuurd.²²⁴ Als in 1932 haar vader overlijdt blijft moeder achter met acht kinderen, vier jongens en vier meisjes. Haar oudste zus Betsy was 14 jaar en vertelde later hoe Benny in het weeshuis terecht was gekomen. Haar zusjes Corry en Anny zaten er al. Op een zondag is Benny, toen vier jaar oud, met haar moeder op bezoek geweest en heeft daar volop gespeeld met de andere kinderen. Een van de zusters heeft toen aan haar gevraagd of ze niet in het weeshuis bij haar zusjes wilde blijven. Zo gezegd zo gedaan. Toen Benny 9 jaar oud was stierf ook haar moeder op 49-jarige leeftijd, een moeder die vaak ziek was en dikwijls met een natte theedoek om haar hoofd rondliep, als remedie tegen de zware hoofdpijnen. Vrij kort na het overlijden van moeder in 1936 is haar zusje Corry bij een oom en tante gaan wonen en bleven ze met z'n tweeën onder de hoede van de zusters achter.

Als het over het leven in het weeshuis gaat schrijft Bennywe hadden het heel goed en wisten niet beter. Ze herinnert zich heel goed hoe op 22 november, de dag van het bekende Ceciliafeest, zuster Fidelia jarig was. De kinderen hebben toen voor hun jarige zuster allerlei voordrachtjes mogen doen.

Daags daarna doet Benny een vreselijke ontdekking....haar zusje Anny verschijnt ineens niet meer aan tafel bij het avondeten. Vertwijfeld is

ze toen naar een van de zusters gelopen en kreeg te horen dat Anny in Loon op Zand 'nieuwe ouders' had gekregen. Wat moet zo'n kind op dat moment gevoeld hebben.....nu was ze voortaan alleen, zonder haar zusje in de onmiddellijke nabijheid. Dat riep een andere, mindere prettige, herinnering op. Haar zus Anny.....och arm.... ze had eens, zittend in de kapel, een pijnlijke, zwerende en flink opgezwollen vinger. Ze liet dat in de kapelbank snel even aan haar jongere zusje zien, maar een van de zusters zag dat. Benny werd meteen uit de bank gehaald en op haar knieën op een kokosmat gezet. Een overdreven reactie zouden we nu zeggen, maar in die tijd.....het zal wel als oneerbiedig geïnterpreteerd zijn door die bewuste zuster..... praten in de kapel dat doe je niet!

Even later viel Anny flauw, vermoedelijk van de pijn aan die vinger en volgens het verhaal van Benny zou Anny een beetje miswijn toegediend gekregen hebben, in de hoop dat ze snel zou bijkomen of de pijn minder gevoeld zou worden. Benny is met haar oudste zus Betsy nog 'n keer naar Loon op Zand geweest op het moment dat Anny haar Plechtige Communie deed.

Het Sinterklaasfeest scoort in alle reacties nogal hoog! Een echte feestdag voor de kinderen. Benny verhaalttoen de kinderen in de kapel het rozenhoedje hadden gebeden, op tijd naar bed waren gestuurd, hoorden ze aan het gerammel van de rozenkransen, dat de zusters door de

gangen op en neer liepen en werd de eetzaal in Sinterklaasstijl versierd.

Ze herinnert zich ook nog heel goed hoe de moeder-overste van het moederhuis op visite kwam. Benny mocht haar na afloop terugbrengen naar het grote klooster, via de tuin van het weeshuis en de jongensschool in de Pompstraat en zo verder. Eenmaal terug in het weeshuis kreeg ze echter wel een standje van de zuster, omdat ze nl. rechts van de eerwaarde overste had gelopen.....en dat paste niet! Ze vond dat verschrikkelijk erg, te meer omdat nooit iemand

had gezegd dat het zo moest. Ja.....in een kinderleven hebben kleine voorvalletjes soms grote gevolgen.

Ook hebben ze 'n keer een grapje uitgehaald met tuinman Frans. Die had de gewoonte op de speelplaats onder de boom een dutje te doen. Op een middag was hij echt in slaap gevallen en hadden alle kinderen hun stoeltjes om hem heen gezet. Eenmaal wakker scheen hij dat niet zo leuk gevonden te hebben. De kinderen, die natuurlijk het nodige plezier hadden om die grap, hadden zich snel verstopt in de spreekkamer.

Groepsfoto waar op staan Rieky van Doornik, Zus van de Ven, Greetje van Ballekom, overste Zr. Antoinette, Agnes Geelen, Nelleke Geelen, Tiny van Ballekom, Fransje van de Wiel, Marietje van de Ven, Ria Wouters (?), Jeanne van de Wiel, Coby Lenders, Thea Geelen, Jet van Ballekom, Antje Smits, Leny Terneuzen, Koojsje Smits, Benny van den Oetelaar, Nel Arts, Jo van de Westelaken, Roosje....., Jo Franssen en Zr. Fidelia [met dank aan Mw. Jeanne van de Wiel]

Andere bestemmingen van het weeshuis

In 1954 heeft de gemeente de voortuin onteigend vanwege de verbreding van de Hoofdstraat. Het bekende beeld van Peerke Donders is toen verplaatst naar de achtertuin. In 1955 is nog het zilveren feest gevierd [1930-1955]. Vanaf september 1956 tot aan het studiejaar 1962-1963 krijgt het huis een geheel andere bestemming nl. studiehuis voor de hoofdakte-studenten van de zgn. derde leerkring van de toenmalige Maria-kweekschool. Vanaf dat moment heeft het voortaan 'huize Petrus Donders'. Jaarlijks wisselt het aantal studenten, want de hoofdakte-opleiding duurde slechts één jaar. Alle meisjes

zijn er intern en dus wonen er ook de nodige zusters. Op 24 augustus 1956 is Zr. Huberta Marie den Brok vanuit het moederhuis in het nieuwe studiehuis komen koken, totdat ze op 20 februari 1957 onderweg naar huis ziek werd en niet meer in staat bleek dag in dag uit naar het studentenhuis te gaan.

Zr. Elisia van der Heijden is haar toen opgevolgd [1957-1962], die overigens lange tijd voor halve dagen is geassisteerd door Zr. Gerardia Renders. Alle studenten die destijds in dat studiehuis vertoefd hebben zullen zich deze namen vast en zeker herinneren!

Gezicht op de achterzijde van het weeshuis waar de volgende zusters tussen 1956 en 1962 hebben gewoond: Zr. Margaretha van den Hurk [1956-1962], Zr. Angelina Scholten [1956-1962], Zr. Hubertine Aarts als hoofdaktestudent [1956-1957], Zr. Job. Marie Priems [1956-1957], Zr. Henrita van Maasakkers [2.9.1957-7.12.1957 en 27.8.1958-1.9.1962], Zr. Ma. Goretti Venbrux [25.5.1956-17.9.1957], Zr. Cornelia van den Elzen [1958-1962].

De terugloop van het aantal hoofdaktestudenten is er oorzaak van geweest, dat het 'oude weeshuis' als studentenhuis is opgeheven. De 6 studenten die zich per 1 september 1962 hadden aangeboden heeft men toen naar elders verwezen. Tot in 1969 bieden de zusters in het gebouw tijdelijk onderdak aan bv. de familie van der Pol van Boxtel omdat hun eigen huis nog in aanbouw was en aan de kinderen van de 1^e klas van de lagere meisjesschool o.l.v. Zr. Henrita van Maasakkers, die van augustus '62 tot augustus '63 hun intrek mochten nemen in het grote vertrek aan de tuinzijde. De kapel, rechts van de voordeur, heeft men gesloten en is later overgebracht naar het vertrek waar de schoolkinderen hadden gezeten. In de periode 1964-1968 zijn de twee grote kamers, links en rechts van de voordeur, gebruikt om jongerencursussen te geven door het Schijndelse vormingscentrum, dat in 1969 is verhuisd naar de Putsteeg.

Op 8 mei 1969 wordt het huis toch weer in gebruik genomen door vier zusters en hun aantal groeit weer. Er is in die tijd wel wat verbouwd aan het huis. Tot aan 1977 is het een komen en gaan van zusters, w.o. de twee algemene oversten nl. zuster Florentina van Calsteren en zuster Veronique van Woerkom. In 1971 houdt het generaal bestuur er haar wekelijkse bestuursvergaderingen. Dankzij de gastvrijheid van de congregatie kunnen diverse families van leraren aan de Mavo-Havo-school of huishoudschool aan de Pastoor van Erpstraat er een tijdelijk onderdak krijgen o.a. de families Te Dorsthorst uit Lobith, Juffrouw van der Maazen, Pater Schokker assumptionist die docent was aan de PA, de heer Pierre Vliexs uit Geleen leraar Duits aan het Scinlecollege, de familie Creemers met de kinderen Charles en Camille en leraar Frans de heer F. Scheelings.

Een andere opname van de achtertuin van het weeshuis met zicht op de achtergevel.

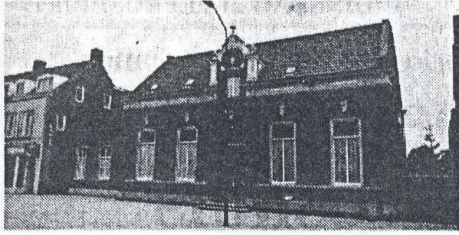
In 1977 volgt een ingrijpende verbouwing. De daken van het huis en het schuurtje worden vernieuwd en men bouwt een carpoort. De oude schuurtjes, een 19^e-eeuws restant van de bakkerij van Van den Berg worden definitief gesloopt, als ook de waranda en toiletten. De gevelsteen met de inscriptie I.D.V.D.B. dd. 18.10.63 is gespaard gebleven en ingemetseld in de bloembak bij de woonkamer achter het huis. Het jaar daarop worden de slaapkamers vergroot en wordt boven de keuken een zit-slaapkamer gebouwd met uitzicht op de achtertuin.

De huidige tegel van Petrus Donders, in het portiek van de voordeur, dateert van 27 oktober 1979. Hij is vervaardigd door een zekere Antoon Hanenberg. Hijzelf heeft die datum gekozen, ons herinnerend aan de geboortedag van Petrus Donders te Tilburg op 27 oktober 1809.

Het oude weeshuis blijft als 'dochterstichting' in gebruik door een wisselende groep zusters, waarvan er verschillenden hun zilveren of gouden kloosterfeest hebben gevierd. Door zuster Norbertini is in het weeshuis met enige regelmaat gewerkt aan het congregatie-archief.

GEMEENTE SCHIJNDEL

De gemeente Schijndel is voornemens over te gaan tot verkoop van het monumentale pand aan de Hoofdstraat 71 in Schijndel. Het perceel heeft een oppervlakte van circa 895 m².

Bouwaard:

Buitengevels zijn van handvorm baksteen, anderhalf- tot tweesteens met spouw.
Gevelkozijnen grenehout bezet met hoofdzakelijk enkel glas. Houten kapconstructie gedekt met pannen, vloeren marmer, stampbeton en houten delen op houten balklaag.

Indeling:

Kelder.
Begane grond: totale vloeroppervlakte circa 235 m².
1e verdieping: diverse kamers. Totale vloeroppervlakte circa 210 m².
2e verdieping: zolder.

Toekomstig gebruik:

Met handhaving van de monumentale waarden, zoals o.a. het exterieur, zal de bestemming zich dienen te richten op **winkel of hotel-restaurant**.

NADERE INFORMATIE

Belangstellenden kunnen vanaf **donderdag 23 februari 1995** een informatiemap opvragen bij de coördinator grondzaken (J. Aalders), telefonisch bereikbaar onder 04104-40962.

Advertentie in verband met de verkoop door de gemeente van Hoofdstraat 71.

Een nieuwe fase

In 1994 is de gemeenschap zo klein geworden dat slechts drie zusters dat grote huis, dat tevens erg duur in onderhoud was, bewonen. De gemeente besluit het huis op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. Schijndel wil in die tijd, in het kader van een nieuw centrumplan, ook heel graag de tuin aankopen waar dan een weg aangelegd zou kunnen worden. De drie zusters Florentina van Calsteren, Agatha Marie Donkers en Antonie Hanenberg vinden een nieuw onderdak in een woning aan de Servatiusstraat nr. 44, tot

dan toe bewoond door de familie Van Zutphen, die het van de congregatie in huur had. Het hoofdbestuur laat er weinig gras over groeien en verkoopt 'het weeshuis' aan de gemeente Schijndel. De officiële koopakte passeert op 21 oktober 1994. Als er ooit een huis is geweest in Schijndel waar zoveel woorden aan gewijd zijn dan is dat het weeshuis²²⁵. Het wordt aangekocht door de familie van Schaaik en die neemt architect A. Kooijmans in de arm om een plan te schrijven voor de noodzakelijke verbouwing. Uiteindelijk zullen werknemers van bouwbedrijf De Wit zorgen voor een metamorfose en worden de zijgevels omgebouwd tot winkelpanden. Leo en Ans van Schaaik houden, mede vanwege de monumentenstatus van het gebouw, de buitengevel maar vooral het interieur grotendeels intact, zoals bv. de ornamenten in de plafonds, de prachtige eikenhouten trappartij, het tegelplateau en de mooie koperen pomp in de keuken en de lange gangen met hun prachtige zwart-wit gemarmerde vloeren, om enkele elementen te noemen. Kortom.....van binnen nog steeds een juweeltje!

In januari 1998 werd begonnen met de aanleg van een nieuw parkeerterrein geschikt voor zo'n 80-100 parkeerplaatsen. Op de open monumentendag van dat jaar is het monumentale pand nog eens extra in de schijnwerpers gezet en in de rubriek 'Monumenten onder de loep' begint de journalist met de volgende opmerking: "Het omstreeks 1870 gebouwde een-laagse woonhuis in Eclectische stijl met symmetrische indeling en gevelopzet is karakteristiek voor de laat-19^e-eeuwse woonhuizen in de Hoofdstraat; de toevoeging van authentieke elementen als raamluiken maken de voorgevel weer als voorheen". Het winkelgedeelte RS Mode wordt uiteindelijk omgedoopt en thans is er de modezaak Caitlin 4 Women in gehuisvest.

In de natuur drijft een boze bui over

4.4 HET LIDWINAKLOOSTER [1934-2000]

Van tekentafel tot monument

De parochie Boschweg in wording

Volgens een anonieme kroniekschrijfster van de congregatie van de Zusters van Liefde, is het in de jaren '20 zeker honderden malen besproken geweest in de herbergen, rondom het hout- en turfvuur onder de boerenschouw of tijdens de voettocht over de ellenlange weg naar de Servatiuskerk in het centrum, onder een stralende zonnehemel of op strenge winterse zondagen...het wordt de hoogste tijd dat op de Boschweg de derde parochie komt. Vanwege de dorpsuitbreidingen wordt het urgent, dat naast de in 1884 gestichte parochie Wijbosch, een volgende afsplitsing van de 'moederparochie' zal worden gerealiseerd, vindt men. De landbouwers aan de noordkant van de gemeente zijn ervan overtuigd dat zij nu aan de beurt zijn. Vooral de bewoners van de 'uithoeken' houden, met name vanwege de 'onmenselijke' afstanden van kerk en school en al het ongerief dat daar voor groot en klein aan vastzit, de kwestie van een eigen parochie in hun gedachten. Bij alle mogelijke gelegenheden wordt, te pas en te onpas, de zaak breed uitgemeten. Herhaalde verzoeken aan het bisschoppelijk paleis in Den Bosch bewijzen de ernst van de situatie. Uiteindelijk stemt Mgr. Diepen in met de stichting van de parochie Boschweg. Oetelaar, Olieëind, Schutsboom, het Elde, Groot Borne, het Lieseind, de Molendijk, de Vossenbergh, een deel van het Elschot, de Voort en de Meigraaf krijgen dichterbij huis een kerk. Uiteindelijk wordt 'Groot Borne' gekozen voor de bouw van kerk en pastorie, pal langs de provinciale weg, een plek bovendien, die zowat het centrale punt vormde tussen alle 'uithoeken'. Daarnaast staan, terecht overigens, ook een jongens- en meisjesschool op het verlanglijstje van de uit Tilburg afkomstige bouwpastoor Adrianus Josephus Pessers (1891-1972). Tijdens de bouw neemt hij tijdelijk zijn intrek in het moederhuis van de Zusters van Liefde en ontvangt daar van de algemene overste de garantie, dat hij voor wat betreft de meisjesschool in ieder geval op zusters kan rekenen. Pastoor Pessers blijft 37 jaren de parochieherder van de Boschweg en gaat in 1965 met emeritaat. Hij vestigt zich in het bejaardenpension van de zusters Franciscanessen te Haaren. Pastoor J. van Gorp wordt als zijn opvolger benoemd.

De bouwpastoor van de parochie Boschweg pastoor Pessers

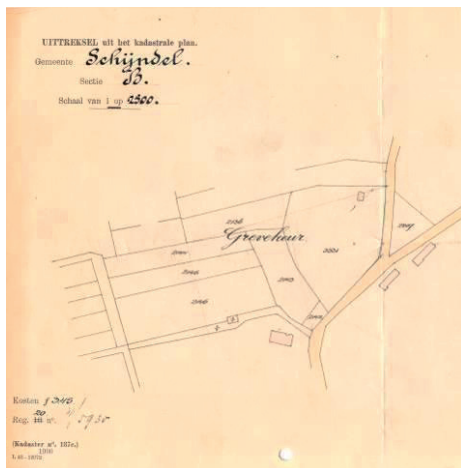
De roep om een eigen ziekenhuis

Bij gelegenheid van de inzegening van het Petrus Donders Weeshuis bedankt burgemeester Jansen de algemene overste uitbundig voor dit lofwaardig initiatief en suggereert daar ter plekke nog eens openlijk, dat de steeds groter wordende gemeente Schijndel het gemis begint te voelen van een 'degelijk ingericht en goed geoutilleerd ziekenhuis' en beveelt de bouw ervan sterk in haar gedachten aan. Binnen de muren van het moederhuis wordt hier menige discussie aan gewijd en is men er vooralsnog niet van overtuigd dat een snelle realisering wenselijk is. Gedacht wordt aan een nieuwe stichting, waarin een aantal liefdewerken geconcentreerd kunnen worden nl. onderwijs, verpleging van ouden van dagen en een ziekenhuis. Interne discussies en de vrees dat een dergelijke stichting, zeker de eerste jaren, een 'zorgenkind' voor de congregatie is, houden de gemoederen sterk bezig. Alle details, pro's en contra's worden zorgvuldig afgewogen. Tenslotte besluit het hoofdbestuur tot realisering over te gaan op basis van, zoals de kroniekschrijfster aangeeft 'hoge motieven zoals Gods meerdere glorie, het heil der katholieke jeugd en het welzijn van zovelen, die er in de loop der jaren zich in de stralen der christelijke charitas zouden komen koesteren, om er liefdevolle verpleging, een rustige, welverzorgde oude dag ofwel herstel van gezondheid van 't lichaam en vaak ook die van de ziel te komen zoeken'.

Dit groots opgezette plan brengt echter een grootscheepse verhuizing met zich mee vanuit het in het moederhuis reeds bestaande pension en de verpleegafdeling richting de nieuwe stichting op de Boschweg.

Maar nauwelijks wordt het nieuws bekend of er rijzen de nodige problemen en de kroniekschrijf-

ster spreekt zelfs van ‘torenhoge donderkoppen aan de Schijndelse horizon’. Vooral de invloedrijke pastoor-deken van de Servatiusparochie de eerwaarde heer van Dijk steekt zijn ongenoegen niet onder stoelen of banken en biedt het hoofdbestuur de nodige tegenstand. Een begrijpelijk verzet, omdat hij natuurlijk ‘zijn zieke en afgeleefde schapen niet gaarne van de kudde zag weggevoerd’, aldus de kronieken uit die dagen. Ook intern groeit enig verzet, omdat het moederhuis de kans ontnomen zou worden om jonge novicen en aspiranten direct op een praktische manier in te wijden in de liefdewerken van de congregatie, waar onder ziekenverpleging nu eenmaal een belangrijke rol vervult. De directe voorbereiding op een eventuele levenstaak kwam daardoor enigszins in gevaar. Na langdurige en diepgaande overwegingen en beraadslagingen vallen uiteindelijk alle vermeende bezwaren weg tegen de grotere belangen die men nastreeft en wordt besloten tot de stichting van een nieuw huis aan de Boschweg. ²²⁶

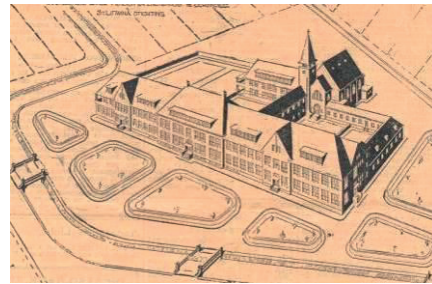

*De kadastrale situatie van de percelen waarop huisje Lidwina zou
verrijzen schaal 1: 2500*

De keuze van de locatie

Op welke locatie zullen we bouwen? Ook dat is in die dagen een interessant gegeven gebleken. Het Boschwegse volk suggereert al meteen het gebouw te zetten in de onmiddellijke nabijheid van de nieuwe kerk en pastorie en dus ook langs de provinciale weg. Logischer kan het haast niet is de algemene opinie. Dat een gebouw op die plaats het dorp ten zeerste verfraait, daarover is de gemeenschap het eens. Ook de eigenaar van de grond, een zekere van den Tillaert, waar de locatie ‘in de volksmond’ al gepland was, laat zich niet onbetuigd en ziet via de koopsom al ‘dollartekens aan het firmament verschijnen’. Het hoofdbestuur van de zusters beraadt zich echter nader op de komende transactie en op de

genoemde locatie. De prijs voor het bouwperceel vindt men beslist aan de hoge kant. De locatie verdient zeker in de filosofie van de zusters geen voorkeur, want een stichting pal langs de provinciale weg, met een onophoudelijk komen en gaan van auto’s, bussen, vrachtwagens e.d. ziet men bepaald niet als de ideale plaats. De congregatie kiest voor de Jan van Amstelstraat, voor de rust van een wat achteraf gelegen locatie, weliswaar in de directe nabijheid van de kerk en best goed bereikbaar. Van gemeentewege oefent men nog de nodige druk uit op de algemene overste om voor het verlengde van kerk en pastorie te kiezen, maar aan de standvastigheid van de zusters valt niet meer te tornen. Het hoofdbestuur laat het oog vallen op de aankoop van een flinke boerderij met omliggende percelen ‘de Weidonk’ genaamd, in eigendom van de weduwe van den Hurk – Welvaarts uit Den Dungen en op dat moment bewoond door de weduwe van den Oetelaar. De laatste peinst er niet over loyaal mee te werken en alle verzoeken en aansporingen schijnen haar koud te laten.

*Schetstekening van de architecten met twee toegangsbruggen en het
opschrift : zusterhuis annex pension en ziekenhuis te Schijndel St.
Lidwina Stichting*

Totdat volgens de kroniekschrijfster ‘Onze Lieve Heer zelf ingrijpt’, want op een der zomerse dagen van de junimaand 1929 barst een zware onweersbui los boven Schijndel en ‘de eerste straal van het hemelvuur zet de boerderij in lichter laaien’, aldus de kronieken. Ze brandt tot op de grond toe af en de weduwe moet zich met de weinige huisraad die men heeft weten te redden, installeren in het onbeschadigd gebleven bakhuisje. De plannen komen nu in een stroomversnelling.

Via notaris Lemans uit Sint Michielsgestel is de aankoop van de boerderij en de grond al op 19 juli 1929 voltrokken, getuige de correspondentie van deze notaris met de algemene overste zuster Marie Thérèse Veltman. Begin 1930 verzoekt de algemene overste aan de gemeente om de weg enigszins te verleggen en te zijner tijd ook te verharderen. In augustus van dat jaar worden de

architecten de Graaf uit Den Bosch en van Liempd uit Schijndel verzocht een voorlopig plan op te stellen en een tekening te maken. Deze 'blauwdruk' de dato 5 augustus 1931 is in de gemeentelijke stukken ook terug te vinden

Correspondentie uit de beginjaren

Met het realiseren van een gebouw is natuurlijk niet alles geregeld. Ook inhoudelijke plannen maken deel uit van de overwegingen. Er wordt een vereniging in het leven geroepen met een eigen bestuur. Het heet deftig: het bestuur van het Burgerlijk Zedelijk Lichaam "Vereniging van vrouwen ter verpleging van zieken en tot het geven van onderwijs". Een van de inhoudelijke zaken is goedkeuring zien te krijgen voor een tuberculose-afdeling. De algemene overste schrijft daarom op 15 juli 1931 een brief aan Dr. L.A.Veeger te Nijmegen met de opmerking dat men van plan is een 'nieuw eenvoudig ziekenhuis' te bouwen, hoofdzakelijk voor de gemeente Schijndel. Op advies van de plaatselijke heren doktoren wil men er graag een afdeling openen voor TBC-patiënten in afzonderlijke kamers voor mannen en vrouwen, met ieder twee of drie bedden. Zij vraagt aan Dhr. Veeger de nodige inlichtingen en adviezen met betrekking tot de definitieve inrichting van zo'n afdeling en de ligging van dergelijke kamers en eventuele verdere eisen die men moet stellen. Het antwoord daarop is in de documentatie niet teruggevonden, maar wel een schrijven de dato 25 mei 1934 aan Dr. A.A.M.P. Koolen te Vught, die men inlichtingen vraagt over het verkrijgen van een definitieve goedkeuring voor een TBC-afdeling en het verzoek hieraan medewerking te verlenen en een persoonlijk bezoek te komen brengen aan de nieuwbouw, zodat op dat moment misschien nog adviezen gegeven kunnen worden m.b.t. de inrichting. Kort daarop volgt een schrijven van de 'Provinciale Noord-Brabantsche Vereniging ter bestrijding der tuberculose' Bosscheweg 23 te Vught, waarin wordt doorgegeven dat de algemene overste zich moet wenden tot Dr. J.G.Bantjes inspecteur bij de volksgezondheid wonende Staringstraat 11 te Nijmegen. Andere documentatie hierover is niet aangetroffen.

Bouwactiviteiten 1930 – 1934

Direct na aankoop van de grond en de overdracht via de notaris zal begonnen worden met het grondwerk onder leiding van architect van Liempd uit Schijndel. De aannemer is de heer A. van Sambeek uit Heemstede. Als opzichter fun-

geert een zekere heer Kuper en als uitvoerder de heer Huismans, terwijl in een van de kranten ook een zekere Henskens wordt genoemd. Uit een in de gemeentelijke stukken bewaard gebleven kostenberekening is de periodisering in de bouwactiviteiten tot in detail vast te stellen. Het bodemonderzoek en de bronboringen worden uitgevoerd in de jaren 1930 en 1931. De grondwerken en het realiseren van de onderbouw van het complex volgen in 1932 incl. een reftervergroting en de aanleg van kolenkelders. De twee daarop volgende jaren worden gereserveerd voor de bovenbouw met bijkomende werkzaamheden voor de technische installaties, de uitbreiding van de slaapzaal, het afwerken van de warm- en koudwatervoorziening, kook- en wasinrichting en de ontijzering van de pompinstallatie en brandleidingen.

Ook de totale elektriciteitsinstallatie en de liften worden opgeleverd. Als laatste object komt aan bod het bouwen van de brug en een bijgebouw. De totale kosten waren geraamd op f 55.000,- maar, zoals heden ten dage ook nog het geval is bij dergelijke bouwobjecten, worden de begrotingskosten fors overschreden en is de slotsom f 67.000,-. Het hoofdgebouw heeft een inhoud van 3000 m³, de ziekenhuisbouw van 5000 m³. De grondboringen leveren een interessant detail op. Op twee plaatsen ontdekt men een moeras in het terrein zodat tot heien overgegaan moet worden. Er komt een wichelroedeloper, een cisterciënzermonnik van het klooster Mariënkroon, aan te pas die twee aders vindt die elkaar kruisen. Op het kruispunt boort men nu een zgn. Nortonput. Deze 64 meter diepe put ligt, volgens de kroniekschrijfster, rechts van de brug, op het grote gazon, enige meters voorbij het midden. De algemene overste heeft een bouwsubsidie aangevraagd van 25% en laat weten dat men graag een gracht om het terrein wil laten aanleggen.

De gemeente Schijndel wil in de totale bouwkosten tegemoet komen, maar onder bepaalde condities. Ze stelt de dagelijkse verpleegkosten voor armlastige burgers op f 1,25. De bijdrage in de bouwkosten zal worden uitgesmeerd over 15 jaren en is later bijgesteld vanwege de meerkosten op 20 jaren en voor het verrichten van het grondwerk mogen uitsluitend Schijndelse mensen aangetrokken worden in deze tijd van werkverschaffing. De zusters kunnen zich in een deel van de condities vinden en uiteindelijk zijn 70% van de werkkrachten Schijndelse werklozen. In het ziekenhuis zal men minimaal acht armlasti-

gen uit de gemeente opnemen, maar de verpleegkosten daarvan berekent de congregatie, na informaties te hebben ingewonnen in andere ziekenhuizen, op f 1,50. Over die laatste conditie is nogal wat gecorrespondeerd met het college van B&W, maar uiteindelijk winnen de zusters het pleidooi. Voorts worden op resp. 18 maart, 27 juli, 16 november 1933 enkele wijzigingen van het bestek voorgesteld en de laatste wijziging dateert van 29 juni 1934. Op 6 augustus van dat

jaar moeten alle werkzaamheden voltooid zijn. Nadat alles is uitgevoerd volgens bestek en tekeningen en de kapelbanken van 'prima noestvrij eikenhout' zijn aangeleverd, kan tot de officiële opening van het nieuwe 'zusterhuis annex pension en ziekenhuis' besloten worden. Het wordt een grootse plechtigheid en de dagbladen van die dagen bezingen in allerlei toonaarden de nieuwe aanwinst voor Schijndel.

Het gezelschap dat direct getuige is geweest van de plechtige inzegening van het gebouw

Inzegening en loftrompet.

Op 9 augustus 1934 is het dan zover! Onder overweldigende belangstelling is het Monseigneur A.F.Diepen, bisschop van Den Bosch, die de kloosterkapel inzegt. Een buurtcommissie onder leiding van kapelaan Koopmans heeft een passende versiering bij de hoofdingang en een erehaag van groen en bloemen aangebracht. Bij verschillende huizen wapperen vlaggen. Voorafgegaan door een grote schare geestelijken betreedt de bisschop de kapel van de zusters en verricht daar de inzegening, gevolgd door een plechtige eucharistieviering, muzikaal omlijst met meerstemmige liederen door het zangkoor van de zusters. Voor het eerst luidt dan ook het door de beide architecten geschonken Angelusklokje,

dat overigens in de oorlogsjaren door de Duitsers gevorderd zal worden en gelukkig niet in de smeltoven is beland, maar terugbezorgd in 1943. Na deze feestelijke viering trekt het gezelschap rond door het gebouw, waar de bisschop in de eetzaal overgaat tot de wijding van alle kruisbeelden en daarna het hele gebouw inzegt. Aan het slot houdt hij de volgende toespraak, die, geplaatst in de tijd van toen, wel indruk maakt zal hebben:

“In de jaarboeken van het liefdesgesticht van Schijndel moet zeker een grote plaats innemen de stichting van dit huis, toegewijd aan de H.Lidwina. Na de inzegening van de kapel heb ik de H.Mis opgedragen en aan God gevraagd of Hij zijn bijzondere zegen aan dit huis wil schenken. De bouw van dit huis was nodig, omdat door deze stichting een grote last ontnomen wordt aan het

moederhuis. Met nog meer liefde en toewijding zal men nu de heerlijke deugd van naastenliefde kunnen beoefenen. De oude gebouwen van het moederhuis zullen ingericht worden voor het onderwijs, waarmee de gemeente Schijndel zeer zal gebaat zijn. Mijn allerbeste wensen voor het huis dat ik heden heb ingezegend. Het H.Misoffer heb ik benut om Gods beste zegen te vragen. In dit huis zullen blijde de liefdewerken van ziekenverpleging en verzorging van ouden van dagen worden uitgeoefend. Maar naast 't lichamenlijk welzijn zal ook gezorgd worden voor het zielenheil van de patiënten die hier worden opgenomen, opdat zij na hun lichamenlijk lijden getroost en gesterkt mogen gaan tot het eeuwig geluk."

De wijding van de kruisen

Toespraak van Mgr. Diepen bij de inzegening van het gebouw

Daarna stelt hij het klooster onder de bijzondere bescherming van de H.Lidwina, welke heilige hij typeert als een toonbeeld van overgave. Ze leefde van 1380 tot 1433 en zou in haar leven als jong meisje een val op het ijs hebben gemaakt, waardoor ze 38 jaren lang aan haar bed werd gekluisterd. De legende vertelt, dat ze door haar lijden, gebed en offer al tijdens haar leven is vereerd. Ze wordt pas door Rome in 1890 heilig verklaard. Sindsdien dragen veel zieken- en verpleeghuizen haar naam. Daarop zegent de bisschop het door de beeldhouwer Andriessen uit

Heemstede vervaardigde Lidwinabeeld, een geschenk van aannemer van Sambeek en spreekt de wens uit dat allen die voor haar in dit huis bidden, getroost en gesterkt worden. Het wordt geplaatst in de betegelde nis pal tegenover de hoofdingang. Mgr. Diepen besluit tenslotte deze plechtigheid met zijn bisschoppelijke zegen. Hierna volgt een receptie waarbij aanwezig zijn Mgr. Diepen, de heren pastoors Pessers, Van Dijk en Van Vlokhoven, diverse andere geestelijken uit de regio, burgemeester Janssen met de wethouders, de heren doktoren Oppenraaij en Verstraaten, de groot-industrieel H.Janssen, de architecten, aannemer en onderaannemers, de raad van het 'liefdesgesticht', andere notabelen, het volledige kerkbestuur van de parochie Boschweg en een vijftigtal zusters. Deze receptie wordt geopend met een driestemmig feestlied uitgevoerd door het zusterskoor, gevolgd door de nodige toespraken. Tenslotte is het pastoor Pessers die als laatste spreker een oorkonde overhandigt met de volgende tekst:

"In het jaar der verlossing een duizend negen honderd vier en dertig toen Paus Pius XI de Kerk Gods met wijsheid bestuurde, toen Arnold Frans Diepen bisschop was van 's-Hertogenbosch, Wilhelmina Koningin van Nederland, Adriaan Josephus Pessers pastoor der parochie van O.L.Vrouw van den Rozenkrans en zuster Maria Theresia algemeen overste van de Congregatie der Liefdezusters van Schijndel, heeft Zijne Hoogwaardige Excellentie Arnold Frans Diepen deze kapel en dit huis ingezegend op het feest van den heiligen Joannes Maria Vianney. Ter blijvende herinnering van dit heerlijke feit, werd deze oorkonde opgemaakt. Geteekend, Mgr. A.F.Diepen, pastoor A.J.Pessers, Zr. Maria Theresia".

Inkijk in het interieur van de toenmalige kapel

De plaatselijke correspondent voegt aan zijn feestverslag nog toe, dat de glas-in-lood-ramen in de kapel, alsmede het gebrandschilderde glas

van Hans Basart uit Den Haag zijn en dat het smeedwerk van het koor afkomstig is van de heer G.Kuper uit Vught. Na de oorlogsjaren en wel op 9 november 1947 zou ook nog een gebrandschilderd raam worden aangeboden door de heer Hovenier namens alle evacués, voorstellende Lidwina van Schiedam, liggend op haar ziekbed, terwijl haar engelbewaarder haar een tak rozen brengt.

Het Lidwinabeeld in een van de gangen naar een ontwerp van de heer Andriessen

De ontwerpers en bouwers van het complex krijgen de loftrumpet toegezwaaid en ook de correspondenten van de diverse dagbladen delen de nodige complimenten uit. Men spreekt van een 'fraai en doelmatig gebouw', dat bedoeld is 'om het lijden van zieken te verzachten en op te heffen en ouden van dagen een rustig tehuis te verschaffen'. Alle correspondenten verzuimen niet om de globale indeling van het gebouw te vermelden. Met enige trots wordt de nieuwbouw gepresenteerd aan het grote lezerspubliek. De correspondent van de Provinciale Noordbrabantse 's-Hertogenbossche Courant nr. 185 geeft het als volgt weer:

"Het gebouw heeft een frontbreedte van ruim 100 meter en een totale diepte van 57 meter. De rechtervleugel is bestemd voor pension van ouden van dagen zowel mannen als vrouwen; de linkervleugel omvat het ziekenhuis waarin tevens is ondergebracht een afdeling voor T.B.C.-verpleging en afgesloten kinderbboxen. In het middengedeelte zijn ondergebracht de ontvang- en spreekkamers alsmede het slot van de eervoorde zusters, zijnde het werkgedeelte. De refter, recreatiezalen en gedeelte der slaapzalen vormen met de kapel een afzonderlijk gebouw, met het hoofdgebouw verbonden door gangen.. Het gebouw heeft een groot souterrain, waarin de verschillende installaties voor centrale verwarming, ontijzerings-, pomp-, en hydrofoon-installaties, elektrische wasinstallatie e.d. zijn aangebracht.

Het gebouw bevat vervolgens den beganen grond, verdieping en dak-verdieping en is voorzien van een speciale ziekenlift en een afzonderlijke lift voor het pension. De kapel, welke gelijkvloers met den beganen grond is gelegen, is tevens bereikbaar van uit de 1^e verdieping, zoodat ook van daaruit voor ouden van dagen gelegenheid bestaat de kapel binnen te treden naar een apart koor. Het gebouw heeft een eigen operatiekamer en laboratorium..

De inrichting van het gebouw is in alle opzichten hygiënisch gehouden door toepassing van ijzeren ramen en dito buitendeuren. De vloeren en wanden zijn betegeld tot een totaal oppervlakte van 5000 m²."

**Levensbragen hebben
een levenslang antwoord nodig**

De kinderafdeling van het ziekenhuis

Een andere correspondent neemt nog enkele andere details op. Zo zijn de aangeleverde tegels afkomstig van de firma Ras uit Den Bosch. Het gebouw heeft een onderbouw van gewapend beton op gewapende betonpalen, terwijl de gehele bovenbouw is opgetrokken van Brabantse steen afkomstig van de fabriek Ek(k)ersrijt te Son. De gewelven van de kapel zijn in gele Friese steen uitgevoerd. De mooie, met tegels beklede lijkenkamer is zodanig gelegen, dat secties ongestoord kunnen plaats vinden. De grote badkamer is van buitenaf bereikbaar, zodat binnenkomende patiënten gebaad kunnen worden alvorens men ze overbrengt naar de zaal. Historisch is nog vermeldenswaard dat de ziekenlift van het type 'Starlift' is, dat de Veru-kook-pomp-hydrofoor en ontijzeringsinstallaties zijn uitgevoerd door de firma Th. Bouman te Utrecht, de elektrische licht-, zwakstroom- en krachtstroominstallaties door ingenieursbureau Thust en Graff uit Den Bosch, het schilderwerk door de firma Gebr. Jansen uit Tilburg en het stuka-doorswerk door onderaannemer van Gemert uit Vught.

Interessant in dit kader is de interpretatie van de gemeentelijke monumentencommissie die anno

1993, bijna 60 jaren na de bouw, een boeiende beschrijving geeft van het exterieur en het interieur van het hoofdgebouw. Menig lezer zal niet direct geboeid worden door letterlijke tekstaanhalingen...toch zijn enkele fragmenten in deze historische publicatie met opzet meegenomen, omdat de monumentale status van het gebouw veelzeggend is. Om een idee te hebben van de wijze van beschrijven volgen hier de karakteristieken van de kapel. De commissie schrijft:

“De eenbeukige kapel heeft een omvang van vijf traveeën. Hierop sluit een polygonale absis aan met een halfroond bakstenen meloengewelf. De ingang met de zangertribune erboven nemen twee traveeën in beslag terwijl het schip een omvang heeft van drie traveeën. Een grote getoogde opgeklampte deur geeft toegang tot de kapel. De eerste en tweede travee bevinden zich onder de zangertribune en worden overspannen door gedrukte tongewelven van baksteen. Hier zijn links en rechts een biechtstoel ingebouwd met eikenhouten paneeldeuren en lambrizering. De tribune wordt ondersteund door twee achtboekige marmere zuilen en twee muurpilasters. De verbindende rondbogen zijn gedrukt. Op de tribune staat een orgeltje in gotische stijl. Het spitsboogvenster naar de binnenplaats boven de ingang is voorzien van bakstenen montants”.

Vervolgens beschrijft men het schip en de absis zeer gedetailleerd:

“De bakstenen wanden met muur- en hoekpilasters en groene speklagen zijn geheel geglaazuurd. De pilasterkapitelen met bloktandlijst zijn van zwart marmer. De pilasters vangen de druk op van de paraboolvormige gordelbogen”.

Een van de kruiswegstaties

Er is nog iets bijzonders aan de kapel nl. de geschilderde kruisweg, die overigens inmiddels tot het verleden behoort. Het jaar waarin de 14 kruiswegstaties op de zijmuren van de kapel zijn aangebracht is niet geheel bekend. Destijds heeft kunstschilder Gerrit van Geffen [1883-1970], die zowat gedurende vijftig jaren in kerken en kloosters actief is geweest, de fraaie muurschilderingen vervaardigd. Momenteel zijn er nog kerk-schilderingen van hem bewaard gebleven in De Haag, Eindhoven, Roosendaal, Naaldwijk, Poeldijk om enkele plaatsen te noemen. Maar de waarheid gebiedt om ook te zeggen dat in de zestiger jaren van de vorige eeuw, vrij kort na het 2^e Vaticaanse concilie, veel van zijn schilderijen

verdwenen bij allerlei interieurwijzigingen van kerken en kapellen. Uiteindelijk is bij de herbestemming van het in 2000 verlaten Lidwinacomplex ook deze kruisweg bij de ombouw in 2009 van de sacrale kapelruimte tot ontmoetingsplaats 'Het Gasthuis' geheel verdwenen. Indachtig een uitspraak die men heden ten dage vaak hoort nl. 'Gelukkig hebben we de foto's nog' is de gehele kruisweg gelukkig nog op foto te bezichtigen. De Schijndelse heemkundekring heeft alle staties op kleurenfoto's en prachtig ingelijst aangeboden gekregen van bouwvereniging Huis en Erf, zodat we altijd nog de herinnering bewaren aan kunstschilder Van Geffen.

Interieurfoto van een van de gangen en de trappenhal

De operatiekamer van het ziekenhuis

Tot monument verheven

Op 9 november 1993 besluit de gemeente Schijndel het pand Jan van Amstelstraat 33 te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst. Het gebouw wordt gerangschikt onder de categorie 'bijzonder waardevolle religieuze centra'.

Uit dit rapport zijn een aantal karakteristieken te halen, waardoor Huize Lidwina uiteindelijk tot monument wordt verheven. Men spreekt van een 'traditionalistische stijl' als het gaat om het ontwerp. De motivering tot verheffing als monument is de volgende:

"Het pand is een goed en gaaf voorbeeld van mengeling van architectuurstijlen (traditionalisme en Amsterdamse school - elementen) zoals die worden toegepast door de architect van Liempd. Met name de monumentale voorgevel, de haaks daarop staande centrale as en de kapel hebben bijzondere architectonische waarde. Het object vormt met bijgebouwen, grachten en beplanting een karakteristiek geheel. Het object heeft een bijzondere sociale en cultuur-historische betekenis en getuigt van een geestelijke ontwikkeling".

De fraaie kapel met zicht op het hoofdaltaar

Drie foto's van de bewoners van huize Lidwina; dankzij Dhr. M. Goijaerts uit Schijndel weten we nu wie er bij de 1e foto aan de voorste tafel zitten v.l.n.r. Mw. Theodora Goijaerts-van Rijbroek, Mw. Van Heijst, Mw. Guinée, Mej. de Zwart en Mw. M.Eijkemans-Goijaerts – de anderen zijn nog onbekend

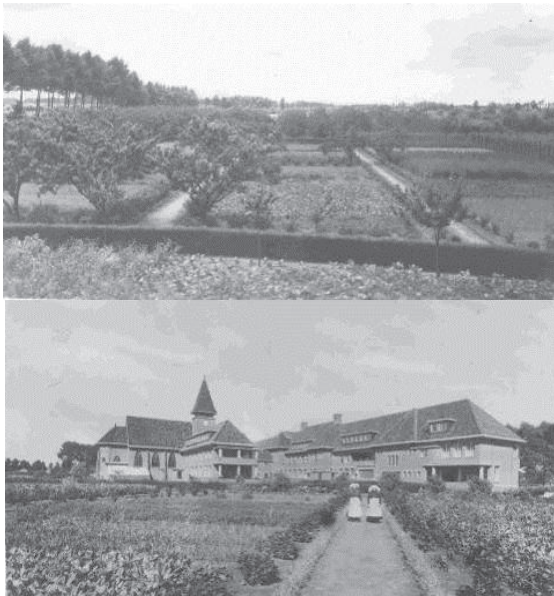
De beginjaren van de stichting

De overhuis van moederhuis naar Huize Lidwina

Zuster Carmela Lambooy heeft destijds een ooggetuigeverslag opgesteld over 'de verhuispartij' zoals zij die zelf noemde. Het stuk is gedaateerd op 8 september 1934, wat vermoedelijk toch wel 8 augustus zal moeten zijn, omdat de 9e de inzegningsdatum van het nieuwe huis is. Het voert te ver om dit resumé woordelijk te citeren. In het kader van deze publicatie beperk ik me liever tot enkele hoofdzaken, die toch een beeld geven van hoe het er toen aan toe is gegaan. De kroniekschrijfster maakt melding van karren, volgepropt met beddengoed, geëmailleerde en aardse slaapkamerbenodigdheden, ingelijste platen, allerlei kleine 'hebbedingetjes', die, zo voegt ze er heel aardig aan toe..."t leven van 'n

eenzaam mensje opvrolijken'. De ene na de andere wagen verlaat het oude klooster en tenslotte zaten daar nog, in lege vertrekken en op verspreid staande keukenstoelen, de 'beverige oudjes...de mannen stil en onwennig in hun zondagse plunje, sommige met tranen in de ogen en de vrouwen verdwaasd zenuwachtig trekkend aan muts, hoed of doek'. Wat staat hen te wachten? Rond twee uur is het de beurt aan de mannen om in de 'auto-car' te vertrekken. Zuster Martina liep met een blinde, geestelijk gehandicapte vrouw, wat op en neer te drementen om haar rustig te houden. Voor sommigen is de overtocht in een 'grote reiswagen' een aparte belevenis. Uiteindelijk heeft iedereen een plaatsje toegewezen gekregen en zijn het de zusters Claudia, Johanna de Matha, Silvestra en Martina die de rij vertrekkenden besluiten. De overtocht is uit-

eindelijk volbracht en eenieder zit nog wat onwennig, in gedachten verzonken, in dat 'prachtige nieuwe huis'. "De schoenmaker, zo meldt zuster Carmela, die met tranen in de ogen vertrokken was, loopt nu al het vorstelijk verblijf te bezichtigen. 'Lange Willem' zit heerlijk te dutten op zijn nieuwe stekkie. Juffrouw Vissers heeft haar goede humeur al meegebracht, Bertha van Veghel voelt zich bijzonder voldaan en Drika van Uden kan haar geluk niet op. Vrouwke Smits heeft er wat moeite mee om haar bed te vinden en drie 'schreeuwsters' worden voorlopig even naar het souterrain overgebracht, zodat ze de anderen niet tot last zijn. De mannen zaten heel tevreden in hun mooie lichte en luchtige kamer, een beetje beduusd over de nieuwe weelde".

De achterzijde van het Lidvinacomplex met moestuinen

De groep 'werksters van het eerste uur', zowel voor zieken- en kraamverpleging, bejaardenzorg als onderwijs zijn de zusters Ida Marie van Vlokhoven die tot overste wordt benoemd, Annie van Overbeek, Gonzalina Stevens, Claudia Borghouts, Josepho van den Hurk, Antonia Huberts, Sylvestra Staasen, Marie Martina Scheepers, Eligia Willems, Johanna de Matha Jilesen, Emerentia van der Linden, Adelheid van Oosten, Agatha Vos, Josephtha Habraken, Eobana Valinga, Assumptia Blom, Marie Gerardine Kusters, Antonine van de Wetering, Herma Oude Egberink en Therese Marie van Vught. Naast hen telt het huis 21 mannen en 13 vrouwen, volgens een ongedateerde lijst waarop de namen staan geschreven met vermelding van de verpleegkosten.

Geschenken bij de opening en aankopen uit latere jaren

Bij een feestelijke opening passen uiteraard cadeaus die op die gedenkwaardige dag in 1934 de verdere aankleding van het complex mede bepaald hebben. Naast talloze fleurige bloemstukken zijn vermeldenswaard : tafelgoed, lakens en servetten, 40 lakens, diner- en ontbijtservies, kussens, pendule, coupe-ledikant, stoelen, tafels, een gouden monstrans, kerkgewaden, badhanddoeken, diverse stukken meubilair, orgel, kruisweg en altaarschel, een kapelklok, alle geschenken door de andere zusterkloosters in den lande.

Het kleine Smitsorgel afkomstig van het klooster te Son

Voor wat het orgel betreft is een korte aantekening van belang: dit kleine Smitsorgel stond destijds in het klooster Emmanuël te Son, dat in 1900 aldaar geschonken was door de Sonse pastoor Dobbelsteens. Men heeft het laten overbrengen naar Schijndel door de firma Bernard Pels uit Alkmaar. Uit een bijgevoegde nota is te lezen: "kosten voor overplaatsing f 275,- ; het leveren van een windmachine fabrikaat 'Ventus' met toebehoren f 250,- ; meerkosten voor eikenbewerking der motorkast f 10,- ; voor een geleverd harmonium merk 'Lindholm' 1 spel 7 registers f 115,- ; totale kosten f 650,-".

Ook particuliere giften en geschenken zijn bekend zoals bv. een altaar voor in de kapel van Marinus Welvaarts, een beeld van het Heilig Hart van Jezus en een staande klok van een zekere W. van der Kallen die in Lidwina werd verpleegd, een kruisbeeld van N. van Esch, het Angelusklokje door de beide heren architecten, de betegeling van het mortuarium geschonken door de firma Ras, een Mariabeeld aangeboden door Mertens en Janssen uit Tilburg aannemers van het schilderwerk. Daar blijft het echter niet bij. Over de periode 1936-1967 zijn nog diverse andere geschenken vastgelegd in de archieven. Vaak stelt men zich de vraag, zeker bij een ont-ruiming van een gebouw... waar komt dit toch vandaan...of hoe oud zou dit zijn...van wie zou men dit of dat gekregen hebben? Daarom is het goed dat destijds iemand deze zaken zorgvuldig heeft genoteerd, met naam en toenaam van de weldoeners. Zo lezen we in het kloosterarchief op het moederhuis, dat Gijsbertus Timmermans, een pensioengast, Lidwina vereerd heeft met een uurwerk voor het torentje op de kapel geleverd door de firma Eijsbouts uit Asten voor f 625,- (april 1936) en met een nieuwe ciborie en een koperen wijwateremmertje (december 1939). Van de familie Broeder uit Vierlingsbeek ont-vangt men een nieuw kruis op het kerkhof (sep-tember 1946). Glazenier Hendriks uit Schiedam krijgt van de evacués uit de oorlogsjaren de op-dracht voor het ontwerpen van twee geschilder-de ramen, die in november 1947 worden aange-boden. In 1949 wordt een nieuwe kruisweg, geschilderd door de Heer van Geffen uit Den Haag, plechtig ingewijd door een Franciscaner monnik uit Weert en schaft men uit giften van vrienden en kennissen nieuwe lopers aan voor de kapel. Een fraaie bidstoel is aangeboden door de familie Lambooy ter gelegenheid van het gouden kloosterfeest van zuster Hermana Lam-booy. De zusters Franciscanessen in Maastricht krijgen van een zekere Johan van Vroonhoven de opdracht tot het vervaardigen van een prach-tige koorkap voor f 950,- (1951) en bij de feeste-lijkheden van de zusters Wilhelma Gevers en Juliana van der Heijden wordt er een zilver-vergulde kelk aangekocht. Een wegens brand-

wonden verpleegde man van protestantse huize schenkt in oktober 1953 uit dankbaarheid een stalen kruiwagen.

Op 10 oktober 1954 wordt het beeld van Onze Lieve Vrouw van Banneux in de voortuin geplaatst en ingewijd door pastoor Pessers, in aanwezigheid van de nodige eerwaarde heren pastoors en kapelaans, burgerlijke overheden en de heren doktoren van het huis. Deze plechtigheid wordt opgeluisterd door een groep bruidjes, die in een spreekkoor Maria een welkomstwoord brengen uit naam van alle aanwezigen, vooral van de zieken die vanuit het ziekenhuis een prachtig uitzicht op het beeld hadden. Er wordt een lied gezongen met als refrein... 'Geef de zieken van de Boschweg, geef ons allen uwe vree'.

Het beeld van Onze Lieve Vrouw van Banneux dat nog steeds in de voortuin prijkt

Luchtfoto van het hele complex

In dat jaar is immers de gehele voortuin door de Nederlandse Heidemaatschappij in een compleet nieuw jasje gestoken. De gehele beplanting is toen uitgevoerd door Ton van den Oever uit Haaren. Van alle feestelijke gaven ter gelegenheid van het zilveren bestaan in 1959 wordt goed een jaar later in de kapel een geluidsinstallatie aangelegd voor slechthorenden. Een andere gift voor de kapel betreft een elektrische klok die is betaald uit giften rond het gouden kloosterfeest van zuster Adriënne van der Sterren.

Gouden en zilveren kloosterfeesten blijken op meerdere momenten mooie gelegenheden te zijn geweest om gedane giften aan te wenden voor de gemeenschap.

Zo wordt een eikenhouten Madonna geleverd door kunsthandel Borzo uit Den Bosch, betaald uit giften rond het gouden feest van de zusters Eustochium Steur, Aloysio Voets en Alphonsinie van Boxmeer (1965) en in hetzelfde jaar, een houten Sint Josephbeeld voor de kapel. Mevrouw Francisca Beekman, in het bejaardenhuis overleden, schenkt twee nieuwe kazuifels van de firma Stadelmeier, een wit van f 725,- en een groen van f 425,- (1966), terwijl haar broer Marinus Beekman, pensionsgast, daar nog eens een godslamp van f 55,- en een lessenaar van f 175,- aan toevoegt. Uit giften ter gelegenheid van weer andere feesten worden bij Stadelmeier nog eens

twee nieuwe kazuifels aangekocht. Zo bouwden men toch een interessante inventaris op in de loop van de jaren. Historisch gezien is de herkomst daarvan toch boeiend.

Het kerkhof bij Huize Lidwina

Op 14 mei 1938 wordt er door de algemene overste een verzoek gericht aan het college van B&W van Schijndel, om in de tuin van Huize Lidwina een eigen kerkhof te mogen aanleggen, speciaal bedoeld voor de zusters van de congregatie. Een gelijkkluidend verzoek wordt ook ingestuurd naar de bisschop van Den Bosch monseigneur Diepen. Enkele dagen later al volgt de goedkeuring. Het nieuw aangelegde kerkhof wordt op 29 juni 1938 door pastoor Pessers volgens de richtlijnen van de kerkelijke ritus plechtig ingezegend. In het najaar van 1950 wordt het zelfs nog vergroot. Ruim 35 jaren na de aanleg, te weten 1 november 1973, reageert het gemeentebestuur op een verzoek van de congregatie en schrijft letterlijk: "...dat de zusters van het kerkhof van St.Lidwina, gelet op artikel 12 van de wet op de lijkenverzorging, mogen worden opgegraven en herbegraven op de kloosterbegraafplaats van verpleeghuis Sint Barbara, onder conditie dat terstond na de opgraving elk lijk wordt geborgen in een nieuwe lijkst, dat de

werkzaamheden geschieden tussen zonsopgang en zonsondergang en tenminste 12 uren voor dat de werkzaamheden beginnen moet het tijdstip van aanvang worden meegedeeld aan de groepscommandant van de rijkspolitie". Op 7 en

8 maart 1975 tenslotte is het kerkhof van Huize Lidwina opgegraven en zijn de lijken van de genoemde zusters herbegraven op de Eerdsebaan. Een lijst van zusters overleden tussen 1938-1971 is in het kloosterarchief bewaard.

Het kloosterkerkhof van huize Lidwina

Oorlogsjaren en koperen bestaan

De eerste signalen

Zowel op 11 september 1939 als op 30 oktober van dat jaar valt er bij de RK Meisjesschool een brief op de deurmat van de opperbevelhebber van de Land- en Zeemacht inhoudende een bevel, volgens artikel 33 van de inkwartieringswet, dat hij met ingang van 1 november inkwartiering vordert van een sergeant en het gebruik van een kantonnementsziekenverblijf tegen de prijs van 7 gulden op weekbasis, ook al was hij soms afwezig vanwege dienst of periodiek verlof. Het stuk wordt ondertekend door kantonnementscommandant de luitenant-kolonel A. Cramwinckel. In de voortuin van Huize Lidwina worden een vijftal auto-veldekeuken opgesteld en bovendien wordt de garage gebruikt om de manschappen van voedsel te voorzien. De lucht is vol oorlogsgeruchten schrijft een van de zusters, die haar eigen gouden kloosterfeest noodgedwongen verschoven ziet worden van 28 april

naar 2 mei 1940. Door een pater van het Dami-aanklooster wordt het bericht rondverteld dat er te Eerde, schuin achter hun klooster, fel wordt gevochten en de vijand snel zou oprukken. De kroniekschrijfster vervolgt: "Zaterdag vroege in de namiddag kwamen de Duitsers vanuit Eindhoven en Veghel in rijen van vier aangemarcheerd, recht door de Schijndelse Hoofdstraat in de richting van 's-Hertogenbosch. Allerlei voertuigen zoals luxe auto's, vrachtauto's, artilleriewagens en caissons, die de eindeloze stoet van manschappen, manschappen en nog eens manschappen vergezelden. En zo trokken ze van zaterdagmiddag aan één stuk door, ook 's nachts, tot woensdagmiddag daaraan volgend". Voor Huize Lidwina breekt een weliswaar angstige en onzekere periode aan, maar de dapperheid, de creativiteit en vindingrijkheid van de leidinggevenden in het huis hebben uiteindelijk overwonnen. Het valt buiten het bestek van deze publicatie om de jaren '40-'45 als een soort 'oorlogsroman' uitgebreid te gaan beschrijven. Dat is

reeds op diverse andere plaatsen gebeurd. Ik wil graag volstaan met de treffendste details die

rechtstreeks betrekking hebben op Huize Lidwina zelf.

Gezicht op de voorgevel van west naar oost gezien vanuit de voortuin

Slachtoffers worden binnengebracht

Een klein contingent Nederlandse soldaten, gelegen bij de Dungense brug, wordt overrompeld door de vijand. Ondanks hardnekkige en heldhaftige tegenstand moeten ze zich gewonnen geven. Aan beide zijden vallen doden die te Den Dungen begraven worden en gewonden, waarvan op eerste Pinksterdag de eerste wordt binnengebracht, een zekere Willem Ponse, een protestantse militair uit Kortgene, die door een Duitse SS-er en een Oostenrijkse soldaat krijsgeslagen is gemaakt. De verpleegsters van Huize Lidwina wordt op het hart gedrukt de gewonde Ponse volstrekt niet te laten ontsnappen. Het herstel na de operatie aan zijn strottenhoofd, veroorzaakt door een granaatscherf, duurt zowat een maand en dan kan hij worden ontslagen. Na overleg met de burgemeester is hij toen per auto teruggekeerd naar huis. Nooit is er door enige Duitser navraag gedaan! Een militair, genaamd Trines en afkomstig uit Eindhoven, wordt ook Huize Lidwina binnengedragen, maar was er bij aankomst al zo vreselijk aan toe dat hem in de spreekkamer al de laatste sacramenten worden toegediend. Op 11 mei binnengebracht, overlijdt hij na twee dagen aan zijn verwondingen.

Op 12 mei, eerste Pinksterdag, worden nog eens vier burgers en een militair naar Huize Lidwina overgebracht, die na verloop van ruim een maand verpleging ontslagen kunnen worden. Diverse malen worden van Duitse zijde inspecties uitgevoerd in het ziekenhuis, waarbij de T.B.C.- afdeling angstvallig gemeden wordt. Het vindingrijke verplegend personeel schrikt er dan ook niet voor terug op die afdeling binnengebrachte piloten te verzorgen. Huize Lidwina mag van de nieuwe machthebbers de geluidsinstallatie en aangesloten microfoons, als 'centrale dienst', behouden, onder strikte conditie dat niet geluisterd zal worden naar de Engelse zender! Men kan alles blijven volgen door het gehele huis en alle diensten vanuit de kapel. Wat wel gevorderd wordt, zoals al eerder vermeld, is het kleine torenklokje, dat als Angelusklokje dienst doet. Op een middag verschijnen er vijf mannen, gewapend met lange touwen en dunne, stevige balken om het klokje uit de toren te hijsen. Volgens de kroniekschrijfster van de congregatie zijn heel wat bewoners nog door de vestibule gewandeld om 'afscheid te nemen' van hun klokje, te bidden tot 'de heilige Koenraad van Parzham om

ervoor te zorgen dat het ongeschonden terug zou komen! Op 19 december 1942 wordt het naar een 'klokkenmagazijn' in Tilburg getransporteerd en uitgesproken op de feestdag van de heilige Antonius 1943 wordt het weer terugbezorgd, met de beperkende maatregel, dat het louter gebruikt mag worden als alarmsignaal bij noodtoestanden.

De heer Hovenier de directe adviseur van zuster Veronica tijdens de granaatweken

Tussen invasie en bevrijding

De meest hectische dagen voor Huize Lidwina zijn die van de bekende 'granaatweken', de periode tussen 18 september en 23 oktober 1944, tussen invasie en bevrijding in. Op die 18^e september na de middag worden naar Huize Lidwina twee dodelijk getroffen slachtoffers overgebracht nl. een, volgens de kronieken, grote robuste Canadees en een schriële kleine Duitser, die even later beiden in de lijkenkapel liggen

opgebaard en broederlijk naast elkaar in een dubbel lang graf ter aarde worden besteld op het Boschwegse kerkhof. Tegen de avond worden door een groep Duitsers, geassisteerd door dames en heren van de E.H.B.O., zes gewonde Amerikaanse krijgsgevangenen aan de zorgen van het Lidwinapersoneel toevertrouwd, waarvan er een beide benen had gebroken. De volgende dag volgen er nog twee. Om de gevangenen te bewaken blijven twee Duitse soldaten op het huis achter. Dan arriveren de eerste vluchtelingen uit Eerde. Een hoogzwangere moeder met vier van haar zes kinderen. De moeder brengt men meteen over naar de kraamafdeling. De Duitse 'bewakers' worden de andere dag naar de vliering gebracht en opgeborgen in de grote, volgens de kronieken, helaas leegstaande spek-kast! Op 22 september is het moeder overste die de gehele nacht gewaakt heeft in het ziekenhuis en 's-morgens de misviering gaat bijwonen in de parochiekerk. Na de viering staan buiten het kerkgebouw 'twee ellendig uitziende Duitsers', twee katholieke Oostenrijkers zou blijken, die in vier dagen niets gegeten hebben en van hun bataljon (opzettelijk?) zijn afgedwaald. De een vocht destijds nog in Stalingrad, volgens zijn zeggen. Moeder Overste neemt ze mee naar Huize Lidwina, zet ze een stevig soldatenontbijt voor in de gastenkamer, biedt ze een warm bad aan en verbindt vervolgens hun totaal stukgelopen voeten. In vier weken tijd hadden ze hun zware soldatenschoenen niet meer uit kunnen doen! Ze maken kenbaar zich aan de Amerikanen te willen overgeven. Men bereidt in een der badkamers met enkele matrassen en dekens een slaapplek voor ze, in afwachting van de komst der Amerikanen. Rond vier uur op die 22^e arriveert een Amerikaanse auto, die tegenover de schoolspeelplaats blijft staan.

**Liefde en trouw gaan gearmd,
recht en brede laten elkaar niet los**

De ziekenzaal in Lidwina

Een officier en zes soldaten, waarvan er eentje zich posteert op tien meter afstand van de brug van Huize Lidwina, een ander op de brug, de derde rechts van het bloemperk, de vierde er links van, terwijl de twee anderen de officier flankeren, die de twee Duitsers komt ophalen, die door de ondergrondse worden overhandigd. Op het teken van de Amerikaanse officier laten ze de opgeheven handen zakken en hij vordert de witte vlag waarmee ze, als teken van overgave, naar buiten zijn gekomen. De nieuwe krijsgesvangenen begrijpen de hardop voorgelezen condities. Zaterdag 23 september komen vanuit diverse windhoeken Duitsers oprukken, vanuit Boxtel, Den Bosch, Veghel en andere plaatsen, terwijl de Amerikanen zich terugtrekken in Wijbosch en Eerde. Die avond melden zich op Huize Lidwina twee Duitsers met het bevel, dat binnen 10 minuten vier flinke kamers beschikbaar gesteld moeten zijn. Diverse vertrekken worden snel ontruimd o.a. de gastenkamer, spreekkamer no.2 en de pensionkamer van Marinus Welvaarts. Op de deur van de keuken wordt een groot plakkaat geplakt met het opschrift: "Die Aufenthalt von der Küche ist NUR für die Ordonnans", met drie dikke strepen onder het woord 'nur'. Nu was keukenzuster Herma wel tegen de heren opgewassen. Ze liet zich, volgens de kroniekschrijfster, de kaas niet

van het brood eten! Men verbaasde er zich over wat die groep Duitsers in Huize Lidwina dagelijks te eten en te drinken werd aangeboden. Elke morgen arriveerde een auto om de geleegde wijn- en cognacflessen op te halen en te vervangen. Ze aten een dik belegde boterham met volvette kaas, kostelijke jam, schijven bloedworst en wat dies meer zij. Met enige jaloerse blikken wordt dit door de Lidwinabewoners gade geslagen. Enigen van de aanwezige Duitse commandanten blijken chirurg te zijn en omdat de chirurg van Huize Lidwina in Den Bosch woonde, hebben enkele commandanten toch, ondanks alles, hun goede diensten bewezen door granaten van gewonde burgers die in twee- en drietallen werden binnengedragen, operatief te verwijderen. Op een bepaald moment liggen niet alleen alle kamers, maar ook de lange gangen beneden en boven vol met gewonden. Het Lidwinaziekenhuis telt al heel snel een surplus van 94 patiënten. Na een van de operaties vraagt een van de Duitse chirurgen of hij het gehele ziekenhuis eens mocht zien, wat allervriendelijkst wordt toegestaan, maar terecht werd gevreesd voor de in het geheim opgevangen Amerikaanse piloten, die in het gebouw werden verpleegd. Die plaats werd door zuster Henriëtto aan de Duitsers bekend gemaakt als de kraamafdeling. Zuster Josefino en een lekenzuster doorzagen op dat

moment de list en namen beiden een baby op hun arm en brachten die naar de zgn. kraamafdeling. Het is wonderbaarlijk dat de 10 aanwezige Duitse militairen deze Amerikaanse piloten nooit hebben kunnen ontdekken, dankzij de listigheid van het verplegend personeel. Naast de gevorderde vier kamers worden nog eens twee vertrekken extra opgeëist in het souterrain. Het vleeskamertje en de provisiekamer worden voor dat doel ontruimd. Het worden voor de Duitsers meer vluchtoorden tijdens artillerieduels. De bewoners van Huize Lidwina blijven hun werk zoveel mogelijk voortzetten en schuilen van tijd tot tijd in de gewelfde gedeelten van de lange gang. Wekenlang moet men er menig angstig uur beleefd hebben. Maar al vlogen de granaatscherven overal in het rond, het gebouwencomplex bleef gespaard van enorme voltreffers. Door een granaatinslag in een van de mannenzalen slaat de bewoners de schrik om het hart, maar niemand raakt gelukkig geblesseerd. Een tweede granaatinslag in de mannenzitkamers volgt tijdens het middagdutje van menigeen. Wel verbrijzelde ruiten maar geen gewonde bewoners! Een derde inslag jaagt een granaat richting tweede verdieping, maar ook hier loopt niemand enig letsel op. De kroniekschrijfster vervolgt haar oorlogsreportage als volgt:

“Wat ons daar in die gang en die nachtelijke uren al niet gepasseerd is. Doden, die met verminkte lichamen ‘s avonds of ‘s nachts waren binnenge-

bracht en door de zusters met de nodige assistentie naar onze lijkenkapel werden getransporteerd. De gewone weg door de gasthuisgang was afgesneden door de vele gewonde vrouwen en kinderen. Andere burgers die hier aan hun smartelijke wonden waren bezweken.”

Vanaf 24 september begint de grote stroom vluchtelingen. Diverse Wijbossche families, door Duitsers uit hun huizen verdreven, komen met een schamel beetje huisraad en beddengoed schreiend en hulpeloos op Huize Lidwina aan. Ook mensen uit de centrumparochie zoeken daar hun heil, terwijl weer honderden anderen zich om huisvesting tot het moederhuis wenden. Eerste en tweede verdieping en souterrain raken tjokvol. De zusters gaan, om de situatie zoveel mogelijk onder controle te kunnen houden, over tot een ‘reglement van orde’ en voor iedere afdeling benoemt men een ‘commissaris van orde’. Vrouwen en meisjes worden ingezet bij het schillen van appels en aardappelen en het schoonmaken van groenten. De jongens doen de nodige werkzaamheden op de boerderijen, vervoeren het raapfruit naar Huize Lidwina, halen met gevaar voor eigen leven het gewonde vee uit de weilanden, zodat het verder kan worden geslacht. Op een bepaald moment ‘logeren’ er zo’n 700 mensen in het ziekenhuis, pension en klooster. Tenslotte volgen er ook nog 14 verdreven zusters uit het Wijbosch.

NEDERLANDERS

**Tot de bevolking van het Zuidelijk deel van
Nederland, ten Zuiden van de Lek en de Rijn: -**

Het oogenblik waarop gij zoolang hebt gewacht is gekomen.

Uw moed en discipline, hebben sedert de eerste landingen in Normandie al hoogstbelangrijke vruchten afgeworpen en wij rekenen nu op U voor een laatste, uiterste, krachtsinspanning. Nu de Geallieerde legers op Uw grondgebied staan en bij hun operaties ook door Nederlandsche commando-troepen worden gesteund, zijn Uw volledige bijstand en gehoorzaamheid aan de bevelen van de Opperbevelhebber onmisbaar voor de spoedige bevrijding van Nederland.

Circulaire van het opperbevel der geallieerde legers

Vier Amerikanen op een hooizolder

De Duitse bezetter dwingt het ene na het andere deel van Schijndel om boerderijen en burgerhuizen te ontruimen. Ook de Houterd moet het ontgelden. Daar zitten op een gegeven moment bij een zekere Broeren vier Amerikaanse piloten op de hooizolder verborgen. Door het listige optreden van Broeren worden de piloten in een ommezien ‘omgekleed tot eerbare boeren’ en zoeken een goed heenkomen. De ene met een baby in een dekentje, de ander draagt de nodige huisraad achter de familie Broeren aan, de derde leidt een onwillig kalf aan een touw en nummer vier duwt een kruiwagen met beddengoed vooruit. Ze belanden uiteindelijk veilig binnen de muren van het Lidwinaziekenhuis, waar ze onmiddellijk bij hun landgenoten in de onderaardse gewelven worden ingedeeld. Voor de niet-gewonde en herstelde piloten was de kelder van de centrale verwarming als verblijfplaats ingericht. In een bos huizen nog eens twaalf Amerikaanse piloten die door ondergrondsen uit Gemonde van het aller noodzakelijkste worden voorzien. Die komen uiteindelijk ook in het Lidwinaziekenhuis terecht door zich te voegen bij de eindeloze stroom vluchtelingen. Saillant detail is dat de Amerikanen op een gegeven moment situatiekaartjes laten zien van Schijndel en omstreken, waarop het ziekenhuis met rood omcirkeld was, ten teken dat dit gebouw absoluut gespaard moest blijven! Daags na aankomst van deze laatste groep Amerikanen moeten nog hun wapens uit het bos weggehaald worden. Men zet het transport van een ‘gewonde’ in scène, compleet met een verpleegster in de persoon van schooljuf Gré Scholte, een andere ondergrondse als dokter en tenslotte en brancardier. In het bos legt men de wapens op de bodem van de kar en voerman Christ van Bakel bedekt de bodem met een dikke laag stro, legt daarop de volgens de regels der kunst verbonden ‘gewonde’, terwijl de ‘verpleegster’ met een bezorgd gezicht zijn pols controleert en de dokter rijdt op zijn fiets langs de wagen. Twee argwanende Duitsers roepen nog wel “Halt!”, maar ‘de stoet’ bereikt uiteindelijk veilig vluchtoord Lidwina.

Onafgebroken trommelvuur en tenslotte de bevrijding

Enige dagen voor de bevrijding leeft men tussen hoop en vrees, tussen kanongebulder en granaatengefluit, tussen hier en daar oplaaierende branden en allerlei alarmerende geruchten, tot aan de nacht van zaterdag 21 oktober en zondag 22 oktober. Het artillerieduel breekt op dat moment in alle hevigheid los en onttaardt in een onafgebroken trommelvuur. In de kronieken wordt het omschreven als ‘een helse kanonnade’ en de kroniekschrijfster besluit met de woorden: “Het was of alle boze machten over ons waren losgebroken”. Het waren de voortekenen van de definitieve bevrijding! Op 23 oktober was het dan zover.

De Geallieerden brachten in overvloed medicamenten, allerlei soorten verbanden, zeep en allerlei benodigdheden voor de verpleging van zieken en gewonden. Zuster Henriëtto nam alles in grote dankbaarheid aan. Tenslotte besluit de kroniekschrijfster haar oorlogsrelaas met haar respect en waardering uit te spreken voor enige zeer opvallende personen tijdens deze nerveuze periode. Zuster Veronica, die ‘letterlijk alles voor allen en aller moeder was’. De heer Hovenier die als helper, raadgever, tussenpersoon bij onderhandelingen, weldoener als het ging om levensmiddelen, diep respect afdwong bij alle bewoners. Degenen die zich in hebben gezet voor het transport van winkelwaren, slachtvee en zoveel andere zaken, waarbij in de kronieken genoemd worden Cor van Ham, Wim Doreleijers, Jan van den Broek en Christ van Bakel, die er dag in dag uit op uit trokken met het paard en de kar van ‘boer van Weert’ om door het hele dorp van alles te vervoeren richting Moederhuis en Huize Lidwina.

Er was heel wat nodig

Onderzoek in de gemeentelijke archiefdocumentatie maakt in een oogopslag duidelijk, dat klooster en ziekenhuis ineens voor gigantische uitgaven werden gesteld, maar geeft ook inzicht in de prijzen van toen. Zo is er een lijst van medicamenten, samengesteld op het moment dat men de voorraad van de overleden Dr. Cals moest aanspreken voor een bedrag van f 137,80.

Om zo maar wat producten er uit te lichten...:

▪ 2 kilo boorzalf voor f 2,96	▪ 12 buisjes vitamine D f 7,44
▪ 1000 stuks staalpillen f 2,09	▪ 3 kilo vaseline f 6,66
▪ 10 flessen insuline f 4,32	▪ 5000 tabletten kalk f 15
▪ 12 rolletjes kleefpleister f 3,60	▪ 250 gram zinkolie f 1,52
▪ 3 liter parafine f 3,87	▪ 500 tabletten aspirine f 5,-
▪ 8 flacons Davitamon A-D f 9,06	▪ 1000 stuks gentiaan violetpillen f 7,20

Nog interessanter is het overzicht van de door het bestuur ‘van het vluchtoord St. Lidwina gedane uitgaven betrekking hebbende op de evacuatieperiode 17 september 1944 – eind oktober

1944’. Elke uitgavenpost is vervolgens op een bijlage (zie tussen de haakjes) nader gespecificeerd. We beperken ons hier tot het totaaloverzicht:

▪ gasolie f 23,10 (A.1)	▪ kruidenierswaren f 935,04 (A.11)
▪ vleesch f 2037,- (A.2)	▪ genees- en verbandmiddelen (niet voor de personen verpleegd in het ziekenafdeling) f 366,93 (A.12)
▪ fruit f 670,- (A.3)	▪ elektrische stroom f 107,51 (A.13)
▪ kleren f 143,75 (A.4)	▪ huur tractor voor opwekken stroom na uitvallen PNEM f 237,- (A.14)
▪ aardappelen f 1063,38 (A.5)	▪ brandstoffen f 41,- (A.15)
▪ idem f 48,- (A.6)	▪ idem f 87,- (A.16)
▪ meelpitten f 94,43 (A.7)	▪ kelderverlichting f 392,20 (A.17)
▪ brood f 950,-	▪ vet f 25,- (A.18)
▪ kruidenierswaren f 163,30 (A.8)	
▪ melk f 892,50 (A.9)	
▪ kruideniers- en grutterswaren f 688,05 (A.10)	
totaal f 8965,19	

Door het luchtbombardement, de ontruimingsbevelen en de beschietingen ontstond een echte noodtoestand, die grote kosten heeft veroorzaakt, waarbij men onderscheid moet maken tussen het vluchtoord moederhuis van de zusters van Schijndel, het vluchtoord St.Lidwinagesticht, het vluchtoord Geerkens samen met enige kleinere schuilplaatsen en tenslotte de vervangingskeuken van Geerkens. Deze vier vluchttoorden zijn in gebruik geweest van ca. 27 september – 24 oktober 1944 = 28 dagen. Het aantal vluchtelingen in de schuilplaatsen bij vluchtoord Geerkens bedroeg ca. 380. In een gemeentelijk verslag t.a.v. broodvoorziening in die dagen, dat overigens pas veel later is ingestuurd naar de dienst maatschappelijke zorg van het ministerie van BZ, wordt de ontstane noodtoestand als volgt omschreven:

“In die omstandigheden werd aan de bakkers die nog in Schijndel aanwezig waren door het gemeentebestuur in combinatie met V.V.O. bevolen in de nog bruikbare bakkerijen brood te bakken voor de opgejaagde bevolking en voor de inwoners die nog in huizen konden blijven. Dit brood werd aanvankelijk gratis verstrekt. Door het uitvallen van de elektrische stroom, welke in normale tijden

deegkneedmachines drijft, werd van de bakkers bovenmatige zware en langdurige arbeid vereist. Bovendien moesten zij hun werk in permanent levensgevaar verrichten. Als tegenprestatie werden de bakkers gratis bevoorrad. De kosten daarvan hebben f 5193,70 bedragen. Een declaratie van dit bedrag bieden wij u hier aan vergezeld van een afschrift van de bewijsstukken”.

Illustratief zijn ook zeven opgespoorde lijsten van ca. steeds 40 personen, die een indruk geven van de verleende zorg in Huize Lidwina. In de gemeentelijke administratie staat: lijst 1 - 997 zorgdagen voor 38 personen, lijst 2 - 1051 voor 39 personen, lijst 3 - 996 voor 38 personen, lijst 4 - 669 voor 39 personen, lijst 5 - 696 voor 39 personen, lijst 6 - 902 voor 41 personen en lijst 7 - 958 dagen voor 41 personen = totaal 6219 zorgdagen voor 275 personen. Voor wat betreft de verpleegde gewonde en zieke oorlogsslachtoffers in Huize Lidwina wordt opgegeven 57 personen waaronder 9 baby's, een kind van 9 maanden en de anderen allemaal ouder met een totaal van 1276 verpleegdagen voor een totaalbedrag van f 2639,25.

Schijndel, Pension en Ziekenhuis

Prentbriefkaart van het Lidwinacomplex

Ziekendienst Schijndel

In januari 1943 wordt er op gemeentelijk niveau druk gecorrespondeerd over de verstrekking van een vergunning voor ziekentransport onder de drie garagehouders te Schijndel nl. de firma Fassbender, van Hooft en Vugts. Het effect is, dat nog tijdens die oorlogsjaren een lokale ziekendienst in het leven wordt geroepen, dag en nacht bereikbaar onder telefoonnummer 352. Op 4 maart 1943 schrijft immers Mr.D.van Setten namens de rijksverkeersinspectie uit Den Bosch aan het gemeentebestuur van Schijndel de volgende brief: *“Met ingang van 8 maart 1943 is door mijn inspectie opgericht een ziekendienst Schijndel. Deze ziekendienst heeft tot doel de verzorging van het ziekenvervoer in het rayon Schijndel; dit rayon omvat de gemeenten Schijndel, St.Oedenrode, alsmede het dorp Eerde (gem. Veghel). Het ziekenvervoer in dit rayon zal in het vervolg geheel moeten plaats vinden met de gastaxi's van den Ziekendienst Schijndel. De benzinenwagens, welke op enkele plaatsen binnen dit rayon blijven gestationeerd zijn slechts bedoeld als reserve en mogen alleen in noodgevallen worden gebezigd, wanneer een gastaxi uit Schijndel niet tijdig ter plaatse aanwezig zou kunnen zijn. Aanvragen voor ziekenvervoer moeten uitsluitend worden gericht tot den uitvoerder van den dienst, den heer P.M.Vugts te Schijndel, die onder nr. 352 dag en nacht bereikbaar is. Hier zullen steeds voldoende wagens aanwezig zijn.*

Voor elke rit moet een doktersattest worden afgegeven, waaruit blijkt, dat het vervoer van de(n) patiënt(e) per

auto absoluut noodzakelijk is. Het tarief voor vervoer via den Ziekenhuisdienst bedraagt met goedkeuring van den secretaris-generaal van het Departement van Waterstaat (sectie tarieven en prijzen) 30 ct. per km. van garage tot garage. Voor ritten liggende binnen een periode tijdens welke het verkeer met motorvoertuigen slechts met bijzondere toestemming van overheidswege geoorloofd is, wordt dit tarief met 50% verhoogd. Met moeilijkheden of klachten over het functioneren van den dienst kunt u zich steeds tot mij wenden – ondertekend de Rijksinspecteur van het Verkeer “.

De na-oorlogse periode

Schijndel was weliswaar bevrijd, maar de oorlog nog niet geheel achter de rug, want nog niet iedereen voelde zich vrij. Dat zou nog enige tijd duren. Uiteindelijk is het dan zover...ons land is geheel bevrijd van het 'Duitse juk' en dat moet gevierd worden. Ook Schijndel blijft niet achter. Op 2 juni 1945 worden er bevrijdingsfeesten georganiseerd en voor die gelegenheid wordt er ijverig gebouwd aan allerhande opgetuigde praalwagens. Ook Huize Lidwina bouwt fanatiek aan een eigen praalwagen die in de feeststoet wordt voortgetrokken en waarop zelfs twee jonge mensen verliefd raken en vanaf die dag onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn gebleven.

Een andere feestelijke gebeurtenis is de boodschap vanuit Den Haag van het ministerie van Binnenlandse Zaken van de afdeling der ko-

ninklijke onderscheidingen no.5149 bestemd voor Zuster Veronica Seelen, op dat moment overste van het Lidwinaklooster.

Het authentieke document luidt: *“Wij, Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje – Nassau, enz. enz. – op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandse Zaken, hebben goedgevonden en verstaan, te benoemen tot RIDDER in de ORDE VAN ORANJE – NASSAU H. Seelen, overste van het St.Lidwina-gesticht te Schijndel”*. Op zaterdagmiddag 28 september wordt deze benoeming feestelijk gevierd voor de gehele dorpsgemeenschap. De voortuin is voorzien van

de nodige vlaggen in rood-wit-blauw en oranje en de toegangstrap van het huis verrijkt met fleurige bloemen. Onder leiding van de heer Tibosch brengt de harmonie een muzikale hulde en de toespraak van de burgemeester was duidelijk. In feestelijke bewoordingen memoreert hij aan de onvermoeide zorgzaamheid, zelfopoffering en toewijding, moed en beleid van zuster Veronica en de haren en speldt meteen daarna het insigne van de ridderorde op. De harmonie zet het Wilhelmus in. In de refter van het klooster wordt de hulde voortgezet.

Een praahwagen van Lidwina tijdens de bevrijdingsfeesten op 2 juni 1945; op de achterste rij Marietje Vermeer als Lidwina, de dochter van Heintje van Liempd als gewonde, een verpleegster van Lidwina als 'non', Marietje Meuffels als verpleegster, Frans Timmermans als arts, een zekere Langenhuizen als gewonde, Mientje Kuenen als 'non'- de voorste rij: een dochter van Heintje van Liempd als gewonde, Sjeff van Kaathoven als Prins Bernhard, An van de Ven als Prinses Juliana, Marietje Gevers als Amerikaanse militair, Trees Doreleijers als gewonde Amerikaans militair, Harrie Kuenen als voerman; bij Lidwina en de arts is toen de liefdesvonk overgeslagen – toelichting van Frans Timmermans [f] op deze foto.

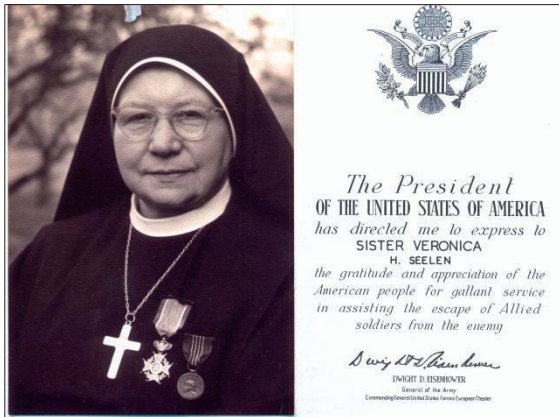

Bekendmaking door burgemeester Wijs van het koperen feest van Lidwina en de uitreiking aan zuster Veronica Seelen van de Medal of Freedom

Bijzondere viering van het koperen feest

De eerste 12 ½ jaar is de jonge stichting uitgegroeid tot een niet meer weg te denken sociaal-medisch en maatschappelijk instituut. Terecht dat de Schijndelse gemeenschap op 9 februari 1947 wil stilstaan bij deze 'koperen mijlpaal'. Een feestcomité wordt in het leven geroepen waarin zitting nemen: pastoor Pessers, J.W.Hovenier, P. v. Tartwijk, G. Polfliet en H.v. Schijndel uit de Pompstraat, Ant. v.d. Dungen uit de Servatiusstraat, Mar. Timmermans en J. v. Veghel uit de Keur, H. v.d. Heuvel uit de Hoofdstraat, W.v.d. Heijden uit Wijbosch, H. Verhagen uit de Voortstraat, F. v. Roozendaal uit de Heikantstraat en J. v. Liempd van de Boschweg. Burge-

meester Wijs maakt de viering officieel via de krant bekend en onthult, dat op deze dag aan Zuster Veronica de “Medal of Freedom” zal worden uitgereikt, die haar ten deel is gevallen. Hierover ontving ze al op 23 december 1946 bericht van het “Holland Office, 7709 Mis-X Detachment Military Intelligence Service, United States Army.” Eigenlijk had ze die op 18 januari 1947 in de stadsschouwburg te Maastricht in ontvangst moeten gaan nemen, maar heeft daarvan uiteindelijk, ondanks het fraaie aanbod van de firma Janssen – de Wit om in hun ‘verwarmde auto’ te reizen, afgezien. Het feest wordt groots gevierd en de plaatselijke en regionale krant besteden er ruim aandacht aan. In allerlei toonaarden wordt door tal van sprekers met dankbaarheid herinnerd aan de grote rol die Huize Lidwina onder leiding van zuster Veronica speelde in de oorlogsjaren.

Zuster Veronica Seelen in oorlogstijd overste van Lidwina die diverse onderscheidingen heeft gekregen voor haar heldhaftig en moedig optreden

Namens alle 700 evacués biedt de heer Hovenier twee gebrandschilderde ramen aan voor de kapel, het ene met de H.Lidwina en het andere met een afbeelding van de H.Elisabeth, de patrones der liefdewerken. De vertegenwoordiger namens de Amerikaanse Ambassade, de heer Wansee, speldt eerst deze hoge onderscheiding op en leest vervolgens de tekst van de bijbehorende bulle:

“H. Seelen, Nederlandse onderdaan, streed allermoeidigst voor de zaak der vrijheid, door het verlenen van hulp van uitzonderlijk belang aan de leden van de Amerikaanse en Britse legerkrachten, die waren ondergedoken om de gevangenneming te ontgaan in de door de vijand bezette delen van Europa. De moed, de dapperheid en buitenge-

wone toevijding aan de gemeenschappelijke zaak der vrijheid, door deze persoon getoond in het ondernemen van zulke gevaarlijke plichten, wetende welk een prijs er moest betaald worden in geval van betrapping, waren beslist een factor die bijdroeg tot het beëindigen der vijandelijkheden in dit oorlogsgebied en verdienen de hoogste graad van lof”.

Ook van de zijde van de Britse regering had zuster Veronica al een getuigschrift ontvangen. Ook bij haar gouden kloosterfeest in 1957 stond de krant weer even bol van het spectaculaire nieuws uit 1947 en schreef de correspondent:

“Zo heeft zuster Veronica zich een plaats veroverd in de harten van honderden Schijndelnaren die haar nooit zullen vergeten en die in gedachten zullen meelevens met het Gouden Kloosterfeest, dat op 9 oktober in Berghem bij Oss gevierd wordt”.

De harmonie brengt een serenade ter gelegenheid van de benoeming van zuster Veronica Seelen tot ridder in de Ridderorde van Oranje Nassau

We sluiten dit hoofdstuk graag af met een foto uit wat we nu noemen ‘het rijke roomse leven’. Dit soort foto’s staan bij de oudere lezers, de groep van de rooms-katholieke dagbladen, de Sint Jansklokken en de Katholieke Illustratie vast en zeker nog stevig op het netvlies, waar het gaat om de ‘rijke oogst’ van religieuzen in de jaren voor en na de Tweede Wereldoorlog. Na het Tweede Vaticaans Concilie is de keuze voor deze leefwijze fors afgenomen en kampen de kloosters nu met een sterke vergrijzing. Hun doelmatige en belangeloze inzet heeft echter bijzonder veel positieve effecten gehad op de samenleving van toen en in het bijzonder voor wat betreft onderwijs, zieken- en bejaardenzorg en pastorale activiteiten.

Een groepsfoto van de grote kloostergemeenschap van Lidwina bij gelegenheid van het vertrek van zuster Herma Oude Egberink naar Curaçao – de namen van de zusters op de foto van wie er met name door het oudere lezerspubliek herkend zullen worden, door wie ze verpleegd zijn of bij wie ze in de klas gezeten hebben: zittend v.l.n.r. de zusters Adelia de Klein, Marcellina Smits, Josepho van den Hurk, Veronica Seelen [moeder-overste], Herma Oude Egberink, Antonine vd Wetering, Claudia Borgbouts, Alphonse vd Hewel, Adriana Brekelmans, Marie Martina Scheepers, Cassiana Teunissen, Antonio Deelen; - tweede rij v.l.n.r. de zusters Francica Romana vd Vorst, Hermana Lambooy, Agatha Vos, Aloysio Voets, Beata vd Weijer, Franciscus Regis vd Kruijs, Lidwina van Breda, Josephino van Beers, Henriëtto Roovers, Martina de Laat, Johanna de Matha Jilissen, Antonella Jilissen, Antonilla van den Onzenoord, Theresa Ratten, Hubertine Wajjers; - achterste rij v.l.n.r. de zusters Eligia Willems, Marie Ardina van Kleef, Theodorine Rovers, Plechelma Pennings, Harlindis Slits, Marie Odilia Wilms, Agnes Marie Broeder, Alosia Marie Bosman, Lydia Schoenmakers, Ernestine vd Horst, Henrice Marie vd Zanden, Huberta Marie Donkers, Xavera van Weert, Anne Marie Moonen en Canisa vd Broek [naar de gegevens van zuster Mirjam Duij].

Opheffing ziekenhuis en andere bestemming

Herinneringsprentje ter gelegenheid van het zilveren jubileum van huize Lidwina [1934-1959]

Huize Lidwina in het zilver

Het zilveren bestaan van Huize Lidwina, dat op 9 augustus 1959 gevierd zou moeten worden,

schuift men enige tijd voor zich uit vanwege de retraite van de zusters. In een inmiddels benoemde feestcommissie hebben o.a. zitting de eerwaarde heren pastoors van Dijk, Pessers, Vinken en Hanegraaf, burgemeester van Tuilj en de doktoren Verstraaten en van de Meerendonk. De herdenkingsdag wordt vastgesteld op zondag 23 augustus. Een fraaie voorkaft in kleur siert het programmaboekje van die dag. Onder grote belangstelling van de gehele dorpsgemeenschap worden de zusters en het verplegend personeel in het feestzonnetje gezet en wordt door de feestcommissie een bedrag van f 1000,- aangeboden, bijeengebracht uit spontane giften van de bevolking. In diverse toonaarden wordt het moedig optreden tijdens de oorlogsjaren weer in herinnering gebracht en steekt men het respect voor Huize Lidwina niet onder stoelen of banken.

De dagelijkse gang van zaken

Na alle feestelijkheden gaat men weer over tot de orde van de dag. Ziekenverpleging en bejaardenzorg is immers een continue proces. Waar we nu spreken over budgetten op maat en zoveel gulden per ziekenhuisbed, lagen toen de bedragen uiteraard op een beduidend lager niveau. Voor de armlastige patiënt, zoals blijkt uit een schrijven uit 1947 is er direct na de oorlogsjaren

het armbestuur, het ziekenfonds of het kerkelijk fonds waar men op terug kan vallen. De verpleging voor eerste-klas-patiënten komt neer op f 5,50 per patiënt per dag, de tweede klas op f 4,50 en voor de derde klas rekent men f 2,50. Gebruik van de operatiekamer betekent resp. f 25,-, f 15,- en f 10,-; die van de narcose f 15,-, f 12,75 en f 8,75; laboratoriumonderzoeken verricht men al voor f 1,- en bij de röntgenafdeling kosten de grote foto's f 20,-, het tweede soort f 15,-, formaat 18x24 f 12,50 en voor kleine foto's wordt slechts f 6,- in rekening gebracht.

In 1955 wordt een nieuw laboratorium ingericht, gebouwd door een zekere Goossens. Achter de monumentale gevel doet iedereen zijn of haar werk, totdat in 1960 de eerste geruchtenstroom op gang komt, als zou Huize Lidwina de status van ziekenhuis gaan verliezen en worden opge-

heven, om plaats te maken voor uitsluitend bejaardenzorg. Navraag door een plaatselijke correspondent bij het hoofdbestuur leveren noch bevestiging noch ontkenning op. Men veronderstelt dat de concurrentie vanuit Den Bosch en Veghel te groot is geworden. De regionale uitstraling van het Schijndelse ziekenhuis blijft te beperkt. De bezorgdheid rond een eventuele opheffing ervan bleek niet uit de lucht gegrepen. In het archief is aan de achterzijde van dit krantenartikel een brief ingeschoven, afkomstig van het ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid aan de directie van Huize Lidwina de dato 18 juni 1962, waarin de mededeling wordt gedaan dat *'de inrichting is afgevoerd van de lijst van ziekenhuizen, welke in buitengewone omstandigheden in beginsel zijn aangewezen voor het onderbrengen van oorlogsgewonden'*.

De ziekenzaal die onder leiding stond van zuster Mariëtte Donkers.

De opheffing komt dichterbij

Ruim vijf jaren later wordt de aanvankelijke bezorgdheid over opheffing bewaarheid. Met ingang van 21 juli 1967 wordt de voorlopige erkenning ingetrokken en vervalt, zo schrijft men, de bijlage behorend bij de beschikking ziekenhuisverpleging ziekenfondsverzekering in rubriek 1 van de 'Algemene Ziekenhuizen onder Noord Brabant – Schijndel St. Lidwinagesticht'.

Enige maanden na die intrekking volgt een tweede brief.

Met ingang van 1 december 1967 zullen alle klinische opnamen en klinische behandelingen worden stopgezet en ten aanzien van alle poliklinische behandelingen zou nog nader bericht volgen, maar het lag wel in de bedoeling ook deze te stoppen op het moment dat met de verbouwing van het huis begonnen wordt. Goed

een jaar later volgt eenzelfde mededeling voor de afdeling 'röntgendiagnostiek en therapie'. Dat betekent ook tegelijkertijd sluiting van de kraamafdeling, maar men heeft gelukkig nog wel de nodige clementie met een hoogzwangere medewerkster nl. de echtgenote van de op 15 juli 1968 benoemde chef-kok Ad van der Heijden. Kort na de definitieve sluiting immers, wordt op 4 januari 1969, hun zoon Patrick geboren, die vanaf het eerste moment dus al historie schreef en door het leven zal gaan als 'de laatste baby van Huize Lidwina'. Door sluiting van het ziekenhuisgedeelte heeft Huize Lidwina een geheel andere status gekregen. Men richt zich vanaf dat moment uitsluitend op de huisvesting en verzorging en verpleging van bejaarden. In de maanden september-oktober 1967 verhuist al een groep van zo'n 40 bejaarden naar het inmiddels gereed gekomen Mgr. Bekkershuis. Het ombouwen van het ziekenhuisgedeelte van Huize Lidwina en andere renovaties worden in 1968-1969 ter hand genomen. Voor de leiding, die vanaf 1 februari 1944 tot aan de sluiting in handen was van de bekende zuster Henriëtto Rovers betekent dit alles 'andere tijden, andere eisen' en... het roer

wordt overgegeven. Als all-round en veelzijdig 'hoofdzuster' en directrice, die van alle markten thuis was, zowel op de operatiekamer, op de ziekenzalen als op de kraamafdeling van haar collega Zuster Mariëtto Donkers en verpleegster Leida Jansen en 13 andere collega's, wist zuster Henriëtto op een inspirerende wijze leiding te geven en kreeg het Schijndelse ziekenhuis grote bekendheid in de regio. Zij is ook het directe aanspreekpunt geweest voor de diverse specialisten uit de andere ziekenhuizen uit de regio die operaties verrichtten en consulten hielden. Zo kennen we uit de archieven de namen van o.a. dokter Drijvers chirurg, dokter van Erp vrouwenarts en chirurg, dokter Flia chirurg, dokter Liem uroloog, dokter Simons de keel-neus-oorarts, dokter Tonino en fysiotherapeut Jetten. Patiënten van weleer zullen zich vast en zeker nog wel andere namen herinneren! De ziekenhuisperiode wordt in 1969 definitief afgesloten en Huize Lidwina wordt vanaf dat moment een uitgesproken bejaardenhuis met een capaciteit van 60 bejaarden en in de kloosterafdeling 45 kloosterzusters. De leiding komt dan in handen van directrice Zuster Lucilla van der Heijden.

Zowel de keukenzuster als Zr. Aloysio Voets tonen trots de pas geboren baby.

De nieuwe start in een gerenoveerd gebouw

Tijdens de verbouwingsactiviteiten staat zuster Henriëtto nog even goed in de schijnwerpers vanwege haar zilveren ambtsjubileum als directrice. In mei 1969 is men bijna klaar met bouwen. Het ziekenhuisgedeelte is dusdanig omgebouwd dat het zo goed mogelijk geschikt is gemaakt voor bejaardenzorg en in de kloostervleu-

gel zijn ook de nodige aanpassingen doorgevoerd zoals bv. een nieuwe refter en recreatiezaal, die op 15 juni 1969 in gebruik worden genomen, evenals de 'eigen kamers' van de zusters. Goed een maand later, 23 juli 1969, strijkt de chef-kok met zijn kookstaf neer in de geheel vernieuwde keuken. Ze hadden zich tijdens de verbouwing moeten behelpen met de proviso-

risch ingerichte keuken in de voormalige boerderij. Een modern ingerichte keuken met uiteraard moderne apparatuur, geschikt voor maaltijdbe-reiding voor de bewoners van Huize Lidwina, maar ook voor de bejaarden in het dorp. De leidinggevende positie van zuster Lucilla wordt per 1 september 1971 overgenomen door Meuf-frouw Ria Hijl, later Ria Verstijnen-Hijl, een goede bekende van de congregatie van de Zus-ters van Schijndel vanuit haar Curaçaose periode. De dagelijkse leiding berust bij haar, zij het per delegatie en onder directe verantwoordelijkheid van het bestuur van de Zusters van Liefde. Zus-ter Lucilla treedt terug en aanvaardt de functie van adjunct-directrice tot aan haar pensioen in 1976. Ze wordt dan opgevolgd door zuster van Roessel. Nieuwere beleidslijnen worden op pa-pier vastgelegd, gevoed door vernieuwde visies op een eigentijdse organisatiestructuur. Ook de positie van de zusters in Huize Lidwina is een andere geworden. Alle zusters die werken in het bejaardenhuis komen in loondienst en worden gebonden aan vaste werktijden. Bovendien heeft de leidster van het zusterconvent, zuster Rian van Dongen, de taak om, samen met Ria Ver-stijnen, te werken aan een goede integratie tus-sen bewoners en zusters.

Het keukenpersoneel onder leiding van chef-kok Ad van der Heijden

Nieuwe wegen in de bejaardenzorg

De ontwikkelingen gaan door. Een eerdere ge-dachte om van Huize Lidwina een verpleeghuis te maken hebben het nooit gehaald. Op 9 mei 1966 wordt de Stichting Schijndelse Verzor-gingscentra in het leven geroepen. Bejaardenhui-zen worden langzaam maar zeker verzorgings-huizen. Er ontstaan indicatiecommissies die beoordelen wie voor opname in zo'n verzor-gingshuis in aanmerking komt. Rondom bejaar-denhuizen ziet men de bouw van zgn. 'aanleun-

woningen' opkomen, waarvan de bewoners zelf-standig wonen en tegelijkertijd tot op zekere hoogte kunnen profiteren van de faciliteiten van het aangrenzend bejaardenhuis. Die worden ook rondom Huize Lidwina gerealiseerd. Begin de-cember 1972 worden de fruitbomen in de tuin gerooid als voorbereiding op de bouw van een serie van 32 bejaardenwoningen. Oktober 1973 wordt het door de gemeente aangekochte terrein bouwrijp gemaakt. Het nieuw te bouwen com-plex zal de naam krijgen van Lidwinahof en de straat Lidwinastraat. Goed 'n jaar later, tussen 19 en 23 oktober, worden alle bejaardenwoningen betrokken. In 1974 wordt door een werkgroep van deskundigen een inventarisatie gemaakt van de capaciteit en zorgbehoeften binnen Schijndel. Op dat moment telt de gemeente 671 bejaarde vrouwen en 463 bejaarde mannen. Van die 1134 bejaarden zijn er 980 incl. 100 invaliden, aange-sloten bij bejaardenbonden.

Een doorkijk bij de in de achtertuin gebouwde bejaardenwoningen die inmiddels al weer uit het straatbeeld zijn verdwenen

Qua huisvestingsmogelijkheden zijn er twee categorieën te onderscheiden nl. de bejaarden- of aanleunwoningen nl. 29 bij het Mgr. Bekkers-huis, 32 op Lidwinahof en 30 woningen gepland in het Jansenpark en daarnaast zijn er drie huizen met de volgende capaciteit: Mgr. Bekkershuis 7 tweepersoons- en 56 eenpersoonskamers, Huize Lidwina met 22 tweepersoons- en 22 eenper-soonskamers en een bescheiden verpleeggedeelte en tenslotte verpleeghuis Sint Barbara met 55 eenpersoonskamers, drie zalen met 5 bedden en nog eens drie zalen met 7 bedden. Dit laatste huis is specifiek gericht op verpleging van de religieuzen van de congregatie van de Zusters van Schijndel en andere congregaties. Dit werk-groepoverleg getuigt van gezamenlijke zorg en meer naar elkaar willen toegroeien. Ieder afzon-

derlijk huis is geen eiland meer, maar opereren vanuit een gezamenlijke visie wordt het nieuwe motto.

Toespraak van directrice Ria Verstijnen-Hijl bij de opening van de ontspanningszaal 'de Schaats' op 26 januari 1979

Een nieuwe ontspannings- en ontmoetingsruimte

De directie van Huize Lidwina overweegt de bouw van een nieuwe recreatiezaal en ontmoetingsruimte. De door architect Sleenhof uit Sint Oedenrode ontworpen schets wordt goedgekeurd en door de firma Schellekens start de bouw ervan in augustus 1978. In recordtempo wordt de nieuwe ontspanningszaal voltooid, zodat die met de kerstdagen al in gebruik genomen kan worden. De lichtinstallatie van de firma Heerkens, het sanitair van de firma Bosmans en de koelinstallatie van de firma Voets staan borg voor een magnifieke feest- en ontmoetingsruimte. De officiële opening volgt op 26 januari 1979. Na een plechtige Eucharistieviering door pastoor Hanegraaf, met assistentie van de bewonerscommissie en zang door het Boschwegse dameskoor, verricht om 16.30 de inmiddels gearriveerde burgemeester Gerard Scholten de opening door boven de ingang van de kleurrijk aangeklede ontspanningszaal een schaats te onthullen. Hij wordt bijgestaan door mevrouw Wouters, zuster Hélène en het echtpaar van den Oetelaar, de oudste bewoners van de woningen op Lidwinahof en Huize Lidwina zelf. Mevrouw van Haaren laat de bejaardengymgroep een feestelijke openingsdans uitvoeren en 'savonds is het de heer F. v Dorst die met de nodige Brabantse humor de zaal zal inwijden. Daags daarna wordt de familie van de bewoners in de gelegenheid

gesteld de fonkelnieuwe ontmoetingsruimte te komen bewonderen. Er was een prijsvraag uitgeschreven om bewoners e.a. te betrekken bij de naamgeving van de nieuwe ontspanningszaal. Uit 79 ingezonden namen koos een jury uiteindelijk de naam 'de Schaats', herinnerend aan de val van Lidwina van Schiedam op het ijs toen zij aan het schaatsen was en 38 jaren lang aan bed gekluisterd bleef. Zelfs twee inzenders hadden hetzelfde idee, zodat na loting Mevr. van Tartwijk als winnares uit de bus is gekomen.

Vorbereidingen voor het gouden feest

Men maakt zich langzaam maar zeker op voor de viering van het gouden feest van Huize Lidwina. De benoemde feestcommissie heeft grote plannen. Al op 17 december 1983 richt deze commissie een schrijven aan het gemeentebestuur en dient een verzoek om subsidie in. Men wil graag een uitbundig feestprogramma samenstellen en bovendien een gedenkboekje uitbrengen. Vervolgens doet men het voorstel om het park achter Lidwinahof Veronicapark te gaan noemen als blijvende herinnering aan zuster Veronica en men dient een verzoek in tot plaatsing van een kunstwerk in het park. Er wordt een feestprogramma ontworpen dat wordt uitgesmeerd over september en oktober 1984. De doelgroepen zijn de vaste bewoners, de bewoners van de bungalows, het personeel met kinderen, de zusters en hun eventuele familieleden, het bestuur, kinderen en kleinkinderen van de bejaarden, de leden van de liturgische groep, ...kortom iedereen wordt in de gelegenheid gesteld aan de feestvreugde deel te nemen. Zo'n feest op touw zetten is echter wel eerder gezegd dan gedaan. Speciale acties en spelavonden zijn er aan voorafgegaan om de nodige geldelijke middelen bijeen te sprokkelen. Het ligt in de bedoeling om op de officiële dag de bisschop van Den Bosch, Mgr. Bluysen, te vragen om in de plechtige eucharistieviering voor te gaan, maar vanwege de gezondheidsproblemen van de bisschop blijkt dit niet haalbaar en gaat men hogerop en nodigt Zijne Eminentie Kardinaal Bernard Alfrink uit. Aanvankelijk wil de kardinaal de gezondheidstoestand van Mgr. Bluysen nog even aanzien alvorens een definitieve toezegging te doen, maar uiteindelijk gaat hij accoord.

De feestcommissie die de eindverantwoordelijkheid had voor het welslagen van alle festiviteiten rond het gouden jubileum van Lidwina in 1984 – zittend Ria Verstijnen-Hijl, Zr. Rian van Dongen – staande vlnr Ad van der Heijden, Harrie Verstijnen, Bert Steenbakkers en Henk Eijmberts

Begin juli 1984 krijgt hij de inhoudelijke informatie over de eucharistieviering, die reeds met hem was doorgesproken door bejaardenpastor Hanegraaf. Ook de toenmalige Commissaris van de Koningin Mr. Dries van Agt wordt aangeschreven met het verzoek het aan te bieden herdenkingsbeeldje te komen onthullen. Dat zal onthuld worden tijdens het bezoek van de Amerikaanse vrienden van Market Garden van de 'Usaaf Glider Pilots – IX Troop Carrier Command', dit in het perspectief van 50 jaren Huize Lidwina en 40 jaren bevrijding. De gemeente Schijndel reageert positief op de diverse voorstellen en van de provincie komt bericht binnen dat de commissaris de eventuele aanwezigheid bij de onthulling laat afhangen van andere bevrijdingsfestiviteiten her en der in de provincie.

De opening van een grandioos feestprogramma

Donderdag 9 augustus 1984 wordt de 'feestmaand' geopend met een plechtige eucharistieviering door Zijne Eminentie Kardinaal Alfrink, geassisteerd door de Schijndelse pastores en de

liturgische werkgroep. Het Boschwegse dameskoor verzorgt de gezangen.

De festiviteiten worden vervolgens in 'de Schaats' voortgezet, met koffie en gebak, een borreluurtje, de aanbidding van het cadeau door zuster van Roessel en tenslotte een feestelijk diner voor alle aanwezigen. Rond 17.00 begint de officiële receptie. Burgemeester Scholten opent de rij van sprekers en benadrukt nog eens dat zon en warmte symbolisch zijn voor Huize Lidwina. Hij uit zijn dankbaarheid aan het adres van de congregatie van de Zusters van Liefde, die uiteindelijk de eerste aanzetten gaven binnen de Schijndelse samenleving voor zowel onderwijs als de continue zorg voor en verzorging van de medemens. Zuster Aloysa van het hoofdbestuur van de zusters gaat vervolgens in op de diepere religieuze betekenis van Huize Lidwina, speelt in op de concrete zorg en warme betrokkenheid voor de medemens en schetst de rol van alle leidinggevend en het verplegend personeel en hun sterke onderlinge band, ook onder soms moeilijke levensomstandigheden, waarbij ze doelt op de periode tijdens de granaatweken in 1944.

Het dienstdoende personeel van Lidwina op de foto bij het 50-jarig jubileum in 1984

Dokter Jan Verstraaten benadrukt in een medisch-historisch overzicht de betekenis van het ziekenhuis Lidwina als belangrijke aanvulling op de medische zorg in Schijndel. Hij gaat dieper in op het respect dat het ziekenhuispersoneel afdwong en laat niet na te verklaren, dat destijds het ziekenhuis onder protest is gesloten! Maar ook als 'bejaardenoord' heeft Huize Lidwina een uitstekende naam opgebouwd, waar vanuit een eigen identiteit wordt gewerkt en belangstelling bestaat voor de persoonlijkheid van de mede-

mens. De directrice tenslotte bedankt de voorgaande sprekers, die hebben willen ingaan op de diepere betekenis van het dagelijkse werk op Huize Lidwina en spreekt onomwonden haar dank uit aan de feest- en evenementencommissie die kosten noch moeite gespaard hebben om er een grandioos feest van te maken. De enorme drukte op deze receptie getuigt ervan hoe diep de verbondenheid van Huize Lidwina en de Schijndelse bevolking in al die jaren is geweest.

Jubileummiering ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Lidwina (1984) in een voor die gelegenheid rijkelijk versierde kapel

De andere festiviteiten in vogelvlucht

Medio augustus is er een 'Lidwinakermis' voor jong en oud. De 'omroeper' Harrie Verstijnen (†) leidt de feestelijkheden voor ruim 240 kinderen in goede banen. Woensdag 29 augustus wordt speciaal gereserveerd als feestelijke dag voor huisgenoten en medewerkers van het huis. Een belangrijke bijdrage levert de veteranenharmonie "Muziek houdt fit".

Door de onvolprezen Boschwegse toneelgroep wordt een pracht van een revue gepresenteerd, die later nog eens voor een breder publiek herhaald zal worden. Woensdag 12 september is het de beurt aan de huisgenoten, hun kinderen en verdere familie en de bewoners van de bungalows in Lidwinahof. Een ware Vader Abrahamshow in de aula van de voormalige L.T.S. De groep "Variété" en de bekende troubadour Arie van Rozendaal treden ook op. Woensdag 19 september staat in het teken van veertig jaren bevrijding. Enige dagen later wordt een zeer geslaagde reünie gehouden van de 134 zusters die in al die jaren op Huize Lidwina werkzaam zijn geweest of er in het klooster woonden. Door de heer W. Mertens is voor die gelegenheid een revue geschreven, die door enkele zusters gespeeld wordt. Dinsdag 25 september staat een gezellige reistoer richting Zuid-Limburg op het feestprogramma voor de huisbewoners en de bewoners van de bungalows. Na een bezoek aan het 'witte stadje' Thorn, een gezellige koffietafel te Maastricht en een rondvaart op de Maas keert het gezelschap weer zoetjesaan richting Schijndel. Zondag 30 september is het de beurt aan de Gildebroederschap van Sint Catharina en Sint Barbara die acte de presence geven in de eucharistieviering en kort daarna een demonstratie vendelzwaaien ten beste geven, waar alle bewoners van konden genieten. In de oktobermaand sluiten twee festiviteiten de cyclus af nl. het personeelsfeest op 6 oktober in de Kafmolen en de slotmanifestatie op maandag 8 oktober met een dankdienst in de kapel voor bestuur, personeel en bewoners. Een feestprogramma met een echt 'gouden randje' met de complimenten aan de feestcommissie!

Enkele bijzondere hoogtepunten

Onder leiding van regisseur Marinus Cromsigt presenteert de Boschwegse Toneelgroep een fantastische revue, geschreven door de heer Effting. Hierin laat men vele historische details

van Huize Lidwina letterlijk 'de revue passeren' en alle belangstellenden genieten met volle teugen. Ook op de 'dag van de religieuzen' voert men de revue op. Onder de 134 zusters die in de feestzaal hebben plaats genomen bevinden zich maar liefst zeven pioniersters van het eerste uur. De hele historie van Huize Lidwina trekt op een ludieke en creatieve manier aan hen voorbij en af en toe ligt men werkelijk dubbel van het lachen. Vele zusters herkennen zich spontaan in de nabootste gebeurtenissen. Hartverwarmend is ook de plechtigheid op 19 september rond de onthulling van het kunstwerk in het Veronica-park. Ontroering speelt de beide Amerikaanse piloten Jim Swanson en George Brennan parten als ze Huize Lidwina voor zich zien, de plaats waar men hun leven wist te redden, toen ze tijdens de operatie Market Garden door Duitsers waren neergehaald. Ze hebben zich ongetwijfeld de moedige gastvrijheid van de zusters herinnerd. Het kunstwerk genaamd 'de Kloek' is ontworpen en vervaardigd door Dolf Wong uit Neer (L). Het stelt een kloek voor die haar kuikens beschermt tegen de aanvallende adelaar. Wim van den Broek, de tuinman, siert de grasmat aan de voet van de sokkel met twee uit bloemen opgebouwde Amerikaanse vlaggen en geeft daarmee de onthulling extra cachet. Door de harmonie en drumfanfare Sint Cecilia wordt het Nederlandse en Amerikaanse volkslied gespeeld, een moment waarop de ruim honderd aanwezigen misschien wel van alles in zich opvoelden komen, zeker tijdens het dankwoord van piloot Brennan. Jim Swanson moet met de nodige emotie hebben teruggedacht aan die 18^e september 1944, precies 40 jaren geleden, toen hij met een vracht van twee ton munitie in zijn gesleepte zweefvliegtuig (glider) vanuit Eindhoven op weg ging naar het toen al bevrijde Son. De vlucht was een onderdeel van de operatie Market Garden. In het squadron van Swanson vlogen toen 20 van die 'gliders' mee waarvan er 19 werden neergeschoten.

Het is volgens hem een wonder dat hij met nog drie andere bemanningsleden door het verzet is opgepikt en uiteindelijk in Huize Lidwina onderdak kreeg en nog wel naast de ruimten die waren ingenomen door de Duitse staffunctionarissen. Hij roemde in allerlei toonaarden de moed en de hulpvaardigheid van de zusters van Huize Lidwina.

Enkele sfeerbeelden van de gespeelde revue en andere festiviteiten

Bestuursoverdracht en politieke discussies

Een heldere intentieverklaring

De visie op bejaardenzorg en verpleging is voortdurend aan veranderingen onderhevig. Soms raken ontwikkelingen in een stroomversnelling. Dat kan misschien achteraf ook gezegd worden van de bestuursoverdracht voor Huize Lidwina. Op 18 juli 1987 immers presenteren de beide besturen nl. dat van de congregatie van de Zusters van Liefde en de Stichting Schijndelse Verzorgingscentra een intentieverklaring. Men wil graag een werkgroep in het leven roepen, die de bestuurlijke overdracht en de organisatie van een nieuw samenwerkingsverband tussen beide organisaties nader gaat uitwerken. Deze werkgroep wordt geformeerd vanuit de beide bestuurscolleges, aangevuld met de betrokken directies van zowel Mgr. Bekkershuis als Huize Lidwina. De basis voor deze overdracht is gelegen in de vernieuwde visie op de kwaliteit van de ouderenzorg in Schijndel en op het beleid dat de zusters ontwikkelen ten aanzien van hun bejaardenhuizen die door leken worden gerund. Kleinere bejaardenhuizen met 45 bewoners worden samengevoegd. Dat past op dat moment ook binnen de politieke opvattingen in de provincie Noord Brabant. Juist één bestuurlijk orgaan zal beter en doelmatiger kunnen werken, de directe samenwerking tussen de beide bejaardenhuizen zal nauwer worden en de kwaliteit van zowel huisvesting als zorgverlening aan de ouderen zal daarmee gediend zijn, is de redenering. De bedoeling is dat de werkgroep binnen een half jaar een plan van aanpak zal overleggen. Bij de overdracht zullen geen ontslagen vallen onder het personeel. Bij deze toekomstige overdracht is het de bedoeling duidelijke afspraken te maken over de nieuwe directie, toen eenmaal bekend was dat mevrouw Ria Verstijnen-Hijl op 60-jarige leef-

tijd haar functie zou gaan neerleggen. De uiteindelijke intentie is dat de beide Schijndelse bejaardenhuizen alsook de bejaardenwoningen van Deken Baekershof en Lidwinahof en de aanleunwoningen onder één directie gaan vallen, op het moment dat ook de directrice van het Mgr. Bekkershuis, zuster Jeannette Marie Hendriks met pensioen gaat. Tevens zal men afspraken maken over de groep zusters die nu nog in Huize Lidwina woont.

Directrice van Lidwina Mevr. Ria Verstijnen-Hijl [1971-1987] die de leiding heeft overgenomen van zuster Lucilla

Afscheid van mevrouw Verstijnen-Hijl

In november 1987 wordt door zuster Florentina van Calsteren het afscheid van de directrice van Huize Lidwina aangekondigd. Op 1 december immers zal mevrouw Verstijnen-Hijl, na 16 di-

rectiearen, haar functie neerleggen. Daarom wil men op maandag 30 november deze levensperiode van de directrice graag feestelijk afsluiten. Kort voor haar feest volgt een interview in het Schijndels Weekblad. Ze gaat daarbij in op haar functioneren als leidster in een tehuis voor werkende meisjes en later als directrice van het kinderinternaat te Santa Rosa in Willemstad op Curaçao, een internaat onder verantwoordelijkheid van de Zusters van Schijndel. De band met de congregatie was al gesmeed. De overstap naar een bejaardenhuis in Nederland was overigens wel even wennen! Ze pakt haar nieuwe taak met enthousiasme aan. Vanuit haar sociaal-pedagogische opleiding en vorming ligt het hoofddaccent binnen haar directieperiode primair op het sociale vlak.

Huize Lidwina wil een open instelling zijn, is de mening van de scheidende directrice. Een van haar meest markante slogans is, dat het werk van een directrice moet bestaan uit 'begeleiding' in plaats van 'leiding'. Directrice mevrouw Verstijnen heeft veel energie gestopt in haar 'job' en terecht werd haar dan ook door burgemeester Scholten het koninklijk goud opgespeld en mocht zij zich voortaan Ridder in de Orde van Oranje-Nassau noemen.

Benoeming van een nieuwe directeur

Met ingang van 1 juni 1988 zal de uit Sint Oedenrode afkomstige heer Wim van Meijl de leiding overnemen. Hij heeft 12 jaren lang in zijn functie als hoofd van de gezins- en bejaardenzorg in Sint Oedenrode en bij de Stichting 'De Peelrand' in Beek en Donk ruime ervaring opgedaan en krijgt de opdracht de eenhoofdige directie van beide Schijndelse bejaardenhuizen vorm te geven. Al vrij vroeg in zijn nieuwe functie maakt hij de definitieve overdracht mee van Huize Lidwina, dat op 8 juli van dat jaar bij notariële acte, gepasseerd voor notaris Ch. van Haaren, wordt overgedragen aan de Stichting Schijndelse Verzorgingscentra. Het door de congregatie van de zusters gebouwde zieken- en bejaardenhuis is vanaf dat moment geen eigendom meer van de congregatie. De nieuwe directeur wordt geconfronteerd met budgettering en bezuinigingsronden. Het totale dienstenpakket zal moeten worden aangepast. Het op til zijnde veranderingsproces vraagt om een goede enthousiaste manager, om inventiviteit, creativiteit, flexibiliteit en gezonde realiteitszin. Dat was ook de slotconclusie van de scheidende directrice mevrouw Verstijnen.

Een gemeentelijke nota verschijnt

In mei 1988 stuurt de gemeente Schijndel een nota over het ouderenbeleid naar zo'n 20-tal organisaties in en buiten Schijndel, die te maken hebben met de zorg voor ouderen. Een groot aantal instellingen sturen een, soms lijvige, reactie in. Alle reacties worden vervolgens verwerkt en in september volgt de definitieve versie van de gemeentelijke nota betreffende het ouderenbeleid. De Stichting Schijndelse Verzorgingscentra (SSV) reageert hierop en verzoekt de gemeente uitdrukkelijk aandacht te schenken aan een groeiend tekort aan verzorgingsbedden. De stichting spreekt zelfs van een 'zorgelijke ontwikkeling'. Beide bejaardenhuizen beschikken samen over 113 bedden, gebaseerd op de zgn. 7 % - regeling, waarbij het aantal bedden wordt bepaald op 7 % van de inwoners boven de 65 jaar. De provincie staat een nieuwe regeling voor en wil het percentage terugbrengen naar 6,2 % of nog lager. Daarom zal het tekort aan verzorgingsbedden in Schijndel nog verder teruglopen. Bovendien, zo wordt gesteld, kan Schijndel ook niet profiteren van 'overschotten' elders in de regio, omdat ook zij te weinig bedden hebben. Overleg met de provincie is dan ook dringend gewenst.

Het verpleeghuis Sint Barbara kent nog wel een beddenoverschot, dat wil zeggen dat er meer verpleegbedden zijn dan in wezen wordt toegestaan. De voorspellingen geven aan dat ook dit overschot in 1995 zal omslaan in een tekort. Uitbreiding zal dan nodig zijn en verder wil de gemeente Schijndel bekijken wat er gedaan kan worden aan de situatie dat twee samenlevende ouderen gescheiden moeten leven als een van hen hulpbehoevend wordt. Allemaal politieke thematieken die gevoelig liggen en de nodige consequenties hebben. Op basis van de reacties is ook een bijstelling van de cijfers doorgevoerd voor wat betreft het aantal woningen voor ouderen. Stelde men aanvankelijk dit aantal op 354, bij nader inzien blijkt dit 374 te zijn. In de periode 1989-1990 beschikt Schijndel dus over voldoende woningen. Pas in 1992 zal een uitbreiding moeten komen van 95 woningen. Overleg met het stadsgewest is gewenst en men wil graag een diepgaander onderzoek naar de werkelijke woningvoorraad en de geschiktheid daarvan voor de Schijndelse ouderen. Via onderzoek komt er misschien meer inzicht in de hele materie. In de ontwerpnota worden vele zorgpunten zorgvuldig op een rij gezet en zal verder over de

toekomst van de Schijndelse ouderenvoorzieningen worden nagedacht.

Mogelijkheden tot dagopvang

Een van die zorgpunten is de dagopvang voor ouderen. Volgens directeur Wim van Meijl is het verstandig hierbij ruimschoots gebruik te maken van de beschikbare ruimten op de tweede etage van Huize Lidwina. Daar bleef tot op heden veel ruimte onbenut! In overleg met de brandweer wordt deze etage brandveilig gemaakt. Overal worden brandmelders gehangen, die rechtstreeks in verbinding staan met de brandweer in Den Bosch. Ook de aanwezigheid van een lift wordt als een groot voordeel gezien, omdat de mensen de betreffende ruimten zonder veel moeite kunnen bereiken. Tenslotte gaat het in feite om een groep van ongeveer tien personen. Vóór 10 oktober wil men nog de vereiste subsidieaanvraag versturen, zodat per 1 januari 1989 de opvang van start kan gaan. Met de dagopvang van de ouderen wil men bereiken dat deze mensen zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. Een werkgroep bestaande uit de directie van Mgr. Bekkershuis en Huize Lidwina, een ambtenaar van de gemeente, vertegenwoordigers van de Bossche Ommelanden, het regionaal kruiswerk en vertegenwoordigers van de Stichting Gecoördineerd Bejaardenwerk Schijndel, krijgt de opdracht de plannen verder uit te werken en een kostenberekening te maken t.a.v. inrichtingskosten, administratie, vervoer, huur, maaltijden, vrijwilligers- en personeelskosten en daarover te rapporteren. De plannen komen uiteindelijk rond en in mei 1989 bericht een journalist over een 'eerste kennismaking met het project dagverzorging' op Huize Lidwina. Schijndelse ouderen die nog zelfstandig wonen, maar wel enige vorm van verzorging behoeven, kunnen voortaan op dinsdag en donderdag aan dit dagverzorgingsproject deelnemen. De leiding berust bij twee bejaardenverzorgsters, die op die dagen twee groepen leiden. Verder zijn er 11 vrijwilligers die de nodige hand- en spandiensten verrichten.

Gedeputeerde Lambert van Nistelrooij op werkbezoek

Dat het statige gebouw Huize Lidwina als bejaardenhuis aan een grondige renovatie toe is na ruim 60 jaren verwondert niemand. Renovatieplannen heeft men en de realisering ervan hoopt men in 1995 waar te kunnen maken. Er wordt echter het nodige roet in het eten gegooid. Door

het bekende 'plan Simons', ontwikkeld in het kader van de totale gezondheidszorg, dreigt de hoognodige verbouwing tussen wal en schip te raken. Men is van zins in juli 1992 de provinciaal gedeputeerde de heer Lambert van Nistelrooij uit te nodigen om de problemen van Huize Lidwina en andere samenhangende ouderenbeleidzaken aan hem voor te leggen. In het verzorgingshuis aan de Jan van Amstelstraat wonen 50 ouderen, maar gezien de beschikbare ruimte is er plaats voor het dubbele. De brandonveilige tweede verdieping met z'n 220 rookmelders en het vele hout gaan aanpassen is geen reële optie. Een ander probleem van Huize Lidwina zijn de kleine kamertjes zonder toilet. Wonen, slapen en wassen op 12-18 m² is echt niet meer van deze tijd. Vanwege het ontbreken van een eigen toilet, neemt de po-stoel een prominente plaats in in de toch al te kleine behuizing. Directeur van Meijl wil het liefste zo snel mogelijk concrete plannen maken. Naast de bouwplannen voor Huize Lidwina, zijn ook het samengaan met het Mgr. Bekkershuis en samenwerking met verpleeghuis Sint Barbara in beeld. In de adviescommissie voor ouderenzorg, waarin naast de directies van de afzonderlijke huizen ook huisartsen, gezinszorg, wijkzorg, ouderenwerk en gemeente vertegenwoordigd zijn, probeert men alle zorgaspecten goed op elkaar af te stemmen. Er is een tekort aan bedden, want er bestaat anno 1992 een wachtlijst van 35-40 mensen. Tegelijkertijd is de behoefte aan een verpleeghuis sterk gegroeid. Sint Barbara, primair een verpleeghuis voor religieuzen, neemt weliswaar leken op, maar slechts in beperkte mate. Concreet betekent dit alles, dat de Schijndelse ouderen verspreid wonen in maar liefst 12 verpleeghuizen in omliggende gemeenten tussen Boxtel en Ammerzoden. Wat enig licht in de zaak kan brengen is een mogelijke uitbreiding van verpleeghuis Sint Barbara met 40 nieuwe plaatsen. Daarmee komt de totale capaciteit op 120 plaatsen. Gedeputeerde van Nistelrooij doorziet de problemen en breekt nog eens een lans voor het langer zelfstandig wonen van ouderen, vindt dat de dagopvang een goed initiatief is en feliciteert Schijndel, dat men daar gezamenlijk de handen ineen wil slaan om de problemen in samenhang met elkaar zo goed mogelijk op te lossen. Om het langer zelfstandig wonen van ouderen te bevorderen is ook een initiatief als maaltijdvoorzieningen (in 1992 meer dan 30.00 per jaar) van grote waarde. Het werkbezoek wordt als zeer zinvol en productief ervaren. De gedeputeerde belooft serieus mee te denken!

Medio 1994 wordt aan Monique Schippers studente aan de Katholieke Universiteit Brabant de opdracht gegeven onderzoek te doen naar de woon- zorgbehoefte van de Schijndelse ouderen in het perspectief van bovengeschetste ontwikkelingen. De conclusies van dit onderzoek hebben geleid tot de volgende plannen: Huize Lid-

wina centrum maken voor zelfstandig wonende ouderen; Mgr. Bekkershuis ombouwen tot woon- zorgcentrum voor 113 ouderen (capaciteit Mgr. Bekkershuis 63 + Huize Lidwina 50) en categoriaal verpleeghuis Sint Barbara bestemmen voor religieuzen en Schijndelse verpleegbehoeften.

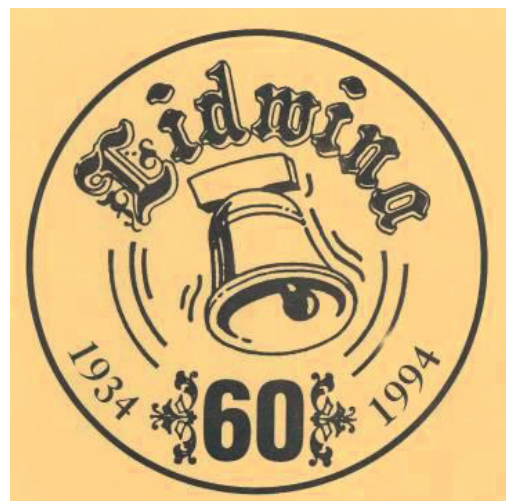

De voorgevel van het hele Lidwinacomplex maar nu met de aangelegde voortuin

De laatste periode voor Huize Lidwina Nog één keer een bescheiden feestviering

Ondanks de onzekere toekomst laat een feestcommissie er zich niet van weerhouden om ook het diamanten bestaan van Huize Lidwina niet ongemerkt voorbij te laten gaan. De directie, de heren Wim van Meijl en Hans Verwegen betitelen het vooral als een intern feest voor de 'eigen mensen'. Het wordt wat hen betreft niet zo'n uitbundig festijn als bij het 50-jarig bestaan. Op 4 oktober 1994 worden de feestelijkheden geopend met een jubileumviering voor alle direct betrokkenen. Tien dagen later is het de beurt aan de zusters om feest te vieren, enigszins overschaduwed door hun aanstaande vertrek uit de kloostervleugel. Goed een week later volgt een gezellige middag voor bewoners, vrijwilligers en hun kinderen in de aula van het voormalige LTS-gebouw. Op 27 oktober worden alle 'eigen talenten' aangeboord en zal het personeel zelf voor het nodige amusement zorgen voor de eigen bewoners. De eerste novemberdag wordt het

hele gezelschap mee teruggenomen naar 'die goeie ouwe tijd' middels de vertoning van een diaserie over oud en nieuw Schijndel, verzorgd door de heer Toon Vermeer en de sfeer van die tijd wordt ook nog eens helemaal teruggehaald door allerlei oude ambachten.

Het embleem dat is gebruikt bij het diamanten bestaansfeest van Huize Lidwina

Facetten van de rijke historie van het huis zijn gegoten in een indrukwekkende expositie en een daarbij georganiseerde ‘open dag’ biedt vele Schijndelnaren de gelegenheid om ‘achter de schermen van Huize Lidwina’ te komen kijken. In de daarop volgende feestavond gaat men ‘back to the sixties’! Zo kreeg het diamanten bestaan toch de nodige kleur.

Het definitieve afscheid van de zusters

De congregatie van de Zusters van Schijndel heeft heel veel geïnvesteerd in Huize Lidwina. Zestig jaren van belangeloze dienstverlening, hard werken, goed leiding geven, de doelstellingen van de congregatie waar maken en uitdragen nl. zorg en aandacht voor de medemens in nood. Op een bewonderenswaardige wijze die respect afdwingt, hebben de zusters, samen met het lekenpersoneel Huize Lidwina grote bekendheid gegeven, maar ook buitenshuis is hun rol van grote betekenis geweest in het onderwijs, de maatschappelijke zorg en de functies in de wijk. Bij de stichting van Huize Lidwina was er nog sprake van een bloeiende religieuze gemeenschap, een beeld dat we ook nog kennen uit de jaren '60

Op een bepaald moment is in alle Nederlandse kloosters van actieve congregaties voor onderwijs en zieken- en bejaardenzorg de noodzakelijke verjonging uitgebleven. Ook bij de Zusters van Schijndel was dezelfde tendens te bespeuren. In kloostergemeenschappen in de ontwikkelingsgebieden is het beeld anders...daar constateert men wel groei van het aantal religieuzen. De vergrijzing in de Nederlandse kloosters neemt steeds grotere vormen aan en het handhaven van alle liefdewerken is door gebrek aan

eigen personeel niet meer mogelijk. Geleidelijk aan worden steeds meer kloosters opgeheven en de ‘liefdewerken’ in lekenhanden overgegeven. Het accent wordt sterk verlegd naar het werk in de ontwikkelingsgebieden her en der in de wereld. Ook op Huize Lidwina is het niet anders gelopen, waar langzaam maar zeker het aantal kloosterzusters terugliep. In de periode 1934-1994 zijn heel wat zusters gekomen en na een korter of langer verblijf weer vertrokken. Ze hebben samen zilveren, robijnen, gouden en diamanten kloosterfeesten gevierd en in al die jaren ook gerouwd om hun medezusters, die ze naar hun laatste rustplaats droegen op het eigen kloosterkerkhof, zusters die, zoals reeds eerder vermeld, in maart 1975 allen zijn herbegraven op het congregatiekerkhof aan de Eerdsebaan. Na de sluiting van het ziekenhuis zijn veel zusters naar andere kloostergemeenschappen overgeplaatst. Eind jaren zestig krijgen de leden van de congregatie de gelegenheid burgerkleding te gaan dragen, overigens facultatief. Velen maken hiervan gebruik en anderen blijven trouw aan de oorspronkelijke kloosterkleding. In 1970 meldt zich een groep zusters, die zich op Huize Lidwina als een ‘nieuwe leefgroep’ wil gaan vestigen in het inmiddels verbouwde ziekenhuis, naast dus de 30 zusters die de kloostervleugel nog bewonen. In 1971 wordt de nieuwe rouwkapel in gebruik genomen. Vanaf 1972 zijn alle zusters die nog werken in het bejaardenhuis in loondienst gekomen. Uiteindelijk trekken de zusters zich in 1994 geheel terug uit Huize Lidwina. Uit het kloosterarchief is een lijst bekend van 15 moeder-oversten die de leiding hadden over het kloostergedeelte, een lijst die in dit historisch overzicht niet mag ontbreken:

Zuster Ida Marie van Vlokhoven	09.08.1934 – 06.12.1940
Zuster Gonzalina Stevens	07.12.1940 – 04.09.1942
Zuster Veronica Seelen	04.09.1942 – 03.01.1948
Zuster Marie Arnolda Wouters	03.01.1948 – 30.09.1953
Zuster Celistina Donkers	30.09.1953 – 08.01.1959
Zuster Susanna Haarman	08.01.1959 – 31.08.1962
Zuster Bertilla Stiphout	31.08.1962 – 13.08.1969
Zuster Marie Servatia Geijsen	17.08.1969 – 01.08.1971
Zuster Josepha Calascantia Jaspars	29.08.1971 – 30.08.1972
Zuster Jeanne Marie Raemakers	28.02.1973 – 01.11.1976
Zuster Bertilla Stiphout waarnemend	01.11.1976 – 01.04.1977
Zuster Ancille Hendriks	01.04.1977 – 05.11.1979
Zuster Cypriana (Rian) van Dongen	05.11.1979 – 11.01.1980
Zuster Cypriana van Dongen herkozen	11.01.1980 – 01.02.1990
Zuster Marie Jeanetta van der Leemputten	01.11.1990 – 30.11.1994

De groep zusters die op 30 november 1994 vanuit Lidwina vertrokken zijn en daarmee de periode van de aanwezigheid van religieuzen definitief hebben afgesloten v.l.n.r. zuster Marie Jeanetta en zuster Adelbertha; staande v.l.n.r. zuster Lucie, zuster Godeliva, zuster Leonardi en zuster Lucilla

De toekomst van het monumentale gebouw

Door aan Huize Lidwina de status te verlenen van monument is in ieder geval de historische waarde van het gebouw onderkend. De cruciale vraag echter blijft...wat gaat er met het huis gebeuren als de huidige bewoners en personeel in december 2000 definitief overhuizen naar het totaal gerenoveerde Mgr. Bekkershuis en Huize Lidwina er volledig verlaten bij zal komen te liggen. Als we de krantenkoppen tussen 1996 en 2000 kritisch bekijken is men het er politiek nog niet helemaal over eens wat 'straks' met het gebouw zal gebeuren. Er heerst nog twijfel alom! Zo lezen we o.a.'Huize Lidwina niet onder de slopershamer'... 'Gebouw Lidwina blijft overeind'... 'Gevel Lidwina blijft behouden – de Schaats en kapel Lidwina blijven overeind'... 'Gemeente koopt Huize Lidwina'... 'Sloopplan een onzekere factor in plan Lidwina'... 'Plan voor bebouwing rond Lidwina op losse schroeven'... 'Geen sloop woningen Veronicapark'... 'Voorkom dat Lidwina lang leeg staat' ... 'Kantoren in Huize Lidwina'... 'Huize Lidwina toch bewoond'!

Men is er voorlopig nog niet uit en het zal zowel de gemeente Schijndel, als een eventueel inge-

huurd gespecialiseerd bureau of een aan te trekken projectontwikkelaar nog wel enig hoofdbreken kosten alear het dilemma uit de wereld geholpen is. Een ding staat nu al wel vast...zoals in 1934 in geheel Schijndel door de generatie van toen opgetogen gesproken werd over het te bouwen ziekenhuis annex pension, klooster en bejaardenhuis, zo zal anno 2000 de huidige generatie, inmiddels nauw verbonden met de boeiende historie van dit markant monument, de ontwikkelingen met levendige interesse volgen. Huize Lidwina en Schijndel zijn immers onafscheidelijk met elkaar verbonden, zou je zeggen! De toekomst zal echter uitwijzen hoe eenieder, die verantwoordelijk is voor de toekomst van het monument die emotionele band beleeft, op het moment dat er, in overleg met mensen 'die dus emotioneel verder niets met dit gebouw hebben' knopen doorgemaakt zullen moeten worden. We wensen de plannenmakers veel wijsheid toe!

Dit schreven we in 2000 in een beknopte uitgave over de geschiedenis van dit klooster-ziekenhuiscomplex uit 1934, toen een klein gezelschap er getuige van was dat 'het doek was gevallen'. Goed negen jaren later is huize Lidwina omgebouwd tot een fraai appartementencomplex en is gelukkig veel waarde gehecht aan de historische

uitstraling van het gebouw. In die dagen is nog fel geageerd tegen de ombouw van de kapel, het verdwijnen van de kruisweg etc. maar de wijk Boschweg heeft er door een bouwkundige aan-

passing een sfeervolle ontmoetingsplek voor teruggekregen, waar menigeen niet alleen trots op is maar ook waardering heeft voor de manier waarop Huis en Erf het heeft gerealiseerd.

Impressie van de huidige kapel, nu ingericht als ontmoetingsruimte onder de naam 'Het Gasthuis'

Andere liefdewerken van de zusters

De kleuterscholen in wijk Boschweg

In vogelvlucht en op hoofdlijnen zullen we stilstaan bij de historie van de Boschwegse zusterscholen.

Zowel het religieus- als het lekenpersoneel bouwen al snel een imago op van bewondering en respect. De zusters gaan zich in de nieuwe Schijndelse wijk op diverse fronten belangeloos inzetten. Hun activiteiten bestaan voor een deel uit onderwijs in de in 1930 voltooide 'bewaarschool' Sint Tarcisius aan de Gasthuisstraat en de parochiële meisjesschool ofwel de Maria-school, naast de bestaande, door de gemeente gestichte, jongensschool St.Aloysius.

Op 27 mei 1930 maakt architect H.M. de Graaf een officiële begroting voor de bouw van het dan nog genoemde 'Tarcisiuskleuterhuis'. Op 20 juni daaraanvolgend wordt het procesverbaal der aanbesteding opgemaakt. De bouw wordt ge-

gund aan de gebroeders J.M. en H. Eijmberts. Vijf dagen later vragen de zusters samen met de architecten H. van de Graaf uit 's-Hertogenbosch en Ch. van Liempd uit Schijndel aan B&W een vergunning aan voor de bouw van vier vertrekken nl. twee werklokalen, een speellokaal en een spreekkamertje. Vanuit het moederhuis komen de hoofdleidster zuster Emberta Thomassen en kleuterleidster zuster Frederico Lenders dagelijks vanuit het moederhuis naar de Boschweg, want er stond immers nog geen kloostergebouw op de Boschweg. Het kleuteraantal op de Tarcisiuschool blijft maar groeien, zoals dat altijd het geval is in nieuwbouwwijken. In 1956 wordt bepaald dat niet meer dan 40 kleuters in één lokaal gehuisvest mogen worden. In het schooljaar 1963-1964 is er zelfs voor 38 kleuters geen ruimte meer en moet uitgezien worden naar een andere lokaliteit.

Meisjesschool en kleuterschool in wijk Boschweg

Er is dringend behoefte aan extra ruimte voor de kleuterschool aan de Gasthuisstraat en die wordt dan ook uitgebreid met een nieuw werklokaal, d.w.z. de bestaande speelzaal wordt werklokaal en de uitbreiding bestaat uit een nieuwe speelzaal. In de archieven van zowel de congregatie als van de gemeente zijn legio posten opgenomen voor vervanging van meubilair, leer- en hulpmiddelen, reparaties aan het gebouw etc., maar dan wordt het te specialistisch voor de

lezer, dus laten we die getallen en berekeningen achterwege.²²⁷ In 1968 zal op initiatief van Zr. Marinia de Laat, die dan hoofdleidster is, de naam Tarcisiuskleuterschool omgedoopt worden in Nieuwe Lente.

Er wordt door kunstenaar Joop van den Broek uit Amsterdam een kunstvoorwerp aangeboden, dat niet hoger mag zijn dan 1% van de bouwkosten en op de voorgevel wordt de nieuwe naam aangebracht. Op 1 augustus 1980 komen de

kleuterscholen onder het bestuur van de Pastoor van Erpstichting. Enige tijd daarvoor nl. in de week van 23-28 juni hebben de Boschwegse scholen hun 50-jarig bestaan feestelijk gevierd, waaraan de drie leerkrachten van de Nieuwe Lente nl. hoofdleidster Josine Spit en de leidsters Marga van Uden en Marlies van Esch een belangrijke bijdrage hebben geleverd.²²⁸ Uiteindelijk wordt de integratie kleuter- en lagere school gerealiseerd en gaat de Nieuwe Lente op in de basisschool aan de Cornelis Trompstraat.

Kleuterschool de Nieuwe Lente

Vanwege de groei van het aantal kleuters in wijk Boschweg is uiteindelijk in 1964 toch besloten

aan de andere kant van de Boschweg twee mobiele of demontabele units ter beschikking te stellen, waarin twee groepen van 40 kleuters kunnen worden ondergebracht op locatie Leliestraat nr. 39.

Op advies van de toenmalige inspectrice voor het kleuteronderwijs, Mej. H.G. Frederiks, wordt deze kleuterafdeling als een zelfstandige school beschouwd. Met zuster Aloysia Marie Bosmans verhuizen de kleuters van de Gasthuisstraat uiteindelijk naar de Leliestraat, met naast haar de leidster Mw. Annie Willems-van Liempd. Vanwege de geplande woningbouw van ca. 600 huizen moet de noodvoorziening Leliestraat 39 echter verdwijnen. Aan de Papaverstraat nr. 17 is een ruimte gereserveerd voor complete nieuwbouw nl. een vierklassige kleuterschool naar een ontwerp van architect Beunis, bestaande uit drie werklokalen, een speelwerklokaal en een speelzaal. Vanwege de integratie zijn deze kleuterschool en lagere school Klimop samengevoegd tot basisschool 'de Vossenbergh'.

Kleuterschool Klimop aan de Papaverstraat

Kleuters van de Klimop in de Leliestraat in 1964

De Mariaschool voor meisjes

Personeelsleden van de Mariaschool aan de Gasthuisstraat v.l.n.r. Fluvia Wagner, Zr. Maria Crescentia Witlox, Zr. Leonard Cooijmans, Zr. Antonilla van Onzenoort, Jaantje Oerlemans en Zr. Chantal Dekkers.

Op 13 september 1929 wordt een openbare bekendmaking gepubliceerd met de volgende tekst: “De Raad heeft besloten aan het bestuur van het ‘Burgerlijk Zedelijk Lichaam Vereniging van Vrouwen ter verpleging van zieken en het geven van onderwijs’ te Schijndel Heikant, de noodige gelden beschikbaar te stellen voor den bouw eener bijzondere meisjesschool aan den Boschweg”.²²⁹ Eenzelfde besluit nam men ook voor het RK Kerkbestuur van de parochie van de H.Rozenkrans voor de bouw van een bijzondere jongensschool. Toenmalig inspecteur Widdershoven schaaft zich achter de plannen. Veel meisjes gaan in die tijd nog naar school aan de Heikant, later Pastoor van Erpstraat 4. Op 21 oktober 1930 wordt de RK Meisjesschool officieel geopend en zijn al meteen 130 meisjes aangemeld. September 1939 wordt door de kantonnementscommandant luitenant kolonel A. Cramwinckel medegedeeld dat de meisjesschool gevorderd zal worden, wat geëffectueerd wordt per 1 november van dat jaar. Ook hebben de Duitse machthebbers de scholen laten weten dat ze Duitse leerboeken moeten gaan gebruiken. Voorgescreven wordt ‘Deutsches Lehr- und Lesebuch’. De zusters declareren vanwege de aanschaf f 43,10. In hoeverre ze gebruikt zijn is overigens onduidelijk. Tijdens de oorlogsjaren loopt de school nogal wat schade op. Op 10

april 1945 logeren nog steeds Engelse militairen in het gebouw en het hoofd zuster Antonilla vraagt zich af of de school niet kan worden vrijgemaakt. Volgens luitenant Sanders wordt de Mariaschool nog niet vrijgegeven. Begin mei wordt alleen nog Pastoor van Erpstraat 4 gevorderd om ter beschikking te blijven voor geallieerde legereenheden en de andere congregatiescholen kunnen weer van start. Ook verbleven nog enige evacués in meisjes- en bewaarschool aan de Boschweg nl. drie personen van de familie Nouwens, twee van de familie van der Heijden, negen van de familie Steenbakkers, zeven van de familie van Esch en nog vijf eenlingen. Na herstel van de oorlogsschade keert de orde en regelmaat weer terug. Ook hier voortdurend terugkerende posten voor leer- en hulpmiddelen, brandbeveiliging, verbeteringen aan de sanitaire installatie, rioleringswerkzaamheden en meer van dat soort uitgaven.

In 1960 wordt de directie van de school op de schouders gelegd van Zr. Ancille Hendriks die Zr. Antonilla opvolgt. Zij blijft er tot 1976. In die tussenliggende periode realiseert zij een uitbreiding van de school met twee lokalen. Later komt er een dependance aan de Cornelis Trompstraat met vier lokalen, welke school in een later stadium zelfstandig wordt o.l.v. Dhr. Ton van Drunen, welke school bekend wordt als

'de Toekomst'. In 1983 komt de fusie tussen de Mariaschool en de Toekomst tot stand en wordt een nieuwe naam bedacht nl. 'het Kwekkeveld'. En nu staat een nieuw EBC voor de deur nl. educatief basiscentrum Noord.

Lijst van religieuze hoofden van scholen en vakleerkrachten ziet er als volgt uit:

Zr. Johannie Konings [1930-1931], Zr. Stephana Aarts [1931-1935], Zr. Benedicta Josepha van Dongen [1935-1940], Zr. Antonilla van Onzenoort [1940-1960], Zr. Ancille Hendrik [1960-1976]. Zij werden in al die jaren geassisteerd

door vier vakleerkrachten in de personen van de zusters Fulgentia Bollen, Ernestine ter Horst, Leonard Cooijmans en Verena Thijssen.

Uit statistieken is af te leiden dat er 18 verschillende zusters als onderwijzeres hebben gewerkt over de periode 1930-1976 en een grote groep leken-leerkrachten.²³⁰

Daarna gaan de scholen over in lekenhanden met achtereenvolgens als directeuren Jan Gremmen, Herman van Duursen, Ton van Drunen en op dit moment Geert Loeffen.

Personeelsleden van de Mariaschool in een andere setting nl. staande v.l.n.r. Lies Hovenier, Zr. Leonard Cooijmans, Zr. Maria Crescentia Witlox, Edith Ligeon en zittend v.l.n.r. Zr. Rian van Dongen, Thea Wouters en Zr. Ancille Hendriks.

Personeelsleden van de Mariaschool v.l.n.r. Zr. Caspara van Vroonhoven, Zr. Maria Crescentia Witlox, Zr. Antonilla van Onzenoort, Zr. Leonard Cooijmans, Zr. Annunciata Schueler en zittend v.l.n.r. Thea Wouters en Lies Hovenier.

Bijlagen

De namen van de **Amerikaanse piloten** die tussen 17 september en 23 oktober 1944 onderdak hebben gevonden in Huize Lidwina, zoals o.a. beschreven in het stencil over Market Garden van de gebroeders Thuring en notities uit het kloosterarchief, met hun opnamedatum :

Acord, Perry S. [13 oktober]
 Beikes, Tillmann E. [3 oktober]
 Brennan, George [19 september]
 Doss, William I. [13 oktober]
 Etingoff, Alwin [3 oktober]
 Floris, Mauel * [18 september]
 Glase, Thomas C. [18 september]
 Grabtree, Bernard [18 september]
 Hohman, Herman [13 oktober]
 Kos, Rudolf jr. [3 oktober]
 Lange, Willam A. [13 oktober]
 Langston, Ledford M. [13 oktober]
 Marucas, A. Nicolas [3 oktober]
 Melanick, Michael John [18 september]
 Melvin, John S. [18 september]

Mustoe, Cecile G. [18 september]
 Preus, William [13 oktober]
 Rhodes, Cecile [3 oktober]
 Swanson, James A. [13 oktober]
 Thompson, Brazil [19 september]
 Weaks, Robert W. [3 oktober]
 Webb, Tipton W. [3 oktober]
 Welsh, Glenn [18 september]
 Willoughby, Rex A. [13 oktober]
 Wohlford, Harold V. [13 oktober]

* Deze piloot werd dood binnengebracht en begraven op het Boschwegse kerkhof, waarna hij op 11.7.1945 is herbegraven.

De **Lidwinabewoners die overhuizen** naar het Mgr. Bekkershuis (naar de gegevens uit de administratie per datum 15.10.2000) :

<i>kamernr.</i>	<i>naam</i>	<i>geboortedatum</i>
001	Mw. Francisca v. Oorschot - Vermeulen	07.04.1908
002	Dhr. Theodorus Nouwens (oudste bewoner)	08.09.1903
003	Dhr. Johannes vd. Berg	08.01.1923
004	Dhr. Wilhelm v. Breugel	11.06.1911
005	Mw. Catharina Maria Brus - v. Helvoirt (†)	16.05.1914
007-009	Mw. Francisca Petronella v. Roy - Hellings	12.12.1916
008	Mw. Cristiana Lamberdina Dortmans - de Wit	12.11.1914
010	Mw. Hendrika Korsten-Geerts	30.12.1917
011	Dhr. Gerardus Cornelis vd. Aa	07.10.1933
012	Mw. Gerarda vd. Steen - vd. Oever	19.05.1912
013	Mw. Johanna Maria Claassen - de Wit	12.09.1914
015	Dhr. Adrianus Langenhuijsen	29.01.1910
016	Mw. Martha Roozendaal - v. Tartwijk	26.10.1912
017	Mw. Johanna v. Erp – Markus	10.07.1925
018	Mw. Johanna A.W. v. Doremalen – v. Lieshout	05.11.1912
019	Mw. Elisabeth Hendrica Verhagen – Verhagen	29.06.1933
020	Mw. Lamberdina Verbruggen – vd. Heijden	04.06.1908
021	Mw. Johanna Maria vd. Heijden – Heesakkers	23.03.1910
022	Mw. Antionette v. Rozendaal – Sanders	24.08.1920
023-024	Dhr. Johannes Fransen	08.03.1921
023-024	Mw. Antonia Fransen – vd. Boogaard	04.06.1921
101	Mw. Martina Antonia v. Zutphen – v. Engeland	20.06.1914
102	Mw. Hendrika v. Vught – v. Engeland	11.08.1919
103-105	Dhr. Hendrikus Adrianus v. Schaik	03.06.1925
104	Mw. Catarina Teodora vd. Leest – de Wert	27.10.1930
107-108	Dhr. Johannes v. Engeland	25.05.1926
106-109	Mw. Helena Johanna v. Kaathoven – Verbruggen	09.06.1917
110	Mw. Petronella Smits	26.05.1919
111	Mw. Gertruda Cornelia Gordijn – Kluytmans	21.10.1911

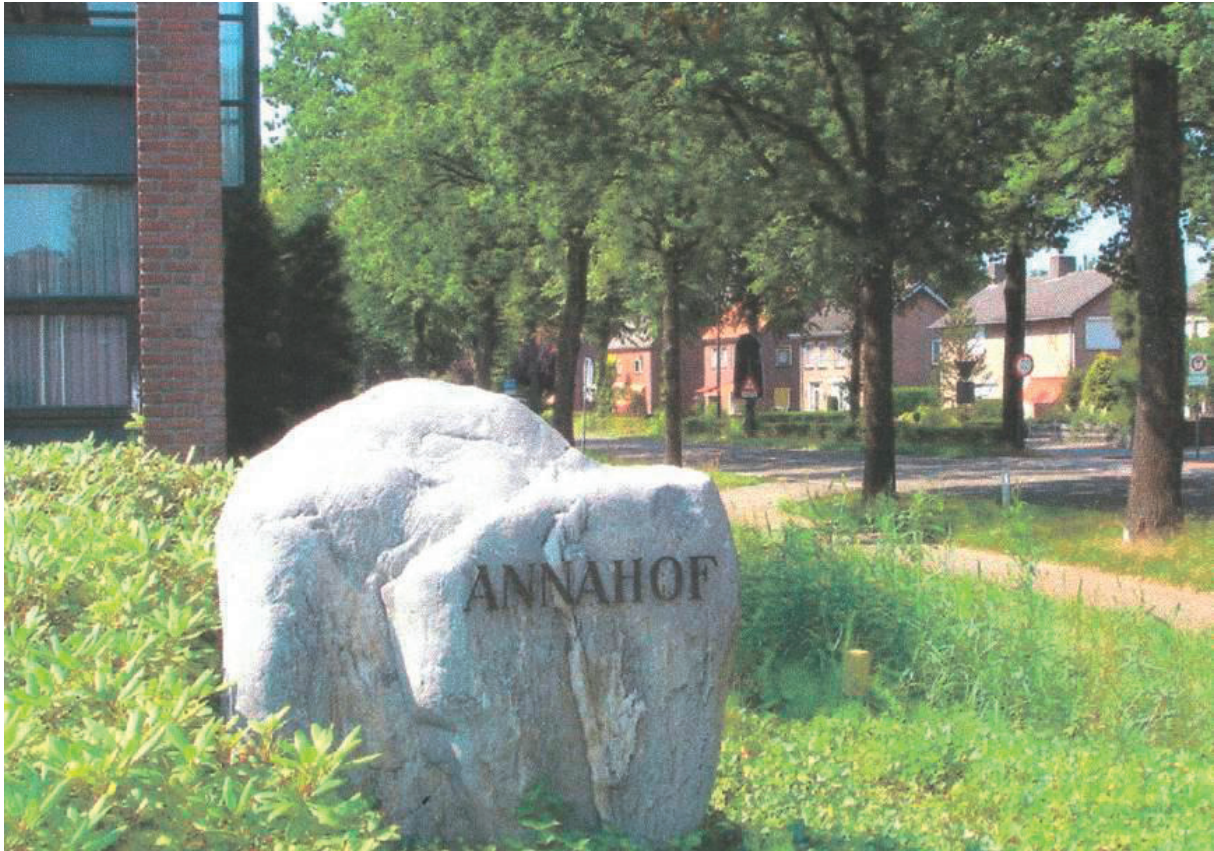
112	Mw. Elisabeth v. Eggelen	02.07.1918
113	Dhr. Marinus Cromsigt	22.01.1914
114	Mw. Anna v. Geffen – Nouwens	30.04.1921
115	Mw. E. A.C. Wouters – vd. Tillaart	08.01.1916
116	Dhr. Adrianus Antonius v. Kasteren	18.09.1912
117-117a	Mw. Hendrika Merckx – Steenbakkers	06.03.1910
118	Mw. Petronella Schel – Biljouw	22.02.1924
120	Mw. Petronella Schellekens – Verstappen	23.12.1908
121	Mw. Geertruda v. Engeland – Vermeulen	31.03.1922
122	Dhr. Hendricus v. Oers	20.09.1911
123	Mw. Helena vd. Linden – v. Gogh	12.08.1910
124	Dhr. Marinus J. A. Hurkmans	06.06.1930
125	Dhr. Marinus Mettler	04.07.1913
126	Mw. Cornelis Maria de Laat	20.12.1917
127	Mw. Hendrika Antonia Vervoort – v. Bokhoven	20.08.1918
128	Mw. Antonia Schuurmans – de Laat	09.04.1917
129	Dhr. Theodorus Adrianus vd. Heuvel	18.05.1906
129	Mw. Johanna Maria vd. Heuvel – Broeren	14.12.1913

Het **personeel** dat december 2000 de deuren van het Lidwinacomplex definitief heeft gesloten samengesteld op basis van de recent beschikbare administratieve gegevens. Helaas staat niet iedereen op de allerlaatste groepsfoto die voor Huize Lidwina genomen is. Bij degenen die niet aanwezig waren bij de opname is achter de naam een * toegevoegd.

*Hetty Baaijens, Jolanda vd Boom, Francien Broeren – Schellekens, Daisy de la Cousine, Marij de la Cousine – van Galen, Marion van Damme – Pijnappels, Gina van Engelen – van Breugel, Annie van Erp *, Henk Eijmberts *, Ria Eijmberts – van Wanrooij *, Ine vd Heuvel – van Dinther, Anita van Houtum – van Alebeek, Coby van Houtum – van Uden *, Willy Kastelijn – Toelen, Ans van Laarhoven – van Beekveld *, Ans vd Langenberg – Habraken, Gerrie vd Leeest – van Helvoirt *, Alexandra Looftbergen, Angelique Megens – vd Heijden, Wim van Meijl, Jo Merckx – van Liempd, Ginny Mettler – Kessler *, Conny Nettings – Schenk *, Elly van Oetelaar – van Asseldonk, Liesbeth van Orsouw – Absmann *, Ria van Os – Steenbakkers, Anouska Raaymakers – van Hooydonk, Maria Rothbengatter – Diaz Marin *, Anny Ruijs – vd Braak, Carolien Rutten – Delisse, Angela Sanders, Conny Santegoeds, Ankje van Schaayk – Hilckmann *, Karin van Schijndel – Verkeijlen, Mary Stabel – van Liempd, Monique van Uden – Vorstenbosch *, Ans vd Velden – Schouten, Bettine Verkeijlen *, Hans Verwegen, Tessa Vorstenbosch, Rini van Vugt, Mirna Wels – Vorstenbosch *, Anja de Wit, Sjan de Wit – Smulders.*

4.5 HET KLOOSTER ANNAHOF

De witte steen bij de ingang van het klooster Annahof

Het jongste klooster van de congregatie

Het Schijndels Weekblad wijdt op 30 april 1992 een overzichtsartikel onder de kop 'Nieuw klooster voor Schijndelse zusters'. Daaruit blijkt duidelijk dat het congregatiebestuur de zorgvraag zwaar heeft laten wegen en niet heeft gekozen voor een uitbreiding van het ernaast gelegen verpleeghuis Sint-Barbara. Nieuwbouw biedt immers de mogelijkheid een klooster te bouwen dat aan alle moderne eisen van zorg en verpleging kan voldoen. Wat ook heeft meegespeeld is dat na 137 jaren de zusters het grote Annaklooster in 1993 verlaten hebben. De zusters huurden daar al enige tijd van het bekende Annaziekenhuis een aparte ruimte voor 33 zusters, maar het ziekenhuis had dringend behoefte aan uitbreiding. Om die uitbreiding toen niet in de weg te staan heeft de congregatie het besluit genomen per 1 juli 1993 te stoppen met het huren van die aparte afdeling, maar de zusters die er woonden hadden wel recht op nieuwe huisvesting. Bovendien heeft een rol gespeeld nl. de vraag naar renovatie- of nieuwbouwplannen voor de 13 zusters die in Huize Lidwina woonden. Ook is rekening gehouden met de toestand van het

oude klooster in Beek en Donk, dat niet was ingesteld op optimale zorg voor de oudere zusters. De aanvraag voor de bouw van een nieuw en geheel zelfstandig klooster op de locatie Eerdsebaan was dus niet zo onlogisch. Door te bouwen naast verpleeghuis Sint-Barbara bestaat tevens de mogelijkheid gebruik te kunnen maken van de daar aanwezige deskundigheden en voorzieningen zoals de kapel, de centrale keuken en de afdeling fysiotherapie. Architectenbureau Sleenhoff – van Griensven uit Sint Oedenrode ontwierp een nieuw klooster dat in laagbouw zou worden uitgevoerd en waarin de patioachtige wooneenheden, afgewisseld met ruimten voor gemeenschappelijk gebruik, zijn geschaard rond een park. Aannemer is de Schijndelse firma Schellekens, bijgestaan door elektrobebedrijf Van Heeswijk en installatiebedrijf Immens. Het krantenartikel besluit dan met... 'in tien maanden hoopt men het hele project te realiseren'.

Op 25 februari 1993 volgt een tweede artikel onder de kop 'Klooster voor zomer klaar'. De keuze van de naam Annahof is een blijvende herinnering aan het werk van de zusters in Geldrop vanaf 1856. Begonnen met een lagere school voor meisjes, een bewaarschool, een pen-

sion voor dames en heren en de verzorging van oude mannen en vrouwen, totdat in een latere fase een ruimer gasthuis werd gebouwd, dat zou uitgroeien tot een van de bekendste ziekenhuizen in Brabant, het Sint-Annaziekenhuis. In 1856 doopte men het eerste klooster buiten Schijndel 'Sint-Annagesticht' welke naam alles te maken had met de stichter van de congregatie. Wat is nl. het geval.....pastoor Antonius van Erp is afkomstig van Oss en in de wijk Koolwijk bij Herpen, vlak bij Oss gelegen, staat een bedevaartkapel waar mensen uit de omgeving regelmatig gingen bidden. Bovendien heet de moeder

van de kinderen Van Erp Maria-Anna. Dit zou, volgens mondelinge overlevering, de aanleiding geweest zijn van de gebroeders Antonius en Franciscus van Erp, de laatste pastoor te Geldrop in 1856, om het klooster te vernoemen naar moeder Anna van die bedevaartkapel en een eerbetoon aan hun eigen moeder. Het prachtige Annabeeld, dat in de grote spreekkamer van het Annaklooster heeft gestaan is, volgens de lezing van zuster Miranda van Kleef, geschonken door pastoor Van Amstel uit Tongelre bij Eindhoven, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van Geldrop en het prijkt nu op Annahof.²³¹

Het bekende Annabeeld dat van Geldrop is overgebracht naar Annahof

Officiële opening op 1 november 1993

In het informatiebulletin van de congregatie is te lezen: “Op Allerheiligendag 1993 openen wij officieel Annahof, waar de Anjer bloeit, de Dommel stroomt, de Eik geworteld is en de Merel zingt van leven in overvloed”.²³² Op de dag van de opening blikt zuster Florentina van Calsteren, de toenmalige algemene overste, terug in de historie van de congregatie en schetst hoe zuster Vincentia de Bref in een huis terecht kwam waar ‘genoegzaam niets gevonden werd’ zoals de kronieken ons dat vertellen. Veel zusters op Annahof hebben in die geschiedenis gestaan. Ze hebben de zwaarte en zowel de hitte als de koude van de dag aan den lijve ondervonden, raakten gaandeweg ouder en versleten, maar behielden hun vitaliteit. Leven in armoede, want

zo was de situatie toen zij hun eerste stappen zetten in het religieuze leven. En nu...na 50, 60 of 70 jaren kloosterleven mogen zij wonen in een huis waar genoegzaam alles gevonden wordt. Een huis dat alle mogelijkheden biedt om zelf te kunnen genieten van de zorg, die ze zelf een leven lang aan anderen hebben gegeven. Een huis dat een thuis is voor medezusters, als een oase na een lange woestijntocht. Ze besluit haar toespraak met de volgende gedachten: “Vanuit onze comfortabele woning willen we oog blijven hebben voor de velen, die in onze wereld geen plaats hebben, geen dak boven hun hoofd, geen recht van bestaan gegeven wordt. We kunnen pas echt in vrede leven als dit onrecht is opgeheven. Tot aan die dag hebben we allen nog een opdracht”.

Thuis voor elkaar

Wij kunnen voor elkaar een thuis zijn.
Als wij luisteren naar elkaar.
Als wij er mogen zijn zoals we zijn.
Als verdriet en spanning erkend worden.
Als kwetsbaarheid ruimte krijgt.

Een gebaar, een woord van begrip
kan een thuis scheppen.
Thuis is meer dan een woning.
Thuis is meer dan een tehuis.
Thuis is meer dan een onderkomen.

Thuis is mensen die elkaar verstaan.
Thuis is mensen die elkaar steunen.
Soms is thuis ook dat heimwee,
dat diepe verlangen eens thuis te zullen
komen waar geen pijn en geen verdriet,
geen eenzaamheid en vervreemding meer zal zijn.

Een van de inspirerende teksten ter gelegenheid van de officiële opening van Annahof

Een eerste terugblik

In het jaar 2002 is een situatieschets gegeven van de eerste 9 jaren van Annahof onder de titel 'Het verhaal van Annahof'. Daarin staat het als volgt verwoord: *"In 1993 is het klooster Annahof geopend en nemen er 40 zusters hun intrek. Deze zusters zijn deels afkomstig van Geldrop vanwege de opheffing van het Annaklooster aldaar en voorts uit alle windstreken in het land, althans die zusters die hun belangstelling hebben uitgesproken om in dit nieuwe klooster, het jongste van de congregatie, te willen wonen. De zusters zijn vrij vitaal en samen met zuster Mansueta Roijakkers, hun leidster, bouwen ze een gezond woon- en leefklimaat op. In de loop van de jaren treedt een verschuiving op doordat verschillende zusters meer zorgbehoefstig worden. De zorgvraag neemt daardoor duidelijk toe. Sinds 30 december 1996, toen de Stichting VZS = Verenigde Zorgcentra Schijndel een feit werd, is het verpleeghuis St.Barbara aan deze stichting overgedragen en geen eigendom meer van de congregatie. Daarmee is Annahof losgekoppeld van het verpleeghuis en niet meer aangewezen op gas, water en elektriciteit van het verpleeghuis. Ook de open verbinding tussen beide huizen is opgebeven. Intern wordt op Annahof gestart met het huiskamerproject 'de Dommel'. Dit project is bedoeld om zusters die geen invulling meer kunnen geven aan een zinvolle dagbesteding meer hulp, begeleiding en een gestructureerde dagindeling aan te bieden middels dit huiskamerproject. Deze zusters behoe-*

ven extra zorg, begeleiding en brengen gezamenlijk de dag door in de huiskamer. Rekening houdend met de individuele mensen en behoeften van de zusters wordt er door enkele medewerkers een gestructureerd dagprogramma aangeboden. Door de toenemende vergrijzing binnen de congregatie en zeker ook in Annahof, ziet men dat er steeds meer een beroep wordt gedaan op dit huiskamerproject".

De slotconclusie van de leidinggevenden is dat uitbreiding van dit huiskamerproject bittere noodzaak is geworden. Het project 'de Dommel' met 8-10 zusters verdwijnt en er komt een groter aanbod van zorgverlening voor in de plaats. Er worden nieuwe wegen gezocht om de zusters nog meer structuur en begeleiding te bieden. De huiskamer komt op een centrale plaats te liggen, gezocht wordt naar een op maat gesneden activiteitenprogramma en de continue aanwezigheid van professionele beroepskrachten in deze huiskamer. De leefbaarheid wordt daardoor vergroot en gestreefd wordt naar een beter evenwicht tussen wonen, leven en zorgen. De huiskamers Merel en Eik worden samengevoegd en de nieuwe ruimte ligt in het hart van het klooster. Anno 2011 kent Annahof drie huiskamers nl. de Merel, de Eik en de Anjer met per huiskamer 10-15 zusters.

Een deel van het kloostergebouw aan de buitenkant

**Mlaak van het leven
een hemel op aarde**

Installatie van een leek als leidster

Op de 7^e september 2005 vindt een bijzondere gebeurtenis plaats nl. een plechtige viering waarin een lekenleidster wordt geïnstalleerd. In haar inleiding op deze viering heet zuster Agnes Vos, secretaresse en plaatsvervangster van de algemene overste, bijzonder welkom alle zusters van Annahof, mevr. Miriam Beeke van der Ven, zuster Truus Sonder als algemene overste, de zusters van het algemeen bestuur, zuster Mansueta, pastor Vosseveld en mevr. Hetty Kelfkens. Ze vervolgt haar inleiding op de volgende wijze:

Symboliek bij de officiële opening van het jongste klooster van de congregatie

*“Wij zijn hier vanmiddag samengekomen om de aanstelling van u, mevr. Miriam Beeke als leidster van deze gemeenschap te bevestigen. Na een zorgvuldig proces van voorbereiding mogen wij nu de leiding over deze gemeenschap aan u toevertrouwen. Als bestuur zijn wij dankbaar voor uw bereidheid om deze taak op u te nemen ten dienste van iedereen hier aanwezig. Voor ons staat de zevenarmige kandelaar, het gemeenschapssymbool bij uitstek, en wij willen graag hierop de lichten ontsteken in deze kring als teken van ieder van ons om onze verantwoordelijkheid voor een goed gemeenschapsleven op ons te nemen. We zijn hier samen te midden van **een aandachtige gemeenschap**, die wil leven in **zorg, in liefde en saamhorigheid met elkaar, waaruit kracht, eenheid en schepend-aanwezig-zijn kan groeien**”.*

De sfeervolle gebedsruimte in Annahof

Na het ontsteken van alle lichten is het de algemene overste zelf die de aanstelling bekrachtigt. In haar toelichting laat ze doorschemeren dat het de 2^e keer is in de congregatiegeschiedenis, dat een leidster, die zelf geen lid van de congregatie is, wordt aangesteld. Vervolgens leest ze de aanstellingsbrief voor. Daarna wordt de plechtigheid voortgezet en nodigt zuster Truus Sonder de nieuwe leidster uit om middels een handtekening de aanstelling tot leidster van deze congregatiegemeenschap Annahof te aanvaarden. In aansluiting daarop ontvangt ze de aanstellingsbrief, de Constituties en het Directorium van de congregatie, de grondinspiratie en beleidsplan en tenslotte de congregatiekaars.²³³

Dan is het moment aangebroken waarop zuster Mansueta Roijackers art. 45 uit de Constituties voorleest, waarin de visie van de congregatie op het begrip ‘gemeenschap’ doorklinkt. Gemeenschap wordt gemaakt wanneer:

- mensen zich spiegelen aan de gemeenschap van Jezus Christus en de Zijnen
- mensen, met erkenning van de nodige verschillen in visie, aard en aanleg elkaar vinden in de gemeenschappelijk doelstelling en er zich samen voor inzetten
- mensen, ruimte hebben voor elkaar, zodat allen gehoord worden, zodat iedere stem recht van spreken heeft, zodat men zich veilig kan voelen bij elkaar
- mensen zichzelf en elkaar aanvaarden omdat ze elke dag beseffen door God aanvaard te zijn en mogen wij door een voortdurende bezinning op deze teksten steeds meer Zuster van Liefde voor elkaar worden.

Maar de congregatie gaat nog een stapje verder in haar symboliek door als gebaar vanuit de gemeenschap Annahof de nieuwe leidster een steen, een schaal en een kruik met water aan te bieden.

Bij 'de steen' hoort de volgende tekst:

Deze steen is een tastbaar symbool voor Annahof, Bij de opening van Annahof, nu 12 jaren geleden, kregen alle zusters een steen, symbool van het bouwen aan de nieuwe leefgemeenschap. Ook voor jou, nu, Miriam, een steen. Een witte steen zoals in het boek van de Openbaring... "ik zal je een witte steen geven met daarop een naam die jij alleen kent'. Deze steen in jouw hand kan alleen jouw Annahof-steen worden als je je dienstbaar inzet voor de leefgemeenschap hier in Annahof.

Daarna krijgt ze de schaal en de kruik met water aangeboden. Miriam legt de steen bij de schaal en schenkt vervolgens de kruik met water leeg in de schaal en zegt daarbij: "Als een schaal met water wil ik zijn: samenbrengend, dragend. De steen zie ik als symbool van mijn opdracht om samen met jullie de weg te gaan en te bouwen aan een goede leefgemeenschap, trouw aan de doelstelling van de congregatie".²³⁴

Kijken we naar de situatie anno 2011 dan valt hel op dat sinds de stichting in 1993 er wel het een en ander is veranderd. Zuster Agnes Vos heeft voor mij de huidige situatie geschetst en schrijft het volgende:

"Door het steeds ouder worden van de religieuze gemeenschap in Annahof [de gemiddelde

leeftijd op 1 januari 2011 was 91.2 jaar] wordt de zorgvraag steeds groter. Toch wordt ook in dit klooster veel energie gestoken in het leefbaar houden van de leef- en geloofsgemeenschap binnen het geheel van de congregatie. Bij veel zusters is een rijke ervaring aanwezig van zinging en verdieping, mede doordat binnen het religieuze leven de liturgie een belangrijke plaats inneemt. Ervaringen rond ouder worden, afnemende vitaliteit en gezondheid en rond het idee van 'dingen in het leven loslaten' zijn actueel. Toch weten de zusters onderling een aangenaam woon- en leefklimaat te scheppen voor elkaar. De ondersteuning door de leidinggevenden en de verzorgenden is hierbij onontbeerlijk. We prijzen ons gelukkig met klooster Annahof, haar bewoners en allen die op een of andere manier een bijdrage leveren aan het leven en welzijn van de zustergemeenschap".

In de brochure 'Aandachtig, trouw en eenvoudig leven' staat een fragment dat exact weergeeft vanuit welke waarden men in Annahof wil leven met en voor elkaar, wat overigens ook geldt voor de veel grotere kloostergemeenschap binnen het moederhuis. Daarin staat het volgende te lezen:

*"De herfst van het leven is aangebroken
de wereld verandert van kleur
en verstilt naarmate de avond valt.
In die veranderende wereld mogen wij
aandachtig, trouw en eenvoudig leven
naar de mate van het mogelijke,
voor zover de Heer ons daartoe kracht geeft.
Dat is onze zending nu,
ons getuigenis van de hoop
die in ons leeft,
om het visioen van het rijk Gods
te verwerkelijken;
onze bijdrage en inzet
om ordening te brengen
in deze nog zo chaotische wereld,
aandachtig en trouw aan ieder
die ons ter harte gaat
en eenvoudig levend,
samen met de zusters die ons gegeven zijn;
gerechtigheid, liefde en vrede voor iedere mens".*

Het lekenpersoneel verbonden aan klooster Annabof

Achterste rij v.l.n.r.: Dorien v.d. Berg, Lisette Milar, Mariska Mohrman, Maria van Katwijk, Miriam Beeke, Martina van Breugel, Ria de Gunst, Monique van Zogge, Dianne van Nuland, Ans Mathijzen, Syan Schevers, Jenneke Kooijmans, Monique van Wijck, Cindy van Asten, Natalja Harkmans. Voorste rij v.l.n.r.: Anita Bonaerts, Mariska van Laeshout, Lia van de Schoot, Bernadette v.d. Wijdeven, Toos Stevens, Antoinette v.d. Laar, Ria van Esch, Hetty Keljkeens, José v.d. Steen, Ingrid de Laat, Tonnie Voogd, Annie van de Lände, Inge Diekhorst, Corine v.d. Velden, Thea Foolen, Zittend v.l.n.r.: Francien van Zutphen, Peter den Broek. Bij de opname van 14 juli 2011 waren helaas niet aanwezig: Anja van Alphen, Jeannette Bloks, Nellie v.d. Broek, Annelies Cornelis, Marjan Claassen, Celestia Edel, Joke van Geffen, Rita van Geffen, Ans van Nieuwbrug, Céline Nolla, Mia van Osch, Jessie Sommerell, Anita Troeijen, Leni van Veijfjeifen, Joke Verhagen, Thea Vermeulen, Marleen Verhullen, Nel Verboeven, Mirrella van Vorstenbosch, Martha Welte en Jos Wilbers. [met dank aan Hetty Keljkeens – foto Jan van den Bosch]

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Beijers, Henk 2003 – Het Schijndelse landschap; cultuurhistorische notities rond bodemarchief, landschapsontwikkelingen en historische perceelsnamen [*een uitgave van heemkundekring en gemeente Schijndel*].
- Beijers, Henk [2006] – Zakelijke informatie m.b.t. Barbara, Lidwina, Moederhuis en Weeshuis – een systematische inventarisatie van alle congregatiedagboeken over de periode 1931-1967 [intern manuscript].
- Berkum van, S.E. en Hartman, F. 2004 – Het verzet in Schijndel tijdens de Duitse bezetting [*een uitgave van heemkundekring Schijndel*].
- Eerenbeemt van den, prof. dr. H.F.J.M. 1996 - Geschiedenis van Noord-Brabant deel 1; traditie en modernisering 1796-1890 [*uitgeverij Boom Amsterdam/Meppel*].
- d'Espallier, Vic e.a. [1954] Katholieke Encyclopaedie voor opvoeding en onderwijs [*3 delen – uitgeverij Pax in 's-Gravenhage*]
- Godrie-van Gils, Gerda Drs. 2008 - Vrouwelijke vorming tussen Martha en Maria – katholiek huishoud-
onderwijs in Noord-Brabant 1919-1968 [*Stichting Zuidelijk Historisch Contact Tilburg*]
- Heesters, Wiro pater 1984 – Schijndel; historische verkenningen [*uitgegeven door de Stichting Brabants Heem i.s.m. het gemeentebestuur van Schijndel*].
- Hilhorst, Marieke 1989 – Bij de zusters op kostschool, geschiedenis van het dagelijks leven van meisjes op
rooms-katholieke pensionaten in Nederland en Vlaanderen [*een uitgave van A.W.Bruna Uitgevers BV Utrecht*]
- Hoogbergen, Theo 2002 – Op komst en ondergang van negentiende-eeuwse congregaties in: *Kloosters en
religieus leven historie en toekomst* [*uitgeverij Heinen te 's-Hertogenbosch*].
- Kampert, H, Schobben A. en Schoonis, G ca. 1980 – Wij verlaten de bastions – vier opleidingen komen
van achter de Bossche stadswallen bijeen, een terugblik [uitgave jaren '80 van de 20^e eeuw]
- Lauret, A.M. Dr. 1967 - Per imperatief mandaat – bijdrage tot de geschiedenis van onderwijs en opvoe-
ding door katholieken in Nederland in het bijzonder door de Tilburgse Zusters van Liefde [*uitgave van de
Stichting Zuidelijk Historisch Contact – Tilburg deel X 1967*].
- Molengraaf van de, Zr. Alix 1992 – Drie begijnen zijn begonnen: geschiedenis van tienduizend Zusters
van Liefde [*drukkerij Gianotten te Tilburg*].
- Oudheusden van, drs. J. en Trienekens, dr. Gerard 1993 – Een pronte wijf, een mager paard en een zoon
op het seminarie: aanzetten tot een integrale geschiedenis van oostelijk Noord-Brabant 1770-1914 [*een
uitgave van de BRG te 's-Hertogenbosch*].
- Peijnenburg, Dr. J.W.M. 1988 – Zij maakten Brabant katholiek deel 2: van vicariaat tot Vaticanum II [*een
uitgave van het bisdom 's-Hertogenbosch*].
- Peters, Ben en Van Dijk, Louis 2005 – De granaatweken te Schijndel ten tijde van WO II – begin, bezet-
ting en bevrijding [*een uitgave van heemkundekring Schijndel*]
- Quay de, prof.dr.J.E. e.a. 1953 – Het nieuwe Brabant deel 2: het Brabantse volk [*een uitgave van het Provinci-
aal Genootschap te 's-Hertogenbosch*]
- Rutten, Zr Ma. Teresa - Gedenkboek van de congregatie der zusters van liefde van Jezus en Maria Moeder
van Goeden Bijstand te Schijndel 1836-1926 [*een uitgave van de firma L.C.G.Malmberg uitgever van den apostoli-
sche stoel 's-Hertogenbosch-Antwerpen*]
- Schoonis, Frater Gerlach 1980 – Een opleiding onder de kromstaf [*een uitgave van de BK te 's-Hertogenbosch
maart 1980*]
- Smulders, Fr. J.A.W. 1980 – Bisschoppelijke kweekschool 's-Hertogenbosch – de stichting van de kweek-
school van 's-Hertogenbosch en het leven en onderwijs op deze school gedurende de eerste jaren van haar
bestaan [*uitgeverij onbekend*]
- Veen van der, Annemiek en Verhoeven, Dolly, 2005 – En toch verschillend Zusters van Liefde van Onze
Lieve Vrouw Moeder van Barmhartigheid 1960-2000 [*Hilversum Verloren*]

Waaijman, Kees O.Carm. 1996 - In het spoor van Gods barmhartigheid [*Universiteitsdrukkerij bij gelegenheid van het 160-jarig bestaan van de Zusters van Liefde Schijndel 1836-1996*].

Website www.zustersvanliefde.nl

Wit de, P.P.M.J. 1995 – Waar het visioen ontbreekt verwildert het volk – 100 jaar katholiek opleidingsonderwijs in 's-Hertogenbosch 1895-1995 [*een uitgave van het Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek, drukkerij van Gerwen Den Dungen*]

Zusters van Liefde te Schijndel 1836-1929 Memoriaalboek

Zusters van Liefde te Schijndel 1912-1969 Hectografen van de algemene oversten

Zusters van Liefde – periode 1931-1967 Dagboeken van de congregatie.

Zusters van Liefde te Schijndel, 1968 – Op weg waarheen.

Zusters van Liefde te Schijndel, 1969 – Op weg; kapittel eindbesluit.

Zusters van Liefde te Schijndel, 1969 – Steunende op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan; Curaçao op weg.

Zusters van Liefde te Schijndel, 1969-1990 Congregatiebulletins

Zusters van Liefde te Schijndel, 1974 – Wat houdt ons levend [*Lecturis te Eindhoven*].

Zusters van Liefde te Schijndel, 1975-1976 – Congregatie over grenzen (Zambia); congres gehouden te Duizel.

Zusters van Liefde te Schijndel, 1977 – Verder op weg [*Lecturis te Eindhoven*].

Zusters van Liefde te Schijndel, 1982 en 1990 - Constituties en directorium van de congregatie.

Zusters van Liefde te Schijndel 1990 e.v. – Berichten Uit Schijndel [BUS]

Zusters van Liefde te Schijndel, 1996 – Chili 1968-1996; verslag rond de afsluiting van de zendingsperiode van de Zusters van Liefde te Schijndel in Chili.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – DE 93 SCHIJNDELSE MEISJES INGETREDEN BIJ DE ZUSTERS VAN SCHIJNDEL

Inclusief Eerde en Gemonde.

Schijndel

Nr.	Fam. naam	Kloosternaam	Geb. datum	Vader	Moeder	Intrede	Overleden
1	Berg vd Anna Josepha	Zr. Antonia1814	Pieter	Anna vd Ven	28.07.1840	16.05.1843
2	Boogaard vd Antonet	Zr. Augustina	15.10.1838	Arnoldus	Hendrien Verhagen	01.05.1860	17.04.1867
3	Boxtel v Petronella Joh.	Zr. Ignace	28.06.1898	Christiaan	Maria Verhagen	26.06.1917	10.05.1982
4	Boxtel v Henrica Jos.	Zr. Loyola	11.04.1902	Christiaan	Maria Verhagen	05.08.1924	08.06.1995
5	Boxtel v Joanna Marie	Zr. Chrysogona	20.05.1905	Christiaan	Maria Verhagen	05.02.1925	23.09.1982
6	Giersbergen v Marie	Zr. Gijsberdina	13.02.1879	Johannes	Gijsberdina vd Schoot	23.02.1911	23.03.1941
7	Heertum v Josina	Zr. Alphonsa	02.04.1825	Antonie	Barbara Smits	28.07.1840	02.07.1843
8	Heertum v Elisabeth Ma.	Zr. Servasa	25.07.1903	Gijsbertus	Francina vd Vleuten	04.08.1930	25.10.1999
9	Heertum v Martina	Zr. Illuminata	01.07.1915	Gerardus Joh.	Maria vd Mee	04.08.1936	25.07.1999
10	Heretum v Adriana	Zr. Seraphine	07.11.1812	Rodier W.R.	Adriaantje van de Ven	27.07.1840	29.06.1873
11	Heeswijk v Henrica	Zr. Margaretha	17.06.1860	Mathijs	Hendrika Verhagen	24.04.1878	12.01.1881
12	Heeswijk v Adriana	Zr. Syncleta	15.08.1861	Mathijs	Hendr. Verhagen	06.05.1879	09.09.1941
13	Heeswijk v Huberta	Zr. Catharina	07.11.1873	Jan	Francina Kuenen	23.05.1892	19.11.1923
14	Heeswijk v Catharina	Zr. Martinella	17.05.1903	Martinus	Peternel vd Ven	05.02.1922	26.07.1994
15	Hellings Marina	Zr. Petra	19.03.1851	Petrus	Maria v Heertum	11.07.1872	14.06.1906
16	Hellings Adriana	Zr. Sebastiana	08.10.1845	Petrus	Maria v Heertum	18.08.1873	13.09.1912
17	Heijden vd Catharina M.	Zr. Josephie	12.03.1912	Antonius	Theodora Leeën	04.08.1933	
18	Heijmans Gijsberdina	Zr. Ursula	27.08.1826	Marten	Annamarie Voets	07.02.1854	03.12.1877
19	Jagers Henrica	Zr. Adelberta	28.12.1862	Lambertus	Johanna v Veghel	05.03.1883	21.01.1896
20	Jong de Johanna	Zr. Alphonsine	02.08.1861	Martinus	Maria v Roosmalen	27.10.1879	07.02.1915
21	Jong de Helena	Zr. Borromea	04.11.1862	Martinus	Maria v Roosmalen	05.05.1881	21.10.1881
22	Kant vd Helena	Zr. Scholastica	08.09.1822	Gijsbertus	Joh.Ma.v.Will	12.09.1842	03.09.1892
23	Kasteren v Joh.Ma	Zr. Stanislaus	08.08.1867	Wilhelmus	Maria Smits	01.06.1885	22.04.1936
24	Kasteren v Anna Ma.	Zr. Berchma	16.12.1861	Wilhelmus	Maria Smits	23.06.1879	14.06.1923
25	Kasteren v Josina	Zr. Aloysa	02.09.1864	Wilhelmus	Maria Smits	25.08.1881	13.01.1908
26	Kempen v Antonia	Zr. Petronella	04.09.1853	Wilhelmus	Martina Knicknie	22.04.1875	28.03.1931
27	Kempen v Adriana	Zr. Maria Lucia	21.06.1851	Wilhelmus	Martina Knicknie	10.05.1869	10.01.1929
28	Kluijtmans Hendrika	Zr. Vincentia	10.08.1826	Johannes	Allegonda vd Rijt	14.08.1847	02.05.1854
29	Kooijmans Wilhelmina	Zr. Mauritia	25.05.1898	Adrianus	Adriana v Breugel	05.02.1922	31.12.1977
30	Kromvoort vd Henrica	Zr. Angela	27.04.1838	Mathias	Henrica Goyarts	30.09.1856	22.01.1911
31	Laat de Christina	Zr. Marinia	27.12.1902	Marinus	Joh.Ma. Hubers	05.02.1923	13.08.1984
32	Liempd v Joh. Ma.	Zr. José	18.01.1906	Josephus Ant.	Johanna Gerits	04.02.1930	26.10.1998
33	Louwere de Antoinetta A	Zr. Jacinta Maria	23.06.1930	Antonius Math.	Johanna Ma. Steenbakkers	04.08.1952	
34	Mallens Woutrina	Zr. Ignatia	01.04.1830	Gerardus	Theod. Voermans	22.09.1850	07.08.1863
35	Mallens Adriana	Zr. Dorothea	01.04.1839	Gerardus	Theod. Voermans	17.02.1871	26.06.1902
36	Mee vd Antonia	Zr. Antoninus	03.01.1882	Johannes	Anton. Pijnappels	18.11.1912	18.04.1960
37	Michels Cornelia Ma.	Zr. Apollonia	27.04.1882	Johannes Bern.	Elisabeth Joh. Tersmette	19.04.1899	10.03.1958
38	Oerlemans Adriana Ma	Zr. Helena	26.01.1879	Theodorus W.	Gerdina vd Heijden	01.05.1916	22.02.1977
39	Oerlemans Johanna Ma	Zr. Angela	23.03.1898	Theodorus W.	Gerdina vd Heijden	26.06.1916	21.05.19981
40	Os v Henrica Maria	Zr. Cristina	14.10.1858	Henricus Hub.	Cristina Verhagen	21.06.1875	24.01.1937
41	Oss v Helena Chr.	Zr. Pancratia	10.11.1860	Henricus Hub.	Cristina Verhagen	14.01.1879	08.04.1880
42	Pennings Wilhelmina	Zr. Everista	11.05.1879	Wilhelmus	Ariana Speeks	15.01.1906	04.12.1960
43	Pijnappels Anna Maria	Zr. Patricia	12.12.1859	Henricus	Johanna Venmans	15.05.1882	27.11.1932
44	Pol vd Wilhelmina Ma	Zr. Egidia	10.12.1881	Antonius	Maria vd Schoot + Cath. Pennings [2]	20.04.1911	20.08.1973
45	Pol vd Adriana Joh.	Zr. Theophila	18.12.1890	Antonius	Maria vd Schoot + Cath. Pennings [2]	01.02.1913 en 05.08.1920	29.12.1946
46	Pol vd Wilhelmina J.M.	Zr. Everdinie	04.01.1931	Jan Joh. Mar.	Everdina v Boxtel	04.08.1949	
47	Roosmalen v Wilh. Mart.	Zr. Antónie	23.09.1922	Engelb.A.M.	Maria vd Oetelaar	04.08.1957	04.06.2000
48	Roosmalen v Johanna	Zr. Thoma	01.10.1852	Wilhelmus	Emer. vd Heuvel	02.01.1883	28.04.1903

Nr.	Fam.naam	Kloosternaam	Geb.datum	Vader	Moeder	Intrede	Overleden
49	Roosmalen v Petronella	Zr. Wilmino	15.02.1907	Petrus	Wilh. Ketelaars	05.02.1925	22.02.2000
50	Rooy v Martina	Zr. Theresia	22.02.1819	Johannes	Ardien vd Bogaard	00.00.1837	24.04.1846
51	Santegoeds Hendrika	Zr. Venantia	12.01.1890	Pieter	Ma. Hel. v Rooy	26.02.1914	13.12.1971
52	Schellekens Francisca	Zr. Camilla	03.10.1884	Hendrikus	Maria vd Oever	03.10.1905	29.01.1936
53	Schellekens Johanna Adr	Zr. Rosalia	11.04.1887	Hendrikus	Maria vd Oever	13.05.1912	09.05.1965
54	Schevers Lucia	Zr. Hendrica	23.01.1903	Hendrikus	Johanna v Rixtel	05.02.1926	17.01.1987
55	Schijndel v Francisca	Zr. Adelbertha	18.08.1972	Johannes	Henrica v Esch	27.07.1896	25.01.1906
56	Schoot vd Martina	Zr. Bonifacia	17.04.1841	Gijsbertus	Joh.Ma Goyaerts	08.05.1861	29.09.1861
57	Smits Hendrina	Zr. Guiberta	05.12.1882	Hendrikus	Francijn vd Kant	04.05.1908	18.12.1963
58	Spank vd Arnoldina	Zr. Johannita	18.10.1913	Adrianus	Joanna v Heeswijk	04.02.1939	13.09.2005
59	Spank vd Elizabeth	Zr. Adrianetta	22.08.1915	Adrianus	Joanna v Heeswijk	04.08.1942	
60	Stralen v Wilhelmina	Zr. Delphine	23.04.1858	Johannes	Petronella Hack	04.08.1879	11.10.1941
61	Timmermans Elis. Ma.	Zr. Theodore	22.08.1883	Theodorus	Mart. Verhoeven	11.02.1901	21.04.1921
62	Timmermans Maria	Zr. Alphonse	11.02.1885	Theodorus	Mart. Verhoeven	24.01.1905	13.07.1975
63	Timmermans Petr. Ma	Zr. Ignatia	28.11.1888	Theodorus	Mart. Verhoeven	07.05.1906	02.08.1938
64	Timmermans Wilhelm.	Zr. Valentina	29.12.1886	Adrianus	Hendr.v.Heeswijk	05.03.1907	05.03.1907
65	Velden vd Petronella	Zr. Barbara	12.02.1831	Peter	Wilh. vd Dungen	20.11.1861	09.03.1902
66	Ven vd Petronella	Zr. Coleta	03.04.1827	Hendrikus	Joh. Ma. vd Aa	00.00.1852	09.02.1855
67	Ven vd Franc. Theresia	Zr. Christina Ma.	09.11.1925	Wilhelmus	Chr.J.v.Kaathoven	04.02.1944	04.03.2000
68	Ven vd Anna Christina	Zr. Ma. Mechtilde	14.06.1927	Wilhelmus	Chr.J.v.Kaathoven	04.02.1949	
69	Venmans Anna Maria	Zr. Cajetana	12.08.1867	Johannes Fr.	Joh. v Heertum	14.04.1890	05.07.1942
70	Verhagen Johanna Ma	Zr. Bernardina	17.01.1819	Hendrikus	Ma. vd Meerakker	19.08.1851	16.07.1856
71	Verhagen Lamberdina	Zr. Alphonsa	08.08.1832	Adrianus	Anna M Scheffers	20.04.1852	13.02.1910
72	Verhagen Anna Maria	Zr. Benedicta	24.09.1834	Antonius	Joh.M.Verhagen	31.01.1854	04.02.1895
73	Verhagen Joh. Maria	Zr. Bonifacia	17.01.1840	Adriaan	Joh.Ma. Eijmberts	29.11.1864	29.11.1893
74	Verhagen Anna Maria	Zr. Patricia	22.02.1859	Wilhelmus	Anna M.v.Liempd	13.11.1879	23.12.1881
75	Verhagen Christina	Zr. Mathilda	23.05.1864	Antonius	Henrica Vervoort	21.04.1884	07.11.1944
76	Verhagen Anna Maria	Zr. Clara	02.02.1872	Jan	Martina Verhagen	24.06.1891	24.04.1951
77	Verhagen Anna Maria	Zr. Benedicta	03.03.1873	Johannes	Henrica Schevers	20.08.1896	22.11.1952
78	Verhagen Cristina Mat.	Zr. Waltherus	26.10.1898	Christianus A.	Joh.Ma.vd Spank	11.10.1917	08.09.1964
79	Verhagen Anna Maria	Zr. Christianetto	16.04.1900	Christianus A.	Joh.Ma.vd Spank	05.02.1921	20.01.1983
80	Verhagen Elis.Ma.	Zr. Liesbeth	24.05.1943	Marinus Joh.	Mart.Ma.Wouters	19.06.1970	
81	Verkuijlen Catharina	Zr. Antonia	11.06.1852	Andries	Lamb.vd Berg	27.10.1873	13.08.1906
82	Vugts Hendrika	Zr. Vincentia	10.08.1826	Marten	Gijsb. Spierings	09.05.1854	23.12.1890
83	Welvaarts Joh. Ma.	Zr. Ma. Christiana	14.05.1880	Christianus	Francina Timmermans	21.04.1897	08.03.1962
84	Welvaarts Elisabeth M.	Zr. Francina	03.11.1886	Christianus	Francina Timmermans	25.05.1903	17.11.1917
85	Wit de Lamberta Ma.	Zr. Gerardine	23.06.1905	Gerardus	Ardina v Gerwen	04.08.1927	06.05.2006
86	Wit de Maria	Zr. Giovanni	10.11.1908	Gerardus	Ardina v Gerwen	04.02.1930	26.04.2001

Voorts blijken er nog 20 meisjes te zijn die wel zijn ingetreden maar vrij kort daarna weer uitgetreden; in hoofdzaak zijn het meisjes die nog in de 19e eeuw zijn geboren o.a. 1834, 1839, 1841, 1848, 1850 [2], 1872, 1880, 1881, 1884, 1886, 1896, 1904, 1905, 1911 en 1945 waarmee het totaal dus komt op 106 [+ de 7 die onder Eerde en Gemonde zijn geboren = 113. In verband met grenscorrecties in het verleden hebben we consequent de meisjes uit Eerde en Gemonde toegevoegd aan deze lijst omdat bij beide dorpen een deel 'Schijndels grondgebied' was.....daarom treft u de gegevens aan van de volgende zusters:

Eerde

Nr.	Fam.naam	Kloosternaam	Geb.datum	Vader	Moeder	Intrede	Overleden
87	Jong de J.M.	Zr. Hendrina	22.09.1904	Johannes	Hendrina Kemps	04.02.1922	03.09.1991
88	Jong de M.J.	Zr. Alphonsina	24.07.1902	Johannes	Hendrina Kemps	03.02.1921	15.06.1945
89	Oever van den W.	Zr. Amelberga	17.01.1899	Wilhelmus	Anna maria van Hooft	10.02.1920	03.05.2000
90	Roosmalen van P.J.	Zr. Ma. Antonina	10.11.1872	Petrus	Wilhelmina Ketelaars	07.04.1891	12.04.1962

Gemonde

Nr.	Fam.naam	Kloosternaam	Geb.datum	Vader	Moeder	Intrede	Overleden
91	Kasteren van J.	Zr. Justine	20.02.1847	Johannes	Lamberdina vd Berg	22.12.1873	24.04.1907
92	Kempen van A.	Zr. Lucia	21.06.1851	Wilhelmus	Martina Knicknie	10.05.1869	10.01.1929
93	Spierings N.	Zr. Joseph	02.08.1817	Hendricus	Clasina Schellekens	28.07.1840	04.11.1883

BIJLAGE 2 – KLOOSTERS VAN DE CONGREGATIE IN BINNEN- EN BUITEN- LAND

01	Sint-Jozefklooster [moederhuis]	Schijndel	1836-2011
02	Sint-Anna-klooster	Geldrop	1856-1993
03	Sint-Antoniusklooster	Den Dungen	1869-1970
04	Heilig Hart-klooster	Rosmalen	1873-1986
05	Emmanuelklooster	Son	1878-1990
06	Sint-Theresiaklooster	Raamsdonksveer	1880-1988
07	Heilig Hart-klooster	Eindhoven-Woensel	1880-2002
08	Klooster Maria Onbevleete Ontvangenis	Eindhoven-Gestel	1884-2008
09	Klooster OLV van Altijddurende Bijstand	Berghem	1884-1982
10	Sint-Petrusklooster	Boekel	1887-1962
11	Sint-Odaklooster	Sint-Oedenrode	1888-1975
12	Sint-Alphonsusklooster	Mierlo-Hout	1889-1972
13	Sint-Franciscus van Salesklooster	Lieshout	1889-1980
14	Sint-Henricusklooster	Rijssen	1894-1974
15	Sint-Jozefklooster	Oijen	1894-1993
16	Klooster Zoete Moeder	Zeelst	1894-1968
17	Sint-Barbaraklooster	Schijndel	1894-1997
18	Sint-Johannesklooster	Borne	1895-2004
19	Sint-Jozefklooster	<u>Beek</u> en Donk	1895-1996
20	Sint-Anthoniusklooster	Sint-Anthonis	1896-2005
21	Sint-Henricusklooster	Beers	1897-1957
22	Sint-Antoniusklooster	Twello	1898-1974
23	Sint-Gerlachusklooster	Loon op Zand	1899-1971
24	Maria Bijstand-klooster	Losser	1902-1986
25	Sint-Jacobusklooster	Eersel	1902-1972
26	Franciscus Xaverius-klooster	Lage Mierde	1904-1961
27	Sint-Jozefklooster	Haps	1905-1976
28	Sint-Adrianusklooster	Raamsdonk	1907-1972
29	Sint-Ignatiusklooster	Eindhoven-Tongelre	1910-2010
30	Sint-Leonardusklooster	Beek en <u>Donk</u>	1913-1961
31	Herman Jozef-klooster	Berndijk-Kaatsheuvel	1914-2002
32	Gerardus Majella-klooster	Mijdrecht	1914-1974
33	Sint-Jozefklooster	Eindhoven-Hemelrijken	1916-1980
34	Sint-Jozefklooster	Santa Rosa Curaçao	1920-1993
35	Sint-Vincentiusklooster	Delft	1928-1988
36	Bagan Si-api-api	Indonesia	1928-1942
37	Sint-Theresiaklooster	Nijmegen	1929-1993
38	Zoete Moeder-klooster	's-Hertogenbosch	1929-2004
39	Kota Radja	Indonesia	1929-1942
40	Sint-Annaklooster	Groot Kwartier Curaçao	1929-1948
41	Sint-Petrus Dondersklooster	Schijndel	1930-1994
42	Sint-Antoniusklooster	Pietermaai Curaçao	1931-2009
43	Maria-klooster	Montagne Curaçao	1931-2003
44	Heilig Hart-klooster	Maasbracht	1932-1991
45	Permatang Siantar	Indonesia	1933
46	Sint-Lidwinaklooster	Schijndel	1934-2000
47	Sint-Liduinaklooster	Tilburg	1936-2003
48	Palipi	Indonesia	1951
49	Sint-Annaparochie	Friesland	1959-2000
50	Kawambwa	Zambia	1960-1988
51	Kashikishi	Zambia	1962-1990
52	Parapat	Indonesia	1963

53	Maranatha	Duizel	1964-1999
54	Witmarsum	Friesland	1964-2000
55	Maria-klooster	Geldrop	1965-2006
56	Lubuk Kapam	Indonesië	1967
57	Diasporawerk	Duitsland	1967
58	Huize Eveline	Steenwijk Curaçao	1968-1992
59	La Calera	Chili	1968-1973
60	Seroe Grandi	Curaçao	1969-1980
61	Llanquihue	Chili	1969-1986
62	Cabildo	Chili	1971-1996
63	Viña del Mar	Chili	1971-1973
64	Curico	Chili	1974-1996
65	San Bernardo	Chili	1974-1994
66	Aek Kanapan	Indonesië	1979
67	Mansa	Zambia	1976-1989
68	Aek Nabara	Indonesië	1979
69	Law Deski	Indonesië	1979-1985
70	Kazembe	Zambia	1986-1989
71	Permatang Siantar 'Mieke de Bref'	Indonesië	1989
72	Annahof	Schijndel	1993

bron:

Expositie 2009 samengesteld door de archivaris Zr. Arnoldina Strik samen met Zr. Annita van Laarhoven

BIJLAGE 3 – ENIGE ADMINISTRATIEVE GEGEVENS**Lekenpersoneel Moederhuis + functie in de volgorde van de groepsfoto [pag. 63]**

Caroline van Venrooij-van Kempen	verzorgende
Gijs Verhagen	technische dienst
Robin Milar	vakantiehulp
Astrid van Roosmalen	activiteitenbegeleiding
Charon Hagelaars	stagiaire verzorgingsteam
Carla Mettler	centrale service/gastvrouw
Loes Konings	centrale huish./vakantiehulp
Nanny van den Biggelaar-vd Hoogen	pedicure
Marjan van Helvoort-Herijgers	centrale service/gastvrouw
Marij van Geffen-van Veghel	centrale service/receptioniste
Johanna van Beekveld-Kouwenberg	centrale service/receptioniste
Henk Wouters	hoofd voedingsdienst
Maria van der Sande-Pennings	keukenassistente
Ans Vleer-Verkerk	hoofd werkorganisatie
Mary van der Sangen-van Oorschot	keukenhulp
Suzan van der Zande-van der Sangen	keukenassistente
Corine van der Heijden-van Zoggel	kok
Henriëtte van den Weyenberg-van der Heijden	centrale service/receptioniste
Diana van Schijndel-van Schijndel	gastvrouw bestuur
Wendy van Minderhout	centrale service/receptioniste
Josien Lomans-Kooijmans	afdelingshulp/huishoudelijke dienst
Cindy Bosch	verzorgende
Christien van der Heijden-Nieuwburg	centrale service/receptioniste
Marita Ulehake-van den Heuvel	keukenhulp
Marja Giskens	verzorgende
Ans van Keulen-Lucius	centrale service/kapster
Marlies van den Boogaard-van den Bosch	centrale service/kapster
Kelly Bos	kok
Angelique de Laat	afdelingshulp huishoudelijke dienst
Ellis Sonneveld	centrale service/receptioniste
Anita van Minderhout	verzorgende
Wilma Schepens	afdelingshulp
Kim van Drunen-Diebels	teamleidster verzorging
Loes Roodbeen-Lucassen	centrale huish./linnenkamer/huish. dienst
Jose van de Ven-van de Tillaart	afdelingshulp
Wilma van der Sangen-van der Doelen	verzorgende
Annie van Zoghel-van Aarle	verzorgende
Antoinette Eijkemans-van den Broek	verzorgende
Wilma van der Wijst	centrale huish./huish. dienst
Monique van Lierop-van Gorkum	centrale huish./huish. dienst
Ine van Eijndhoven-van Oorschot	verzorgende
Rieky Sips	centrale huish./linnenkamer/huish. dienst
Anke van Esdonk-van Boxtel	teamleidster centrale service
Gonnie Merks-Mettler	verzorgende
Jeanne van der Linde-van der Heijden	centrale huish./linnenkamer
Hannie van Delft-van der Mee	keukenhulp
Mia Vervoort-van de Wijdeven	centrale huish./linnenkamer
Nelly van Dommelen	personeelsfunctionaris
Annie van Damme-Voets	salarisadministratie
Ardi van Lier-van den Hurk	directiesecretaresse

Betsie Steenbakkers	teamleidster centrale huish.
Hannie Ketelaars-Langenhuyzen	centrale huish./huish. dienst/linnenkamer
Bep van Geffen-van de Kamp	secretaresse van het bestuur

Niet op de foto stonden:

Bernadette Bakx-van der Sangen	verzorgende
Anja van Dongen-van den Elzen	verzorgende
Tanja Rutten-de Rooij	verzorgende
Hettie van de Geest-Verbruggen	verzorgende
Esther Schmeitz	verzorgende
Pauline van Roessek-van den Commenacker	verzorgende
Ingrid Vervoort	verzorgende
Annie Verhoeven	centrale service/receptioniste
Anita van Veghel-van den berg	centrale service/kapster
Arian Bos-Mathijssen	centrale huishoudelijke dienst
Gerda Fransen-van der Ven	centrale huishoudelijke dienst
Rian Lathouwers-van der Laar	centrale huishoudelijke dienst
Gerrie Verhagen-Oerlemans	centrale huishoudelijke dienst
Lisanne Bressers	afdelingshulp (?)
Evelien van Esch	weekendkeukenhulp
Monique van Esch	weekendkeukenhulp
Carolien Muskens	weekendkeukenhulp
Anoek van Heertum	weekendkeukenhulp
Marloes Wouters	weekendkeukenhulp
Femke van Liempd	weekendkeukenhulp
Rachel Mauriks	weekendkeukenhulp
Marion Sigmans	keukenhulp
Alice van Keijsteren	kok
Toos van Galen	keukenassistente
Anita van Oers	sous-chef keuken
Helma Verhagen	leidster moederhuis
Adri van Grinsven	hoofd economisch administratieve dienst
Dhr. G. Backus	directeur van de werkorganisatie
Marja Wennekes	personeelszaken
Marianne Maas	personeelszaken
Helma van den Oetelaar-van den Dungen	afdelingshulp
Hilma van Roozendaal-Gloundemans	activiteitenbegeleiding
Rian Verwegen-van den Heuvel	activiteitenbegeleiding

in totaal 86 medewerk[st]ers
[met dank aan Ans Vleer voor de informatie]

Lekenpersoneel Annahof + functie in de volgorde van de groepsfoto [pag. 343]

Dorien van den Berg	afdelingsassistente
Lisette Milar	verzorgende
Mariska Mohrman	verzorgende
Maria van Katwijk	verzorgende
Miriam Beeke	leidster van de zusters
Marina van Breugel	verzorgende
Ria de Gunst	verzorgende
Monique van Zoggel	afdelingsassistente
Dianne van Nuland	verzorgende

Ans Mathijssen	verzorgende
Sjan Schevers	afdelingsassistente
Janneke Kooijmans	verzorgende
Monique van Wijk	huishoudelijk medewerkster
Cindy van Asten	activiteitenbegeleidster
Natasja Hurkmans	verzorgende
Anita Boonaerts	afdelingsassistente
Mariska van Lieshout	kapster
Lia van de Schoot	huishoudelijk medewerkster
Bernadette van de Wijdeven	afdelingsassistente
Toos Stevens	afdelingsassistente
Antoinette van de Laar	verzorgende
Ria van Esch	verzorgende
Hetty Kelfkens	hoofd van de werkorganisatie
José van de Steen	verzorgende
Ingrid de Laat	verzorgende
Tonnie Voogd	verzorgende
Annie vd Linde	huishoudelijk medewerkster
Inge Diekhorst	kapster
Corine vd Velden	huishoudelijk medewerkster
Thea Foolen	huishoudelijk medewerkster
Francien van Zutphen	verzorgende
Peter den Brok	teamleider facilitaire dienst

Niet op de foto stonden:

Anja van Alphen	teamleidster verzorging
Jeanne Bloks	huishoudelijk medewerkster
Nellie van den Broek	huiskamermedewerkster
Annelies Cornelis	activiteitenbegeleidster
Marjan Claassen	afdelingsassistente
Celesta Edel	verzorgende
Joke van Geffen	afdelingsassistente
Rita van Geffen	afdelingsassistente
Ans van Nieuwbrug	activiteitenbegeleidster
Celine Nolle	verzorgende
Mia van Osch	verzorgende
Jessie Sonneveld	verzorgende
Anita Troeijen	verzorgende
Leni van Veijfeijken	verzorgende
Joke Verhagen	afdelingsassistente
Thea Vermeulen	verzorgende
Marleen Verhallen	verzorgende
Nel Verhoeven	verzorgende
Mirella van Vorstenbosch	activiteitenbegeleidster
Martha Welte	huishoudelijk medewerkster
Jos Wilbers	verzorgende

in totaal 53 medewerk[st]ers
[met dank aan Hetty Kelfkens voor de informatie]

Alfabetische lijst van de weeskinderen kinderen en de jaren waarin ze op het weeshuis verbleven vanaf 1940:

Adriaans, Mia – 41; Aggenbach, Annie – 40, 41; Aggenbach van, Dina – 40, 41; Aggenbach van, Jopie – 40, 41; Aggenbach, Rietje – 40, 41; Akker van den, Mientje – 47; Albers, Annie – 51; Albers, Jo – 51; Albers, Nellie – 51, Alebeek van, Sientje – 45, 46, 47, 48, Amersfoort van, Didie – 40, 41, 42, 43; Amersfoort van, Dora – 40, 41, 42, Amersfoort van, Joke – 40, 41, 42, 43; Amersfoort van, Nelly – 40, 41, 42; Amstel van, Annie – 49, 50; Arts, Bernarda/Berna – 54, 55, 56; Arts, Nelly – 40, 41; Balkom van, Greta – 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49; Balkom van, Jetje – 40, 41, 42, 43, 45, Balkom van, Tiny – 40, 41, 42, 43, 45; Baltussen, Mien – 48, 49; Bens, Ria – 52; Berg van den, Mientje – 47, 48; Bergen van, – 52; Bergen van, – 52; Besselaar van den, Annie – 50; Besselaar van den, Henrica – 46; Besselaar van den, Josina – 46; Besselaar van den, Leni – 49, 50, 51, 52; Bie van de, Annie – 51; Besselaar van den, Riki – 50; Bie van de, Maria – 50; Bilsen, Adriana – 53; Bilsen, Berdina – 53, 54, 55; Bilsen, Christina – 53, 54, 55; Bilsen, Dieneke – 50, 51, 52; Bilsen, Francientje/Sientje – 50, 51, 52; Bilsen, Henrica – 53; Bilsen v., Henriëtte – 53, 54; Bilsen, Martina – 53; Bokhoven van, B. – 41; Bokhoven van, M. – 41; Boomen van den, Betsie – 50, 51; Boomen van den, Joke – 46, 47, Bouwens, Mientje – 47, 48, 49, 50; Boxtel van, – 52; Boxtel van, – 52; Brand van den, Johanna – 54; Breugel van – 2 kn. – 56; Broek van den, Johanna – 53; Broek van den, Marina – 56; Buenen, Henrica – 53, 54; Buenen, Johanna – 54; Brus, Cisca – 43, Brus, Dien – 48, 49; Brus, Dini – 43, Brus, Ria – 50, 51, Casteren van, M. – 42; Corstens, Eugenie – 54, 55, 56; Corstens, Thea – 54, 55; Cudok [ook Sudok], Johanna – 53, 54; Damen, Marietje – 45, 46; Damen, Sisca – 45, 46; Dassen, Johanna – 53; Dassen, Josephina/José – 53, 54; Dassen, Margaretha – 53; Dassen, Mieke – 54; Daverveld, Trees – 55, 56; Derksen, Elisabeth – 53, 54, 55; Derksen, Henrica – 55; Derksen, Theodora/Thea – 53, 54; Derkx, Beatrix – 53; Dingen, Jopie/Johanna – 51, 52, 53, 54, 55, 56; Dito, Dini (?) – 41, 42; Doornik van, Riki – 40, 41; Doreleijers, Joke – 43, 45; Doreleijers, Leni – 43, 45; Doreleijers, Mia – 43, 45; Dortman, Henrica – 53, 54, 55, 56; Dortman, Johanna – 54, 55; Dortman, Maria – 53; Eertwegh van den, Dina – 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48; Eertwegh van den, Liesje – 41, 42, 43, 45; Feijkens, Nettie/Netje – 47, 48; Fleskens, Annie – 41, 42, 43, 45, 46; Fleskens, Riki – 41, 42, 43, 45, 46; Fleskens, Willy – 41, 42, 43, 45, 46; Fransen, Johanna/Joke – 53, 54; Fransen, Joke – 40; Fransen, Nellie – 51, 52, Gevers, Thicy – 43; Geelen, Agnes – 40, 41, 42, 43, 45, 46; Geelen, Thea – 40, 41, 42, 43, 45, 46; Geelen, Nelly – 40, 41, 42, 43, 45, 46; Gerritsen, Mientje – 50, 51; Gerwen van, Dini – 54, 55, 56; Gevers, Thicy – 43; Gevers, Tia – 46, 47; Gielens, Jesje – 50; Gielens, Johanna – 50; Gommers, Annie – 52, 53; Gommers, Rietje/Ria – 52, 53; Gommers, Toosje/Cath. – 52, 53; Graaf de, Jetje – 45, 46; Graaf de, Nelly – 42, 43, 45, 46, 47; Groenendaal, Mien – 48, 49, 50; Hal van, Sjaantje – 48, 49, 50, 51, 52; Heesakkers, Cor – 47, 48, 49, 50, 51, 52; Heesakkers, Dini – 52; Heesakkers, Jetje – 47, 48, 49, 50; Heesakkers, Joke – 48, 49, 50, 51; Heesakkers, Toosje – 47, 48, 49, 50, 51, 52; Heidt, Corry – 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50; Heidt, Veronica/Vernick – 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50; Heijden van der, Tini – 52; Hellings, Anna – 40, 41, 42; Hellings, Tilly – 40, 41, 42; Helvoort van, Annie – 49; Helvoort van, Joke – 49; Helvoort van, Mia – 49; Hendriks, Dini – 52; Hendriks, Marieke – 47, 48; Hendriks, Mini – 52, 53; Hendriks, Tonnie – 47, 48; Hendriks, Toos – 41, 42; Heuvel van den, Annie – 52; Heuvel van den, Gemma – 50; Heuvel van den, Marietje – 51; Heuvel van den, Mies – 50, 51; Heuvel van den, Thea – 46; Heuvel van den, Fia – 50, 51; Hoeijmans, Mientje – 40, 41, 42; Hoeijmans, Nelly – 40, 41, 42; Hoeijmans, Tiny – 40, 41, 42; Hoeks, Toosje – 43; Hofman, Adriana – 55, 56; Hofman, Dora – 55, 56, Hoof van, Paula – 50, 51; Hooft van, Maria – 50; Hooft van, Mieke – 40; Hoog de, Wilma/Wilhelmina – 52, 53, 54, 55, 56; Houtum van, Johanna – 53; Houtum van, Lenie – 53; Houtum van, Maria – 53; Houtum van, Mientje – 53; Hubers, Annie – 41, 42, 50, 51; Hubers, Huberdina – 52, 53, 54; Hubers, Jetje – 51; Hubers, Marietje – 50; Hubers, Tilly – 41, 42; Huiben, Jo – 51, 52; Huybers, Cor – 47, 48, 49, 50, 51; Huybregts, Henriëtte – 53; Ilmer, Dina – 45, 46; Ilmer, Nellie – 45, 46; Jacobs, Betsie – 50, 51, 52, 53; Jacobs, Tini – 49, 50, 51, 52, 53; Jans-Beken, Maria – 51, 52; Jansen, Johanna – 55, 56; Jans[s]en, Maria – 53, 54; Jenniskens, Nellie – 51, 52; Kempen, Joke – 47, 49; Kempen, Paula – 51, 52; Kerste, Betsie/Elisabeth – 51, 52, 53, 54, 55; Kerste, Lientje/Mechlina – 51, 52, 53, 54, 55; Klein de, Betsie/Elisabeth – 51, 52, 53, 54; Klein de, Henrica/Rica – 53, 54, 55, 56; Klein de, Leentje/Helena – 51, 52, 53, 54, 55, 56; Klerks, Regina/Rina – 46, 47, 48, 49; Koenzen, Annie – 46; Koenzen, Carolina – 46; Koenzen, Nellie – 46; Kremers, Gerdina – 53; Kuijken, Marijke – 55, 56; Kuijken, Petra – 55, 56; Kuipers, Dimphi – 53, 54; Kuipers, Joke – 47; Kuipers, Mientje – 47; Kusters, Jac. – 47, 48; Kusters, Maria – 53, 54, 55, 56; Kusters, Thea – 48, 49; Kuylaars, Riek – 56; Laat de, Maria – 49, 50, 51, 52; Langenhuijsen, Dina – 41, 42; Langenhuijsen, Jeanne – 41, 42; Langenhui-

zen, Annie – 46; Langenhuizen, Dina – 46, 47; Langenhuizen, Jaantje – 46, 47; Langenhuizen, Mientje – 46; Lemans, Cobie – 40; Lieshout van, Petronella/Nellie – 53, 54; Lorijn de, Mien – 51, 52; Manders, Tonnie/Tony – 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55; Manders, Maritia (?) – 55; Manders, Marjanneke – 55; Manders, Truuske – 55; Mandos, Bet – 47, 48; Mandos, Gien – 47, 48; Mandos, Joke – 47, 48; Melis, Cath/Toosje – 42, 43, 45, 46, 47, 48; Melis, Marietje – 45, 46, 47, 48; Met[t]ler, Annie – 47, 48; Mulder, Regina/Gina – 45, 46, 47, 48, 49; Nanning, Annie – 50; Nanning, Mieke – 49, 50; Nanning, Willie – 48, 49; Nas, Cornelia – 53; Nas, Filitea – 53; Nas, Theodora – 53; Nuland, Nellie – 45; Oerlemans, G. – 41; Oerlemans, M. – 41; Oetelaar van den, Benny – 40, 41; Otten, Nollie – 51, 52, Otter den, Sjaantje – 43; Ouden den, Lena – 47, 48, 49; Peters, Ine/Martina – 52, 53; Putten van der, Dora – 47, 48; Reijnen, Frederika – 55; Reijnen, Nolda – 55; Riel van, Annie – 46, 47; Riel van, Elisabeth/Elsje – 46, 47; Riel van, Maria – 46, 47; Riel van, Sophie – 46, 47; Riel van, Theodora/Doortje – 46, 47; Rijd van de, 2 kn. – 56; Rijk van de, Helma – 51; Rosmalen van, Marie – 51, 52; Scha[a]lyk van, Ria/Maria – 49, 50, 51, 52, 53, 54; Schadewijck van, Maria – 50, 51, 52, 53, 54, 55; Schel, Johanna – 55; Schellekens, Betsie – 48, 49, 50, 51, 52; Schraven, José – 55; Schuurmans, Ilda – 54, 55, 56; Schuurmans, Jac./Jacquellentje – 54, 55, 56; Schuurmans, Nellie – 54, 55, 56; Seegers, Marie – 43; Smits, Maria – 40; Smulders, Anny – 55; Smulders, Nellie – 55; Smulders, Willie – 55; Speeks, Annie – 47, 48, 49, 50, 51; Speeks, Joke – 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51; Spijk, Wilhelmina – 54, 55, 56; Steenbakkers, Ard. – 40; Steenbakkers, M. – 40; Steenbakkers, Mia- 43; Steenbakkers, Tony – 43; Steenbakkers, Truus – 43; Terneuzen, Lena – 40, 41, 42, 43; Teunisse, Francisca – 40, 41, 42, 43; Toonen, Martha/Martina – 52, 53, 54, 55, 56; Toonen, Nellie/Petronella – 52, 53, 54, 55; Vasters, Fritsje – 53; Vasters, Johanna – 53; Veghel van, Maria – 51; Velden van der, Joke – 43; Ven van de, Marie – 40, 41, 42, 43; Ven van de, Martina – 40, 41, 42, 43, 45; Ven van de, Zus – 46; Verbergen, Rietje – 53; Verhoeven, Anny – 43; Verhoeven, Truus – 43; Verkuijlen, Aliesje – 54; Verkuijlen, Carlien – 54; Verkuijlen, Ceciel – 54; Verkuijlen, Johanna – 54; Verkuijlen, Maria – 54; Versleijen, Maria – 50, 51; Verstappen, Riek – 51, 52; Verstappen, Thea – 48, 49, 50; Vlaminks/Vlamings, Annie – 48, 49, 50; Voets, Joke – 56; Vrede de, Cobie – 49, 50; Walboomers, Gemma – 46, 47; Weijden van der, Hannie - 54, 55, 56; Wertenbroek van, Elisa – 48; Wertenbroek van, Tiny – 49, 50; Westelaken van de, Jo. – 40; Westelaken van de, M. – 40; Wewer, Agnes – 45; Wewer, Constans – 45; Wewer, Linda – 45; Wewer, Trees – 45; Wiel van de, Franc. – 40, 41, 42; Wiel van de, Jeanne – 40, 41, 42; Wijk van, Marietje – 46, 47; Wijnhoven, Thea/Theodora – 52, 53; Willems, Geradina/Gerda – 54, 55, 56; Willems, Josephina – 54, 55, 56; Witters, Annie – 50; Zandvoort van, Annie – 53, 54, 55, 56

PS

Deze lijst is onvolledig omdat in het kloosterarchief de administratieve gegevens 1930-1939 ontbreken.

AUTEURSINFORMATIE

Henk Beijers [Tilburg 1938], woonachtig te Vught, studeerde voor onderwijzer en werkte op diverse standplaatsen in Brabant. In 1971 kwam hij als onderwijzer naar Schijndel en gaf les aan de hoogste groep van de toenmalige Lambertusschool in de Pompstraat. In april 1972 werd hij benoemd tot directeur van Basisschool de Beemd waar hij tot aan zijn FPU-gerechtigde leeftijd werkzaam bleef en op 17 september 1999 definitief afscheid nam. Tijdens zijn onderwijsloopbaan raakte hij beginjaren '70 al in de ban van historisch onderzoek en heeft inmiddels heel wat uiteenlopende archieven bewerkt op het BHIC, als amateur-historicus diverse grote historische publicaties uitgegeven en talloze geschiedkundige artikelen geschreven voor verschillende heemtijdschriften en voor het Schijndels Weekblad. Zijn voorkeur gaat uit naar alle aspecten van de geschiedenis van Schijndel.

Hij bekleedde korte tijd een bestuursfunctie binnen de Stichting Brabants Heem en was enige jaren voorzitter van de Schijndelse heemkundekring. In het besef dat zijn historisch werk, met name het ontsluiten van onbekende of nog niet geïndiceerde archieven, voor veel andere historisch geïnteresseerden van groot belang kan zijn voor hun onderzoeken, heeft hij sinds 2005 een eigen website www.henkbeijersarchieffcollectie.nl, een website die een bezoekersaantal van ruim 100.000 al ruimschoots is gepasseerd.

Kort slotwoord

Aan het einde van dit jubileumboek heb ik er behoefte aan mijn dank te betuigen aan allereerst zuster Arnoldina Strik, archivaris van de congregatie, die gedurende mijn onderzoeksperiode een geweldige steun is geweest, wijze adviezen heeft aangedragen, mij heeft laten delen in haar grondige kennis van het congregatie-archief en met warme belangstelling en serieuze aandacht mijn onderzoekswerk heeft gevolgd en begeleid. Ook dank ik in het bijzonder de lees- en klankbordgroep bestaande uit de zusters Truus Sonder, Agnes Vos, Clara Gremmen en Lidwina Beckers die elk hoofdstuk van het boek kritisch hebben gelezen, gecorrigeerd en in overleg met mij zinvolle aanvullingen hebben gegeven, voorstellen hebben gedaan om bepaalde thematieken iets genuanceerder te beschrijven.

Last but not least mijn dank aan de kloostergemeenschap van het moederhuis voor de gastvrijheid tijdens de koffiepauzes op de maandagmorgen, maar vooral voor hun positieve reactie op de vele krantenartikelen in het Schijndels Weekblad en hun voelbare interesse in de 'groei van dit jubileumboek'.

De auteur

NOTEN

Notenapparaat deel 1

¹ Door het hele boek heen gelieve men bij de ‘Zusters van Liefde’ dus altijd te denken aan de congregatie van de Zusters van Liefde te Schijndel, tenzij anders is aangegeven, want er zijn meer congregaties die onder de naam ‘Zusters van Liefde’ bekend staan.

² Hoogbergen 2002 pag.42 e.v.

³ Molengraft 1992 pag.9 e.v.

⁴ Eerenbeemt van den, 1996 deel 1 pag.352 e.v.

⁵ Notities van de hand van archivaris Dr. J. Peijnenburg van het bisdom 's-Hertogenbosch als supplement bij het gedenkboek van Zuster Maria Teresa. Die noemt als vader een zekere Nicolaas terwijl uit ander bronnenmateriaal de naam van de vader Johannes zou zijn.

Door een ver familielid nl. Henk Haen uit Udenhout, is stamboomonderzoek gedaan naar de familie Van Erp en het onderstaande is het resultaat van zijn onderzoek....het complete gezin Van Erp waar Antonius als 2^e wordt genoemd en zijn jongere zus van het breischooltje als 8^e:

Johannes Franciscus (Jan Cis) geb. Oss 16 april 1761, koopman, huwde Oss 23 febr.1794 met Maria Anna Krijne (Quirinus) Tonies **Tijssen**, ged. Oss 22 nov. 1771, dochter van Quirinus (Krijne) Antonii (Tonie) Jansse (Jan) Tijssen en Allegonda Tonies. Huwelijksgetuigen Joannes Nicolai van Erp en Joanna Hendrik Hendriks die op dezelfde dag huwden. Ze waren elkaars getuigen. Maria overl. Oss 26 aug. 1815. Marian overl. Oss 26 aug. 1815.

Johannes hertrouwde Oss 8 juli 1830 met **Petronella van Wees** (van Wels), geb. Reek 16 maart 1786, dochter van Martinus van Wees en Maria Anna Custers. Petronella overl. 23 april 1860, 74 jaar. Johannes overl. Oss 15 maart 1855, 94 jaar.

Uit dit huwelijk met Tijssen:

1 Francisca geb. Oss 28 aug. 1795.

2 Antonius (Tony) geb. Oss 10 maart 1797. Pastoor en stichter van de Congregatie van de Zusters van Schijndel. Overl. Schijndel 18 mei 1861.

Het totaal vermogen bij overlijden is volgens de MvS f 30.140,-. Inclusief f 4740,- aan roerende goederen. De onroerende goederen bestaan vooral uit tientallen stukken bouwland en verder twee huizen, weiland en schaarbosch in Oss en Lith. De onroerende goederen worden verdeeld tussen de drie broers Gerardus, Nicolaas en Willebrordus, allen grondeigenaren te Oss. De roerende goederen worden gelegateerd aan Pieter van der Aa in Schijndel ook grondeigenaar.

3 Maria (Mieke) geb. Oss 13 jan. 1799 en overl. Oss 8 april 1841.

4 Gerardus (Gerardus), geb. Oss 18 febr. 1801, huwde Rosmalen 20 mei 1821 met Anna Maria van Grinsven, geb. Rosmalen 13 nov. 1791. Anna overl. Oss 9 febr. 1851 en Gerardus hertrouwde Oijen en Teeffelen 21 nov. 1851 met Geertruida Roefs, dochter van Jacobus Roefs en Johanna Devenijns. Gerardus overl. Oss 27 febr. 1889. Geertruida overl. Oss 24 nov. 1896.

Uit dit huwelijk:

1 Maria Anna geb. 11 aug. 1826.

2 Hendrica Antonia geb. 11 nov. 1827 en overl. 27 okt. 1847.

3 Allegonda Francisca geb. 17 dec. 1828 en overl. 7 maart 1829.

4 Allegonda Francisca geb. 18 febr. 1830 en overl. 9 sept. 1849.

5 Johannes Hendricus geb. 20 mei 1831, pastoor in Sittard.

6 Hendrica Anna geb. 27 mei 1833 en overl. 22 juni 1833.

Uit het tweede huwelijk:

7 Marinus Antonius geb. 15 jan. 1854, Pastoor in Neerkant en St. Antonis. Hij overl. St. Antonis 27 mei 1927.

8 Johannes Jacobus geb. 12 maart 1855, burgemeester van Berghem, huwde 12 nov. 1875 met Maria Ida van Amstel.

9 Jacobus Gerardus, overl. Oss 2 jan. 1858.

5 Franciscus (Frans en Cis) geb. Oss 9 maart 1803, Pastoor in Geldrop en Nuland. Overl. Geldrop 20 dec. 1877.

6 **Nicolaas Jan Francis** (Klaas) van Erp, geb. Oss 2 mei 1805, bouwman, huwde Schaijk 7 mei 1830 met **Anna Maria Schuts**,

7 Allegonda (Allegonda), geb. Oss 29 dec. 1806.

8 Maria Anna (Marian) geb. 8 febr. 1809 en ongehuwd overl. 4 april 1833.

9 Hendrik geb. Oss 4 april 1811 en overl. 27 juli 1811.

- 10 Willebrordus (Wilbert) geb. Oss 19 mei 1812, moeder Maria Anna van Lith, veehouder, huwde 7 febr. 1842 met Wilhelmina van Amstel, geb. Berghem geb. 1820. Hij overl. Boekel 23 jan. 1893 en ingeschreven in Oss 30 jan. 1893.
 Uit dit huwelijk:
 1 Jan geb. Oss 22 juli 1844, huwde Oss 30 april 1872 met Hendrica Spierings geb. Oss 11 nov. 1842.

⁶ Zuster Maria Teresa 1926 pag.16.

⁷ Zuster Maria Teresa 1926 pag.18.

⁸ Heesters 1984 pag.269.

⁹ In het archief van de Fundatie Verhagen, bewerkt door heemkundekringlid Jos Broeders [†], bevindt zich een document van burgemeester Verhagen, dat hij omschrijft als een 'schrift' van hem persoonlijk, waarin hij in december 1834 als 11-jarige jongen de nodige regels had geschreven om de schrijfkunst goed onder de knie te krijgen. Als commentaar op de openbare school schrijft hij letterlijk het volgende: "Het onderwijzend personeel was toen zeer luttel, want het bestond slechts uit 2 ijverige en eerbare onderwijzers nl. vader en zoon Kaub. Het was in de tijd dat de grote en kleine Bemmeler nog bestonden en geleerd werden. Enige kinderen van de hoogste klas werden gebezigd om de kinderen der andere klassen te onderwijzen. Wilt ik in den regel ook een dier medehelpers was, kan ik mij nog goed herinneren de moeilijkheid van vele kinderen in het spellen der lange woorden uit de grote Bemmeler". Als 11-jarige heeft hij de schrijfkunst beoefend door te oefenen met de o.a. volgende teksten:

"Nooit moet gij aan den disch die wijze les vergeten, men eet opdat men leve, men leeft geenzins om te eten; vind in het werken geen verdriet, want zonder werken wint men niet". Nog prozaïscher zijn de volgende versregels:

"Wilt gij aan den arbeid u onttrekken

Zoo zult gij eens te laat ontdekken

't Verderf dat de luiheid u bereidt

Wilt gij ooit waren roem behalen

Wilt ge op de luiheid zegepralen

Besteed uw jeugd in werkzaamheid!"

¹⁰ Heesters 1984 pag.270.

¹¹ Deze straat kent diverse benamingen zoals Laagstraat of Lage Straat, Heikantsche Straat en nu dus Pastoor van Erpstraat. Op de kaart van 1832 rekt men zelfs het stuk voor het huidige klooster bij de Bunderstraat. Overigens is het historisch gezien dubieus of de pastoor inderdaad gebrevierd kan hebben in genoemde tuin, omdat de afstand moederhuis en bakkerij van Van den Berg nogal ver uit elkaar lagen en volgens oude kadasterkaarten de beide eigendommen niet direct aan elkaar grensden. Toch vinden we dit in het gedenkboek van zuster Teresa wel vermeld en het kan zijn dat ze dit gegeven via de mondelinge overlevering van enige oudere zusters heeft opgetekend.

¹² Educandaat – houdt verband met ons woord 'educatie' = opvoeding; zowel in Tilburg als in Schijndel werden de meisjes van de normaalschool ook wel educandinnen genoemd; in de rekeningoverzichten over de periode 1873-1893 staat stevast een inkomstenpost van 'kostgeld van educandin[n]en'.

¹³ Zuster Maria Teresa 1926 pag.21.

¹⁴ Dit blijkt uit nader genealogisch onderzoek door de heer Jos Broeders [†] die mij hierover nader heeft geïnformeerd.

¹⁵ De op en rond het kloosterterrein gelegen percelen en gebouwen worden als volgt omschreven: 111 tuin van Adriaan Jan Goijaarts landbouwer, 112 tuin van Willem Minkels kleermaker, 113 tuin van Pieter van den Endepoel rentenier, 114 tuin van de R.K.Gemeente, 121-123 drie huizen van Jan Antonie Schrijvers kleermaker, 124 huis van Pieter van den Endepoel, 125 tuin van de R.K.Gemeente, 126 pastorie, 127 reiweg langs de pastorie, 128 tuin van de R.K.Gemeente, 129 koepel [= theehuis] van de R.K.Gemeente, 130 vijver van de R.K.Gemeente, 136 tuin van Willem Minkels, 137 tuin van de kinderen Albert Spierings, 138 huis en erf van de kinderen Spierings, 139 tuin van Spierings, 143 tuin van Peter van Woensel wieldraaier, 144-146 drie huizen van de weduwe Andries van den Akker, 147 schuur van Van den Akker, 150 tuin van Peter Barthel Roeters landbouwer, 153-156 vier huizen van Nicolaas Schrijvers winkelier. – een 'reiweg' is niets anders dan

¹⁶ Zuster Maria Teresa 1926 pag.27.

¹⁷ Dit wapen van de congregatie is overigens pas laat tot stand gekomen. Aanvankelijk hanteerde men een eenvoudig vignet met de bekende wapenspreuk. Daarna heeft de toenmalige rijksarchivaris Smits een model ontworpen en weer later, zo rond 1900, is het de redemptorist Luijckx die met een nieuw ontwerp komt. Rond 1936 is er weer discussie over het congregatiewapen, totdat zuster Carmela Lambooy een nieuw voorstel doet en dit opstuurt naar een zekere Herman Walstra, kunstschilder te Utrecht. Na wat kleine correcties wordt het op 6 januari 1942 aangeboden aan de toenmalige algemene overste.

¹⁸ Zusters van Schijndel 1990 Constituties pag.5.

¹⁹ Dit wapen symboliseert het religieuze leven of kloosterleven. Het schild is in vieren verdeeld, terwijl in het midden een hart-schild is aangebracht met de beeltenis van de patrones, de Moeder van Goede Bijstand. Het wieroekvat verwijst naar een leven van gebed, wat men van iedere zuster vraagt, om zodoende steeds dichterbij God te komen. In het wapen in kleur is dit wieroekvat goud op een rood veld. Beide kleuren zijn weer de symbolen van de liefde, waaruit het gebed moet voortkomen. Daarnaast is het regelboek afgebeeld op een rood veld, indachtig de bijbelse uitspraak 'Zo gij mij lief hebt, onderhoud mijn geboden'. Het bovenste horizontale blauwe veld draagt twee gouden bijen die zich richten naar de waterlelie op het onderste groene veld. Dit symboliseert dat de zusters hun ijver, in de geest van geloof, moeten richten op de naastenliefde, hopende op Gods almachtige bijstand. Geloof, hoop en liefde als basis van alles. Het geheel wordt bekroond door een ganzebloem als zinnebeeld der gehoorzaamheid. In het randschrift staat: "Congregatie der Zusters van Liefde te Schijndel opgericht in 1836" Bij het wapen is destijds door zuster Maria Bernardine Weernink een gedicht geschreven met als titel 'Wapenlied' [naar een typoscript in het kloosterarchief getiteld: "Hoe het wapen van de congregatie tot stand kwam"].

²⁰ In de hectograaf van 12 september 1960 is aandacht besteed aan de 300ste geboortedag van Vincentius à Paulo die in de hele congregatie is herdacht. De toenmalige rector van de Schoor had voor die gelegenheid een gedachtenisprentje ontworpen en een speciaal gebed geschreven. De algemene overste schrijft in die hectograaf aan alle zusters over Vincentius het volgende: "De H. Vincentius heeft een bewonderenswaardig apostolisch leven geleid en in zijn beoefening van de liefdewerken ging hij tot het heldhaftige toe. Hij wist zich aan te passen aan de noden van zijn tijd, die toen groot en ernstig waren. Bij dat alles was Vincentius een man van gebed, van plicht en verantwoordelijkheidsbesef, in één woord een man naar Gods hart. Hij was diep doordrongen van eigen onmacht en besefte, dat hij uit zichzelf niets kon. Hij beschouwde zichzelf als een werktuig in Gods handen".

²¹ Zuster Maria Teresa 1926 pag. 32 en het kloosterarchief onder de rubriek 'lager onderwijs' inv.nr.561.

²² In het gemeentearchief van Schijndel 1930-1960 bevindt zich onder inv.nr.1348 een mededeling dat Maria de Bref oud 24 jaar wonende te Tilburg op 12 oktober 1836 haar examen heeft afgelegd samen met nog drie andere dames nl. Johanna Gerarda Joseph Dams 30 jaar uit Tilburg, Maria Catharina van Dijk uit s'Bosch oud 27 jaar en ten slotte Maria Brouwing 19 jaar uit Bergen op Zoom. Het examen werd afgenomen in een kamer in het gouvernementsgebouw aan de Waterstraat in 's-Hertogenbosch.

²³ Zuster Maria Teresa 1926 pag.36.

²⁴ Zuster Maria Teresa 1926 pag.43.

²⁵ Zuster Seraphine van Heretum kwam zelf uit Schijndel. Slechts enige weken na het overlijden van de 1^e algemene overste is zij tijdens het kapittel van 5 mei 1845 gekozen tot nieuwe algemene overste en zal de congregatie leiden tot 1862.

²⁶ De familie De Bref is bekend vanuit de Boxtelse archieven. Op een loonlijst van landmeter en architect Hendrik Verhees prijkt de naam van Lambert de Bref, de grootvader van Mieke de Bref. Hij is vanuit Luik naar Boxtel gekomen om er onderhoudswerkzaamheden te verrichten aan de in 1741 aangelegde straatweg van 's-Hertogenbosch naar Eindhoven. In 1769 is hij weduwnaar van Maria Tegenbosch en op 3 december van dat jaar hertrouwt hij met Johanna van Brunshot. Uit dit huwelijk worden twee zonen geboren nl. Martinus [24.2.1770] en Johannes [28.7.1772]. Johannes, klompenmaker van beroep, trouwt met Hendrina Koppen op 11 februari 1809 en uit dat huwelijk worden twee meisjes geboren nl. Lambertina [3.2.1810] en Annemarie of Mieke [28.8.1812]. Mieke verliest haar vader in 1827 en haar moeder in 1829.

²⁷ Zuster Maria Teresa 1926 pag. 44.

²⁸ Zuster Maria Teresa 1926 pag. 45 en 46.

²⁹ Zuster Maria Teresa 1926 pag. 52.

³⁰ Volgens een uitgegeven kalendarium zijn in de jaren 1843-1863 maar liefst 16 jonge zusters overleden. Ter illustratie een kort overzichtje van de 19 religieuzen die zijn overleden op een gemiddelde leeftijd van 31 jaren en 7 maanden te weten de liefdezusters: Antonia van den Berg [1814-1843], Alphonsa van Heertum [1825-1843], Vincentia de Bref [1812-1845], Theresia van Rooij [1819-1846], Rosalia de Leijer [1808-1848], Ignatia Hermans [1820-1850], Alphonsa Strik [1823-1852], Vincentia Kluijtmans [1826-1854], Coleta van de Ven [1827-1855], Bernardina Verhagen [1819-1856], Clara van Lith [1820-1856], Magdalena van Son [1813-1856], Theresia Arts [1813-1857], Xaveria van Zeeland [1832-1858], Francisca Meijer [1824-1858], Augustina Eeuwens [1814-1860], Bonifatia van der Schoot [1841-1861], Barbara Habraken [1839-1861] en Clara van de Gevel [1829-1862]

³¹ Zuster Maria Teresa 1926 pag.56; het veertigurengebed is een gebedsdienst waarbij men 40 uren aaneengesloten, verdeeld over drie dagen, de monstrans waarin de hostie [het brood van Christus] zich bevindt voor het tabernakel op het hoofdaltaar plaatst om aanbeden te worden. De gelovigen verenigen zich dan in stilte, in gebed, bezinning en meditatie. Het is een vorm van devotie die al in de 6^e eeuw is ontstaan. Onder de term 'aflaat' verstaat men een vorm van kwijtschelding van wat je in je leven misdaan zou hebben [WP resp. dl 19 en dl.1]. De H.Vaten zijn alle kelken en cibories die in het tabernakel [de bewaarplaats op het altaar] aanwezig zijn. Onder het 'LoF' verstaat men een algemene gebedsdienst met allerhande gezangen tot lofprijzing van Christus.

³² Over deze kweekschool meer informatie in volgende hoofdstukken.

³³ Onder adering verstaat men het openen van een bloedvat om het te veel aan opgestuwd bloed aan het lichaam te onttrekken. Een eeuwenoude dokterspraktijk. De prent laat zien hoe door een 16de-eeuwse chirurgijn een adering wordt toegepast bij een oudere dame.

Notenapparaat deel 2

³⁴ In dit verband zij verwezen naar zijn eerste geschreven regel waar op de titelpagina het woord ‘barmhartigheid’, refererend aan de stichting van de Zusters van Tilburg, keurig is doorgehaald.

³⁵ Bepaalde termen vereisen wel enige uitleg: camelot = een fijne stof van kemelhaar; schapelier = scapulier, afgeleid van het lat. scapulae = schouders nl. een door sommige kloosterorden en congregaties op borst en rug tot aan de voeten neerhangende lap stof, die over het kloosterhabijt heen gedragen werd; niet te verwarren met het lint of ket-tinkje met een scapuliermedaille dat in de periode van het ‘rijke roomse leven’ door heel veel katholieken gedragen werd; berbet of barbet = een soort witte bef; lijnwaad = fijn linnen, stiklijf = een door vrouwen gedragen doorge-stikt keurslijf dat gemaakt is van fijne stof; diemiet = afgeleid van het Gr. dimiton = sterke katoenen stof in keper-verbinding met ingeweven patroon; baaijen = wollen weefsel; een voile = bedoeld is een vaal of falie nl. een afhan-gende sluier

³⁶ Vigiliedagen zijn dagen die vallen pal voor een kerkelijke feestdag.

³⁷ Als in dit stuk gesproken wordt over het 36-jarig bestaan van de congregatie bedoelt de bisschop dat 36 jaren geleden nl. in 1845 de eerste regel kerkelijk is goedgekeurd. De congregatie als zodanig bestond in 1881 immers al 45 jaren.

³⁸ Hier is bezoek het eerste bezoek van de Bossche bisschop aan Rome bedoeld.

³⁹ zie: de inleiding op de uitgave van de Constituties

⁴⁰ zie: de uitgave van 1881 pag. 34

⁴¹ Het is in het verleden meermaals voorgekomen dat door het kapittel iemand was gekozen die op dat moment niet tot de kloostergemeenschap van het moederhuis behoorde, maar in een van de andere kloosters leefde en werkte.

⁴² Verzameling documenten onder de rubriek ‘Constituties en Regelen’

⁴³ Evangelische raden = een term die verwijst naar de raadgevingen, door Jezus zelf in zijn Evangelie ter beoefening aanbevolen. Meer in het bijzonder worden met de evangelische raden de drie raadgevingen bedoeld waarmee Jezus gelovigen uitnodigt tot navolging van Hem in gehoorzaamheid, vrijwillige armoede en zuiverheid [celibaat].

⁴⁴ Tweede Vaticaans Concilie – een grote kerkvergadering van alle bisschoppen ter wereld o.l.v. de paus te Rome; dit concilie, dat al in 1959 was aangekondigd door paus Johannes XXIII [Angelo Roncalli] werd officieel geopend op 11 oktober 1962 en definitief beëindigd op 8 december 1965. Het stond helemaal in het teken van het zgn. ‘aggiorna-mento’ een beweging tot modernisering van de hele wereldkerk dus incl. alle kloostergemeenschappen. Populair gezegd werden ‘ramen en deuren opengezet’ en kwam een ingrijpend proces op gang om van een gesloten kerkge-meenschap toe te groeien naar een veel opener geloofsgemeenschap, met een groter accent op kerk-zijn vanuit een-ieders eigen verantwoordelijkheid en persoonlijk geweten. Het was overigens een merkwaardig concilie omdat tijdens deze jarenlange kerkvergadering paus Johannes XXIII zelf overleed op 3 juni 1963 en binnen drie weken nl. op 21 juni 1963 al werd opgevolgd door paus Paulus VI [Giovanni Battista Montini].

⁴⁵ Professie = het afleggen van de geloften, zowel de tijdelijke als de eeuwige.

⁴⁶ Directorium = een soort ‘wegwijzer’ of ‘leidraad’ hoe men de regelgeving in de dagelijkse praktijk uitgevoerd wil zien; elementen daaruit komen nog uitgebreid ter sprake in andere hoofdstukken.

⁴⁷ Volgens de H. Regel zoals kerkelijk goedgekeurd op 24 juni 1845.

⁴⁸ Helaas heeft de congregatie geen foto of geschilderde afbeelding van Zr. Vincentia de Bref de 1^e algemene overste.

⁴⁹ Enige wetenswaardige details uit het leven van zuster Seraphine: zij is te Schijndel geboren op 6 november 1812 ’s avonds om tien uur; het ouderlijk huis stond in de Borne; zij treedt in in de congregatie op 27 juli 1840 en overlijdt in het moederhuis op 29 juni 1873. Zij was een dochter van Rodier [Reinerus Wilhelmus] van Heretum en Adriaantje van de Ven. Ze had slechts één oudere zus nl. Hendriena die al op 56-jarige leeftijd overlijdt. Volgens de opgave van het kadaster uit 1832 bezat de familie drie panden te weten A 1076 een huis van de 5e kwaliteitsklasse gelegen onder de Borne, C 2040 van de 11e kwaliteitsklasse in de Putsteeg en tenslotte C 2238 van de 9e kwaliteitsklasse in de Slui-perman. Tijdens haar bestuursperiode wordt op 13 maart 1856 de eerste stichting buiten het moederhuis gerealiseerd nl. het klooster te Geldrop op verzoek van Franciscus van Erp, een broer van de stichter van de congregatie. Boven-dien is zij de grondlegster geweest van de aller oudste opleidingsschool van de zusters, de in 1858 gestichte ‘normaal-school’. Met dank aan Wil van de Ven voor het verstrekken van de genealogische gegevens.

⁵⁰ Bij het passeren van deze notariële akte zijn alle zusters aanwezig geweest die toen op het moederhuis woonden bekend als ‘geestelijke zusters in het gesticht van liefdadigheid’, allen ‘zonder beroep’ op een na, te weten: Adriana van Heretum, Adriana van Buel [schoolhouderes], Anna Catharina de Gier, Nicolasine Spierings, Kristina van Boxtel, Wilhelmina van Lith, Helena van der Kant, Hendrina van Son, Petronella Eeuwens, Ida Arts, Gerarda Meyer, Maria Strik, Emmerdina van Lith, Petronella van Drunen, Wouterina Mallens, Jacoba van Nistelrooy, Josina Verhagen, Lamberdina Verhagen, Gertrudis Francisca Teulings en Joanna Martina van der Linden – opmerking: het is merkwaardig dat hier Zr. Scholastica [Helena van der Kant] niet als schoolhouderes wordt aangemerkt want zij is voor deze functie op 15 oktober 1845 al geslaagd op basis van de Lager Onderwijswet van 3 april 1806.

⁵¹ Enige genealogische details over zuster Emmanuël de Gier: Ze is geboren op 24 augustus 1821 in een Kerkdriels gezin van 9 kinderen van Peter de Gier en Maria Mulders, de laatste afkomstig uit de Sint Jacobparochie te ‘s-Hertogenbosch. Haar vader is landbouwer. Ze wonen in Kerkdriel in het dorp en hun huis is kadastraal bekend onder sectie K nr.171. Anna Katarina [24.8.1821-24.11.1907] zijn de doopnamen van Zr. Emmanuël. Ze was de 4^e in het gezin. Haar moeder sterft al in 1829 in het kraambed op 32-jarige leeftijd bij de geboorte van een doodgeboren dochtertje. Anna Katarina was toen pas 8 jaar oud.

Opvallend is de sterfte op vroege leeftijd van verschillende van haar broers en zussen. Van de 9 kinderen [8 uit het 1^e en 1 uit het 2^e huwelijk] overlijdt Gijsbertus op 7-jarige leeftijd, Mathias op 29-jarige leeftijd, Maria na 1 jaar en 3 dagen, de volgende Maria op 8-jarige leeftijd. Dat betekent dat voor dat Zr. Emmanuël intreedt te Schijndel ze haar oudere broertje, de twee zusjes Maria, het doodgeboren zusje, haar moeder en haar vader al ten grave heeft gedragen! Alleen haar oudste broer Johannes wordt 84 en overlijdt te Rotterdam en haar broer Antonie is 76 jaar geworden. Omdat haar moeder op zo’n jonge leeftijd sterft en vader Peter de Gier op dat moment achterblijft met 4 kinderen hertrouwt hij op 1 februari 1831 met een zekere Maria Antonia Verhoeckx. Uit dat 2^e huwelijk wordt nog een dochtertje geboren nl. Margaritha Matthia die wordt geboren op 1 december 1831 en overlijdt te Schijndel op 9 november 1896. Haar vader overlijdt te Driel op 20 december 1838, dus al voor dat Zr. Emmanuël besluit in te treden bij de Zusters van Schijndel.

⁵² In hoofdstuk 1 is hier al ruimschoots aandacht aan besteed.

⁵³ Zie de centrale lijst van alle stichtingen met hun jaartallen in bijlage 2.

⁵⁴ Zuster Ignatia van Vlokhoven werd op 1 maart 1848 te Woensel geboren, trad op 20 mei 1866 in, was werkzaam in het onderwijs, legde haar eeuwige geloften af in 1870, was op 20 september 1880 overste van het klooster in Raamsdonksveer waar ze veel aanzien genoot van de hele dorpsgemeenschap, werd op 4 oktober 1888 gekozen als assistente in het hoofdbestuur en vanaf dat moment in het moederhuis tevens belast met de zorg voor de novicen totdat ze in 1894 tot algemene overste werd gekozen. Onder haar gezag zijn 10 nieuwe kloosters gesticht, is de kweekschool te Schijndel gebouwd en officieel in 1897 geopend en is de te klein geworden moederhuiskapel vervangen door een nieuwe grote kapel, zoals wij die nu nog kennen.

⁵⁵ Zuster Theodora Slits was al huisoverste geweest in Son en Geldrop. Onder haar bestuur heeft de congregatie zich in 1918 aangesloten bij de soevereine Orde van Malta, die tijdens de 1^e wereldoorlog tot aan 1919 de vrijwillige ziekenzorg heeft georganiseerd. Door verschillende commissarissen van die orde is toen aan de congregatie concrete hulp gevraagd voor de ziekenverpleging der vluchtelingen aan de grens. Tussen 20 oktober en 18 november 1918 hebben 15 zusters hun beste krachten aan dit liefdewerk gegeven. Zuster Theodora ontving het Erekrus der Verdiensten als Ridder der Orde van Malta. Zij was ook de eerste algemene overste die in 1923 op het stoomschip Oranje Nassau een visitatiereis ondernam naar het missiegebied in Curaçao.

⁵⁶ Informatie in een speciaal schrift met een latere uitwerking van alle correspondentie rond de kapittels en verkiezingen over de periode 1845-1952.

⁵⁷ Zuster Cecile is als Petronella Helena Maria Kievits in Weurt-Beuningen op 23 maart 1896 geboren als dochter van Johannes Jacobus Maria Kievits en Anna Maria Aalbers. Op 26 juni 1917 is ze ingetreden in de congregatie en overleed op 25 februari 1994 in verpleeghuis Sint-Barbara. Na enige jaren gewerkt te hebben in Eindhoven-Woensel op de Kloosterdreef en Hemelrijken o.a. op de Theresiaschool is ze vanaf 1 september 1930 overgeplaatst naar de Mariakweekschool te Schijndel en heeft daar met veel toewijding gewerkt tot 11 december 1940, totdat ze geroepen werd om met al haar talenten leiding te gaan geven aan de congregatie. Op 17-jarige leeftijd heeft ze in 1913 haar akte vrije en orde-oefeningen der gymnastiek behaald, in 1916 het toen verlangde godsdienstdiploma, gevolgd door de akte van bekwaamheid als onderwijzeres in 1920, de zgn. akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de gymnastiek in 1926; voorts heeft ze gestudeerd aan de toenmalige Rooms-Katholieke Leergangen afd. profane muziek en behaalde daar in 1929 Piano L.O. en in 1930 het diploma zangonderwijs aan kweekscholen.

⁵⁸ Bij de bespreking van de historie van het moederhuis zal hier verder over uitgeweid worden.

⁵⁹ Hierbij moet overigens aangetekend worden dat vanuit het klooster onder Eindhoven-Woensel, waar twee kandidaten afgevaardigd mogen worden nl. Zr. Alphonsia en Zr. Marie Antonia, beiden in functie als 'raadzuster' staan geregistreerd. In dit geval dus geen 'moeder', maar wel twee zusters met een leidinggevende taak.

⁶⁰ Zuster Borgia Boerkamp werd als Johanna Alberta geboren op 11 juli 1902 te Terwolde als dochter van Johannes Christianus Boerkamp en Berendina Maria Voetdijk en is gedoopt in de Martinuskerk te Duistervoorde. Ze is ingetreden in de congregatie op 5 februari 1923 en legde haar eeuwige geloften af op 6 augustus 1927. Ze behaalde tussen 1924 en 1931 diverse diploma's om les te kunnen geven in het huishoud- en nijverheidsonderwijs. Ze is werkzaam geweest op het moederhuis, Geldrop, Borne [1^e periode], Hemelrijken in Eindhoven, Borne [2^e periode], moederhuis en generalaat, vanaf 1965 Eindhoven-Woensel en is daar overleden op 1 november 1989. Gedurende 12 jaren heeft ze als algemene overste de congregatie geleid 1952-1964. In 1957 heeft ze met het hoofdbestuur de nieuwbouw van het generalaat betrokken [het oude rectorshuis uit 1885], in 1961 is onder haar leiding het 125-jarig bestaan van de congregatie gevierd [1836-1961] en in 1963 vierde ze als algemene overste haar 40-jarig kloosterfeest.

⁶¹ Zr. Veronique van Woerkum, komend uit het basisonderwijs, heeft op een inspirerende wijze leiding gegeven aan de congregatie. Onder haar medezusters wordt zij gekarakteriseerd als een religieuze met visie, moed en doorzettingsvermogen, overtuigd van de nieuwe wegen die begaan moesten worden, maar die ook daadkracht toonde en haar medezusters meenam in dat bewustwordingsproces van 'vernieuwen doe je van binnenuit'. Na haar 24-jarige bestuurstaak, 6 jaar assistente en 18 jaren als algemene overste heeft ze zich enorm verdienstelijk gemaakt binnen de kloostergemeenschap aan de Hoogstraat te Eindhoven, wijk Gestel, waar het motto 'opkomen voor de allerarmsten' zichtbaar werd gemaakt o.a. in de opvang van vluchtelingen en vredesactiviteiten als belangrijkste pijler. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat burgemeester Rein Welschen in 1996 voor zuster Veronique een bijzondere waardering in gedachten had nl. de uitreiking van het ereteken van de stad Eindhoven.

⁶² Voor nadere details over dit extra ingelaste vernieuwingskapittel zie : kloosterarchief onder de rubriek 'Kapittelstukken' inventarisnummers 9 tot en met 34.

⁶³ Zusters van Liefde 'Op weg waarheen' – begeleidende brochure voor het vernieuwingskapittel van 1968.

⁶⁴ Voor details rond het kapittel van 1970 zie : het kloosterarchief onder de rubriek 'Kapittelstukken' inventarisnummers 36, 37 en 38.

⁶⁵ Kapittelstukken inv.nr.40

⁶⁶ Rond dit kapittel van 1976 zijn ook een hele serie zgn. 'kapittelbulletins' verschenen en een afsluitende brochure getiteld 'Verder op weg'. Zie kloosterarchief inv.nr. 50.

⁶⁷ 'Congregatie over grenzen' waarin de rol van de congregatie op mondiaal niveau uitdrukkelijk aan een bezinning is onderworpen en 'Wisselweij' gericht op het uitwisselen van elkaars inzichten en diepste gevoelens t.a.v. een vernieuwd religieus leven.

⁶⁸ Brief aan alle zusters van de congregatie dd. 25 augustus 1982 in de map 'congregatiebestuur nr.3'.

⁶⁹ De krant, samengesteld onder eindredactie en vormgeving van Ton Smits van de Konferentie Nederlandse Religieuzen afdeling Pers en Publiciteit en is uitgegeven in september 1982 en wordt omschreven als eenmalige uitgave van de Zusters van Liefde [kapittelstukken inv.nr.58]

⁷⁰ Zuster Florentina van Calsteren is naast algemene overste landelijk vooral bekend geworden als voorzitter van de Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen [SNVR]. Zij is zuster Sarto Smits opgevolgd, de overste van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria. Deze SNVR is een overkoepelende organisatie van 85 congregaties van vrouwelijke kloosterlingen met in 1989, het jaar van haar aantreden, in totaal 15.500 zusters. Zuster Florentina karakteriseerde de SNVR als een onmisbare schakel voor de gemeenschappelijke behartiging, maar zeker ook als een uitdrukking van zusterschap dat veel verder reikt dan de eigen congregatie. Een gedachte die zij meegaf was dat in een tijd, waarin religieuzen veel minder dan voorheen een vanzelfsprekende plaats bezetten in kerk en samenleving en waarin gelovigen en christenen niet langer meer ondubbelzinnig het gelijk aan hun kant schijnen te hebben, een tijd van religieus fanatisme en mateloze scepsis, is het meer dan ooit nodig elkaar vast te houden, te bemoedigen en te bevestigen in kleine beetjes hoop, die wij soms midden onder ons zien oplichten. Zuster Florentina was destijds werkzaam in de zwakzinnigenzorg en de kinderbescherming. Ook was zij stafmedewerkster bij het centraal adviesbureau voor priesters en religieuzen. Als voorzitter van de SNVR hechtte zij eraan veel aandacht te geven en te vragen voor de positie van de vrouw in onze samenleving. Uit waardering voor haar inspirerend werk ontving zij in 1994 de Harriët Freezer-ring en in 1995 de eremedaille van Officier in de Orde van Oranje Nassau.

⁷¹ Verslag Algemeen Bestuur 1982-1988 Kapittelstukken inv.nr.91

⁷² Kapittelstukken inv.nrs. 81-90

⁷³ Voor alle kapittelstukken van 1988 zie de inv.nrs. 91-105 en voor de besluitvorming inv.nr.106. Ook vindt men informatie terug in de ringband 'Congregatiebestuur' nr.6

⁷⁴ Het ‘directorium’ kan men beschouwen als een concrete uitwerking van de algemene regelgeving. In het directorium worden allerlei praktische zaken geregeld. Zo was er ruim voor de goedkeuring der constituties in 1990 een 5-delig directorium in gebruik bestaande uit 33 hoofdstukken, **deel 1** Het kloosterleven met als thema’s: doel van het kloosterleven, geloften en evangelische raden, vrijwillige armoede, maagdelijke zuiverheid, bovennatuurlijke gehoorzaamheid, offer en vereniging en eenvoud als ons kenmerk – **deel 2** Het gemeenschapsleven met als thema’s: leven in gemeenschap, gemeenschapsleven en persoonlijkheid, onderlinge liefde, viering van de eucharistie, het breviergebed, de openbare schuldbelijdenis, tafelgemeenschap, recreatie-gemeenschap, stilte en ingekeerdheid, de dagorde – **deel 3** Leven met God onderverdeeld in: huis van God, school van gebed, wereld van symbolen, overwegend gebed, lezing en gebed, met Maria, bekering, vernieuwing, voltooiing – **deel 4** Werken voor God met als aandachtspunten: open naar medemens en wereld, gevend van zichzelf, begaan met de nood van anderen, tot opbouw van Christus’ Lichaam en ten slotte **deel 5** gewijd aan: de geest van de stichter, de H. Regel, de oversten. In 1990 is dit 5-delig directorium rigoureus teruggebracht tot 10 hoofdstukken en 50 artikelen te weten – hoofdstuk 1 Leiding en gezag met als concrete thema’s: van belijdenis naar beleid, beleidsvorming, beleidsvoering, op plaatselijk, regionaal en algemeen terrein [artikelen 1-22], hoofdstuk 2 Het kapittel onderverdeeld in algemeen kapittel, opbouw van het kapittel, verkiezingsprocedures [artikelen 23-31] hoofdstuk 3 Het financieel beleid en beheer [artikelen 32-47] en ten slotte hoofdstuk 4 Uittrede uit de gemeenschap [artikel 48-50]

⁷⁵ Zuster Truus Sonder, geboren in Bornerbroek in Twente, trad op haar 19^e in de congregatie in. Op de huishoudschool te Borne had ze al kennis gemaakt met het werk en leven van de Zusters van Liefde. Na haar intrede heeft ze de kweekschoolstudie gedaan en begon in het basisonderwijs. Na 1975 is ze een opleiding gaan volgen voor vormingswerk bij religieuzen. Haar voorkeur ging uit naar leidinggevende functies, bezinning op het wezenlijke en nieuwe ontwikkelingen vorm geven. Bijna 20 jaar heeft ze meegeholpen aan de vernieuwing binnen orden en congregaties in Nederland, België en Duitsland. Vanaf 1994 wordt ze als leidinggevende in het team van bestuursleden geconfronteerd met een vergrijzende congregatie, afbouwbeleid door de sluiting van vele kloosters, geen zusters meer werkzaam in de vroegere liefdewerken etc., maar ze ziet het tegelijkertijd als een uitdaging om vanuit deze concrete realiteit toch serieus te blijven zoeken naar nieuwe inspiratiebronnen en te werken vanuit de grondinspiratie van de Zusters van Liefde. Geloof en spiritualiteit zijn haar drijfveren om dit bestuurlijk werk in dienst van anderen te doen. Als 11^e algemene overste is ze nu in 2011 aan haar derde bestuursperiode van 6 jaren bezig.

⁷⁶ Bestuursbrief nr.5 dd. 21 juni 1995

⁷⁷ Bestuursbrief nr.8 dd. 20 december 1995

⁷⁸ zie de website www.zustersvanliefde.nl onder de rubriek ‘werkorganisatie’.

⁷⁹ Zie deel 2 waarin aan de eenvoudige kleding van postulanten al aandacht is besteed

⁸⁰ Bij de keuze van de kloosternaam sprak men lange tijd het volgende formulegebed uit: ‘Wij geven u de namen van uwe H. Moeder Maria en van de heilige NN opdat zij u mogen bewaren en beschermen en veilig mogen brengen tot de bruiloft van het Lam ten eeuwigen leven Amen’. Bij de uitreiking van de medaille bad men: ‘Ontvang de medaille N en sta volmaakt en volledig in geheel den wil van God opdat Gij door Zijne hulp op den bepaalden tijd tot het noviciaat zult toegelaten kunnen worden. In den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geests Amen’.

Notenapparaat deel 3

⁸¹ Zo lezen we bv. in dagboek 5 over de periode 1953-1955: “Heden [28 januari 1958] is de retraite begonnen ter voorbereiding op de eeuwige geloften voor 14 postulanten, 6 novicen, 12 geloftezusters en 31 geprofeste zusters onder leiding van de jezuïet pater Klene” en in dagboek 6 over 1955-1958: “Heden 6 februari 1956 eindigde de jaarlijkse retraite en 9 zusters legden de eeuwige geloften af, 16 zusters de tijdelijke geloften, terwijl 7 postulanten de religieuze kleding ontvingen”. Zie voor het begrip ‘retraite’ elders.

⁸² Directorium 1990 hoofdstuk 4 onder de rubriek ‘intrede in de gemeenschap’ artikelen 57-63.

⁸³ Bij de ontvangst van de sluier bidt men: ‘Ontvang den heiligen sluier en leer de wereld verachten en Christus van ganser harte beminnen, in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geests Amen’ en bij de overdracht van het regelboek luidt de tekst..... In de door pastoor Van Erp geschreven regel uit 1847 zijn wat bepalingen opgenomen over de novicen, van wie men hun ouderdom moet onderzoeken want ze mogen niet ouder dan 30 jaar zijn; ze dienen van een fatsoenlijke afkomst te zijn, gezegend met een gezond lichaamsgestel, dus geen opmerkelijke lichamelijke gebreken hebben; men dient er zich vooraf van te verzekeren dat zij zacht en vreedzaam van humeur zijn en dat ze een zedig en godvrezend gedrag getoond hebben in de wereld; men zal ze oefenen in de religieuze deugden vooral in ootmoedigheid, verloochening van de eigen wil; volgens de stichter zijn ze ongeschikt als er sprake is van eigenzinnigheid, stijfhoofdigheid, heerszuchtigheid e.d.

⁸⁴ In het directorium uit 1990 staat geschreven: “Omdat het belangrijk is voor het gehele verdere leven van elke zuster zal de novicenmeesteres met zorg worden gekozen; het zal iemand zijn die zelf geschoold, ervaring heeft van het geestelijk leven, de nodige tact en geduld kan opbrengen, om dit over te dragen op jongeren. Zij zal eerbied moeten hebben voor de eigen aard van iedere nieuwe generatie, voor de persoonlijkheid die iedere mens is. Zij zal niet alleen kennis overdragen, maar zelf voorgaan in alles wat zij van de novice verwacht. Voor haar opdracht moet zij voldoende tijd en ruimte hebben”.

⁸⁵ Directorium bij de constituties van 1990 hoofdstuk 4 onder de rubriek ‘het Noviciaat’ artikelen 64-72.

⁸⁶ Directorium 1990 hoofdstuk 4 onder de rubriek ‘tijdelijke professie’ artikelen 73-77.

⁸⁷ Hoofdstuk 2 artikelen 7-38.

⁸⁸ De aspirante Zr. Marie Leonarda [Petronella Kuijpers] legde op 1.4.1902 haar geloften af in de kapel van het Sint Andreasgesticht te Utrecht waar ze enige dagen later geopereerd werd en gelukkig herstelde; de aspirante Zr. Cunegundis [Antonia van Mil] legde vanwege een zware typhuskoorts in ‘het Hout’ op 20 april 1902 de geloften af, welke geloften ze herhaalde op 31 augustus 1902 aan het einde van de retraite; Zr. Petronella Konijn, lijdende aan de tering zoals men het toen omschreef, werd dispensatie verleend en legde de geloften af op 17 juli 1904 en is op 8 augustus daaraanvolgend te Beek en Donk overleden; de novice Zr. Susanna Meijer mocht na een ingrijpende operatie op 8 augustus haar geloften afleggen en overleed drie dagen later; aspirante Zr. Maria Sebastiana van Will leed te Beek en Donk aan de tering en kreeg dispensatie en mocht op 15 augustus 1906 haar geloften afleggen; aspirante Zr. Maria Adelgonda van der Putten legde op haar ziekbed in het moederhuis haar geloften op 26 oktober 1906; bij schrijven van 27 juni 1911 is tot de professie, met nog 25 andere zusters, toegelaten Zr. Maria Wilmine Maas, die omwille van haar ziekte op haar ziekbed op 7 augustus 1911 is geprofest; in het oude Barbaraklooster in Wijbosch heeft de aspirante Zr. Maria Phileberta [Mathea Sanders], lijdende aan de tering, de vier geloften afgelegd op 15 maart 1917 en is op 8 augustus van dat jaar overleden.

⁸⁹ In de hectograaf van 21 juli 1948 map 21 is een opmerkelijk schrijven te lezen van de toenmalige algemene overste n.a.v. de uittreding van een geprofeste zuster, wat illustreert welke gevoelens het opriep als een eeuwig geprofeste het klooster verliet. Later is men daar binnen de congregatie overigens genuanceerder, milder en begripvoller over gaan oordelen en worden door diverse zusters heden ten dage contacten onderhouden met uitgetreden cursusgenoten. Een hectograaf was een rondzendbrief naar alle huizen van de congregatie. Het bericht klonk als volgt: “Eerwaarde en Beminde Moeder en Zusters – Wij hebben u een treurige mededeling te doen en daarom valt het vanzelf zwaar deze hectograaf voor u te maken. Een onzer geprofeste zusters is ontrouw geworden aan haar roeping en aan onze congregatie en is weer in de wereld teruggekeerd. Het is een droevige gebeurtenis voor ons omdat een der onzen het grote geluk van haar heilige roeping verwerpt en haar levensgeluk gaat zoeken in de wereld, waar het zeker voor haar niet te vinden is. Daarna volgt een hele serie vermaningen aan alle zusters om toch vooral ‘staande te blijven in de strijd en de gevaren’ die iedere zuster kan overkomen en vooral hen die gebed en geestelijke oefeningen verzuimen onder voorwendsel van drukke bezigheden en liefdewerken. Zo’n zuster brengt immers haar roeping in gevaar. Een treurige ondervinding leert dit en nu hebben we weer het bewijs ervan”. In de slotzin wordt aangegeven dat het de bedoeling is dat deze hectograaf in alle huizen wordt voorgelezen op zondag 25 juli en dat over de inhoud ervan nooit met iemand gepraat zal worden! Laten we in christelijke naastenliefde Gods barmhartigheid afbidden voor de persoon die ons heeft bedroefd en laten we er aan denken ’n H. Mis en H. Communie van eerherstel op te offeren om wat zij tegenover God misdeed.

⁹⁰ Bijzondere Regelen voor de Zusters van Liefde 2^e uitgave 1872 kloosterarchief inv.nr. 4436 artikel 78.

⁹¹ In een hectograaf uit 1932 lezen we...’De oversten moeten een bijzondere zorg tonen voor het geestelijk leven van de zusters en vooral de jonge zusters meer opzettelijke leiding geven’. In een hectograaf uit 1938 lezen we...’Moeder [overste] waak over het geestelijk leven van uw zusters en zorg dat zij de nodige tijd hebben maar ook de nodige tijd nemen om haar geestelijke oefeningen goed, rustig en aandachtig te kunnen doen. ’t Moet niet voorkomen dat een zuster bijna dagelijks haar geestelijke lezing verzuimt, het bijzonder gewetensonderzoek verwaarloost, zelfs nu en dan het getijdengebed achterwege laat zonder dat ‘moeder’ daar iets van merkt’.

⁹² Hectograaf z.d. doos 1 mapje 22 en dit betekende een andere koers dan die uit de regelgeving uit 1872.

⁹³ In de dagboeken tussen 1931-1958 is over die ontwikkeling het een en ander terug te vinden, welke notities in chronologische volgorde zijn beschreven.

⁹⁴ Blijkbaar heeft de afwerking te wensen overgelaten want in 1951 worden alle getijdenboekjes met ‘minder goede bandjes’ teruggenomen en gratis vernieuwd. In november van dat jaar is alles hersteld.

⁹⁵ Op een bijeenkomst op 16 januari 1951 komt pater Stallaert samen met een afgevaardigde van drukkerij Gottmer uit Haarlem om over de nieuwe bewerking te spreken.

⁹⁶ De boeken met het Klein Brevier worden op 23 maart 1954 bezorgd.

⁹⁷ Zo is bv. in de hectograaf van 11 oktober 1962 een lijst van meditatieboeken gepubliceerd

⁹⁸ Directorium van vóór 1990 deel 3 hoofdstuk 21.

⁹⁹ Enkele zusters hebben in het verleden die stap ook gezet.

¹⁰⁰ Bulletin 46 uit 1977 en bulletin 9 uit 1978.

¹⁰¹ Inventarisnummer 4441 - Bijzondere Regelen 1893 pag. 164 e.v. art. 109-113 [een uitgave van de stoomdrukkerij van het RK Jongensweeshuis Tilburg]

¹⁰² Zie voor stilte en recreatie bv. het memoriaalboek notitie 77 uit 1886, hectograaf 25.4.1933, 1 juli 1965 waar gesproken wordt over een commissie 'stiltebeleving', 31 oktober 1965 waarin het merendeel der zusters het verlangen uit de stilte op eigen wijze te mogen beoefenen wat men als ideaal ziet, maar er rijzen enige twijfels of iedereen daar wel aan toe is, 18 mei 1966 verschijnt van de hand van Zr. Marie Odilia een stenciltje met 'gedachten over stilte'.

¹⁰³ Constituties uitgave 1990 hoofdstuk 4 is geheel gewijd aan de grote waarde van het gemeenschapsleven van de zusters.

¹⁰⁴ Gedrukte regel uit 1872 hoofdstuk 31 de artikelen 127-131; dat hoofdstuk begint met de woorden: "Onder de oefeningen van godsvrucht is de geestelijke afzondering een zeer krachtig middel om den mensch tot het ware geluk te leiden. Het is dáár, in die zalige afzondering, dat God tot het hart spreekt, dat de zondaar zich bekeert en de regtvaardige krachtadig bewogen wordt om op den weg der volmaaktheid met blijdschap te vorderen"; in het memoriaal van de congregatie nr. 95 wordt de term 'jaarlijkse retraite' gebruikt.

¹⁰⁵ Illustratief is bv. de circulaire van algemene overste Maria Theresia Veltman dd. 20 juli 1934 die haar brief begint met de woorden: "Nu de tijd nadert waarop door de zusters de jaarlijkse retraite in de congregatie weer gehouden zal worden, voel ik mij gedrongen U enige aansporingen te geven die U met Gods genade mogen helpen een vruchtbare retraite te houden volgens de geest van de Congregatie. De oversten van de huizen mag ik zeker wel verzoeken deze opwekkingen in een conferentie met de zusters te behandelen in de voorbereidingstijd van de retraite".

¹⁰⁶ Congregatiebulletin 1971.2.

¹⁰⁷ Uit mijn eigen jeugd kan ik me van de Andreasschool te Tilburg nog herinneren dat ook de Fraters van Tilburg hun maandelijks recollectiedag kenden op woensdag en dat dan de school vrij was. In de hectograaf van 7 april 1932 staat te lezen: "Men houde zich streng aan het voorschrift van den H.Regel voor wat betreft werkzaamheden onder de retraite en op recollectiedagen nl. werkzaamheden en liefdewerken, die niet volstrekt noodig zijn, zal men tot een anderen dag uitstellen".

¹⁰⁸ Memoriaal van de congregatie de posten 69 en 70 en in het gedenkboek der congregatie pag. 76.

¹⁰⁹ www.zustersvanliefde.nl onder de rubriek 'pastoraat'.

¹¹⁰ De cantatediensten zijn bijeenkomsten waarin iemand van het pastoraal team extra uitleg geeft over de concrete betekenis en bijbelse achtergrond van bv. psalmen die zijn gekozen voor de liturgische viering en die men dan in die bijeenkomst ook meteen met de dirigente instudeert. In 'cantate' zit het woord 'cantare'= zingen.

¹¹¹ Memoriaalboek post 50, 51, 96, 154, 199, 254; in 199 staat genoteerd 'den 16 december 1912 heeft de Hoogeerw. Heer Mgr. J. Pompen vicaris-generaal van het bisdom 's-Hertogenbosch in het moederhuis visitatie gehouden, waarbij alle geprofeste zusters, aspiranten en novicen gehoord zijn. Na de visitatie heeft de visitator zijne tevredenheid betuigd voor den goeden geest der zusters en hebben wij verder geen schrijven van Monseigneur ontvangen'; in de 'bestuursarchieven' zijn de visitatieverslagen zorgvuldig bewaard..

¹¹² Memoriaalboek post 254.

¹¹³ Een hectograaf is te beschouwen als een circulaire of rondzendbrief van de algemene overste na overleg met de leden van het hoofdbestuur.

¹¹⁴ De hectografen en congregatiebulletins berusten in het archief van de congregatie, terwijl de Berichten Uit Schijndel [BUS] zijn te raadplegen op de website www.zustersvanliefde.nl. Die ademen een enigszins andere sfeer dan de vroegere berichtgeving.

¹¹⁵ De congregatieprojecten zijn altijd initiatieven van naastenliefde en zorg voor de armen die voor een belangrijk deel financieel worden ondersteund. Dit past ook precies binnen de doelstelling van de congregatie nl. uit je eigen overvloed delen en daarbij primair de allerarmsten van dienst willen zijn in de geest van Vincentius à Paulo. Enerzijds is het ondersteuning van projecten binnen de ontwikkelingsgebieden waar de zusters zelf werkzaam zijn, maar daarnaast zijn er legio voorbeelden waarbij men acties ondersteunt vanuit bewegingen als Solidaridad, Vastenprojecten e.d. die meer gericht zijn op de noden binnen de wereldkerk. De term 'landengroepen' duidt op de bijeenkomsten van zusters die samen gewerkt hebben in een bepaald ontwikkelingsgebied bv. Zambia, Chili, Curaçao, Indonesië etc. en nauwe contacten met elkaar onderhouden.

¹¹⁶ De documentatie over het gouden feest is terug te vinden onder de inventarisnr. 4137-4144.

¹¹⁷ Memoriaalboek van de congregatie posten 79 en 80; inv.nr.4144 is gewijd aan de twee beelden die de Schijndelse gemeenschap heeft geschonken en alle namen van de weldoeners zijn in een herinneringsboek opgetekend nl. erven P. van der Aa, Weleerw. Heer N.W.L.Baekers pastoor J.C. van Balkom, J.D. van den Bergh, Weleerw. Heer H.A.M. Bogaers rector, L.J. Bolsius, A.F.M. Bolsius, A. van den Boogaard Mz., N. Buenen, P. Dobbelaere, J.F.M. Dobbelaere, P. van Dijk, wed. L. van Esch, L. Gooijaarts, A. Gooijaarts, erven F. Gooijaarts, wed. M. Gooijaarts, F. van der Hagen, Weleerw. Heer H.N. van Heesbeen, wed. M. van Heertum, J.M. van Heertum, wed. J.Heesters, M. van Heeswijk, J.J. Herfst, P. van den Heuvel, C. van den Heuvel, erven G. van der Kant, A. van der Kant, M. van Kessel, C. Kluitmans, P. Korsten, wed. M. van den Krommert, J.W. van Liempd, wed. P. van Liempd, wed. A. van Liempd, E. Th. van Liempd, J. Mallens, F.A. Manders, J.B. Michels, A. Pijnappels, gezusters van Rooij, wed. W. van Rooij, W. van Roosmalen, A. Schippers, erven F. van der Schoot, E. van der Schoot, P.C. Schrijvers, J. Schrijvers Fz., M.P. Smits, J. van der Stappen, A. Timmermans, Ma. Timmermans, J. Timmermans, Weleerw. Heer P.M.H. van Ulft, erven H. van der Velden, P.H. van der Velden, J.H. van de Ven, F.M. Verhagen, J. Verhagen, H. Verhagen Az., J.J.C. Verhagen, A. Verhagen Ant.z., gezusters H. en M. Verhagen, W. Verhagen, erven H.P. Verhagen, W. Verhoeven, P. Verhoeven, erven Th. Verhoeven, J. Verhulst, A. Verkuijlen, gezusters Vrensen, wed. A. Vugts, A. Vugts Az., G. Vugts en J. Welvaarts

¹¹⁸ Kloosterarchief inv.nrs. 4145-4150

¹¹⁹ Kloosterarchief inv.nrs. 4151-4181

¹²⁰ In allerlei dagbladen is aandacht besteed aan het eeuwfeest zoals De Tijd, Ons Zuiden, Het Huisgezin, De Maasbode, De Nieuwe Tilburgsche Courant, De Gelderlander, Sint Jansklokken, De 's-Hertogenbossche Courant, Christus Koning, De Morgen, De stad Oss, Nieuwsblad van Kaatsheuvel en Loon op Zand e.o., de Radio-Omroep, De Utrechtsche Courant, De Provinciale Noord Brabantse Courant, Het Eindhovens Dagblad, De Koerier.

¹²¹ De verslaglegging vindt men terug in het kloosterarchief inv.nr. 4177.

¹²² Jubileumviering inv.nr.4187.

¹²³ Jubileumviering inv.nr.4188.

¹²⁴ De viering van het 150-jarig bestaan is in het archief samengevat in de mappen inv.nrs. 4200-4240.

¹²⁵ Krantenartikel Brabants Dagblad van 13 december 1986.

¹²⁶ Inventarisnummers 4241 tot en met 4268 incl. cdrom van de expositie uit 2006.

¹²⁷ Bijlage bij de hectograaf van april 1960.

Notenapparaat deel 4.1

¹²⁸ Door archivaris zuster Arnoldina Strik is toen een gedetailleerd basisschema ontworpen dat een mooi historisch beeld geeft; anno 2011 is de 'zorg voor elkaar' nog uiterst actueel, maar uit de andere liefdewerken hebben de zusters zich, gezien de hoge leeftijden en het uitblijven van nieuwe roepingen, al voor een zeer groot gedeelte teruggetrokken; voor Europa gaat het om Nederland, België en Duitsland, voor Afrika om Zambia en Uganda, voor Azië om Indonesië, Filippijnen en India en voor Zuid Amerika om Curaçao, Chili en Peru; bij internaten moet gedacht worden aan het eigen mulo- en kweekschoolinternaat en de zorg voor weeskinderen, voogdijkinderen, schipperskinderen en lichamelijk en verstandelijk gehandicapten.

¹²⁹ Documentatie over het moederhuis inventarisnummers 4796-4910.

¹³⁰ Een lijst van aanvragen die niet gehonoreerd zijn maakt duidelijk hoe groot de vraag om zusters is geweest...in de periode 1891-1959 zijn er in totaal 135 verzoeken uit binnen- en buitenland binnengekomen voor een grote variatie in liefdewerken, maar het aantal religieuzen was ontoereikend om op al deze uitnodigingen in te gaan en ze zijn dus ook niet gehonoreerd. Had dit wel gekund dan had de congregatie in praktisch elke Nederlandse provincie een of meer kloosters gehad!

¹³¹ Memoriaalboek nrs. 58 en 59.

¹³² De achtergrond van het ontstaan van de benaming 'de Vier Uitersten' is niet geheel duidelijk. Het houdt verband met de roomse traditie waarin de vier uitersten staan voor dood, oordeel, hemel en hel. Misschien dat daarom het kleine paadje op de Lochtenburg de naam 'Helsch Peijke' droeg. In 1806 wordt een taxatie uitgevoerd over vier woningen bij het kerkhof. Een onopgeloste historische puzzel is de vraag...worden hier de 'Vier Uitersten' misschien bedoeld en is er rondom de oude schuurkerk [het latere moederhuis] sprake van een tijdelijk kerkhof, omdat het kerkhof rondom de Servatiuskerk eigenlijk in protestantse handen was....?

¹³³ Voor een uitvoerig verslag zie inv.nr.4895. Voor de realisering van deze nieuwbouw is destijds de huidige archivaris Zr. Arnoldina Strik uit Curaçao teruggeroepen om namens de congregatie alle bouwbesprekingen bij te wonen en de bouwkundige ontwikkelingen kritisch te volgen, adviserend op te treden en bepaalde zaken zo nodig bij te sturen.

¹³⁴ inv.nrs. 4903 tot en met 4905.

¹³⁵ Er is in het kloosterarchief correspondentie aanwezig tussen de rectoren Kluijtmans en Sanders en de firma's Cuypers, Nicolas en Ramakers uit resp. Roermond en Geleen over de inrichting en beschildering van de kapel waarin talloze details zijn terug te vinden over het oorspronkelijk interieur van de kapel van 1898, maar binnen deze studie voert het veel te ver om alle details op te sommen. Misschien hebben deze firma's ook een aandeel gehad in de kapel van 1869.

¹³⁶ Memoriaalboek nrs. 31 en 33.

¹³⁷ In het museum worden nog wel restanten van die schenkingen bewaard, maar veel is inmiddels al door antiquairs opgekocht.

¹³⁸ De bouw is overigens niet zonder slag of stoot tot stand gekomen. Financiële problemen hebben er toe geleid te overwegen de toren weg te laten. Inschrijvers waren A.Rooijackers uit Gemert, Andreas Hub. Nijskens uit Roermond en J. van der Weerden uit Altforst in Gelderland, aan wie de bouw uiteindelijk is gegund. Architect was J. Keijser uit Maastricht en opzichter Arnoldus Merks. Voor alle details zie memoriaalboek post 144-146 en het denkboek uit 1926.

¹³⁹ Deze preekstoel is destijds geschonken aan het kerkbestuur van Keldonk onder de gemeente Erp.

¹⁴⁰ Dagboek van de congregatie deel 3 [1942-1946]; over de verschrikkingen tijdens die granaatweken is in 2005 een overzichtswerk gepubliceerd door de heren Louis van Dijk en Ben Peters, waarin heel veel historisch feitenmateriaal bijeen is gebracht.

¹⁴¹ Dagboek deel 3 dd. 29.12.1945.

¹⁴² Dagboek deel 4 dd. 28.7.1947.

¹⁴³ Voor de restauratie van het altaar zie: in de inventarisatie van de dagboeken deel 4.

¹⁴⁴ Dagboeken 1931-1967 deel 5.

¹⁴⁵ Dagboeken 1931-1967 deel 6

¹⁴⁶ Dagboeken 1931-1967 deel 7

¹⁴⁷ Het gobelin is gemaakt door E. de Cneudt; twee meisjes schijnen er 1200 werkuren in gestoken te hebben; naar de woorden P.Wiegersma stelt het doek de wereld van het geschapene voor, God is Liefde en als we die liefde herkennen is naastenliefde het resultaat. De gegevens in de tabel zijn ontleend aan posten uit de dagboeken deel 7-10.

¹⁴⁸ Overigens...in een van de vroegere kapelinterieurs is op 3 mei 1902 sprake van drie geplaatste grote gekleurde ramen voorstellende de geboorte, dood en verrijzenis van Jezus, geleverd door de firma Nicolas uit Roermond, zoals ook trouwens de raampjes van de Mariakapel. Die drie ramen zijn een geschenk geweest van zuster Marie Josepha [Anna Vorstenbosch] ter gelegenheid van haar professie op 31 augustus 1902 en de prijs bedroeg toen f 1680,=.

¹⁴⁹ Memoriaalboek nr.156.

¹⁵⁰ Hectograaf dd. 23 december 1932.

¹⁵¹ Dagboeken 1931-1967 deel 2.

¹⁵² Dit wil niet zeggen dat het nooit beschreven zou zijn. Bekend is dat van het kloosterarchief in de oorlog diverse belangrijke stukken zoek zijn geraakt of verbrand, want de huizen waar men delen van de archiefdocumentatie had ondergebracht zijn geheel of gedeeltelijk verwoest tijdens de granaatweken.

¹⁵³ De destijds begraven kwekelingen van wie de bidprentjes in het archief berusten waren Maria Anna Westerlaken uit Rosmalen [1879-1894], Isabella Catharina Derplein uit Woensel [1885-1902], Adriana Anna Josephina Sprenkels uit Maasbommel [1890-1908], Henriëtta Petronella Godefrida van der Linden uit Woensel [1904-1918], Johanna Maria Cornelis de Gier uit Oosterhout [1906-1912] en Antonia van den Akker uit Heesch [1908-1922]

¹⁵⁴ Voor een nadere beschrijving van deze begraafplaats zie deel 4.2.

¹⁵⁵ Naast het gasthuisreglement zijn ook nog 5 journaalboeken teruggevonden die meer concrete informatie bieden over alle personen die tussen 1870-1929 zijn verpleegd in het gasthuis, waaronder ook enige Belgische vluchtelingen die tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn opgenomen. Wie de kolom 'aanmerkingen' zorgvuldig bestudeert zal kunnen constateren dat de meeste zieken lijden aan koortsaanvallen, pokken, typhus, dysenterie, difterie, af en toe een beenamputatie; voor een behandeling op de operatiekamer betaalde men grosso modo f 2,50; overleed een van de patiënten dan zorgden de zusters voor ongeveer 50 cent dat er een doodskleed kwam.

¹⁵⁶ Henk Beijers en Dick Zweers 2000 De Servatiuskerk te Schijndel pag. 145.

¹⁵⁷ P.J.Margry en C.M.A. Caspers 1998 Bedevaartplaatsen in Nederland deel 2 provincie Noord Brabant pag.215.

¹⁵⁸ Voor genealogen of stamboomonderzoekers die zich concentreren op Schijndelse families zijn het zonder meer interessante gegevens die erin staan!

¹⁵⁹ Memoriaalboek nrs. 63 en 64.

¹⁶⁰ Memoriaalboek nrs. 69 en 70.

¹⁶¹ Dagboeken der congregatie 1931-1967 deel 8 dd. 23 mei 1958].

¹⁶² Met dank aan Zr. Clara Gremmen voor het ter beschikking stellen van deze notariële en tevens kadastrale stukken.

¹⁶³ Voor die details zie: de inventarisatie van de dagboeken door ondergetekende nl. de nummers deel 1 149, 295, 513 en in deel 2 de nummers 46, 321 en 756.

¹⁶⁴ Speciaal congregatiebulletin na nr.15.

¹⁶⁵ De generale economen staan onder rechtstreekse supervisie van het algemeen bestuur en hebben al die jaren de nodige assistentie gehad; zie het organogram van de werkorganisatie uit 2006 zoals dat is afgebeeld in deel 2.

¹⁶⁶ Archief Gemeente Schijndel 1811-1930 inv.nrs. 286-289 bewerkt in de collectie Prinsen blocnote 7.

¹⁶⁷ Ook buiten het moederhuis heeft de congregatie zich verdienstelijk gemaakt in het kader van de verpleging van Belgische vluchtelingen. In november 1916 komt er een groep Belgische meisjes in het koloniehuis van de zusters te Eersel. In de maanden maart-november volgens steeds nieuwe groepen. Als dank ontvangt de overste aldaar van koningin Elizabeth de bronzen medaille voor de verpleging van Belgische kinderen in oorlogstijd. Op het einde van de oorlog kwamen nieuwe vluchtelingen vooral uit Frankrijk. Door het bestuur van de Malthazer Orde is toen een noodhospitaal ingericht en zijn er zusters uit Schijndel actief geweest in dit hospitaal. Reden waarom de congregatie toen onderscheiden is door de Malthazer Orde

¹⁶⁸ Bij onze zuiderburen is het nog steeds een gangbare term voor instituten waar onderwijzend personeel wordt opgeleid.

¹⁶⁹ In de benaming ‘educandinnen en educandaat’ is het begrip ‘educatie’ [= opvoeding] te herkennen.

¹⁷⁰ Lauret, Dr.A.M. 1967 Per imperatief mandaat pag.91.

¹⁷¹ Voor de beschrijving van de meisjes-mulo is gebruik gemaakt van de documentatie in het kloosterarchief inv.nrs. 751, 756, 832, en 1127 tot en met 1141 en het manuscript van Louis van Dijk hoofdstuk 42 op pag. 443 e.v. en de dagboeken tussen 1931-1967.

¹⁷² Inv.nr. 756 – hieraan is ook een interne notitie in de vorm van een lijst toegevoegd van alle religieuze docenten die werkzaam zijn geweest aan de voorbereidende klassen, mulo-mavoschool en het Scinlecollege met als hoofden: Zr. Mateo van Heeswijk, Zr. Theodora Vernooij, Zr. Leonie van der Heijden, Zr. Heleni Teunissen en dhr. Aldenhoff – leraressen: Zr. Anna Marie Latijnhouwers, Zr. Lamberdine van Dam, Zr. Crescentia Hölscher, Zr. Alphonsina van de Pol, Zr. Emmanuël van Laarschot, Zr. Constantina Gebbink, Zr. Petronellia Walboomers, Zr. Theodora Marie Sanders, Zr. Theresiana Horbach, Zr. Marie Bernardine Wernink, Zr. Johannie Koonings, Zr. Crescentia Sanders, Zr. Marie Odilia Wilms, Zr. Luca Koolen, Zr. Gemma van Kasteren, Zr. Maria Magdalena Laurentzen, Zr. Jacqueline Kuiten, Zr. Pauline Lagarde, Zr. Wilhelmina Maria Bongers, Zr. Agnes Koekkoek, Zr. Gerarda Majella Buskens, Zr. Maria Catharina Albers, Zr. Daniëlla Blankwater, Zr. Cornelia van Woerkum, Zr. Gabriël van den Heuvel, Zr. Aloysa van Amersfoort, Zr. Augustina Huijbers, Zr. Miranda van Kleef en Zr. Marie Lidwina Beckers aan de Havo; als valkeerkrachten: Zr. Marie Leonarda Kuijpers, Zr. Henricia Sprangers, Zr. Rosa Lenferink, Zr. Gertruda Schellekens, Zr. José Marie Martens, Zr. Bonita van Kilsdonk, Zr. Simona van de Weegh en Zr. Gerardina Maas; de lekendocenten zijn dus niet vermeld.

¹⁷³ Scholenbureau de Meierij te Sint Oedenrode in haar uitgave ‘20 Jaar scholenbureau’ 1960-1980.

¹⁷⁴ Louis van Dijk over het Schijndelse onderwijs – hoofdstuk 44

¹⁷⁵ Godrie-van Gils, Gerda 2008 Vrouwelijke vorming tussen Martha en Maria – katholiek huishoudonderwijs in Noord Brabant 1919-1968 [ZHC Tilburg] pag.11-28.

¹⁷⁶ Voor een historische beschrijving van het Schijndelse huishoudonderwijs is vooral geput uit het kloosterarchief inv.nrs. 978 t/m 1002 + de dagboeken over 1931-1967

¹⁷⁷ Het is overigens binnen Nederland niet de enige huishoudschool, want de zusters bedienden er ook een te Borne, Delft, Geldrop en Eindhoven [Hemelrijken]. Al die leraressen hadden jaarlijks een vorm van centraal overleg, waar het werk werd geëvalueerd en toekomstige vernieuwingen binnen het huishoudonderwijs met elkaar werden doorgeproken. Dat werkte natuurlijk sterk kwaliteitsbevorderend.

¹⁷⁸ Schijndels Weekblad januarinumnummer 1949 [op microfiche op de heemkamer van HKK Schijndel].

¹⁷⁹ Beijers, Henk 2007 Bewerking van de dagboeken van de congregatie 1931-1967 zie dagboek nr.4 de posten 503, 506 en 546.

¹⁸⁰ Idem als eindnoot 50 in dl.2 de posten 54, 64, 353, 368, 393, 394, 473 en 476.

¹⁸¹ Louis van Dijk [2008] Historie Onderwijs Schijndel deel 1 hoofdstuk 8.

¹⁸² In deze aanbouw heeft destijds een groep Christen-Turken verbleven die in 1979 door de zusters is opgevangen welke groep in 1983 een verblijfsvergunning krijgt en de kleuterschoolbouw verlaat.

¹⁸³ Dagboeken 1931-1967 deel 3.

¹⁸⁴ Op initiatief van de Zusters van Liefde is op 1 oktober 1960 een onderwijsbureau in het leven geroepen een scholenbureau ten dienste van de bijna 100 bij de congregatie aangesloten scholen waarmee de volledige administratie voortaan centraal geregeld kon worden. Later is deze stichting uitgegroeid tot de zelfstandige Stichting Scholenbureau 'de Meierij' en nog later tot het Regionaal Onderwijs Centrum [ROC] te Sint Oedenrode.

¹⁸⁵ In de dagboeken van de congregatie van 1931-1967 is veel informatie te vinden over de aanloop naar de bouw en de realisering ervan zie: Zakelijke informatie m.b.t. Barbara, Lidwina, Moederhuis en Weeshuis te Schijndel – een bewerking van de dagboeken 1931-1958 en 1958-1967 door ondergetekende met verwijzingen naar alle postnummers.; zie ook het manuscript van Louis van Dijk deel 3 pag.623 e.v.

¹⁸⁶ Wie bijzondere interesse heeft in 1001 details over de inrichting en exploitatie van deze school kan het manuscript van de heer Louis van Dijk raadplegen, een waardevolle bron over de geschiedenis van het Schijndelse onderwijs.

¹⁸⁷ Schijndels Weekblad dd. 1 augustus 1981.

¹⁸⁸ Geboren in Diepenveen en in haar 30 dienstjaren als onderwijzeres stond ze slechts 3 jaren buiten Schijndel nl. in Den Dungen. Op 1 september 1957 is ze benoemd tot hoofd van de meisjesschool in Wijbosch. Na 7 jaren krijgt ze van de congregatie een nieuwe opdracht nl. de Maria Bijstandschool vorm en inhoud geven.

¹⁸⁹ Zie manuscript van Louis van Dijk deel 1 pag.175 e.v..

¹⁹⁰ Op 25 september 1981 viert zij haar robijnen ambtsjubileum, 40 jaren dienstbaar aan het kleuteronderwijs in Schijndel en elders o.a. Eindhoven, Lieshout, Sint Anthonis en Sint Oedenrode en ten slotte Schijndel. Hier kreeg ze zelfs de deelverantwoordelijkheid voor de bouw en inrichting van de Rietvinkjes en het Drieske. De giften die ze bij haar robijnen feest ontving heeft ze bestemd voor een nieuwe kleuterschool in Chili waar haar medezusters werkzaam waren.

¹⁹¹ Louis van Dijk – deel 1 pag. 197 e.v.

¹⁹² Louis van Dijk – deel 1 pag. 203 e.v.

¹⁹³ Een aantal omschrijvingen analyserend gaat het hier bv. om studies gericht op MO Pedagogiek, kadertraining voor bestuursleden, MO Theologie, sociale academie, de sociologie van het pastoraal beroep en het pastoraal handelen, een spiritueel theologische studie m.b.t. bejaarde religieuzen, diakonie, bezigheidstherapie, psychologie van de welzijnszorg, het functioneren van de maatschappelijke dienstverlening, de sociologie van het gezin en de sociale gezinszorg, hulp vragen als vorm van sociaal gedrag, de chronisch zieke huisvrouw en de gevolgen voor het gezin, werkstuk over het inrichtingswerk, applicatie gezondheidskunde, vrije tijdsbesteding werkende jongeren, enige problemen bij een assistenten-opleiding aan een huishoudschool, practicum pedagogische research, hebben schoolinternaten nog een zinvolle taak, het schipperskind, thuis in een tehuis, de godsdienstige opvoeding van het jonge kind, is bejaardenwerk hulpverlening of dienstverlening, Jezus van Nazareth als bevrijder – een aanzet tot een concrete catechese, etc. etc.

¹⁹⁴ In de inventaris van het kloosterarchief staan alle uitgaven in welke vorm dan ook beschreven onder de inv.nrs. 1466 tot en met 1580.

¹⁹⁵ Documentatiemap van Zr. Maria Adriaens en kloosterarchief inv.nrs. 0120, 3022, 4824 en 4880.

¹⁹⁶ Frederick Franck werd op 12 april 1909 geboren in Maastricht.waar hij opgroeide in een agnostisch joods gezin maar van jongsaf aan ook kennis maakte met de katholieke cultuur. Hij studeerde medicijnen en tandheelkunde, eerst in Amsterdam en later in Edinburgh. In 1945 aanvaardt hij het Amerikaans burgerschap. Naast zijn beroep als tandarts ontplooit hij zich als een talentvol tekenaar, schilder en schrijver. In de jaren '50 werkt hij enige tijd als arts bij Albert Schweitzer in Lambarene, waarvan hij in boeken en tekeningen verslag deed. Geleidelijk aan is hij zijn medisch beroep gaan verruilen voor zijn roeping als kunstenaar en dat zelfs met het klimmen der jaren met een groeiende inzet en energie. Zijn productiviteit op dat gebied was verbazingwekkend met tekeningen en schilderijen die over de hele wereld op tal van exposities te zien waren. In zijn werk ligt altijd een boodschap verscholen. Hij heeft zijn tijdgenoten een spiegel voorgehouden. Diep overtuigd van 'de zin van het zien' wil hij ons met zijn markante pen de ogen openen, ja zijn medemensen ter verantwoording roepen voor het leven en voor de wereld [zie: Erasmusplein jrg.11 nr.2 van 2000].

¹⁹⁷ De tekeningen in het boek zijn gebaseerd op een reis, verwoord in de navolgende tekst: We gaan op reis. We worden toegeknikt en uitgezwaaid door bladeren en bloemen. We nemen iets mee voor onderweg. Er is proviand genoeg. We groeten de bomen en de bomen groeten ons. Tekens van onverdeeld Leven. Even de kerk in, maar je weet: de gewijde ruimte eindigt niet bij de kerkmuur. Je legt de laatste hand. Altijd. Want steeds is wat je doet het voornaamste wat je doet. Kom, ga je mee? Iedereen gaat mee op deze reis; we zijn nooit alleen. Dwars de stad door. Ondergedompeld in de drukte, de robuuste veelvormigheid. Dan doorkruisen we de dorpen van het platteland. Er is zoveel om bij stil te staan. We trekken naar buiten, het vrije veld in. Steeds meer ruimte zien. De berg op. Als je gewoon maar naar boven gaat, blijkt hij geen obstakel te zijn. Water. Laat je meestromen. Je gaat zien hoe alles in

beweging is, dat alles puur beweging is. Naar zee. Naar de zee, die je sprakeloos maakt van verwondering. Er zijn. Geen eindpunt-geen begin. Wat ook in je blikveld komt, het oneindige blijft...

¹⁹⁸ Er heerst enige onduidelijkheid over de door de kroniekschrijfster vermelde feestdag. Volgens de huidige heiligenkalender wordt op 15 september immers de kerkelijke feestdag gevierd van Maria als Moeder van Smarten en is de viering van het Onbevlekt Hart van Maria vastgesteld op 22 augustus.

Notenapparaat deel 4.2

¹⁹⁹ Er is ook nog een jaarnaal bekend van Gijsbertus van Giersbergen dat in 2009 integraal is gepubliceerd in 'Rond die Cluse' het informatieblad van heemkundekring Schijndel, nadat de originele tekst was bewerkt door Wilma van Giersbergen en van voetnoten was voorzien.

²⁰⁰ Er is nog een jaarnaal bekend van Gijsbertus van Giersbergen dat in 2009 is gepubliceerd in 'Rond die Cluse' het informatieblad van heemkundekring Schijndel, nadat de originele tekst was bewerkt door Wilma van Giersbergen en van voetnoten voorzien.

²⁰¹ inv.nr.3978 t/m 3980

²⁰² inv.nr.4026.

²⁰³ Voor de periode 1953-1967 zij verwezen naar de aantekeningen in de brochure 'zakelijke informatie m.b.t. Barbara, Lidwina, moederhuis en weeshuis te Schijndel' door ondergetekende waarbij iedere gebeurtenis van een volgnummer is voorzien.

²⁰⁴ inv.nr. 4047.

²⁰⁵ inv.nrs. 3992 en 3994.

²⁰⁶ Met dank aan zuster Gerardina Maas voor het ter beschikking stellen van haar albums.

²⁰⁷ inv.nr. 3998.

²⁰⁸ inv.nr. 4004.

²⁰⁹ inv.nr. 4011.

²¹⁰ zie: artikel in het Schijndels Weekblad van 9 maart 1995 'Sint Barbara wil uitbreiding'.

²¹¹ inv.nr. 4013 Deelrapportage betreffende instituten van actieve religieuzen zonder eigen wettelijk erkende ouderenvoorzieningen en inv.nr. 4014 getiteld 'Zorg om de zorg' als eindrapport inventarisatie-onderzoek KNR/PZOR

²¹² zie: artikel in het Schijndels Weekblad van 24 april 1997 'Hoogste punt nieuwe vleugel verpleeghuis Sint Barbara'.

²¹³ Samenspel is een maandblad van en voor verpleeghuis St.Barbara onder redactie van Riël Backus, Nancy Raaijmakers en Mia v.d. Voort – zie jrg.17 dd. 26 september; de serie artikelen is getiteld 'Afscheid bestuur 1961-1997'.

²¹⁴ inv.nr. 4015.

²¹⁵ inv.nr. 4028.

²¹⁶ Congregatiebulletin van 14 juni 1977 nr.28.

²¹⁷ Congregatiebulletin van 10 juni 1982.

²¹⁸ Brabants Dagblad dd. 22 februari 1994.

²¹⁹ inv.nr. 4029.

²²⁰ Uit een lijst van religieuze kleuterleidsters is op te maken dat de volgende zusters werkzaam zijn geweest in de bewaarschool later kleuterschool van Wijbosch de zusters Patricia Pijnappels [1894], Gervasia van der Heijden [1920], Godefrida Martens [1923], Henrico Vervoort [1936], Isabella Hoesen [1941], Rosula van den Berg [1947], Julia Wijsbek [1953-1958], Godeliva Valks [1953-1955], Odulpha van den Dungen [1954-1956], Verona Hoogstraten [1959-1961], Maxentia van den Hurk [1961-1966], Francine van Bakel [1961-1962], Olympia Thomassen [1963-1964], Bernadette Bernards [1966-1967], Eobana Vallenga [1967-1072] en Marie Francine van de Kruijs [1967-1968].

²²¹ Wie is geïnteresseerd in allerlei kleine details over bouw- en inrichting, aanschaf van meubilair en leer- en hulpmiddelen van de Wijbossche scholen kan deze vinden in het manuscript over het Schijndelse onderwijs van de hand van oud-collega Louis van Dijk.

²²² De oudere generatie is echter opgegroeid met de aanwezigheid van zusters als schoolhoofden, onderwijzeressen en vakleerkrachten. In het bestaan van de meisjesschool hebben er o.a. gewerkt de zusters:

Hoofden: Cecilia de Kroon, schoolhouderesse; Gaudentia Aarts; Blanca Wessels; Adrianette Bosch; Marie Rosa Warffemius; Theofrida Kolkman; Alphonsini v.d. Boom.

Onderwijzeressen: Octavie de Haas; Xaveria Kouwenbergh; Constantia Terneuzen; Anastasia van Beurden; Aquina Vissers; Pia van Erp; Elisa Jacobs; Aquina Priems; Ardina v.d. Heuvel; Marie Louise Stevens; Richarda v.d. Pol; Marie Antonia van Vlokhoven; Hubertina Buenen; Eleonora v.d. Kerkhof; Adriana Kamp; Marie Michael van Schayk; Francisca Marie de Jong; Augusta Westerlaken; Immaculé van Moorsel; Emmanuel van Laarschot; Theresine Teurlinckx; Veronique van Woerkum; Felicité Renders; Leocadia Pennings; Cajetana v.d. Lee; Justine v.d. Akker; Arnolda Marie Latijnhouwers; Clementine Kommeren; Joseph Marie Meijers.

Vakleerkrachten: Leonarda v.d. Heijden; Baptista Heesters; Antonia Verkuijlen; Celestine van Beurden; Longina van Doremaele; Alphonsine de Jong; Josepha Langens; Melania van Kessel; Carolina v.d. Grinten; Leonardine van Vroonhoven; Felicitas van Moorsel; Blasina van Balkum; Virginia Jongbloets; Alphonsio Hoppenbrouwers; Syncretica van Heeswijk; Serena Sloots; Theresia Maria v.d. Hoogen; Marie Agnes Cuijpers; Johanna v.d. Heuvel; Anysia Jans.

Notenapparaat deel 4.3

²²³ Alle informatie betreffende het weeshuis is in het kloosterarchief terug te vinden onder de inv.nrs 3995 tot en met 3994.

²²⁴ Van haar zijn ook drie boeiende schoolschriftjes bewaard gebleven die een mooie indruk geven van alles wat op school werd aangeboden in die tijd.

²²⁵ Het levert de nodige krantenkoppen op zoals ‘Schijndel koopt weeshuis’, ‘Centrumplan een stap dichterbij’, ‘Veel belangstelling voor weeshuis’, ‘Weeshuis straks restaurant?’, ‘Weeshuis houdt politiek in Schijndel bezig’, ‘Grond nodig voor parkeerruimte’, ‘Plan kunstkamer/beeldentuin’, ‘Partycentrum in weeshuis Schijndel’, ‘Meerderheid van college burgemeester en wethouders kiest voor horecabestemming’, ‘Bestemming weeshuis nog ongewis’, ‘Verkoop weeshuis uitgesteld’, ‘Tien kopers voor weeshuis’, ‘Tast monument weeshuis niet aan’, ‘Scholten blijft tegen verkoop van weeshuis Schijndel’, ‘Weeshuis voor Van Schaaijk’, ‘Volop parkeren achter weeshuis’, ‘College slaat plank volledig mis’, ‘Kledingzaak in weeshuis’, ‘Weeshuis wordt modezaak’.

Notenapparaat deel 4.4

²²⁶ Een historische beschrijving van de geschiedenis van Huize Lidwina met ziekenhuis en klooster, een publicatie die al in 2000 door mij was samengesteld, is destijds gebruikt gemaakt van de dagboeken van de congregatie [1931-1967] en van het toen nog ongeïventariseerde archief. Inmiddels bestaat er wel een gedetailleerde inventaris en is de informatie over Lidwina terug te vinden onder de volgende inventarisnummers 1395, 1397-1399, 4076, 4079, 4083-4094 en 4096-4134. In 2011 zal vermoedelijk het totale kloosterarchief worden overgebracht naar het Kruissherenklooster in Sint Agatha waar veel orden- en congregatiearchieven centraal worden gebundeld in de afdeling ‘Klooster Archieven Nederland’ [KAN].

²²⁷ Wie daar toch in geïnteresseerd is adviseren we het standaardwerk van Louis van Dijk erop na te slaan.

²²⁸ Feestgids De Nieuwe Lente, Mariaschool en Aloysiuschool 50 – jubileumuitgave 1930-1980 samengesteld door Henk van Oorschot, Toine van Heesch, Mieke van Aggelen en Corrie van Pinxteren.

²²⁹ Voor de historie van de Mariaschool is in hoofdzaak gebruik gemaakt van het manuscript van Louis van Dijk deel 2 pag. 393 e.v. en voor de verwijzingen naar het gemeente-archief kan men achter deel 3 exact zien welke dossiernummers betrekking hebben op de meisjesschool aan de Boschweg.

²³⁰ Alle namen van leken-leerkrachten staan keurig vermeld in het standaardwerk van Louis van Dijk deel 2 pag. 415 e.v.

Notenapparaat deel 4.5

²³¹ Enige twijfel is gerezen t.a.v. de schenker, want in het archief berust ook een getypte velletje met historische informatie getiteld ‘Van Anna-klooster naar Annahof’ waarin als schenker pastoor Mackelenberg wordt genoemd [ongeïventariseerde stukken van Annahof].

²³² B.U.S. nr. 22 dd. 21 oktober 1993.- de Eik is betrokken op 21 juni 1993, de Anjer op 23 juni 1993, de Merel op 6 juli 1993 en de Dommel op 8 juli 1993 en de plechtige inzegening heeft plaats gevonden op 9 juli 1993.

²³³ Bij de overhandiging van de aanstellingsbrief zegt de algemene overste: “Miriam, zoals Mozes aan de Heer vraagt met hem en het volk mee te gaan, zo vraag ik u deze gemeenschap te leiden in de geest van onze Constituties”. Na de overhandiging van de Constituties en het Directorium spreekt ze de woorden: “Ontvang deze Constituties en Directorium waarin de wegen beschreven staan waarlangs we als zusters van liefde met elkaar verbonden willen leven en georiënteerd blijven op een leven in barmhartigheid”. Direct daarna de volgende gedachte: “Ontvang deze Grondinspiratie ‘Zuster van Liefde zul je heten’ en het beleidsplan 2000-2006, woorden die in het laatste kapittel ter inspiratie en als wegwijzers zijn neergeschreven op onze weg van barmhartigheid”. En bij de overhandiging van de congregatiekaars de tekst: “Tot slot overhandig ik u een congregatiekaars. Ontvang dit licht opdat de Lichtende in ons midden blijft oplichten als een baken ten leven”.

²³⁴ Zo is destijds ook een lekenleidster benoemd in het moederhuis in de persoon van Mw. Helma Verhagen.